14
16-H
12

BIBLIOTECA NAZIONALE
6
31.70
33
VITTORIO EMANUELE

14-16-H-12

Romani Collegij Soc. Iesu Cat. inscrip. CR

ARISTOTELIS DE MORIBVS, quę Ethica nominantur, ad Nicomachũ filium, Libri decem, à IOACHIMO PERIONIO ita nunc demum latinitate (idq; adeò ex ipso Cicerone) donati, ut superior omnis horum conuersio prę hac in pleriscq; ridicula ac barbara uideatur.

COMMENTARII EIVSDEM *in eosdem libros, in quibus de conuertendis coniungendisq; Græcis cum Latinis præcepta traduntur, ad utriusq; linguæ proprietatem et copiam parandam mirè accommodata.*

Accessit Liber Ciceronis de Vniuersitate, coniunctus cum ea parte Timæi Platonis cui respondet. Itemque Arati Phænomena quæcunq; extant a Cicerone conuersa, ut in utroq; genere omnes optimum auctorem habeant quem imitentur.

Cum gemino rerum & uerborum in hisce omnibus memorabilium Indice, utroq; locupletissimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEAE.

14-16. H. 12

REVERENDO IN CHRISTO PATRI D. Francisco Bohero, episcopo Macloui-ensi, IOACHIMVS PERIO nius Cormœriacenus S. P. D.

SAEPENVMERO mirari soleo Pontifex sapientissime, quid sit quod libri scripti à Græcis de ijs rebus quę Grammaticorum & Rhetorum artibus continentur, à nostris hominibus qui nostra patrumq; memoria in laude Græcarum literarum excelluerunt, commodê conuersi adhuc sint: Philosophia, quæ uitæ dux, uirtutis indagatrix, expultrix uitiorũ, morumq; magistra & disciplina rectè appellata est à Cicerone, quaq; nullum maius neq; melius hominum generi Dei concessu datum munus est, tam in culto, &, ut uerè dicam, sordido sermone tractata sit, ut ferè neglecta sine ullo splẽdore, & lumine literarum Latinarum iacere

BIBLIOTECA GAZ... ROMA

cere uideatur. Nam à Laurentio Valla Thucydidis ac Herodoti, à Pogio Florẽtino Diodori Siculi, à Politiano Herodiani historia sic expressa est Latinis literis, ut splendidam eorũ illustremq; animaduertamus orationẽ. At uerò in libris Aristotelis, qui unus ex omnibus consensu ferè bonorum omnium proximè ad institutum nostræ religionis accessit, ob eam que causam probatur omnibus, tanta repente sententiarum ac rerum obscuritas nobis legentibus occurrit, tanta etiã uerborum insolentia et ariditas, ut pueri uix primis literis eruditi aptius & loquantur & scribant. Quæ rerum obscuritas & cõfusio tanta, innumerabiles non solum à Philosophiæ studio abduxit semper, uerum etiam inimicos ei reddidit. Ac mihi quidem huius rei causam diu multumq; requirẽti, non alia occurrit, quàm quòd uidentur ij qui eloquentia ualebant, cũ à Philosophia ea, quam dixi, rerum obscuritate deterrerẽtur, in illis maluisse artibus, quantũ interpretando possent, experiri, in quibus, quoniam peruulgatæ

essent,

essent, amplior ornamẽtis orationis esset futurus locus: illi autem, qui etsi latinè scirẽt, tamẽ interpretari aliena sensa disertè nõ possent, cum totos se ad Philosophiæ studium cõtulissent, qui eò lucem quam habebant afferre non potuerunt, tenebras maximas attulisse. In quo neutrorũ equidem contemnere consilium & factum possum, præsertim cum liberum sit eum studiorum cursum, quem quisq; uelit, tenere: in eoq; excolendo, quãtum cuiq; uideatur temporis consumere. Nisi fortè illos reprehendendos putamus, quòd Philosophia deserta & neglecta, idem fecisse uidentur quod ij solent, qui terra, quæ bene culta fructus uberrimos ferat, relicta, mandare semen ijs agris malunt, qui peræquè fructuosi esse non possunt: hos uerò, quòd similiter fecerũt, ut si qui agrum suapte natura fertilem non probis instrumentis colentes, spinosum redderẽt. Quid enim Philosophia uel uberius ad fructum, uel iucundius ad oblectationem, uel melius ad uitam, uel aptius ad dignitatẽ? Cæteræ uerò artes quid

habent ſimile? quæ huius adminiſtræ ut ſunt, ſic uerè & iure dici ſolent. Quo maiore quadam ratione, Pontifex, non iam ut initio feci, miror, ſed uehementer etiã doleo, eã artem à nemine adhuc illuſtratã eſſe Latinis literis, qua reliquę artes omnesq; bonæ res continentur. Hinc meus ille ex Philoſophię amore & natus & ſuſceptus dolor, me noctes diesq; agitans, non antè paſſus eſt conquieſcere, quàm ad hanc partem ægram, quam cæteri negligerent, accederem, efficeremq; quantum conſequi labore & diligentia poſſẽ, ut Philoſophia iterum latinè loqueretur. Audax negotium, impudens etiam, inuidiæq; plenum. Sed nemo inuidiæ metu à rectè factis, quibus præſertim communis omnium utilitas, tantæ etiam rei dignitas continetur, abduci deterreriq; debet. Quanquam mihi ipſe tantum neque ſumo, neque arrogo. Quicquid enim feci quod aliqua laude ſit dignum, ſi modo eſt, id uelim Ciceroni tribui, non mihi. Nihil eſt enim tam deforme, quàm ſi quod ab altero uel didiceris, uel acceperis,

peris, eius laudem & gloriam præripias illi, tibi assumas. Id autem quale sit ut intelligatur, tibi rationem studiorum meorum breuiter aperiendam putaui. Ego, cũ ineunte adolescentia me ad Ciceronis imitationem contulissem, eumq; semper cum Grecis Latina coniunxisse animaduerterem, ex quo tantum se fructum studiorum cepisse sentiret, ut idem filio faciundum censeret: quod ille filio consilium dedisset, mihi quoque ac omnibus qui studiosis discendi adiumentum aliquod ad dicendum afferre uellent, datum censui. Itaque quum paucis annis pòst studio Græcarum literarum me penitus dedidissem, illud eius consilium sequutus sum: idq; non in Philosophia solum, sed in cæteris etiam disciplinis feci. Hinc mirificos fructus studiorum consequebar. Coniungendis enim his studijs, non modò id assequebar ut Græca melius intelligerem, sed ut quæ Latina Grecis responderent, notarem, ac diserti-us de Græcis Latina conuerterem. Iam uerò et innumerabiles locos Grecorum;

ut Platonis, ut Aristotelis, Demosthenis, Aeschinis, aliorumq; nonnullorum & in Philosophia, & in Arte dicẽdi non tractatos solum, sed etiam conuersos de Grecis à Cicerone obseruaui, & librum totum de Vniuersitate ex Timæo Platonis trãslatum, cum Græco, nostris Commentarijs eò adiecimus, ut studiosi Græcarum literarum eum sibi tanquam exemplar conuertendis è Græco libris proponant ad imitandum. Has ergo Latini sermonis diuitias & opes si uel celarem, uel mihi uendicarem, quis me iure non reprehenderet? An non necesse esset me alterutrum crimen subire, uel inuidiæ, si occultarem: uel ingrati animi, si uendicarem? Non est igitur iam quod inuidiæ metu de studiosis discendi bene mereri prætermittam, ijs præsertim rebus quas Ciceroni tribuam, mihi non uendicem. Quinetiam omnes mihi potius gratiam habituros spero, quod laudem alteri debitam reseruans, utilitatem ad se uolui peruenire. Sed quum multos multorum libros ab initio studiorum conuertissem, ab eo potissi-

potiſsimũ initium edendi ſumpſi, qui ei ſtudiorum generi quod delegi, uiſus eſt aptiſsimus. Libri decem ſunt Ariſtotelis ad filium ſcripti de Moribus, qui grauiſſimis ad bene beateq; uiuendum ſententijs referti, eo gratiores ad omnes ueniẽt, quòd lumina illa quæ in ijs quos cæteri tranſtulerunt, minus apparebant, in his noſtris ſe omni ex parte oſtendũt. In quibus conuertendis non ſemper id quod et fieri non poteſt, & Cicero ait facere indiſertos interpretes, uerbum ex uerbo exprimendum putaui. Nec uero in eo ſolũ laboraui ut Latina, uerum ut apta etiam & numeroſa eſſet oratio. Quod ſi nonnullis locis aliquorum aures nimium capaces offendentur, ij cogitare debebunt, aliud eſſe animi ſui cogitationes eloqui, aliud aliena ſenſa interpretari. quod cũ fecerint, eos fortè habebo æquiores iudices. quanquam multis locis de induſtria lumen quod potui non attuli: idq; eo feci libentius, quòd omnium rerum ſua initia eſſe debent, quæ ſuis progreſsionibus

usa, augeri constituiq; possint. Atq; id tum quale sit (ne de me dicere uidear) cũ alij pleriq;, tum uero tu pro ea doctrina et sapientia qua uales plurimum, iudicare poteris. Hunc autem laborem sic à me deberi tuis immortalibus in me meritis putaui, ut eum alteri te prẽterito sine scelere non potuerim dedicare. Ecquando enim partem ullam tuorum erga me beneficiorum consequar? aut ubi usus erit mei tibi, si in ea facultate nõ fuerit, quam tua turiq; auũculi D. Dionysij Briconeti clarissimi optimiq; uiri benignitate sum consequutus? Quapropter hoc tam debitum officium ut tibi gratum sit, eiusq; patrocinium suscipias, etiam atq; etiam rogo. Sic enim summa tua authoritate fretus, facile omnium & odium uitare potero, & inuidiam sustinere. Vale Antistes amplissime. Lutetiæ Parisiorum, pridie Non. Maias.

M. D. XL.

ARGVMENTVM IOACHIMI Perionij, Quo horum decem librorum cũ ſententia, tum ordo quem ſeruat Ariſtoteles, breuiter explicatur.

PHiloſophia in tres partes omnis diſtributa eſt: in diſſerendi rationem, quæ λογικὴ à Græcis appella tur: in naturæ obſcuritatem, quæ φυσικὴ: in uitã & mores, quæ ἠθικὴ, id eſt, moralis dicitur. Hæc pars tertia in tres etiam alias diuiſa eſt, ἠθικὴν, πολιτικὴν, & οἰκονομικὴν. quarum prima uniuerſam bene uiuendi rationem continet: altera eam, quam ſibi propoſuerunt ij qui in Reip. luce uerſantur: tertia, quam ſibi quiſq; priuatim in tuenda re familiari domi cum uxore ac liberis conſtituit. Niſi forte has duas poſtremas huius, quam tertiam diximus, partes malumus dicere. Hanc tertiam Ariſtoteles his decem libris tractat. quos quoniam in latinum de Græcis conuertimus, breuiter & quid ijs tradat, & quem ſeruet ordinem, docebimus. Quoniam igitur bene beateq; uiuendi uiam & rationem tradere his libris inſtituit, quam beatam uitam, ſeu beatitudimem, ſeu felicitatem, ſeu ſummum hominis bonum appellat, ab ea capit diſputandi exordium, ut intelligatur, quod in omni diſputatione faciundum eſt, quid ſit id de quo diſputetur. In quo docendi rationem ſequitur eã, quam in præceptis reliquit. Primum enim, an ſit ſummũ bonum inueſtigat, deinde quid ſit, poſtremo quale ſit. Eſſe autem ſummum bonum ex ui & natura finis, omniumq; qui

finem sibi aliquem proponunt, consilio & ratione concludit. Deinde quam uim habeat ad bene uiuendum explicat, cuiq; scientiæ sit propositum. Tum in hac tradēda arte, & alijs omnibus, quam & ipse & alij uiam sequi debeant, quemq; animum eos ad hanc percipiendā scientiam afferre deceat qui in ea uersari uelint, exponit. Quid autem sit summum bonum, ut exquirat, primum repetit id quod iam inuenerat, esse summum bonum. deinde omnium qui ante ipsum ratione quadam hunc locum attigerant, enumerat sententias: quòd sua confirmare non potuisset, nisi alienis, quatenus falsa erant & obstabant, refutatis. Itaque & eorum qui illud in uoluptate, & eorum qui in diuitijs, & eorum qui in honore, & eorum qui in uirtute, explodit eijcitq; sententias. Postremo ne magistro quidem Platoni in Idea esse concessit. His illorum explosis sententijs, illud quid sit, ex artificum finibus ijsq; omnibus quæ in eo debent esse exquirit. Tum ad rem propius accedens, quoniam illud & finem esse, & in actione esse oportere iam concluserat, ex officio hominis indagat. Idq; eò facit, quòd finis cuiusque in cuiusque officio & munere ponatur. Quoniam igitur officiū hominis inuenit, uiuere ex uirtute, seu actionem uirtutis, summum etiam hominis bonum in eodem ponit: sed quam uitam intelligeret, quamque uirtutem, explicauit. Nam & in uirtute omnium perfectißima, & in uita completa & confecta summum bonum locat. Tum sententiam suam, ne quis eam reijceret, à sententijs omnium docet non ab

horre-

horrere, qui recte de beatitudine ſenſiſſet. In quo explicādo tacite has duas quæſtiones explicat, In quib. bonis ſummū bonum hominis numerādum ſit, & num corporis externisq; bonis beatæ uitæ ſit opus. Nā diuiſione adhibita bonorum, alia animi, alia corporis, alia fortunæ eſſe, et animi bona cæteris lōge præſtare, et in ijs eſſe ſummum bonū docet, ita tamen, ut illa etiam requirat. Interim quale ſit ſummū bonum, quæ tertia eſt quæſtio, exponit. Nā & optimum quiddam eſſe, & pulcherrimum, & ſuauiſſimum: quæ tria ſic coniuncta in eo ſint, ut nulla ratione poſſint diſtrahi. Et quoniam à nonnullis putari dixerat, ſummum bonum idem eſſe quod ſecūda fortuna, cauſam efficientem eius exquirit deinceps. Fortunæ tribuendam negat, ſed Deo potius: ſin minus, certè exercitationi. Cumq; beatitudinem in uita perfecta ſtatuiſſet, et Priamū cæterosq; omnes qui ſimiles caſus in uita ſenſiſſent, deinceps negat beatos eſſe ducendos: & contra Solonis ſententiam, aliquem ducendum dum uiuat beatum oſtendit. In qua explicanda quæſtione, quoniam de beatis qui è uita exceſſiſſent, fecerat mētionem, & de mortuis amicis ac propinquis eorum beatorum qui in uita manerent: deinceps quatenus aduerſæ res beati, & aduerſæ res poſterorum uel labefactent uel non labefactent beatam uitam, exponit. Quæ duo nata ſunt ex ea, quam ſummo bono conſtituerat, definitione. Nam uita completa & abſoluta, in quā beatam uitam poſuerat, omnes res aduerſas ex quibus miſeri nominātur, uidetur excludere. Tū facta alia diuiſione

bono-

bonorum, alia laude digna, alia gloriatione, alia nõ esse illa quidem bona, sed esse posse: in ijs quæ honorabilia sunt, summum bonum ostendit esse ducendum. quæ ad qualitatem omnis pertinet quæstio. His ita constitutis, deinceps eam quam summo bono fabricatus est, exponit definitionem. Cum enim summum bonum in actione uirtuti consentanea posuisset, illud intellexit, nisi uirtutis natura explicaretur, non posse intelligi, quid uellet. Deinceps igitur uirtus quid sit, ad septimum usq; librũ docet. In quo id seruat, quod in omni re tradenda faciẽdum est. Quæ latè patent & communia sunt, partitur, ut cum eam uirtutis partẽ quam exquirit inuenerit, ad eam & definiendam & tractandam, omnem accommodet orationem. Quærit animi uirtutem. corporis igitur uirtutem separat. Non omnem autem animi uirtutem sibi proponit, sed eam tantummodo, quæ hominis est propria. Excludit ergo omnes eas quæ nobis cum beluis inuenit esse cõmunes. Et quia nos beluis sola ratione præstamus, animi partes quæ rationis sunt participes notat et obseruat, quod solæ uirtutes quæ ab ijs proficiscũtur, hominis sint propriæ. Partes autem duas tales inuenit, unam quæ per se & in se ratione utitur: alteram, quæ non per se, uerum quatenus illi alteri paret. Hinc duo genera nascuntur uirtutum, alterum menti attribuit, alterum appetitui. Primum genus tractat secundo, tertio, quarto, & quinto libro: alterum sexto. Illud superius sic tractat, ut primum ea omnia quæ cõmunia sunt omnium uirtutum persequatur, deinde ea quæ propria

sunt

ſunt ſingularum. Quærit igitur primum quid ſit uirtus hominis propria, quoniam quin ſit, non eſt dubium: deinde, qualis ſit. Eſt enim hæc in omni re, ut dixi, tradenda, tenenda uia & ratio. Quid ſit uirtus, primum ex eius cauſa efficiente exquirit. Sunt enim actiones, quẽadmodum oſtendit. Ita uirtutes non ſunt nobis tributæ à natura. Ac mihi quidem hoc uidetur tanquam huius artis initium ponere, Omnes habitus & ex ſui ſimilibus actionibus gigni, & ab ijſdem interire. Deinceps hanc partem philoſophiæ in actione uerſari ponit, & omniũ uirtutum actiones conuenienter rationi fieri oportere, eaſdem nimium & parum tollere: conſeruare, augere ac tueri mediocritatem. Præponit illud etiam, habitus quales ſint, ex uoluptate & dolore qui actionem conſequitur, intelligendum eſſe. Docet deinceps, ex eo uirtutem moralem in doloribus uoluptatibuſq; uerſari, tum quæſtionem ex eo quod præpoſuerat ortam, explicat. quo loco quid inter artes & uirtutes interſit aperiens, illa tria ponit ad uirtutis actionem neceſſaria, ut ſciens & conſultò, & ſtabili animo omnis agat qui uirtutem & officium ſequatur. His ita poſitis, quid uirtus ſit docet, cum habitum eſſe concludit: tum qualis ſit habitus, cum mediocritatis uirtutem eſſe indagatricem, cuiuſq; mediocritatis, exponit. At ne quis putaret, quoniam uirtutem poſuerat in perturbationibus, modum exquirere omnibus perturbationibus & actionibus modum apponi poſſe, quaſdam perturbationes & actiones, quæ nomine ipſo uitioſæ ſunt, ſeparat. Tum quo facilius intelligi

telligi posit quod dixit, inter nimium & parũ uitutem modum indagare, singulæ uirtutes inter quod nimium & parũ sitæ sint, docet, eo ordine unamquanq; cum extremis uitiosis enumerans, quem postea tradendis illis extremo tertio, quarto, quintoq; seruabit. Itaq; hæc omnis descriptio non aliud est, quàm eorum omniũ quæ libris quos dixi tradet, propositio et enumeratio. Deinceps media cũ extremis cõfert, ut quemadmodum inter se affecta sint uirtus & uitia, intelligatur. Cõtraria illa sunt inter se omnia, sed extrema magis inter se pugnant q̃ utrũq; uirtuti: & illud uitiũ uirtuti magis contrariũ est, ad quod simus natura procliuiores. Deinceps uirtutis adipiscẽdæ auget difficultatẽ, ex eo quod inter duo uitia eã locaßet. At ne quis se ad eã peruenire posse diffideret, mox quasi peritus et nobilis medicus, remediũ adhibet. In tertio qualis uirtus esse debeat exponit, primũ quæ uolũtate & contra uoluntatẽ suscipiantur & fiãt, docet, deinde quid sit electio seu propositũ. quod quia inuenit proficisci à consilio & deliberatione, de quibus deliberandũ sit explicat. Et quia uoluntatẽ finis esse dixerat, deinceps quis sit finis uolũtati propositus tradit. His præpositis, uirtutẽ moralẽ uoluntariam esse, & uitiũ uoluntarium, actionesq; uolũtarias esse demonstrat. Deinceps à toto genere uirtutũ ad singulas conuertit orationẽ. Qui sanè locus perfacilis est, ut non magnopere egeat nostris cõmentationibus. Singulis enim tradẽdis uirtutibus hoc ferè docet, quibus in rebus quæque uersetur: si in duabus, in utra potius: si in pluribus, in

qua

qua potißimum. Ex his quid ſit quæq; uirtus colligit, ad iectis circunſtantijs. Veluti fortitudo, quoniam in rebus formidoloſis, & ijs quæ animis noſtris fiduciam præbent, cernitur, quærit in utris potius. Eadem eſt ratio temperantiæ. Nam cum in uoluptatibus & doloribus eà cerni dicat, in uoluptatibus potius uerſari cõcludit. Itemq; liberalitas in dandi accipiendiq; rationibus, ſed in largiendo potius cernitur. Si multa ſint genera, traduntur, ut fortitudinis, & iuſtitiæ. Virtutum etiam & eorum qui ijs ſunt præditi, officia & munera exquiritur. Eadem eſt ratio uitiorũ, niſi quod utrũ uirtuti magis repugnet, exponit. In ſexto libro eundem ſeruat quẽ in ſuperioribus, ordinem. Duo genera uirtutum earum quæ in ratione ſitæ ſunt, ex duobus earũ ſubiectis cõclu dit. Quinq; autẽ uirtutes eße ex earũ munere cõmuni, & quid quæq; ſit, ex rebus ijs in quibus uerſentur, colligit. Quæ ijs quinq; attributa ſint, qd ſimilitudinis, quid diſſimilitudinis inter ſe habeãt, docet. Poſtremo quæ cũ prudentia coniuncta ſint, ut recta deliberatio, ſagacitas & ſentẽtia: quid ſapientia & prudentia conferant, & utra melior ſit: quod prudentia cũ uirtutibus moralibus habeat commerciũ. In ſeptimo, octauo, & nono, de ijs diſſerit, quæ non ſunt illa quidẽ in uirtutibus & uitijs, ſed tamen ſunt in bonis & malis. In ſeptimo de continentia & impotentia, de uoluptate & dolore. In octauo & nono de amicitia, quam uirtutem dicit, uel cum uirtute copulatam. In decimo primum de uoluptate & dolore eadem de cauſa diſputat, quod ſcilicet ad uirtutem condu-

conducant. In eo extremo iterum de beatitudine disse rit, ut extrema primis respondeant. Nam ut illud primum inueniẽdum est, quod nobis quasi finem proposuimus, & eo inuento rationes quibus ad id peruenìri possit, exquirendæ sunt, tum postremo id adipiscendũ: Sic Aristoteles, cum in primo libro summum bonum finem esse hominis inuenisset, uirtutesq; omnes quasi gradus quosdam per quos facilis ascensus ad illud pateret, animaduertisset: per eos omnes gradus cæteris libris conscendens, tandem in eo tanquã adepto conquieſcit.

Errata, ab ipso autore castigata.

Pag. 33. uers. 14. in ratione 61. 10. igitur est ea. 87. 6. cum in fiducia 92. 4. modum copia in eo 122. 15. omnis sensus 123. 2. dese, homines qui 161. 4. patiendi iuris 185. 15. inuestigent 252. 5. declarant: quæ ex eo. 293. 3. sint quæ 322. 11. & nihil ijs quæ

ARISTOTELIS AD NICOMACHVM FILIVM DE MORIBVS, QVAE ETHICA NOminantur Liber Primus.

IOACHIMO PERIONIO CORmœriaceno interprete.

OMNIS ARS, OMNIS doctrina, omnis actio, omne ſtudium & inſtitutum, ad bonum aliquod refertur. Itaque probè ueteres ſummum bonum definierunt, id ad quod omnia referuntur. Finium autem genera ſunt plura. Vnum eorum qui actione, alterum eorum qui nõ ſolum actione, ſed etiam opere cernuntur. Ac quarum rerũ præterquàm quòd actiones, alij præterea fines ſunt, in ijs natura ſunt opera meliora actionibus. Et quoniã multæ actiones & officia erant, complures etiam fines extiterunt. Nam et medicinæ ualetudo propoſita eſt, & arti ædificandarum nauium nauis, & rei militari uictoria, & rationi rei familiaris diuitiæ. Quæq; artes eius generis uni alicui facultati ſubiectæ ſunt, (ue

lut rei equestri ea quæ frenos conficit, cæteræq; omnes quæ instrumenta equorum tractant, ut hæc ipsa & omnia officia bellica rei militari, itemq; aliæ alij) in ijs omnibus, fines earum quæ principem locum tenent, magis expetendi sunt, quàm omniũ earum quæ sub eas subiectæ sunt: quippe cum horum causa etiam illi expetantur. Nihil autem interest, utrum actiones ipsæ sint actuum fines, an aliud quippiam.

2 Atqui si quod est rerum agdẽarum ultimum, quod & propter se expetamus, & propter ipsum cætera omnia, nec omnia propter aliud sequimur (sic enim res progredietur in infinitum, ut inanis omnis noster appetitus stultum studium sit futurum) perspicuũ est in eo esse summum bonum, cuius cognitio ad uitam degendam momentũ magnum habet. Nam tanquam sagittarij signum intuentes, facilius decorum assequemur. Quod cum ita sit, danda opera est, ut ipsum & quid tandem sit, & cui sit scientiæ & facultati propositũ, intelligamus. Igitur ei quæ domina est & princeps omnium, propositum esse constat, qualis ciuilis scientia uidetur esse. Nam et quibus in Repub. scientijs utendum sit, & quas quisq; discere debeat, et quatenus, ipsa describit. Atq; etiam facultates eas, quæ in maximo honore sunt, & precio, ut rem militarem, ut

rem fa-

rem familiarem, ut rhetoricen, huic subiectas cernimus. Quòd si artes hæc reliquas omnes, quarum omne opus est in agendo, ad usum suum adhibet, præscribitq; legibus quid faciendum fugiendumq; sit, profectò necesse est eius extremo & fine reliquarum fines cõtineri: ut in ea summum hominis bonum esse uideatur. Etenim si eadem est utilitas uniuscuiusq; & uniuersorum, at Rempublicam tamen & capessere et cõseruare maius quiddã ac perfectius uidetur. Præclare enim se res habeat, si uni, eiq; in solitudine uitã agenti, consulatur: at uero si genti & ciuitatib. multo & pulchrius & diuinius. Atq; hæc quidem ratio, quoniam ciuilis est, in his tota uersatur. In qua ex- 3
plicanda satis longa sumetur oratio, si quantum res proposita feret, explanabitur. Non enim in omnibus disputationibus limatum accuratumq; dicendi genus similiter requirendum est, ut in ijs contingit, quæ ab arte proficiscuntur. Atqui ijs in rebus, quæ honestæ, quæq; iustæ sunt, in quibus ciuilis scientia uersatur, tanta inest dissimilitudo, tantus etiam ex ijs error consequitur, ut lege tantummodo, non etiam natura uideantur cõstitutæ: isq; etiam in bonis hæret, propterea quod multi ex ijs detrimenta consequantur. Iam enim alijs diuitiæ, alijs uis corporis exitium perniciemq;

attulit. Ergo satis erit, eos qui de rebus eiusmodi uerba faciũt, pingui quadã Minerua, planéq; quid in qua que re ueri sit demonstrare: & qui de rebus quæ plerumq; eueniunt, disserunt, ex his similia concludere. Eodemq; modo accipi probariq; debent quæ dicũtur omnia. Est enim hominis eruditi usúq; periti, subtilitatẽ requirere in omni genere eatenus, quoad rei natura patiatur. Nihil enim interest, utrũ mathematicum, suadentẽ probes, an ab oratore necessariam rationem requiras. Atqui quæ quisq; nouit, de ijs uere iudicat, eorumq; æquus est æstimator. De omni ergo re, uere iudicabit is, qui usu rerum ualet: omnino uerò, qui omni doctrina eruditus est. Quocirca ciuilis scientiæ non est iuuenis idoneus auditor, uacat enim omni uitæ actione: hæc autem de actione oratio est. Iam uerò cum libidini animi pareat, frustra & inutiliter audiet: quandoquidem finis huic propositus non in cognitione, sed in actione cõsistit. Qui, puer sit ætate, an ne moribus puero par & similis, nihil interest. Nõ est enim uitium in tempore, sed in moribus. Cuius generis hominibus, tanquam impotẽtibus, inutilis cognitio futura est. At uero qui rationi suas appetitiones obedientes efficiunt, ij magnum fructum ex hac scientia consequentur. Ac de auditore quidem, quo

que

que modo quicq; accipiendum sit, & quid nobis proponamus his libris, procœmij loco hactenus diximus.

Quoniam autem omnis scientia, & omne institutum ad bonum aliquod refertur, statuamus quid sit, quò ciuilem rationem referri dicimus, quáque in re sit omnium rerum agendarum extremum bonũ. Constitit quidem ferè inter omnes, quo nomine appellari placeat. Beatitudinem enim & indocti & docti uocant: bene etiam uiuere, & secundis rebus perfrui, idem quod beatum esse existimant. Quid autem sit beatitudo, non constat, de' que eo est inter eos omnis dissensio. nec uero docti & indocti in eodem ponũt. Alij enim in eorum aliquo quæ posita sunt in oculis omnium, ut in uoluptate, in diuitijs, ut in gloria: alijq; in alio: plerunq; etiam idem in alio. Aeger enim in ualetudine ponit, pauper in diuitijs. Qui autẽ sibi conscij sunt suæ ignorationis & imprudentiæ, eos admirantur, qui magnum aliquid, quod eorum etiam uires superet, dicunt. Quidam uero præter hæc complura bona, aliud quoddã esse putant, in quo satis est causæ cur cætera bona sint omnia. Et omnes quidem exquirere sententias, superuacaneum sit: contenti autẽ erimus, si utamur ijs potißimum, quæ extant, quæ' que forti & uirili utantur ratione & sententia. Hoc autẽ 4

obliuiſci non debemus, intereſſe inter rationes eas, quæ à principijs proficiſcuntur, & eas quæ ad ipſa principia referuntur. Rectè enim hoc Plato dubitabat & requirebat, utrum uia eſſet, eá ne quæ à principijs permanaret ad fines, an quæ ad principia ferret. Velut in curriculo, ab ijs qui præmia proponunt ad calcem, an contrà. Initium enim capiendum eſt ab ijs rebus quæ notæ ſunt. quarũ duo genera ſunt: aliæ enim cognitæ ſunt nobis, omnino & per ſe aliæ. Ac nobis quidem certè ab ijs capiendum eſt exordium, quæ ſunt nobis cognitæ. Quocirca qui de rebus honeſtis et iuſtis, et uno nomine ciuilibus, auditurus eſt, is ſit oportet bonis moribus præditus & inſtitutus. Principium enim eſt, rem eſſe. Quod ſi ſit perſpicuum, ipſum quam ob rem ſit perſpicuum, nihil deſiderabitur. Homini enim eiuſmodi aut iam percepta ſunt principia, aut facilè percepta erunt, & cognita. Cui autem horum neutrum ineſt, audiat Heſiodi carmina:

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Et duris optata tulit ſolatia rebus:
Fortunatus & ille, alium qui recta monentem
Audit, & inuentis ponit ueſtigia lætus:
Qui rebus non conſulit ipſe cadentibus ultro,

Indu-

Inducitq; animum uoces contemnere ueras,
Ille quidem inuisus diuis, & inutilis orbi est.

Nos autem ad eam partem sermonis, ex qua e- 5
gressi sumus, reuertamur. Summum enim bonum & beatitudinem non sine causa ex uitæ genere uidentur existimare ij, qui eam in uoluptate ponunt, ut uulgus, & homines importunissimi. Itaque uitæ degendæ rationem adamant delicatam & uoluptariam. Tria enim sunt uitæ genera, quæ maximè excellunt: hoc, quo de modò diximus: ciuile: & tertium id, quod in contemplatione & cognitione consistit. Ac multitudo, pecudum uitam illa quidem sequi uidetur: sed causa ei est, propterea quòd complures eorum qui potestate et imperio ualent, ijsdem libidinibus quibus Sardanapalus, constricti tenentur. Vrbani uerò, ij' que omnes quorum uita omnis in actione rerum uersatur, beatam uitam in honore putant. Ferè enim ei uitæ generi, quod in Reipublicæ administratione positum est, hic propositus est finis. atqui ab eo quod quærimus distat plurimum. Est enim in ijs potius qui colunt, honos, quàm qui coluntur. Summum autem bonum, proprium quiddam auguramur, quódque uix possit eripi. Iam uerò gloriam & honorem persequuntur, ut opinionem afferant,

alijs se esse probos: itáque coli, affici'que honore, à prudentibus uolunt, & à notis, id'que ob uirtutem. Perspicuum est igitur, horum quidem ratione & sententia, uirtutem esse meliorem: quam eandem potius quasi finem, propositam uitæ ciuili licet existimare: quanquam à perfecto absolutóque genere absit. Fieri enim potest, ut qui uirtute sit præditus, etiam dormiat, aut in uita nihil agat omnino, & præterea maximis in malis miserijs'que uersetur: eum autem qui sic uiuat, in beatis nisi propositi defensor nemo duxerit. Atque hæc quidem hactenus. Satis enim multa de ijs dicta sunt in ijs uersibus, quos ἐγκυκλίους inscripsimus. Tertium genus est, quod in cõtemplandis rebus cernitur, quod deinceps considerabimus. Nam quæ uita in pecunijs congerendis occupata est, uim desiderat ad se parandam & tuendã: & profectò in diuitijs non est id bonum quod quærimus, quoniam sunt in bonis utilibus quorum quicque aliò refertur. Quapropter in ijs potius quæ suprà dicta sunt, quia propter se amantur, finem ultimumq; bonorum licet putare. Nec tamen in illis est, quanquam multæ ad id cõfirmandum rationes allatæ sunt
6 & coaceruatæ. Atque his quidem omissis uniuersum bonum considerari est melius, quóque modo dicatur

catur exquiri. Quæ nobis etsi difficilis existit quæstio, quòd nobis amici sint ij, qui ideas induxerunt: tamen æquum est ueritatis retinendæ causa, sua etiam decreta tollere, philosophos præsertim. Etsi enim utriq; chari sunt, tamen præclarũ est pluris æstimare ueritatem. Qui hanc sententiam inuexerunt, non faciebant ideas eorũ in quibus prius posteriusq; dixissent: itaque ne numeris quidem ideam fabricati sunt. At bonũ et in substantia dicitur, et in qualitate, & in ijs quæ cum aliquo conferuntur: quæque per se ipsa sunt & substantia, ijs sunt quæ cum aliquo comparantur, naturæ ordine priora. Propagini enim hoc simile est, eique rei quæ substantiæ accidit. Non igitur esse in his idea communis ullo modo potest. Præterea cum bonum æque pateat, ac natura (dicitur enim in substantia, ut deus, ut mens: & in qualitate, ut uirtutes: & in quantitate, ut mediocre: & in ijs quæ cum aliquo conferuntur, ut utile: & in tempore, ut opportunitas: & in loco, ut mora, quæque sunt generis eiusdem) perspicuum est, summi uniuersique boni communi aliquod unumue bonum esse non posse. Neque enim in prædicamentis omnibus, sed in uno solum diceretur. Iam uerò, quoniam eorum omnium quæ uni ideæ attributa sunt, una tantummodo

esset scientia, necesse esset quoq; bona omnia scientia una cõtineri. Nunc uerò plures sunt etiam eorũ, quæ sub unam categoriam subiecta sunt. ut occasionis, in bello quidem res militaris: in morbo, medicina: et mediocritatis, in cibo medicina, in laboribus gymnastice. Sed quærat aliquis, quid tandem sibi uelint, cũ res singulas ipsius nomine appellant. Siquidem in ipsum hominem & in hominem una eademq; ualet hominis definitio. Neque enim quia homo sit, aliquid inter eos interest. Quòd si ita est, nec quia bonum sit. nec quia diuturnius est, ideo melius bonum: quandoquidem ne alba res quidem in longum tempus duratura, albior est ea, quæ in diem. Ac mihi quidem certè probabilius de eo dixisse Pythagorei uidentur, qui unum in bonorum ponunt ordine, quos Speusippus imitatus est. Sed de his quidem alius est mihi ad dicendum constitutus locus. Ex ijs autem quæ dicta sunt, quæstio quædam suboritur, quoniã de bonis omnibus non sunt adductæ definitiones. Dicitur autem unum genus eorum, quæ per se expetuntur et amantur. Conficientia uero eorum, aut aliquo modo tuentia, aut etiam contrariorum prohibentia, propter illa, aliáq; ratione, bona nominantur. Ergo hoc quidem apparet, duo esse bonorũ genera, alia propter se, alia propter illa.

illa. Separatis igitur utilibus, ab ijs quæ per se bona sunt, uideamus, utrum de una idea dicantur. Ea quidem propter se bona quiuis ponat, quæ sola & seiuncta à cæteris sequatur, ut sapere, ut uidere, ut sunt nonnullæ uoluptates, ut honores: (et si enim hæc ipsa propter aliquid aliud sequimur, tamen in ijs quæ per se bona sunt licet ponere) aut nihil præter ideã sit in bonis. Ita superuacanea species futura est. Sin autem hæc quoque sunt in ijs quæ per se bona sunt, necesse erit ut in niue & ceruſa candoris, sic boni definitionem in ijs omnibus eandem declarari. At uerò honoris, prudentiæ, uoluptatis diuersæ sunt definitiones, hoc ipso quòd bona sunt. Non est igitur in una idea cõmune aliquod bonum. Sed quo'nam modo dicuntur? Non enim similia uidentur ijs quorum nomen est commune fortuito. An quia ab uno profecta sunt? an quia ad unum omnia referantur? an potius proportione? Vt enim in corpore aspectus, sic est mens in animo, aliud que in alio. Sed hæc quidem hoc tempore omittenda sunt, quoniam de ijs accurate disputare, alterius philosophiæ magis proprium esse uideatur. Eadem est ratio ideæ. Etenim si quod est bonum quod communiter dicatur, aut si quod est seiunctum per se, perspicuum est id nec agi ab homine posse,

poſſe, nec haberi. Nunc tale aliquid quærimus. Sed forte eius cognitio cuipiã uideatur cõducere ad ea omnia bona quæ agenda ſunt, quæq; adipiſcenda. Nã ſi ipſum tanquã exemplar nobis proponemus, facilius, quæ nobis ſalutaria ſunt, intelligemus: et cũ intellexerimus, conſequemur. Atq; hæc quadã ratione dicuntur illa quidem, ſed ſcientijs artibusq; repugnantibus. Nam cum ad finẽ omnes referantur, requirantq; id ipſum ſemper quod deeſt: tamen eius cognitionem prætermittũt uniuerſæ. Atqui non eſt conſentaneũ, artifices tantum ignorare nec quærere adiumentum. Illud etiam quæri poteſt, ecquid textori aut fabro ad artem adiumenti, ſi hoc intelligant, afferri queat? aut quo tandem modo nobilior medicus, clarior'ue dux belli ſit futurus is, qui ideam ipſam intuebitur. Conſtat enim, medicum hoc modo non ſpectare ualetudinem, ſed hominis, aut ſingulorum potius. Medebitur enim ſingulis. Atque hæc quidem hactenus.

7 Nunc autem redeamus ad bonum quod quæritur, ut quid ſit intelligamus. Nam ſatis conſtat, aliud in alia eſſe actione & arte: quoniam aliud eſt in medicina, aliud in re militari, cæteris'que omnibus eodem modo. Quid eſt igitur quod ſibi quiſque bonum ſtatuit, niſi quò refert omnia? Hoc in medicina ualetu-

ualetudo est, in re militari uictoria, in architectura domus, aliud'que in alia: in omni'que actione & consilio finis, quandoquidem eius causa omnes agunt omnia. Quocirca si in uno aliquo est finis rerum agendarum omnium, sit in eo finis bonorum omnium. Sin autem sit in pluribus, in eis ipsis. mutata enim, tamen eodem spectat definitio. Hæc nobis explicanda sunt, sed enodatius. Quoniam autem plures fines sunt, aliosq; propter alios expetimus, ut diuitias, ut tibias, & uno nomine instrumenta: perspicuum est, non esse omnia perfecta. Quod autem optimum est, id omne perfectum. Si ergo unum aliquid undique perfectum est, sit in eo quod quæritur: sin plura, in eorum absolutissimo. Atqui quod propter se expetitur, id confirmamus eo quod propter aliud expetitur, perfectius: & quod nunquam aliò refertur, ijs omnibus quæ propter se & propter aliud expetantur. Quod igitur perfectũ est, id propter se semper, nunquam propter aliud expetendum est. qualis fœlicitas uidetur maxime. Nam & propter se eam, & nunquam propter aliud optamus. At uero & honorem, & uoluptatem, & mentem, & omnes uirtutes ui sua, ex se et propter se illas quidem optamus: quandoquidem detracta omni opinione utilitatis, tamen

eorum

eorum ſingula optaremus. ſed beatitudinis etiam cauſa eadem expetimus, quod per ea ſperemus nos ſummum bonum adepturos. At felicitatem nemo earum neq; aliarum rerũ omnino cauſa expetit. Quod idem ex eo etiã quod ſatis ſit & ſufficiat efficitur. Quod autem bonum undiq; perfectũ eſt, omne ſatis eſſe & ſufficere uidetur. Satis autem eſſe ac ſuppeditare dicimus ad uictum non ipſi ſoli, uitã in ſolitudine agenti, ſed parentibus, liberis, coniugi, cæterisq; amicis & ciuibus: quandoquidem homo aptus eſt ad cœtus ſocietatemq; natura. Sed in ijs certi quidam termini conſtituendi ſunt. Nam ſi progediamur ad parentes, ſi ad poſteros, amicorumq; amicos, nunquam finis reperietur. Sed hoc iterũ etiam atq; etiam conſideremus. Quicquid id eſt quod ſe ipſum contentũ ſit, ſtatuimus eiuſmodi quod ſolum, ſeiunctũ, ſecretumq; à cæteris uitam expetendam efficit, & nihil requirentem. Quo in genere uitã beatã ducimus: quæ ſi cum cæteris bonis non coniungatur, anteponenda eſt omnibus. Sin cõiuncta ſit, perſpicuum eſt. pluris eam eſſe, cum minimo bono cõiunctam, quàm ſeparatim. Bonorum enim præſtantia acceſſione eius quod additur ad aliquid, exiſtit. At maximum quodque bonum ſemper expetendum eſt maxime. Hoc igitur

iam

iam apparet, fœlicitatem perfectum quiddam esse, omnibus que suis partibus absolutum, se que ipsam esse contentam, cum rerum agendarum omnium sit extremum. Sed fortasse summũ bonum esse in beatitudine inter omnes constat: hic uero locus ut magis explanetur quid sit, postulat. Id iã patebit, si quod sit hominis opus & officium, intelligatur. Vt enim tibicen, quiq; signa fabricatur, omnisq; artifex, ijq; omnes quibus aliquod opus propositum est, uel actio, in opere ipso finem perfectionemq; artis statuunt: sic homini, si quod est eius opus & officium, faciendum esse uideatur. Ergo in fabro erunt & sutore certa aliqua officia & actiones, in homine nulla erunt, natusq; est ad otium? An non ut oculi, manus, pedis, singularum que partium suum est munus: sic homini quoque, præter quàm quod hæc omnia, opus aliquod munus que tribuetur? Quod nam erit illud tandem? Est enim ei cum belluis uita communis. At proprium hominis bonum quæritur. Vita igitur ad alendum augendum que pertinens, semouenda est. Hanc sequitur uita sensu directa. At communis est & equi, & bouis, & animantium omnium. Relinquitur ergo uita ea, quæ in actione uersatur, quæq; ab ea parte animi proficiscitur quæ

rationis

rationis est particeps. Huius porro uis una est, quæ rationi paret: altera, quæ ipsa rationis est particeps & cogitationis. Cum uero huius quoq; uis sit duplex, ea constituenda & ponenda est, quæ actione cernitur. Hanc enim dici est aptius. Quod si ita est, opus officiumq; hominis sit necesse est, animi actio rationi consentanea, aut certè à ratione non aliena. In eodem autem genere huius & illius boni officium ponimus, ut citharœdi, & clari citharœdi: quod contingit in omnibus, addita ad opus uirtutis excellentia. Citharœdi enim est, uti fidibus: nobilis, scitè. Quod cum ita sit, hominis opus & munus in uita quadam ponemus, quæ eadem actio est animi rationi congruens. Quæ omnia, boni uiri est, rectè ac præclarè gerere. At sua quicque uirtute rectè absoluitur, & expletur. Quod si ita est, summum hominis bonum animi actio est, uirtuti cõsentanea. Quòd si plures uirtutes sint, optimæ ac perfectißimæ, idq; in uita undique perfecta. Vt enim una hirundo non facit uer, nec dies unus: sic unus dies, aut breue tempus, non efficit beatum. Atque hoc quidem pacto summum bonum circumscriptum sit. Primum enim ponendum fuit oculis omnium, depingendumq; pingui quadam Minerua, tum postea describendum. Est autem

tem hoc in facultate positum omnium, producere & coaceruare descriptione quæ recta sunt omnia: quarum rerum in tempore posita inuentio est & adiumentum, à quo etiam artes ipsæ à tam exiguo principio profectæ ad tantum decus peruenerunt. Potest enim quilibet id quod deest, addere. Atque etiam meminisse debemus, quod suprà dictum est, subtilitatem non eodem modo quærendam esse in omni disputatione: uerum pro rei quæ proposita sit natura, atq; eatenus, quoad ars & uia tradendi compendiaria patiatur. Nam & faber & geometra non eodem modo rectum angulum inuestigant. sed ille, quatenus est ad opus utilis: hic quoniam spectator est & æstimator ueritatis, quid'nam sit, & qualis, exquirit. Eodemq; modo faciendum est in cæteris omnibus, ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius causa attigimus, longior ponatur oratio. Itemq; haud omnium quærenda & inuestiganda ratio est: nonnullisq; in locis contẽti esse debemus, si rem esse doceamus, ut sit in principijs. Est autem primum & principiũ, rem esse. Principiorum autem alia inductione cognoscuntur, nonnulla sensu, quædam consuetudine, aliaq; aliter. Eorum autem singula diligenter explorata esse debent, quantum natura possunt: dandaq; opera est, ut pro-

bè definiantur, cum præsertim magnum momentum ad ea omnia habeant quæ consequuntur. Quocirca plus principium, quàm dimidium totius rei ualet: eoq; fiunt multa perspicua eorum, quæ indagantur. At-
8 qui cognoscenda fœlicitas est non ex conclusione solùm, ijsque ex quibus conficitur oratio, sed ex ijs etiam quæ de ea feruntur. Nam & congruunt cum uero quæ insunt omnia, & repente uerum dissentit à falso. Cum ergo bonum in tria genera sit diuisum, sintq; alia bona fortunæ, alia animi, & alia corporis: animi bona uerissimè & maximè bona nominamus. Itaq; quoniam actiones animi et officia in animo ponimus, cum præclarè dictum est & aptè ad hanc quidem sententiam quæ & uetus est, et philosophis comprobata: tum etiam rectè, quod in actionibus quibusdam finem extremumq; ponamus. Sic enim totum positũ est in animi cura et cogitatione, nõ in fortunæ temeritate. Cũ ratione hac etiã congruit, quod uulgò dici solet, bene secundisq; rebus perfrui, beateq; uiuere beatũ. Propè enim ab omnibus in honesta quadã uita, & prosperitate posita est: atq; etiam in eo in quo diximus esse felicitatẽ, ea omnia insunt, quæ de beatitudine quærũtur. alijs enim in uirtute uidetur, alijs in prudentia, quibusdã in sapientia. nonnulli eã in his ponunt,

nunt, aut in horũ aliquo, aut adiuncta, aut non seiuncta uoluptate. alij etiã rerum externarũ adiungunt affluentiam. Atq; hæc est multorum ac ueterũ, illa perpaucorum clarorumq; uirorũ oratio et sententia, quorum neutros ueri simile est omni ex parte aberrasse, sed aliqua, quin etiam magna ex parte rectam uiam secutos. Ac cum ijs quidem qui beatam uitam dicunt omnem uirtutem, aut aliquam uirtutem, consentit definitio: est enim ei actio cõsentanea. Magnopere autem refert profectò, in possessione summum bonum an usu, in habitu an in actione ponatur. Fieri enim potest, ut habitus qui inest, nihil rei præclaræ gerat, ut in dormiente, aut alio modo otioso. At uerò actio nõ potest: aget enim necessariò, et honestè aget. Vt autem in Olympicis ludis, nõ formosissimus quisq; aut robustissimus corona donatur, sed qui in certamen descendunt: (horum enim nonnulli uincunt) sic eorum quæ in uita honesta ac bona uersantur, compotes fiunt ij qui recta quæ sunt faciunt. Quorum uita per se iucunda est, quoniam uoluptate affici in ijs numeratur quæ in animo insunt. Cuius autem rei quisque cupidus est, ea delectatur. Vt equo, is qui amat equos: theatro, qui theatrum diligit. Eodemque modo rebus iustis lætatur is, qui studiosus est

neſtatis: et rebus quæ ad uirtutẽ pertinent, is, cui uirtus chara eſt. Ac pleriſq; repugnant & nocent iucundæ res, propterea quod non ſua ſponte eiuſmodi. Iis autem hominibus qui ſunt ſtudioſi honeſtatis, ea uoluptatem afferunt quæ ui ſua iucunda ſunt. quo in genere ſunt quæ uirtuti congruunt actiones. Itaque his ſunt uoluptati, idq; propter ſe. Quocirca nihil eorum uita uoluptate indiget, tanquam aduentitia: ſed in ſe ipſa incluſam habet uoluptatem. Nam præter ea quæ dicta ſunt, non eſt uir bonus habendus is, qui honeſtis actionibus nõ lætetur. Neq; enim quiſquam aut iuſtum dixerit eum, qui iuſtis actionibus non gaudeat: aut liberalem eum, qui nõ delectetur officijs liberalitatis: itemq; in cæteris omnibus. Quæ cũ ita ſint, confitendum eſt per ſe iucundas eſſe uirtutis actiones & bonas & honeſtas, ac ſingulas maxime: ſiquidem uerè de ijs uir bonus iudicat: at iudicat, ut diximus. Eſt igitur quiddam optimum, honeſtiſſimum, & iucundiſſimum beatitudo. Nec uero ſeparata hæc ſunt, ex Deliaco epigrammate:

Nil mage iuſtitia pulchrum eſt, melius q; ſalute:
Res iucunda frui, quod ſibi quiſq; petit.

Inſunt enim hæc omnia optimis actionibus, in quibus, aut in una earum optima fœlicitatem eſſe dicimus.

mus. Sed tamen bonis, ut diximus, externis indiget. Vix enim potest, aut ne uix quidem, res magnas & dignitatis plenas gerere is, cui nullæ opes, nullæ suppetant copiæ. Permulta enim efficiuntur quasi instrumentis quibusdam, uel amicorum opera, uel pecunia, uel ciuis dignitate: suntq; nonnullæ res quarum amotio beatam uitam labefactet, ut nobilitas, ut liberi, ut forma. Neq; enim planè ad beatitudinem aptus est is, qui omnino deformis sit, aut ignobilis, aut qui uitam in solitudine degat, aut sit sine liberis: ac multo etiam minus forsan, si cui sint liberi improbi, uel amici boni è uita excesserint. Ergo, ut diximus, has prosperitates uidetur beata uita requirere. Ex quo fit, ut quidam fœlicitatem idem esse quod secundam fortunam statuant. Ex quo existit quæstio, num doctrina, consuetudine, an alia aliqua exercitatione pariatur, an diuina aliqua causa adsit, an hoc ita sit fortuitò. Ac si quod à dijs aliud datum munus hominibus est, profectò consentaneum est fœlicitatem etiam datam esse à dijs, eóque maxime, quod rebus humanis melior est & præstantior. Sed hæc non sunt huius disputationis, & temporis. Hoc uerò apparet, etiam si non data sit concessu & munere deorum, mortalium generi, sitque uirtutis, artis, aut 9

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

exercitationis, tamẽ in rebus maxime diuinis esse ducendam. Virtutis enim merces & finis, optimũ quiddam est, diuinum, & beatum: quod idem late pateat, necesse est. Potest enim inesse ijs omnibus, quorum quidem à uirtute animus aliquo uitio corporis non retardetur, disciplina aliqua & diligentia. Quòd si sic melius est beatum esse, quàm fortuitò, certè ita esse confitendum est. Siquidem quicquid à natura proficiscitur, ita secundum naturam affectum est, ut optime affectum esse possit: itemque cum omnia quæ ab arte causisque omnibus efficiuntur, tum uel maxime quæ ab optima. Magnum autem scelus sit, rem omnium & maximam & præstantissimam fortunæ ascribere. Atque etiam ex definitione perspici potest quod quærimus. Confirmauimus enim, eam esse actionem quandam uirtuti consentaneam. Reliquorum autem bonorum partim adesse necesse est, partim sunt adiuuantia & utilia quasi instrumenta. quibus consentiunt quæ initiò diximus, Ciuili scientiæ finem esse propositum, summum bonum. Huic autem cura omnis ferè in eo posita est, ut & ciues bonos efficiat, & ad res magnas, & honestas agendas idoneos. Iure igitur nec bouem, nec equum, nec aliud animal ullum beatum ducimus. Nullum enim

nim eorum est huius particeps actionis. Ob eam que causam ne puer quidem beatus est: quippe cum nondum per ætatem ad has uitæ actiones sit aptus. Qui autem dicuntur, ob spem & expectationem quam de se concitant, ducuntur beati. Opus est enim undique, ut dixi, perfecta completa que uita. Multæ enim in uita mutationes, uarij que euentus uersantur: fieri que potest, ut qui secunda fortuna usus sit, is in maximas incidat calamitates in senectute. quod de Priamo ferunt fabulæ. Qui autem casus eiusmodi senserit, miserè que è uita migrauerit, eum nemo duxerit in beatis. Sed quærat aliquis, num quis alius, quoad uiuat, iudicandus est beatus: sed Solonis sententia, expectandum extremum tempus ætatis, ut tum denique sit beatus, cum suprenum uitæ diem morte confecerit? At id quidem absurdum sit, cum præsertim felicitatem in quadam actione statuamus. Quòd si beatũ negamus eum qui excesserit è uita, nec hoc uult Solon quidem: sed tum deniq; aliquẽ tutò beatũ iudicari posse, cum iam à malis est miserijsq; liberatus. Quanquam de hoc quoq; est dissensio. etsi enim sensus abierit, tamen summis et proprijs bonis et laudis & gloriæ, quãuis non sentiãt mortui, quia uiuũt, non carẽt, ut decore et dedecore liberorũ,

posterorum etiam rebus secundis & aduersis. Hæc quoq; dubitationem afferunt. Fieri enim potest, ut qui beatam uitam usq; ad senectutem protulerit, migraueritq; conuenienter rationi, eum multæ in posteris mutationes consequantur: quorum nonnulli boni uiri sint, degantque uitam ex dignitate, alij contrà. Hoc etiam perspicuum est, eos multis modis in parentum aduersis rebus non eiusdem generis posse affici. Absurdum quidem sit, si is quoq; commutetur, qui oppetijt mortẽ, sitq; aliàs miser, aliàs beatus. Absurdum hoc quoque sit, res posterorum nihil ne ad ullum quidem tempus ad parentes pertinere. Sed redeundum est ad id quod suprà quæsitum est. Eo enim cognito, fortè quod quærimus intelligetur. Si igitur supremus uitæ dies expectandus est, ut tum quisq; beatus existimetur, non quòd beatus ipse sit, sed quod antea fuerit: quid est quamobrem non sit absurdum, cum quisque beatus est, de eo quod ineſt non uerè dici? quod propter uarietatem fortunæ minime placeat uiuos concedere beatos, quod'que stabile aliquid ac firmum, uixq; mutabile, beatam uitam putemus: fortunam contrà sæpe recidere in eosdem. Perspicuum est enim, si euenta sequamur, eundem nos sæpe aliàs beatum, aliàs miserum esse dicturos.

Ita

Ita beatum, chamæleonti ſimilem, nec ſatis firmum, affirmabimus. Atqui non eſt rectum, fortunam conſectari. Non enim in ea poſitum eſt beatum eſſe uel miſerum, etiam ſi hanc humana uita deſiderat. Beatæ autem uitæ dominæ ſunt uirtuti conſentaneæ actiones, contrariæq; contrariæ. Hanc autem rationem id quoq; cõfirmat, quod quæſitum eſt. Nulla enim in re mortalium tanta ineſt firmitas, tanta conſtantia, ut ijs in rebus quæ uirtute geruntur. Multo enim ſcientijs ipſis & firmiores ſunt, et conſtantiores. quarũ ut quæque præſtantiſſima eſt, ita ſtabilis maximè: idque accidit propterea quòd diutiſſimè in ijs uiuant beati. Quæ cauſa eſt, cur nulla obliuione obruantur. In erit ergo in beato quod quærimus, talisque per omne tempus ætatis futurus eſt. Semper enim uel maximè ea & geret & cogitabit omnia, quæ uirtuti congruunt: & quemcunq; fortuna caſum inuexerit, hunc maxime decorè & aptè feret: quippe qui uerè bonus ſit, quadratus, omniq; repræhenſione carens. Cumq; multos caſus fortuna inuehat, ijq; magnitudine & exiguitate differant: perſpicuum eſt, eos omnes qui parui & exigui interueniunt, nullum ad uitam momentum habere: qui autem & magni & multi proſperè eueniunt, uitam efficient beatiorem. Nam et ad ſplẽ-

dorem per se ualent, & ad ornatum, et usus eorũ gloriæ plenus est & dignitatis. Qui autem contrà accidunt, ij uitam beatam illi quidem labefactant, (nam & dolores afferunt, & multas actiones impediunt,) sed tamen tum uirtus splendescit, apparétque maximè, cum sedatè ac moderatè quis & multas & magnas perfert calamitates, non indolentia quidem, sed quòd generoso, forti, magnóque sit animo præditus. Quod si sunt, ut dixi, uitæ dominæ actiones, certè nemo qui sit beatus, esse miser ullo pacto potest. Neque enim unquam quæ odio digna sunt, quǽque mala, faciet. Eum enim qui uerè bonus sit, quí́que sapiens, putamus omnes casus fortunæ æquo animo esse laturum: ex ijs etiam quæ sint in potestate, semper pulcherrima quæque facturum. Vt & bonus imperator exercitu eo qui adest semper ut usus belli ferat, commodissimè utitur: & sutor ex ijs pellibus quæ suppetant, calceum aptissimum conficit: eodémq; modo cæteri omnes artifices. Quod si ita est, qui beatus sit, miser esse nullo modo potest. non tamen beatus sit quidem, si in Priami calamitates incidat. Non igitur uarius est, aut mutabilis. Neque enim ex felicitatis possessione facile quis deijci detrudí́que potest: nec id leues casus, sed & graues & magni efficiant.

ficiant. Quid igitur prohibet nos beatum statuere eum, qui uirtutis perfectæ perfecto fungatur munere, quique in bonorum externorum satis magna abundantia uiuat, non aliqua parte ætatis, sed in omni uita confecta atque absoluta? aut certè eódem addendum, qui & eam uitam sit acturus, & mortem ex ratione obiturus. quandoquidem incertus est rerum futurarum exitus, & beatitudinem finem esse, ac quiddam omni ex parte perfectũ ponimus. Quæ cum ita sint, beatos ex uiuis dicemus eos, quibus adsint permãsuráq; sint quæ enumerata sunt omnia. at beatos homines. Atq; hæc quidem hactenus. Casus autem & res aduersas posterorum ac amicorum omniũ nihil pertinere omnino ad mortuos, ualde ab amici officio alienum sit, sententijsq; omnium repugnare uideatur. Igitur quum multi casus sint, ijque longe ac latè differant, cumque alij magis, alij minus pertineant, singillatim quidem disserere, longum sit et infinitum: summatim & populariter, satis. Vt igitur aduersæ res quæ beato accidunt, aliæ momentum habent ad uitam, aliæ leues sunt, sic eæ omnes quæ amicis. Sed permultum interest, uiuis an mortuis mala contingant: ac multo etiam magis, quàm utrum res iniquæ et nefandæ in tragœdijs antè tractẽtur, an gerantur. 11

Ratio-

Ratiocinandum igitur etiam est hic, quid quicque interſit: uel potius quærendum est de mortuis, utrum alicuius boni participes ſint, an contrà. Perſpicuum enim est ex his, etiam ſi quid ad eos pertineat, ſiue boni ſiue mali, exile id & exiguum aut omnino aut illis fore: ſin minus, certè non tantam uim in eo eſſe, ut uel beatos eos qui non erant prius efficiat, uel ijs qui antè beati erant, beatam uitam eripiat. Ergo hoc quidem iam apparet, res & ſecundas amicorum & aduerſas, ad eos pertinere illas quidem qui occiderint, ſed ita, ut neque ex beatis miſeros faciant, neque aliud quicquam generis eiuſdem. His ita expoſitis, iam felicitas in bonis ſit laudabilibus, an potius gloriatione dignis, uideamus. Eſt enim perſpicuũ, eam non numerari in ijs quæ ipſa non ſunt per ſe bona, ſed eſſe poſſunt. Igitur hoc apparet, quod laudabile ſit, omne ob eam cauſam laudibus affici, quòd affectione aliqua ſit præditum, & ad aliud quodammodo referatur. Nam & iuſtos, & fortes, & uiros bonos, & uirtutes propter opera, munera, actionesq; laudamus. Et robuſtos, & qui ad curſum ualent homines, cæterosq; eiuſdem generis propterea laudamus, quòd à natura inſtituti ſint, aptiq; ad gerendas res aliquas quæ in bonis ſunt & honeſtis. Quod ex ijs etiam laudibus quæ dijs tribuuntur,

buuntur, perſpici poteſt. Ridiculas enim eas fore conſtat, ſi ad nos referantur. Hoc fit propterea, quòd laudes, ut dixi, referendo tribuuntur. Quòd ſi laus in eo genere eſt, id perſpicuum eſt, ut quicq; optimum eſt, ita minime ad laudem ualere, multóq; id eſſe & maius et præſtantius. Nam & deos beatos fortunatosq; ducimus: & uiros, ut quiſq; ad Deum proximè accedit. Eadem eſt rerum bonarum ratio. Beatitudinem enim nemo ornat laudibus ut iuſtitiam, ſed quòd multo & diuinior ſit et melior, diuino honore afficit. Rectè etiam Eudoxus uidetur primas partes tribuiſſe uoluptati. Nam cum in bonis eſſet ipſa, neq; laudaretur, declarari putabat, eam rebus omnibus præſtare quæ eſſent laudabiles: in eodemq; eſſe genere deum ac ſummum bonum, quoniam ad ea cætera referrentur. Eſt enim uirtutis laus propria, à qua apti ſumus ad res honeſtas gerendas. Encomia autem ea potius attingunt, quæ tam corporis quàm animi geruntur uiribus. Sed hæc quidem accuratius inueſtigare eorum ſit potius, qui in encomijs elaborarunt: nobis autem ex ijs perſpicuum eſt quæ dicta ſunt, in bonis ijs quæ ad decus ualent, perfectisq; numerari beatam uitam. Quod ita eſſe hinc etiam apparet, quòd eſt principiũ. eius enim cauſa omnes omnia facimus. Principium autem, idq;

omne

omne in quo causa est cur cætera bona sint, gloriatione dignum & diuinum ponimus. Sed quoniam
13 beatitudo est actio quædam animi, uirtuti undiq; absolutæ congruens, iam uirtus ipsa considerandæ cognoscendáque est. sic beatam uitam facilius cõtemplabimur. Atque is quidem uidetur, qui ciuili scientia uere instructus est, huic maximam dedisse operam: quoniam hoc uult, hoc spectat, et ciues bonos efficere, & obedientes legibus. Hoc declarant Cretensium & Lacedæmoniorum legislatores, & si qui alij in eo genere floruerunt. Quòd si hæc ciuilis scientiæ propria est cognitio, perspicuum est, cum eo instituto quod iam inde ab initio secuti sumus, omnẽ hanc congruere & consentire quæstionem. Videndum est scilicet, quod sit hominis bonum. etenim de summo bono hominis quærebamus. Sed uirtutem dicimus hominis, nõ quæ corpus, sed quæ animum attingit humanum: beatamq; uitam, animi actionem nominamus. Quæ cum ita sint, perspicuum est, ut eum qui oculos curaturus sit, totum corpus: sic eum qui ciuili ratione instructus sit, ea omnia quodammodo quæ ad animum pertinent, cognita habere oportere: ac multo etiã magis, quo maior ciuilis scientia & melior quàm medicina est. Atqui clari nobilesq; medici multum operæ

in co-

in cognitione corporis ponunt. Cognoſcendus igitur ei animus eſt, qui ciuili ſcientia eſt præditus. Cognoſcendus eſt autem horum cauſa, & quoad ſatis ſit ad ea quæ quærimus. Nam ſubtilior accuratiórq; eius explicatio, maioris negotij ſit quàm ipſa illa res quã nobis proponimus. De qua quoniam in ijs libris quos ἐξωτερικὰς inſcripſimus, ſatis multa diximus, illinc aſſumenda ſunt quæ ad hunc locum pertinebunt. ueluti unam eius partem expertem eſſe rationis, participem alteram. Vtrum autem ſeparatæ ſint, ut partes corporis, & quicquid ex partibus conſtat: an cogitatione duæ res ſint, quæ ſua ſponte ſeparari nequeant, quemadmodum in orbe pars quæ conuexa dicitur, et concaua: ad id quod agimus, nihil intereſt. Eius autem partis, quæ rationis expers eſt, alia uis eſt, etiam plantæ communis: eam dico, quæ cauſa eſt cur alamur & augeamur. Hanc enim uim animi tum in ijs omnibus quæ aluntur, tum in fœtibus licet ponere, tum etiam in perfectis animantibus. hanc enim aptius eſt, quàm aliam. Huius rurſum alia eſt cõmunis uirtus, non hominis propria: quippe cum tum maximè cum ſomnus capitur, hæc ſiue pars ſiue uis ſuo officio & munere fungatur. Atqui bonus ab improbo in ſomno minimè internoſcitur. Hinc negant inter beatos ac miſeros

per di-

per dimidiatum uitæ tempus quicquam intereſſe. Idq; iure ac merito accidit, propterea quòd ſomnus animi eſt requies, quia bonus ſit uel malus, niſi ſi quæ motiones paulum oriantur, ac tum meliora uiſa ſunt bonorum quàm quorumlibet. Sed hæc quidem hactenus. Alendi etiam uis prætermittenda eſt, quandoquidem uirtutis hominis expers eſt. Alia autem eſt etiam uis animi rationis expers, quæ tamen eius quodammodo eſt particeps. Nam & continentis impotentisq; rationem, & animi partem eam quæ rationem habet, laudamus. Inuitat enim uera ratio bene ſanos ad iuſtitiam et æquitatem. Conſtat autem in eis aliquid aliud eſſe inſitum præter rationem, quod repugnat obſiſtitque rationi. Vt enim in corpore, ſi quæ partes diſſolutæ dextrorſum moueri uelint, contrà ad læuam feruntur: ſic in animo. diſtrahuntur enim in contrarias partes impotentium cupiditates. Sed in corpore id quod rapit et diſtrahit uidemus, in animo nõ uidemus. Certè nihilo minus exiſtimare debemus, ineſſe quiddam in animo ratione carens, quod ei reſiſtat et repugnet. Quomodo autem ab ea diuerſum ſit, nihil intereſt. Hoc autem, ut dixi, rationis eſt etiam particeps. paret enim rationi in continente: ac multo etiam magis in temperatis & fortibus, in quibus omnia rationi con-

gruunt.

gruunt. Hoc ergo apparet, uim expertem rationis esse duplicem: uis enim ea quæ crescendi causa tributa est, nulla ex parte rationis est particeps: concupiscendi autem & appetendi quodammodo ea utitur, quatenus ei obedit, atq; paret. Atqui eam dicimus compotem quidem & parentis & amicorum, non tanquam mathematicorum. Nam uim expertem rationis parêre quodammodo rationi, & admonitiones, et obiurgationes & adhortationes indicant. Quòd si confitendum est, hanc quoq; uim compotem esse rationis, duplex uis erit rationis particeps: alia proprie & in seipsa, alia ueluti probus filius obedit parenti. Hac autem distinctione & dissimilitudine etiam uirtus diuiditur. alias enim ratione esse dicimus, alias more perfectas. In ratione sunt, ut sapientia, ut sagacitas, ut prudentia: more perfectæ, ut liberalitas et temperantia. Nam cum de moribus alicuius loquimur, non sapientem eum, uel sagacem dicimus, sed clementem et modestum. sapientem etiam laudamus ob animi habitum: & habitus eos qui laudabiles sunt, uirtutum nomine appellamus.

LIBER SECVNDVS.

1 ED cum duo ſint uirtutũ genera, alterum earum quas in ratione eſſe dicimus, alterũ earum quas morales & uoluntarias: rationis quidẽ magna ex parte à doctrina ortum acceſſionemq; habent. itaq; & exercitationis indigent & temporis. Morales ac uoluntariæ moribus, à quibus nomen duxerunt, quod paulùm à conſuetudine deflexit, omnino cõparantur. Ex quo perſpicuũ eſt, nullam omnino moralium uirtutum ingenerari nobis natura. Nihil enim quod inſitum & innatũ eſt, aliter atq; eſt, aſſueſcit. Vt lapis qui ſuapte ſponte deorſum fertur, nunquam in ſublime ferri aſſueſcat, ne ſi milies quidem eum quis ſurſum ut conſuefaciat emittat. Eodẽq; modo nec ignis deorſum, nec aliud quicq; aliter atq; ipſius natura ferat. poteſt aſſueſcere. Nõ igitur à natura, neq; contra naturã in nobis inſunt uirtutes: ſed nati factiq; ſumus ad eas et percipiendas natura, et efficiendas cõſuetudine. Iã uero quæ nobis à natura tributa ſunt, eorum primum facultates accipimus, deinde officijs munerib.q; fungimur. Quod in ſenſib. cernere licet. Neq; enim ex eo qđ crebro aut aſpeximus, aut audiuimus, ſenſus accepimus: contraq;

eorum

eorum cum iam essemus compotes, eis usi sumus, non cum usi essemus, percepimus. At uerò uirtutes accipimus, antea cum operis aliquid confectum dederimus. Quod in cæteris fit artibus. Quæ enim facienda sunt cum didicimus, ea tum cum agimus, discimus maxime. Veluti homines tum architecti existunt maximè, cum ædificant: & citharœdi, cum fidibus utuntur. Similiter tum iusti, temperantes, fortesq; efficimur maximè, cum ea facimus quæ iusta sunt, quæ modesta, quæ fortia. Atq; etiam hoc ipsum declarat & docet quod fieri solet in Repub. in quibus legislatores consuetudine & exercitatione ciues bonos efficiunt. Est enim hæc omnium qui leges imponunt sententia et uoluntas. Quod qui minus recte faciũt, aberrant. quippe cum hac una re præstet uitiosæ bene constituta Resp. Iam ex ijsdem rebus oritur uirtus omnis, & ab ijsdem interit. Eadem est ratio artium omnium. Nam ex eo quod utuntur fidibus, et clari et ignobiles citharœdi existunt. Eadẽ est ratio architectorũ, reliquorumq; omniũ. Nam ex eo quòd scitè & perite ædificant, boni architecti futuri sunt: ex eo quòd inscitè, mali. Quod ni ita se haberet, nec rationi ullus esset nec doctrinæ locus, omnesq; docti et indocti nascerentur. Eadẽq; omniũ uirtutũ causa et sentẽtia est.

Nam cum ea facimus quæ pactis cõtinentur, ijs quæ hominibus inter ipsos intercedũt, alij iusti, alij iniusti efficimur. Et cum ea omnia quæ acerba molestáque sunt, agimus, assuescimusq; aut timere, aut præfidere, nonnulli fortes, quidam timidi ignauiq; existunt. Similis est & cupiditatum ratio, & iracundiæ: quoniam alij temperantes & clementes, pleriq; intemperati & iracundi efficiuntur: hi quia sic, illi quia secus in ijs uersentur. Atque ut uno uerbo finiam, ex sui similibus actionibus omnes habitus oriuntur. Itaque faciendæ sunt certo quodam genere actiones, quandoquidem earum differentias habitus consequuntur. Non igitur parui, sed magnopere, atque adeò ad summum refert, utrum sic an secus iam inde à puero assuescamus. Quoniã igitur huic negotio quod suscepimus, non est proposita contemplatio quasi finis, ut cæteris (id enim agimus, non ut quid uirtus sit, intelligamus, sed ut boni efficiamur, quandoquidem usus eius nullus foret) necesse est quemadmodum actiones & officia ducantur, considerare. In ijs enim situm est, quemadmodum dixi, ut habitus quales debent, oriantur. Ac illud quidem commune est omnium, idq; positum sit, rectæ rationi conuenienter fieri: deq; eo disseretur posterius, & quid sit recta ratio, & quemadmodum

modum affecta sit ad reliquas uirtutes. Illud autẽ prius constare & conuenire debet, omnem quæ de rebus agendis habetur orationem, populariter, non subtiliter tractari oportere: utq; initiò diximus, rationes pro rei natura exigendas esse. Vt autem in rebus salubribus, sic in actionibus ijsq; omnibus quæ cõducunt, nihil ineſt firmitatis, nihil ſtabilitatis, & roboris. Cumq; eiuſmodi ſit, quæ de genere toto habetur oratio, multo etiam minus certa eſt quæ de rebus ſingulis habetur, quoniam nec ſub artem nec ſub præceptionẽ ullam cadunt. Sed ut in medicina & gubernatoris arte, ſic ijs omnibus qui in actione rerum uerſantur, temporis habenda ratio eſt. quanquam autem id eſt quod nunc agimus eiuſmodi, tamen danda omnino opera eſt ut alleuetur. Hoc igitur in primis intelligendum eſt, ijs omnibus quæ ſunt in hoc genere, ab eo quod nimium & parum eſt, interitum impendêre natura. (perſpicuis enim rebus ad obſcuras illuſtrandas utendũ eſt.) Id quod licet in uiribus & ualetudine cernere. nã et profuſæ et remiſſæ nimiũ exercitationes labefactant uires, euertunt q; funditus. & poculenta ac eſculenta ſi modum tranſeant, uel infra modum adhibeantur, labefactant ualetudinẽ eodem modo: ſin moderata ſint & modica, pariunt, augent, ac

tuentur. Quod idem, & in temperantia, & in fortitudine, cæteriśque uirtutibus contingit. Qui enim fugit timet́que pericula omnia, quiq́; nullum perfert, is timidus & ignauus putandus est: & qui nullum timet omnino, sed adit omnia, is audax habendus. Iteḿque qui omnibus uoluptatibus perfruitur, nullaḿque prætermittit, intemperans: qui uerò omnes prætermittit & cauet, ut solent agrestes, is sensus omnis expers iudicandus est. Tollitur enim temperãtia, tollitur fortitudo ab eo, quod nimium est & parum. At uerò saluæ sunt & incolumes mediocritate dominante. Verùm non solùm ortus incremẽtaq́; & interitus ex ijsdem & ab ijsdem efficiuntur, sed in ijsdem etiam actiones uersantur. Etenim ut alijs in rebus quæ euidentiores sunt, id contingit, ueluti in uiribus, ut ex eo gignantur, quòd & multum cibi capiatur, & multi labores ferantur, quod ualens uiribus efficere potest maximè: sic in uirtutibus. Nam & ex eo temperãtes efficimur, quod nos à uoluptatibus abstinemus: et cum ij sumus, ab ijs facillimè abstinere possumus. Similis est ratio fortitudinis. Nam cum et ea quæ terribilia sunt despicere, & eadem magno animo ac forti perferre assuescimus, tum fortes existimus: quales cum sumus, quæ terrorem afferunt, facillime sustinemus.

mus. Habitus autem quales ſint, ex uoluptate ac do 3
lore, quæ facta et opera conſequũtur, perſpici debet.
Nam qui ſe à corporis uoluptatibus abſtinet, eoq; ip-
ſo lætatur, is temperans: qui id moleſtè acerbéq; fert,
is intemperans putandus eſt. Et qui moleſta quæ ſunt,
forti ac magno animo perfert, ex eo que uoluptatem
percipit, aut certè non fert grauiter, fortis: qui ægrè
fert, is habendus ignauus. Virtus enim moralis ac uo-
luntaria omnis, inhæret uoluptatibus ac doloribus.
Nam & uoluptatum blanditijs deliniti, ad ea geren-
da omnia, quæ praua ſunt, impellimur: et dolorũ cum
admouentur faces, à rectè factis deducimur. Itaque
Platonis ſententia, inſtitutos eſſe omnes oportet iam
inde à puero, ut & lætemur bonis rebus, et doleamus
contrarijs. Recta eſt enim hæc educatio. Iam uero ſi
in actionibus, & perturbationibus hærent uirtutes,
omnem autem perturbationẽ actionemq; omnẽ ſequi
tur uoluptas aut dolor: ob eam certè cauſam uirtus in
uoluptatibus doloribusq; conſiſtit. Hoc etiã indicant
ſupplicia, quæ ob eas conſtituta ſunt. medicinæ enim
quædã ſunt. At curationes ex diſſimilibus contrarijs-
que rebus ſolent effici. Præterea habitus omnis ani-
mi, quẽadmodũ ſuprà dixi, quib. in rebus poſitũ eſt,
ut melior uel deterior gignatur, in ijs uim ſuã omnem

obtinet. A' uoluptatibus autem & doloribus habitus uitiosi nascũtur, propterea quòd ea quis sequatur aut caueat, uel quæ facienda fugiendáq; non sint, uel quã do, uel quomodo facienda non sint & cauẽda, quæq; sunt eiusdem generis, quæ ratio præscribat. Itaq; uirtutes, uacuitates quasdam perturbationum tranquilli tatesq; animi definiunt. Haud probè quidem, quòd omnino dicant, nec adiũgant quomodo decet, aut quo modo non decet, & quando, & cætera omnia quæ adduntur. Ergo hoc præponitur, uirtutem quæ in hoc genere est, in uoluptatibus doloribusque uersari, in eáque ad res optimas gerendas inesse momenta maxima: in uitio, contrà. Quod ex eo etiam perspici potest, quia cum tria sint quæ sequimur, & tria quæ declinamus, honestum, utile, iucundum, & tria quæ superioribus contraria sint, turpe, inutile, molestum: cum in ijs omnibus uir bonus rectè se gerit, & improbus præposterè, tum uel maxime in uoluptatibus. Nam & communis est animantium omnium, & ea omnia consequitur, quæ sub appetitionem cadunt. Etenim quicquid honestum, quicquid utile, id omne iucundum. Præterea quoniam unà nobiscum iam inde ab incunabulis educata est, difficile factu est hãc perturbationem euellere omnino, quæ penitus in uita implicata

plicata insidet. Atq; etiam actiones factaq; nostra dirigimus uoluptate et dolore, alij minus, alij magis. Ob eam igitur causam necesse est in his uersari hoc nostrum institutū. Non enim in eo parua momenta sunt ad officia & actiones, si quis rectè aut improbe lætetur aut doleat. Præterea difficilius est, ut ait Heraclitus, uoluptati obsistere quàm iracundiæ. At semper ut quicq; habet difficultatis et negotij plurimum, ita in eo potissimū ars omnis uirtusq; uersatur. Quod enim undiq; perfectum absolutumq; est, id ibi maiorē obtinet & splendorem et dignitatem. Quare ob eam etiam causam ut constistat necesse est in dolore ac uoluptate, omnis quæ de moribus et ciuili ratione institutitur disputatio. Nam qui his rectè utetur, is uir bonus: qui peruerse, improbus futurus est. Atq; hoc quidem iam confectum est, uirtutem uoluptatibus doloribusq; coniungi: & quibus ex rebus gignitur, ab ijs & augeri eam & interire, si eodem modo non fiant: eandem à quibus rebus nata sit, in ijs munus suum & officium exequi. Quæret autem aliquis, quid sit 4
cur eos dicamus, qui res iustas efficiāt, iustos: qui modestas, temperantes existere oportere: præsertim cū si res agant iustas, si modestas, iusti iam sint ac temperantes. Vt si qui grammatici musicíq; munere fungan-

tur, ij grammatici sint & musici necesse est. At ne in artibus quidē ita fit. Fieri enim potest, ut quis quid præ stet eorum quæ grammatici arte continentur. et fortuitò & alterius præscripto. Ergo tum demiq; grammaticus erit, & si quid eorum quæ grammatici propria sunt, & si grāmaticè faciet: hoc est, si ab ea quæ in eo ineſt arte grammatica proficiscatur. Iam artiū ac uirtutum nō est eadem ratio, propterea quòd quæ ab artibus proficiscuntur, quoniā laus omnis & præstantia inclusa in ijs ipsis est, satis sit ea certo quodam genere effici. At uerò quæ uirtute geruntur, non si ea quodam modo affecta sint, continuo iustè temperatè ue efficiuntur: sed si is etiam qui faciat, quodammodo sit affectus. primum, si sciens: deinde, si uolens & ultro, idq; eorum causa: tertio, si firmo & stabili animo faciat. Quorum præter scientiam nihil artibus tenēdis percipiendisq; requiritur. Ad uirtutes uerò, cum scientia parum aut nihil ualet, tum nō parua, sed omnia momenta sunt in cæteris. Quæ quidem cōsuetudine iuste moderateq; uiuendi omnia cōparantur. Ergo tum denique res iustæ ac modestæ dicuntur, cum eiusmodi sunt, quales uiri iusti temperantesq; agerēt. Iustus autem & modestus is demum est, non qui eas res gerat omnino, sed qui ita gerat ut iusti & frugales fa-

les faciunt. Hoc ergo uerè dicunt, ex rectè temperatéq; acta uita iustos moderatosq; uiros effici. Quæ qui non faciat, is nunquam est futurus bonus. Sed plerique cum hæc non faciant, ita deniq; se & probos fore & philosophaturos putant, si ad uerba confugiãt. Ii simile aliquid faciunt ægrotis, qui medicos illi quidem libenter audiunt, sed nihil eorum quæ præscripta sunt faciunt. Quemadmodum igitur illis nunquam bene habiturum est corpus, qui ita curantur: sic nec his animus, qui isto modo philosophantur.

His expositis, deinceps uidendum est, quid sit 5
uirtus. Quoniam igitur tria sunt in animo, perturbationes, facultates, habitus, ex his tribus unum aliquid sit uirtus necesse est. Perturbationes autem appello, ut cupiditatem, ut iram, ut excandescentiam, timorem, audaciam, ut inuidiam, gaudium, amicitiam, ut odium, desiderium, æmulationem, misericordiam, & omnino ea omnia, quæ uel uoluptas consequitur, uel dolor. Facultates autem, quibus ad perturbationes accipiendas apti sumus, dicimus: ut per quas uel irasci possumus, uel dolêre, uel misereri. Habitus uerò sunt, quibus probe uel male affecti sumus in perturbationibus: uelut cum irascimur, si uehementius, uel parum, male: sin

medio-

mediocriter, bene affecti ſumus: iteḿ que incæteris. Ac perturbationes quidem nec uirtutes ſunt, nec uitia, propterea quòd ex perturbationibus nec boni nec improbi nominamur, ex uirtutibus & uitijs nominamur, quod́q; perturbationes nobis nec laudi dantur, nec uitio. Nec enim qui timet laudatur, aut qui iraſcitur: nec qui omnino iraſcitur uituperatur, ſed qui præter modū. At uerò propter uirtutes iure laudamur, aut uituperamur. Iam iraſcimur et timemus incõſultò: uirtutes aut ipſa conſilia ſunt, aut res geſtæ cõſilio. Ad hæc, perturbationibus moueri dicimur: uirtutibus & uitijs non moueri, ſed quodammodo affici dicimur. ob eaśq; cauſas ne facultates quidẽ ſunt. Neque enim eo uel boni dicimur, aut mali, quòd omnino agere poſſumus, uel laudamur, uel uituperamur. Præterea facultate præditi ſumus natura, boni uel improbi nõ ſumus, quod ſuprà oſtendimus. Quòd ſi nec perturbationes ſunt uirtutes, nec facultates, relinquitur
6 ut ſint habitus. Sed dicendū eſt non ſolum habitus eſſe uirtutes, ſed etiam quales ſint. Hoc igitur cõſitendum eſt, uirtutem omnem, in quo ipſa ſit, eum probè affectū reddere, officiuḿq; ac munus eius probè exequi. Vt uirtus oculi et ipſum oculū integrum efficit, et munere illius rectè fungitur. uirtute enim oculi integrè cer-

grè cernimus. Iteḿque uirtus equi, equum generosum efficit, & ad cursum aptum, & ad uehendum eum qui insideat, expectandośque hostes idoneum. Quòd si ita est in omnibus, certe hominis uirtus habitus erit, quo & melior homo efficitur, & officio suo ac munere probe fungitur. Hoc quemadmodum futurum sit, & iam diximus, & nunc ita deniq; perspici poterit, si qualis eius sit natura, etiam atque etiam considerabimus. Licet quidem in omni natura cohærente & continuata, quǽque secari potest & diuidi, & quod præstat notare, & quod superatur, & quod æquale est: id́que uel pro rei natura, uel nostro more. Aequale autem dicitur, id quod medium est inter rem quæ præstat, et eam quæ uincitur. Rei autem medium appello, id quod æquè abest ab utraque extremitate: id́que apud omnes unum idém que ualet et efficit. Nostra autem ratione id medium est, quod nec transit modum, nec deserit, nec unum idém que apud omnes ualet. Vt si decem nimium multa sunt, duo nõ satis, capiant sex pro rei medio. Aequè enim superant atque superantur. Hoc autem medium à proportione arithmetica ducitur. At quod nobis medium est, non ita sumitur. Non enim si cui decem minas edere nimium sit, duas parum, sex minas ludimagister

giſter præſcripſerit. Eſt enim hoc fortaſſe nimium uel parum ei qui capiat, ut Miloni parum, tironi nimium. Eadem eſt & curſus ratio, & luctæ. Ita nimium & parum artifices omnes uitant, mediocritatem & exquirunt, & perſequuntur: ac mediocritatem non rei quidem, ſed quæ à nobis ducitur. Quòd ſi ars omnis & ſcientia ita denique præclare ſuum munus exequitur & abſoluit, ſi mediocritatem intuetur, ad eaḿ que ſua opera omnia refert (hinc ſolent de operibus ijs quæ perfecta ſunt & abſoluta, prædicare, nec ijs detrahi quicquam nec addi poſſe, quia nimium & parum omnem præſtantiam laudeḿ que artis labefactet, conſeruet́ que mediocritas) clari autem artifices eò, ut dixi, opera ſua referũt: et ut natura, ſic certior eſt dux uirtus præſtantioŕ que quàm ars omnis: profectò mediocritatis ea ſit indagatrix neceſſe eſt. De ea loquor, quæ uoluntate ac more ſuſcipitur, quæ in perturbationibus actionibuś que conſiſtit, in quibus eſt & nimium & parum & mediocritas. ut & timere & confidere & concupiſcere, & iraſci & miſereri, & omnino gaudere & dolere licet & nimium & parum, quorum utrunque non rectè fit. At uerò quando, quibus de cauſis, quibuś que rebus decet, cuiuś q; rei cauſa, et quomodo æquum eſt hæc

facere

facere omnia, perfectum quiddam est ac optimum, quod quidem in uirtute situm est. Itemq; in actionibus & officijs nimium & parum uersantur, & mediocritas. At uirtus in perturbationibus actionibúsque connectitur: in quibus & nimium & parum in uitio est, mediocritas in laude & rectè factis, quæ duo uirtutis sunt maximè propria. Est igitur mediocritas quædam uirtus, cum medij & perfecti sit indagatrix. Iam peccare licet multis modis, quoniam ut Pythagorei conijciebant, malum infinitum incertumq; est, bonum certum atq; finitum. At uerò rectè facere uno modo licet. Itaq; illud facile, hoc difficile est. Nã & à signo discedere facile est, et ipsum attingere magni negotij. Ob eamque causam nimium & parum in uitio est, mediocritas in uirtute. Boni enim uno modo efficimur, mali modis omnibus. Est igitur uirtus, habitus animi ad agendum impellens, in mediocritate positus, ea quæ nos attingit, ratione sic rectus, ut prudens præscripserit. Mediocritas autem duorum uitiorum est, quorum alterum eo quod superat, alterum eo quod parum est, cernitur: idque uel ob id maxime, quod alia uitia in perturbationibus & actionibus decorum modumque transeant, alia ab eo deficiant: in quibus uirtus & inuenit & seruat mediocritatem.

Quo-

Quocirca uirtus natura ſua & definitione qua quid eſſet, explicatum eſt, mediocritas intelligitur: ex rei optimæ perfectæq; ratione, extremitas. Sed non omni actioni & perturbationi modus adhiberi apponiq; poteſt. Sunt enim quædam quæ nomine ſuo uitioſa declarari uidentur, ut maleuolentia, ut impudẽtia, ut inuidia. et in factis, ut adulterium, furtum, cædes. Hæc enim omnia, quæq; ſunt eiuſdem generis, ipſa per ſe uitioſa dicuntur: non eorum immenſi nimium aut parum magni progreſſus. Nunquam igitur in rectè factis eſſe hæc poſſunt, ſed ſunt ſemper in uitio: nec in his talibus illud rectè, aut non recte uerſatur, adulterando uel quando uel quemadmodum opus eſt: ſed quiduis eorũ facere, uitioſum eſt. Quamobrem nihil intereſt, utrum quis moderatam iniuſtitiam, moderatam ignauiam, moderatam intemperantiam quærat, an immoderatas eas, & nimium paruas. Nam iſto modo quidem & ei quod modum tranſit, eumq; deſerit, modum apponere licebit. & ei quod ultra modum progreditur, id quod modũ ſuperat: et ei quod parum eſt, id quod parũ eſt. Vt igitur temperantiæ & fortitudinis nec nimiũ eſt nec parũ, propterea quod mediocritas quodãmodo in ſummo ſita eſt: ſic iſtorum modus nullus eſt, nec nimium nec parum: ſed ut quicque geſtum

ſtum eſt, ita eſt in uitio. Omnino enim nec eius quod nimium eſt & parum modus ullus eſt, nec mediocritatis nimium & parum. Hæc autem non ſolum de genere toto uirtutum dicenda ſunt, ſed ad ſingulas etiam conuenit accommodare. Omnium enim diſputationum quæ de actionibus officijſq; inſtituuntur, eæ quæ ad genus uniuerſum accommodantur, latiſſime patent: quæ autem ad partes, ad ueritatem propius accedunt. In ſingulis enim rebus actiones & officia uerſantur, quibus debet reſpondere oratio. Hæc igitur ex ſubiecta ſunt deſcriptione capienda. Ac in metu quidem & confidentia, fortitudo mediocritas eſt. Eorum autem qui modum tranſeunt, qui timoris uacuitate, uacat nomine: (Sunt autem multa uacãtia nomine,) qui autem confidentia impulſus, modum egreditur, audax confidensq; nominatur. At qui nimium timet, parumq; confidit, ignauus dicitur. In uoluptatibus autem & doloribus, non omnibus quidem, ſed ad corpus pertinentibus, ijſq; potiſſimum quæ tactu percipiuntur, minus etiam in doloribus, mediocritas eſt temperantia: exuperantia, intemperantia. Qui porrò à uoluptatibus nimium abhorreant, non admodum multi reperiuntur, ut ne nomen quidem habuerint. Appellentur ſanè omnis ſenſus expertes. Iam in dan 7.

dis accipiendisq; pecunijs mediocritas, liberalitas dicitur: quæ modum transit, prodigalitas: quæ ab eo deficit, auaritia. Contrarioq; modo in ijs ultra modum progrediuntur, ab eoq; deficiunt. Prodigus enim largiendo modum transit, et accipiendo abest ab eodem. At uerò auarus, in accipiẽdo nimius est, in dando parcus. Atque hæc quidem nunc populariter ac summatim exponimus, hoc ipso contenti, pòst disseremus subtilius. Versantur etiam in pecunijs aliæ affectiones, quarum mediocritas magnificentia nominatur. Nàm inter magnificum & liberalem hoc interest, quòd ille in magnis, hic in paruis cernitur. Nimium, ἀπειροκαλίαν ἢ βαναυσίαν: parum, μικροπρέπειαν dicitur, differuntq; ab ijs quæ sunt liberalitatis. Quid autem differant, posterius docebimus. Porrò in honore & infamia mediocritas, magnitudo animi appellatur: exuperantia, elatio animi: defectio, parus pusillusq; animus. Quam autem rationem liberalitatem ad magnificentiam habere docuimus, paruis differentem, eandem habet ad magnitudinẽ animi quæ in magnis honoribus uersatur, alia quæ in paruo honore cernitur. Licet enim & ut decet honorem gloriamq; expetere, & nimium, & parum. Qui nimia cupiditate ducitur gloriæ, is ambitiosus: qui non satis, uacuus

ab ho-

ab honore appellatur: at qui modum tenet, uacat nomine. Atque etiam affectiones uacant nomine, nisi quod ambitiosi propria est ambitio. Hinc extremi de uacua regione, quæ intra fines eorum quasi media locata est, iudicio disceptant: est' que cum nos eum qui modum tenet, ambitiosum nominemus: est cum eum qui abhorret ab honore omnino. Atq; aliàs ambitiosum laudamus, aliàs eum qui nullo honoris studio tenetur. Quod quam ob rem faciamus, deinceps explicabimus. Nunc nostro more differamus de cæteris. Atque etiam in ira exuperantia est, defectio, & mediocritas. Cum' que eorum non ferè extent nomina, eum qui modum tenet, clementem, & mediocriatem clementiã mansuetudinem' que nominamus. Extremorum is qui ultra modum progreditur, iracundus, & uitium iracundia appellatur. Qui autem parum irascitur, lentus: uitium lentitudo dicitur. Sunt etiam tres aliæ mediocritates, finitimæ omnino, sed tamen inter se differunt aliquid. Nam cum in sermonum actionum' que societate uersentur, hoc tamen differunt, quod una in ueritate, aliæ duæ in uitæ iucunditate cernuntur. Atq; huius quidem iucunditatis pars altera ludis tribuitur, altera omnibus rebus ijs quæ uitam attingunt humanam. Quamobrem de

his etiam nobis dicendum est, quo facilius in omnibus ferè rebus mediocritatem esse laudabilem perspiciamus, & extrema nec recta nec laudanda, quin etiam uituperanda. Et quanquam permulta sint eorum uacantia nomine, tamen danda opera est ut ijs sicut alijs nomina imponamus, quo & res dilucidior sit, & nos facilius consentanea dicamus. Igitur in ueritate qui modum adhibet, uerax, & habitus ueritas dicitur. Simulatio si in maius progrediatur, arrogantia: & qui eam habet, arrogans. Sin sua nimium extenuet, dissimulationis & dissimulatoris nomine, & crimine notanda. In iucunditate porrò quæ ad lusum accommodatur, qui modum quendam adhibet, is comis, seu urbanus habendus est, & affectio comitas & urbanitas: at quæ modum egreditur, scurrilitas: & in quo ipsa inest, scurra dicitur. Qui uero omnino à ludo abhorret, is agrestis & rusticus, affectio ipsa rusticitas habenda est. Quod autem attinet ad reliquam iucunditatem, eam quæ in uita adhibetur, qui ita se iucundum præbet, ut ratio postulat, is facilis: & mediocritas, facilitas dicitur. Qui modum egreditur, si nulla causa ductus, affabilis: sin emolumẽti sui causa, assentator habendus est. At qui omnino abhorret discedit que à modo & ratione, sé que tristem rebus omnibus

præbet,

præbet, is seditiosus & difficilis putandus est. Atque etiam in perturbationibus, ijsque rebus omnibus, quæ in perturbationibus uersantur, mediocritates reperiuntur. Verecundia enim non est illa quidem uirtus: attamen qui pudore afficitur, uerè laudari solet. Nam his in rebus alius modum apponit, alius eũ transit: ut pauidus, qui omni ex re pudore afficitur: tertius, qui à modo deficit, nullaq; ex re omnino pudore afficitur, impudens: qui autem modum adhibet, is pudens & uerecundus dicitur. Indignatio uerò, mediocritas est inuidiæ & maleuolentiæ. Cernuntur autem in ijs ægritudinibus et uoluptatibus omnibus quæ ob eas res suscipiuntur, quæ proximis eueniunt. Qui enim indignatur, is dolet illorum rebus secundis, qui iniuria ijs fruuntur. Inuidus hunc uincens, dolet rebus omnibus. At maleuolus tantum abest ab eo ut doleat, ut etiam capiat uoluptatem. Sed de his quidem alius est mihi ad dicendum constitutus locus. De iustitia autem quando non uno modo dicitur, deinceps diuisione adhibita quemadmodũ mediocritates utræq; sint disseremus, itemq; de uirtutibus quæ rationi attributæ sunt. Cum autem tres sint affectiones, duæ 8
uitiosæ, quarum una immoderata est, altera modo de est, & una uirtus in mediocritate posita, sunt illæ o-

mnes inter se quodammodo contrariæ. Nã extremæ et mediæ affectioni sunt, et inter se contrariæ, et media extremis. Quemadmodũ enim si id quod æquale est cum re minore cõparetur, maius est, sin cum maiore, minus: sic medij habitus, si cũ ijs qui absunt à modo, conferãtur, superant, si cum ijs qui modum transseũt, deficiũt et in perturbationibus et in actionibus. Fortis enim si cũ ignauo conferatur, audax et fidens, si cum audaci uiro, ignauus timidusq; uideatur. Itemq; temperans, si cũ homine qui omnis sensus sit expers, intemperans, sin cum intemperante, nullius sensus uidebitur particeps. Et liberalis cum auaro cõparatus, prodigus, cum prodigo, auarus habebitur. Ideoq; declinant à se ac protrudunt extremi mediũ, uterq; ad alterum, appellantq; fortem uirũ, audax quidem ignauum, ignauus audacẽ. Eademq; est ratio cæterorum. Hæc cum ita sint inter se contraria, maior quædã extremorum inter ipsos, quàm cum medio repugnantia est: quandoquidem longius absunt alter ab altero, quàm uterque à medio. quemadmodum res magna à parua longius abest, & parua à magna, quàm utraque ab æquali. Iam quædam extrema ad medium uidentur quadam similitudine accedere, ut audacia ad ad fortitudinem, auaritia ad liberalitatem. Extremis

autem

autẽ inter ipſos diſſimilitudo maxima eſt. At ea quæ plurimum differunt, contraria definiuntur. Ita fit, ut magis etiam inter ſe contraria ſint, quæ plus diſtant. Medio autem in nonnullis repugnat magis parum, in quibuſdam nimium. Vt magis eſt fortitudini contraria, non audacia quidem quæ modum tranſit, ſed ignauia quæ à modo et ratione deficit. Et temperantiæ nõ ſenſus priuatio, & uacuitas, cum ſit defectio, ſed intemperãtia quæ exuperantia eſt. Id quod ob duas cauſas accidit: una, quæ ex rei ipſius natura ducitur. Nam quia propius eſt atque ſimilius alterum extremum medio, idcirco non ipſum, ſed contrarium magis opponimus. Veluti, quoniam ſimilior eſt ac uicinior audacia fortitudini, diſſimilor ignauia, ideo hanc magis opponimus. Quæ enim plus abſunt à medio, eadem ipſi magis repugnant. Atque hæc quidem cauſa ex rei natura ſumpta eſt: à nobis ducta eſt altera. Nam quas ad res ſumus procliuiores natura, eæ ſunt medio magis contrariæ: ut quia propenſiores ſumus ad uoluptates natura, idcirco ad intemperantiam ſumus quàm ad modeſtiam procliuiores. Quapropter ea magis contraria dicimus, ad quæ maior eſt acceſſio. ob eam'que cauſam magis eſt intemperantia quæ exuperantia eſt, contra-

9 ria temperantiæ. Satis dictũ esse arbitror, uirtutem eam quæ more ac uoluntate suscipitur, esse mediocritatem, quóq; modo esset: ac mediocritatem quidem esse inter duo uitia, id est nimium & parum: eamq; talem esse propterea quòd indagatrix esset modi eius qui in perturbationibus actionibusque reperiretur. Quocirca difficile est in quaq; re excellere. Nec enim quicquam difficilius, quàm reperire in omni re quod sit omni ex parte perfectum. Vt circuli medium non cuiuslibet est, sed periti tantummodo reperire. Itẽq; irasci quiuis potest, largiri pecunias, sumptusq; facere, idq; facile: at uerò irasci, & largiri pecuniam cui rectum est, & quantum, quando, qua de causa, quóque modo irascendum dandumq; est, nec cuiusuis est, nec facile. Quapropter omnia præclara rara, laudabilia, et pulchra. Quare omnes qui mediocritatem inuestigant et exquirunt, primùm ab eo debent quod magis ei contrariũ est discedere, quemadmodum Calypso monebat:

Tu procul à fumoq; regas, undisq; carinam.

Extremorum enim alterum grauius peccatum est, leuius alterum. Quoniam igitur modum tenere difficillimum est, secunda, ut aiunt, nauigatione minimum malum est eligendum. Quod fiet ea potissimũ ratione, quam

ne, quam docebamus. Videndum est etiam diligenter, quæ ad uitia simus procliuiores. Alij enim ad alia natura procliues sumus. Quod facile ex ea uoluptate et ægritudine quæ nobis accidit, intelligemus. Se autem quisq; ab ea in contrariam partem debet deducere. Longe enim à delinquendo abducti, ueniemus ad mediocritatem. Quod quidem faciunt ij qui ligna cõtorta in rectum dirigunt. In omni autem negocio cum id omne quod uoluptatem efficit, tum uel maxime uitanda uoluptas est: quippe de qua nõ ueniamus incorrupti ad iudicandum. Quocirca quo animo senes illi erga Helenen affecti fuerũt, eodem nos esse debemus erga uoluptatem, ad omnemq; rationem illorũ uox ac commodanda est. sic enim dimissa illa & abiecta minus aberrabimus. Vt ergo rem in pauca conferã, hæc si faciemus, facillimè poterimus & consequi & seruare mediocritatem. Arduum hoc profectò, præsertim in rebus singulis. Neq; enim facile est explicare oratione, quo nã modo, quibus hominibus, quibus de causis, & quandiu sit irascendũ. Nos enim interdum homines eos qui minus succensent quàm deceat laudamus, clementesq; appellamus: interdum iratos, uiros dicimus. Sed qui paulum aliquid decorum egreditur, non est in uitio. Qui autem longius euagatur, is

quoniam minime latere poteſt, non caret repræhenſione. Atque is qui uituperandus eſt, quatenus quantumq; ſit, non eſt facile oratione conſequi, nec quicquam eorum quæ ſub ſenſum cadunt: quippe cum in rebus ſingulis conſiſtant omnia, ſitq; in ſenſu iudicij ſedes. Ergo iam hoc quidem perſpicuum eſt, perfectũ habitum in rebus omnibus eſſe laudabilem: deflectendumq; eſſe nũc ad id quod nimiũ eſt, nunc ad id quod parum. Sic enim quod rectum perfectumq; ſit, id nos facillime eſſe conſecuturos.

LIBER TERTIVS.

1 SED quoniam uirtus in perturbationibus actionibusq; inhæret, ac in ijs rebus quæ uoluntate ſuſcipiũtur, laudi & uitio locus relinquitur, in non uoluntarijs, ueniæ, interdũ etiã miſericordiæ: profectò explicanda uis eſt ratioq; earum rerũ quæ & uoluntate et contra uoluntatẽ fiunt, ijs præſertim, qui in uirtutis cognitione uerſantur: quæ explicatio conditoribus etiam legũ ad honores decernẽdos, cõſtituendasq; pœnas utilis eſt. Sunt igitur ea nõ uoluntaria, quæ ui fiũt aut imprudẽtia: ui autẽ id fit, cuius cauſa & principiũ extrinſecus eiuſmodi adhibetur, ad quod nihil adiumẽti afferat is qui illud

illud facit aut patitur. ut si quò uentus impulerit, aut potentes homines. At uerò quæ metu maiorũ malorũ, aut honesti causa fiũt, uelut si quis tyrannus dominus parentum & liberorũ, proponat turpe aliquid cui faciendum, hac lege, ut si faciat, incolumes sint ac saluui: sin minus, interficiantur: utrũ sponte an inuitus faciat, magna est quæstio. Eadem est etiam ratio iacturarũ, quæ fiunt cum tempestates oriũtur. Omnino enim uoluntate sua nemo iaciat, salutis autẽ suæ ac cæterorum causa, omnes qui quidẽ sana mente sint. Sunt igitur mixtæ huiusmodi actiones illæ quidem, sed uoluntarijs similiores. Expetendæ enim sunt tum cũ geruntur: atqui finis actionis in temporis cõditione, ac ratione posita est: uoluntaria igitur ac nõ uoluntaria cum agit, dicenda est actio. At sponte facit, quippe in quo principiũ positum sit commouendarum partium, quæ actionibus eiusmodi perficiẽdis quasi instrumẽta adhibentur. Quarum autẽ rerum in quoq; sunt posita principia, eas ut agat et nõ agat, in eo situ est. Sũt igitur hæc talia uolũtatis. At nõ sunt profectò uolũtatis omnino, quandoquidẽ nemo quicquam eorũ per se expetit. Dantur autem interdum laudi hæc ipsa, cum homines magnarum ac præstantium rerũ causa turpe aliquid aut triste perferunt: sin cõtrà faciant, uituperantur.

rantur. Quæ enim ipſa fœdiſſima ſunt, ea rei nullius præclaræ & honeſtæ cauſa ſuſtinere, eſt in uitio. Ac ſunt quædã, in quibus laudi locus nullus relinquitur, ſed ueniæ duntaxat: cum ea quis facit quæ non ſunt facienda, ijs impulſus omnibus quæ & humanam naturam longè multumq; ſuperant, et nemo poſſit ſuſtinere. Sunt autem quædam certe partim ita fœda, partim ita flagitioſa, nemo ut ad ea impelli iure poſſit: potiusq; oppetenda mors eſt grauiſſimis toleratis cruciatibus. Etenim ridicula uidẽtur ea, quæ ad cædem maternam Alcmæona Euripidis impulerunt. Difficile autem eſt interdum, quid cui præponendum ſit, quidq; pro quo perferendum iudicare. Difficilius etiam eſt ſtare, in eo quod ſit iudicatum. Ferè enim & quæ expectantur, moleſta interueniunt: & quæ impellunt, turpia. Hinc laudem & reprehenſionem qui inducti ſunt aut non inducti, conſequuntur. Quæ igitur ui dicenda ſunt fieri? An omnino cum cauſa extrinſecus eſt, et qui facit, nihil adiuuat? Quæ autem per ſe ſunt non uoluntaria, per occaſionem uerò, horum cauſa expetẽda, eorũq; in eo qui agit principia incluſa ſunt genere: non uoluntaria ſunt tempore, horumq; cauſa uoluntaria, potiusq; accedunt ad uoluntariorum naturam: quippe cum in rebus ſingulis, quæ uoluntate geruntur,

runtur, actiones factaq; uersentur. Quid autem cui sit anteponendum, non est facile exponere. Multæ enim sunt in rebus singulis differentiæ ac dissimilitudines. Quod si quis iucunda quæ sunt & molesta, uiolenta dixerit, quòd cum extra sint, uim adferant, & cogant: eadem ratione uiolenta ei sunt futura omnia. Horum enim causa omnes omnia faciunt, qui ui quidem coacti inuitiq; faciunt quippiam, ijs molestiam, qui iucunditatem sequuntur, ijs malum affert cum uoluptate. Atqui ridiculũ est igitur ea accusare quæ externa sunt, non seipsum potius qui à rebus eiusmodi facilè capiatur: resq; præclaras sibi, fœdas & turpes attribuere uoluptati. Hoc igitur iam quidem apparet, ui id fieri, cuius principium cum extrà sit, nihil id cui uis infertur, adiuuat. Quod autẽ fit imprudentia, non est omne uoluntarium: at quod est non uoluntarium, idem molestum est, et causas affert pœnitentiæ. Nam qui imprudens fecerit quidlibet, nec se id egisse moleste fert: non fecit ille quidẽ sponte quod ignorauit: nec rursum inuitus, cum minus ægre ferat, quod fecerit imprudens. Quem igitur facti pœnitet, is inuitus: quem non pœnitet, is quoniam alius diuersusq; ab illo est, appelletur sanè non uolens. quoniam enim ab altero differt, aptius est habere nomen. Aliud etiam est

impru-

imprudẽtia facere, aliud imprudentẽ. Non enim ebrioſus & iracundus uidetur quæ facit, errore et imprudentia ductus facere, ſed ob aliquid eorum quæ diximus: nec ſciens, ſed imprudens. Ac ignorant quidem improbi omnes quæ facienda ſunt, quæq; fugienda: iniuſtiq; ac mali omnes ex eo errore naſcuntur. Nec ſi quis quod utile ſit ignoret, quod aget dicatur nõ uolũtarium. Neq; enim imprudentia et ignorantia ea, quæ ab animo & uoluntate ſuſcipitur & proficiſcitur, nõ uoluntarij cauſa eſt, ſed peccati: neq; rerum uniuerſarum, quandoquidem ea culpatur, ſed rerum ſingularum, in quibus omnis uerſatur actio. In his enim locus eſt & ueniæ & miſericordiæ, quoniam qui eorum aliquid ignorat, facit inuitus. Sed nõ alienum eſt, quæ quotq; ſint exponere. Videndum igitur, quiś nã, quid que agat quisq;, & qua in re uerſetur actio: interdum etiam quo quaſi inſtrumento, cuiusq; rei cauſa, ut ſalutis: & quo tandem modo, ut remiſſe an uehemẽter. Atq; hæc quidẽ omnia nemo ignorare poſſit, modò ne ſit inſanus. Perſpicuum id quidem eſt de eo qui agat, quoniam quî ſe ignorabit ipſum? Quid autẽ agat, aliquis ignoret, ut cum ſibi aiũt excidiſſe, aut ſe neſciſſe occulta & arcana eſſe, ut Aeſchylus myſteria, aut cum uellet monſtrare, miſiſſe telum, ut is qui catapultam.

tam. putet etiam aliquis filium hostẽ esse, ut Merope. et hastam orbicularis figuræ, quæ lanceæ in formam directa sit. & lapidem esse pumicẽ, & interficiat qui salutis causa ferit. et qui docere uelit, uerberet, ut faciunt ij qui extremis manibus luctantur. Cum igitur in his omnibus error & imprudentia uersetur, in quibus actio, cum is qui eorum aliquid ignorabit, feciſſe uidebitur inuitus, tum qui eorũ ignarus erit quæ principatũ obtinent. Principes autẽ sunt, in quibus cernitur actio, & finis. Et quanquã ex illa ignoratione & imprudentia, quod est non uoluntariũ omne nominetur, tamen debet esse præterea molesta actio, & pœnitentiæ plena. Quoniã autẽ quod est nõ uoluntariũ, est quod ui fit & imprudentia: uoluntariũ esse uideatur, id cuius in se principiũ continet is qui scit res singulas, in quibus actio uersetur. Profectò enim non rectè dicuntur nõ uoluntaria esse, ea quæ uel ira fiunt, uel cupiditate. Primũ enim, nullũ aliud animal sponte faciet. Deinde quæro, utrũ nihil omnino eorum quæ ira uel cupiditate impulsi facimus sponte, ac uolũtate nostra facimus? an uero honesta quæ sunt uoluntate, quæ turpia, inuiti? an non id ridiculũ sit, cum præsertim una sit eorũ causa? Absurdũ etiã sit non uolũtaria dicere ea, quorũ teneri cupiditate decet. Atqui decet, & com-

& commoueri quibuſdam in rebus, & nonnullarum duci cupiditate, ut ualetudinis, atq; doctrinæ. Satis etiam conſtat ea moleſtiam afferre omnia, quæ inuiti facimus: quæ uero cupide & ſtudioſe, oblectationem habent. Iam uero quid intereſt, utrum non uoluntate fiant, eá ne in quibus ratione, an in quibus ira peccatur? Vtraq; enim fugienda ſunt: nec minus uidentur eſſe hominis propriæ quæ ſine ratione ſunt perturbationes. Atqui actiones hominis uel ab ira, uel à cupiditate proficiſcuntur, quas abſurdum eſt in non uolũ-
2 tarijs ponere. Expoſitis ijs quæ & uoluntate, & inuiti homines faciunt, ſequitur, ut de electione ſeu conſilio dicendum eſſe uideatur. Nam et uirtuti coniuncta eſt maximè, et mores magis quàm actiones ipſa diſtinguere uidetur. Electio igitur eſt illa quidem uoluntaria, ſed tamen non idem quod uoluntariũ, idq; adeò, quod uoluntariũ eſt, patet latius. Eius enim quod ſponte fit, & pueri ſunt & beluæ participes: conſilij non ſunt, nec electionis. Nec mihi quidem rectè uidentur dicere ij qui conſilium ſiue electionem uel cupiditatem aiunt eſſe, uel iram, uel uoluntatẽ, uel quandam opinionem. Non enim communis eorum etiam electio eſt, quæ ſunt expertia rationis: cupiditas & ira ſunt, & impotentes cupiditate, non ratione aut

conſilio

consilio ducuntur ad agendum: contra'que continentes iudicio & ratione, non cupiditate ac libidine. Præterea consilio contraria cupiditas est, cupiditati cupiditas non est. Cupiditas etiam uoluptatis est & ægritudinis, consilium nec uoluptatis nec ægritudinis. Multo etiam minus ira, quoniam minime uidentur quæ per iram fiunt, consultò fieri. Nec uoluntas quidem, etiam si ad eam proxime accedere uideatur. Institutum enim ac consilium non est eorum quæ fieri nequeunt: quod si quis hæc sibi proposita esse dicat, insanus esse uideatur. At uoluntas in ijs etiam quæ fieri non possunt, ut in immortalitate, uersatur. At uoluntas in ijs etiam cernitur, quæ ipsa à nemine unquam per se gerentur: ut aliquis uult histrionem quendam athletamq; uincere. At nemo hæc talia suscipit, sed ea omnia, quæ à se putat posse administrari. Iam uerò finem potius spectat uoluntas, consilium & susceptio ea quæ ad finem pertinent. Vt ualere uolumus, deligimus autem quibus ualetudinem adipiscamur, & beati esse omnes uolumus, idq; prædicamus. At illud nobis propositum esse prædicare, ac præ nobis ferre non decet. Omnino enim in rebus ijs uersatur consilium, quæ sunt in nostra potestate. Nec opinio quidem certè esse possit, quoniam in rebus omni-

bus cernitur opinio: nec minus æternis, & quæ fieri non possunt, quàm ijs quæ in nobis sitæ sunt. Præterea in falsam ac ueram diuiditur opinio, non in malam & bonam: in quibus institutum & consilium potius cernitur. Non igitur idem est quod opinio omnino, nec id forte quisquam asserit. Nec uerò idem est quod quædam opinio. Cum enim bona uel mala quæ sunt, nobis ad faciendum proponimus, tum quodammodo affecti sumus: cum sumus in opinione, non sumus. Et constituimus uel facere, uel declinare, & si qua sunt eius generis. At quid quicq; sit, quam que ad rem conducat, et quemadmodũ conducat, existimamus: faciendum autem aliquid, aut uitandum, non admodum opinamur. Præterea institutum laudatur quòd sit eius rei quæ honesta est, potius quàm quod rectum sit: at opinio, quod sit uera. Atque ea deligimus, quæ scimus optima: ea opinamur, quæ non certò scimus. Nec ijdem uidentur sequi & iudicare, quæ sunt optima: nonnulliq; sunt qui optime sentiant, sed uicti cupiditatibus et uitijs, quæ mala sunt sequũtur. Nec uerò, utrũ antecedat opinio ac iudicium id quod statuitur, an consequatur, quicq; interest: non enim id agimus, sed utrum sit idem quod aliqua opinio. Quid igitur, aut quale est institutum & consilium,

quan-

quandoquidem in nullo eſt ſuperiorum? Ac illud quidem appæret, uoluntate ac iudicio ſuſcipi. nec tamen quicquid uoluntarium eſt, id omne etiam deligendum eſt, niſi cum antegreſſa eſt deliberatio. Nam cum ratione & mente coniunctũ omne conſilium eſt. quod nomen ſignificat, Præpoſitum enim ex eo appellatum eſt, quod præponatur alijs. Conſultant autem 3
homines, utrum in deliberationem cadant omnia, an de quibuſdam non capiatur conſilium. Cui quæſtioni ſanè reſpondendum eſt, cadere in deliberationem non ea de quibus ſtultus aliquis uel inſanus deliberet, ſed de quib. ſolent ij qui ſana mente ſint. Sed de rebus æternis nemo conſultat, ut de mundo, de diametri, lateriſq; dimetiẽdi ratione. Nec de ijs quidem, quæ motu cõtinentur. Iam uerò nihil eorum cadit in deliberationem quæ per ſe ipſa ſemper eueniunt, ſiue neceſſitate, ſiue natura, aut alia aliqua cauſa, ut ſolis conuerſiones & ortus. Eodem modo de ijs iudicandum eſt, quæ aliàs aliter eueniunt, in quo ſunt genere ſiccitates et imbres. Nec uerò aut ea quæ caſib. fortunæ ſubiecta ſunt, qualis eſt theſauri inuentio, aut res omnes quæ naturã attingunt humanã, cadunt in deliberationem. Neq; enim quemadmodum optime Remp. Scythæ adminiſtrare poſſint, Lacedæmonij deliberant.

nihil enim eorum per nos fieri poteſt. At de ijs conſilium capimus, quæ ſunt in noſtra poteſtate ut eueniant, quoniam illa ſola reliqua ſunt. Horũ enim cauſa eſt, uel natura, uel neceſsitas, uel fortuna: præterea mens, & quicquid ab homine geri poteſt. Singuli autem homines de ijs deliberant, quæ per ſe ipſi efficere poſſunt. Nec uerò de artibus ac ſcientijs ijs quæ certæ ſunt, & ſe ipſæ contentæ, ullum conſiliũ capitur. quales ſunt literæ, quæ quo nam modo ſcribendæ ſint, minime dubitamus. Sed quæ à nobis effici poſſunt, non autem ſemper eodem modo, ea demum cadunt in deliberationem. ut ea quæ medicina, nummulariorum, et gubernatoris artes tractant potius, quàm quæ gymnaſtice, quo minus certæ ſunt. Simlis eſt ratio cæterarum. Sed ſæpius in deliberationem cadunt ea quæ ab artibus, quàm quæ à ſcientijs proficiſcuntur, propterea quòd magis ea ueniunt nobis in dubium. Conſilij autem capiendi deliberatio partim in ijs cernitur quæ plerunque eueniunt, cum incertum ſit quam in partem inclinare ac euenire debeant: partim in ijs quæ infinitæ incertæq; ſunt. Ad res autem magnas eligendas, homines in conſilium adhibemus, nobis ipſi diffiſi, quaſi minus ad ſtatuendum ſimus idonei. Deliberamus autem, nõ de finibus, ſed de ijs quæ

ad fi-

ad fines pertinent. Neq; enim aut medicus an curet consultat, aut orator an persuadeat, uel ciuilis officij peritus an legem condat, uel alij artifices de eo quem sibi proposuere finem: sed omnes propositum sibi finem quemadmodum & quibus rebus assequantur, inquirunt. Quòd si compluribus ad eum rationibus perueniri posse constet, tum qua facillime & optimè possit, inuestigant. Sin una uia perfici queat, quemadmodum per hanc assequantur, considerant, ad illam' que per quam perueniant, dum ad primam causam uentũ sit, quæ in inueniendo postrema est. Nã qui capit cõsiliũ, is inquirere, ac in minutissimas quasq; partes id de quo deliberat quasi lineam ducere uidetur. Illud autẽ apparet, non omnem quæstionẽ esse deliberationẽ, deliberationem uerò omnẽ esse quæstionem. etiã illud apparet, quod sectione extremũ est, id primũ esse origine. Quòd si in tale aliquid inciderint, quod fieri nequeat, uelut si pecunijs sit opus, nec possint alicũ de suppetere, tum à re proposita se abstrahunt: sin autem fieri posse constiterit, tum omnes neruos intendun, ut efficiant. Atqui ea fieri possunt, quæ à nobis possunt effici. Nam quæ amicorum opera curantur, per nos fiunt quodam modo, quia principium in nobis situm est. Quæruntur autem aliàs instrumenta, aliàs

uſus eorum, itemq; in reliquis, interdum qua tandem re, aliquando quibus, aut qua ratione res cõfici queat. Atq; homo uidetur, quemadmodum dixi, principium eſſe actionum: conſilium autem in ijs uerſari, quæ ab eo agi poſſunt. At actiones aliorum cauſa ſunt, alioq; referuntur. nunquã igitur cadet in deliberationem finis, ſed ea duntaxat quæ ad fines pertinent atq; conducunt. nec res ſingulæ quidem, ut panis hic utrũ rectè concoctus, an confectus ſit nec ne. quoniam hæc cadunt ſub ſenſum omnia: de quibus ſi ſemper deliberet aliquis, res ad exitum perduci non queat. Quod autem in deliberationẽ cadit & in delectum, eadem ſunt: niſi quod iam ſecretum eſt ac ſelectum id quod ſub delectum cadit. Quod enim de conſilio ſtatutum iudicatumq; eſt, id demum propoſitum dicitur. Tum enim quiſq; deſinit quemadmodum quicq; gerat exquirere, cum principium ad rem quam uult aggredi, retulerit, atq; id ad ipſum, quod eſt ex eo cõſequens. Hoc enim ſuſcipiendũ eſt. Quod ex ueteribus etiam Rebuſpub. quas Homerus imitatus eſt, poteſt perſpici. Quæ enim reges ſuſcepiſſent, de ijs ad populum referebant. Quoniam autem id quod ſub delectum cadit, eſt quod in deliberationem appetitionemq; cadit eorum quæ in noſtra ſunt poteſtate: profectò propoſitum

ſitum ac inſtitutum ſit neceſſe eſt appetitio eorũ quæ in noſtra ſunt poteſtate, cum antegreſſa eſt deliberatio. Iudicio enim ad deliberationem quæ anteceſſit adhibito, tum ſequi conſiliũ cupimus. Ac propoſitũ quidem quid ſit, quibusq; in rebus uerſetur, in ijs ſcilicet quæ ad fines ſpectant, populariter planeq; dictũ eſt. Voluntatẽ autem in fine uerſari diximus. ſed a- 4
lijs in eo uerſari uidetur quod uere bonũ ſit, alijs in eo quod bonũ uideatur. Atqui conſequens eſt, ut qui bonũ ſub uoluntatem cadere dicant, etiã fateantur, non eſſe bonũ quod is uelit, qui minus rectè approbat. Si enim uoluntate appetatur bonũ, etiam ſit. At erat, ſi ita eſt, malum. Qui autẽ aiunt ſub uoluntatem cadere id quod bonum uideatur, eos neceſſe eſt fateri nihil ſub uoluntatem cadere natura, ſed quod cuiq; uiſum ſit. Atqui aliud alij, & ſi ita res ferat, etiam contraria uidentur. Quæ ſi minus probantur, hoc certe confitendum eſt, omnino ac reuera cadere bonum ſub uoluntatem, at ſingulis quod cuique uideatur. At uiro bono id bonum, quod uere bonum eſt: improbo quod occurrit, uidetur. Vt corporibus quæ probè affecta ſunt, ſalubria uidentur ea quæ reuera ſunt eiuſmodi: quæ autem in morbis ſunt, alia: item que & amara, & dulcia, & calida, & grauia, &

cætera omnia. Nam & uerè de omnibus uir bonus iudicat, & facile quid in re quaq; ueri ſit perſpicit. Propria eſt enim ſua cuiuſq; habitus & honeſtas et uoluptas. excellitq; ſapiens plurimũ in perſpiciendo quid in quaq; re ueri ſit, quaſi rerum omnium menſura & norma. At uerò animis multitudinis à uoluptate tenduntur inſidiæ: quippe cum nec bona ſit, & tamen eſſe uideatur. Itaque pleriq; uoluptatem appetunt ut bonum: dolorem aſpernantur, ut malum. Quoniam autem quod ſub uoluntatem appetitionemq; cadit, ad finem ſpectat: quæ uerò in deliberationẽ et delectum cadunt, ea in ijs cernuntur quæ ad finem ferunt: efficitur ut actiones quæ in illis uerſabuntur, omnes iudicio ſuſcipiantur, ac omnes uoluntariæ ſint. Atqui in ijs uerſantur uirtutis actiones, ac uirtus ipſa in noſtra eſt poteſtate, itemque uitium. Quas enim res in nobis ſitum eſt, ut agamus, eas etiam in nobis ſitum eſt, ut ne agamus. quasque res in nobis ſitum eſt ut non agamus, eaſdem ut agamus in noſtra eſt poteſtate. Ita ſi quod honeſtũ eſt, eſt id in nobis ut geramus: illud quoque quod turpe eſt, ut non geramus, in nobis ſitum erit. Et ſi id quod honeſtũ eſt, ut ne faciamus in noſtra eſt poteſtate: neceſſe eſt, quod turpe eſt, eſſe id in nobis, ut geramus. Quod ſi in nobis ſitũ eſt, ut honeſta

neſta quæ ſunt et turpia faciamus, profectò & ut ne agamus eadem, noſtræ erit uoluntatis. Hoc autẽ ſi eſt bonos et malos eſſe, certè probi improbi'ue ſimus, eſt id in nobis. At uerò dicere ſua ſponte ac uoluntate improbum effici neminem, nec beatum inuitum: illud falſum, hoc ueriſimile uideatur. Nam & nemo eſt beatorum inuitus, et malitia uoluntatis eſt. Aliter ijs quæ à nobis dicta ſunt, occurrendum eſt, negandusq; homo eſt auctor eſſe actionum quaſi liberorum. Quæ ſi perſpicua ſunt, neque ea poſſumus ad alia referre principia, niſi ad ea quæ in nobis ſita ſunt: hoc certe confitendum eſt, Quarum rerum in nobis ſita ſunt principia, eas in noſtra eſſe poteſtate, noſtræq; eſſe uoluntatis. Teſtes huius rei ſunt & priuatim ſinguli, & publicè legislatores, qui ſumunt ſupplicium de ijs omnibus qui flagitia admittunt, nec ui nec imprudentia, quæ non ipſorum culpa euenerit: honores autem decernunt ijs, qui præclara facinora faciunt, ut illos deterreant, hos adhortentur. Atqui nemo quenquam ad ea omnia gerenda hortatur, quæ nec ſunt in noſtra poteſtate, nec ſunt noſtræ uoluntatis. quòd nihil attinet inducere animum uel caleſcere, uel dolere, uel eſurire, uel aliud quiduis eiuſdem generis, quia nihilominus ea perferemus. Etenim erroris et imprudentiæ

causa in eo uindicatur, qui sua culpa nescierit. ut in ui nolẽtos duplex pœna cõstituta est, ꝓpterea quòd principiũ in eis situm sit. Est enim in eis situ, ut ne uino obruantur, quod quidẽ causa est imprudentiæ. Etiã eos puniunt qui aliquid ignorant eorũ quæ legibus continentur, quæ ipsa et cognosci debẽt, nec sunt difficilia. itẽq; in cæteris, si qui negligentia impediti aliquid uidẽtur ignorare, quod in eis situ erat ut ne ignorarẽt, quod in eorũ erat potestate ut darent operã. Sed aliqui fortè sint eiusmodi, ut ne dent operam ut sciant, sed tamen eorũ culpa accidit, ut tales fierent, dũ mollius uiuunt et dissolutius: itemq; ut iniusti et intemperantes essent, illi dum fraude & dolo agunt, hi dum degunt uitam in compotationibus alijsq; generis eiusdem. Nam quæ in quaq; re opera ponitur, tales homines efficit. Quod ex ijs facile perspici potest, qui ad quoduis certamen uel officiũ & actionem se comparãt. semper enim id agunt. Hoc ergo ignorare, ex eo quòd quisq; in re quaq; operam ponat, gigni actiones, hominis est ab omni sensu procul abhorrentis. Hoc etiam alienũ absurdumq; sit, eum qui iniustus sit, nolle iniustum effici: & qui intemperate uiuat, intemperantẽ. Atqui si quis non imprudens geret ea, ex quibus iniustus nascatur, profectò uoluntate sua efficiatur in-

tur iniustus. Nec si uelit quidē, cohibere se possit, aut iniustus esse desinat, fiatq; iustus. quoniā ne ægrotus quidē, ualens & incolumis cum uelit: etiā si ita acciderit, ut sponte ac uolūtate sua ægrotaret. quia & libidinose uiueret, nec medicis crederet. Actum illi quidem licebat morbū declinare: at posteaquā se præcipitauerit, & proiecerit in morbū, iam non licet. Vt is qui lapidem iaculatus est, nō potest iam reuocare nec sustinere iactū, quanquam esset antea in eius potestate ne iacularetur, cum in ipso situm esset principium: sic iniustis ac libidinosis initio licuit ab his uitijs declinare, quæ ultro ac sponte susceperūt: at posteaquā eiusmodi extiterunt, iam non licet. Neq; uerò animi solum, sed corporis etiam uitia iudicio ac uoluntate suscipiuntur: ea quæ in reprehensionē incurrunt. Nam quæ à natura hominibus tributæ sunt deformitates, eas nemo uituperat: at quæ incuria & negligentia suscipiuntur, omnes dantur uitio. Eadem est infirmitatis ratio, deformitatis, & debilitationis membrorum. Nemo enim cæcitatem ei qui à natura priuatus est oculis, aut morbo, aut uulnere, ut probrum obijcit, sed misericordia potius commouetur: cui autem ex uiolentia, aut alia intemperantia hoc euenerit, is culpatur ab omnibus. Quæ ergo uitia corporis in

nostra

ſtra ſunt poteſtate, culpantur: quæ non ſunt, non itẽ. Quod ſi ita eſt, in cæteris etiã omnibus, quæ crimini dantur uitia, ea in noſtra ſint poteſtate neceſſe eſt. Quod ſi quis dixerit, omnes ſequi ea quæ bona eſſe uideantur, æſtimationem autem ac iudiciũ non in eorũ eſſe poteſtate, ſed qualis quiſq; ſit, ei talem finẽ uideri: huic reſpõdeo, ſi ſibi quiſq; gignendi habitus cauſa eſt quodammodo, profectò & uiſum id quodãmodo cauſam quẽq; eſſe, ut exiſtat. Sin nemo ſua culpa, praua quæ ſunt & flagitioſa, facit, ſed ignarus finis, exiſtimans ijs ſe beatum futurum: certè finis appetitio non eſt illa quidem propter ſe approbanda, ſed ita facti omnes inſtitutiq; eſſe debent à natura, ut qua ſi aſpectum quendam habeant, quo uerè iudicabunt, atq; id quod uerè bonum eſt ſequentur. Atq; is demũ ingenioſus eſt, et bene animo cõſtitutus, cui hoc munus à natura eſt datum. Eſt enim hoc & maximum et præſtantiſsimum, quodq; nemo nec accipere ab alio poſsit nec diſcere: ſed qualecunq; à natura cuiq; tribuitur, tale obtinebit. Cuius ſi ſumma & excellens quædam à natura conceſſa ſit facultas, id demum perfectum uerumq; ſit ingenium neceſſe eſt. Quæ ſi uera ſunt, cur uirtus potius, quàm uitiũ uoluntatis erit? cum præſertim utriſq; & bonis & malis finis eodem

modo

modo uel natura uèl quomodocunq; uideatur atq; obijciatur: cætera uerò eò omnia referunt & agũt quomodocunq;. Siue igitur finis non natura qualiscunq; cuiq; uidetur, sed aliquid etiam est extra ipsum: siue finis naturalis est, ob eamq; causam uirtus uoluntaria est, quòd uolũtate ac sponte cætera gerat omnia: profectò uitium nihilominus futurũ est uoluntarium. Improbis enim eadem ratione inest & in actionibus & in fine quod per se est. Quòd si ex eo uirtutes uoluntatis sunt, ut dicitur, quòd causas adiuuamus habituũ, quodq; quales sumus, talem etiam finem ponimus: profectò uitia quoq; nostra uoluntate necesse est suscipi. Eadem enim ratio est. Ac de genere toto uirtutum populariter diximus, eas esse mediocritates à quibus gignantur habitus, eorumq; esse effectrices, idq; per se: eas etiam in nostra esse potestate docuimus, iudicioq; nostro ac uolũtate suscipi, atq; ita, ut recta ratio præscripserit. Nec uerò sunt actiones uoluntariæ & habitus eodem modo. Nam à principio ad finẽ in nobis sitæ sunt actiones, rerumq; singularum tenemus scientiam: habituũ uerò solùm ab initio. Rerum uerò singularũ minus est nota accessio, ut in ægrotationibus contingit. Sed quoniam sic secúsue ijs utamur, id in nobis est, idcirco dicuntur esse uoluntatis. De singulis au-

lis autem quæ qualesq; sint, & quemadmodum inter se affectæ, differemus, si paulò altius repetamus. Nã una eademq; opera quot sint, facilè intelligetur. Ac primum de fortitudine, quam modum audaciæ ac formidini adhibere, antea diximus: planum enim factum est. Timemus autem ea omnia quæ molestiam terroremq; adferunt: quæ eadẽ, ut semel dicam, mala sunt. Itaq; metum definiunt, mali expectationem. Ea igitur metuimus omnia quæ mala sunt, ut dedecus, ut paupertatem, ut morbum, amicorum destitutionem, mortem: sed tamen non in his omnibus fortis cernitur. Sunt enim quædam pertimescenda: idq; præclarũ est, quæ eadem turpe sit non timere. Nam qui ea metuat, is probus & pudens: qui non extimescat, impudens iudicandus est. Quanquam is à nonnullis fortis nominatur, translationis usurpatione, quoniam simile quiddã forti habeat. uacat enim metu uir fortis. Nec uerò paupertas horribilis est aut pertimescenda, nec morbus: nec omnino quicquã præter culpam, & quæ præstare possimus. Nec si quis in his se interritũ præstiterit, is continuò fortis habendus est. Quanquam eum etiam similitudine quadam fortem dicimus. Sunt enim, qui in bellicis periculis ignaui sunt ac timidi: ijdem liberales, & ad largiendum paratissimi. Nec si

quis

quis uim liberis & uxori timeat, uel inuidiam, aut si quid est eiusdem generis, ignauus ac timidus putandus est: nec fortis is, qui fidenti sit animo tum, cum uirgis cæsum se iri uideat. Quibus ergo in rebus horribilibus fortis cernitur? an in maximis? Neq; enim uiro forti quisquam maiore æquioreq; animo terribilia perferre potest. Omnium autem rerum nihil morte terribilius, nihil acerbius: præsertim cum omnium rerum sit extremum, & ultrà iam nullo in malo aut bono sint mortui. Nec uerò in omni genere mortis uir fortis cernitur, ut si quis in mari pereat, uel morbo intereat. Quo ergo in genere? an non in pulcherrimo? Qualis est ea quæ in bello euenit, quippe quæ in maximo pulcherrimoq; periculo oppetatur. Hoc indicãt honores, qui & in rebusp̃licis & apud reges decreti sunt ijs, qui in bello fortiter pugnantes occubuerint. Quocirca propriè ac uerè fortis uidetur is, qui morte honesta proposita, ijsq; que omnibus quæ mortem adferunt, cum appropinquant, metu uacat. cuiusmodi sunt maximè, quæ in bello uersantur. Attamen & in mari, & in morbis uir fortis uacuus est ille quidem à metu, sed non more nautarum. Fortes enim & de salute sua desperant, & genus hoc mortis acerbè ferunt: illos fidenti esse animo docuit exercitatio.

tatio. Sunt etiam forti magnoq; animo, cum aut uiribus locus est, aut pulchrum exire de uita: quorum neutrum in his generibus interitus contingit.

6 Nec uerò eadem sunt formidolosa omnibus, estq; aliquid quod præstare homo non possit, quod omnes profectò qui sani sunt mente pertimescent. Quæ autem homini possunt accidere, ea magnitudine differunt, aliaq; grauiora sunt, alia leuiora: similiterq; ea omnia quæ præbent animis nostris fiduciam. Quando igitur uir fortis reprehensione caret, quantũ hominis natura patitur, profectò hæc ipsa ut decet, utq; ratio postulabit, pertimescet: idq; honestatis causa, quoniam is est uirtuti propositus finis. Fieri autem potest, ut eadem quis & nimium & parum metuat: etiam ut quæ non sunt pertimescenda, æque ac illa timeat. Hinc peccata nascuntur: aliud, quod timeatur id quod timendũ non est: aliud, quòd non timeatur quẽadmodũ timendum est: aliud, quòd non metuatur aliquid tum cũ metui debet: & si qua sunt generis eiusdem. Itemq; in ijs omnibus quæ animum nobis fiduciamq; præbent. Qui ergo quæ cuiusque rei causa & quemadmodũ decet, perfert omnia, quiq; fidenti animo pro rerum dignitate & quando rectum est, & ut ratio præcipit, & fert & gerit omnia: is fortis habẽdus est.

dus est. Omnis autem actionis & officij finis ex animi habitu ponderãdus est. At forti uiro fortitudo honesta uidetur. Est igitur ei finis propositus eiusmodi, quòd fine terminat metiturq; omnia. Honestatis ergo causa magno fortiq; animo uir fert faciq; omnia quæ subiecta sunt fortitudini. Ex ijs uerò qui modum transeunt, qui uacuitate quadam metus impulsus id facit, uacat nomine. Esse autem multos qui nomine uacarent, suprà ostendimus. Quod si nomen fingere placet, appelletur sanè insanus, uel sensus omnis expers, si modò nihil metuat neq; tempestatem neque undas, quales aiunt esse Celtas. Qui autem nimis confidit ijs rebus quæ terrorem afferunt, audax nominatur. Atq; etiam arrogans audax uidetur esse, sibiq; fortitudinem uendicare. Itaq; quo ille animo in rebus asperis est, eodem hic cupit uideri. quocirca quibuscunq; rebus potest, eum imitatur. Ita fit, ut pleriq; eorum audaces sint, sed ignaui. cũ enim audacia prouecti sint, tamen nunquam res formidolosas subeunt. At qui metuendo modum egreditur, is ignauus timidus ue appellatur. Nam & quæ metuenda non sunt, & quemadmodum non sunt, quæq; sunt eiusdem generis, omnia eum consequuntur. Discedit etiã ab audacia, sed quoniam ægritudine modum transit, magis apparet. De-

ſperat enim ac diffidit ignauus omnis, quoniã omnia pertimeſcit: at fortis cõtrà. eſt enim fidentis animi audere. Ac in his quidẽ rebus omnibus timidus, audax, & fortis, illi quidem uerſantur, ſed non eodem modo affecti ſunt. illi enim tranſeunt modum, & ab eo deficiunt: at hic modum in ijs tenet. Atque audaces quidem temeritate prouecti, antè cupiunt adire pericula, quàm inſtent: cum adſunt, fugiunt. At fortes in ipſis rebus acres ſunt & prompti, antea cum eſſent ocioſi. Quapropter, ut dixi, fortitudo mediocritas eſt earum rerum quæ hominibus uel fiduciam præbent, uel terrorẽ afferũt, quibus in rebus oſtendimus: quæ eadem ſequitur ac tolerat, quod honeſtum, aut certè quod turpe non ſit. Mortem autem ſibijpſi conſciſcere, fugientem uel inopiam, uel amorẽ, uel moleſtiam, fortis animi magniq; non eſt, ſed anguſti potius & timidi. Nam quæ laborem ſolicitudinemq; deſiderant, ea fugere, nec quia honeſtum eſt id ferre, ſed eô fugere, ne malum habeas, mollis animi eſt atq; delicati. Ac
7 fortitudo quidẽ ex eo genere eſt. Eius autẽ alia quinque genera tradũtur. Primũ genus eſt eius quæ ciuilis dicitur, cum ad illam proximè accedere uideatur. Excitantur enim ad ſubeunda pericula ciues & pœnis, & probris, & honoribus, qui decreti ſunt legibus:

ob eamq;

ob eamq; causam apud eos fortißimi existunt maximè, apud quos ignaui sunt inglorij: fortes, honorati. Quales Homerus facit Diomedem & Hectorem,

Polydamas fœdum primus mihi crimen inuret.

Et Diomedes,

Inter enim dicet Troes fortißimus Hector,
Titydes metuens puppes euasit ad ipsas.

Hæc autem simillima uidentur ei de qua suprà disserui, quòd à uirtute nascitur. Nã à pudoris et honestatis cupiditate proficiscitur, quoniam honoris studio, probriq; fuga, quod est turpe comparatur. Eorum autem in numerum ascribere licet eos quibus ij uim inferunt, quorum sunt in imperio & potestate. Quo sunt hi quàm illi deteriores, quod non pudore, sed metu inducti id faciunt: nec turpitudinis fuga, sed modestiæ. Cogunt enim principes, ut Hector,

Quem procul à pugna labentem fortè uidebo,
Ille canum fiet, fiet quoq; uulturis esca.

Et qui imperant, si discedant illi, uerberant. Idem faciunt ij qui ante muros fossas, & alia eiusdem generis instruunt, alios locant. cogunt enim hi omnes. Sed par est quia honestum est fortem esse, non ui aut necessitate. Atq; etiam omnis in quaq; re exercitatio, nomen fortitudinis uidetur obtinere. Itaq; fortitudi-

nem ſcientiam eſſe putabat Socrates. At exercitati quidem alij ſunt in alijs rebus, ut in bellicis milites. nouа enim in bello permulta fiunt quotidie, quæ hi unà animaduerterunt. Quocirca fortes ſunt propterea, quòd alij quæ illa ſint non intelligant. Inde omnia facere, nihil pati, cauere ictus, & ferire conſuetudine docti, uſu etiam armorum ualent. His inſtructi, quicquid Mars ferat, ualent ad uulnera non excipienda, ſed infligenda. Pugnant igitur ut armati cum inermibus. His enim in certaminibus non fortiſſimo quiſque & maximo animo maxime bellicoſus eſt, ſed qui plurimum ualet uiribus, optiméque affectus corpore eſt. At uerò milites tum demum ignaui timidique exiſtunt, cum periculum impendet, inferioresq; ſunt & copijs & apparatu. Primi enim fuga elabuntur: at urbanæ copiæ ſtantes in acie decumbunt. Id quod Hermæo in oppido Bœotiæ Corona euenit. Nam & fuga turpis illis erat, & mors tali ſaluti anteponenda. Se illi initio pugnæ periculis obijciebant, quaſi meliores eſſent: at cognito periculo, fuga elapſi ſunt, quòd mortem magis quàm dedecus pertimeſcerent. Qualis non ſolet eſſe uir fortis. Quocirca iram etiam in fortitudinem transferunt, propterea que fortes uidentur ij etiam, qui ira incitati tanquam belluæ

toto

toto impetu in eos ferũtur, qui uulnerarint: quoniam fortes etiam ira excandeſcant. Eſt enim maximus ad ſubeunda pericula aculeus iracundia. Hinc Homerus, Furor arma miniſtrat. &, Animum' que citauit. &, Ingens per nares uis. &, Sanguis efferbuit. Hæc enim omnia ſignificare uidentur concitationem animi ac impetum. Ac fortes quidem honeſtatis cauſa gerunt omnia, eiſq; animus ſubſidio eſt: Belluæ autẽ ægritudine ac dolore incitatæ, quod uel uulnus acceperint, uel ne accipiãt, extimeſcũt. nã ſi ſint in ſuis luſtris, haud in quenquam impetum faciunt. Non igitur fortitudo eſt dolore ac ira incitatũ adire pericula, nihil eorum quæ moleſta et aſpera interueniunt prouidentẽ. Nam iſto modo quidẽ licet dicere fortes aſinos, cũ eſuriunt, quòd ne uerberibus quidẽ deterrentur à paſtu: & quòd adulteri multa faciunt audacius. Nõ igitur quidẽ uirtutis eſt, dolore uel ira ad pericula impelli. Videtur autem naturam attingere ea maximè quæ ab ira ducitur: quæ ſi iudicium finemq; adhibuerit, ueræ fortitudinis nomen poſſit laudemq; obtinere. Homines etiã tum cum ira commoti ſunt, dolorem ſentiunt: cum ſumpſerunt ſupplicium. ſe'que ulti ſunt, lætantur. Atq; ex his rebus, bellicoſi nominantur: fortes, non item. Neq; enim honeſtate, uel ratio-

ne, ſed libidine ducuntur ad pœnam. Simile quiddam in illis eſt, qui fidenti animo gerunt aliquid, nec tamẽ fortes habendi ſunt: quippe cum propter ea in periculis audaces ſunt, quòd ſæpe ac permultos uicerint. Similes autem ſunt, quòd utriq; audaces: ſed tamen fortes ob eas cauſas, quas dixi, audaces ſunt: illi, quia ſe ſperant fore ſuperiores, nihil' que uiciſsim eſſe paſſuros. Atq; tale quippiã etiam ebrij faciunt, quòd ſint fidenti animo præditi. Quòd ſi quæ ſibi propoſuerant nõ adipiſcantur, tũ fugiũt. At fortis erat, quæ acerba homini & ſunt & uidentur, ea ob eam cauſam ferre, quia & honeſtum ſit, & non ferre, turpe uideatur. Itaque fortis uidetur eſſe, in ſubitis repentiniſq; terroribus & caſibus omni animi perturbatione & metu uacare potius quàm in prouiſis, quòd ea magis ab animi habitu proficiſcantur, ſintq; minus præparata. Nam quæ prouiſa ſunt, & præmeditata, conſilio etiam & ratione quiuis approbare ac ſequi poſsit. At quæ repentina ſunt, animi iudicio & uoluntate magis. Atque etiam fortes habentur ij, qui errore ducuntur ad agendum. nec procul ab ijs abſunt, qui ſpe ac fiducia freti faciunt quippiam: ſed tamen hoc ſunt deteriores, quòd nihil rei bonæ in ipſis incluſum eſt, in illis eſt. Itaque illi aliquandiu permanent in ſententia:

tia: hi quoniam falsi sunt & decepti, si semel rem aliam esse, atque suspicati erant, intelligant, fugiunt. Quod Argiuis euenit, qui in Lacedæmonios pro Sicyonijs inciderunt. Ac fortes quidem qui uerè sint, quiq́ue uideantur, iam diximus. Fortitudo autem 8
cum in audacia metuq́; uersetur, non tamen æque in ijs, sed in rebus formidolosis magis cernitur. Nam qui his in rebus animi perturbatione uacat, quiq́; in eis ita est affectus animo, ut decet, is fortior est eo, qui talem se ijs in rebus præbet, quæ fiduciam adferunt. Fortes enim ex eo, ut dixi, nominantur, quòd ea quæ acerba sunt et uidentur, forti magnoq́ue animo perferant. Itaque molesta res est fortitudo, eaq́; iure laudatur. Difficilius est enim res periculorum molestiaq́ue plenas ferre, quàm se à uoluptate abstinere. Sed fortitudinis finis iucundus est, & si propter eas res, quæ circumfusæ sunt, minus appareat. Vt in ijs ludis qui gymnici appellantur, contingit. Nam pugilibus, quem sibi quisque proposuit, finis dulcis iucundusq́; est, ut corona, ut honores: at plagæ et uulnera, quoniam ex carne constant, omnisq́; labor durus est ac molestus. Quæ quoniã multa sunt, finis autem exiguus & perparuus, in eo nihil inesse uoluptatis uidetur. Similiter in fortitudine, mors, & uulnera aspera

et odiosa forti uiro, uelit nolit, futura sunt. Attamen ea omnia forti magnoq; animo subit, quia pulchrum est, aut certè quia non subire turpe sit. Atq; idem quo maioribus uirtutibus omnib. instructus ornatusq; est, quo'que beatior, eo molestius mortem acerbiusq; perferet. Nam cum is sit, qui uita diutissima sit dignissimus, sciens & prudens maximis bonis ornamentisq; spoliatur. Quod etsi asperum molestumq; est, tamen in his fortis excelsus'que animus apparet: eo'que magis, quòd his omnibus talibus decus ipse & gloriam anteponat. Non igitur uirtutũ omnium iucundæ sunt actiones, nisi quatenus finis copulatus coniunctusq; asciscitur. Nihil autem prohibet, milites esse clarissimos, non eos qui sunt eiusmodi, sed eos qui minus fortes sunt illi quidem, sed nihil aliud boni habent. Prompti enim sunt isti ac parati ad pericula, uitamq; exigua mercede commutant. Ac de fortitudine quidem hactenus. Quid autem ipsa sit, non difficile est ex ijs quæ dicta sunt, simpliciter quidem cognoscere.

9 De qua quoniam diximus, iam de temperantia disseramus. Sunt enim hæ uirtutes earum partium propriæ, quæ sunt rationis expertes. Ac temperantiam quidem, mediocritatem in uoluptatibus esse iam diximus. Minus enim, nõ æquè uersatur in dolorib., in qui

bus

bus etiã intẽperantia cernitur. Nunc quib. in uoluptatibus uerſetur, explanemus. Diuiſæ ſint igitur ita, ut aliæ ſint animi, aliæ corporis: ut ſunt ambitio, & diſcẽdi cupiditas. uterq; enim delectatur eo cuius afficitur cupiditate: cum nihil corpus, ſed animus potius perpetiatur. Qui autem in uoluptatibus eius generis occupati ſunt, nec temperantes, nec intemperantes nominantur. Itemq; ne ij quidem, qui eas ſequuntur, quæ non ad corpus pertinent. Nam qui fabellarum cupiditate ducuntur, uel ſtudio narrandi trahuntur, et qui in rebus quibuſlibet dies totos conterunt, eos loquaces, non intemperantes dicimus. Ne eos quidem, qui pecuniarum amiſſionem, uel amicorum caſum grauiter ferunt. Hæreat ergo neceſſe eſt in uoluptatibus corporis temperantia, nec tamen in omnibus. Qui enim delectatur ijs rebus quæ ſub aſpectum cadunt, ut colore, ut figura, & pictura, ij nec temperantes appellantur, nec libidinoſi. Atqui uidentur ijs rebus & delectari poſſe, ut ratio præſcribit, et nimium et parum. Iteḿ que in ijs quæ ſubiecta ſunt auditioni. Neq; enim eos quiſquam qui præter modum cantu, uel hiſtrionum motu lætantur, intemperantes, aut eos qui modicè, moderatos appellat. Nec eos, qui ijs rebus gaudent, quæ ſubiectæ ſunt odoratui, niſi fortui-

tu. Nam qui malorum, rosarum, suffumigationúmque capiuntur odoribus et fragrantia, eos non intemperãtes appellamus, sed eos potius qui unguentorum & opsoniorum. Ex his enim libidinosi capiunt uoluptatem, propterea quòd ex ipsis redeant in memoriã cupiditatum. Cernere etiam licet alios cum esuriunt, epularum odore capere uoluptatem. At gaudere rebus eiusmodi, hominis est impotentis, quoniam eorum hæ sunt uoluptates propriæ. Nec uerò his sensibus capiunt cætera animantia uoluptatem, nisi fortuitò. Neque enim aut canes leporum delectantur odore, sed pastu: siquidem sensum odor ferit & afficit. aut leo uoce bouis, sed esu, quòd eum in propinquo esse sensit ex uoce: itaq; eo ipso lætus est. Itemq; nec quòd cernat, aut inuenerit ceruum uel capram feram, ex eo gaudet: sed quia pastum nactus sit. Versantur igitur in ijs uoluptatibus omnibus temperantia & intemperantia, quarum reliquæ participes sunt animantes. Itaque seruiles eas belluinasq; esse constat. Cuiusmodi sunt, quæ gustu tactúq; capiuntur. Ac gustu quidem parum admodum utuntur. Est enim in gustatu saporum iudicium: quod quidem ij faciunt, qui uina probant, & opsonia condiunt. Neque hæc placent admodum libidinosis: sed uoluptas ea, quæ ex tactu percipitur,

cipitur, in eſculentis, poculentis, ijſq; rebus quæ uenereæ nominantur. Itaque Philoxenus quidam Erixius, quòd epularum uoluptate duceretur, collum ſibi dari gruis longius optabat, quod ex tactu caperet uoluptatem. Tactus autem ex ſenſibus unus patet latiſſimè, in quo ſita intemperantia eſt, quæ iure ut probrum maxime obiectatur: proptereáque ineſt in nobis, non quatenus homines ſumus, ſed quia animalia. His igitur talibus delectari, eáque adamare, belluarum eſt. Etenim hæ exceptæ ſint, quæ honeſtæ liberaleśque cum maximè ſint, ad tactum pertinent: quales ſunt quæ in gymnaſijs frictione & calore gignũtur. Neq; enim proteruorũ ac libidinoſorũ tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, ſed quibuſdam partibus inhæret. Cupiditatum autem aliæ communes ſunt, aliæ propriæ & aſcititiæ, ut cibi cupiditas naturalis eſt. Omnes enim cum uacui ſunt, cibum uel ſiccum uel humidum appetunt, aliàs utrunq;. Et, ut ait Homerus, adoleſcens, & qui eſt iam corroborata ætate. At hunc uel illum cibum, non iam, nec eoſdem omnes deſiderant. Itaq; hoc iam noſtrum eſt, quanquam habeat quiddam ſimile naturæ. Alij enim alijs mouentur: ſuntq́; res quædam, quibus omnes delectentur potius, quàm quibuslibet. Ac in ijs quidem

quæ

quæ à natura proficiſcuntur, cupiditatibus, delinquitur atq; peccatur à paucis: idq; in uno, quòd plus capitur cibi q̃ ratio præſcribat. Nam edere quæ adſint, & potare dum compleare, id eſt extra modum in copia eò prodire quod ſecundum naturam eſt. Expletio enim eius quod deeſt, eius eſt cupiditatis quæ à natura proficiſcitur. Itaq; homines appellantur hi, γαστρίμαργοι, quòd uentrem cibo & potione complent, contra decorum. Quales ſunt, qui mancipiorum ſunt perſimiles. At uerò in proprijs uoluptatibus complures peccant, atq; id multifariam, cum qui res eiuſmodi adamant, aut ex eo dicantur, quod ijs gaudeant, quibus non decet, uel plus quàm ratio poſtulet, aut quem admodum pleriq;, uel quemadmodum dedecet, aut nõ eius rei cauſa cuius debent. Intemperantes autem omnibus in rebus modum tranſeunt. Nam & ex quibuſdam rebus percipiũt uoluptatem, ex quibus, quoniam odio dignæ ſunt, non decet percipere: & ſi quibus ex rebus uoluptas capienda eſt, ex ijs maiorem capiunt quàm debeant, uel ut uulgus. Ex quo quidem perſpici poteſt, intemperantiam exuperantiam eſſe quandam uoluptatum, eoq; uituperandam. In doloribus autem non dicitur quis temperans, ut in fortitudine, ex eo quòd eos ferat: nec intemperans, quòd non ferat: ſed intem-

intemperans quis appellatur, quòd molestius quàm decet, ferat nulla se uoluptate perfrui. Itaq; ei affert dolorem uoluptas. At temperans propterea quòd nec se priuari uoluptate doleat, nec carere. Ac intemperans omnes uoluptates concupiscit, aut certè maximas: sicque uoluptatibus rapitur, eas ut rebus omnibus anteponat. Itaq; & fruendo angitur, & concupiscendo. Est enim cum dolore omnis coniuncta cupiditas. nihilq; profectò absurdius fœdiusq; est, quàm cõfici angiq; dolore ob eam causam, quòd careas uoluptatibus. Qui autem parum aut minus quàm æquum sit, uoluptate afficiuntur, pauci admodum reperiuntur. Non enim propria est hominis huiusmodi sensus uacuitas. Etenim cætera animalia pastum discernunt à pastu, alioq; delectantur, alio non item. Sed si quis est huiusmodi, cui nihil uoluptatem afferat, quiq; nihil putet interesse inter aliam rem atq; aliam: is profectò procul absit à natura hominis, hominemq; ex homine exuerit necesse est. Talis quoniam non admodum reperitur, uacauit nomine. Temperans autem ijs rebus omnibus modum adhibet. Neq; enim delectatur ijs, quibus intemperans maximè: sed angitur potius, aut omnino quibus ex rebus uoluptas percipienda non est, nec uehementer ulla, eiusmodi: nec si absint, dolore confici-

conficitur: nec concupiſcit, niſi moderatè. quòd ſi concupiſcat, nullam magis quàm decet concupiſcit: nec quando dedecet, ullam omnino ardentius deſiderat eius generis uoluptatem. Quæ autem ad ualetudinem pertinent uoluptates, uel firmam corporis conſtitutionem, eas modicè & ut decet, concupiſcat: cæteraſq; res omnes uoluptatum effectrices, quæ his non ſint impedimento, dummodo nec honeſtati repugnent, nec facultates exhauriant. Nam qui ita animo affectus eſt, is uehementius quàm æquum ſit, uoluptates huiuſmodi adamat. Qualis non ſolet eſſe
11 temperans, qui rationi congruit. Intemperantia autem magis noſtra uoluntate ſuſcipitur, quàm timiditas & ignauia. Illa enim ex uoluptate, hæc ex dolore naſcitur, quorum uoluptas expetenda eſt, dolorq; fugiendus. Ac dolor quidem naturam eius in quo eſt à ſuo ſtatu dimouet, ac labefactat: uoluptas nihil tale facit, quoniam etiam à noſtra uoluntate proficiſcitur. Itaq; maiore reprehenſione digna eſt, quandoquidem facilior eſt earum rerum conſuetudo, quæ ſunt uoluptatis. Nam & multa et uaria eius generis in uita uerſantur, & conſuetudo ſine periculo omnis capitur. In rebus autẽ formidoloſis contrà contingit. Sed ignauia non æque uolũtaria ac res ſingulæ, eſſe uidea-

tur:

tur: qđ illa dolore uacat, hæ adeò homines de suo statu sensu doloris dimouent, ut et arma abijcere, et alia permulta contra decorũ homines facere cogantur: ob eamq; causam uiolentæ uidentur. Cõtraq; intemperantis res singulæ uoluntate ac sponte suscipiuntur: quippe qui eas appetat et concupiscat: totũ uerò genus, minus. quandoquidẽ nemo intẽperantiæ cupiditate ducitur. Nomẽ autem intemperantiæ ad pueriles errores delictaq; transferimus, nec iniuria. Est inter hæc enim quædam similitudo: utrum autem ab altero ductum sit, nihil ad id quod agimus. quanquam satis constat, posterius ductum esse à priore. Nec iniuria quidem facta translatio est. contrahendum enim est, castigatione quadam adhibita, id omne in nobis, quod rerum turpium ac libidinosarum cupiditate rapitur, nimiumque exultat ac luxuriat. cuiusmodi sunt appetitus, & pueri maximè. Nam libidinose uiuunt etiam pueri, in quibus maximè rerum uoluptatem efficientium ualet cupiditas. Quòd si minus rationi parebunt, eique subiecti erunt appetitus, longius euagabuntur. (Est enim cum per se uoluptatis insatiabilis & inexplebilis cupiditas, tum omni ex parte in eo, qui à ratione discedit) & cupiditas expleta, eius quod cognatum est uires amplificabit.

bit. quæ quo sunt maiores & uehementiores, eo magis mentem è sua sede & statu dimouent. itaq; modus in ijs retinendus est, ne rationi repugnent. Atq; hoc ipsum est, quod obediens castigationeq; adhibita moderatum esse dicimus. Vt enim puer ex pædagogi præscriptione, sic uis hæc concupiscendi conuenienter rationi debet uiuere. Quocirca debet in moderato uiro & temperante rationi congruere ea pars animi, quæ uoluptate alitur. Vtriq; enim propositum est, id quod deceat. Et appetit temperans quæ decet, omnia, & quemadmodum, et quando decet, quemadmodum etiam ratio præcipit. Ac de temperantia quidem hactenus.

LIBER QVARTVS.

1 DE INCEPS de liberalitate dicamus, quæ in pecunijs mediocritas quædam cernitur. Laus enim liberalis, posita est non in bellicis rebus, uel ijs in quibus temperans cernitur, nec rursum in iudicijs: sed in dandis accipiendisq; pecunijs, sed magis in dandis. Pecunias autem appellamus res omnes, quarum numo ponderatur æstimatio. Sunt autem in pecuniarum usu duo uitia, quorũ alterum

alterum in exuperantia positum est, dicitur'que prodigalitas: alterum in defectione, quæ appellatur auaritia. Ac auaritiæ quidem crimen in eos semper transferimus, qui nimio pecuniarum studio tenentur. Prodigalitatem autem quandoque cum alijs uitijs confundimus. Impotentes enim, & qui sumptus faciunt, profunduntq; pecunias in eas res quæ sunt intemperantiæ, prodigos dicimus. Itaq; improbissimi uidentur esse, quòd multis simul uitijs sint flagitijsq; contaminati. Non igitur proprio nomine appellatur. est enim prodigus certo uitio implicatus, quod in effundendis pecunijs cernitur. Prodigus enim per se ipse perit. atque etiam uidetur ipsius interitus quidam esse, facultatum effusio, quòd ex ijs uita constet. Prodigalitatem igitur hoc pacto intelligimus. Quarum autem rerum usus aliquis est, ijs & rectè & peruerse uti licet: Atqui sunt diuitiæ & pecuniæ in bonis utilibus, & qui uirtute præditus est omnium rerum, is optimè scit uti omnibus: Optimè igitur diuitijs utetur is, qui uirtutem, quæ in pecuniarum usu uersatur, habuerit. At is liberalis nominatur. usus autem pecuniarum in sumptu & largitione consistit, in accipiendo uerò & custodiendo magis cernitur possessio. Quocirca liberalis est, dare potius quibus dandũ est, quàm

unde accipiendum est accipere: aut unde accipiendum non est, non accipere beneficium. Virtutis enim proprium est, beneficia in alios conferre potius quàm ab alijs accipere: & quæ recta sunt & honesta facere, quàm flagitiosa & turpia non facere. Dubium autem non est, quin dantem beneficium datum, honestáque actio comitetur: accipientem uerò beneficiũ acceptum, aut certè nulla turpis indecorá ue actio. Et gratia ac laus multo etiam magis, dantem, non accipientem sequitur. Facilius etiam est, non accipere quàm dare. suum enim quisque minus sæpe profundere solet, quàm accipere alienum. Liberales ergo dicuntur ij, qui largiuntur. Qui uerò non accipiunt, ijs non liberalitatis laus tribuitur, ac iustitiæ multo minus. Qui autem beneficia accipiunt, nõ admodum ij laudari solent. Iam omnium in quibus uirtus ineſt, ij diliguntur maximè, qui fama & laude ualent liberalitatis. prosunt enim alijs: quod in largiendo quidem positum est. Virtuti autem consentaneæ actiones præclaræ sunt, honestatisq; causa geruntur: dabit ergo liberalis beneficia honestatis causa: & rectè. Largietur enim quibus & quantum & quando largiendum erit: cæteráq; seruabit omnia, quæ rectam et æquam largitionem sequuntur: eáq; faciet libenter, aut

non

non grauatè quidem. Quod enim uirtute geritur iucundum, aut non moleſtum, idem minime graue eſt. At uerò qui largitur quibus largiendum non eſt, nec honeſti ſtudio, ſed alia aliqua cauſa ductus, hic non eſt habendus liberalis, ſed alio aliquo nomine appellandus. ne is quidem qui grauatè id facit, quoniã præclaris actionibus & officijs facile pecunias anteponat, quod procul abeſt à liberali. Nec uero liberalis unquam accipiet, unde nefas ſit: quippe cum ita non ſoleat accipere is qui pecunias fere cõtemnat, ac pro nihilo putet. Nec idem ad petendum procliuis eſt, quòd non libenter beneficium accipiat is, qui dare ſolet. Accipiet tamen unde æquum erit, ut de ſuis facultatibus & copijs, non quòd honeſtum ſit, ſed quia neceſſe, ut ad largiendum ſuppetant copiæ. Nec uerò ſua negliget, qui nonnullis quidem ex his opitulari uelit. Paſsim autem cuiuis non largietur, ut ſuppetant copiæ ad largiendum, quibus rectum erit, & quando, & ubi ratio poſtulabit. Eſt autem liberalis & magno animo dare beneficia, & in dandis excellere, ut ſibi minora reliqua faciat. Liberalis eſt enim, ſibi ſuisq; commodis minus cõſulere. Sed ex facultatibus omnis ponderanda liberalitas eſt. Neque enim ex numero beneficiorum quæ dantur, ſed ex animo &

uoluntate eius qui dat, omnis est spectanda liberalitas. Animus autem largitur pro facultatibus. Quamobrem nihil prohibet liberaliorem esse eum qui minora confert beneficia, si ex minoribus quæ suppetant copijs largiatur. Ad opem autem ferendam alijs propensiores sunt ij, qui non suo labore & diligentia opes pararunt, sed ab alijs partas acceperũt. neq; enim experti sunt, egestatis quàm sit graue malum. Et sua cuiq; magis placent, ut parentibus & poẽtis. Difficile est autem liberalem locupletem esse, nec accipientem aliunde, nec sua custodientem, quin etiam largientem, pecuniamq; non propter se amantem, sed ad beneficentiam liberalitatemq; conferentem. Itaq; accusatur fortuna, quod minime locupletes copiosi que sint ij qui sunt dignissimi. Quod non sine ratione contingit. Neque enim ut cæteris rebus, sic opibus abundare possunt ij, qui nullam dant operam ut habeant. Non tamen opem feret indignis, aut quando non erit largiendum: eaq; seruabit omnia quæ sunt generis eiusdem. non enim iam faciat quæ sint liberalitatis. quas in res si profuderit facultates, nihil iam possit in eas quæ honestæ sunt effundere. Vt ergo diximus, is demum liberalis est, qui pro facultatibus, atque in eas res quæ præclaræ sint, profundit pecunias. qui autem

modum

modum transit, prodigus dicitur. Itaq; reges non appellamus prodigos, quod non facile sit eorum opes & copias, quas maximas habent, ullis largitionibus aut sumptib. exhauriri. Quoniã igitur mediocritas quædam est liberalitas, quæ largiendis accipiendisq; pecunijs cernitur: largietur quidem liberalis, & sumptus faciet in eas res quæ decoræ erunt: ijsq; modum adhibebit, æquè in magnis atq; in paruis. idq; faciet libenter. Accipiet´que unde quantum´que accipiendum erit. Nam quia in utroque uirtus, modus quidam cernitur: utrunque pro dignitate præstabit. Qualis enim quæq; largiendi est ratio, talis etiam accipiendi solet consequi. sin talis nõ est, contraria sit necesse est. Ac quæ se quidem consequuntur, semper sunt in eodem: contrariæ autem non item. Quòd si cõtra decorum & honestatem accidat ut profundat pecunias, ægrè feret ille quidem, sed modicè & decorè. Virtutis est enim & lætari & dolere quibus rebus, et quemadmodum decet. Iam in re nummaria liberalis facilem se socium lenem´que præbebit. Quoniam enim despicit ac pro nihilo putat pecunias, opportunus est iniuriæ. Idem´que molestius feret se sumptus non fecisse quos debuit, quàm doleat se in eas res quas minimè decuit, pecunias effudisse. Nec Simonidis sententiam probabit.

babit. At uerò prodigus in his etiam omnibus aberrat. Neque enim uel gaudet, quibus aut quando æquum eſt, uel offenditur. quod ex ijs quæ deinceps dicemus, facilius intelligetur. Atquè hoc quidem iam diximus, prodigalitatem & auaritiam exuperantias eſſe ac defectiones: eas'que in duobus uerſari, largiendis accipiendis'que pecunijs. ſumptus enim referimus ad largitionem. Et prodigalitas quidem largiendo, & minus accipiendo, finem modum'que tranſit, accipiendo'que modum deſerit. Auaritia autem largitur parum illa quidem: ſed accipiendo, niſi in paucis, ultra modum progreditur. Prodigorum igitur non ferè opes augeri ſolent. Neque enim facile eſt, cum qui à nemine accipiat, largiri omnibus. Celeriter enim deſunt ad largiendum facultates ijs, qui priuati ſunt, quales ſunt ferè prodigi. Atqui cum ſit eiuſmodi, tamen uidetur multo melior auaro. Facile enim ad ſanitatem traduci poteſt, & progreſſu ætatis, & inopia coactus: ad mediocritates'que peruenire poßit. In eo enim ſunt ea omnia quæ ſunt liberalis, quòd & largitur, nec aliunde accipit. Sed tamen neutrum faciens, nec decorum ſeruat, nec æquitatẽ. Qui ſi ad huius mores adducatur, aut aliàs commutetur, iam erit liberalis. Nam & quibus largiendum

dum erit, largietur: nec unde minus æquum erit, accipiet. Quocirca non uidetur deprauatis corruptisq; moribus præditus. Non enim scelerati est, aut ingenerosi, sed stulti potius, largiendo, nec accipiendo finem modumque transire. His igitur præditus moribus prodigus, multo est auaro melior, cum ob eas causas quas diximus, tum quòd hic prodest omnibus, ille nemini, ne sibi quidem. Sed plerique prodigorum, ut diximus, à quibus non debent accipiunt, ob eamque causam auari existunt: parati autem sunt ad accipiendum, propterea quòd inest in ijs cupiditas plerumq; effundendi copias, quod facilè non possunt. Cum enim dando egere celeriter cœperint, alienis bonis manus afferre cogũtur. Et quia nullam honestatis rationem ducunt, sine delectu undecunque possunt rapiunt. Inest enim cupiditas in eis largiendi: sed quomodo, aut unde, non curant. Quare largitio eiusmodi non debet liberalis uideri. Nam nec honesta est, nec honestatis causa, nec pro dignitate: sed nõ nunquam quos homines æquum erat omni ope desertos uitam in summa inopia degere, eos potißimum locupletant: ijs uerò qui commodis sunt moribus, nihil largiuntur. assentatores autem, eosque omnes qui ministri sunt uoluptatum, magnis opibus adaugent.

Ita fit, ut plerique eorum sint libidinosi. Quoniam enim facilè largiuntur, sumptus etiam ijs rebus suggerunt, quæ sunt libidinis. Et quoniam honestè et moderatè non uiuunt, propensi sunt ad uoluptates. Ac prodigus quidem cum nullam sequitur ducem rationem, in has miserias incidit. Qui si curam diligentiamq; adhibuerit, facile ad uirtutem decorumq; perueniat. At uerò auaritiæ malum insanabile est. Nam senectus omnisq; imbecillitas auaros efficit. Eademque magis tributa est à natura hominibus, quàm prodigalitas: quòd multo plures studio pecuniæ trahantur, quàm parati sint ad largiendum. Latè etiam patet, eiusq; genera sunt plura. multi enim modi auaritiæ uidentur esse. Cum enim in rebus duabus cernatur, ut si minus largiare quàm deceat, & si modum accipiendo transeas: non inest tota in omnibus, sed seiungitur. alijq; extra modum accipiendo prodeunt, alij parum largiuntur. Qui enim his nominibus appellantur, parci, tenaces, aridi, omnes deficiunt & desunt dando: sed alienum nec appetunt, nec eripiunt: idq; faciunt bonitate quadam, uoluptatumq; obscœnarum fuga. Videntur enim quidam, aut certe aiunt, se ob eam causam tueri ac conseruare sua, ut ne aliquando turpe aliquid facere cogantur. In his cumini sector ille, &

si

si quis talis: qui omnes ex eo nominati sunt, quòd nullius aduersis rebus subleuandis excellant. Sunt etiam qui metu ab alieno manus abstinent. quòd non sit facile, qui ab alijs eripiat, eius res ab alijs non detrahi et auferri. Placet igitur his talibus, neq; dare alijs quicquam, nec uicissim ab alijs accipere. Alij autem sunt in accipiendo nimij, qui passim & quiduis accipiunt: quales sunt ij qui in sordida arte uersantur, ut lenones, & omnes eiusmodi, ut fœneratores, & qui exigua dant ut maiora ferãt. Omnes enim hi homines à quibus æquum non est, & quantũ iniquũ est, accipiunt: eorumq; communis, turpis, sordidusq; quæstus uidetur. Nam propter quæstum, atq; eum perexiguũ, omnes in probra & dedecora incurrunt. Qui enim magna à quibus & quæ nefas est eripiunt, quales sunt tyranni, qui ciuitates oppugnant, fana diripiũt, ij non auari, sed sceleśti potius, impij et iniqui sunt habendi. Attamen & aleatores & raptores & latrones auari putandi sunt, quòd in turpi quæstu sint occupati. nam spe quæstus hæc instituta sequuntur, & in probra incurrunt. Atq; hi spe quæstus maximis periculis se offerunt: illi ab amicis, quas copias ijs suppeditari æquius est & relinqui, eas quæstu aucupantur. Vtriq; igitur, quoniam ab ijs eripiunt à quibus non decet, in sor

dido quæstu & arte uersantur. Quamobrem omnes hærapinæ illiberales sunt. Iure autem liberalitati auaritia opposita est, quòd maius est malum quàm prodigalitas: sæpiusq; ea peccatur, quàm illa eadẽ effusione. Ac de liberalitate quidem, uitiosítatibusq; ei contrarijs hactenus. 2 Sequitur ut de magnificẽtia disserendum esse uideatur, eo ipso quòd ea uirtus in pecunijs cernitur. Sed non ad omnes actiones et officia pecuniaria, quemadmodum liberalitas, sed sumptuaria modò adhibetur, in quibus liberalitatem magnitudine superat. Est enim uirtus, ut nomine ipso declaratur, in sumptuum magnitudine seruans decorum. Magnitudo autẽ ad aliud refertur. Neq; enim idem sumptus trierarcho dignus est, & præfecto spectaculorum: in omnibusq; rebus ut decorum conseruetur, & personæ & temporis, & rerum ipsarum habenda ratio est. Qui autem sumptus facit in res uel paruas, uel mediocres pro dignitate, is non magnificus, ut ille qui dicebat, Sæpe dedi peregrinis: sed qui in res magnas, is demũ magnificus est iudicandus. Qui enim magnificus, idem continuo liberalis: qui autẽ liberalis, idem non continuò magnificus. Huius autẽ animi habitus defectio sordes appellatur: exuperantia, luxus. & si qua sunt eius generis uitia, quæ extra modum nõ proceunt

deunt ſumptu quibus in rebus decet, uerum in quibus dedecet, & qua ratione non decet, ſplendorem oſtentant. de quibus mox diſſeremus. Magnificus autẽ docto ſimilis eſt, qui decori rationẽ habere poteſt, ſumptuſq; magnos aptè ſuggerere. Habitus enim omnis animi, initiò, ut dixi, ex actionibus, ijſq; omnibus in quibus uerſatur, põderandus eſt. Sunt autẽ magnifici ſumptus, magni & decori: talia igitur & opera. Ita enim ſumptus magnus futurus eſt, & ad rem aptus & accommodatus, ſi & res ipſa ſumptu digna, & ſumptus re ipſa dignus, aut etiã maior habebitur. Sed hæc omnia honeſtatis cauſa (hoc enim uirtutibus omnib. cõmune eſt) magnificus faciet, idq; libenter ac ſtudioſè. Accuratè enim ac ſubtiliter res ponderare, ſordes ſectantis, ac ſplendorem fugientis eſt proprium. Magisq; qua ratione quidq; ſplendidiſſimè efficiatur, cõſiderabit, quàm quanti, quoq; modo minimo. Magnificus autem liberalis ſit neceſſe eſt. Nam cum ijs rebus liberalis ſumptus ſuppeditat, quibus & quemadmodũ decet, tum in ijs magnifici ſplendor elucet. Et quoniam ijs in rebus liberalitas cernitur, æquo ſumptu rem adminiſtrabit ſplendidius. Neq; enim eiuſdem uirtutis eſt & cõmendationis, poſſeſſio rei & opus. Quod enim poßidetur, plurimi æſtimandum eſt, ut aurum.

Opus

Opus autem ex eo confectum præclarum est atq; magnum. Eius uerò inspectio mirabilis. At quod magnificum est ac splendidum, id omne mirabile. Estq; rei et operis splendor ac dignitas in magnitudine. Sumptus autem in hoc genere ij probantur maximè, quæ honorabilia dicimus: quales sunt quæ dijs adhibentur dedicationes, apparatus, sacrificia, similiterq; que ea omnia quæ in cultu & religione diuina impendũtur, & quæ in Republica honestæ gloriæ causa exhibentur, ut sicubi ludos fieri splendidè putent oportere, aut triremis præfectum munus suum exequi, aut publicũ epulum præbere. Sed in his omnibus uidendum est, ut dixi, non modò qualis quisq; sit, sed quales etiam ei suppetant ad efficiendũ facultates. Sunt enim ad res quæ suscipiuntur accommodandæ: nec solum ijs opus, sed is etiam qui efficit honestandus est. Quocirca pauperum nemo possit esse magnificus, quòd ei nihil suppetat, unde sumptus queat splendidè sustinere. Quod si aggrediatur, quoniam id faciat citra dignitatem & decorum, stultus habeatur necesse est. Quicquid autem eiusmodi est quod rectè fit, id omne uirtute geritur. Atq; etiam eos honestant, qui hæc ipsa uel per se ipsi nacti sunt, uel à maioribus relicta acceperũt, uel ab ijs etiam qui eos aliquo propinquitatis iure attinẽt.

itemq;

itemq; claros ac nobiles uiros, & si qui sunt ex hoc genere. inest enim in his omnibus splendor quidam et dignitas. Ac magnificus quidem uir est eiusmodi, in hisq; talibus sumptibus, ut dixi, magnificentia cernitur maximè. Sunt enim & maximi, & maxima digni gloriatione. Eorum autẽ quæ priuatim fiunt, huc pertinent ea omnia quæ semel fiunt, ut nuptiæ, et si quid est eiusmodi, in quo ciuitas tota occupata sit, aut ij qui autoritatem obtinent. hospitum etiam recipiendorum iura, legationes, dona, & remunerationes. Neq; enim sui causa sumptus solet facere magnificus, sed reipub. Et dona simile quiddam habent ijs rebus quæ dijs dedicantur. Est etiam magnifici & honorati uiri, domũ ædificare, cuius modus et dignitas ad diuitias accommodanda est (quærenda est enim etiã ex domo dignitas quædam) & in eas res potius pecunias profundere, quarum memoriam diuturnam sit relicturus. Hæ enim præclarissimæ res sunt, & suum quæque decus obtinet. Non enim ijdem honores uel fanorum uel sepulchrorum dijs hominibusq; tribuuntur. Omnis etiã sumptus magnus est in suo genere, et clarissimus quisque si in rem magnam factus sit, maximus habetur. & qui his rebus accommodatus est, iam hic clarus magnusq; dicitur. Interest autem inter id quod in re, & quod

& quod in ſumptũ magnum appellatur. Nam pila quidem ſi pulcherrima ſit, aut urceus, pueri quidem ratione & ſententia, clara habeatur: eius autem æſtimatio & precium perexiguũ eſt & illiberale. Ob eamq; cauſam honorati uiri clariq; eſt, in quocunq; genere quid faciat, magnificè id ſplendideq; facere. Quo in genere quicquid ſit, nec facilè ſuperari poteſt, & ſit pro ſumptus dignitate. Ac magnificus quidem uir talis eſt. Qui autem modũ tranſit, hoc ipſo, ut dictum eſt, modum tranſit, quòd profundat contra decus pecunias. In rebus enim parui momẽti, magnos ſumptus adhibet, ſplendoremq; ineptè oſtentat, ut nuptiali apparatu eos excipiens qui dant ſymbolum, et comœdis omnia ſuppeditans, & purpurã in eorum præferens tranſitu, ut ſolent Megarenſes. Atq; hæc facit omnia non honeſtatis, ſed oſtentandarum diuitiarum cauſa, & quòd ſe putet admirationem cæterorum excitaturum. Atq; idem quæ res magnos ſumptus deſiderant, in ijs parcus eſt: quæ exiguos, in ijs profuſus. Sordidus uerò in omni re abeſt à decoro: qui cum magnos ſumptus ſuſtinuerit, in exiguo decorũ omne peruertit. Quòd ſi quid faciat, et cunctãdo id efficit, et qua ratione minimo ſumptu præſtare poſſit cõſiderat, atq; id grauatè, idemq; ſe ſplendidius omnia quàm deceat

facere

facere arbitratur. Ac sunt hi habitus illi quidem uitiosi, sed non ferè in reprehensionem incurrunt: idq; fit ob eam causam maximè, quòd nec proximis noceant, nec insignem habeant deformitatem. Magni 3
tudo autem animi magnis in rebus, ut nomen ipsum significat, cernitur. Sed primùm in quibus, nobis explicandum est. Nihil autẽ interest, utrũ ipsam animi affectionem nobis proponamus, an eum qui ea sit præditus. Ergo is demũ magno excelsoq; animo putandus est, qui res magnas illas quidem, sed quibus dignus sit, sibi deberi iudicet. Qui enim minus pro dignitate hoc sentit, is stolidus habendus est. At qui eorum qui uirtute gerũt aliquid, nemo stolidus, nemo amens putatur. Est igitur magno uir animo eiusmodi. At uerò qui exiguos honores meritus est, quos sibi tribui æquũ censet oportere, is nõ magnanimus, sed modestus et moderatus est iudicandus. Magnus enim elatusq; animus in magnitudine cernitur, quemadmodum pulchritudo in magno proceroq; corpore. Breues autẽ homines sunt illi quidem astuti, aptaq; cõpositione membrorũ præditi, sed formosi nõ item. Qui uerò magna præmia se meritum putat, ijs cum sit indignus, alto animo dicitur. Nec uerò qui maioribus se dignos existimant, quàm eorum sint merita, omnes elati iudicandi sunt.

At qui

At qui minora quàm habere ſit dignus, ſibi deberi iudicat, is demiſſo puſilloq; animo putandus eſt, ſiue magna, ſiue mediocria, ſiue exigua illius extent merita, quibus minora ſibi etiam tribui putet oportere, præſertim ſi magna eius merita uideantur. Quid enim ſi tantis eſſet indignus, facturus fuiſſe uideatur? Ergo magnanimus ſummus ac extremus eſt, ille quidē magnitudine, ſed modo rationeq; medius. Nam ſuis ſe ipſe meritis metitur: alij uel modum tranſeunt, uel deſerunt. Qui ſi magna, atque adeò maxima ſibi, quia dignus ſit, deberi iudicat, profectò una in re maximè eius merita cernentur. Quid ergo tandem illud ſit, ex dignitate intelligendum eſt. Dignitas autem in externis bonis ponitur, atq; numeratur: quorum maximum ponimus id, quod & Dijs tribuimus, & omnes expetunt ij qui in magiſtratu ſunt: et quod rerum geſtarū, uel præclariſſimarum quaſi mercedem omnes deſiderant, qualis gloria eſt. Eſt enim bonorum externorum maximum, gloria. In honore igitur & dedecore magnanimus ita animo affectus eſt, ut ratio æquitasq; poſtulat. Quod etiam tacente me, facile perſpici poteſt. Gloria enim ſe digniſſimos arbitrantur magni uiri. At qui demiſſo pectore puſilloq; animo eſt, is & ſuo iudicio abeſt à decoro, & magnanimi dignitate.

Qui

Qui autem elato animo est, uincit ille quidem suo iudicio, ac modum transit, sed tamen magnanimũ non uincit. Sed quoniã maximis honoribus magnanimus dignus est, idem optimus sit necesse est. Semper enim quo quisq; melior, eo maiore dignus est gloria, & optimo cuique maxima gloria debetur. Ita magnanimus uir bonus etiã futurus est. Atq; etiam magni fortisq; animi proprium uideatur, quod in quaq; uirtute magnum excellens'que ducitur. Nequaquam etiam deceat magno animo uirum fugere pericula, aut cuiquam facere iniuriam. Quid enim turpe aliquid faciat, cui nihil magnum esse uideatur? Ac mihi quidem certe omnia spectanti, omnino ridiculus magnus animus uidetur, qui non idem sit bonus: qui si malus sit, ne honore quidem esse dignus potest. Est enim uirtutis merces, gloria, quæ bonis uiris tribuitur. Quocirca uidetur magnitudo animi quasi splendor quidam & ornamentum esse uirtutum omnium. Nam et maiores eas splendidiores' que facit, & cohærere sine illis nullo modo potest. ob eam' que causam uix in quoquam uera animi magnitudo reperitur. siquidem esse sine singulari quadam & eximia bonitate nullo pacto potest. Omnino igitur magnus animus in decore & dedecore cernitur, Atque idem magnis ho-

noribus, qui quidem à bonis uiris tribuentur, moderatè ille quidem lætabitur, tanquam ſuos aut minores potius ſit conſecutus (Virtute enim undiq; perfecta & abſoluta nullus honos ſatis dignus poteſt eſſe) ſed tamen eos recipiet hoc ipſo, quod illi maiores habere non poßint. Omnino autem quos quilibet, eosq; exiguos tribuet, contemnet ac pro nihilo putabit, ſiquidem tales meritus non eſt. itemq; dedecus & infamiam, quod ei iure non poſſunt contingere. In primis igitur ac maximè in gloria magnanimus, ut dixi, cernitur. Attamen et in diuitijs & magiſtratibus et in ſecundis rebus & aduerſis, affectus erit quàm moderatißimè fieri poßit: neque proſperis rebus lætabitur nimis, neque aſperis aduerſisq; mœrebit. Non enim iſto pacto in honore & gloria, ut re omnium maxima affectus erit. Imperia enim & opes gloriæ cauſa expetenda ſunt. Itaque ea ſibi gloriæ cauſa optant omnes, qui ijs ſunt præditi. Quid ergo uideatur ei magnum in rebus humanis, cui etiam contemptui eſt gloria? Quocirca magno animo excelſóque uiri, ijdem contemnentes rerum uidentur eſſe. Atque etiam ſecundæ res uidentur ad animi pertinere magnitudinem. Nam & nobiles gloria digni putantur, & magiſtratus, & diuites, quod excellant aliqua præſtantia.

habet

habet autem uenerationem iustiorem, quicquid excellit. Itaque maiores elatioresq; animos hæc ipsa faciunt. siquidem ex ijs gloriam consequuntur. Quanquam autẽ si uerum iudicare uolumus, solis bonis honos debetur: tamẽ cui utrunq; adsit, is nescio quomodo maiorem laudem ac gloriam meretur. In quibus autem hæc talia bona insunt sine uirtute, ij neque seipsi iure ullo honore dignos putant, nec magnanimi rectè nominantur. Neque enim hæc constare sine uirtute undiq; perfecta ullo modo possunt. Contemnunt enim, contumelioſi'que sunt ij qui his etiam bonis abundant. Difficile enim est, si à uirtute deceris, ferre aptè res secundas. Quoniam autem ferre illi non possunt, & se præstare cæteris putant, eos contemnunt: ipsi quicquid acciderit, faciunt. Imitantur enim magnanimum, cum ab eo absint distentq; plurimùm. Hoc quibuscunq; rebus possunt, faciunt. Virtute igitur nec gerunt quicquam, & tamen contemnunt cæteros. At uerò magnanimus uir iure despicit. Veritate enim ille ad iudicandum, plerique autem magis temeritate ducuntur. Et quoniam paruifacit ac negligit parua pericula, nec ijs se offerre, nec ea optare solet. Magnis autem ac grauibus se obijcit, in quibus uitæ non parcit, hoc ipso quod

indignũ ſit omnino in uita manere. Atq; is eſt, qui & beneficia conferat, & accepto beneficio pudore afficiatur: quod illud eius ſit qui excellat & præſtet, hoc eius qui uincatur. Idem maius beneficium reddit quàm accepit. Sic enim debebit is qui prior dederit, ac præterea beneficium accipiet. Eorum que memoria manet magnanimis, de quibus benemeriti ſunt: eorum autem non manet, qui beneficia contulerunt. Eſt enim inferior qui accipit, eo qui dedit beneficium. at uult hic noſter, princeps eſſe. Ac quæ contulit beneficia, libenter: quæ accepit, de ijs audit inuitus. Itaque Thetis apud Iouem beneficia ſua in eum non commemorat, nec Lacedæmonij apud Athenienſes, ſed illorum erga ſe. Eſt etiam magni uiri, nullo omnino, aut uix egere, & opitulari ultro: aduerſuśque eos, qui in magiſtratu ſunt, proſperáq; fortuna utuntur, magnum: aduerſus mediocres, modeſtum ſe mediocreḿque gerere. Nam & illis præſtare difficile ac glorioſum, & his facile. interq; illos gloriari ingenuum eſt ac liberale, inter humiles autem & abiectos homines ſordidum & importunum. ut ſi quis cum imbecillis uiribus uelit contendere. Nec ſolet idem ad ea commeare omnia, quæ ſunt in honore & precio, aut ubi obtinent alij principatum. Quietus eſt etiam & cunctator,

ctator, nisi aut magnus honos agatur, aut res magna. Paucas res agit ille quidem, sed magnas & dignitatis plenas. Idem & apertè oderit necesse est, & apertè diligat, quòd timidi sit tegere ac occultare sententiam. magisque ex ueritate pendet, quàm ex opinione. dicitque ac gerit palàm omnia. siquidem id contemnentis est. Itaque licentiæ ac libertatis est appetens: quod eo facit, quod & contemnat, & uera loquatur, nisi fortè si quid dißimulatione tegendum sit, cui rei locus est apud multitudinem. Nec uerò cum alijs nisi cum amico uita uictúque coniungitur, quod id seruile existimet. Itaque seruiles & assentatores ijdem, & humiles ijdem qui assentatores esse solent. Et quoniam magnum ei nihil uidetur nihil mirabile ei uideri solet. Non recordatur iniurias. siquidem magnanimi non est meminisse iniurias, sed potius contemnere. nec de hominibus sermonem habet, quandoquidem nec de se prædicabit, nec de cæteris. Nam nec ut laudetur ipse laborat, nec ut alij uituperentur: nec laudat alios libenter. itaq; nec conuiciator est, ne inimicorũ quidem, nisi forte propter cõtumeliam. Minime uerò de ijs malis quæ aut necessariò, aut exigua interueniunt, quæritur, nec in ijs rogare solet. Boni enim uiri est, his in rebus eam animi af-

fectionem conſtantiamq; retinere. Atque etiam is eſt qui res honeſtas & præclaras, quamuis inutiles, fructuoſis anteponat. Hoc enim eum potius attingit, qui ſe ipſe contentus eſt. Inceſſus etiam magni uiri, tardus ſit neceſſe eſt, uox grauis, conſtans & firma oratio. Neque enim aut feſtinat is qui paucis rebus ſtudet, aut uehemens eſt cui nihil magnum eſſe uideatur: at quibus de cauſis & contentiones uocis ſuſcipiuntur, & in ingreſſu celeritates. Ac magnanimus quidem eum ſe præſtabit. Qui autem ijs deeſt officijs, anguſto puſilloq; animo dicitur: qui modum tranſit, elato. qui quidem mali et improbi minime uidentur, quoniam nihil improbè faciunt, ſed errãt potius. Nam qui demiſſo abiectóque eſt animo, is & quibus bonis dignus eſt ſe ipſe ſpol at, & malo quodam præditus eſt, quod ſe indignumi bonis iudicat. Idemq; ſe ipſe ignorat. aliter enim ea omnia expeteret, quibus dignus eſt, cum ſint in bonis. Nec ſtulti quidem uidentur eſſe, ſed pigri potius, quæ eos deteriores facit opinio. Nam cum ea omnes expetant, quæ meritis ipſorum debentur: tamen iſti ab honeſtatis actionibus ſtudijſq; quaſi indigni ſint, itemq; à bonis externis ſe remouent. At elato animo uiri et ſtulti ſunt, & ſe ignorant ipſi, atq; id aperte. Nam tanquã digni ſint, ea aggrediuntur,

grediuntur, quibus laus & gloria propoſita eſt, deinde culpantur. Itemq; ueſtitu, geſtu, alijsq; eiuſdem generis ſe comunt et ornant: ſuasq; res ſecundas notas uolunt eſſe omnibus, ac de ſe ipſi prædicant, quod hæres ſint ipſis honori futuræ ac dignitati. Contraria autẽ eſt magis animi magnitudini abiectio animi, q̃ elatio et altitudo. Nam et ſæpius uſu uenit, et maius malum eſt. Ac animi quidẽ magnitudo in magno ut dixi honore uerſatur. Videtur autem etiã in eo quædam 4
uirtus cõſiſtere, quemadmodum ſuprà dictũ eſt, quæ eandem habet rationem ad animi magnitudinẽ, quàm ad magnificentiam liberalitas. Nam cum utraq; recedat à magnitudine, tamen nos in rebus mediocribus, modeſtis paruisq; rectè afficit. Vt autem in accipiendis dandisque pecunijs mediocritas reperitur, nimiũ & parum: ſic honorem & gloriam nonnulli nimium expetunt, alij parum: quidam eam quærunt ex ijs factis, unde et quemadmodũ quærenda eſt. Nam et ambitioſum uituperamus, & eum qui nulla gloria ducitur: illum, quia nimio honoris ſtudio trahitur, & ijs in rebus gloriã conſectatur, quibus quærenda non eſt: hunc, quoniã ne ex rectè quidem factis inſtituit gloriam quærere. Incidunt autem nonnunquã tempora, cum & ambitioſos ut uiros & honeſtatis cupi-

dos laudamus,& eos qui nullum honorẽ expetunt,ut moderatos et modeſtos.Perſpicuũ autem eſt,cum rei alicuius multifariam quis cupidus dicatur,non tamen eodẽ ſemper referre ambitioſum : ſed in laude, ex eo quod auidior ſit quàm pleriq; honoris , in uituperio, quòd magis quàm ratio æquitasq; patiatur. Quoniam autem mediocritas uacat nomine , idcirco extrema de ea quaſi deſerta regione diſceptant. Sed quibus in rebus nimium & parum reperitur, in ijs etiã relinquitur mediocritati locus. Atqui honorem homines & nimium expetunt, et parum.Expetunt igitur,& quo modo expetendus eſt. Quare laudatur habitus , qui modum adhibet in expetenda gloria , etiam ſi uacet nomine. Hoc autem apparet,ſi uirtus hæc cum ambitione comparetur, eam uacuitatem honoris : ſin cum uacuitate honoris,ambitionem futuram.quod in reliquis etiam uirtutibus cernitur. Quoniamq; mediocritas hic nomen non habet,pugnare extremi inter ſe uidentur. Manſuetudo etiam ſeu clementia mediocritas quædam iræ . Sed quoniã medium uacat nomine, ac ferè etiam extrema,ad medium clementiam retulimus,quæ ad id quod parum eſt deflectit, quòd nomine uacẽt . Exuperantia autem,iracundia appellatur . Ira enim ipſa perturbatio eſt , quæ ex multis rebus uarijsq;

rijs q; gignitur. Atq; is quidem qui quibus de rebus, quibusq; hominibus decet, iraſcitur, quiq; id facit quẽ admodum, quando, & quandiu decet, is laudibus afficitur, quem eundem clementem & manſuetum appellari licet. Siquidẽ in laude clementia eſt. Vult enim clemens, omni animi uacare perturbatione, non à perturbatione rapi & diſtrahi. quin etiam ut ratio præſcripſerit, ſic & his de cauſis et tamdiu uult ſuccenſere. Peccare autem in eam partem uidetur, quæ modum deſerit. Neq; enim ulciſci cupit clemẽs, ſed ignoſcere. At uerò defectio, ſiue lentitudo, ſiue alio quouis nomine appellari placet, eſt in uitio. Qui enim minus ſuccenſent ob eas cauſas ob quas decet ſuccenſere, ij ſtulti uidentur: & qui non quomodo, quando, quibus iraſcendum eſt. Sunt enim omni ſenſu doloris expertes, qui iraſci neſciũt, nec propulſant iniuriam. Atqui contumelias & conuicia æquo animo ferre, ac in ſuis negligere, ſeruorum ſimile eſt. Exuperantia uerò illa quidem in omnibus exiſtit, (nam & quibus de cauſis non eſt iraſcendum, iraſcimur, et uehementius aut remiſſius, ac diutius quàm ratio poſtulet) ſed tamẽ non in eodem hæc quidem inſunt omnia. neque enim poſſunt. Cum enim per ſe malum omne labefactat, tum ſi integrum ſit, intolerabile exiſtit. Ac iracundi

illi quidem celeriter commouentur & in quos, et quibus de causis, & uehementius quàm sat sit: sed facile ac cito etiam eorum ira desistit. quod in illis quidē est optimum. Quod eis propterea accidit, quia iram non continent, sed uicissim reddunt, quia ex ipsorum præcipiti animi commotione quales sint facile apparet, hinc finem faciunt. Qui autem extremæ bilis sunt homines, nimium præcipites sunt, & omni re facile concitantur ad iracundiam, & quauis de causa. unde etiam traxere nomē. At acerbi ægrè placantur, diuq; irati sunt. parent enim animi dolori: quem si semel expleuerint, tum modus apponitur. Vltio enim modū finemq; iræ adhibet, cum pro dolore uoluptatē efficit. Quod si minus fiat, quasi onus quoddam sustinent. Quia enim hoc minus apparet, nemo eis animum potest inducere. & ad mitigandam & quasi concoquendam iracundiam, tempore opus est. Cum autem hoc hominum genus sibi molestissimū est, tum amicis maximè. Infensos autē homines appellamus eos, qui quibus de causis minus rectum est, irascuntur, & uehementius & diutius quàm ratio postulare uideatur. eos etiam, qui non redeunt in gratiam, nisi ultio uel animaduersio sit consecuta. Clementiæ autem repugnat magis mitium, quod modum transit, quòd sæpius accidat.

dat, Nam & ulciſci iniuriam magis naturam attingit humanam: et homines qui infeſto infenſoq; animo homines, minus apti ſunt ad uitæ communionẽ. Hoc autem & ſuprà dictum eſt, & ex ijs quæ docemus nũc, perſpici poteſt, non eſſe dictu facile, quomodo, aut quibus hominibus, aut qua de cauſa, et quandiu deceat iraſci: & quatenus quis rectè faciat, aut peccet. Qui enim paulùm aliquid modum tranſierit, is nõ eſt in uitio, neq; grauiore, neq; minore. Interdũ enim eos laudamus, qui modum deſerunt, clementesq; dicimus: & iratos, uiros appellamus, quaſi imperare poßint. Ergo quantum quiſq; uel quomodo modum egreſſus, uituperandus ſit, non eſt facile explicare oratione. In rebus enim ſingulis, atq; in ſenſu poſitum iudiciũ eſt. At illud quidem perſpicuum eſt, medium habitũ eſſe laudabilem, quo quibus rectum eſt iraſcimur, quamq; ob cauſam, et quomodo decet, ac cætera generis eiuſdem. Illæ uerò affectiones quæ modum tranſeunt, ac deſerunt, ſunt omnes in uitio: quæ ſi paruæ ſunt, leuiter: ſi maiores, magis: ſi ſingulares, uehementer ſunt reprehendendæ. Hoc igitur perſpicuũ eſt, mediam in his animi affectionẽ obtinendam. Ac de his quidẽ animi affectionib. quæ in ira uerſantur, hactenus. In 6
conſuetudine autem uitæ ſermonumq; ac factorum

com-

communione comes & affabiles uidentur ij, qui ad uoluptatem laudãt omnia, nec ulla in re aduersantur, quòd putent se ijs quibus cum uiuunt, nullo loco molestiæ esse oportere. Qui uerò sunt his multum dispares, & in omni re aduersantur, nec de cuiusquam offensione ac molestia laborant, ij difficiles ac seditiosi uocantur. Non est quidem dubium id, quin hi animi habitus sint in uitio: is'que sit in laude, quo ea omnia quæ recta sunt, utq; ratio præcipiet, probabũtur, respuenturq; contraria. Nomen autem ei non est impositum, quanquã amicitiæ similis parq; uideatur. Qui enim hac animi affectione præditus est, eundem & bonum uirum & amicũ esse uolumus, adiuncto amore. Hoc autem differt ab amicitia, quòd perturbatione eorumq; uacat amore, quibuscũ ipse uersatur. Neque enim amore uel odio ductus probat ut decet, omnia, sed quia ita animo est constitutus. Aeq; enim hoc erga notos, erga familiares æque, ac erga eos quorum non est implicatus consuetudine præstabit, nisi quòd in omnibus id faciet pro dignitate. Neq; enim eadem ratio habenda est familiarium & exterorum. Atque hoc quidem iam dictum est genere, eum talem hominem in communione earum rerum quæ ad uitam pertinent, se ita esse gesturũ, ut ratio postulabit. Sin autẽ

bone-

honestatis utilitatisq; rationem habuerit, inuestigabit inibitq; rationem, qua non possit offendere, aut certè delectare possit. Nam cum ijs in iucunditatibus molestijsq; cernatur, quæ ex colloquijs nascuntur, quibus in rebus non esset honesta & præclara, aut etiam est nocens delectatio, tũ eas molestè feret, sequeturq; potius offensionem. Quòd si qua res sit eiusmodi, quæ turpitudinem facienti eamq; non paruam afferat, uel incommodum, et contraria leuem molestiam: nõ probabit, sed aspernabitur. Aliter autem cum ijs uersabitur qui auctoritate aliqua præditi sunt, aliter cum quolibet, magisq; aut minus notis. itemq; in alijs uarietatibus suum cuiq; tribuet decorum. quantumq; in ipso est, placere uult ac gratus esse, molestus esse ueretur. Quæ autem eueniunt, ex honestate dico & utilitate, ea si maiora sunt sequitur. magnæq; in posterũ uoluptatis causa, leuiter offendet. Ac medius quidem talis est, nec ullo appellatus est nomine. Qui autẽ alijs affert delectationem, in eoq; nihil aliud sequitur, nisi ut gratus sit, affabilis dicitur. At qui id facit, ut adiumentum ad opes adipiscendas, eaq; omnia quæ pecunijs parantur, nanciscatur, is assentator est habẽdus. Eum uerò qui molestus ac tristis est omnib. in rebus, iam difficilem ac seditiosum appellandum diximus.

Pugnare

Pugnare autem inter se uidentur extrema, quòd me-
7 diocritas nomen non habet. Iisdem ferè in rebus arrogantiæ mediocritas cernitur, quæ etiam uacat nomine. Ac de ijs non erit alienum disputare. Nam facilius ea quæ ad mores pertinent intelligemus, si de singulis disseruerimus: et uirtutes mediocritates esse probabimus, si ita esse in omnibus perspexerimus. Iam de ijs qui uitæ societatem uel ad uoluptatem uel dolorem dirigerent, diximus. Nunc de ijs qui uerum uel falsum enunciant, ac præ se ferunt seu factis seu dictis, idq; arrogando, disseramus. Igitur arrogans appellatur is, qui sibi res magnas & præclaras sumit & uendicat, cum non insint, uel maiora quàm quæ insunt. Dissimulator contrà, qui quæ insunt negat inesse, aut extenuat. At uerò medius & perfectus uir, quoniam uerè de quaque re iudicat, in ijs uerax est & uita et oratione: ea in se inesse cõfirmans quæ insunt, nec maiora, nec minora. Licet autem quamq; harum rerum, & rei alicuius, & nullius causa facere: qualisq; est quisq;, talia sunt eius facta, & oratio: itaq; uiuit, nisi rei alicuius agat gratia. Ac per se quidẽ omne in malo uitioq; mendacium est, ueritas honesta & laudabilis. Ita etiã uerus homo, quoniam medium locum obtinet, est omnis laudabilis. Qui autem mentiuntur, utriq; sunt illi quidem

quidem uituperandi, sed maiore quadam ratione arrogans. De quorum utroq; ita disseremus, si prius de ueraci pauca præponamus. Non enim de eo instituimus dicere, qui in pactis rebusq; contrahendis uerus est, aut ijs omnibus quæ ad iniustitiam iustitiamue pertinẽt (est enim hoc alterius uirtutis propriũ) sed de eo, qui in quibus rebus nihil tale postulatur & agitur, se & uita & oratione bonũ uirum ac ueracem præstat, hoc ipso, quòd ita sit animo constitutus. quẽ eundẽ bonum uirũ appellari licet. Nam qui ueri cupiditate ducitur, quiq; tum uerũ enũciat, cum id nõ agitur: is multo etiã facilius uerax futurus est, si res postulabit. Mẽdaciũ enim, ut turpe aliquid, uitabit, quod quidẽ etiã per se ipse fugiebat. Atqui talis uir laudãdus est. Sed ad id potius quod minus est ac inferius in ueritate, declinat. Id enim aptius est, quoniã quicquid modũ finẽq; transit, nimiumq; est, id omne molestũ. At uerõ qui maiora sibi q̃ quæ insunt, uendicat et sumit, rei nullius causa: est ille quidem improbo similis, (neq; enim mendacio delectaretur) sed tamen stulti potius quàm praui speciem gerere uidetur. Qui autem alicuius rei causa id facit, si gloriæ uel honoris, non est ille quidem admodum uituperandus. qualis est arrogans. At qui pecuniæ, uel earum rerũ causa quæ ad pecuniam

spectant,

ſpectant, is multò deformior eſt. Nec uerò facultate ac poteſtate arrogãs, ſed animo ac uolũtate cernitur. Ex animi enim habitu, & quia talis ſit, omnis arrogãs iudicatur. Ita mendax, alius mẽdacio ipſo delectatur, alius gloriæ quæſtuś ue cauſa mentitur. Atq; ij quidẽ qui cupiditate gloriæ ſibi aliquid tribuunt, ea ſibi ſumunt omnia, quæ uel ad laudem uel beatam uitã pertinent. Qui autem ſpe quæſtus, ea ſibi uendicãt, quæ etiam uſui ſint proximis, quæq; ſi minus adſint celare & occultare licet: uelut ſe medicos ac uates nobiles eſſe profitentur. Ob eamq; cauſam hæc ſibi pleriq; ſumũt & arrogant, quòd in eis inſint quæ diximus omnia. In diſſimulatoribus autem, quoniam ſua ipſorum illi extenuant, lepidiorum morũ ſpecies apparet: quippe qui non uideantur quæſtus cauſa dicere, ſed quòd ſuperbiam magnopere arrogantiamq; fugiant. Sed hi tamen ea diſſimulant maximè, quæ honeſta ipſa ſunt & plena dignitatis, ut Socrates faciebat. Qui autem exiguas res paruiq; momenti, quæq; perſpicuæ ſunt omnibus, diſſimulant, ueteratores dicuntur, ijq; iure contemnuntur. Id quod etiam arrogantiæ datur interdum, qualis eſt ueſtitus Lacedæmoniorum. Nam & ſua extollere nimiũ, & extenuare, quandam ſpeciem ferit arrogantiæ. At uerò qui moderatè utuntur diſſimula-

mulatione, ea ut ne dißimulent, quæ ante oculos posi
ta patent omnibus, ij humani uidentur. Sed arrogans
quoniam deterior est, ueraci uidetur opponi. Sed 8
quoniam requiei quoque in uita loci aliquid relictum
est, in eaq; aliquid ludo cõceditur temporis, efficitur,
ut hic quoq; consuetudo quædam congreßioq; dicen
di quæ honesta sunt, itemque audiendi, uigere uide
tur. Magnopere autem refert, quid quisq; et dicat &
audiat. Ex quo perspicuum est, & transiri in ijs me-
dium, & deseri. Ac illi quidem, qui risu ac facetijs
ultra modum prodeunt, scurræ ac importuni haben-
di sunt, præsertim cum omni ex parte ridiculorum
cupiditate inflammati, dent operam potius ut risum
moueant, quàm ut quæ honesta sunt dicant, aut ne
eum in quem scomma iaciunt, offendant. Qui autem
nec facetum quid dicunt ipsi, & tamen eos qui di-
cunt, permolestè ferunt, agrestes & duri uidentur.
At uerò qui salibus & facetijs modum quendam ad-
hibent, ij urbani uocãtur, quasi urbanis moribus præ
diti. Morum enim hæ sunt indices motiones. Vt enim
corpora, sic mores ex motionibus iudicantur. Quo-
niam autem facetiæ ac sales patent latißimè, complu
resq; dictis plus capiuntur, quàm ratio patiatur, fa-
ctum est, ut scurræ urbani quasi appellarentur. Sed

tamẽ ex ijs perſpicuũ eſt quæ dicta ſunt, inter eos magnas eſſe diſſimilitudines. Huic aũt habitui animi finitima dexteritas eſt. Dextri enim ac ingenui eſt, ea et dicere & audire omnia, quæ bono uiro ac libero digna ſunt. Eũ enim talem hominẽ quædã et ioco dicere decet, et audire. Magna etiã eſt diſtinctio ingenui & illiberalis ioci, eius etiã qui bene inſtitutus eſt, et indocti. quod in antiqua nouáq; comœdia perſpicere licet. Alijs enim facetũ erat, ſi rerũ turpitudini adhibita etiã eſſet uerborũ obſcœnitas: quibuſdam, ſi ſignificatio potius. quibus in rebus magna diſtantia eſt ad liberalem honeſtamq; formam & ſpeciem. Vtrum igitur qui rectè iocatur, ſalesque iacit, ex eo ſtatuendus ſit quòd ea dicat quæ libero homine digna ſunt, an quòd eum qui audit minime offendat, aut delectet potius, an ne hoc quidem certum eſt? Alios enim alia offendunt atq; delectant. quæ etiã audient libentius. Quæ enim quiſq; audire ſuſtinet, eadem etiam facere uidetur. Non igitur omnia faciet. Dictum enim quoddam conuicium eſt. Et legiſlatores quædam iactari conuicia prohibent: æquũ autem erat, idem de dictis cauere. Quocirca ingenuus & liber homo ita animo affectus erit, ut ſibi ipſe lex eſſe uideatur. Atque is quidem, qui medium locum obtinet, eum ſe ipſe præſtabit,

bit, ſiue ingenuus, ſiue urbanus nominetur. At uerò ſcurra à riſu longe multum'que ſuperatur, qui nec ſibi parcit nec cæteris, ſi riſum concitet. atque idem eiuſmodi commemorat, quæ ingenuus nulla ex parte ſuſtineat dicere: nonnulla etiam, quæ ab aurium comprobatione abhorreant. Ruſticus autem omnino ad has congreßiones inutilis eſt. Nam cum nihil facetum dicat, tamen offenditur omnibus. Atqui uidetur in hominum uitam inuectus ludus neceſſariò. Tres igitur uerſantur in hominum uita mediocritates, quæ omnes, in quorundam dictorum factorum'que ſocietate conſiſtunt. hoc autem differunt, quòd una in ueritate, aliæ in uitæ iucunditate cernuntur. Earum autem quæ in iucunditate poſitæ ſunt, una in iocis, altera in alijs uitæ ſocietatibus congreßionibuſq; conſiſtit. De uerecundia autem non eſt quòd ut de aliqua 9
uirtute, dicendum eſſe uideatur, ſiquidem perturbationi eſt quàm habitui ſimilior. Itaq; definitur, eſſe metus quidã dedecoris et infamiæ. eodemq; modo naſcitur, quo metus is, q in reb. aſperis formidoloſisq; cernitur. Nam et erubeſcunt, qui pudore afficiuntur: & qui mortis metu exhorreſcunt terrore, exalbeſcunt. Quare ad corpus utrumque quodam modo pertinet, quòd perturbationis magis uidetur q̃ uirtutis propriũ.

Nec uerò omni ætati, ſed pueritiæ conuenit perturbatio. Ea enim ætate qui ſunt homines, uerecundos pudentesq; putamus eſſe oportere. eosq; quoniamlibidini parent, peccatis multis contaminari & inſici, à quibus deterrentur propter uerecundiam. Ac adoleſcentes laudamus uerecundos: ſenem autem quòd pudore afficeretur, nemo laudauit unquam. Nihil enim eum exiſtimamus facere oportere eorum, ex quibus pudor naſcitur. Neque enim bono uiro digna uerecũdia eſt: ſiquidem ex malis rebus oritur, quæ faciendæ non ſunt. Nihil autem intereſt, utrum aliæ res per ſe turpes ſint, aliæ opinione: quandoquidem neutræ faciendæ ſunt, ut ſit pudori locus. Eſt etiam improbi, ita animo affectũ eſſe, ut quod turpe fœdumq; ſit, uelit facere. Et abſurdum ſit, eo eſſe animo, ut ſi quid tale agas, afficiare pudore, & propterea te bonum uirum iudices. Pudor enim uoluntate ac iudicio omnis ſuſcipitur. Nunc uir bonus nunquam uoluntate ſua quæ turpia ſunt faciet. Sed tamen poteſt aliqua cauſa uerecundiam bonam reddere. ut ſi quis turpe aliquid geſſerit, ex eóque pudore afficiatur. Atqui hoc nuſquã reperitur in uirtutibus. Nec ſi impudentia in malis eſt, & nullo pudore affici ex turpibus factis, malum: idcirco ex his pudore affici bonum eſſe neceſſe

ſit.

sit. Ne cõtinentia quidem uirtus est, sed confusa cum omnibus cernitur. De qua idoneo loco disseremus. Nunc sequitur ut de iustitia disseramus.

LIBER QVINTVS.

DE iustitia et iniustitia hoc primum cognoscendum est, quibus in actionibus officijs'que cernantur, iustitia quæ'nam mediocritas sit, quarum'que in rerum ius medio & æquabilitate consistat. Qua in rerum cognitione & disputatione eandem quam in superioribus libris, uiam & rationem sequemur. Videmus quidem eam animi affectionem omnes iustitiam dicere, qua apti sunt ad res iustas gerendas, qua'que res iustas & faciunt, & cupiunt facere. Eodem'que modo de iniustitia sentiunt, qua iniuriam faciunt, & ad res iniquas iniustas'q; impelluntur. Itaq; hæc primum quasi simpliciter præponimus. Neque enim ita est in scietijs et facultatibus, ut in habitibus. Facultas enim et scientia, contrariorum eadem uidetur esse: habitus autem contrarius contrariorum non uidetur. ut à ualetudine non efficiuntur cõtraria, sed solum salubria. Ambulare enim quempiã rectè dicimus, cum ambulat

ut ualens. Contrarius ergo habitus ex contrario sæpe intelligitur: plerunque etiam habitus ex rebus subiectis. Etenim si firma corporis affectio nota sit, infirma quoque nota constitutio est: ex ijsq; rebus quæ firmam affectionem efficiunt, firma affectio: & ex hac ipsa, quæ ad firmam constitutionem pertinent. Si enim bene constitutum corpus positum est in carnis crassitudine, necesse est malè constitutum affectumq; corpus in carne tenui consistere: quodq; ad bene cõstituendum corpus conducat, carnis efficere crassitudinem. Consequitur etiam ferè, ut si alterum multis modis dicatur, multi etiam modi sint alterius. Velut si quod iustum est & iniustum uarijs modis dicatur, uarijs etiam modis dici iniustitia & iustitia uideantur. Sed quia uicina est ac finitima eorum nominum homonymia, id occultum est: nec sic perspicuum, ut in ijs quorum magnæ sunt dissimilitudines. Magna enim ea differentia est, quæ ex forma ducitur. ut uocatur clauis communi nomine & ea quæ sub collum animalium apponitur, & ea qua ostia clauduntur. Hoc igitur intelligendum est, multis modis iniustum hominem uocari, uideturq; iniustus esse & is qui leges uiolat, & is qui nimio studio amplificandarũ rerum suarum tenetur, & is qui iniquus est: ut perspicuum sit

iustum

iuſtum eſſe eum, qui pareat legibus, & qui æquus ſit. Iuſtum ergo id erit quod leges iubent, & quod æquũ eſt: & iniuſtum id, quod contra leges eſt, & quod iniquum. Et quoniam eſt etiam iniuſtus is qui rebus augendis nimium occupatus eſt, uerſabitur in bonis, nõ omnibus quidem, ſed in ijs tantummodo in quibus res aduerſæ proſperæque conſiſtunt. Quæ bono ſunt ſemper illa quidem, ſed alicui non ſemper. Atque hæc optant homines, ac perſequuntur, nec debent: ſed optare debent potius, ea ſibi ſalutaria eſſe, quæ uerè bona ſunt, & ſequi quæ ſibi bono ſint. Sed iniuſti non ſemper in duobus malis maius, ſed etiam leuius eligunt. Sed quia minus malum etiam boni ſpeciem gerit quodam modo, & boni adipiſcendi maior in ijs ineſt cupiditas, idcirco plus apptetunt. Sunt autem iniqui, (hoc enim continet, late que patet. continet enim quod iniquum eſt, & maiorem & minorem iniuriam) & leges uiolant: quoniã hoc ipſum uiolare leges ac iniquum eſſe, iniuſtitiam omnem complectitur, fuſunique eſt per omnem iniuſtitiam. Quoniam autem omnis eſt qui contra leges facit, iniuſtus, et omnis iuſtus qui paret legibus: perſpicuũ eſt ea omnia quæ legitima ſunt, in iuſtis eſſe numeranda. Quæ enim à diſciplina legum ferendarum cõſtituta ſunt,

ea legitima habentur, quorum quicque in iuſtis eſſe dicimus. Leges autem iubent omnia, in quo uel communem omnium utilitatẽ exquirunt, uel optimorum, uel principum: idque uel actionibus uirtutum, uel quia ius alia ratione aſſequuntur. Quocirca iuſta appellamus, ea quæ beatam uitam aut eius partes in ciuili ſocietate efficiunt ac tuentur. Ac lex quidem et forti ſuum officiũ præſcribit, ut non deſerere ordinem, nec fugere, nec arma abijcere: & clementi, nõ uerberare, neq; conuiciari: & temperato, non adulterari, nec contumelia afficere. itẽq; in cæteris uirtutibus et uitijs, illa iubet, hæc uetat. Ac ſalutaris quidẽ habenda eſt ea quæ rectè lata eſt: quæ inconſultè & inconſideratè, pernicioſa. Atq; hæc iuſtitia, abſoluta eſt illa quidem uirtus et perfecta, nõ ſi ad ſua, uerum ſi ad alterius commoda referatur. Ob eamq; cauſam hæc una uirtus omnium eſt domina et regina uirtutũ, neq; heſperus aut lucifer tantã ſui excitant admirationẽ. Ex quo factũ eſt iam tritum ſermone omnium prouerbiũ, Iuſtitia una omnes uirtutes reliquas contineri. Eadẽq; uirtus perfecta eſt ob id maximè, quòd ineſt in ea uſus uirtutis undiq; perfectæ. Perfecta eſt autem propterea, quòd qui ea præditus eſt, is etiã erga alios, nõ in ſe modò, uirtutẽ exercere ac excolere poteſt. Pleri

que

que enim in ſuis rebus præclarè ſe gerere poſſunt, in alienis nõ poſſunt. Quocirca præclarũ eſt illud Biantis, Magiſtratum uirum oſtendere. Quj enim præeſt in Republica, is iam res curat aliorum. ob eamq; cauſam omnium uirtutum ſola iuſtitia, in bonis alienis ducitur, quia ad alterius commoda referri debeat. Aliorum enim commodis utilitatiq; ſeruit, aut principis, aut Reipub. Ac ſceleratiſsimus quidem eſt habendus, is qui malitiam, & ad ſuam & amicorum perniciem exitiumq; conuertit. Optimus autem, is qui uirtutem non ad ſuam, ſed aliorum utilitatem refert. Eſt enim hoc arduum opus. Atq; hæc ipſa iuſtitia non pars uirtutis eſt, ſed uirtus uniuerſa: & iniuſtitia ei oppoſita, non pars uitij eſt, ſed uniuerſum uitium. Qualis autem ſit differentia uirtutis & iuſtitiæ de qua agimus, perſpicuũ ex ijs eſt quæ dicta ſunt. Eſt enim re idem, cogitatione autem non idem. ſed quia ad alterum refertur, iuſtitia: quia habitus eſt, omnino uirtus nominatur. Quærimus autem quidem iuſtitiam, quæ 2
pars ſubiecta eſt uirtuti, (eſt enim quædam, ut diximus) & iniuſtitiã eam quæ pars eſt. Aliquam autem eſſe eiuſmodi, ex hoc facillimè perſpici poteſt. Nam qui agit eorum aliquid, quæ cæterorum utiorum ſunt propria, is facit ille quidem iniuriã, attamen nihil con-

ſequitur amplius. Velut ſi quis abijciat clypeum propter ignauiam, aut maledixerit per iram, aut pecunijs non iuuerit propter auaritiam. Cum autem plus adipiſcitur quis, ſæpe ad nullum eiuſmodi, uitium illud, nec ad uniuerſa, ſed ad certum iam aliud pertinet. uituperamus enim. Eſt igitur quidem aliud genus iniuſtitiæ, quæ ut pars ſubiecta eſt generali, itemq; alia iniuria ſubiecta generi quod eſt contra leges. Præterea ſi quis quæſtus cauſa ſtuprum inferat, quæſtumq; occipiat, alter cupiditate incenſus faciat: hic intemperans potius quàm auidus eſſe uideatur: ille iniuſtus, intemperans non item. Perſpicuum eſt igitur, hoc propter quæſtum cõtingere. Iam uerò in cæteris ſceleribus omnibus, ſi peccetur, id ſemper ad certũ aliquod peccati genus refertur, et pertinet. ueluti ſi adulteratus eſt, ad libidinem & intemperantiam: ſi in acie locum & ordinem deſeruit, ad ignauiam: ſi pulſauit, ad iracundiam. at ſi quæſtum fecerit, ad nullum uitiũ refertur, niſi ad iniuſtitiam. Quare perſpicuum eſt, eſſe præter generalem certam quandã iniuſtitiam, quæ illi ſubiecta ſit, eodem nomine appellata, quoniam in eodem genere poſita eſt definitio. In rebus enim alienis utraq; uim ſuam obtinet. Sed hæc in honore, aut in pecunijs, aut in ſalute, aut ſi quo uno nomine hæc complecti

cõplecti omnia poßumus, & in uoluptate ea quæ ſpe quæſtus percipitur. Illa in ijs ſpectatur rebus, in quibus uir bonus. Hoc ergo iã apparet, iuſtitiæ plura eſſe genera, aliudq; eſſe præter generalem uirtutem, iniuſtitiæ genus. Quæ autem, qualisq; ſit, deinceps explicandum eſt. Partitio à nobis poſita eſt, rerum iniuſtarum alias eſſe contra leges, alias contra æquitatẽ. Et iuſtarum alias legitimas, alias æquas. Ac iniuſtitia quidem de qua ſuprà dictum eſt, ab ea quæ contra leges eſt iniuria naſcitur. Quoniam autẽ iniuria ea quæ repugnat æquitati, et quæ legibus, non ſunt eædẽ, ſed altera pars eſt ſubiecta generi (quod enim iniquũ eſt, id omne contra leges eſt: quod autẽ contra leges eſt, non omne etiam iniquum. nam quicquid plus eſt, omne iniquum eſt: quod autem iniquũ, nõ plus etiam) efficitur, ut quæ iniuſta ſint & iniuſtitia, non ſint idem quod illa, ſed aliud omnino. Hæc enim tanquam partes ſunt, illa tanquam genera. ſi quidem hæc ipſa iniuſtitia pars eſt iniuſtitiæ generalis, itemq; iuſtitiæ ſubiecta eſt iuſtitia. Quare et de iuſtitia & de iniuſtitia, quæ ut partes ſubiectæ ſunt generi, nobis dicendum eſt, et de iure et iniuria. Prætermittenda eſt igitur nobis iuſtitia ea quæ generali uirtuti attributa eſt, et iniuſtitia: quarũ in altera uſus uirtutis generalis aduerſus

alterum

alterum cernitur, in altera uitij. Ex quo etiam perſpicuũ eſt, ea quæ iuſtè & iniuſtè ab ijs proficiſcuntur, eſſe explicanda. pleraq; enim iura legitima, à generali uirtute ferè præſcripta ſunt. Nam & ex quaq; uirtute uitam degere, perſcribit lex: & ex uitijs, uetat. Efficientia autem uirtutis generalis, legitima ſunt ea omnia, quæ de diſciplina publica cauta ſunt legibus. Nam de ea diſciplina quam ſibi quiſq; priuatim deligit, ex qua boni uiri nominantur, utrum ad ciuilem ſcientiam pertineat, an ad aliam, alio loco diſputabimus. Neq; enim idem fortaſsis uir bonus, idem bonus ciuis uocatur. Sed iuſtitiæ, quæ tãquam pars ſubiecta eſt generi, iuriſq; eius quod ab ea ducitur, unum genus eſt, quod in tribuendo honore, uel argento cernitur, cæteriſue rebus omnibus, quæ diuidẽda inter eos ſunt, qui in ciuili ſocietate & cõmunione uerſantur. ea enim poſsũt uel æqualiter inter ciues diuidi, uel inæqualiter. Alterũ genus eſt, quod in pactis cõtrahendiſq; rebus emẽdandi cauſa adhibetur. Cuius ſũt duæ partes. Nam contractuũ alius uoluntatis eſt, alius nõ eſt. Volũtarij ſunt, ut uenditio, emptio, mutuũ, uadimoniũ, locatũ, depoſitum, conductũ. qui uoluntarij ꝓpterea dicuntur, quòd à uolũtate noſtra principium eorũ proficiſcatur. Eorũ autẽ qui nõ ſunt uolũtatis noſtræ,

partim

partim clandestini sunt, ut furtum, ut adulterium, ut ueneficium, ut lenocinium, ut seruorum solicitatio, ut cædes dolo facta, ut falsum testimonium: partim ui fiunt, ut uerbera, ut uincula, mors, rapinæ, membrorũ debilitatio, conuitium, contumelia. Quoniam autem iniustus iniquus est, & quod iniustũ est, idem iniquum: perspicuum est, certum esse medium eorũ quæ iniqua sunt, idq; æquum nominari. In quacunq; enim actione plus & minium uersatur, in eadem etiam minus æquumq; cernitur. Quod si quod iniustum est, idem inæquabile est: profectò quod iustum est, idem sit æquabile necesse est. Quod autẽ æquabile est, id in duobus minimis cernitur. Necesse est igitur quod iustum sit, medium quiddam esse & æquabile: referriq; ad aliud, & quibusdam esse æquabile. Ac quatenus medium est, aliquorum est: quæ plus minus ue nominamus. quia æquabile est, in duobus spectatur: quia ius, quibusdam tribuitur. Ita necesse est, quod iustum sit, in minimis quatuor consistere. Inter quos enim ius est, duo sunt: in quibus cernitur, res duæ. Eademq; erit æquabilitas & parilitas, et eorum hominũ inter quos ius est, et earum rerum in quibus ius spectatur. Vt enim inter se affectæ sunt res eæ in quibus ius positũ est, sic etiam ij inter quos ius est, inter se affecti sunt. 3

Neq;

Neq; enim ſi pares non ſint, paria aut præmia conſequentur, aut ſupplicia dabunt. Aliter pugnæ hinc, criminationes, querelæq; naſcuntur, ſi qui pares ſunt dignitate, nõ æqua præmia, aut qui pares nõ ſint, æqua ferant. Quod etiam ex eo perſpici poteſt, quod cuiq; tribuitur pro dignitate. Nam quod ius poſitum eſt in legibus, id omnes confirmant pro dignitate eſſe oportere. Dignitatẽ autem non eandem omnes dicũt comparatam: ſed in libertate eam ponunt, qui eam formam Reipub. ſibi propoſuerunt, in qua populus præeſt, in qua pauci præſunt, in diuitijs. alij in nobilitate generis. qui optimum Reipub. ſtatum ſibi conſtituerunt, in uirtute. Quod ergo ius eſt, id proportione eſt. Neq; enim ſolũ numeri, quo quid numeramus (μοναδικὸς Græcè dicitur) ſed ueri etiam proprijq; numeri (numeratum appellant) propria eſt proportio & comparatio. Eſt enim proportio parilitas ſimilitudoq; rationis, quæ in minimis quatuor reperitur. Ac deiunctam quidem proportionem perſpicuum eſt in minimis quatuor conſiſtere, itemq; coniunctã. Vnum enim in hac pro duobus adhibetur, bisq; dicitur: uelut, quemadmodum A ad B, ſic B ad C. bis igitur B dictum eſt. Quo circa ſi bis ponatur B, quatuor erunt analoga, id eſt, quæ eandem inter ſe rationem habeant. Atq; etiam in

quatuor

quatuor minimis quod iuſtum eſt, cernitur, eademq; ratio eſt. Deiuncti ſunt enim ſimiliter ij quibus tribuendum eſt, et ea quæ tribuenda. Ergo ut eſt A extremum ad B, ſic C ad D. uicißimq; ut eſt A ad C, ita B ad D. Ergo et tota ad tota, quod quidē coniungit partitio. Quod ſi ita etiam cōponatur, rectè cōiunxerit. Ipſius ergo A extremi cum C, & ipſius B cum D cō iunctione ius quod tribuendo paritur, omne cernitur, eſtq; ius in medio, id eſt eius, quod non eandem habet cum alio proportionē atq; rationem. Quod enim analogon eſt, idem medium: quod autem iuſtum eſt, idem medium eſt analogon. Hanc proportionem uocant Mathematici geometricam, quòd in ea contingit ut tota uti cum totis, ſic utraq; cum utriſque conferantur. Non eſt autem coniūcta hæc analogia, propterea quòd non fit unum numero extremum cui tribuitur, et quod tribuitur. Atq; hoc quidem ius, analogon eſt: quod autē iniuſtum eſt, non eſt analogon. Exiſtit ergo hic plus et minus, quod quidem etiā in actionibus accidit. Qui enim alterū uiolat, boni plus adipiſcitur: qui uiolatur, minus. Cōtrà fit in malis, propterea qđ leuius malum ſpeciem quandam fert boni, ſi cū maiore cōferatur. Eſt enim minus malum potius quàm maius eligendū. Quod autē eligendū eſt, id bonū eſt. qđ

potius

potius eligendum est, id etiam maius bonũ. Ac de uno
4 quidem iustitiæ genere hactenus. Sequitur, ut de una reliqua parte iustitiæ dicamus, quæ quidem in rebus quæ contractæ sunt emendandis cernitur, et uoluntarijs & non uoluntarijs. Huic autem generi alia quædam pars subiecta est, atq; superiori. Nam quod ius in diuidendis tribuendisq; publicis rebus cõsistit, semper in ea quam dixi proportione uersatur. Hoc enim ipsum, si diuidundæ sint publicæ pecuniæ, eandẽ rationem habebit quam habent inter se collatæ pecuniæ. eaq; iniuria quæ huic iuri contraria est, nullã habet proportionem. At uerò ius id quod in contrahendis negotijs cernitur, est illud quidem æquabile & iniuria iniqua, sed tamen nõ ad illam analogiam seu cõparationem, sed ad arithmeticam pertinet. Nihil enim interest, utrũ bonus uir scelestũ spoliauerit, an bonũ improbus. sed lex incõmodi solũ spectat dissimilitudinẽ, utiturq; pro paribus, si alter uiolauit, alter uiolatus est. & si hic damnũ dedit, ille accepit. Ideoq; iniuriã hanc, quoniam iniqua est, ad æquitatem iudex et parilitatem conatur traducere. Nam cum hic uerberatus sit aut interfectus, ille uerberarit aut etiam interfecerit: diuisa in inæqualia, perpessio & actio est, sed eam ad æquitatem damno redigere conatur, quæstu lucro-

lucróque detracto. uocatur enim, in rebus eiusmodi, etiam si minus aptum quibusdam nomen uideatur, in eo qui uerberauit, lucrum & quæstus: in eo qui uiolatus est, damnum. Cum autem perpessio ad æquitatem reuocata est, hoc damnum, illud lucrum nominatur. ita & eius quod amplius est, & eius quod minus, medium æquabilitas est. Illa autem uocantur lucrum & damnum, quorum illud amplius, hoc minus, quòd scilicet boni plus quæsitum sit, mali minus. quorum quidem medium æquabilitas est, quam eandem ius esse dicimus. Ergo ius illud quod ad emendandum ualet, medium sit necesse est damni & lucri. Itaque cum orta controuersia est, confugiunt ad iudicem: quòd confugere ad iudicem hoc sit, ad ius proficisci. Profitetur enim se iudex legem esse loquentem. Conquirunt etiam iudicem omnes, qui medius sit atque perfectus, quem eundem nonnulli arbitrum honorarium appellant, quòd si quando medium consequantur, ius suum se putent obtinere. Medium ergo quiddam ius est, siquidem etiam iudex. Et iudex quidem ad æquabilitatem reuocat, similiterq; facit ut si linea in partes non æquas secta sit, & detrahat particulã, qua maior præstat dimidiatam, eamq; ad breuiorem addat. Cum ergo bifariam aliquid totum sectum est, tum suum quis-

que tenere se prædicat, cũ ius æquabile obtinuit. Aequabile aũt ius in medio positũ est eius quod maius minusq; est, proportione arithmetica. Ob eamq; causam ius δίκαιον uocatur (qđ δίχα, id est diuisum sit, ut si quis uocet ius δίχαιον.) et δικαστὴς, id est iudex, διχαστής. Si enim res duæ pares sint, ab earũq; altera detrahatur quippiam quod ad alterã addatur: duabus his partibus præstabit alteri. Etenim si detracta fuisset, non etiã addita, profectò una modò parte superaret. Dimidium ergo superat una parte, et ipsum dimidium superat una id, unde pars illa ablata est. Hinc ergo perspicere possumus, & quid ei adiumentum sit qui plus est consecutus, & quid addendum ei qui minus. Qua enim quisque re medium præstat, ea addenda illi est, qui minus tulit. & qua superatur, à maxima est auferenda. Ponamus tres esse lineas æquas inter se, A A. B B. C C. Ab A A linea detracta pars A E, addatur ad C C lineam, appelleturq; C D. Ita tota linea C C D, lineam E A uincit parte C D, & parte C E. Ergo lineam B B parte C D, uincit. Quod etiam in alijs artibus cõtingit. Tollentur enim funditus, nisi & quantũ & quale opus efficiat artifex, tantundẽ ac tale is qui patitur patiatur. Profecta sunt autem damni et lucri nomina à con-

contractu uoluntario. Nam uendendo, emendo, alijsque omnibus quæ lege concessa sunt, excolendis, & tractandis, si maiores opes adipiscare, quàm tuæ sint, is demum quæstus ac fructus dicitur: sin minus, damnum. At uerò si neque maiores neque minores sunt, constant'que suæ cuique opes: tum se sua quisque habere confirmant, ut nec damnum acceperint, nec quicquam profecerint. Quare in damni lucri'que medio ac moderatione ius positum est, quòd non à uoluntate interim proficiscitur, cum & antè quàm res contrahatur, & postquam cõtracta est, æquabile ius obtinetur. Aeque etiam lex talionis uidetur quibusdam iusta esse omnino: in qua sententia Pythagorei fuerunt. Definiebant enim omnino id ius esse, quod uicissim quisque pateretur. Atqui ius hoc nec ad legitimum, neque ad ciuile pertinet. Ciuile autem dico, id quod commune est inter ciues, & ad communionem pertinet. Et lex talionis nec ad ius quod in tribuendo cernitur, nec ad id quod emendandi causa comparatum est, accommodatur. Atqui uolunt hoc quidem etiam Rhadamanthi ius dicere,

Si quod quisq; facit, idem patiatur & ipse,
Id iustum fiet deniq; iudicium.

Multis enim id locis alienum esse uideatur. ueluti, si quempiam magistratus uiolauerit, nõ sit referiendus. Et si quis principem uiolauerit, non solum referiendus, sed supplicio etiam coërcendus. Præterea permultum interest, utrum uoluntate ac sponte nostra, an inuiti quid faciamus. Quinetiam in communicationibus rebusq; contrahendis, hoc ipsum ius talionis proportione, non æquabilitate concluditur. Reddendis enim proportione beneficijs stat respub. Aut enim male mereri cupiunt homines: quod si minus cõtingat, seruitus uidetur esse, nisi uicissim benignè fiat. aut beneficia conferri: sin minus, non extat gratificandi & remunerandi utrinque uoluntas. Atqui accipiendis reddendis'que ultro citro'que beneficijs, stant ciuitates. Itaq; Gratijs delubra media urbe consecrantur, ut referatur gratia. Hoc enim gratiæ est proprium. Est enim ei qui gratificatus est referenda gratia, ut ille iterum ineat gratiam. Facit autem à media linea ducta coniunctio, proportione remunerationem. ueluti esto architectus A. sutor B, domus C, calceus D. Architectum igitur necesse est à sutore ipsius opus sumere, ei'que suum tradere. Si ergo primum parilitas proportione extiterit, deinde ultro citró'que accipiendi ratio, tum quod dixi extabit omni

no: Sin minus, nec æquabilitas extabit, nec ſocietas retinebitur. Nihil enim prohibet unius eſſe opus, quàm alterius præſtantius. Decet igitur quidem hæc omnia ad æquabilitatem referri. Quod etiam in alijs fit artibus. Tollantur enim omnes funditus, niſi quãti precij opus artifex effecerit, tantidem emat qui accipit. Neque enim inter duos medicos intercedit communicatio & ſocietas, ſed inter medicum & aratorem, atque eos omnes qui diuerſas inter ſe ac diſſimiles, non eaſdem uitæ degendæ rationes ingreſſi ſunt, quos ad parilitatem decet æquabilitatem que traduci. Itaque res omnes oportet, quarum eſt contractus, quadam inter ſe ſimilitudine reſpondere. Quem ad uſum numus comparatus eſt: qui quoniam omnia metitur, idcirco medium ac menſura quodam modo efficitur. Quocirca præſtantiam etiam ac imminutionem metitur, ut quod tandem calcei, domus, uel alimenti precium poſsint adæquare, intelligatur. Aequum eſt igitur, ut architectus eſt ad ſutorẽ, tot eſſe ad domum uictum' que calceos. Si enim minus fiat, nec inter illos pactum intercedat, nec ulla cõmunio. Quòd ſi non ſint quodam modo paria, non contrahent. Ergo quemadmodum ſuprà dixi, una re aliqua ponderanda ſunt et æſtimanda omnia. Idq; reuera in-

digentia est, qua omnia continentur. Etenim si nullo egerent homines, nihil' que requirerent: profectò aut non simi'iter, aut nullum, aut certè non idem inter eos pactum conuentum' que intercederet. Sed introductus numus est ex instituto, quasi inopiæ ac indigentiæ præsidio futurus. Ob eam' que causam nomen duxit, quòd non à natura, sed à νόμῳ, id est lege, numus sit ortus: in nobisq; id sit, ut mutetur reddaturq; inutilis. Futurus est igitur tum demum locus reliquus legi talionis, cum parilitas æquabilitasq; seruabitur. Vt quemadmodum est architectus ad sutorem, sic sutoris opus ad architecti. Non sunt autem ad formam ac speciem proportionis deducendi tum, cũ iam rem inter se cõtraxerint, (nam aliter extremum alterum utramque præstantiam obtinebit) sed cum sua quisque tenebit. Sic pares socij' que futuri sunt, propterea quòd iam inter ipsos hæc ipsa æquabilitas possit intercedere. Esto arator A. uictus C. sutor B. opus illius ad parilitatem traductum, D. Quòd si hoc modo non & uicissim darent & acciperent, nunquam ullam rem inter se contraherent. Nam indigentia hæc omnia quasi uinculo quodam contineri, hinc intelligi potest, quòd cum uterq; alter' ue nihil desiderat, contractus inter eos nullus

solet

ſolet interuenire. Quemadmodum cum alicuius rei, uerbi cauſa, uini, penuria laborat quis, qua alter abundat, eo dato exportatur triticum. ita ad parilitatem ſunt hæc reuocanda omnia. Futuri autem contractus numus ipſe quaſi fideiuſſoris loco eſt nobis, etiam tum cum nihil opus eſt contractu: quòd ſi ſit opus, præſto ſit futurus. ſic enim poßit eum cum uolet adhibere, qui offert. Ac idem ille quidem patitur, (neq; enim ſemper æquum poteſt) ſed tamen permanere poteſt diutius. Itaq; debent rerum omniũ certa eſſe precia. ſic enim cõtractus futuri ſunt ſempiterni: qui quamdiu futuri ſunt, tandiu futura eſt hominũ inter ipſos ſocietas & communio. Numus igitur tanquam norma & regula res aptè cum dimenſus eſt inter ſe, tum adæquat eas, ad parilitatemq; traducit. Neq; enim ſublato cõtractu, conſiſtere ſocietas ullo modo poteſt: neque contractui loci aliquid relinquitur, parilitate ſublata: neq; parilitati ſine apta quadam rerum inter ſe menſura & compoſitione. Ac uerè ut dicam, non poſſunt res tam inter ſe diſßimiles, ullo modo inter ſe cõponi: ſed quantũ ſatis ſit ad uſum neceßitatẽq;, poſſunt. Vnũ ergo aliqd neceſſe eße adhiberi, idq; inſtituto: itaq; ñumus uocatur, qđ omnia aptè componat. ſiquidem numo omnia ponderantur.

Esto domus A. libræ decem B. lectus C. atque A sit B dimidium, ut intra quinque pondo consistat domus precium, C autem pars sit decuma ipsius B. perspicuũ est quidem, lectos quinque domus æquare precium. Hoc etiam apparet, hanc rerum contrahendarum rationem, antequam numus inuentus esset, fuisse seruatam. Nihil enim interest, utrum lecticæ dentur, an pecunia. Ac quid iniustum sit, quid́ue iustum, diximus. Quibus expositis, perspicuum est, res iustas facere, medium esse inter facere & accipere iniuriam: quoniam illud est plus adipisci & obtinere, hoc minus. Sed iustitia mediocritas est illa quidem, non tamen quomodo superiores uirtutes, sed quia ad medium, id est, æquabilitatem pertinet. At uerò iniustitia in utroque extremo posita est. Iustitia etiam uirtus est, qua quis aptus est & propensus ad ea animi iudicio præstanda omnia, quæ iusta sunt, officiá́que tribuenda & sibi, si cum altero: & alteri, cũ altero si cõferatur: non ita tamen, ut sibi plus emolumenti, proximo minus, damni autem contrà: sed ut suum cuique proportione tribuat. Itéḿque alij ad alium. Contrá́que iniustitia in inæqualitate uersatur, quæ eadem emolumenti ac detrimenti amplificatio & imminutio est, nulla habita ratione dignitatis.

Itaq;

Itaq; nimium & parum iniuſtitia eſt, propterea quòd in exuperantia & defectione cõſiſtat. Ac in ſua quidem cauſa, ſi agatur utilitas, modum egreditur: ſin detrimentum, deeſt moderationi. At ſi res aliorum agatur, de toto genere idem ſtatuit. de eo autem quod abeſt à dignitate, utcunque res feret. Accipere autem quàm facere præſtat iniuriam. Ac de iuſtitia & iniuſtitia, quæ tandem utriusq; uis ſit & natura, itemq; que de toto genere iuris & iniuriæ, ſatis multa dicta eſſe arbitror. Quoniam autem fieri poteſt, ut quis iniuriam faciat, nec ſit ipſe iniuſtus: quam tandem iniuriam inferẽdo in quoq; iniuſtitiæ genere iam iniuſtus habeatur, ut fur, aut latro, aut adulter: an ne ſic quidem interſit, quæſtio eſt. Nam qui non animi iudicio uel ratione, uerùm animi perturbatione ducatur ad contrectandam mulierem, ſciens quam contrectet: faciat ille quidem iniuriam, ſed tamen nondum ſit iniuſtus. quemadmodum nec fur, qui furatus eſt: nec adulter, qui adulteratus: itemq; in cæteris. Ac iam quidem ſuprà quam rationem lex talionis ad ius haberet, explicauimus. Hoc autem ignorare non debemus, id ius quod quærimus, & omnino ius & ciuile eſſe. Ius autem ciuile eſt, quod in ſocietate & communione uitæ poſitum, eò adhibetur, ut uel proportione, uel numeri 6

ratione ſatis magna ſit multitudo hominum, qui liberi ſint, uel æquo inter ſe iure uiuant. Itaq; inter quos hoc non eſt, inter eos ius ciuile non eſt ius, ſed quoddam par ac ſimile. Inter quos enim iuris communio eſt, inter eoſdem etiam communio legis eſt. Inter quos porrò eſt communio legis, inter eoſdem ſocietas iniuriæ eſt. Iudicium enim, iuris & iniuriæ diiudicatio eſt. Inter quos autem iniuria eſt, inter eos iniuriæ faciendæ communio eſt. Quibus autem inter eos iniuriæ faciendæ communis ratio eſt, non eſt etiam inter eos omnes communio iniuriæ. Quæ cum ſint, ſibi ipſi plus eorum quæ per ſe bona ſunt tribuere, & quæ mala ſunt minus: idcirco non hominem imperare ſinimus, ſed rationem, quòd hæc ſibi ille ſumit, fitq; tyrannus. Eſt autem cuſtos conſeruatorq; iuris, princeps. Quòd ſi iuris, & æquabilitatis. Et quoniam ſi iuſtus ſit, nihil ſibi præterea ſumit & attribuit, (neque enim ſibi plus tribuat, quàm alijs, eorum quæ per ſe bona ſunt, niſi habita ratione dignitatis) idcirco quæcunq; agit, ad aliorum commoda refert. Ob eamq; cauſam, in bonis alienis, ut ſuprà diximus, iuſtitiã numerant. Danda igitur merces aliqua eſt, quæ cum ſint honor & gloria, quibus hæc non ſunt ſatis magna præmia, ij efficiuntur tyranni. Ius autem domini in ſeruos, uel patris

patris in liberos, non idem, quod illa, est. Neq; enim cuiquam secum omnino iustitiæ ullis in rebus communio est. Atqui possessiões ac liberi quoad adoleuerint, diuisiq; sint, in membris patris sunt habendi: & sibi nemo uult obesse. Non est igitur cuiquam erga seipsum iniuriæ locus. Non igitur iuris & iniuriæ ciuilis societas & communio. Lege enim introducta sunt, interq; eos omnino illorum societas est, inter quos natura legis communio est. Qui quoniã sunt ij, inter quos æquabilis quædam est imperandi parendiq; uicissitudo, idcirco inter uirũ & uxorẽ potius, q̃ inter patrẽ et liberos, dominũ et seruũ, cõmunio iuris est: quia in hoc ius domesticũ et familiare cernitur, quod aliud est atq; ciuile. Ciuile autẽ ius aliud naturale est, aliud le 7
gitimũ. Naturale est, cuius uis idẽ apud omnes ualet, non quod sic uideatur, aut secus. Legitimũ autem id appellatur, quod initio nihil interfuit, sic an secus fieret: cum autẽ latũ positumq; est, iam interest. ueluti, captos mina redimi, aut capram immolare, non duas oues. præterea quæ lege cauta sunt de rebus singulis, ut Brasidæ sacra facere. & quæ publicis decretis sancita sunt. Atque hæc ratione quidem nonnullorum eiusmodi sunt, propterea quòd quæ naturalia sunt, eadem immutabilia sunt, & ubique idem ualent,

(ut

(ut ignis & hic & apud Persas urit) & quòd uidentur iura mutari. Sed non ita est omnino, sed quodammodo. Nam apud Deos quidem nusquã mutabile est, quod natura est insitum: apud nos autem quædam certè à natura insita & tributa mutantur, etiamsi non omnia. Sed tamen aliud natura constat, aliud non natura. Quæ autem natura constent, ac secus etiam atque sunt euenire possint, quæq; non possint, quoniam lege & pacto cõstant, (siquidem utrunq; mutari potest) hinc perspici potest, atq; ad cætera omnia eadẽ ratio accõmodabitur: quòd cum robustior sit dextra natura, tamen fieri potest, ut omnes læua pro dextra utantur. At iura ea, quæ conuentis & utilitate diriguntur, similia sunt mensuris omnia. Neq; enim ubiq; terrarum æquæ ac pares sunt uini triticiq; mensuræ, sed quo in loco emuntur, maiores: ubi uenduntur, minores. Itemq; iura non naturalia, sed humana non idẽ ubiq; ualent, quando ne Res quidem publica, sed ea una quæ ubiq; optima ducitur. Iura autem & legitima iura, eandem inter se habent rationem, quam res uniuersæ ad singulas. Quæ enim geruntur, multa sunt. illorum unumquodq; unum, quoniam ad rem uniuersam referuntur. Differt autem ab eo quod iniustũ est iniuria, & rectè facta ab eo quod iustum est. Quod enim

enim iniuſtum eſt, omne eſt uel natura uel inſtituto. quod ipſum poſteaquam factum eſt, iniuria dicitur: prius quàm geſtum ſit, nondum iniuria eſt, ſed iniuſtum: quod cum factum eſt, iam iniuria nominatur. Eadem eſt ratio rectè iuſteq; factorũ. Sed tamẽ quod generale eſt, magis δικαιοπραγημα dicitur. & δικαίωμα, iniuriæ emendatio & compenſatio. Quorum omnium quæ quotq; ſint genera, quibusq; in rebus uerſentur, mox perſpiciemus. Sed cum ea quæ 8
iuſta ſunt, quæq; iniuſta, ea ſint quæ expoſuimus: tum quiſq; facit iniuriam, æquumq; facit, cum uoluntate ſua facit: cum inuitus, nec iniuriam cuiquam infert, nec æquum facit, niſi fortuitò, quòd ea gerat, quæ ut bona ſint, euenit. Atqui uoluntate, iniuria, & rectè facta definita ſunt. Cum enim à uoluntate proficiſcitur, tum & in uitio eſt, & ſimul iniuria eſt. Ergo aliquid iniuſtum eſt, quod non idem iniuria eſt, niſi uoluntas acceſſerit. Dico autem uoluntarium id, quod in ſua quiſq;, ut dixi, poteſtate poſitum, ſciens agit, nec eum ignorat in quo uerſetur actio, nec quo quaſi inſtrumento rem agat, nec finem ipſum. ut uerbi cauſa, quem uerberet ac pulſet, quoq; inſtrumento quaq; de cauſa pulſet. atq; illa non caſu aut ui faciat, ueluti ſi quis arrepta manu alterius, eum pulſet, non faciat ille

ſua

ſua uoluntate, quandoquidem in eo id ſitum nunquã fuit. Fieri etiam poteſt, ut & pater pulſetur, & is qui pulſet, illum eſſe hominem, aut quempiam eorum qui adſunt, ſciat, patrem autem eſſe neſciat. Quod idem & in fine, & in tota actione conſiderandum eſt. At uerò quod quiſq; ignorat, aut ſi minus ignorat, at certè non eſt in eius poteſtate, aut ui coactus facit, id omne inuitus facit. Multa enim eorum etiam, quæ naturæ neceſsitas afferat, ſcientes et gerimus & ſuſtinemus: quorum nihil nec uoluntarium eſt, nec non uoluntarium. quo in genere eſt mors et ſenectus. Quod idem in ijs factis contingit, quæ iniuſta ſunt, quæ que iuſta, idq; fortuitò. Etenim ſi reddat depoſitum quis inuitus, aut metu coactus: is non dicendus res iuſtas facere, nec quod æquũ eſt, niſi fortuitu & caſu. Itẽq; qui coactus, aut inuitus depoſitum non reddiderit, dicendus eſt fortuitò iniuriam facere, et agere quæ iniuſta ſunt. Eorum autem quæ uoluntaria ſunt, partim conſultò, partim inconſultè facimus. Conſultò, cum antegreſſa eſt deliberatio: inconſultè, quæ non eſt antegreſſa deliberatio. Cumq; in uitæ ſocietate tria genera cernantur incommodorum, & iniuriarum peccata imprudẽs quis admittit, cum admiſerit in eum de quo nil tale cogitaret, nec quo id inſtrumento ageret,

neq;

neq; quid, quáq; de cauſa perficeret. Aut enim uoluit nõ pulſare, aut nõ quo pulſauit, aut nõ eum quem pulſauit, aut non ea de cauſa quæ exiſtimatur, ſed forte fortuna accidit ſecus ac putarat. cũ ergo incõſultò fit iniuria, infortuniũ et caſus dicitur: cũ autẽ non incõſultò, ſed nõ de induſtria fit iniuria, peccatũ nominatur. Tum enim peccat quiſq;, cũ in eo incluſum cauſæ principiũ eſt. A' fortuna autẽ pficiſcitur, cũ extrinſecus principiũ adhibetur. At cũ ſciens, nec tamẽ conſultò aut cogitatò, iniuria dicitur. quo in genere ea ſũt omnia, quæ ira aut alia animi perturbatiõe fiũt, quæq; neceſſariò, et à natura tributa ſunt mortalib. Nã qui his incitati, nocẽt alijs ac delinquũt, faciunt illi quidẽ iniuriã, ſed tamen nõ idcirco ſunt iniuſti uel improbi habendi. Neq; enim nocendi cauſa de induſtria illata iniuria eſt. At uerò cũ conſultò et cogitatò fit iniuria, tum quiſq; iniuſtus & improbus habetur. Itaq; rectè ea quæ per iram fiunt, non ex uoluntate iudicantur: quippe cum non is auctor ac caput mali ſit, qui ira incitatus facit, ſed qui incitauit. Præterea non id agitur, utrum factum ſit nec ne, ſed utrum iure, quoniam ira quandam ſpeciem fert iniuriæ. Neque enim ut in conuentis & pactis ſolet, ſic hic de facto controuerſia eſt: quorum neceſſe eſt alterũ eſſe in uitio,

niſi

niſi obliuione impediti id faciant. ſed conceſſo facto, omnis de iure controuerſia eſt. At qui fecit inſidias, is non facit imprudens. itaq; hic ſe putat iniuriam accipere, ille non putat. Qui ſi de induſtria noceat, facit iniuriam: & qui has iniurias infert, is quoniã contra dignitatem & æquitatem facit, iniuſtus eſt habendus. Itemq; iuſtus is, qui animi iudicio & conſideratè, rem iuſtam gerit. Iuſtè autem facit, ſi modò ſponte. Quæ autem iniuriæ à uoluntate non proficiſcuntur, earum alijs ignoſcendum eſt, alijs nõ eſt. Iis enim omnibus, quas homines non ſolum faciunt imprudentes, uerum etiam per imprudentiam, danda uenia eſt. Quas autem inferunt non per imprudentiam, ſed imprudentes, perturbationibusq; animi incitati, quæ nec naturales ſint, nec naturam attingant humanam, non eſt ijs ignoſcendum. Sed hic quærat aliquis, ſatis'ne accuratè de accipienda faciendaq; iniuria diſſeruerimus? Ac primum, utrum ſic eſt, ut Euripides abſurdè tradidit,

9

Quid ſit cur matrem trucidauerim meam?
Eſt breuis quidem, non longa defenſio:
Sponte uolentem, uel uolentem non uolens.

Vtrum enim poteſt quis uerè iniuriam uoluntate ſua accipere, nec ne poteſt? an non hoc uoluntarium ſit,

quem-

quemadmodum facere iniuriam, uoluntatis? & utrum quicq; eorum sic an secus? quemadmodum omnis est iniuriæ uoluntaria illatio. An uerò hoc uolũtatis est, illud non est? Eadem est ratio partiendi iuris. Omnis enim iustè agẽdi ratio et institutio à uolũtate proficiscitur. Itaq; consentaneum est, utrũq; inter se opponi, iniuriam accipere, & officijs affici, ut sit utrunq; uoluntatis aut neutrũ. Atq; etiam si omnis tribuendi officij ratio uoluntaria sit, absurdũ esse uideatur. Sunt enim quibus inuitis officia & iura tribuantur. Nam hoc etiam cuipiam dubiũ uideatur, utrum qui iniustè aliquid tolerat etiã accipiat iniuriam? an uerò ut in re iniusta facienda, sic in perferenda est? Casu enim fieri potest, ut iuris utrũq; sit particeps. Quod idem cernere licet in rebus iniustis. Neq; enim idẽ est, quæ iniusta sunt facere, quod iniuriã facere: nec quæ iniusta sunt ferre, quod accipere iniuriã. Eademq; est ratio tribuẽdi accipiẽdiq; officij. ut enim iniuria accipi nõ potest, nisi sit qui inferat: sic nec officiũ præstari, nisi sit qui tribuat. Quod si iniuriã facere non est aliud omnino, nisi sponte nocere quempiã alteri, ac sponte quidem ita, ut sciat & cui noceat, & quamobrem, & quo quasi instrumento noceat: impotentes autem sponte ac uolũtate sua de se ipsi male merentur: efficitur

tur ut ſponte accipiatur iniuria, & ſibi quis ſponte iniuriam inferat. Eſt autẽ hoc unũ eorum quæ quærebamus, utrum fieri poſsit, ut quis ſibi ipſe faciat iniuriam. Iam uerò ſponte etiam aliquis incommodum ab alio, qui paratus eſt dare, accipiat. Ergo fieri poteſt, ut uoluntate ſua quis iniuriam accipiat. aliter nõ uera eſt definitio. addendumq; eo eſt, obeſſe quẽpiam ſcientem cui noceat, qua in re quoq; modo noceat, contra illius cui obſit uoluntatem. Incommodum igitur quis ſua uoluntate accipit, & rem iniuſtã perfert. At iniuriam nemo ſponte ſua accipit. Nemo enim uult, ne impotentes quidẽ: ſed quicquid faciunt, id omne contra ac uolunt faciũt. Neq; enim uult quiſquam, quod ſibi bono eſſe nõ arbitretur. Et impotens animi facit quod ſentit non eſſe faciendum. Nec uerò qui ſua dedit (quemadmodum Homerus ait Glaucum dediſſe Diomedi, Pro'que nouem centum, proferro tradidit aurum) iniuriã accipit, quandoquidem ut det, in ipſius ſitum eſt poteſtate. At non eſt in cuiuſquam ſitum poteſtate, ut iniuriam accipiat, ſed alter ſit oportet qui inferat. Illud ergo iam apparet de accipienda iniuria, eã non eſſe uoluntatis. Duo iam ſu perſunt ad dicendum, ex ijs quæ nobis propoſuimus, utrum iniuriam is facit qui ſibi plus ſumit contra dignita-

gnitatẽ, an is qui obtinet. Et, utrũ fieri poteſt, ut quiſ piam ſibi ipſe iniuriã inferat. Si enim fieri poteſt quod priore loco poſitum eſt, & ſi is qui diuidit, non qui occupat nimiũ, facit iniuriam: ſi quis alteri plus tribuat quàm ſibi, ſciens & prudens (id quod uſu uenit modeſtis, ſiquidem uir bonus ſe gerere ſolet ſubmiſſius) is profectò de ſe ipſe malè meretur. At ne hoc quidem omnino eſt. Plus enim ſibi ſumat alterius boni, ut gloriæ, ſi ita res ferat, quàm eius, quod omnino bonum eſt. Quod etiam ea definitione explicatur, quæ de inferenda iniuria præpoſita eſt. Nihil enim ei accidit contra ipſius uoluntatem. Ergo non ſi minus ſumat, idcirco accipiat iniuriam, ſed ſolum afficitur incommodo. Hoc tamen apparet, eum qui diuidit ac diſpertit res ciuitatis, inferre alijs iniuriam, non eum ſemper, qui plus q̃ cæteri adipiſcatur. Neque enim in quo ineſt quod iniuſtum eſt, is iniuriã facit, ſed is qui hoc efficit ſua uolũtate. Quod quidẽ ab eo proficiſcitur, unde capit exordiũ actio, aut ab eo qui diuidit, nõ ab eo qui accipit. Præterea ſi faciẽdi multi modi ſint, fieri poteſt, ut et res inanimæ, & manus & ſeruus iuſſu domini interficiant, nec tum faciant iniuriam, cum interim res iniuſtas faciant. Et ſi quis imprudens et ignarus iudiciũ tulit, nõ faciat ex iure legitimo iniuriam:

nec ſit illud iniquũ iudicium, quanquam ſit tanquam iniquum. Aliud enim ius eſt legitimũ, aliud primum. Sin autem ſciens & prudens iudicium ſuum interpoſuit, iam eſt habendus iniuſtus, quod ad eũ plus peruenerit uel gratiæ, uel ultionis, ut ſi quis in partem uenerit ſceleris et iniuriæ. At qui his de cauſis iniquũ fert iudicium, plus adipiſcitur. Nam cum fundum alicui adiudicarit, non agrum accepit, ſed argentum. Homines autem in ſua eſſe poteſtate putant, ut faciant iniuriam. Itaque facile aiunt uirum iuſtum effici, ſed non ita eſt. Nam et cum uicini uxore concumbere, & uiolare alterum, & largiri manu argentum, facile eſt, & in eorum ſitum poteſtate. At uerò ita animo affectos hæc ipſa præſtare omnia, neq; facile eſt, neq; ut ea efficiant, in eis ſitum eſt. Similiterq; & quæ iuſta ſunt cognoſſe & quæ iniuſta, in nulla parte ſapientiæ ponunt, propterea quod non ſint difficilia cognitu ea quæ iubent leges aut uetant. Sed tamen non ſunt hæc ipſa in iuſtis numeranda, niſi fortuito, uerum ita demum iuſta ſunt, ſi quodam modo gerantur, certoq; genere diuidantur. Quod quidem præſtare multo maioris negocij eſt, quàm quæ ſalubria ſunt tenere, & cõprehendere. Nam illic etiam mel quid ſit, quid uinũ, ellebo:um, aduſtio & inciſio, facilè eſt intelligere. at

ea

ea quemadmodum accommodatè ad ualetudinem adhibenda sint, et cui, et quando, tam difficilè est quàm medici nomen obtinere. Ob eamq; causam iusti uiri aiunt esse nihilo minus facere iniuriã, quòd nihilo minus aut facilius potius hæc omnia præstare possit. Etenim & contrectare mulierem posse, & uiolare alios iustum hominem, & fortem, clypeum abijcere, et dato tergo quò libuerit fuga elabi. At ignauum se præstare, & iniuriam facere, non est illa quidem efficere nisi fortuitò, sed si quis animo certo quodã modo affectus ea faciat. Vt mederi & curare non est incidere, aut non incidere, curationẽ adhibere aut non adhibere: sed certo quodã modo hæc ipsa præstare, inter eos autẽ iuris societas est, inter quos eorũ quæ omnino bona sunt, cõmunio est. In his uerò et exuperantia quædam uersatur & defectio. Nam in quibusdam, ut certè in Dijs, non est eorum bonorum immoderata copia. Alijs autem ut insanabilibus & deprauatis hominibus nulla ex parte sunt usui, sed obsunt omnia. alijs prosunt aliqua ex parte, quòd naturam attingant humanam. Sequitur ut de æquitate æquoq; & bono differamus: quam tandem æquitas ad iustitiam rationem, quã æquum & bonum ad ius habere uideantur. Non enim si qui diligenter uelint exquirere, omnino

idem aut diuersum genus pertinere uidebũtur. Interdum æquum & bonum laudamus, atq; eum hominem qui eius studio tenetur. Itaq; ipsum in laude solemus, interim in alijs rebus pro bono usurpare: quodq; ex æquo et bono est, idem melius esse iudicamus. aliàs alienum uideatur ijs qui rationem consectantur, æquũ & bonum, quod iuri repugnet, esse laudabile. Aut enim ius bonum non est, aut æquum et bonum ius non est, si aliud est: aut si ambo sunt in bono, eadẽ sint necesse est. Atq; hæc quidem ex rationibus de æquo et bono exorta quæstio est. Quæ consentanea sunt omnia quodam modo, nec ulla ex parte inter se pugnant. Nam æquum & bonum cum alicui iuri accommodatur, tum ius ipsum melius est: nec iam quasi ad genus aliud pertineat, iure est præstantius. Idẽ est igitur ius quod æquũ & bonum. Etenim cum sint ambo in bonis, tamen præstat multò æquũ & bonum. Sed hoc dubitationẽ habet, quòd cum æquũ et bonum ius sit, non tamen ius ex lege est legitimum, sed iuris legitimi emendatio. In causa est, quòd lex est generalis omnis: quæ quoniam de toto genere nonnullarum rerum commodè loqui non potest, cum sit necesse de toto genere dicere, nec id effici rectè possit, id unum accipit & designat, quod plerunq; solet cõtingere. non igna-

ignara peccati, et tamẽ rectè lata est: quippe cum culpa sit nõ legis quidẽ, nec legislatoris, sed rei naturæ, quæ statim est eiusmodi. Cum ergo de toto genere lex dicit, atq; aliquid ijs in rebus contra generalẽ legis comprehensionem existit: tum percommodè accidit, ut qua parte scriptor legis aliquid prætermisit ac peccauit, omnino ac semel locutus, id quod prætermißũ sit corrigatur. Quod etiã legislator, si adesset, admoneret, etiãsi iã legẽ tulisset. Itaq; est ius illud quidem, & quodã iure præstantius, non eo tamen quod perfectum est, sed eo qđ propter peccatũ generale à perfecto aberrat. Atq; in hoc uis omnis æqui et boni posita est, ut correctionẽ quandã legi adhibeat, quia ab ea abest aliqd propter generalẽ sine exceptione cõ præhẽsionẽ. Cur enim lege nõ caueãtur omnia, causa est, qđ de qbusdã omnino lex ferri nõ potest. Quo circa decreto opus est. Incertæ enim rei ac infinitæ, incerta semper et infinita quærenda regula est. ut Lesbiæ structuræ plũbea norma solet accõmodari. Vt enim lapidis mutata forma et figura, simul mutatur, nec manet regula: sic reb. mutatis, nec manentib. decreta tollũtur. Aciã illud qdem perspicuũ est, quid sitæ quũ et bonũ, quidq; ius, et quo sit iure præstãtius. Ex quo etiã apparet, quis sit bonus uir. Nã qui hæc sequitur,

geritq; omnia quiq; nõ est in malã partẽ iudex durior, sed de suoiure decedit, etiã si habeat legis præsidiũ: is æquus & bonus est habendus. Et habitus in hoc genere æquitas nominatur, quæ eadem iustitia dicitur, nõ
11 alia animi affectio. Ex ijs autẽ, quæ dicta sunt, perspicuum est, utrũ quis sibi ipse iniuriã facere, nec ne potest. Ea enim iusta habenda sunt, quæ in omni uirtute lege sunt constituta. ut non iubet lex mortem sibi quenquam conscisce re. At quæ non iubet, ea profectò uetat. Præterea ut quisque contra leges nocet cuipiam non lacessitus, ita sponte inferre iniuriam dicitur. Sed ita demum sponte ac uoluntate sua quisque facere intelligitur, si sciat, & cui iniuriam faciat, & quo modo. Qui autem se ipse interimit, is sponte contra leges facit, quod leges non sinunt. Infert igitur iniuriam. Sed cui tandem? An Reipublicæ, non sibi? quandoquidem sua uoluntate fert mortem, nec quisquam sponte iniuriam accipit. Itaq; & à Repub. pœna constituta est, & ignominia comparata in eum, qui se ipse interfecerit, tanquã uiolarit Rempub. Iam uerò in quo quisq;, iniuriam tantummodo faciens, iustus habetur, non omnino improbus: in eo fieri nõ potest, ut de se quisq; malè mereatur. Hoc enim aliud est atque illud. Est enim quodam modo iniustus

uir

uir ſic improbus, ut ignauus, non ut is qui omni ſcele re ſit contaminatus. Quapropter hac iniuſtitia nemo ſibi faciat iniuriam: quoniam ſimul eidem & adimere tur idem & adderetur: quod fieri non poteſt. ſed inter plures iuris et iniuriæ neceſſe eſt ſemper eſſe com munionem. Iam ut quiſque alterum uiolat, ita & ſponte uiolat & conſultò, & prior. Nam qui ab altero uiolatur, par' que refert, is iniuriam minime facere uidetur. Qui autem ſe ipſe interimit, eandem iniuriam ſimul & facit & accipit. Præterea fieret alicui uoluntate ſua iniuria. Ad hæc nemo quenquam uiolat, niſi certo genere peccati. Atqui nemo uxori ſuæ inferre ſtuprum dicitur, nemo parietem ſuum diruere, nemo ſua furari. nam hoc ipſum ſibi quenque nocere, omnino diluitur, ac refellitur, ea quæ de ſponte facienda iniuria tradita eſt definitione. Illud autem etiam apparet utrunque, facere & accipere iniuriam, eſſe in malis: quoniam minus & plus obtinere mediocritatis eſt, ueluti in medicina ualetudinis, & in gymnaſtice bonæ conſtitutionis: ſed tamen grauius eſt facere iniuriã. Violare enim alterum, cum ſcelere coniunctum eſt, & uitio dandum, ac cũ ſcelere uel ſummo, uel ei proximo. Non enim quicquid uoluntarium eſt, id omne cum iniuſtitia coniun-

ctium est. At uerò iniuriam accipere, nec in uitio est, nec coniunctum iniustitiæ. Est igitur per se leuius iniuriam accipere: casu & fortuitò nihil prohibet esse grauius. Sed hæc ars negligit omnia, quæ grauiorem morbum pleuritidem statuit, quàm pedis offensionẽ, quanquam possit hæc fortuitu maior existere. ut si quis ex casu ab hostibus captus interimatur. Atqui nulla est cuiquam secum iuris societas & communio, nisi similitudine & translatione utamur: sed est omnino inter eos, qui ad quemq; pertinent & spectant, nec uerò ius omne est, sed domini in seruos, uel patris in liberos. His enim rationibus quidem differt maxime pars animi, quæ rationis est particeps, ab ea quæ expers est. Quæ contemplantes nonnulli, sibi cuiq; iniuriæ putant esse societatẽ, quòd hæ partes aliquid perpetiantur contra suas quæque appetitiones. Quare inter eas, ut inter eam quæ imperet, et eam quæ obtemperet, iuris esse communionem. Ac de iustitia quidem cæteris que uirtutibus quæ ad mores pertinent, hactenus.

Liber

LIBER SEXTVS.

QVONIAM autem superioribus libris dixi modũ tenendum esse, non exuperantiam & defectionẽ à ratione, quoniamq; modus is optimus est, quem recta præscribit ratio: nunc de his sequitur ut disseramus. Est enim ijs omnibus animi affectionibus, de quibus dixi, finis quidam propositus, quem intuens omnis qui rationis est particeps, uel consequitur, uel ab eodem aberrat. estque modus ac finis quidam mediocritatum, quas inter nimium & parum sitas esse, ex præscriptione rectæ rationis dicimus. Quæ uera est illa quidem oratio, sed parum aperta & explicata. Etenim cæteris in rebus omnibus, quarum est disciplina, hoc uerè licet dicere, non plus minus ue laboris & quietis, quàm sat sit, suscipiendum esse: uerùm modum in ijs tenendum, quem recta ratio præscripserit. Quod qui teneat, nihilo sit doctior aut prudentior futurus. Vt si quæratur quænam ualetudini conducant, aliquis respondeat, ea omnia quæ medicina iubeat, atque is qui ea sit præditus. Quapropter non scelum uerè constare debent quæ de animi affectionibus diximus, 1

diximus, sed explicatum etiam, quid nam recta sit ratio, quæq; sit eius definitio. Animi quidem uirtutes diuisimus, aliasq; moris diximus, alias esse rationis. Ac de ijs quæ more perficiuntur, disseruimus. De cæteris autem dicemus, si prius de animi uirtutibus dixerimus. Suprà dictũ est, duas esse partes animi. alterã rationis participem, expertẽ alteram. Nunc eodẽ modo, ea pars quæ compos est rationis, distribuenda est. At illud præponendũ est duas esse partes rationis participes: unam, qua res contẽplamur, quarũ principia secus euenire non possunt: alterã, qua eas quæ possũt. Ad ea enim quæ genere differũt intelligenda, etiam partiũ animi ea quæ genere differt, nata est. siquidem eis rerum inest cognitio similitudine quadam & conuenientia. Appelletur aũt altera uis sciendi, ratiocinãdi colligendiq; altera: quoniã deliberare et ratiocinarii idem ualent. Et quoniam de ijs nemo consultat, quæ secus ac casura sunt, cadere nõ possunt: idcirco pars est una aliqua uis ratiocinandi eius partis animi, quæ rationis est particeps. Videndum est igitur, quis tandem sit utriusque habitus optimus, quoniam in eo utriusq; uirtus cernitur, & ad suum quæq; uirtus opus
2 officiumq; accommodatur. Sunt autem in animo tria, quæ in actione ac ueritate dominantur, sensus,

mens,

mens,& appetitus, quorum ſenſus nullius eſt initium actionis. Quod ex eo intelligitur, quia belluæ ſunt illæ quidem ſenſus participes, actionis autem nõ ſunt. Quam autem uim habent in mente affirmatio et negatio, eandem etiam habent in appetitu adeptio et fuga. Quare quoniam uirtus quæ more perficitur, habitus eſt ad eligendum idoneus, propoſitum autẽ appetitio eſt quam antegreſſa eſt deliberatio: neceſſe eſt ob eam cauſam & ueram eſſe rationem, & rectũ appetitum, ſi quidem rectum ſit propoſitum: eamq; ipſam rationem præcipere, & parere appetitionem. Eſt igitur hæc mens omnis in agendo. At uerò mẽtis eius quæ cognitione cernitur, non actione, aut effectione, omnis eſt in falſi ueriq; cognitione poſita præſtantia, et uitioſitas. Omni enim rationi ac menti hoc opus propoſitum eſt. Cuius uerò mentis omne opus in agendo eſt, eius eſt appetitioni rectæ congruens propria ueritas. Eſt igitur actionis omnis principium propoſitum et conſilium, ex quo motio naſcitur, non finis & extremum. Eligendi autem principium ab appetitione petendum eſt, eaq; ratione quæ ad finem pertinet. Quocirca ſine intelligentia, ſine mente, ſine appetitione quæ more perficitur, eſſe propoſitũ nullo modo poteſt. Sublata enim mente & more, honeſte

factis

ctis & contrarijs inter actiones humanas nihil loci relinquitur. Nihil autem ratio hæc commouet, sed ea quæ ad finem spectat, estq; in agendo, quippe cum ei etiã cuius omne opus est in faciẽdo, imperet. Ad hanc enim omnes qui effectionem sequuntur, quæ faciunt referũt omnia: nec finis in eo statuitur omnino, quod sub effectionẽ cadit, ipsumq; aliò semper refertur, estq; alterius propriũ. At qđ sub actionẽ cadit, nõ item. Est enim officij rectéq; factorum omnium fructus ac finis ipsum officiũ, & actio ad quam appetitio refertur. Quapropter aut intelligentia ad appetendũ commouens est propositum, aut appetitio à ratione profecta. cuius rei homo initium est. Eorum uerò quæ præterita sunt, omnino nihil sub delectum cadit. Veluti nemo uult Ilium expugnare, nec quisquam de præteritis deliberat, sed de futuris, ijsq; omnibus, quæ fieri possunt. Quod autem factum est ac præterijt, nõ potest non factum esse. Itaq; præclare hoc Agatho,

Hoc tantum modo negatum est Dei numini,
Præterita ut præstet nullo facta esse tempore.

Quocirca utriq; parti rationis cogitationisq; participi, quasi materia quam tractet, & in qua uersetur, subiecta est ueritas. Quibus igitur animi affectionibus utraq; pars uerum enunciat, eæ ambarũ sunt uir-

tutes

tutes habendæ. De quibus disseremus, si altè prin- 3
cipium repetierimus. Sint quinq; quibus animus uerũ enunciat uel affirmando uel negando: id est, ars, scientia, prudentia, sapientia, et intelligentia. Fieri enim potest, ut falsum suspicione et opinione dicatur. Ac scientia quidem quid sit, hinc perspicuum est (si accuratè disputare, nõ consectari similitudines placet) quòd omnes existimamus, quæ scimus, secus euenire non posse. Quæ autem aliter possunt, ea cum absunt à cognitione & contemplatione, sint, necne sint, incertũ est. Quod ergo sub scientiam cadit, id omne æternũ est. Quæ enim necessariò eueniunt, sunt sempiterna omnia. Quæ autem æterna sunt, eadẽ oriri & interire non possunt. Præterea scientia omnis tradi uidetur posse: et quicquid sub scientiã cadit, doceri. Atqui ex anteceptis animo rei informationibus, quemadmodũ in prioribus Analyticis docuimus, omnis doctrina gignitur. Alia enim inductione, alia ratiocinatione traditur. Ac inductione quidem, principia & uniuersa discuntur. ratiocinatio uerò principijs, generalibus & uniuersis conficitur ac progreditur. Sunt ergo principia quibus constat ratiocinatio, quæ eadem concludi ratiocinatione non possunt. ergo inductione possunt. Est igitur scientia habitus, in quo uis

quædam

quædam ad demonſtrandum eſt poſita, et cætera omnia quæ in libris analyticis explicauimus. Cum enim aſſentitur quiſq; quodam certo genere, habetq; penitus cognita principia: tũ ſcire ac tenere rem dicitur. Etenim ſi ea non habeat magis cognita, quàm conclu ſionem, fortuitã habebit ſcientiã. Ac de ſcientia quidẽ ſic dictũ ſit. 4 Quod autẽ aliter cadere poteſt, eius eſt aliquid, quod ſub effectionem et actionẽ cadit: eſt q; aliud artis effectio, aliud actio. De quibus etiam in ἐξωτερικοῖς diſputationib. ſatis multa præcepimus. Itaq; & habitus is qui in agendo cum ratione eſt, ab eo differt, cuius omne opus in faciendo cernitur, & neuter ab altero continetur. Neq; enim actio effectio eſt, neq; effectio ulla actio. Et quoniam architectura quædam pars eſt, & habitus cum ratione in faciendo poſitus, neq; ars ulla eſt, quæ non ſit habitus cum ratione in faciendo, neq; habitus ex eo genere, qui nomen artis non obtineat: efficitur, ut ars & habitus cum ratione uera in faciendo poſitus, idem ualeant. Ars autem omnis in ortu uerſatur, idq; unum agit & ſpectat, quemadmodum efficiatur quicq; eorum quæ & eſſe & non eſſe poſſunt, quorumq; principium ſitum eſt in eo qui facit, non in eo quod efficitur. Non enim tractat ars ea, quæ ſtant et eueniunt neceſſario,

nec

nec in ijs quæ à natura ortum habent, uersatur. Continent enim principium hæc in se ipsis omnia. Quando autem effectio & actio inter se diuersæ sunt, necesse est arti effectionem subiectam esse, non actionem. quodamq; modo in ijsdem rebus ars & fortuna uersantur, ut placet Agathoni,

Fortuna chara est arti, ars quoq; fortunæ.

Est igitur ars, habitus, ut dictum est, ad faciendum aliquid uera cum ratione idoneus. Inscitia contrà, habitus cum ratione falsa faciendi quidpiam, quod aliter euenire potest. Prudentia uerò quid sit, ita intelligemus, si quos nominemus prudentes, cognorimus. Prudentes quidem uidentur ex eo esse, quòd rectè cõsilium in ijs capere possint, quæ è re sua sunt, quæq; nõ aliqua ex parte, ut quæ ad ualetudinem aut uires, sed omnino ad bene uiuendi rationẽ pertinẽt. Quod ex eo intelligi potest, quia prudentes in re aliqua dicimus, cum ad honestum finem rectè ea dirigunt, quæ arte non possunt effici. Quocirca ualeat prudens omnis consilio necesse est. Et quoniã consilium nemo in ijs rebus capit, quæ aliter euenire nõ possunt, neq; ab ipso nequeunt effici & præstari, quoniamq; scientia omnis demonstratione concluditur, demonstratio autem ad ea nulla adhibetur, quorum principia secus

m eueni-

euenire poſſunt (ea enim omnia euenire aliter queũt: quæ autẽ neceſſariò eueniunt, nõ cadunt in deliberationem) efficitur, ut nec ſcientia, nec ars prudentia eſſe poſsit. Scientia quidem, quia quod ſubiectum eſt ſub actionẽ, aliter euenire poteſt: ars, quia alius actioni, alius effectiõi artis, finis eſt ꝓpoſitus. Relinquitur ergo, ut ſit habitus uera ratione ad ea agẽda idoneus, quæ uitæ hominum conducunt uel obſunt. Nam effectioni alius eſt quidam propoſitus finis: actioni non item, quoniam ipſius honeſtæ actionis & officij finis eſt ipſum officiũ. Ob eamq; cauſam Periclem cæterosq; tales homines, prudẽtes exiſtimamus, quòd ſuæ. aliorumq; utilitati conſulere poſſunt. quo ex genere eſſe rei familiaris reiq; publicæ adminiſtrandæ uſu peritos arbitramur. Hinc etiam temperantiã hoc appellamus nomine, quaſi conſeruatricẽ prudentiæ. Conſeruat enim hanc illa opinionem. Neque enim omnem. opinionem & exiſtimationem uoluptas peruertit, aut dolor, ut hanc, triangulum duobus rectis pares habere aut nõ habere: ſed eas duntaxat, quæ in eo quod ſub actionem cadit, uerſantur. Rerum enim agendarum principia ab eo petuntur, quò res agendæ referendæ ſunt. Cuius autẽ à uoluptate aut dolore corruptus eſt & deprauatus animus, ei ſtatim principium.

non

non apparet, neq; ei uidentur huius causa, et propter hoc expetenda gerendaq; omnia. Est enim in uitio magna uis ad labefactandum principiũ. Quapropter necesse est, prudentiam animi affectionẽ esse cum ratione coniunctam, quæ uim habeat ad ea gerenda omnia, quæ ad uitam degendam pertinent. Artis autẽ uirtus est aliqua propria, prudentiæ nõ est. Et qui in arte uolũtate sua aberrarit, præstãtior est, in prudentia minus, quemadmodum etiã in uirtutib. cõtingit. Perspicuum est igitur uirtutẽ eam esse, nõ artem. Cumq; animi partes sint duæ rationis participes, in ea sita est prudentia, cui attributa opinio est. In ijs enim quæ secus cadere possunt, et opinio uersatur, & prudentia. Atq; hunc duntaxat habitũ non esse coniunctũ cum ratione, hinc intelligi potest, quòd hæc ipsa obliuione deletur, affectio prudentia non deletur. Quoniã autem scientia omnis quædam rerũ uniuersarũ comprehensio est, earumq; omniũ quæ stant necessariò, quoniãq; ex initijs et principijs oriuntur, quæ sub demonstrationẽ cadunt, omnisq; scientia (ratione enim sciẽtia pgreditur) profectò necesse est principiũ eius rei quæ sub scientiã subiecta est, neq; scientia neq; arte, neq; prudentia cõtineri. Nam et quod subiectũ scientiæ est, demonstratione concluditur: in illæ ex ijs re 6

bus uersantur, quæ aliter euenire possunt. Ne sapientia quidem in his cernitur: quandoquidem nonnullarum rerum eget sapiens demonstratione. Quòd si quibus uerum enunciamus, nec unquam mentimur, ijs in rebus quæ uel possunt, uel non possunt aliter cadere, in ijs scientia, prudentia, sapientia & intelligentia uersantur: eorum autem trium in nullo intelligentia esse potest, (tria dico, scientiam, sapientiam, & prudentiam) relinquitur, ut in principijs initijs que
7 cernatur. Sapientiam uerò ijs reddimus, qui in quaque arte excellunt maximè, ut Phidiam sapientem lapidum sculptorem, & Polycletum statuarium sapientem nominamus. In quo sapientiam nihil aliud esse significamus, nisi artis uirtutem et præstantiam. Sed quosdam sapientes omnino ducimus, non aliqua ex parte, nec aliqua alia in re sapientes: ut Homerus in Margite. Quapropter perspicuũ est, reliquis scientijs perfectione & absolutione præstare sapientiam. Ergo sapientis est, non solum ea intelligere, quæ principijs concluduntur, sed rerũ etiam causas tenere. ut sit sapientia, intelligentia et scientia, quasi caput continens eorum omnium scientiam, quæ in maximo honore sunt & precio. Nam & illud perabsurdum sit, aliquem esse, qui ciuilem scientiam aut prudentiam optimam

ptimam existimet, nisi homo rebus omnibus quæ in mundo sunt bonitate præstare dicatur. Quòd si salubre summumq; hominis ac piscium bonum aliud est, album autem & rectum idem non est semper: certè omnes idem sapientem esse, prudentem aliud constituent. Qui enim rectè rebus rationibusq; suis consulit, omnes eum prudentem nominant, eiq; se ac sua omnia committunt. Itaq; in quibusdam belluis prudentiam inesse dicimus, ijs quæ ui quadam præditæ sunt ea congerẽdi, quæ ad uitam degendam pertinent. Ciuilem autem scientiam nõ esse idem quod sapientiam, hinc etiam perspici potest: quòd si eam sapientiam statuant, quæ suis cuiusq; emolumentis utilitatibusq; que seruiat, multæ sunt futuræ sapientiæ. Neq; enim una eademq; in commodis comparandis occupata est omnium animantium, sed alia in unoquoq; genere: nisi forte una medicina rebus omnibus adhibetur. Neque uerò si homo præstare cæteris animantibus dicatur, quicquam interest. Sunt enim homine alia multo diuiniora natura, quo ex genere sunt quæ excellunt eminentq; maximè, ex quibus constat mundus. Ex ijs ergo quæ dicta sunt, perspicuum est, sapientiam, scientiam esse ac intelligentiam eorum omnium quæ maximo sunt in honore & precio. Quocirca Anaxago-

ram, Thaletẽ, cæterosq; tales ſapiẽtes nominant, prudentes non itẽ: cũ eos cernant quæ ipſis utilia ſint, ignorare. Quos eoſdẽ tenere ac ſcire aiunt res minus neceſſarias illas quidem et admirabiles, arduas et diuinas, ſed inutiles, qd̃ ea nõ quærãt, quæ hominib. prosint. Atqui in ijs rebus prudentia cernitur, quæ hominũ uitæ ſunt neceſſariæ, ijsq; omnibus quæ in deliberationem cadunt. De ijs autem nemo deliberat, quæ ſecus cadere non poſſunt, neque de ijs quæ ad finem non referantur, in quo ſitum ſit quod agendum eſt bonum. Omnino autem is ad capiendum conſilium aptus eſt, qui ratione poteſt quod homini ſummum bonum agendum ſit exquirere. Nec uerò in uniuerſis modò rebus prudentia uerſatur, ſed notæ etiã eſſe debent res ſingulæ, cum & in agendo poſita ſit, & in rebus ſingulis omnis actio conſiſtat. Itaque ad rem gerendam nonnulli ſunt inſcij artificibus & doctis inſtructiores, & cæteris in rebus exercitati. Nam qui ſciat, carnes leues & faciles ad concoquendum & ſalubres eſſe, is ſi quæ leues ſint ignoret, nunquam ualetudinem efficiet: ſed is potius, qui auium carnes leues eſſe intelligat. Eſt autem in agendo ſita prudentia. utraque igitur tenenda cognitio eſt, aut hæc potius. Sed tamen ſit etiam hic quædam quaſi architecte

chitectonice. Sunt autẽ et ciuilis ſciẽtia & pruden 8
tia idem animi habitus, ijſdem autẽ non eſt uis eadem neq; natura. Eius quidem quæ in publicis rebus uerſatur, illa quæ quaſi architectonice prudentia eſt, legum ferendarũ ratio: alia quæ priuatim in rebus ſingulis uerſatur, commune ciuilis ſcientiæ nomen obtinet, cuius omne opus eſt in agendo et conſulendo. Nã decretum habet ſibi quaſi finem propoſitum ad agendum. Itaq; hos aiunt ſolos adminiſtrare Remp. quòd ut ij qui manibus artis opus efficiunt, ſic ij ſoli rem gerant. Maximè uero prudentia uidetur ea, qua uni ſibi quiſq; rebuſq; ſuis conſulit, quæ eadẽ iam habet cõmune nomen prudentiæ. Illarũ autem alia domeſtica, alia ars legum ferendarũ, alia ciuilis nominatur. Atq; huius alia pars ad deliberationes, alia ad iudicia pertinet. Ac genus quidem cognitionis et prudentiæ in eo quoddam eſt, ut quod è re cuiuſq; ſit intelligatur. Sed magnæ ſunt eius differentiæ ac diſſimilitudines. uidetúrq; is demum prudens, qui rebus rationibus que ſuis proſpicit, in ijſq; curandis occupatus eſt. At uerò qui in Rep. uerſantur, multis negotijs implicantur. Itaq; Euripides ait,

Quî namq; prudens ſim? licebat cui procul
A negotijs remoto numerarier

In milites, æquoq; iure uiuere?

Nam maiores opes habere eos qui in media reip. luce ac celebritate uersentur. Cõsulunt enim omnes suæ quisq; utilitati, idq; se unum agere putant oportere. Qua ex opinione natũ est illud de prudentibus. quan quã suum quisque tenere, sublata rei familiaris disci plina & Rep. nullo modo certè potest. Iam uerò sua cuiq; res quemadmodum administranda sit, incertũ es se, idq; perspiciendum, hoc satis signi est, quòd et geo metræ et mathematici adolescentes fiunt, prudentes non fiunt. Hoc causæ est, quòd in rebus singulis pru dentia cernitur, quarum usu constat et exercitatione cognitio. usuq; rerum non ualet adolescens: facit e nim diuturnitas temporis exercitationem. Nam hoc quærat aliquis, quid sit causæ cur puer mathematicus effici potest, sapiens uel physicus nõ potest? An quòd illa abstractione constant, horũ uerò ab exercitatio ne & experientia principia oriantur? & quòd hæc non probant, sed dicunt adolescentes, illorum non sunt obscuræ definitiones? Præterea peccatur delibe rãdo, uel in rebus singulis, uel uniuersis. Aut enim o mnẽ aquã quæ grauis sit, insalubrẽ esse nesciunt: aut hanc uel illam, grauẽ. Prudentiã autem non esse scie tiam, hinc perspici potest, quòd hæc ut dixi, in extre

mo

mo et fine consistit. Quod enim sub actionẽ cadit, ex eo genere est. Opposita est igitur intelligentiæ. In extremis enim, quæ ratione & demonstratione colligũtur, intelligentia uersatur. Hæc in extremo, quod nõ scientiæ subiectum est, sed sensui: non ei quidem qui in rebus suis ac proprijs uersatur, sed ei quo triangulum sentimus in mathematicis esse in extremo, quoniam illic quoq; consistitur. Sed tamen in hac sensus potius cernitur, quàm prudẽtia: illius aliud genus est.

Discrepat autem à deliberando quærere. Delibe- 9
rare enim quærere est. Sed de recta deliberatione, intelligãdum est quid nam sit, utrum scientia aliqua, an opinio, an bona coniectura, an aliquid aliud. Ac scientiam quidem non esse, hinc perspici potest, quòd cum homines non inuestigant quæ sciant ipsi, tamen & consultatio prudens, quædam sit consultatio: & qui consultat, omnis quærat & ratiocinetur. Nec uerò recta coniectura esse potest, quoniam coniectura rectè colligitur, et celeriter & sine ratione: ad deliberandum autem multum temporis sumunt, propterea quòd celeriter aiunt cõficienda esse quæ suscipimus, lente capiendum consilium. Iam aliud solertia est, aliud prudens consilium: quia solertia quædam cõiectura est, bonum autem nullum est in opinione. Quo-

niam autem omnis aberrat, qui male consultat, et qui bene, rectè consultat: perspicuum est, bonum consilium quiddam esse rectum, non scientiæ quidem, neq; opinionis, quoniam in scientia non spectatur quid rectum sit, cum ne in peccato quidẽ: & opinionis quod rectũ est, appellatur ueritas. Præterea iam suprà enumerata ea sunt omnia, in quibus esset opinio. At sine ratione constare bonum consilium non potest. Relinquitur ergo, ut sit mentis atque sententiæ. Hæc enim nondum est enunciatio. Et opinio, nõ quæstio est: sed iam pronunciatum aliquod. Qui autem capit consilium, siue bene, siue male id faciat, is quærat aliquid ac ratiocinetur necesse est: & prudens deliberatio bonũ consiliũ quiddam in cõsilio rectum significat. Quocirca quærendum nobis est, quid consilium sit, et qua in re uersetur. Quoniam igitur rectum aliquid multifariam dicitur, perspicuum est, prudentem deliberationem in quaq; recta re non cõsistere. Nam impotẽtes & praui homines, cum id quod sibi ratione aduidendum proposuerant consecuti sunt, rectè illi quidẽ ac prudenter uidisse ac decreuisse putantur, sed magnum id malũ existimarunt. Atqui in bonis bene consultasse numeratur. Talis enim consilij ueritas, bonũ consilium est, quod bonum adipiscitur. At potest illud

lud ipſum quod bonum eſt, falſa ratione collectũ obtineri: & ad id quod faciundum eſt, non qua ratione æquum eſt, ſed falſa uia media peruenire. Bonum igitur conſilium eſſe nullo modo poteſt, quo ad id quidem peruenitur quod ſit honeſtum, non autem qua ratione decuit. Præterea accidere poteſt, ut alius deliberandi longo tempore adhibito, id quod uelit conſequatur, alius celeriter eódem perueniat. Quare nõdum illud quidem bonum eſt conſilium, ſed recta uia & ratio utilis ad perueniendum quò peruenire, et quo modo, & quando, ratio æquitasq; patiatur. Iam uerò licet & omnino prudenter deliberare, & ad finem certum conſilia dirigere. Ergo id deniq; uerum conſilium omnino habendum eſt, quod ad finem abſolutum dirigitur: quòd ad finem quendam, etiam aliquod conſilium eſt. Quòd ſi prudentis eſt, bona conſilia inire, uerum conſilium ſit neceſſe eſt recta uia & ratio ad finem aliquem cõſequendum utilis, cuius ſit uera exiſtimatio in prudentia. Eſt autem ſagacitas et hebetudo, ex quibus ſagaces & hebetes nominantur. Nec omnino ſagacitas idem eſt, quod ſcientia uel opinio uniuerſa (omnes enim ſagaces eſſent) nec eſt una aliqua ſcientiarũ ſingularum: ut nec pars medicinæ, quæ in rebus ſalubribus uerſatur: nec geometriæ, quæ

quæ magnitudines tractat. Neq; enim in ijs rebus cernitur ſagacitas, quæ æternæ ſunt & immutabiles: ne in ijs quidem quæ quomodocunq; gignuntur, ſed in ijs omnibus quæ dubiæ et incertæ alicui dignæq; cõſilio eſſe uideantur. Quocirca in ijſdem rebus quibus prudentia uerſatur, nõ tamen idem eſt ſagacitas quod prudentia. præcipit enim prudentia, cum ſit propoſitum, quid agendum aut non agendum ſit, uidere. At ſagacitas ſolum ad iudicandum ualet. Eadem enim eſt ſagacitas, quæ bona ſagacitas: & ſagaces ijdem, qui præſtantes ſagacitate nominantur. Nec uerò ex eo ſagacitas nominatur, quòd prudentia obtineatur, aut percipiatur. ſed ut omnes qui diſcunt, tum ſcire aliquid & intelligere dicuntur, cum ſcientia utuntur: ſic cum adhibetur opinio & ſententia ad ea iudicanda omnia, quæ prudentiæ ſubiecta ſunt, tum ſagacitas dicitur. Sed tacentibus nobis ad rectè etiam iudicandum adhiberi ſagacitas intelligitur, quoniam bene & præclarè idem ualent. Hinc natum eſt nomen ſagacitatis, ex qua ſagaces nominantur, ex ea quæ in diſcendo conſiſtit. Sæpe enim diſcendi pro intelligen
11 di uerbo utimur. Quæ autem ſententia uocatur, ex qua & bene ſentire, & ſententia præditi alij dicuntur, eam iudicium eſſe æqui & boni uiri, hoc ſatis ſi-

tis ſigni eſt, quòd bonum uirum ad ignoſcendum pro penſum facilemq; dicimus, æquumq; et bonum, ex eo quòd nonnullis in cauſis ignoſcat. Atqui uenia, recta eſt in iudicio æqui & boni ſententia. Sed ea demum recta eſt, quam uerus tulerit. Omnes autem hæ animi affectiones rectè eódem ſpectant. Nam cum & ſententiam, & ſagacitatem, & prudentiam, et intelligentiam ijſdem attribuimus, tum eos ſententiæ ualere facultate, ac intelligentia præditos, prudentes, ſagaces q; dicimus. Omnes enim hæ facultates animi extremorum rerumq; uniuerſarum ſunt ac ſingularum: idemq; homo, quòd aptus ſit ad ea iudicãda in quibus cernitur prudens, ſagax, bene ſentiens, & ad ueniam dandam procliuis habendus eſt. Commune eſt enim bonorum omnium æquum et bonum in rebus alienis. Res autem agendæ, & officia in ſingulis rebus extremis, uniuerſisq; uerſantur, quæ debent eſſe prudenti cognita. In ijsq; quæ ſub actionem cadunt, & ſagacitas & ſententia cernitur, quæ eadem extrema ſunt. Et intelligentia utrorumque extremorum eſt. Etenim principiorum et extremorum non ratio eſt, ſed intelligentia. ac illa quidem quæ in demonſtrationibus uerſatur, eorum eſt extremorum & principiorum quæ mutari non poſſunt: altera quæ in agendo eſt, in extrema

tremo eaq; re quæ euenire potest, & in enunciationis alio genere cernitur. Sunt enim hæc finis principia, quoniam à rerum singularum cognitione uniuersarũ cognitio ducitur. Horum igitur sensus est hauriendus & adhibendus, quæ eadem mens nominatur. Ita hæc nobis uidentur insita natura. Cumq; sit sapiens nemo natura, tamen inesse natura hominibus et sententiam & sagacitatem & intelligentiam, hinc potest intelligi, quòd eas uirtutes sequi ætates putamus, ut in hac uel illa ætate intelligentia insit uel sententia, quasi à natura tributæ insitæque uideantur. Quapropter & principium est intelligentia & finis: cum præsertim ex ijs oriantur, de ijsq; conficiantur demõstrationes. Quare non secus debent omnes usu peritorum, maiorumq; natu, ac prudentum fidem adiungere sententijs, ijs etiam quæ probari non possunt, quàm ijs quæ sunt ratione conclusæ. Nam quoniam usu & exercitatione quasi aspectum quendam sunt adepti, facilè rerum causas & principia cernunt. Ac sapientia quidem quid sit, quidq; prudentia, quibusq; in rebus uersentur, & utranq; in alia atq; alia parte animi sitã esse, sit dictum satis. Sed de ijs quærat aliquis, quas tandem ad res sint utiles? Nam & sapientiam nulla in re uersari earum, quæ hominem possunt beatum efficere,

cere, cum præsertim nullam ad actionẽ usumq; referatur: & in prudentia quidem illud esse positum, sed quam tãdem ad rem ea sit opus? Siquidem res tractat prudentia, iustas illas quidem & honestas, quæq; uitæ hominum magnum afferant adiumentum: sed tamẽ eas boni uiri est gerere. Nunc nihilo ad agẽdum aptiores paratioresq; uenimus, cum eas tenemus ac scimus: siquidem uirtutes in habitu quodam animi ponimus. Quemadmodum nec res salubres, nec quæ bene constituunt corpus, eæ quæ non referuntur ad actionem, sed ab animi habitu proficiscuntur. Neq; enim præditi & instructi medicina & gymnastice, ad agẽdum aliqua ex parte uenimus paratiores. Quod si nõ ob has solum causas prudens statuendus est, sed etiam ut fiamus prudẽtes: profectò usus illius ijs quidem qui iam boni sint, nullus est futurus. Atqui ne ijs quidem qui non sint præditi, quoniam nihil interererit, ipsi ne eam habeant, an ijs qui adepti erunt obtẽperent. hoc enim satis sit nobis, quod in medicina: quam quidem non discimus ipsi, etsi ualere cupiamus. Adhæc absurdum sit, cum sapientiæ concedat prudentia, eam tamen multo esse superiorem futuram. Nam cum eius omne opus sit in agendo, imperat præscribitq; omnia. Quibus argumentis nobis occurrendum est:

adhuc

adhuc enim de ijs solum disputauimus. Ac primũ quidem hoc dicimus, eas sua ui & propter se expetẽdas esse necessariò, cum utraq; utriusq; partis animi uirtus sit, etiam actione ab utraq; detracta. Deinde efficiunt illæ quidem, non ut medicina ualetudinem, sed ut ualetudo ea quæ bene constituunt corpus, sic efficit beatitudinem sapientia. Quoniam enim uniuersæ pars est uirtutis, possessione usúq; efficit beatũ. Præterea prudentia, eaq; uirtus quæ more perficitur, omnem absoluit actionem. Propositum enim uirtus rectum efficit: ea quæ ad finem spectant, prudentia. Quartæ autem parti animi, cui inest alendi uis et augendi, nulla talis uirtus attributa est: cum præsertim agamus, uel non agamus, non sit in ea situm. De eo autem quod obiectum est, nos nulla ex parte prudentia ad præclarè iustéq; facta effici aptiores, paulò altius repetendum uidetur. Vt enim aliquos dicimus nondũ iustos esse, qui res iustas faciant, quales ij sunt qui quod leges iubent, uel inuiti faciunt, uel imprudentes, uel alia quacunq; de causa, non propter se, etiam si ea agant quidem omnia, quæ honesta sunt et digna bono uiro: sic omnes ut sint boni, quodam modo affecti animo gerere debẽt omnia, ut delectu adhibito eorumq; causa quæ gerantur. Delectum quidem et electionem

uirtus

uirtus rectum efficit: quod autem illius causa effici solet, hoc iam in uirtute non est, sed in alia ui positum. De quibus disserendum nobis est apertius. Est uis certè quædam, quam ingenium uocant: quæ eiusmodi est, ea ut efficere possit & adipisci, quæ ad propositum finem pertinent. Ac si finis quidem honestus sit, laudanda: sin malus, calliditas est nominanda. Itaque prudentes, eosdem cautos, callidos, uersutos'que dicimus. Nec uerò uis hæc idem ualet quod prudentia, & si sine illa esse nullo modo possit. Habitus autem huic quasi oculo animi innascitur, ut diximus. idq; hinc perspici potest, quòd rerum quæ sub actionem cadunt principia ratiocinationes cõtinent: quippe cum talis finis sit, quale summũ bonum, quale sit cunq; (sit enim uerbi causa quod occurrerit) quod quale sit, nisi bono uiro apparet nemini. Peruertit enim iudicium uitiositas, principiorumq; inducit eorum errorem, unde actiones & officia proficiscuntur. Quare non potest quisquam, qui non idem bonus sit, prudens esse. Quocirca hic rursum uirtus 13
consideranda est, quandoquidem quam habet rationem prudentia ad ingenium cui similis est non idem ualet: eandem hæc ipsa habet ad eam uirtutem, quæ innata est nobis. Omnibus enim à natura quodammo

tributæ ſunt uirtutes omnes, quæ morib. proficiſcuntur. Omnes enim & natura iuſti & temperantes & fortes gignimur, reliquarum´que uirtutum principia & ſemina, ſimul atque in lucem editi ſumus, continemus in nobis. Sed tamen aliud quiddam, quod propriè bonum ſit, eſſe uolumus: & quæ ex hoc genere ſunt, aliter ineſſe. Nam & pueris & beluis à natura tributi ſunt habitus, qui ſine intelligentia & ratione, obeſſe hominibus uidentur. Quemadmodũ enim graui corpori contingit, ut ſi moueatur ſine aſpectu, grauiter offendat hoc ipſo quòd caret aſpectu: ſic res hic ſe habet. Quod ſi ſapientiæ lumen acceſſerit, iam magna eſt in actione diſtinctio: habitusq; ſimilis tum deniq; uirtutis nomen propriè uereq; obtinebit. Quocirca quemadmodum uis duplex eſt eius in qua ſedes eſt opinionis, ingenium & prudentia: ſic eſt duplex uoluntatis, uirtus ingenita, & uera uirtus: quarum quæ propriè uirtus uocatur, eſſe ſine prudentia nullo modo poteſt. Itaq; omnes uirtutes prudentiæ nomine appellãt. Et Socrates quidem partim rectè quærebat, partim aberrabat. Nam quod uirtutes omnes prudentias putauit eſſe, errauit: quod autem eas non ſine prudentia cẽſuit, præclarè dixit. Quod ex eo intelligi poteſt, quia nunc omnes qui uirtutem definiũt,

cum

cum habitum eam dixerunt, & in quibus cernatur, tum habitum esse adiungũt, qui rectæ rationi sit consentaneus. Atqui ea demum recta ratio est, quæ prudentiæ congruat. Ergo hoc omnes quodam modo diuinare & augurari uidentur, habitum eum uirtutem esse, qui prudentia dirigatur. Sed tamen parua facienda mutatio est. Neq; enim in eo habitu uirtus est, qui prudentiæ sit consentaneus, sed in eo potius qui sit cum recta ratione coniunctus. Recta autem de his rebus ratio, iam nomen habet prudentiæ. Socrates ergo uirtutes omnes rationes putauit, cum in sciẽtia omnes poneret: nos eas cum ratione copulamus. Ergo iam illud quidem perspicuum est ex ijs quæ dicta sunt, nec sine prudentia quenquam ueræ probitatis, nec sine uirtute prudentiæ nomen obtinere posse. Sed hoc loco dissoluenda est ea ratio, qua quis disputare possit, seiungi separariq; uirtutes. Neque enim idem est ad omnes accipiendas aptissimus, uerùm hanc iam, illam nondum ille percepit. Nam in ijs quidem quæ à natura dantur uirtutibus, id cõtingere potest: in ijs autem, ex quibus uerè & omnino uir bonus nominatur, non potest. Etenim si prudentia una sit, iam continuo unà cum ea omnes aderunt. Nam illud quidem perspicuum est, etiam si ad agendum non

moueat & impellat, ei tamen locum relinqui oportere, hoc ipso, quòd partis animi uirtus ponatur, & quod sine prudentia & uirtute propositum rectum esse non possit. Nam & hæc ut finem, & illa, ut ea omnia quæ ad finem spectãt, agamus, impellit. Nec uerò domina est sapientiæ, quemadmodum nec medicina ualetudinis. Nõ enim ea utitur quidem, sed ut quicque fiat, prouidet. Ita illius causa præscribit omnia, non illi. Iam similes sunt, ut si quis ciuilem scientiam imperare dicat dijs, quòd de ijs præcipiat omnia, quæ sunt Reipublicæ.

LIBER SEPTIMVS.

HIS *expositis, aliud faciamus initium dicendi: eorum quæ in moribus fugienda sunt, tria esse genera, uitiositatem, impotentiam, & feritatem: quorum perspicuũ est quæ sint duorum contraria. Alterum enim uirtutem, continentiam alterũ uocamus. Immanitati autẽ ac feritati licet eam uirtutem poni contrariã maxime, quæ supra nos est, quæ eadem heroica, ac diuina dicenda est. ut Homerus Priamum de Hectore loquentem facit, Eum uirtute præstantii esse, neque uideri mortali natum, sed*

Deo.

Deo. Ita ſi, ut aiunt; ex hominibus propter excellentem præſtantem'que uirtutem efficiuntur Dij, profectò ea erit potißimum animi affectio, quæ feritati repugnat. Nam ut beſtiarum nullum uitium eſt, nullá'que uirtus, ſic nec Dei: ſed hic uirtute præſtabilior, eſt, illarum aliud eſt genus uitij proprium. Et quoniam raro contingit, ut aliquis homo ſit Diuus, quemadmodum Lacones ſolent appellare Diuum, eum cui excellentes uirtutes tribuunt: ſic in ſpecie humana raro aliquis ex pecudum genere cernitur. tum uel maximè inter barbaros exiſtit. in nonnulliſq; ex ui morbi oriuntur. eos etiam homines qui alios uitijs flagitijs'que ſuperant, hac infamia notamus. Sed quoniam de hac animi affectione mox diſſeremus, & de uitioſitate ſuprà diximus: hic locus poſtulat ut de impotentia, de mollitie, de luxu, de continentia conſtantiá que dicamus. Neque enim de ijs ut de affectionibus quæ idem ſint quod uirtus, neque ut de genere ab eadem differentibus exiſtimare debemus. Sed neceſſe eſt, id quod in alijs libris facimus, primum propoſitis ijs quæ clara ſunt & certa, in utranque partem diſputare: itaq; demonſtrare ea præſertim omnia, quæ de his animi affectionibus probabilia feruntur: ſin minus, plu-

rima, & quæ plurimum habent ponderis. Nam si ea omnia refellantur, quæ difficila sunt, relinquanturq; probabilia: sit explicatum satis. Ac illud quidem primum perspicuum est, continentiam & constantiam in bonis esse & laudabilius, impotentiam & mollitiem in uitio: eundemq; continentem & eum qui permaneat in suscepto consilio, & eundem impotentem & eum qui desistat à sententia. Et impotens quæ mala sunt, mala ille quidem esse nouit, sed agit ea uictus, & debilitatus obiecta specie uoluptatis. At uerò continens, quoniam malas esse cupiditates intelligit, eas ratione ductus non sequitur. Et temperantem quidem continentem atque constantem appellant. talem autem hominem partim temperantem, partim non: intemperantemq; impotentem, & impotentem confusè ponunt pro intemperanti. Alij eos aiunt esse inter se dissimiles. prudentes uerò interdum negant intemperantes posse effici: interdum eos qui prudentes sint & acuti, intemperantes putant. Impotentes etiam dicuntur & animi, & honoris, & lucri. Atque hæc quidem sunt quæ feruntur. 2 Hoc autem quærat aliquis, quid causæ sit cur rectè quis sentiens, iudicium suum retinere non possit? Scientem quidem eum posse esse, negant nonnulli. Absurdum nanque

sit,

sit, Socratis sententia, tum cum in quopiam est scientia, aliud quiddam uincere ac trahere eum quasi mancipium. Socrates enim, quasi uerò nulla esset impotentia, cum ratione bellum gerebat: quòd neminem putauit, qui rectè sentiret, contra id quod optimum iudicasset, quicquam esse gesturum: sed imprudentem omnem facere, qui ita faceret & uiueret, iudicauit. Atque ijs quidem quæ perspicua sunt, hæc omnis repugnat oratio. quærendumq; nobis est, si hæc animi perturbatio ab imprudentia nascatur, quis eius sit modus. Nam hoc quidem perspicuum est, hominem impotentẽ non putare quæ agat, esse facienda, priusquam sit in perturbatione. suntq; nonnulli qui hæc concedant, superiora non item. Nã et nihil esse scientia firmus fatentur, & neminem facere contra sententiam meliorem, non fatentur. Ob eamq; causam impotentem hominem aiunt, non scientia quidem, sed opinione præditũ, uinci à uoluptatibus. Atqui si opinio quidem, & scientia insit, non firmum & stabile iudicium, quod obsistat, sed quietum & tranquillum, ut ijs contingit, qui distrahuntur uarijs sententijs: profecto ueniæ aliquid loci relinquatur, quòd nõ stet in ijs decretis contra firmas cupiditates. At malitiæ ac uitio non est ignoscendum, neque ulli eorum

quæ ipsa uituperanda sunt. An uerè prudentia est quæ obsistat, cum sit potentissima? At absurdum sit. Sic enim unus et idem simul prudens & impotens est futurus: nec quisquam fateatur, prudentis esse, quæ sint flagitiosissima, ea gerere sua uoluntate. Præterea suprà docuimus, qui sit prudens, eum, quoniam in extremis cerneretur, & ad officia paratum, & cæteris uirtutibus omnibus instructum ac ornatũ esse oportere. Iam uerò, si in eo continens sit positus, quòd cupiditatibus constrictus sit et firmis et malis: profectò temperatus nemo futurus est continens, neq; continens ullus moderatus. Neq; enim cupiditates malæ solent existere in temperante, quod quidem necesse esset. Etenim si honestæ sunt cupiditates, uitiosam esse necesse est eam animi affectionẽ, quæ impedimẽto est, quo minus ea sequamur. Ita nõ omnis est in bonis continentia. Quòd si infirmæ sint et imbecillæ, nihil gloriatione: neque si improbæ et imbecillæ, nihil magna laude sit dignũ. Tum si nos ut omni opinioni stemus, impellit cõtinentia, mala sit æquè ut si falsæ. Et si de omni sentẽtia et opinione impotẽtia deducat, aliqua in bono futura est impotentia. qualis illa est Neoptolemi Sophoclei, in Philoctete. Est enim iure laudãdus, q̃ ijs minime steterit, ad quæ Vlixes ipsum impulis-

puliſſet, tũ cum ui doloris coactus mentiretur. Præterea ſophiſtarũ ratio fallax ancipitẽ curã affert cogitandi. Nã quia ineſt in eis cupiditas refellendi quæ ad mirabilia ſunt, quo ſint cũ occurrunt argutiores: quæ cõficitur dubitationẽ affert ratiocinatio. Vinctus eſt enim animus quodam modo, cum nõ uult ille quidem conſiſtere, quòd minus probet quod ſit concluſum: ſed tamen progredi longius non poteſt hoc ipſo, quòd rationem nequeat diſſoluere. Fit autem neſcio quo pacto, ut imprudentia impotentiæ coniuncta ſit uirtus. Contrà enim facit ac ſentit propter impotentiã. Sentit autem quæ bona ſunt, mala eſſe, neq; facienda. Ita quæ bona ſunt faciet, non quæ mala. Iam qui agit & perſequitur, quæ uoluptatem efficiunt, idq; ex induſtria, hoc ipſo quòd ſibi animum induxit, is melior uideatur eo, qui non ratione, ſed impotentia animi ducatur ad agendum. quo facilius ei curatio adhiberi poteſt, propter diſſuaſionem faciliorem. At uerò impotens eo prouerbio conſtrictus tenetur, quod omnium ſermone tritum eſt: Cum aqua guttur præfocat, quid iam attinet bibere? Etenim ſi minimè animũ induxiſſet ea facere quæ faciat, profectò ſimul ac ei diſſuaſio adhibita eſſet, à ſententia deſtitiſſet. Nunc adhibita eſt, & tamen nihilo minus aliud agit. Præterea ſi

in rebus omnibus uersatur impotentia, quis perfectè et absolutè habendus sit impotẽs? cum præsertim nemo homo omni genere impotentiæ sit instructus. At qui nonnullos absolutè impotentes uocamus. Ac quæ hoc loco incidunt quæstiones, sunt eiusmodi: quarum aliæ diluendæ sunt, aliæ relinquendæ. Quæstionis
3 enim explicatio est, finis inuentio. Ac primùm illud quidem uidendum est, utrum scientiã habeant impotentes, nec ne, & quemadmodum habeant. Deinde quibus in rebus homo impotens & continens ponendus sit: utrum in omni uoluptate & dolore, an in certis quibusdam uoluptatibus. Et continentes et cõstantes, utrum ijdem sint, an ne diuersi. Quod idem exquirendum est de ijs omnibus, quæ sunt huic coniuncta disputationi. Exordium autem hinc capiat disputatio, utrum continens homo & impotens ex ijs statuantur diuersi, in quibus uersentur, an ex eo, quẽ admodum in ijs ipsis spectentur. hoc dico, utrum ne omnis impotens homo, ex eo solum, quòd in his uel illis cernatur rebus, nec ne intelligatur, an ex utroque potius. Deinde quærendum est, utrum in omnibus uoluptatib. impotentia et continentia, necne uersentur. Neq; enim cernitur in omnibus, is qui undiq; perfectè & absolutè est impotens, sed in quibus intemperan-

tes,

tes.nec ex eo, quòd absolutè in ijs affectus est (idẽ enim esset qd impotẽtia) sed quòd certo quodã genere & modo sit affectus, iudicãdus est. Nam et hic quidẽ distrahitur in diuersas partes, consultò, quòd semper præsentẽ uoluptatẽ putet sequi oportere: et ille nõ putat, cum interim persequatur. Nam quod aiunt quidã, ueram esse illã opinionem, non scientiã, in qua iudicia sua non possunt tenere: id quidem ad rationẽ nihil interest. Sunt enim quidã eorum qui sunt in opinione, qui non pendent animi, sed certò se rem scire existimant. Ita si ij qui sunt in opinione, potius quàm ij qui rem sciunt & tenent, contrà ac sentiunt faciant propter leuem assensionem, nihil inter scientiam intererit, & opinionem. Non enim sunt apud quosdam minus firmæ de ijs quæ credunt opiniones, quàm apud alios de ijs quæ ipsi sciunt. quod Heraclitus indicat. Sed quoniam dupliciter aliquid scire dicimus, (nam & is in quo scientia est, nec ea utitur, & is qui utitur, scire dicuntur) permultum interest, is ne qui præditus est scientia, neq; eam intuetur, ea quæ non sunt faciunda faciat, an is qui præditus est, eam' que intuetur. Hoc enim absurdum uideatur, illud non itẽ, nisi agat eam intuens. Iam cum enuntiationũ sint duo genera, nihil prohibet, eum qui utrunq; genus teneat,

contrà

contrà ac sciat facere, si ea quæ uniuersa est & generalis, utatur, non quæ est de rebus singulis. Cadunt enim sub actionem res singulæ. Atq; etiam eius quod uniuersum ac generale est, sunt quædam differentiæ. Nam aliud in se ipso uertitur, aliud in rebus. ueluti, Omni homini sicca prodesse, &, hunc esse hominẽ. uel, siccũ esse hoc tale uel illud. Verùm si tale hoc sit, aut nõ suppetit, aut certè eo utitur. Tanta igitur ex ijs generibus existet dissimilitudo & differentia, ut sic scire nihil absurdũ sit, secus mirabile uideatur. Præterea sitũ est in homine, ut alia etiã ratione, atq; ijs quas modò commemoraui, scientiam habeat. Nam ex eo quòd tenetur animo comprehensa, usus autem eius et exercitatio non adhibetur, dissimilem habitum cernimus, ut & teneatur res quodam modo, & non teneatur. qualis est dormientium, furiosorum, et uinolentorũ. Atqui ita sunt affecti, omnes qui in aliqua sunt animi perturbatione. Nam & ab ira & libidine luxuriosorum, et quibusdam eius generis, non solum animi perturbantur, sed etiam corpora: nonnulli etiam ad insaniam adiguntur. Perspicuũ est igitur, ita ut hi sunt, affectos esse impotentes. Nec uerò sententiarum cõmemoratio earum etiam quæ dignæ sunt scientia, cõfirmat quenquam conuenienter scientiæ ac senten-

tiæ

tiæ ſuæ uiuere. Nam & qui aliqua animi perturbatione commoti ſunt, ſententias & carmina proferunt Empedoclis: & qui primum diſcunt, uerba illi quidē coniungunt, ſed quæ non intelligant. Debent enim hæc animo inſidere omnia: quod ut fiat, tempore opus eſt. Quocirca qualis hiſtrionum, talis iudicanda eſt impotentium oratio. Atq; etiam hoc modo cauſam ex natura intueri licet, quòd cum aſſenſionum aliæ in uniuerſis rebus, aliæ in ſingulis quarum ſenſus dominus eſt, cernantur: ſi earum una adfuerit, neceſſe eſt quod concluſum ſit, animum intus præſcribere: & uires eas quarum omne opus in agendo eſt, quod præſcriptum ſit, ſtatim exequi. Vt, ſi quod dulce eſt, omne guſtandum: hoc autem dulce eſt, quod ſit in rebus ſingulis, neceſſe eſt eum ſimul agere, qui poßit, neq; prohibeatur. Cū ergo ineſt de uniuerſis opinio, quæ uetat ne guſtes: alia autem, dulcia eſſe ſuauia omnia: & alia, hoc dulce eſſe: profectò hæc exequitur, quæ fortaßis erat cupiditas. Cum ergo hæc illud fugiendum monet, cupiditas contrà ad ſe rapit (poteſt enim omnes animi partes commouere) fit, ut à ratione quodam modo & opinione diſtrahatur animus: non quòd ſit per ſe contraria opinio, ſed quòd ſolum fortuitò. Non enim rationi opinio, ſed contraria eſt cupiditas.

Quo-

Quocirca nõ sunt beluæ impotẽtes, propterea quòd rerum uniuersarum non habeant sensum, sed rerũ singularũ modò uisis & recordatione moueantur. Quẽ admodum autem deleta ignoratione, ad scientiam reuocetur impotens, eadem ratio est & ebriosorum & dormientiũ communis, non huius perturbationis propria: quæ ab ijs petenda est, qui naturas rerum inuestigant. Quoniam autẽ extrema enũciatio est eius quod sub sensum cadit opinatio, actionumq; ac officiorum est propria: eam aut non tenet is qui perturbatione cõmotus est: aut sic certè eam tenet, ut sic tenere nõ sit scire, sed more uinolentorum Empedoclis carmina recitare. Et quoniam non sunt uniuersæ extremæ enũciationes, neq; ad scientiã æquè ualent ac uniuersæ: etiam quod Socrates quærebat, contingere uidetur. Neq; enim tum cum adest quæ uere ac propriè scientia dicitur, sed ea quæ hauritur sensibus, animi perturbatio nascitur, aut ea distrahitur à perturbatione. Ac hominem quidem scientia præditum, & non præditum, intemperate uiuere, quoq; modo quis in scientia
4 possit esse impotens, sit dictum satis. Deinceps dicendum est, utrũ sit aliquis absolutè impotens, an aliqua ex parte omnes habeantur: tum si est aliquis, quibus in rebus cernatur. Illud igitur perspicuũ est, con-

tinen-

tinentes constantes, impotentes molles q; homines in uoluptatibus doloribus q; uersari. Eorũ autem quæ uoluptatem efficiunt ac delectant, alia sunt necessaria, alia propter se sunt illa quidem expetenda, sed tamen exuperantiã habent. Necessaria quidem sunt, quæ ad corpus pertinent: quo ex genere sunt ea omnia, quæ ad cibũ usum q; uenereorũ referũtur. item q; ea, in quibus temperantiã & intemperantiam locauimus. Alia non sunt illa quidem necessaria, sed ex se & propter se expetenda, ut uictoria, ut honos, ut opes, & quæ bona sunt eiusdem generis. Ac eos quidem homines, in quibus contra rectam rationẽ quam tenent, horum modus nullus est, non absolutè impotentes uocamus, sed cum adiunctione, pecuniarũ, quæstus, gloriæ: & animi impotentes, non sine adiunctione, ut dixi, quòd sint dissimiles, et ex similitudine nominentur. Qualis fuit is qui uicit ludis Olympicis, in quo paulũ admodũ à propria cõmunis differebat appellatio. Sed tamẽ diuersam fuisse, hinc perspici potest, quòd impotentia uituperatur, non solùm quia peccatũ sit, sed etiã quia aut perfecta & absoluta uitiositas sit, aut aliqua ex parte, quod illorum contingit nemini. Eorum autem qui in corporis uoluptatibus uersantur, ijs in quibus temperantiam & intemperantiam esse diximus:

qui-

qui non consultò & cogitatò, sed inconsultè immoderatas uoluptates sequitur, doloresq; nimios fugit, ut famis, ut sitis, ut caloris & frigoris, eorumq; omnium quæ in tactu gustatuq; consistunt: is non cum adiunctione, ut iræ, sed absolutè impotẽs nominatur. Quod ex eo intelligi potest, quia in his impotentes esse dicuntur, in illis non dicuntur. Ob eamq; causam in eodem impotentem & intemperantem ponimus, continentemq; et temperatum: illorum uerò neminẽ, quòd in ijsdem quodã modo uoluptatibus doloribusq; cernantur. Sunt in his illi quidem, sed non eodem modo: sed illi consultò, hi inconsultò. Itaq; potius intemperantem appellari licet, eum qui nulla aut certè leui cupiditate incitatus, magnas & immodicas uoluptates sequatur, uel mediocres dolores fugiat, quàm eum qui idem faciat magnis firmisq; cupiditatibus impulsus. Quid enim ille faciat, si iuuenilis libido exarserit, & in rerum necessariarum indigentia firma ægritudo? Sed quoniam cupiditates ac uoluptates aliæ sunt in honestis & bonis (ex ijs enim quæ mouent & delectant, quædam sua ui & natura expetenda sunt, alia his contraria; nõnulla media, ut pecunia, quæstus, uictoria, gloria) in his omnibus cæterisq; eiusdem generis, & medijs; non quia eorum studio, cupiditate, & amo-

& amore teneantur homines, uituperantur, sed quia modum in eis finem' que transeant. Itaque omnes, qui præter modum aut uincuntur eorum aliquo quæ suapte natura honesta sunt & bona, aut eadem sequuntur, non laudantur. ut qui plus quàm ratio patiatur uel gloriæ studeat, uel liberis, uel parentibus. Nam & hæc in bonis sunt, & qui ijs inseruiunt, in laude uersantur. Sed tamen in his quoque est quædam exuperantia, si quis, ut Niobe, bellet cum Dijs. aut quemadmodum Satyrus ille qui amans patris uocatus est, insano amore afficiatur in patrem. Nimium enim insanire ille uidebatur. Vitium igitur in his nullum uersatur, propterea quòd, ut dixi, unumquodque eorum in ijs est, quæ per se expetuntur: sed eorum nimiæ ac immodicæ prauæ sunt ac fugiendæ cupiditates. Itemq; ne impotentia quidem. Est enim non modo in malis, sed etiam in uitio impotentia. Ex similitudine autem perturbationis cum adiunctione unicuique impotentiam attribuunt, cum medicum malum appellant, malum' que histrionem, quem omnino & absolute malum nunquam dicerent. Vt igitur hic malus dicitur non quòd sit uitium unumquodque eorum, sed quia quadam proportione est simile: sic illic etiam existimanda est continentia & impotentia, ea

quæ in ijſdem quibus temperantia & intemperantia, uerſatur. Eadem etiam ratione de ira dicimus. Quocirca cum adiunctione iræ uel gloriæ & quæ-
5 ſtus, impotentia, aliquid fieri dicimus. Sed cum aliqua iucunda ſint natura, quorum alia omnino & abſolutè, alia animantium hominumque generi uoluptatem afferunt: quædam non natura & per ſe, uerum alia ex morbo, quædam conſuetudine, nonnulla uitioſa depraua taq; natura naſcuntur: licet etiam in his ſimiles proportione affectiones cernere. ut beluarũ, quals fuit eius mulieris, quam inciſis grauidis mulieribus fœtus deuorare aiunt ſolitam: aut quibus ferunt delectari efferatos circa Pontum quoſdam homines, quorum alios cruda, alios humana carne ueſci confirmant, alios commodare ultro citroque liberos in conuiuijs. aut quod ferunt de Phalaride. Atque hæ quidem beluarum ſunt ſimiles affectiones. Aliæ ex morbis furiaq; naſcũtur, ut in illo qui matrem macta uit & comedit: & in eo, qui conſerui iecur. Aliæ partim ex morbo, partim conſuetudine gignuntur, ut pilorum euulſiones & eſus unguium, carbonum etiam & terræ. Præterea libidinoſorum cum maribus concubitus. Alijs enim natura, alijs conſuetudine eueniunt. ut ijs qui ab initio pueritiæ adhibent conſuetudi-

nem

nem. Ac eorum quidem quibus causam natura suppeditat, neminem impotentem solemus dicere. ut ne mulieres quidem, quòd non incubent, sed succubent. Iteḿque ij qui in morbum incidere solent. Vt igitur immanitas & quæ beluarum similis est, sic singulæ hæ animi affectiones, finem uitij moduḿque transeunt. His autem si quis teneatur constrictus, & uincat eas, aut ab ijs uincatur, non sit perfecta absolutá que impotentia, sed quædam par ac similis. quemadmodum ne is quidem habeatur impotens, qui ira incitatus sit, sed in perturbatione modo esse dicatur. Omnis enim per insignis uitiositas, amentia, timiditas, intemperantia, & duritia, uel ex feritate, uel ex morbo nascitur. Qui enim natus est eiusmodi, ut metuat omnia, etiamsi minus strepitum edat, beluarum simili quadam ignauia timidus est habendus. & qui muscipulam ui morbi timeat. amentesq; ij, qui à natura expertes rationis, solum sensuum munus exequuntur, immanes quidem beluaruḿque similes habendi sunt. ut quædam genera barbarorum procul habitantiũ. At qui ex morbo ut comitiali uel furia, morbosi. potest autem quis solum affectus esse, neq; uincetur. ut si Phalaris filij uorãdi cupidus, uel incredibili captus libidine, se coërceat & sustineat. Fieri etiam

poteſt, ut quis uincatur à perturbatione, non ſolum ſit in ea. Quemadmodum igitur uitium aliud eſt quod naturam attingit humanam, quod idem abſolutè uitium dicitur: aliud cum adiunctione, quod beluarũ ſit proprium, uel ex morbo naſcatur, non abſolutè: ſic perſpicuum eſt, impotentiam eſſe aliam quæ bellua-rum propria eſt, aliam eam quæ ex morbo naſcitur. Abſolutè autem ea ſola, quæ intemperantiam humanam comitatur. Illud ergo iam quidem perſpicuum eſt, continentiam & impotentiam in ijs duntaxat uerſari, in quibus temperantia ſit, & intemperantia: aliud'que earum eſſe genus, quod ductum ex ſi-
6 militudine in alijs rebus cernatur. Nunc oſtendamus, animi quàm cupiditatum minus turpem eſſe impotentiam. Ira enim parêre illa quidem uidetur quodam modo rationi, ſed more miniſtrorum & ſeruorum eorum qui præpropere munia obeant, qui antè quàm omnia quæ præſcribuntur, audierint beant, deinde officio deſunt. & ritu canum, qui prius quàm conſiderarint, ſit ne is amicus qui pulſauit, allatrant. Sic ira, feruore ac repentino motu incitata audit illa quidem rationem, ſed præſcriptione non intellecta, ad ſupplicium ſe ultionem'que conuertit. Cum enim ratio, uel uiſio potius, contumeliam uel contemptum

ſubeſ-

ſubeſſe docuit, hæc tanquam ſit collectum ratiocinatione, huic, uel illi bellum eſſe inferendum, repentè excandeſcit. At uerò cupiditas, ſi ratio uel ſenſus modò moneat, hoc uel illud eſſe ſuaue, inflammata rapitur ad perfruendas uoluptates. Ita quodam modo ſequitur rationem ira, cupiditas non item. Eſt igitur turpior cupiditas. Quin etiam impotens animi quodam modo à ratione uincitur: ille autem non à ratione, ſed à cupiditate. Iam ei potius ignoſcendum eſt qui cupiditates ſequitur naturales, quoniam ex eo genere etiam communes ſunt, quia communes. At iracundia & acerbitas à natura nobis potius tributa eſt, quàm cupiditates eæ quæ ſemper immenſæ ſunt et immoderatæ, & minus neceſſariæ. Vt ille qui cum uerberaret patrem, & hanc rationem cauſam' que attuliſſet. hunc ſuum, & illum ſuperiorem uerberaſſe: producto filio, Hic etiam, inquit, ubi adoleuerit, me uerberabit. eſt enim hoc nobis proprium, & hæreditarium. Et ille, qui cum à filio traheretur, eum iuſſit ad fores conſiſtere. à ſe enim ad eum locum patrem eſſe tractum. Iam quo quiſque maiore fraude & ex inſidijs agit, eo iniuſtior eſt. Iracundus autem non agit fraude, neque inſidiatrix eſt iracundia, ſed aperta. & cupiditas eſt. ut aiunt Venerem. Cy-

prigenam enim insidias nectere ait Homerus, baltheumq; tribuit ei in quo doli essent,

Fraus, animos quæ prudentum insidiata fefellit.

Ita si iustior est, & turpior hæc impotentia ea quæ animi est, quæ eadem absolutè impotentia & uitiositas uocatur quodam modo. Præterea nemo dolens paret libidini. At qui per iram facit, omnis dolens facit: & qui libidini obsequitur, libenter facit. Si igitur quibus rebus iustius offendimur, eædē sunt cum maiore iniuria coniunctæ: & impotentia cupiditatum. Neque enim ira dominante loci aliquid libidini relinquitur. Ergo hoc iam perspicuum est, impotentiam cupiditatum, animi esse impotentia turpiorem: in ijsq; uoluptatibus & cupiditatibus esse continentiam ac impotentiam, quæ ad corpus pertinent. Intelligenda est autem harum ipsarum distinctio. Aliæ enim sunt, ut initio diximus, humanæ & naturales & suo genere & accessione, aliæ beluarum propriæ, quædam ex oblæso principio, morbis que gignuntur. quarum in primis duntaxat sunt temperantia & intemperantia. Itaque nec temperantes beluas dicimus, nec intemperantes, nisi per metaphoram, etiam si aliud animantium genus alij præstet, petulantia, cõtrectatione, & libidine omnia uorandi. Ne

que

que enim beluarũ ullum iudicium eſt, uel conſiliũ: ſed ut furioſi exuerunt hominem ex homine, ſic feræ deprauatæ ſunt natura ſua. Minus autem malum eſt feritas & immanitas, quàm uitium: terribilius non item. Neque enim in illis quod eſt optimum, deprauatum eſt, ut in homine, ſed inflexum eſt & incuruatum, nec uim obtinet. Similiter igitur facio, ut ſi inanimum cum animante conferrem, utrum ſit peius. Semper enim infirmior eſt & imbecillior eius prauitas, quòd principij ſit expers. Ratio autem principium eſt. Similis igitur ſum, ut ſi quis iniuſtitiam cum iniuſto homine compararet, quorum utrumque quodam modo flagitioſius eſt. Nam homo ſi prauus ſit, plura infinitis partibus detrimenta et incommoda quàm fera inferre poteſt. In quibus autẽ uoluptatibus ac doloribus, cupiditatibus & fugis, quæ ad tactum guſtatum´que pertinent, conſiſtere temperantiam & intemperantiam ſuprà expoſuimus, ijs poteſt quiſpiam ita eſſe affectus animo, ut ab ijs uincatur quæ etiã pleriq; ſuperant: poteſt etiã ea uincere & infra ſe iudicare, à quibus plerique uincantur. Horum qui in uoluptatibus ita animo affecti ſunt, ille continens, hic impotens, nominatur. In doloribus, hic conſtans & patiens, ille mollis & de- 7

uerò quos modò nominaui, alius mollis potius, alius intemperans appellatur. Contrarius autem est & continens impotenti, & molli ac delicato constans et patiens. Constantia enim & patientia in resistendo est, in uincendo continentia. Aliud est autem resistere, aliud uincere. ut aliud non uinci, aliud uincere. Quare expetenda quidem magis est continendi ratio, quàm resistendi fortitudo. Qui autem à ratione deficit ijs rebus, quibus pleriq; et obsistere possunt, et obsistũt, is mollis & delicatus habẽdus est (Deliciæ enim quædam animi mollities est) ut si quis uestem trahat, ne quam in ueste tollenda suscipiat molestiam et dolorẽ. Et qui imitatur ac fingit ægrum, non se miserum esse putat, cum sit misero par ac similis. Similis est ratio continentiæ & impotentiæ. Neq; enim mirum sit aliquem esse, qui à firmis et immodicis uoluptatibus doloribus ue uincatur: quinetiam uenia dãda est, si quis obsistens uincatur, ut Theodecti Philoctetes ictus à serpente, uel Carcini Cercyon in Alope. Et ut homines qui tenere risum conati, uniuersum effundunt, quod Xenophanti accidit. Sed si quis ijs omnibus succumbat, quibus pleriq; possunt obsistere, id deniq; sit mirum. præsertim si neq; genere naturæ, neq; morbo impeditus, possit obsistere. Qualis est in Scytharum

regibus mollities, propter genus hominũ, fœmina etiam à maris natura receſsit. Atq; etiã intemperans uidetur, ſi quis eſt ad ludum propenſior, qui etiam mollis dicitur: ludus enim leuamentũ eſt, ſiquidẽ requies. At omnis qui ad ludũ eſt procliuior, in ijs eſt qui modum requietis tranſeunt. Impotentia autem alia ex temeritate, alia ex imbecillitate gignitur. Alij enim conſilio capto, nõ ſeruant neq; tenent id quod ſtatuerũt, uicti & debilitati obiecta ſpecie uoluptatis. Quidam quia nihil ſe neq; rationem conſuluerunt, à perturbatione rapiuntur. Nonnulli enim quemadmodum quaſi titillati ante & deliniti blanditijs uoluptatis non ſuccumbunt, ſic cum præſenſerunt & proiderunt, excitaruntq; & ſe & rationem, nunquam à perturbatione uincuntur, ſiue ſenſum ſuauitate quadam demulceat, ſiue aſperitate deterreat. Maximè autem acutorum & atrabili hominum eſt temeraria impotentia, quoniam illi propter celeritatem, hi propter uehemẽtiam rationem & iudicium ſuum non retinent, hoc ipſo quòd uiſionem & ſpeciem obiectam animo facilè
8 ſequantur. Quoniam autem, ut dixi, factorũ ſuorum non pœnitet intemperantem, quippe qui permaneat in ſententia, impotẽtem uerò quodam modo pœnitet: idcirco non ita eſt ut quærendo diſputauimus,

ſed hic

ſed hic ſanabilis eſt, illi nulla ſanitas adhiberi poteſt. Simile eſt enim malum hoc aquæ intercuti & tabi: impotentia his hominibus, qui morbo comitiali afflictantur, propterea quòd aſſidua illa & ſempiterna, hæc non aſſidua eſt improbitas. Omninoq; ex alio genere impotentia eſt, ex alio uitium: uitium enim omne occultum eſt, non eſt occulta impotentia. Atqui horum ipſorum meliores ij qui à ratione deſciſcunt, quàm ij in quibus eſt ratio, & ſententia, neque in ea permanent, ſiquidem à minore perturbatione uicti iacent, neque id inconſultò, ut alteri. Eſt enim impotens ijs ſimilis hominibus, qui & cito, & pauculo uino epoto, & minore quàm plerique, incidunt in ebrietatem. Ac impotentiam non eſſe idem quod uitium, niſi fortè aliqua ex parte, hinc perſpici poteſt, quòd illa non eſt cum animi iudicio & propoſito coniuncta, uitium eſt. Eſt inter hæc tamen in actionibus quædam ſimilitudo, ut illud Demodoci in Mileſios: Mileſij non ſunt illi quidem inſipientes, ſed tamen eadem quæ inſipientes faciunt. Et impotentes quidem cum non ſint iniuſti, faciunt tamen iniuriam. Quoniam' que hic eiuſmodi eſt, qui propterea quòd ſibi non perſuaſerit, immoderatas quaſdam etiam contra rectam rationem corpore uoluptates percipiat,

ille

falsam duntaxat rationem teneat, rectúmque institutum? ut initio quæsitum à nobis est: an fortuitu in quibus, per se in uera ratione & sententia ille permaneat, hic non permaneat, quæstio est. Si quis enim hoc propter illud expetat uel sequatur, per se & propter se hoc expetit: fortuitò illud superius. Omnino autem & absolutè dicimus expeti id, quod propter se expetatur. Ita in qualibet hic sententia permanet quodam modo, ille ab eadem abducitur, ac propter se in uera. Sunt autem qui in sententia permanent, sunt etiã quos pertinaces uocant, quales sunt ij qui desistunt ægrè à sententia. Hi simile quiddã habent continenti, ut prodigus liberali, & audax forti, cum ab eo absint distentq; plurimum. Qui enim perturbatione aut cupiditate non abducitur à sententia, is continens dicitur: quandoquidẽ si ita res ferat, desistet facile à sententia continens. Illi uerò non ratione ducti mutant sententiam. Nam se ultro cupiditatibus offerunt, & pleriq; inflammati uoluptate rapiuntur. Pertinaces autem sunt, sententiæ suæ defensores, & indocti & agrestes. Ac sententiæ suæ defensores, in eo uel uoluptatem sequuntur uel dolorem. Voluptatem enim ex uictoria percipiunt, si non dimoueantur de sententia: & ferunt iniquo animo, si sua, quasi decreta tollantur &

tur & infirmentur. Ita sunt illi quidē impotenti quàm continenti similiores. Sunt etiam qui non stant in eo quod statuerunt, non propter animi impotentiam, ut in Philoctete Sophoclis Neoptolemus, qui propter uoluptatem eamq; honestam non permansit in sententia. Nam uerum enunciare, honestum illi fuit, cum illi mentiri induxisset Vlixes. Neq; qui uoluptatis causa nisi obscœnæ aliquid faciunt, omnes continuo uel intemperantes, uel scelesti, uel impotentes sunt habendi. Quoniam autem est aliquis eiusmodi, qui minorem quàm sat sit, corpore uoluptatem percipiat, quiq; cum sit eiusmodi permanet in sententia: fit, ut inter eum et impotentem, medium locum obtineat continens. Nam & propter uim quandam maiorem non seruat rationem impotens, & hic propter minorem. At uerò continens sic suum iudicium retinet ac ratione, ut ab ea nulla ui nullo'que impetu possit deijci. Quoniam'que in bonis est continentia, ambas necesse est contrarias animi affectiones esse in malis. Quod perspicuum est quidem certè: sed quia altera in paucis atque raro animaduertitur, idcirco ut tempemperantia intemperantiæ modò repugnare uidetur, sic continentia impotentiæ. Et quoniam multa dicuntur per similitudinem, continentia quoque temperantem similitudine

tudine quadam consecuta est. Vt enim continens, sic temperans eiusmodi est, qui nihil quod rationi sit contrarium, faciat propter eas quæ ad corpus pertinent uoluptates. Sed hoc interest, quòd in illo insunt, in hoc nullæ sunt prauæ cupiditates: & quòd hic eiusmodi est, qui nulla contra præscriptum rationis capiatur uoluptate. capitur ille quidem, sed non rapitur. Similes etiam sunt inter se intemperans & impotens, cum sint & dissimiles, quoniam uterque uoluptates corpore percipit, sed ille sentit percipiendas esse, hic non putat. Neque uerò unus idemque unà prudens esse potest & impotens. Nam qui prudens sit, eundē etiam bonum uirum esse ostendimus. Præterea non ex eo solum prudens nominatus est, quòd intelligat, sed ex eo etiam quòd usu rerū ualeat ad rerum actionem. Atqui non est idoneus ad rerum actionem impotens. Ingeniosum quidem hominē nihil prohibet impotentem esse. Itaq; nonnulli uidentur interdum prudentes, etiam impotentes, propterea quòd ut superioribus libris ostendimus, inter ingenium & prudentiam intersit, & quòd finitima sunt cogitatione, sed re natura que differant. Nec uerò debet impotens ita affectus esse animo, ut qui scit, & contemplatur, sed ut dormientes & furiosi. Idemque

10

uolun-

uoluntate ſua facit omnia (ſcit enim quodam modo et quid & cuius rei cauſa agat) ſed minimè eſt improbus. Rectum enim eſt in eo animi iudicium. Quocirca improbus aliqua ex parte eſt, non iniuſtus, cum nõ fraude neq; ex inſidijs agat. Eorum enim quidam non ſtant in eo quod iudicarunt, furioſus autem non deliberat omnino. Similis eſt igitur impotẽs ciuitati, quæ ſtatuit illa quidem quæ ſunt præclara omnia, legesq; habet & bonas & ſalutares, ſed nulli paret. Id quod Anaxandrides facetè dixit, Ciuitas leges condit, quas non tuetur ipſa. Improbus autem ei, quæ ſeruat illa quidem leges, ſed malas & perniciosas. Sed in eo quod multitudinis animum uincit, omnis et continentia & impotentia cernitur. ille enim diutius, hic minus diu perſtat in ſententia quàm uires ferant plurimorum. Faciliusq; impotentia ſanari eorũ poteſt, qui atrabili tenentur, quàm eorum qui ſtatuunt, nec ſtant in eo quod ſit iudicatum. Et ij qui conſuetudine, quàm qui natura impotentiam compararunt. Eſt enim facilius conſuetudinem mutare, quàm naturam: quippe cum propterea ſit moleſta conſuetudo, quòd ad naturam proxime accedat. Id quod etiã Euenus poëta carminibus tradidit,

Conſuetudo ualet, longos manſura per annos:

Ullaq;

Illáq; naturam, uires si sumpserit, æquat.

Ac continentia quid sit, quid impotentia, quid cõstantia & mollities, quam hæ inter se rationem habeant animi affectiones, iam expositum explicatumq; est.

Voluptas autem quid sit, quid dolor, quæq; eorum uis & natura, Philosophi ciuilis est tenere & cognosse: quippe cum is sit finis beatæ uitæ quasi architectus, quem intuentes omnia uel in bonis uel malis esse censeamus. Iam uerò cum uirtutes et uitia more perfecta, in uoluptate ac dolore inhærere posuerimus, pleriq; etiam cum uoluptate uitam beatã coniunctam esse affirment: hæc nobis de uoluptate & dolore etiam necessariò suscipienda disputatio est. Itaq; μακάριον, id est beatum, ἀπὸ τοῦ χαίρειν nominarunt. Sunt igitur, qui nullam uoluptatem bonum esse censent, neq; per se neq; fortuitò & accessione: quod nõ idem sit bonum & uoluptas. Alij nonnullas in bonis numerant, multas in malis. Tertia etiã est sententia eorum qui asserunt, et si omnes in bonis sint, tamen non posse summum bonũ in uoluptate numerari. Omnino quidem non est bonũ uoluptas, quòd uoluptas omnis sit motus quidam, qui cũ suauitate quadam naturam mouet, & ad eam affluit & illabitur. Neq; enim ex eodem genere sunt motus & finis. ut nulla in ædificando

11

cando ſuſcepta opera, domus uocatur. Præterea & temperans uoluptates fugit, & prudens ſequitur id quod dolore uacat, non quod uoluptatem efficit. Impedit etiam uoluptas conſilium, eoq; magis, quo maior ſit & longior, ut luxurioſorum. qui enim in ea ſit, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatiõe cõ ſequi poteſt. Iam uerò, nulli arti quaſi materia quam tractet & in qua uerſetur, ſubiecta eſt uoluptas, cum interim omne ſit artis opus in bonis. Præterea uoluptatem & pueri perſequuntur, & beluæ. Nam non omnes eſſe in bonis, hinc perſpici poteſt, quòd earum quædam obſcenæ ſunt, & ut probra obijciuntur, & quòd nocent. Quædam enim eorum quæ ſenſum dulcedine quadam permulcent, morbos afferũt. Non eſſe autem in uoluptate ſummum bonum, quòd non finis ſit, ſed ortus. Atque hæc ferè ſunt, quæ de
12 uoluptate aſſeruntur. Ex quibus non effici, ut uoluptas ne ſit bonũ, neq; ſummũ bonum, primũ ex hoc intelligi poteſt, quòd cum duplex ſit bonum, alterum, quod abſolutè et per ſe bonum ſit: alterum, quod alicui bono ſit et uſui, eodem etiam modo naturæ et habitus conſequentur. Ita et motus, et ortus. Quæq; malæ uidentur, perfectè & per ſe malæ ſunt, alicui non ſunt, ſed expetendæ. Quædã uerò certo cuidã uoluptati

ptati nõ ſunt, ſed aliquãdo, et perexiguo tempore, ex petendæ non itẽ. Aliæ non ſunt uoluptates, ſed uidentur, quales ſunt ægrotorũ. Deinde cum bonorũ aliud ſit actio, aliud habitus, quæ ad conſtitutionẽ habitus naturalis pertinẽt, acceßione ac fortuitu ſenſus mouent atq; delectant. Eſt autem in cupiditatibus actio reliqui habitus atque naturæ. Sunt enim quæ dolore & cupiditate uacant uoluptates, quales ſunt quæ cognitionis contemplationiſ́que cauſa percipiuntur, tum cum natura nihil deſiderat. Quod ex eo perſpici poteſt, quia non eiſdem rebus uoluptatem parientibus delectantur homines, tũm cum natura expleta eſt, & contenta ijs quæ per ſe uoluptatem pariunt, & cum ſatiata eſt contrarijs. Nam & acribus & amaris tum delectari ſolent, quorum nihil ſuapte natura gratum eſt, neq; abſolutè iucundum. Ita ne uoluptates quidem. Vt enim quæ habẽt delectationem inter ſe differunt, ſic eæ etiam quæ ex illis percipiuntur uoluptates. Nec uerò aliud aliquid neceſſe eſt uoluptate eſſe præſtantius, ut nonnulli aſſerunt, uidelicet finẽ motus. Neq; enim ſunt in motu uoluptates, nec copulatæ ſunt omnes cum motu: ſuntq; potius actiones & finis. Nec dum gignuntur eueniunt, ſed cum ad uſus adhibẽtur. Non eſt etiam finis omnibus alius

propositus, sed ijs modò, quæ ad perfectionem habitus & naturæ pertinent. Itaque illud non est præclarè dictum, uoluptatem esse motum quendam cum suauitate ad sensus affluentem. sed definienda fuit potius, actio esse habitus naturæ congruentis. & pro illo, ad sensus illabens, non impedita. Quanquam motus uidetur esse, quòd proprie & uere sit in bonis, cum præsertim actionem motum esse putent, & sit aliud. Nam quod aiunt, malas esse propterea, quod morbos pariant nonnullæ res quæ uoluptatem efficiant, idem ualet contra salubria, quorum quædam rei nummariæ obsunt. Hac quidem ratione utraq; erunt inutilia. Atqui ex hoc quidem nõ sunt praua æstimanda, quoniam cognitio etiam rerum nocet interdum ualetudini. Neq; uerò consilium mentis aut habitum ullum impedit quæ ex quaq; re percipitur uoluptas, sed adsunt. Etenim quæ ex discendo & contemplando capiuntur uoluptates, in ijs inuitamenta quædam insunt, quibus magis ad discendum cognoscẽdumq; mouemur. Quod autem afferunt, arti nulli uoluptatem quasi materiam quam tractet, propositam, præclarè cecidit. Neq; enim ullius alterius actionis ars est, sed potius facultatis. Quanquam uoluptatis uidentur esse unguentaria & culinaria. Quod uerò aiunt, tempe

ran-

rantem fugere prudentem'qne ſequi uitam dolore uacantem, pueros autem & beluas uoluptatem perſequi: hæc una ratione omnia refelluntur. Sunt enim, ut diximus, nonnullæ per ſe bonæ & honeſtæ: aliæ non honeſtæ, quas pueri ac beluæ ſequuntur. prudens autem earum uacuitatem, quæ cum cupiditate et dolore coniunctæ ſunt, quæ eædem ad corpus pertinent. (hæ enim ſunt ex eo genere.) et intemperans eas, ex quibus intemperans nominatus eſt. Itaq; moderatus uir eas fugit, quoniam ſunt & temperantis quædam propriæ. Hoc etiam inter omnes conſtat, do- 13
lorem malum eſſe atq; fugiendum. Nam alius abſolutè malum eſt, alius quia eſt impedimento. Quod autem ei contrarium eſt quod fugiendum ſit, quia fugiendum eſt atque malum, id omne bonum. Eſt igitur bonum uoluptas. Neque enim ita proceſſit refutatio ut diſſoluebat Speuſippus, ut maior res minori & pari eſt, dolorem uoluptati eſſe contrarium. Neq; enim dicat uoluptatem quaſi malum quoddam eſſe. Sed nihil prohibet ſummum eſſe bonum uoluptatem, etiam ſi nõnullæ numerentur in malis: ut ſi perniciosæ ſint aliquæ ſcientiæ, tamen ſit aliqua in bonis ſcientia. Quinetiã ſi ab unoquoq; animi habitu proficiſcãtur nõ impeditæ actiones, ſiue in omnium actione ſit bea

titudo, siue in earum aliqua nõ impedita: profectò eã necesse sit expeti maximè. Atqui hoc ipsum est uoluptas. Ita erit summũ bonũ uoluptas, etiam si aliquæ in malis ponantur omnino. Ob eãq; causam beatam uitam et iucundã ducunt omnes, et cũ uoluptate coniũgũt, nec iniuria. Nulla enim actio si impedita sit, perfecta esse potest. Beatitudo autem undiq; perfectum quiddam & absolutũ ponitur. Quocirca corporis bonis & externis eget beatus, ut ne hæc impediri possint. Qui autem beatum eum dicunt, qui eculeo torqueatur, maximisq; opprimatur calamitatibus, dũmodò uir bonus sit, seu uoluntate sua, seu inuiti, nihil dicũt. Videtur autẽ quibusdã beata uita idem esse quod secunda fortuna, hoc ipso quòd externis bonis sit opus. Non ita est. Ea enim si immoderata est et immensa, impedimento sit beatæ uitæ, nec iã prosperitas appellari debeat. Est enim eius in beata uita certus quidã modus terminusq; retinendus. Sed uoluptatẽ quidem esse summum bonum quodam modo, hinc intelligi potest, quòd eam omnes homines & beluæ sequuntur. Nec opinio quidem certè omnino extincta est, quam tot populi clarã illustremq; reddiderũt. Sed quoniam non eadem est aut uidetur natura affectio'ue optima, idcirco non eandem omnes sequuntur uoluptatẽ: sed

tamen

tamẽ uoluptatẽ omnes, non quã putant quidẽ, aut nominarent, ſed tamen eandẽ fortaſsis perſequũtur. Eſt enim natura diuinũ quiddam inſitũ omnibus. Sed nominis hæreditatem ſibi uendicarũt, et ſumpſerunt ad corpus pertinentes uoluptates, quòd ferè ad eas procliues ſint omnes, earũq; ſint participes. Quoniã igitur hæ ſolæ notæ ſunt, idcirco has ſolas eſſe putant. Illud etiam perſpicuum eſt, niſi ſit uoluptas bonum et actio, non poſſe iucunde uiuere beatum. Quamobrẽ enim eam deſideret, ſi non modò non ſit in bonis, ſed et in ea poſsit dolens uiuere. Neq; enim dolor bonũ ſit aut malum, niſi etiã uoluptas ſit. Ita quamobrem eum fugiat? Non igitur quidem iucundior ac ſuauior ſit uita boni uiri, niſi etiam eius ſint actiones. De ijs 14
autem uoluptatibus quæ ad corpus pertinent, iam diſſerendum eſt nobis, quoniam quidem nonnullas uoluptates uehementer expetendas dicimus, ut ſunt honeſtæ ac liberales, non corporis, nec in quibus uerſatur intemperans. Quid eſt igitur, cur dolores contrarij ſint in malis? ſiquidem malo bonum eſt contrarium. An quia quod malum non eſt, idem etiam bonum eſt, ita ſunt neceſſariæ in bonis? an ad certum aliquem uſq; terminũ & modum ſunt in bonis? Nam quib. in affectionib. motionibusq; tranſire modũ non

licet, nec in uoluptate licet: quibus licet, & in uoluptate. uoluptatum autem corporis est quædam immoderata copia et exuperantia, et malus in eo cernitur, quòd immodicè his perfruitur, non necessarijs. Omnes enim & epulis delectantur, & uino et libidine, sed non ut ratio postulat. Cõtraq; fit in dolore. Neq; enim quispiam nimium dolorem fugit, sed dolorem omnino: quippe cum ei non sit quod nimium est contrarius, nisi fortè ei qui quod immoderatũ est ac nimium persequatur. Et quoniã nõ solum uerũ enunciandum est, sed causa etiã afferenda est cur quicq; falsum sit (hoc enim ad fidem ualet. Nã cum apparet, consentaneũ esse, quamobrem uisum sit uerũ quod uerum non esset, tum id facit, ut uero magis assentiamur) idcirco afferenda ratio est, cur uoluptates corporis magis expetendæ esse uideãtur. Ac primũ quidem certè, quòd depellunt dolorem. Itaq; cum maioribus quibusdã doloribus excruciantur, tum quasi medicinã quandam singularem corpore percipiunt uoluptatem. Quoniã aũt uehemẽtes curationes adhibẽtur, idcirco eas persequũtur, propterea quòd contrario repugnare uideãtur. Non igitur bonũ uidetur uoluptas, ut dixi, duab. de causis: quòd aliæ sunt actiões deprauatæ naturæ, aut simul ut orta est, qualis est ferarũ: aut consuetudi

ne

ne, ut flagitiosorũ hominũ. aliæ sunt medicinæ et curationes eius quod desideratur, quas melius est adesse quàm gigni. Quædam quoniam cum perfectæ sunt, percipiuntur, fortuitò sunt bonæ & honestæ. Iam percipiuntur ab ijs qui alijs affici non possunt, hoc ipso quòd firmæ sunt & uehementes. Itaq; sitim quandam sibi ipsi obsonant & comparant: quæ si nemini noceat, caret reprehensione: sin noceat, est in uitio. Neq; enim præsto sunt aliæ quibus perfruantur, quorum neutrum molestum est plerisq; natura. Sunt enim in perpetuo labore animantia, ut etiam physica, id est naturalis ratio declarat, quæ cernere & audire molestum esse docet, sed assiduitate quotidiana & cõsuetudine sensuum assueuimus. Similiterq; in adolescentia homines ita affecti sunt propter crescendi cõsuetudinem, ut uinolenti. & iucũda est adolescentia. At uerò qui atra bili sunt natura, ij semper requirunt desiderantq; medicinam, quòd eorum corpus continenter pungatur propter temperationem, et infirmis sint cupiditatibus. At qui abijcit dolorem, quæuis etiam, dum uehemens sit, dolori aduersaria uoluptas. ob eãq; causam homines intemperantes fiunt & flagitiosi. Quæ autem uacant dolore uoluptates, earum nullæ sunt exuperantiæ, quo ex genere sunt quæ ex ijs gi-

gnuntur, quæ habent ſuapte natura, non fortuitò & caſu oblectationem. Dico autem fortuitã habere oblectationem, ea quæ medicinã faciunt. Nam quòd accidit, ut curent, quoniam ualetudo reliqua eſt quæ agit aliquid, idcirco efficere uidentur uoluptatem. At uerò ſuapte natura uoluptate afficiunt, quæ eiuſmodi naturæ actionem perficiunt & abſoluunt. Res autem nulla nos ſemper eadem delectat, quòd non eſt natura noſtra ſimplex, habetq; in ſe quiddam admixtum, diſpar ſui ac diſsimile, quo eam interire neceſſe ſit. Ita ſi quid pars altera faciat, id continuo à natura alterius ſit alienum. Sin exequatur, nec iucundum eſt quod agitur, neq; moleſtum. Nam ſi natura ſimplex ſit alicuius, eadem ſemper ex actione ſummam capiat uoluptatem. Itaq; una Deus, eaq; ſimplici uoluptate perfruitur. Non enim motionis tantummodo eſt actio, ſed etiam ſtabilitatis: & magis eſt in ſtabilitate uoluptas, quàm in motu. Fit autem neſcio quo uitio hominum, ut ſententia poëtæ, rerum omnium nihil iucundius mutatiõe, nihil ſuauius eſſe uideatur. Vt enim homo, qui facile huc atq; illuc impellitur, malus eſt: ſic natura ea quæ eget mutatione, quoniam nec ſimplex eſt, nec recta. Dictum eſt de continentia, de impotentia, de uoluptate & dolore. quid etiam ſit unumquod-

que

que eorum, quoq; modo eorum aliqua in bonis sint, alia in malis.

LIBER OCTAVVS.

EQVITVR ut deinceps de amicitia dicendum esse uideatur, quãdoquidem aut uirtus quædam est, aut cum uirtute copulata. Eadem etiam ad usum uitæ est necessaria maximè. Nã quis est, qui uelit, ut ne diligat quẽquam, nec ipse ab ullo diligatur, circũfluere omnibus copijs, atq; in omni rerum abudãtia uiuere? Etenim ut quisq; maximè opibus, principatu et potestate excellit, ita in amicitijs expetendis colendisq; maximè excellit. Quis enim esset tãtus fructus in prosperis rebus sublata benignitate, quæ et in amicos extat maximè, et amplissimis laudibus afficitur? Aut quo tandem modo, sine amicis custodiri cõseruariq; possent? quarum possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuẽdam. In paupertate etiam, cæterisq; asperis rebus omnibus, amicorũ bonitatẽ perfugiũ putant cõmune esse omnium. Iam & adolescentes in officio cõtinent amici, & senibus ad obsequium præsto sunt, eas que uitæ actiones fungendas, quibus propter imbecillitatem deesse coguntur: & constanti ætati comites se ad 1

amicos similes. Ex quo prouerbia facta sint, Pares cũ paribus facillimè cõgregantur, et Graculus cum graculo, & cætera generis eiusdem. Alij contrà, figulos aiunt ita esse inter se animatos, eorumq; causas longius & à natura studiosius petunt. Euripides quidem, Terram ait cum sicca est, desiderare imbrem: Cælũ autem cum magna aquæ copia abundat, terram expetere. Et Heraclitus, contrarium utile, & ex rebus disparibus & dissimilibus pulcherrimum concentum effici, & discordia effici omnia. Ab his cum multi alij, tum Empedocles dissentit. Nam pares cum paribus facillime congregari. Quæstiones igitur naturales quoniam non sunt huius disputationis, omittamus, & eas quæ naturam attingunt humanam, quæq; ad mores perturbationesq; animi pertinent tractemus. uelu ti, utrum in omnibus sit amicitia, an inter malos esse non possit. & num sit unum modo genus amicitiæ, an plura. Qui enim unum esse putant quòd accessionem & decessionem admittat, non satis magno illi quidem argumento nituntur. Habent enim accessionem et decessionẽ multa quæ genere inter se differunt, de quibus suprà diximus. Hæc autem facilè intelligentur, si quid sit amabile cognouerimus: quippe cum nõ uideantur diligenda omnia, sed ea duntaxat, in quibus 2

ineſt

ineſt cauſa diligendi: in quibus ſunt honeſta, utilia, et iucunda. Vtilia quidem ſunt, ex quibus utilitas aliqua percipitur, uel cõſequitur uoluptas. Ita in eo quod amabile eſt, uel utilitatem ſequimur, uel uoluptatem. Sed utrum id quiſq; diligat, quod abſolutè bonum eſt, an quod ſibi bono eſt, quæſtio eſt: quoniam hæc interdũ inter ſe diſcrepant. Itemq; de iucundis rebus quæri poteſt. Videtur autem id unuſquiſq; amare, quod ſibi bono eſt. Quod uerò perfectè abſoluteq; bonũ eſt, per ſe omne amabile. Vnicuiq;, quod ſibi quiſq; utile iudicat. Quod autem cuiq; bono ſit, non id quiſq; diligit, ſed quod eſſe uideatur. Nihil intereſt, quoniam erit amabile quod uideatur. Quoniam autem ab his tribus omnes cauſæ diligendi proficiſcũtur, cum ijs quidem quæ inanimata ſunt, nemini eſſe amicitia dicitur. Nõ eſt enim mutuus amor in eis, nec ea uolunt bonis affici. Rideatur enim, ſi quis uinum bonis affici uelit, ſed integrum ac ſaluum omnes uolunt, ad uſus ſuos. Atqui omnes aiunt oportere amicum uelle bonis affici, eius cauſa, nulla utilitate quæſita. Qui autem ita uolunt amicos abundare bonis, eos beneuolos appellant, ſi idem ab illo uiciſsim non fiat. Beneuolentiam enim aiunt in ijs eſſe amicitiam, qui uiciſsim idem faciũt & accipiunt. Sed nunquid eò addendum eſt, ſi non ſit occul-

occulta? Multi enim propter bonitatis utilitatisq; opinionem, etiam eos quos nunquam uiderunt, quodam modo diligunt. fieri' que potest, ut eorum aliquis sic in hunc sit animatus. Quocirca hi beneuolentia inter se illi quidē coniuncti uidentur esse, sed amicos quis eos dixerit, cum quemadmodū inter se animati sint, ignorent? Amici ergo & beneuolentia inter se colligati debent esse, & se uelle ultro citró que bonis affici.

Sed genere differunt amores & amicitiæ. Sunt enim tria amicitiæ genera, quæ rebus amabilibus æqualiter pariter' que respondent. Est enim suus cuiusque generis mutuus amor haud obscurus. Et qui inter se diligunt, alteri alteros se bonis affici uolunt, quia diligunt. Ac ij quidem qui utilitatis causa fingunt amicitias, non propter se causá' que sua inter se amant, sed quia utilitas aliqua utrinque pariatur. Eadem est ratio eorum, qui amicitias colunt propter uoluptatem. Non enim facetos propterea diligunt, quia probi sint, sed quia delectent. Quapropter & ij, qui utilitatis causa amicitias sequuntur, suis commodis, & ij qui delectationis causa, amorem sua ipsorum uoluptate metiuntur. Nec quia boni sunt, coluntur, sed quia fructuosi & iucundi. Sunt ergo hæ fortuitæ & fucatæ amicitiæ, quoniā non idcirco qui diligitur, 3

coli-

dioſiſſimè perſequuntur. Et quia mutata ætate alia ſequuntur quæ delectent, idcirco repente & amici fiunt, & ab amore deſiſtunt. Nam eorum amor ſæpe unà cum uoluptate deponitur, cuius cita eſt & repentina mutatio. Itaq; & cito diligunt, & ab amore deſiſtunt ſæpe eodem die mutata ſententia. Hi unà uerſari totos dies cupiunt, & uitæ ſocietate coniungi, quòd iſto modo eis' adſint ea omnia quæ ad amicitiam pertinent. At uerò perfecta illa amicitia eſt, qua uiri boni pari uirtute præditi inter ſe coniuncti ſunt & copulati. Hi enim ultro citroq; bonis ſe affici uolunt, quia ſint boni. boni aũt ſunt ſua ſponte. Qui autẽ amicos affici bonis cupiunt illorũ cauſa, ij maximè amici habendi ſunt. Sunt enim ſuapte ſponte ita affecti animo, nõ temere neq; caſu. Manebit igitur horũ amicitia tandiu, quandiu boni futuri ſunt. At uirtutis manet certa & ſtabilis poſſeſſio. Atq; etiam omnino uterque bonus eſt alteri. ſi quidem uiri boni abſolutè ac perfectè boni ſunt, utilitatesq; ex amicitia percipient atq; oblectationẽ. Qui enim uerè boni ſunt, ijdem etiam inter ſe alter alterũ oblectant. Suæ enim cuiq; iucundæ actiones, & bonorũ ſunt eiuſmodi uel ſimiles actiones. Sed hæc talis maximè firma eſt & ſtabilis amicitia, nec ſine cauſa. Sunt enim in ea om-

nia quæ amicis ineſſe debent. Omnis enim amicitia uel ad fructũ dirigitur, uel ad uoluptatẽ, aut ſine adiunctione, aut eius certè qui diligit, atq; ad quandam ſimilitudinem: quæ huic per ſe inſunt omnia. Huic autem ſimilia ſunt reliqua, quod per ſe bonum eſt, quod que per ſe iucundum, quibus nihil amabilius reperiri poteſt, nil copulatius. Ergo in illis ineſt amor & amicitia, eá que optima. Iure autem rarum eſt maximè iſtud genus amicitiæ. Siquidem hominum huius generis magna eſt penuria, & tempore ac conſuetudine opus eſt. Nam uerum illud eſt, Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut inter ſe norint. Nec antè quidem probari aut amici eſſe poſſunt, quàm habeant quaſi ſigna quædam & notas, quibus uterque alterum, an ad amicitiam ſit idoneus, iudicet. Qui uerò nimis cito ea omnia perficiunt, quæ ad amicitiam pertinent, ij ſe illi quidem amicos eſſe uolunt, nec ſunt tamen, niſi ſint digni amicitia: ità que iudicent. Repente quidẽ conciliandæ amicitiæ uoluntas naſcitur, amicitia non item: ſed & tempus & cætera omnia, ut perfecta & abſoluta ſit deſiderat. Quæ omnia & ſimilia ab utroque extant in alterum. quæ quidem in
4 amicis ineſſe conuenit. Quæ autem iucunditatis cauſa conflatur, huic eſt ſimilis. Boni enim uiri ſe ultro

ultro & citro oblectant. Item que ea quæ utilitatibus emolumentis que colitur: siquidem uiri boni tales se alter alteri præbent. Tum uerò amicitiæ huius generis permanent diutissimè, cum ab amicis paria ut iucunditates ministrantur. neque ita solum, sed si etiam ab utroque proficiscantur, ut facetis contingit, non ut in amante & eo quem ille insano amore deperit. Neq; enim ijsdem rebus mouentur isti, sed ille forma huius, hic amatoris obsequio & obseruantia. Simulac igitur forma immutata est, interdum etiam amicitia dissoluitur, cum in hoc non est iucundus aspectus, ab illo hic nõ colitur. Sed pleriq; in amicitia permanent, si moribus similes consuetudine adiuncta mores diligant. Qui autem in amoribus non iucunditatẽ, sed utilitates permutant, minus diu permanent in amicitia. Qui uerò amici sunt spe quæstus et emolumenti, eorũ amicitiam utilitas cõmutata dissoluit: quippe qui se nõ inter se diligerent, sed utilitatem et fructũ. Quocirca suauitatis utilitatisq; causa et malis inter malos, & bonis cũ improbis, & neutris cum quolibet amicitia esse potest. Sed perspicuũ est in solis bonis uerã perfectãq; esse amicitiã. Malis enim inter malos, nisi qd emolumẽti cõsequatur, nõ est amicitia. Sola etiam bonorũ amicitia reprehensione et crimina

tionibus caret. Non enim facilè est criminibus aliquem oblatis credere de eo, quem ipse diu probauit, atq; perspexit. Præterea & fides in his uiget, nec ullus relinquitur iniuriæ locus, cæteráq; omnia quæ in uera amicitia postulantur. In alijs autem societatibus nihil prohibet contraria his existere. Quoniam enim homines, eos etiam amicos appellant, qui utilitatibus, emolumentis, & fructibus amicitias dirigunt: ut ciuitates, in quibus societates nasci uidẽtur utilitatis causa: & eos qui oblectationis causa inter se amant, ut faciunt pueri: certe hos tales homines nos etiam amicos appellemus. Amicitiæ autem genera sunt plura. Ac primum quidem & propriè amicitiam eam nominemus, quæ inter bonos est quia boni sint: reliquas ex similitudine. Amici sunt idcirco, quia in eis aliqua est boni significatio & similitudo. Etenim iucunditas bonum ijs uidetur, qui studiosi sunt iucunditatis. Nec hæ ferè amicitiæ copulatæ coniunctæ que reperiuntur in quoquam, nec ijdem utilitatis causa fiunt amici & uoluptatis, quòd non admodum coniugata sunt, quæ temere & casu eueniunt. Cumq; in hæc genera distributa sit amicitia, improbi quidem amici futuri sunt utilitatis uoluptatisq; causa, quia similes sint; boni autem per se amici sunt, quia probi. Hi

ergo

ergo absolutè amici nominantur, illi fortuitò, & quia his sunt similes. Vt uerò in uirtutibus, sic in amicitia, alij animo & habitu, alij usu & actione amici nominantur. Alij enim uitæ consuetudine & societate coniuncti, & se ultro & citro oblectant, & utilitates suppeditant. Quidam uerò dormiunt, disiuncti' ue sunt illi quidem interuallo locorum, nec utuntur amicitia, sed ita sunt affecti animo, ut proprio amicorum munere fungantur. Neque enim locorum interualla funditus tollunt amicitiam, sed officia & actionem. Quod si sit diuturna absentia, amicitiam quoque delet, ac obruit obliuione. Ex quo factum est prouerbiũ, Multas quidem amicitias diremisse silentium. Sed nec senes, nec seueri, idonei ad amicitiam uidentur: quippe cum nec in ijs sit admodum iucunditatis, & nemo possit cum tristi uiuere. Nam et dolorẽ natura fugit, & uoluptatem sequitur maximè. Qui autem alteri alteris probati sunt, nec coniunctione uitæ sociati, beneuolis sunt quàm amicis similiores. Nihil est enim tam amicorũ proprium, quàm uitæ societas & communio. Præsidia enim & adiumenta inopes desiderant, societatem uitæ etiam beati, quandoquidem eos solos esse minimè conuenit. At coniunctio uitæ esse inter eos non potest, qui nec iucũdi sint, ne

que ijſdem rebus moueantur: quod ſodalitas uidetur maximè cõtinere. Ergò amicitia uidetur ea maximè, quæ inter bonos eſt. Amandum eſt enim & ſequendum quòd abſolutè ac propter ſe bonũ eſt, uel iucundum. Id autem cuiq; bono eſt, quod ſibi quiſq; utile arbitratur. At probus probo amicus eſt, utriuſq; cauſa. Sed amor perturbationi ſimilis eſt, habitui amicitia, quoniã amor nõ minus ijs quæ inanimata ſunt tribuitur, & redamant animi iudicio, quod ab habitu proficiſcitur. Bonisq; affici uolunt quos diligũt illorũ cauſa, nõ repentino aliquo quaſi motu incitati, ſed animi iudicio atq; ratione. E quibus amici chari ſunt, ij ſua ipſorũ bona diligunt. Cũ enim uir bonus, amicus paratus eſt, tum in bonis eius cui eſt amicus ducitur. Quo circa uterq; ſuas opes diligit, uiciſſimq; reddit parẽ animi, uoluntatẽ et iucunditatẽ, quãdoquidem amicitia quædam æqualitas dicitur. Hæc igitur in amicitia
6 ea quæ in bonis eſt, inſunt maximè. Inter ſeueros autem et ſenes, eo rarius amicitia eſt, quo moroſiores ſunt et difficiliores, minusq; delectãtur ſermonibus. Nam et amicitiæ propria ſunt hæc omnia, et eã contrahunt. Itaq; amicitiã cito adoleſcentes inſtituũt, ſenes nõ item. Neq; enim eos charos habent, quorũ conſuetudine minus delectantur. Itẽq; ne ſeueri quidẽ et triſtes.

triſtes. Et quanquã hi tales homines beneuolentia inter ſe coniunguntur, cum ſuos bonis uelint affici, & adiumenta præſidiáq; ſuis rebus duris petant: tamen non admodum amicitiæ præſidia quærunt, quod cum alijs uerſari nequeant, neq; ſe ultro & citro ulla re oblectare. quæ ad amicitiã omnia maximè uidentur pertinere. Sed perfecta cum multis amicitia inſtitui non poteſt: ſicut fieri non poteſt, ut inſano amore unà multi colantur. Sint enim nimiæ illæ amicitiæ, ſed hoc tale cum uno natura uidetur intercedere. Eidemq; ſimul probari ac placere multos, nec facilè eſt, nec fortaſſe utile. Experiendum etiam eſt, & conſuetudo adiungenda, quod eſt omniũ difficillimum. Nam utilitatis cauſa & delectationis multis idẽ placere poteſt, quòd & huius generis ſit magna copia, et ad breue exiguumq; tempus durent obſequia. Horum autem duorum generũ magis illa nomen uidetur obtinere amicitiæ, quæ delectatione & iucunditate uitæ dirigitur: cum in hoc genere eadem efficiant utrique, & ſe alter alterum oblectent, & ijſdem rebus moueantur, quales ſunt adoleſcentum amicitiæ, in quibus magis uiget liberalitas. At uerò quæ emolumentis, utilitatibus, & fructibus colitur amicitia, illorum eſt hominum propria qui in foro iudicijſ' que uerſantur.

Et beati quidem utilitates & emolumenta non desiderant, iucunditatem delectationem que desiderant. Viuere enim cum aliquibus cupiunt, & molestias ferunt illi quidem ad tempus: perpetuò tamen ne suas quidem opes, si molestiam afferant, quisquam perferre possit. Itaque amicos suaues deligunt, quos quidem par est probos esse. Sic enim eis ea suppetent omnia, quæ amicis adesse debent. Qui uerò sunt aliquo imperio præditi, ij amicis distinctis ac disparibus utuntur. Ex alijs enim utilitates percipiunt, alios habent ministros libidinum: quæ duo non ferè in eodem reperiuntur. Neque enim aut eos eligunt, qui uirtute quasi sale sermonis iucunditatem condiant, aut eos qui sint ad res honestas utiles: sed facetos, qui delectandi studio teneantur, et qui possint imperata exequi. At qui non solent admodum hæc in eodem inesse. Dictum est, uirum bonum eundem utilem & iucundum esse. qualis amicus non est superiori, nisi etiam uirtute superetur. Sin minus, non est par inferior proportione. Cuius generis non admodum multi solent existere. Ergo in æqualitate ac parilitate hæ de quibus dixi, amicitiæ cernuntur, quoniam eadem ab utrisq; exstant in alterum. & sibi ea uicissim optant, aut aliud cum alio, ut dixi, ut uoluptatem utilitate commutant.

Hoc

Hoc etiam dixi, eas non esse æquè amicitias, nec diu permanere. Atq; etiã uidentur ex similitudine & dissimilitudine eiusdem & esse amicitiæ, & non esse. Nam amicitiæ uidentur, si cum ea conferantur, quæ uirtute dirigitur. Cum enim iucunditas in illa, in hac insit utilitas, hæc insũt in hac omnia. Quia uerò hæc criminationibus caret, stabilisq; ac firma est, illæ autem decidunt celeriter, alijsque multis differunt, non uidentur amicitiæ propter dissimilitudinem. Atq; etiam aliud genus est amicitiæ, quod in excellentia et præstantia cernitur, qualis est patri cum liberis, seni cum adolescente, uiro cum uxore, et principi cum eis quibus præsit. Sed hæ inter se differunt. Non enim eadem est parentibus cum liberis, & ijs qui præsunt alijs cum ijs qui eorum in imperio erunt: nec patri quidem eadem est cum filio, & filio cum patre: nec eadẽ uiro cum uxore, uxoriq; cum uiro. Nam cum alia uirtus aliudq; officium horum unicuique sit attributum, diuersæ autem & uariæ sint causæ diligẽdi: fit, ut alia atque alia intercedat amicitia & charitas. Nec eadem quidem utriq; ab altero officia tribuũtur, nec id quidem æquum sit, uel postulandum est. Cum uerò ea tribuunt liberi parentibus quæ debent procreatoribus, parentes uicissim liberis quæ ex se natis debent:

tum ibi ſtabilis quædam & honeſta amicitia exoriatur neceſſe eſt. Qua etiã ratione in cæteris amicitijs quæ in excellentia ſunt, amor debet exiſtere, uelut maior ei charitas debetur qui præſtantior eſt, quàm ipſe alteri debeat, & ei ex quo maiores utilitates fructusq; capiantur, itemq; cæteris omnibus. Cum enim amor pro dignitate exoritur, tum exiſtit quodam modo par ratio, in qua amicitia conſiſtit. Sed non eodem modo in iuſtitia et amicitia par ratio æqualitasq; cernitur. Eſt enim in iuſtitia primo loco eius quod pro dignitate cuiq; tribuitur, habenda ratio: ſecundo eius, quantũ quisq; auferre debeat. At in amicitia contrà, primum id conſiderandum eſt, quantum cuiq; debeatur: deinde, quid tribuendum ſit cuiq; pro dignitate. Quod ex eo perſpici poteſt, quia ſi magna ſit inter amicos uirtutis, uel uitij, uel facultatum, uel aliarum rerum diſtantia, non iam in amicitia permanent, nec dignos quidẽ ſe iudicant. Quod in Dijs eſt multo etiam euidentius, ex eo q̃ omnibus bonis longe ac multũ ſuperent. Id quod etiã in regibus cernere licet, quorũ amicitia multo his inferiores homines ſe indignos putant. Et nequã homines ſe indignos cẽſent, qui optimis uiris atq; ſapientiſſimis ſint amici. Ergo incertum eſt quatenus hi permaneant in amicitia: cum ſi multa

eximan-

eximantur, etiam maneant: sin magna sit distantia, ut Dei, non iam manet amicitia. Ex quo existit quæstio, num aliquando uelint amicos bonis quàm maximis affici, ut deos esse. Neq; enim iam amici futuri sunt. nõ igitur erunt in bonis. nam in bonis amicorũ amici numerantur. Quod si præclare illud dictum est, suum quemq; amicũ bonis affici uelle illius causa, profectò permaneat ille in amicitia oporteat, qualiscunq; hic sit futurus. Homini autem maxima bona ille quidẽ optabit, sed non omnia profectò. Se enim quisq; maximè diligit. Sed pleriq; uidentur diligi malle quàm diligere, propter ambitionem. Itaq; multi amici, assentatores reperiuntur. Est enim amicus nimius assentator omnis, aut certè se eum uult uideri, qui diligere quàm diligi malit. Hoc autem ipsum diligi, haud procul abest ab honore, cuius cupiditate multi inflammantur. Neque uerò honorem propter se expetunt, sed temere & casu. Plerique enim ex eo uoluptatem percipiunt, si à uiris qui imperio præditi sunt, honore afficiantur: quòd sperant, si qua re egeant, fore ut ab ijs consequantur. Atqui quasi testimonio beneficij honore capiuntur. Alij cum à probis & notis honorem sibi tribui cupiant, illorum de se confirmare uolunt opinionẽ. Gaudent igitur se probos esse, 7

illorum

nere ut administri sint libidinis. At uerò in malis nihil firmum, nihil stabile est: quippe qui similes non permaneant. Ad tempus amicitias colunt, cum interim sua inter se alter alterum improbitate flagitijsq; oblectant. Illi autẽ qui utilitatibus amicitias dirigunt, quique suauitate, diutius colunt amicitias. Nam amici sunt tandiu, quandiu alter alteri utilitates oblectationesq; suppeditant. Ex contrarijs uerò eæ potius nomen amicitiæ obtinent, quæ utilitatis causa comparantur: ut egens locupleti, doctus insscio. Qua enim quisq; re eget, eam cum sibi dari uelit, aliam dat uicissim. Quod ad genus trahere ac transferre licet amatorem & eum qui amatur, & formosum & deformem. Quocirca ridiculi uidentur interim amatores, qui suo in suos amori illorum erga se amorem æquum censent pariter æqualiterq; respondere. Si quidem digni amore sunt, fortasis æque postulandũ est: sin nihil tale habeant, sit ridiculum. Nec contraria quidem certè contraria suapte natura sibi expetunt, sed fortuitò & casu. estq; appetitio mediocritatis, quod bonum dicitur: uelut ei rei quæ sicca est, non optabile est nec utile, humidam fieri, sed ad mediocritatẽ peruenire. itemq; rei calidæ, ac cæteris. Sed hæc quidẽ, quoniam non sunt huius disputationis, missa faciamus.

9 mus. In ijſdem rebus, ut initiò dixi, uerſari amicitia & iuſtitia uidentur, quippe cum ius in omni ſocietate et amicitia cernantur. Itaq; amicos appellãt eos, quibuſcum unà & nauigant & militant, itemq; eos, quibuſcum quampiam ineunt ſocietatem. quandiuq; homines inter ſe communione aliqua conſociati ſunt, tandiu, quoniam iuris etiam communio, amicitia permanet. Et prouerbium illud rectè, Amicorũ bona cõmunia, quandoquidem amicitia in ſocietate conſiſtit. Sunt autem fratrum & ſociorum omnia communia, certa reliquorum. maioresq; ſunt horum copiæ, illorũ minores, quoniam amicitiæ aliæ grauiores & ſanctiores ſunt, leuiores infirmioresq; aliæ. Sed iura inter ſe diſcrepant. Neq; enim eadem intercedunt cum liberis, neq; fratribus inter ipſos, nec ſocijs, nec ciuibus. Similiterq; que in alijs amicis. Alia igitur atq; alia iura ſunt & officia, aliæ atq; aliæ iniuriæ his omnibus inter ipſos, acceſſioneq; ac creſcendo ualent, ſi maiora extent in amicos. Vt ſocio grauius eſt adimere pecuniam quàm ciui: & fratri non opitulari, quàm extero: & patrem uerberare, quàm quemuis alium. Ius autem unà cum amicitia augeri ſolet, quippe cum & ijſdem in rebus ſint, & æquè pateant. Partibus etiam Reipub. ſunt ſimiles ſocietates. Conueniunt enim

unum

unum in locum homines emolumenti alicuius causa, & ut omnia suppeditent, quæ ad uitæ usum cultumq; pertinent. Societas autem ciuilis iam ab initio constituta est. Hoc enim legislatores inuestigant, qui id demum ius esse fatentur, quod publice prodest. Ac cæteræ quidem societates sibi quasi finem propositam habent aliqua ex parte utilitatem, ut nautæ eam quæ nauigationi proposita est, ad facultatem uel pecuniarum uel alicuius rei generis eiusdem, et commilitones eam quam spectat res bellica, siue pecuniarũ, siue uictoriæ, siue urbis cupiditate ducantur. Itemq; tribules & populares. Quanquam nonnullæ societates uoluptatis causa constitui solent, ut eorum qui choros ducunt, & eorum qui pecunias in conuiuia conferunt, quæ sacrificij causa & conuentus fieri solent, quæ que omnes ciuili subiectæ uidentur. Non enim ciuilis consociatio eius quod in præsens prodest, sed quod in omnem uitam, cupiditate ducitur. Qui autem sacra faciunt, atq; in ijs cõuentus: ij cum Dijs honorem tribuunt, tum sibi ipsi cessationẽ suauem & iucundam comparant. Constat enim sacra et conuentus olim fieri solitos, posteaquam fruges perceptæ erant, ut primitiæ, quòd id maximè temporis cessarent. Hoc igitur apparet, omnes societates

partes

partes esse ciuilis, cuius generis societates etiam amicitiæ eiusdem generis consequuntur. Rei autem publicæ tria sunt genera, totidemq; ab illis defectiones, quasi earum euersiones. Sunt autem Resp. regia potestas, & ea quæ est in potestate optimorum, & tertia ea quæ ex censu nominata est, quam aptè Censuum potestatem appellari licet: quam eandem pleriq; Rempub. solent dicere. Harum autem omnium optima est Regia, deterrima Timocratia. Defectio à regia tyrannis dicitur. utriq; enim unus præest, sed tamen inter eas permultũ interest. Tyrannus enim suis, rex eorum quibus præest, solet commodis utilitatiq; seruire. Neq; enim rex habendus est is, qui se ipse non est contentus, quiq; copijs adiumentisque omnibus minus excellit. Qui autem eiusmodi sit, is cum nullo egebit, tum rationem nullam ducet commodorum suorum, sed eorum qui ipsius in imperio erunt. Nam qui se eum non præstat, eum sorte delectũ quendam potius quàm regẽ licet dicere. At tyrannis huic aduersaria est, siquidem sibi suisq; rationibus consulit. Quo magis perspicuum est, eam esse deterrimam. Quod enim rei optimæ contrarium est, idem pessimũ & flagitiosissimum. Ex regali autem potestate in tyrannidem Resp. delabitur. Est enim corruptela singu-

laris

laris principatus tyrannis: et rex si uitiosus sit, tyrannus efficitur. Ex eo autem statu Reip. qui est in potestate optimorum, in eum fit mutatio, in quo pauci præsunt. idq; culpa & uitio principum, qui res ciuitatis non diuidunt pro dignitate, sibiq; uel omnia uel maxima cõmoda sumunt, & magistratus semper ad eosdẽ deferunt, quòd plurimi faciant diuitias. Ita pro optimis pauci, ijq; uitiosi imperant. Quæ autem ex censu potestas nominata est, in popularem uertitur. Sunt enim hæ finitimæ, quod & censu potestas est in multitudine, & ij æquo iure uiuunt, qui censi sunt. Sed quoniam popularis potestas paulum à statu Reip. discedit, minime uitiosa est. Ac Reipub. quidem status hoc ferè pacto labefactari mutariq; solent, quòd ita & paulum admodum, & facillimè mutentur. Earum autem similitudines & quasi exempla licet in familijs cernere. Nam quæ patri est cum liberis societas, regalis potestatis formam obtinet. Patri enim curæ sunt sui liberi. Hinc etiam Homerus Iouem patrem uocauit. Vult enim regiam potestatem esse patrium imperium, etsi in tyrannidem uersum sit apud Persas, qui pro seruis utuntur liberis suis. Est etiam domini in seruos tyrannicum imperium, quippe in quo domini cõmoda agantur. Atq; hoc quidem ius rectũ est, Per

ſicum à recta uia deflexit. Diſpares enim diſparia imperia ſequũtur. Viro aũt cum uxore ius id intercedit, quod eſt in optimorũ poteſtate. Nã pro dignitate uir ijs in rebus imperat, quæ dignæ ſunt uiro: quæ autem fœminã decẽt, eas ei tribuit. Quòd ſi in omnibus præſit uir ac dominetur, in poteſtatem populare fit mutatio, quoniã contra decorũ facit, non quia eſt præſtãtior. Interdum etiã mulieres præſunt, cũ amplum patrimoniũ conſecutæ ſunt. Nõ igitur tũ imperia uirtuti deferuntur, ſed diuitijs et facultatib. quẽadmodũ in poteſtate populari. At cenſu poteſtati pariter reſpondet quæ fratrib. inter ipſos cõiunctio eſt. Sunt enim pares, niſi ſint diſpari ætate. Itaq; ſi magna ſit ætatis diſtantia, nõ iam amicitia fraterna cõſtituitur. Sed in ijs maximè familijs uiget popularis poteſtas, quæ domino carẽt, quòd ibi omnes pares ſint: et in quib. eſt
11 princeps imbecillus, et licẽtia conceſſa omnibus. In unoquoq; autẽ Reip. genere, tandiu amicitia manere uidetur, quandiu ius et officiũ permanet. Regis quidem cum ijs quib. præeſt, amicitia, in excellentia quadam beneficij cernitur. Bene enim de ſuis meretur. Si quidem bonus ſit, eò omnia referet, ut ſint quàm beatiſſimi, quemadmodum paſtori oues curæ eſſe ſolent. Vnde Agamemnonem Homerus paſtorem populorum

rum uocauit. Quo etiam in genere patrium est imperium, sed magnitudine beneficiorum præstat. Pater enim is est, qui quod omnium maximum est procreauit, is qui aluit, is qui erudiuit, quæ eadem tribuuntur etiam maioribus. Natura enim præest & pater liberis, & aui nepotibus, & rex ijs qui in eius sunt imperio. Hæ autem amicitiæ in excellentia quadam præstantiaque cernuntur. Itaque honos tribuitur parentibus. Nec uero eadem ijs officia & iura tribuuntur, sed pro dignitate, præsertim cum hoc etiam modo amicitia iudicetur. Eadem autem amicitia est uiro cum uxore, quæ in potestate optimorum. Virtuti enim hoc consentaneum est, ut & optimo cuique semper maxima quæque commoda, & cuique pro dignitate tribuantur. Quæ eadem est iustitiæ ratio et sententia. At uerò fratribus inter ipsos amicitia similis est sociorũ amicitiæ. Sunt enim pares et æquales, cuiusmodi quidẽ in hominibus ijdem ferè mores sunt, eadẽ studia, eædẽ uoluntates. Huic etiã finitima ea est, quæ uiget in cẽsus potestate. pars enim ciues uolunt esse ac probi, uicissimq; imperare, & id æqualiter: quod idem in amicitia ualet plurimum. Sed in euersionibus Rerũpub. ut officia & iura ad breue exiguumq; tempus durãt, sic etiã amicitia, et pessima

quæq; ad breuissimum durat. In tyrannorum enim uita aut nullus aut certè perexiguus locus est amicitiæ. Nam quibus hominibus nulla societas est inter ipsos, nullaq; cõmunio, principi cũ eo cui præest, in ijs nulla est inter eos amicitia, quando ne ius quidẽ, nisi forte quale est artifici cum instrumento, & animo cum corpore, et hero cum famulo. Ab his enim percipiunt utilitates ij qui utuntur, & amicitia nulla est, nec ius ullum cum mutis rebus, nec cũ equo quidem et boue, nec cũ seruo quia seruus est. Nulla est enim societas nobis cum illo, cum præsertim seruus instrumentũ sit loquens, et seruus mutus instrumentũ. Quia ergo seruus est, nulla est nobis cum eo amicitia, sed quia homo. Sic enim nati uidemur, ut inter omnes esset societas quædam, inter quos possit esse legis conuentorũq; communio. ita etiã amicitia, quia homo est. In tyrannide autem ad perbreue tempus manet amicitiæ iurisq; cõmunio. at in populari potestate diutius. Multa enim sunt æquo iure utentibus hominibus inter se cõ
12 munia. In societate ac cõmunione, ut diximus, omnis amicitia consistit. Sed hinc eam quæ inter sanguine coniunctos & socios intercedit, licet excludere. Quæ autẽ ciuibus, tribubus, et hominibus unà nauigantibus inter ipsos est amicitia, quæq; sunt eius generis:

ris: eæ ſocietatib. ſunt cõmunitatib. q; ſimiliores, quip pe quæ ſtipulatione quadã conſtare uideãtur. quibus etiã hoſpitalẽ aſcribere licet. Gradus aũt plures ſunt coniunctionis ſanguinis, qui à patria omnes profecti ſunt. Nam et parentes ex ſe natos diligunt, quod ſint quiddã ipſorũ: et nati parentes, quod ab illis orti ſint. Atqui magis norũt parentes quos procrearunt, quàm nati ſe ab illis procreatos: coniunctius q; eſt et copulatius ei quod procreatũ eſt, id omne qđ ipſum generauit, q̃ quod generatum eſt ei quod procreauit. Quicquid enim id eſt quod ab alio profectũ ſit, ei coniunctũ eſt, unde fluxerit. ut dẽs et pilus, et quiduis aliud ei qui habet. Illorum nihil ei unde ortũ eſt, aut certè minus, idq; progreſſu temporis. Nam & parentibus liberi ſimul ac orti ſunt, chari ſolent eſſe, et liberis parentes progredientibus ætatibus cum diſpicere et ſentire cœperunt. Ex quibus perſpicuũ eſt, quid ſit cur maior ſit ſenſus amoris in matribus. Nam æquè parẽtibus uita liberorũ chara eſt, atq; ſua. Nam cum ſint orti ex ijs, quaſi alteri ijdem ſunt, propter ſeiunctionem. Et natis quidem parentes chari ſunt, quod ab illis natura ſint procreati. Fratres aũt idcirco inter ſe diligunt, quod ex ijſdem orti ſunt parentibus. Quæ enim ipſis cum illis eſt contunctio, idem inter illos efficit.

ficit. Itaq; eundē sanguinem prædicant, eandemq; stirpem & sobolem, cæteraq; generis eiusdem. Sunt igitur in diuisis seiunctisq; rebus, ijdem quodam modo. Magnum est enim, unà educatos, et æquales esse, quoniam et æqualis æqualem delectat, et socij sunt qui similes sunt moribus. Quocirca sociorū amicitiæ fraterna similis est. Atq; etiam patrueles reliquiq; cognati et propinqui ob eam causam coniuncti inter se copulatiq; sunt, quod ex ijsdem nati sint. Alijq; eorum cōiunctiores sunt, alieniores alij, quòd uel propius parentem & auctorem attingant, uel ab eo absint longius. Quæ autem est & natis cum parentibus amicitia, et hominibus cum Dijs, ea constituta est tanquam cum bono atq; præstanti. Optimè enim de nobis meriti sunt, præsertim cū et procrearint nos & aluerint, et erudierint procreatos. Accedat huc suauitas quædam maior oportet ac utilitas, quàm in alienorum amicitia, quo uitæ est inter eos arctior communio. Insunt etiā in fraterna amicitia ea omnia, quæ in sociorum, ac multo etiā magis in probis omnino & similib. quo coniunctiores sunt, arctiusque se inter se ab ineunte ætate diligunt, quoq; sunt similiores moribus ij qui ab eisdem procreati sunt, unà educati, eadem disciplina eruditi et instituti. Huc etiā accedit comprobatio diuturna,

turna, maximũ et arctiſsimum uinculum. Eadem ratione ea omnia ſunt in reliquis cognatis, quæ ad amicitiam pertinent. Sed inter uirũ et uxorem, natura peperiſſe amicitiã uidetur. Eſt enim homo ad coniugiũ natus magis q̃ ad ciuilem ſocietatẽ: quo prior eſt domus magisq; neceſſaria, quàm ciuitas: & quo eſt animantibus procreatio communior. Ac beſtiæ quidem hoc unũ ſpectant & ſequuntur: homines autem non procreandi modo cauſa unam in domum conueniunt, ſed eorum etiã parandorum quæ ad uſum uitæ pertinent. Statim enim diſpertita ſunt officia, ſuntq; alia uiri, alia uxoris propria. Proſunt igitur uterq; alteri, ſua in commune conferentes, ob eamq; cauſam ſuauitas in hac tali uita ineſt utilitasq; maxima. Qui ſi probitatem ad eam attulerint, uirtute conſtituta uideri poteſt. Eſt enim utriuſq; uirtus propria, qua ſe oblectare poſſint. Et quoniam nati liberi uinculum quoddam uidentur, idcirco qui orbati ſunt, facilius diſſociãtur. Nam & liberi commune utriuſq; bonum eſt, et quod commune eſt aliquorum, omne eos coniungit & continet. Quam autem uitæ degendæ rationem uir et uxor unà ſequi debeant, & amici omnino hoc quærere nihil aliud eſt, quàm quemadmodum officia tueri debeant. Neq; enim idem homini eſt cum amico &

13 extero, et ſocio et condiſcipulo. Cum autem tria, ut dixi, genera amicitiæ ſint, & in unoquoq; genere alij amici pares ſint, alij ſuperiores (nam et boni inter ſe amici ſunt, præſtantior deteriori, itemq; ſuaues & utiles æquitatis emolumentis & præſtantibus) illi quidem pares eſſe debent in amore, cæterisq; rebus: qui non ſunt inferiores, ijs proportione præſtantiæ tribuendum eſt. Exiſtunt autem ſæpe criminationes & querelæ in amicitia, quæ ad fructũ refertur, uel ſola, uel maximè, nec ſine cauſa. Quoniã enim ij, qui uirtutem in amicitijs cõciliandis ſequuntur, propenſi ſunt ad bene ultro et citro merendũ, quod uirtutis et amicitiæ eſt propriũ, eoq; certatim properãt: in ijs nec criminationes incidunt, nec pugnæ. Neq; enim eo quiſquã offenditur, cui charus ſit, quiq; de ſe bene mereatur: quinetiã ſi gratus eſt, ei refert gratiã. Et qui cum fœnore conſecutus eſt qđ uolebat, is nunq; de amico conqueretur, cũ uterq; boni cupiditate ducatur. Ne in ijs quidẽ quæ ſuauitatis cauſa comparantur, incidunt. Si enim uita uictusq; cõmunis eos delectat, iam utriq; quod uolunt, aderit. Et ridiculus ſanè uideatur, ſi qs eũ accuſet, cuius cõſuetudine minus delectetur, cũ liceat ab eius abeſſe conſuetudine. At uerò plenæ ſunt obiurgationũ, plenæ querelarũ et criminationũ

eæ

eæ omnes quæ fructib. emolumentisq; dirigũtur. Nã qui ſpe mercedis, uſu, et cõſuetudine implicati ſunt, ſemper maiora deſiderant: ſeq; minora habere putãt, quàm digni ſint: queruntúrq; non tantas ſe opes, quãtas requirerent, eſſe conſecutos. Qui autem benignè faciunt, non poſſunt tantis iuuare copijs, quantis illi indigent, qui accipiunt. Sed uidetur ut ius duplex eſt, alterum non ſcriptum, alterum ſcriptum: ſic emolumentum quod ex rebus utilibus capitur, alterũ à more, alterum à lege proficiſci. Oriuntur ergo querelæ tum maximè, cum eam utilitatem non percipiunt, propter quam rem contraxerant. At ea quidem utilitas quæ lege introducta eſt, certis uerbis cernitur, quæ partim ſordida eſt, cum de manu in manum res traditur: partim ad tempus liberalior & honeſtior, ſed pactione adhibita quid pro quo reddendum ſit. Certum in hac eſt quid debeatur, non dubium, ſed moram et cunctationem habet, amicitiq; digniſſimam. Itaq; horum apud quoſdam nulla ſunt iudicia, ſed ſibi charos eſſe putant oportere eos, qui ex fide rem cum ipſis contraxerint. At uerò quæ moribus comparata non eſt, certa & ſolenni uerborum formula conſtat, ſed tanquam amico dant beneficium, aut alij qualiſcũque ſit. Par autem aut plus eo exigit, quaſi uerò non

dederit, sed fœneratus sit beneficium, nec item commutarit. Nec eadẽ erit eius qui contraxit rem, et eius qui dissoluit criminatio. Hoc ita fit propterea, quòd omnes uel certè complures honestarum rerum studio illi quidem trahuntur, sed tamen utilitatem & fructũ sequuntur: & quòd pulchrum est benefacere, non ut gratiam exigas, beneficijs autem affici utile et fructuosum. Referẽda est quidem par gratia si modo possis, idq; ultro. Neq; enim amicus quicquam inuitus facere debet, quasi uero iam inde ab initio peccarit, acceperitq; ab eo beneficium, unde minus debuit. Non enim ab amico acceperat, neque ab eo qui ob hanc causam contulerit. Vt igitur in rebus commutandis certa formula uerborum, eum par est qui beneficium accepit reddere, atq; polliceri si modo possit, se gratiam esse relaturum. Nam si minus possit, ne is quidem qui dedit, reposcat. Ergo si possis, reddendum beneficium est. Atque etiam in primis, quis beneficia dederit, & qua de causa, ponderandum est: ut etiam his de causis expectet ille, aut minus expectet. Sed hoc habet dubitationem, utrum referendæ gratiæ officium eius qui accepit emolumento & fructu ponderandum sit, an eius qui dedit beneficio. Nam cum beneficijs afficiuntur homines, extenuantes eiusmodi se à beneficis ac-

cis accepisse prædicant, quæ & illis exigua erant, & ab alijs accipere licebat. Illi contrà quæ & maxima deferre potuerint, & quanta ab alijs non potuissent accipere: idq; rebus eorum asperis, aut calamitatibus generis eiusdem. Vtrum igitur si amicitiam utilitas constituat, fructus quem ex beneficio tulit is cui delatum est, mensura sit, quæstio est. Hic enim indigebat, ei opitulatur alter, tanquã parem aliquando gratiam accepturus. Quoniam igitur tãto fuit præsidio, quanta in altero secuta est utilitas, tantum etiam reddendum est quantum acceperit, aut plus eo etiam, quoniam hoc multo est præclarius. In amicitijs autem quas uirtus contrahit, quoniam nullæ obiurgationes existunt, officium æstimandum est ex eius qui contulit animo & uoluntate. Virtutis enim & morum laus omnis in animi iudicio & uoluntate consistit.

Atque etiam in ijs amicitijs in quibus excellentiæ quædam sunt, querelæ incidunt. Nam cum uterque plus sibi tribui æquum censeat, hoc si fiat, amicitia dissoluitur. Qui namque melior est, is sibi maiora deberi existimat, quòd plus probo tribuendum sit: Eadem est eius qui maiorem utilitatem affert, ratio & sententia. Eum enim qui ad nullam partem sit utilis, paria emolumenta consequi negant oportere. 14

Famu-

Famulatum enim, non amicitiam esse, nisi pro dignitate officiorũ ea constabunt, quæ sunt amicitiæ propria. Putant enim ut in societate pecuniarum, sic in amicitia, plus accipere oportere eum, qui plus contulerit. At inops & deterior, contrà. Amici enim ueri & perfecti esse, subuenire egentibus. Quis enim fructus, inquiunt, quæ utilitas manet eum, qui probo aut potenti sit amicus, si quidem nihil sit consecuturus? At rectè quidem uterq; reposcere & exigere uidetur. Plusq; tribuendum utriq; est ex ijs rebus quæ uigent in amicitia: non idem quidem, sed superiori plus honoris, inopi plus emolumenti. Virtutis enim & beneficentiæ merces est gloria: inopiæ & indigentiæ præsidium, quæstus. Quæ etiam in rebus publicis similitudo perspicitur. Nec enim honos ei tribuitur, qui nihil confert in Rempub. studij, nihil operum, nihil facultatum. Quod enim commune est, datur ei qui Reipub. consulit. Atqui honos communis est, communis gloria. Non enim fieri potest, ut quis simul & à Repub. locupletetur, & gloriam consequatur. Quoniam enim nemo potest in omni negotio se premi, suasq; opes imminui sustinere: qui rei nummariæ iacturam fecerit, ei honorem tribuunt: qui muneribus non corrũpitur, pecunias. Quod enim cuiq; tribuitur pro

digni-

dignitate, id exæquat, ut dixi, tuetur q; amicitiam. Sic etiam cum ijs agendum est, qui non sunt pares. Et cui uel ad opes adiumentum allatum est, uel ad uirtutem, is honorem debet reddere. uicissim' que id reddendum quod quisq; possit. Exigit enim & postulat amicitia, non quod cuiq; debetur, sed quid quisq; efficere potest. Neq; enim id possit fieri in omnibus, quod in ijs contingit societatibus, quæ nobis sunt cum dijs et parentibus. Nam & nemo est qui parem ijs gratiã referre possit, & tamen qui eos quocunq; officio, et obseruatione potest, colit, is uir bonus est habendus. Itaque filio non uidetur concessum, ut patrem exhæredet, patri licet liberos. Par est enim filium, qui obligatus est, beneficia reddere: qui si omnia efficiat, nullam tamen partem uideatur illius meritorum assecutus. Ita semper illius beneficijs obligatus est. Quibus autem quispiam debet, eum quoniam illi præterire possunt, & patri licebit. Sed nemo est omnino, qui filium uelit exhæredare, nisi qui insigni quadam improbitate sit præditus. Nam præter naturalem amicitiam, communis etiam humanitas impellit: ut ne omni præsidio desertũ eum esse patiamur. Qui si facinorosus sit, cauendũ est, aut non laborandũ certè, ut opitulemur. plerig; enim beneficijs affici uolunt, ipsi cõferre ut rem inutilem, nolunt.

Liber

LIBER NONVS.

1 N omnibus autem amicitijs quæ nõ ſunt eiuſdem generis, comparatio et proportio, ut dictũ eſt, & exæquat amicitias, & conſeruat. Quod in ciuili ſocietate contingit, cum in ſutorem pro calceis, & in textorem cæteros que omnes extat remuneratio pro dignitate. Atque huc quidem numus comparatus eſt, quaſi rerum omniũ menſura communis, ut ad eum referantur, ex eóq; ponderẽtur omnia. Sed in amoribus interdum amator queritur, ſibi in amore parem non eſſe eum, quem amet, cum in eo nihil fortaſſe dignum ſit amicitia. Sæpe etiam amaſius queritur de amatore, quòd cum prius promiſerit omni, atamen nihil eorum quæ promiſit exoluit omnino. Quod tum euenire ſolet maximè, cum ille libidinis cauſa amat & colit, hic utilitatem ſequitur, nec utrique adſunt. Quoniam enim amicitia his de cauſis conſtituta erat, diſſociatio & diſtractio ſequitur, cum minus extãt ea à quibus cauſæ profectæ erant diligendi. Neque enim ſe inter ſe diligebant, ſed quæ aderant & ſuppetebant. quæ quoniam infirma ſunt nec ſtabilia, etiam amicitiæ ſunt eiuſmodi. At uerò amicitia, quam morum ſimilitudo bonorum cõglutinauit,

tinauit, quoniam propter se est, permanet, ut dixi. Sed amici dissident inter se tum, cum alia atque optabant eis obueniunt. Nam simile esse aiunt ac si nihil fieret omnino, cum non quod uolunt consequuntur. Quod citharœdo cuidam contigit, cui cum quispiam pollicitus esset, quo melius caneret, eo se maiorem mercedem esse daturum, is que postridie exigeret mercedem: eum respondit cum uoluptate compensasse uoluptatem. Si hoc uterque uolebat, satis habuit: sin ille uoluptatem quam ceperit, petebat, ille quæstum aucupabatur quo caruit: non rectè, neque præclarè ad societatem accidit. Quo enim quisque eget, ad id etiam attentus est: quod ut assequatur, nihil est non daturus. Vtrum autem precium rei eius sit præscribere qui dat, an qui accipit, quæstio est. Qui enim dat, uidetur illi permittere. Quod aiunt Protagoram facere solitum, qui cum docuisset quidlibet, iubebat eum æstimare qui didicisset, quanti uideretur scientia, & tantundem ferebat. In quibusdam eius generis satis est uiro merces. Qui uerò primùm argentum acceperunt, deinde nihil præstant eorum quæ professi sunt, propter promissorum magnitudinem, iure sunt illi quidem uituperandi. Neque enim exoluunt, quod promiserunt. Quod certè coguntur

Sophi-

Sophiſtæ facere, quòd nemo ſit qui quæ ſciant illi, argento dignum exiſtimet. Ac iſti quidem, quoniã non perficiunt in quæ mercedem acceperunt, iure reprehenduntur. Inter quos autem nullum pactum mercedis interuenit, ij quoniam ultro dant, omni, ut dixi, reprehenſione carent. Hanc enim talem amicitiam uirtus contraxit, in qua ex animo & uoluntate ponderanda remuneratio eſt. Ea enim eſt amici & uirtutis propria. Similis etiam eorum eſt ratio, inter quos Philoſophiæ eſt ſocietas & communio. Neq; enim aut rei tantæ dignitas pecunijs æſtimatur, aut ullus honos tanti momenti & ponderis poteſt exiſtere. Sed profecto ut erga deos, ſic hic ſatis ſit præſtare quod quiſq; efficere poßit. Si uero non fuerit talis largitio, ſed aliò referatur, ea ſequi debet maximè quæ ex utri uſq; dignitate uideatur. Quod ſi ita non fiat, non ſolum neceſſe eſt, uerùm etiam æquũ, eum qui rem tradat, precium præſcribere. Etenim ſi quantam hic utilitatem quantumq; fructum ceperit, aut quantã uoluptatem ſecutus ſit, parem ille uiciſßim conſequatur, ab hoc preciũ obtinebit. Nam in rebus uenalibus hoc cernere licet. Et nonnullis in locis leges ſunt, quæ iudicia uetant fieri, quòd eum deceat decidere cui habita ſit fides, ſicuti cum eo ſocietas & ratio cõtracta

eſt.

est. Cui enim res tradita sit atque permissa, eum iustius quàm qui permiserit, putat constituere posse. Nam per multas res non tantidem qui habent & ij qui sibi dari uolunt, æstimant. Sua enim cuiq;, & quæ quisq; dat, magni precij uidentur. attamen compensatio tanta sequi debet, quãtum ij qui acceperint, præscripserint. quanquam fortè non est tanti res æstimanda, quanti is qui tenet æstimat, sed quanti antè quàm occuparet, æstimabat. Hæc quoque dubi- 2
tationem afferunt, utrum patri omnia tribuenda sint officia, eiq; parendum sit in omnibus. Et utrum ægrotus medico debeat credere. Et num imperator deligendus sit is qui laude rei bellicæ ualeat plurimum. Itemque amico ne potius, an bono uiro subueniendum sit. Et utrum ei qui de nobis bene meritus est, referenda est gratia: an dandum beneficium socio, si utriq; non possit? Ac horum quidem omnium non est facilis explicatio, præsertim cum magnæ in ijs dissimilitudines ac differentiæ uersentur, & magnitudinis & exigui tatis & honestatis et necessitatis. Hoc tamen non est obscurum, non esse eidem officia tribuenda omnia. Potius enim referenda ferè quàm ineũda à socio gratia est. sicuti mutuum etiam reddendum est potius cui debetur, quàm sodali dandum beneficium. Quan-

quĩ hoc non ſemper ſit ſeruandum. Vt ſi quis redemptus ſit à prædonib. utrũ eum qui ſe liberarit uiciſſim redimere debeat qualiſcunq; ſit. aut ſi captus ille quidem non ſit, repetat autem aliquid, utrũ ei potius referenda ſit gratia, an uero redimendus pater, quæritur. Nam ſuus cuique pater potius ſit redimendus. Ergo, ut dixi, omnino debitum officium reddendum eſt. Quod ſi dandi ratio honeſti neceſsitatis'que ratione uincatur, eſt ad hæc ipſa declinãdum. Incidunt enim huiuſmodi tempora, cum beneficium quo prouocati ſumus, reddendum non eſt. ut ſi quis ſciens in bonum uirum beneficium contulerit, & in hunc quem improbum eſſe exiſtimet, extabit remuneratio. Neque enim ſemper ei commodandum eſt uiciſsim, qui commodarit. Nam & hic ſuam ob cauſam bono uiro commodauit, & ille nihil emolumenti ſe ab improbo ſperauit eſſe capturum. Ergo ſiue ita eſt, non eſt par dignitas: ſeu non eſt ita, ſed putant, nunquam abſurdum quicquam facere uidebuntur. Vt ergo ſæpe dixi, quæ de perturbationibus, actionibus & officijs habetur oratio, ijſdem finibus & terminis continetur, quibus eæ res in quibus uerſantur. Atque illud quidem perſpicuum eſt, non eadem omnibus officia tribuenda eſſe, nec patri quidem

omnia,

omnia, quemadmodũ Ioui nõ fiunt ſacra omnia. Quoniam autem alia parentibus, alia fratribus, alia propinquis, alia beneficis tribuenda ſunt: ſuum cuiq; ac proprium quodq; deceat tribuendũ eſt. Quod etiam facere uidentur. Nam inuitãt cognatos ad nuptias, quibus quoniã genus cõmune eſt, idcirco quæ genus attinẽt, ſunt illis inter ſe officia cõmunia. Ob eamq; cauſam cognatos & propinquos uenire putant oportere ad ſponſalia. Sed neceſſaria præſidia uitæ parentibus maximè debentur, quibus rebus procreatores iuuare pulchrius eſt quàm ſeipſum. Atque etiam ut Dijs, ſic ſuus honos tribuendus eſt parentibus: non omnis quidem, ſed patri is qui patrem, matri qui matrem deceat. Omnis etiam ſeni honos tribuendus eſt, is, qui ætatem illam decet, aſſurgendo, decedendo de uia, alijsque generis eiuſdem. Cũm ſodalibus & fratribus libertas, & rerum omnium communitas uigere debet. Cognatis etiam atque tribulibus, ciuibus item, reliquisque omnibus enitendum eſt, ut ſuus cuique tribuatur. & quæ in quoque inſunt, ea ex illa quæ nobis cũ illis erit familiaritate, ex uirtute et uſu erũt iudicanda. Ac in ijs quidem quæ ſunt eiuſdẽ generis, facilius iudiciũ eſt: quæ aũt ſunt alterius, difficilius. Non tamen ob eam quidem cauſam deſiſten-

dum est, quin etiã quoad fieri poterit explicanda sint
3 omnia. De dimittendis autem amicitijs hoc quæri solet, utrum discedendum sit ab amicis qui non sunt constantes neq; stabiles, an ne ab ijs qui amicitias utilitatibus & suauitate dirigunt. Cum hæc quidem nõ assequuntur, non est alienum dissoluere. Hæc enim amabant ipsa, quibus sublatis, illud consentaneum est, ut etiam amicitia tollatur. Licet etiã accusare, si quis utilitatem & suauitatem quærens diligat, séque in amicitia uirtutem simulet secutum. Nam, ut initio dixi, multa amicorum dissidia fiunt, cum nõ æquè ac putarant, sunt amici. Ac tum quidem, cum quispiam falsus est opinione, quòd alterum putaret ductum uirtute se diligere, nec is quicquam tale faciat: se ipse accusare debet. Sin autem ab illius simulatione falsus est, par est accusari eum qui fraude egerit, uel multo etiam magis quàm eos qui numos adulterant, quo in re præstantiore calliditas consumitur. Sed si tanquam probum uirum receperit aliquis, malus autem factus est, aut etiam uidetur: etiam ne diligendus sit, quæritur, an hoc fieri nullo pacto potest? Siquidem non sunt amore digna omnia, sed bona sola. Et improbus diligendus est nullus, neque æquum sit. Non enim uel amare improbos quisquam debet, uel par esse ac

se ac similis malorum. Atqui pares, ut dixi, cum paribus instituunt amicitiam. Sed utrum repente præcidendæ sint amicitiæ, an non cum omnibus, sed cum ijs quorum uitijs remedium nullum inueniri potest? Iis autem qui sanari possunt, eo magis quoddam adiumentum afferendum est ad mores, quàm ad opes, quòd melius est, & amicitia dignius. Quanquam alienum nihil qui discesserit facere uidetur, quippe cum non huic, aut certè tali foret amicus. Quoniam igitur ad meliorem mentem reuocare non potest, ab eius se remouet amicitia. Sin hic permanet, ille autem melior est, præstatq; uirtute: utrũ eo amico uti debeat, an fieri non possit, quæstio est. Hoc perspicuũ est in magna distantia, ut in ijs amicitijs quæ ab ineunte ætate contractæ sunt. Etenim si ille in puerili animo & sententia permaneat, hic autem uir sit optimus: quî fieri potest ut inter se diligant, cum nec moueantur ijsdem rebus, nec offendantur? Neque enim hæc sunt inter eos mutua, sine quibus amici esse nullo modo possunt: quandoquidem uita uictusq; que communis non potest inter eos intercedere. Sed de his iam diximus. Vtrum uerò nihilo erga eum alieniore animo esse debet, quàm si nunquã amicitia interces:isset: an prioris consuetudinis ualere debet recordatio? Vt e-

nim amicis potius gratificari putamus oportere quàm exteris, ſic ueteri amicitiæ aliquid tribuendum eſt, niſi propter ſingularem quandam improbitatem facta ſit diſtractio. 4 Ea autem, quæ amicitiam conciliant amicis inter ipſos, quibuſque amicitiæ fines & termini conſtituti ſunt, ab ijs profecta uidentur, quæ ſibi quemque conciliant atque commendant. Ponunt enim amicum eum, qui uelit ſeruire, ac ſeruiat commodis amici, aut quæ uideantur, illius cauſa: aut qui uelit ſaluum & incolumem amicum, eumque manere in uita ipſius cauſa. Quo ſunt animo matres in liberos, ijque amici qui temeritate ducti ſunt ad amandum. Alij amicum eum ſtatuunt, qui uita uictuque communi cum amico coniunctus eſt, quique eadem ſtudia ſequatur. aut eum, qui & rebus aduerſis amici doleat, & gaudeat ſecundis. Quod idem in matribus contingit maximè. Eorũ etiam in aliquo amicitiam ponunt. Sed hæc quidem omnia uirum bonum ſibi conciliant: cæteros autem, quia bonos ſe exiſtimant. Eſt enim & uirtus & uir bonus, menſura, ut dixi, rerum omnium. Nam & ſibi ipſe conſtat, & ijſdem rebus mouetur per omne tempus ætatis. Eſtque is qui ſe ijs quæ uerè bona ſunt, quæque uidentur, uelit affici, quæ eadem

dem efficit. Est enim boni uiri, quod bonum sit gerere, atque suam ob causam. siquidem mentis gratia, quod quidem unusquisque uidetur esse. Atque etiam manere uult in uita, ac saluus esse. id' que facit ob id maximè, quia sit sapiens. Bono enim uiro status bonus honestius' que est. Et se quisque bonis uult affici. Quod si alij fierent omnes atque sunt, nemo esset homo qui bona esse omnia in eo uellet, in quod uersus esset. Est enim etiam in Deo bonũ hoc tempore, sed quod idem ipse est quale id cunque sit. Ac mens sua quisq; est, uel maximè. Cumq; sit eiusmodi, secum ipse uult uiuere, idq; facit libenter. Vt enim lætamur ijs bonis quæ recordamur, sic ijs erigimur quæ expectamus. Habent enim hæc oblectationem, atq; etiã eius animus abundat præceptorũ copia. Et quoniã ijsdem rebus semper mouetur, et offenditur, et nõ alijs aliàs, fit ut doleat gaudeatq; reb. suis unà secũ optimè. Is enim est quẽ nullius omnino rei possit pœnitere. qd' ita uir bonus in se animatus sit. In amicũ etiã, quemadmodũ in se est animatus. Est enim is amicus qdem, qui est tanq; alter idẽ, et in eorũ uidetur aliquo amicitia cõsistere. et in quib. eadẽ insunt studia, eædẽ uoluntates, ij amici nominãtur. Vtrũ autem secũ cuiq; sit amicitia nec ne sit, omittamus hoc quidem tempore quærere.

Tandiu autem amicitia manet, quandiu eorum quæ dixi, aut duo adsunt, aut etiam plura. Simia etiam amicitia uidetur ea quæ secum cuique est. Sed tamen constat, quæ dicta sunt, adesse permultis, etiam improbis. Num ergo eorum participes sunt, quia se ipsi oblectant, sé que bonos putant? Hæc enim omnia eorũ insunt nemini, qui admodũ nefarij sunt, nec uidentur quidem nec ferè ulli malorũ. A' se enim dissident ipsi, secumq; discordant. et alia uolunt, alia sequũtur, ritu impotentũ. Quæ enim sibi ipsi bona esse statuerunt, ijs ea omnia anteponunt, quæ iucunda sunt & molesta. Alij rursus propter ignauiam, ab ijs rebus gerendis recedunt, quas ipsi sibi bonas esse decernunt. Qui uerò multa & grauia scelera admiserunt, improbitate uicti, & se oderunt ipsi, & uitam fugiunt, mortemq; sibi ipsi consciscunt. Improbi etiam alios quibus cũ uersentur requirunt, se fugiunt ipsi. Multa enim et grauia facinora recordãtur, quæ et alia eiusdẽ generis, cum soli sunt expectãt: cũ sunt cum alijs, obliuione obruũt. Et quoniã in ijs nulla est causa cur diligantur, nulla est etiã in eis ratio diligendi sui. Nec igitur ipsi soli lætari possunt, nec dolere. Eorum enim animus à se ipse dissidet, secum' que discordat, aliasq; agitatus pœna scelerum, se dolet à quibusdam rebus abstinuisse,

abſtinuiſſe, aliàs gaudet. atq; pars altera huc trahit, illuc altera, ut ſolent partes diſſoluti corporis. Qui ſi & dolere ſimul non poßit & lætari, at paulo poſt certè & ſe moleſtè fert ex rebus aliquibus uoluptatẽ cepiſſe, & ſibi eas uellet non fuiſſe uoluptati. Eſt enim uita malorum plena pœnitentiæ. Non igitur in ſe amicè animati ſunt improbi, quòd in eis dignum nihil ſit amicitia. Quòd ſi ita affectum eſſe animo ualde miſerum eſt, fugienda improbitas eſt, dandáq; opera ut boni ſimus. Sic enim & in nos ipſi amico animo affecti, & alijs ſumus amici futuri. Beneuolentia autem quanquam uidetur, tamen non eſt idem quod amicitia. Nam beneuolentia etiam cum ijs coniuncti ſumus, quos ignoramus: eadémq; occulta eſt, amicitia non eſt. Quod etiam ſuprà attigimus. Nec amor quidem eſt, præſertim cum nec ſit deſiderij nec cupiditatis particeps, quæ amorem conſequuntur. Præterea conſuetudine amor ſuſcipitur, beneuolentia etiã cito, quod in certantibus contingit. Eos enim quodammodo ſpectatores diligunt, & in eis eſt eadem uoluntas, cum interim nullis officijs nullisq; actionibus coniungi queant. Nam & repente, ut dixi, beneuolentia cõiunguntur, & leuiter diligunt. Atq; etiam uidetur ut amatoriarum leuitatum, ſic amicitiæ prin-

cipium ab ea ductum esse uoluptate, quæ ex sensu oculorum aspectuq; capitur. Etenim nemo quenquam insanè amat, nisi forma capiatur. Et qui forma capitur, non continuo diligit, sed tum denique cum & absentis desiderio tenetur, & præsentem concupiscit. Sic inter nullos amicitia esse potest, nisi antè coniuncti sint beneuolentia. At qui beneuolentia coniuncti sunt cum quopiã, non ij continuo etiam diligunt. Eos enim duntaxat uolunt bonis affici, in quos bene animati sunt: nec ullis officijs coniungi uellent, nec ullã propter eos suscipere molestiam. Quocirca eam fontem amicitiæ licet dicere, quam tempore confirmatam cum auxit consuetudo, tum amicitia nascitur, nõ quæ utilitatis aut suauitatis causa fingitur. quandoquidem eorum causa nemo cum alio beneuolentia coniungitur. Nam qui beneficia accipit, si eum qui contulit, beneuolentia complectatur, is officio fungatur. At uero qui beneficia ponere uult apud quempiam, spe præsidij & auxilij adductus, non illi beneuolus, sed sibi potius uidetur. sicuti nec is amicus habendus, qui utilitatis causa colit & obseruat quempiam. Omnino autem uirtus & probitas beneuolentiam cõtrahit, si qua significatio honestatis, fortitudinis, aut alicuius eiusdem generis, eluceat. Quod etiã

in cer-

in certantibus fieri ſolere diximus. Atque etiam 8
cõcordia ad amicitiam pertinere uidetur. Itaq; nõ eſt
idem quod eadem ſententia, quandoquidem in ijs eti-
am, quorum alter alteri ignotus ſit, ineſſe poteſt. Nec
concordes aiunt eos qui de quauis re idem ſentiunt,
ut eos qui de rebus cœleſtibus: quippe cum idem &
unum de ijs rebus ſentire, non ſit proprium amicitiæ.
Sed ciuitates in concordia eſſe tum dicuntur, cum de
commodis & utilitatibus, unum idemq; ſentiunt, &
decernunt, quod que publicè placuerit, exequuntur.
Ergo in gerẽdis rebus ijs quæ graues ac magnæ ſint;
quæq; adeſſe poſſunt uel utriſq; uel omnibus, concõr
dia conſiſtit. Veluti ciuitates cõcordes ſunt, cum pla-
cet omnibus magiſtratus deligendos eſſe, aut ineun-
dam cum Lacedæmonijs ſocietatem, aut Pittacum im
peratorem eſſe, ſi etiam ipſe uelit. At uerò cum ſe ip-
ſum uterq;, ut fit apud Phœniſſas, uoluerit deligi, tum
ſeditio naſcitur. Non enim unum idemq; intelligere
duos quale id cunq; ſit, unum & idem ſentire eſt, ſed
idem in eodẽ. Vt cum populus & optimates optimos
uolunt præeſſe Reipub. ſic enim omnes quod uolunt
conſequuntur. Ciuium que inter ipſos amicitia, con-
cordia uidetur, ut etiam celebratur. Eſt enim in com-
modis & utilitatibus, ijs que omnibus quæ ad uitæ
uſum

uſum pertinẽt: qualis bonis inter bonos cõcordia eſt. Ii enim ijſdem de rebus unum idemq; & ipſi ſecum et cum alijs ſentiunt, præſertim cum eorum ſtent ſentẽtiæ, & uoluntates, non more Euripi refluant. Recta etiam & utilia ſibi proponunt, quorum communiter cupiditate ducũtur. At uerò improbi unum atq; idem niſi ad breue & exiguũ tempus, ſentire non poſſunt, ſicuti etiam amici eſſe ſolent, cum in emolumẽtis ſua augendi cupiditate inflammati ſint, ijs autem in rebus quæ laborem ſumptusq; deſiderant, ab officio deficiant. Quæ quoniam ſibi quiſque exoptat, proximum quemq; obſeruat & arcet. Euertetur enim funditus Reſp. ſi à nemine conſeruetur. Ex quo naſcuntur ſeditiones, dum alteri alteris neceſsitatem afferunt, ipſi

7 *fungi officio nolunt. Benefici autem uehementius eos diligunt in quos beneficia contulerunt, quàm ij qui acceperunt, eos qui dederunt. Quæ nobis cõtra opinionem incidit quæſtio. Ac compluribus hoc ita uidetur, propterea quòd illi debent, his debetur. Vt igitur in commodato periiſſe expetunt debitores, eos quorum æs contraxerunt, ſalus autem debitorum curæ eſt creditoribus: ſic ij qui bene meriti ſunt, eos ſaluos uolunt in quos liberales fuerunt, quòd gratiã beneficiumq; ſint accepturi, illis curæ non eſt remuneratio.*

ratio. Et Epicharmus quidem fortè hoc dicat, ad improbitatem eorum ſpectare orationem, quæ tamẽ humana eſt. Sunt enim pleriq; immemores beneficij, propenſioresq; ſunt ad accipiendum quàm ad bene merendum. Sed cauſa à natura potius profecta uidetur, quæ nihil ſimile habeat ei rei quam attuli de creditore. Non enim in illis amor ineſt, ſed uolunt ſaluos illos, ut ſuum recipiant. At ij qui bene meriti ſunt, eos diligunt apud quos beneficia collocarunt, etiam ſi in præſens nihil ex ijs emolumenti percipiant, nec ſint percepturi in poſterũ. Quod etiam in artificibus contingit. Omnibus enim ſua cuiq; chariora ſunt opera, quàm ſuis quiſq; operibus, quæ muta & inanimata ſunt. Sed neſcio quo pacto hoc in poëtis magis cernitur, quos ſua opera præter modum delectant, ea ut liberorum loco diligant. Huic eſt ſimilis cauſa beneficiorum. Nam qui beneficium accepit, opus eorũ eſt, quod eis charius eſt, quàm operi procreator & auctor. Hoc autem cauſæ eſt, quòd cum nobis ſuus cuique ſtatus optabilis ſit et charus, ſimusq; re ipſa (nam uiuendo & agendo) fit ut qui fecit opus, ſit actione quodam modo. Ergo opus diligit, quòd ſtatum ſuum. Atque hoc à natura ductum eſt. Quod enim eſſe poteſt, id, opus quod reipſa eſt indicat. Atq; etiam ei qui

beneſi-

beneficium contulit, pulchrũ honeſtumq; eſt id quod actioni congruit, ut id etiam in quo ipſum ineſt, delectet. At is qui beneficium accepit, nihil rei præclaræ in eo qui dedit eſſe exiſtimat, præter fructũ & emolumentum. quod inſuauius eſt, minusq; amabile. Habet autem eius quod præſens eſt actio, & rei futuræ expectatio, & præteritorum recordatio, oblectationem. Sed tamen eo quod præſens tanquam in manu datur, nihil iucundius eſt, nihil amabilius. Ac ei quidem qui bene meritus eſt, ſui operis permanet ſtabilis certaq; poſſeßio. Eſt enim firma, conſtans, ſtabilisque uirtus. Qui uero accipit, ei utilitas perit tota & decidit. Et benefactorum recordatio iucundißima eſt, utilitatum non ferè, aut minus certè. Contra que eſt in expectatione. Amor etiam actioni ſimilis eſt, amari perpeßioni. Qui autem in actione ſunt occupati, eos neceſſe eſt diligere, eaq; ſequi omnia, quæ ad amorem pertinent. Iam uerò ea ſunt chariora omnibus quæ labore parta ſunt. ut etia pecuniæ ijs chariores ſunt qui quæſierunt, quàm qui acceperunt. Atqui accipere beneficium nullius negotij eſt, dare arduum ac difficile. Ob eãq; cauſam liberi chariores ſunt matribus, quòd partus difficilior ſit, maioriſq; laboris indigeat, et quod ſuos eſſe ſciant certius. Quod idẽ beneficis

neficis propriũ uidetur. Sed utrũ ſe quiſq; maximè 8
diligere debet, an aliũ aliquem, quæſtio eſt. Culpãtur
enim qui ſe maximè diligunt, eosq; ſui diligentes pro-
bri loco appellant. Ac mali quidẽ uidentur quæ faci-
unt, ſuam ob cauſam facere omnia, atq; eo magis quo
ſunt ſceleratiores: idq; illis uitio datur, quòd ſibi tan-
tum cõſulant. Boni autẽ ob honeſtatẽ, eoq; magis quo
meliores ſunt, ut ſuas res rationesq; prætermittant. A
qua oratione facta diſſentiunt, nec ſine cauſa. Aiunt
enim diligendũ eum maximè, qui ſit maximus amicus.
Amicus autem maximus is eſt, qui uelit bonis affici q̃
maximis eum quem diligat, illius cauſa, etiam ſi ad ſe
ex his nihil redeat, quæ ſibi quenq; conciliant, cæte-
raq; omnia quibus amicus definitur. Docuimus enim
principium ductum à ſe diligendi ſui ad alios perueni
re. Atq; etiam eódem pertinent prouerbia, Vnus ani-
mus, Amicorum omnia communia, Amicitia æqua-
litas, Tibia genu propius. Quæ omnia in quoque in-
eſſe, ad ſeq; redire reperiuntur. Sibi enim quiſq; cha-
rus eſt maximè. Se ergo quiſque maximè diligere de-
bet. Iure autem hoc uenit in dubium, utris tandem 9
rationibus aſſentiendum ſit, cum præſertim utræq;
ſint probabiles. Conſtituendi ergo ſunt in eiuſ-
modi rationibus fines, & quaſi termini ueritatis.

Quòd

Quòd si quem utræq; rationes sibi charum constituant, intelligamus, cito planum fiet. Qui ergo hoc ipsum uitio uertunt, diligentes sui appellant eos, qui penitus suas cogitationes & studia in pecunias, honores, corporis uoluptates abiecerunt: quorum plerique hæc ita expetunt, ijsq; student, quasi in eis sit summũ bonum. Itaq; de ijs digladiari solent. Qui ergo istis rebus totos se dediderunt, ij cupiditatibus, animi perturbationibus, eiq; parti quæ est expers rationis, omnino obsequuntur, cuius generis magna copia est. Itaq; appellatio ipsa ducta est à multitudine, quæ ipsa uitiosa & deprauata est. Iure igitur ut probrum obijcitur, ijs qui ita se ipsi diligunt. Nec dubium est, quin eos qui hæc talia sibi proponunt, pleriq; sui diligentes soliti sint dicere. Si quis enim unus ex omnibus maximam operam eò conferat, ut iuste & modeste facta sequatur, aut quæuis alia, quæ uirtutibus congruant, isq; omnino sibi semper honestatem uendicarit, hunc nemo sui diligentem dixerit, hunc nemo reprehendat. Atqui hic potius uir sibi charus esse uideatur. Nã & pulcherrima quæq; ac optima sibi assumit, & parti ei sui, in qua inest uis maxima, obsequitur, paretq; in omnibus. Vt enim ciuitas omnisq; alius conuentus, sic homo est omnium optimum. Sibi ergo charus est maximè,

maximè qui hoc ipſum diligit ab eoq; init gratiã. Atq; etiam ex eo continens & impotens nominatur, quòd animum uincat & teneat, uel non teneat: quoniam in eo omnis noſtra uis ſita ſit, ipſiq; ea ſponte noſtra uideamur geſsiſſe maximè quæ ratione duce geſsimus. Ac illud quidem minime dubium eſt, ſuum quemque noſtrum animum eſſe maximè, eumq; à bono uiro maximè diligi. Quapropter idem ſibi charus eſt maximè, alio genere charitatis, quàm quod uitio datur, à quo tantum abeſt & diſtat, quantum uita rationi cõſentanea ei præſtat quæ uoluptati congruit, quantũq; interest inter honeſti appetitionem, eiusq; rei quæ utilis eſſe uideatur. Ergo ij omnes, qui ſingulari quadã tenentur præclararum actionum & officiorum cupiditate, in commendatione omnium laudeq; uerſantur. Quòd ſi omnes ad uirtutem honeſtasq; actiones quaſi certatim contenderent, & publice omnes decus, & priuatim ſinguli ſummum bonum adipiſcerentur. ſiquidem uirtus ex eo genere eſt. Ita ſibi charus eſſe bonus debet. Nam & ſibi præclaris actionibus proderit, et cæteros iuuabit. At non debet improbus. ſiquidem & ſibi nocebit et proximis, præſertim cum prauis cupiditatibus obſequatur. Ac in deprauatis quidem quæ agunt ipſi, ab ijs diſſentiunt quæ facere debent.

bent. Boni autem uiri quæ debent, eadem efficiunt. Nam & animus quod optimum est eligit, & uir bonus rationi obtemperat. Nam quod aiunt, multa uirum bonum & amicorum causa & Reipublicæ gerere solitum, & si opus erit, mortem etiam oppetere: id uerum est. Pecunias enim & honorem, & cætera bona, de quibus homines inter se digladiari solent, contemnet ac pro nihilo putabit, dum sibi honestatem ac decus retineat. Breui enim tempore summam malit, quàm longo leuem percipere uoluptatem: unumque officium præclarum & magnum multis & paruis anteponet. Quod ijs profecto accidit, qui pro amicis & pro patria mortem non dubitant oppetere: qui ijdem sibi quidem magnũ decus assumunt, et diuitias pro nihilo ducũt, quo maiores opes amici consequuntur. Nam cum diuitias et opes amici consequũtur, tum ipse decus et honestatem. Ita sibi maiora bona retinet ac uendicat. Eadem honorũ et imperiorum ratio est. Hæc enim amico omnia relinquet, ex quo decus sibi laudemq; comparabit. Rectè igitur bonus uidetur is, qui rebus omnibus antefert honestatẽ. Atq; etiam fieri potest, ut amico rerum actione cõcessa, pulchrius sit, eum amico gerendæ Reipub. causam extitisse, quàm si ipse gereret. Quare hoc iam perspicuum est,

um eſt, bonum uirum plus ſibi ex ijs rebus quæ ad laudem ualent, aſſumere ſolere. Atque hoc quidem modo decet diligentem eſſe ſui: quomodo ſolent pleriq; nõ decet. Hoc etiam de beato quæri ſolet, utrũ amicis, nec ne, ei ſit opus? Beatos enim, eos'que omnes qui ſe ipſi contenti ſunt, amicorum præſidia negant requirere. nam omnibus eos copijs & opibus abundare. cum igitur ſe ipſi contenti ſint, nullo egere. Amicum porrò cum quaſi alter idem ſit. quod quiſque minus per ſe poſſit, id ſuppeditare. Ita cum Deus omnia ſuppeditet, quid opus eſt amicis? Sed abſurdum ſit, cum bona omnia beatis attribuamus & concedamus, amicos non concedere, quibus nihil in bonis externis maius, nihil melius inueniri poteſt. Quòd ſi amici eſt beneficia dare potius quàm accipere, & ſi eſt boni uiri ac uirtutis, benigne facere, pulchrius autem & præſtantius amicis quàm alienis ſubuenire: certè bonus uir quibus det beneficia, requirat neceſſe eſt. Quocirca quæri ſolet, utrum rebus aduerſis magis quàm ſecundis deſiderentur: quòd calamitoſi quiopem ferant, & qui beati putantur, de quibus benemereantur, requirant. Atque etiam illud alienum ſit, beatum conſtituere ſolitarium, præſertim cum nemo uelit in ſumma ſolitudine omnib. opibus circũfluere 9

& copijs. Est enim homo ad ciuilem congregationem, coniunctionem que uitæ natus. Hoc igitur beato adest, qui omnibus, quæ ui sua & dignitate bona sunt, sit præditus & ornatus. Atqui hoc quidem perspicuum est, cum amicis & bonis melius esse, quàm cum alienis & quibuslibet uiuere. Est igitur amicis opus beato. Quæ est igitur superiorum sententia, quo que modo uera est? An id uolunt, pleroſque amicos eos potißimum putare, ex quibus sperant se fructum esse capturos? Cuius quidem generis nullum requiret beatus, quippe qui omnibus sit copijs præditus. neq; eorum quenquam, qui delectationis suauitatis q; causa parantur, nisi paulum admodum. Quoniã enim uita ei suauis est et iucunda, nihil uoluptatis asciscitiæ indiget. Nec si amicos eiusmodi non desiderat, continuo uidetur nullos requirere omnino. Quod non ita est. Initiò enim dixi beatitudinem in actione quadam consistere, & perspicuum est actionem gigni, non adesse, nec permanere ritu possessionis. Quod si beatitas omnis in uita & actione consistit, boni autem uiri per se & propter se bona est et iucunda actio, ut initio dictum est, sua etiam quemq; delectant, & cernere proximum quemque magis quàm nosmetipsos possumus, illorũq; res & actiones quàm

nostras,

noſtras, bonorum quoque qui amici ſunt actiones, bonos uiros delectant, præſertim cum ijs bonis præditi ſunt quæ ſua ui & ſuapte natura bona ſunt: efficitur ut beati amicos eius generis deſiderēt neceſſariò. Si quidem intueri uult actiones & facta præclara et ſua, quo ex genere ſunt illa amici qui ſit uir bonus. Huc accedit, quòd beatū iucundè uiuere putant oportere. Itaq; in ſolitudine agenti, moleſtiarum ac curarum uita pleniſsima eſt. Nec enim facile eſt eum qui degat in ſolitudine, continue in rerum actione uerſari. cum alijs. & apud alios multo facilius. Futura eſt igitur ita deniq; actio diuturnior, ſi iucunditas acceſſerit: quod ineſſe debet in beato. Nā uir bonus, quia bonus eſt, honeſtis delectatur actionib. turpibus offenditur. ſicuti muſicorum aures ſuauibus ſonis permulcentur, offenduntuŕq; contrarijs. Atq; etiam ex uita uictú́q; cōmuni, inter bonos exercitatio quædam uirtutis comparatur. ut etiam Theognidi placet,

Virtutem ex doctis diſces, ueruḿq; laborem:
Improbus inficiet téq; animuḿq; tuum.

Qui autem longius à natura cauſam petunt, ijs uidetur uir bonus ſuapte natura expetendus amicus eſſe uiro bono. Quod enim per ſe ſuáq; ui bonū ſit, id docui bono uiro ſua ſpōte bono eſſe ac uoluptati. Atqui

uita in animantibus ui ſenſus definitur, in hominibus ui ſenſus & cogitationis. Sed uim actio rerum conſequitur, & laus omnis in actione conſiſtit. Viuere autem eſt propriè ſentire & intelligere. Vita etiam in ijs eſt quæ per ſe bona ſunt et iucunda. Nam definita certaq; eſt, et quod certũ eſt ad naturam boni uiri accommodatũ eſt. Quod autẽ ſuapte natura bonum eſt, omne bono uiro bonum uidetur. Quocirca ſuus ſtatus quemq; delectat. Sed nõ eſt deſignanda uita uitioſa & deprauata, neq; doloribus cruciatibus ue cõfecta. Vt enim quæ inſunt in tali uita, ſic ipſa incerta infinitaq; eſt. Quod ex ijs quæ mox de dolore dicã, erit multo euidentius. Quod ſi ipſa uita bonũ eſt, & iucundum. Quod hinc perſpici poteſt, quia cum omnes, tum uel maximè boni eius cupiditate ducuntur. Nam & his expetenda eſt maximè, et illorũ uita beatiſſima eſt. Qui autem cernit, ſe cernere ſenſu percipit: & qui audit, ſe audire: & qui ambulat, ſe ambulare: itemq; in cæteris quiddam eſt, quod nos agere percipit. Atq ſenſu aliquid percipere poßumus, quia ſenſu percipimus. & mente agitare quid poßumus, quia cogitamus. Senſu porrò et animo aliquid percipimus, quia ſumus & in uita manemus. Nam eße & in uita manere eſt, uel ſenſu uel animo percipere. Atqui ſentire

tire ſe quẽq; uiuere in ijs eſt, quæ ſunt ſuapte natura iucũda. Nam quia per ſe uita eſt in bonis, idcirco ſenſus alicuius rei bonæ quæ adſit, ſuauis eſt. Vita autẽ cum omnibus expetenda eſt, tũ maximè bonis, quòd eis ſtatus ſuus cuiq; bono ſit et uoluptati. Senſus enim eius quod ſuapte natura bonũ ſit, eos delectat. Quẽad modũ porrò in ſe bonus uir, ſic in amicũ animatus eſt. Eſt enim amicus alter idẽ. Vt igitur ſuus cuiq;, ſic ſtatus amici expetendus eſt. Status autẽ ob eam cauſam expetendus eſt, ut diximus, quia ipſum ſibi bono eſſe ſenſu perciperet, qui quidem ſenſus per ſe ipſe delectat. Amicum ergo neceſſe eſt beatus in uita manere ſentiat. Quod uita uictusq; communis, ſermonumq; ac conſiliorum omnium efficiet ſocietas & communio. In ea enim uitæ degendæ ratione hominum inter ipſos cõſiſtit coniunctio, non ut pecudum, in paſtu ci boq; cõmuni. Quòd ſi ſtatus propterea beati expetẽdus eſt, quòd ſit ſua ſponte in bonis, in eodẽ autẽ genere eſt amici ſtatus: fit ut amicus in ijs numeretur, quæ beatus expetere debeat. Quod autem ei optabile eſt, ei adeſſe debet, aut hac parte aliqd ei deerit. Amicos igitur ueros et uiros bonos, qui futurus eſt beatus, deſiderabit. Sed utrũ parandi ſunt amici multi an quemadmodũ in hoſpitalitate rectè dici uidetur,

nec multitudine opus esse hospitum, neq; omnino desertũ esse oportere: sic deceat in amicitia nec desertũ esse ab amicis, neq; multitudinem amicorum sibi adiungere, magna quæstio est. Ac in ijs quidem qui utilitatis causa fingunt amicitias, quod dictum est, uale re uideatur. Difficile est enim multis referre gratiam, neq; ad id agendum satis sit uita. Quocirca multis eorum quibus res familiaris abunde suppetit, superuacanei sint, afferantq; impedimentum ad uitam honestè degendam. Non est igitur his opus. Iis etiam qui delectationis iucunditatisq; causa amicitiæ præsidia quærunt, pauci satis sunt amici, sicuti in delicijs condimentum. At uerò boni uiri utrum multos parare debent? an ut ciuitatis, sic multitudinis amicorum certi sunt termini constituti? Neq; enim ex decem hominibus constat ciuitas, nec etiam centum millibus, numerusq; fortè nullus est, nisi is omnis qui inter certos aliquos & definitos constitutus est. Ergo amicorum quoq; multitudinis certi sunt quidam fines & termini constituti. Et certè multi adiungendi sunt, quibuscum liceat uitam traducere, cum præsertim id amicitia dignum esse uideatur. Nec uerò dubium est, fieri non posse ut quisquam uitæ societate cum multis coniunctus, ijs se quasi det & impertiat. Iam uerò illi etiam con-

coniuncti sint amicitia oportet: si quidem omnes uita uictuq; communi consociati sint, quòd certè in multis difficile est. Difficile est etiam & rebus prosperis gaudere, & aduersas grauiter ferre cum multis. Cõcurrere enim hæc possunt, ut cum uno uoluptate afficiatur, doleatq; cum altero. Quapropter hic præclarè agetur, si minus quàm plurimos amicos quæramus, at tantum certè numerum, quantus sat sit ad uitæ degendæ institutum. Neq; enim fieri uidetur posse, ut cuiquam ualde chari sint plurimi. Itaque ne in amoribus quidem fieri potest. Est enim certè excellens quædam ac præstans amicitia, qua unus cum uno coniungitur. Quare si qua sit magna & excellens amicitia, ea uni cum paucis intercedat, necesse est. Quod etiã rerũ usu, ac re ipsa experimur. Neq; enim inter multos ea iungitur quæ sodalibus inter ipsos est amicitia. Et quæ celebrantur efferunturq; laudibus, eæ inter duos iunctæ feruntur. Qui autem multitudinem, & quasi cohortem sibi adiungunt amicorum, quiq; se familiariter gerunt cum omnibus, ij amici nemini uidentur, nisi more urbanorum, quos uocant comes & affabiles. Quapropter uni qui etiam ad uoluptatem nõ loquatur, sed qui uere sit bonus, amicitia cum multis ciuium propria illa quidem intercedere potest: amici-

tia autem quam uirtus contrahit, & conciliat, non potest. Ac rectè agitur, si paucos huius generis reperiamus.

11 Atque etiam hoc quæri solet, utrum rebus secundis magis, quàm aduersis, amici desiderantur? Nam in utroque genere quæruntur. Nam & ij qui aduersa utuntur fortuna, opis indigent: & qui secunda, conuictores requirunt, & quibus benigne faciant, præsertim cum alijs consultum uelint. Ac rebus quidem aduersis magis sunt illi quidem necessarij, quòd in hoc genere ij quærantur ex quibus fructus percipi possit. sed nescio quomodo maius ornamentum rebus secundis adferunt. Itaque uiros bonos sibi adiungunt, quòd & ijs subuenire, & cum ijs uiuere optabilius ac melius esse uideatur. Suauis est enim amicorum præsentia & in prosperis rebus & aduersis. Mœrores enim & luctus facit amicitia communicans partiens' que leuiores. Quocirca quæret aliquis, utrum doloris quasi oneris socij sint amici, an non ita sit, sed eorum iucunda præsentia, sensus' que communis doloris minorem faciat ægritudinem? Ac utrum ob eas causas, an ob rem aliquam aliam leuetur eorum dolor, omittamus exponere. quãquam id, quod dixi, euenire uidea mus: & eorum quodãmodo mixta præsentia uidetur.

Nam

Nam amici aſpectus ſuauis eſt ei præſertim, qui in mi
ſerijs luctuq; uerſetur: in eo que ad depellendum dolo
rem præſidium eſt paratum & conſtitutum. Amicus
enim ſi uerus ſit ac ingenuus, aſpectu & ſermone cõ
ſolari poteſt. Nam cum eius habeat mores cognitos,
quibus ille rebus moueatur, & offendatur, intelligit.
Sentire autem alterum ſuis incommodis dolere, mo-
leſtum eſt. Nam quoniam omnes cauent ne amicis
cauſas doloris afferãt, idcirco qui ſunt magno fortiq;
animo præditi natura, dant operam, ne amici in par-
tem ueniant doloris ſui. Quòd ſi minus ſuperet in-
dolentia eum qui eos premit, non ferunt dolorem. om
ninoq; eos reſpuunt, qui ſocios ſe præbent lamento-
rum, propterea quod ne ipſi quidem propenſi ſunt ad
lamentandum. At uerò mulierculæ ſimilesq; mulier-
cularum uiri, eorum potiſſimum conſuetudine dele-
ctantur, qui ſocios ſe præbent gemitus & lachryma
rum, eosq; loco amicorum diligunt. Sed par eſt ſcili-
cet, in omni re optimum quenq; imitari. In rebus au-
tem aſperis, iucundã uitæ conſuetudinẽ et coniuncti
onẽ, ſenſumq; ſuauẽ efficit amicorũ præſentia, quod
ijſdem rebus bonisq; moueantur. Itaq; ultro ad ſocie-
tatẽ & cõmunionẽ proſperitatũ amici uocandi ſunt
(nã pulchrũ eſt benignitate uti diligẽter) ad ſocietatẽ

uero

uero calamitatum, timide, ac raro. Neq; enim rectum
eſt, cum amicis aut bene meritis conſociare et cõiun-
gere iniuriam. Ex quo factum eſt prouerbiũ, Satis e-
go ſuperq; miſer ſum. Tum autem uocandi ſunt maxi
mè, cum leui ſuſcepta moleſtia, ei profuturi ſunt plu-
rimum. Contraq; decet, ad eos qui calamitate premũ
tur, inuocatum et ſtudioſe uenire: ſiquidem amici eſt,
liberalitate uti in eos præſertim qui opis indigeãt, &
in eos qui nõ rogarint. nam in utrosq; præclarius eſt.
At uerò in proſperitate, ſi actionis officijq; cauſa po-
ſtulet, ſtudioſè ad amicum eundum eſt: ſin ut benefi-
cium accipias, ſenſim id timideq; faciundũ. Non enim
decorum eſt, ultro paratum eſſe ad petendum præſi-
dium. Sed tamen uitanda eſt in denegando quod pe-
titur, offenſionis quæ nõnunquam ſuſcipitur opinio.
Ergo hoc quidem perſpicuum eſt, in omni fortuna
12 amicorum eſſe expetendam præſentiam. Sed utrũ
ut amãtibus ipſe aſpectus chariſsimus eſt, ijq; ſenſum
hunc præ cæteris expetunt, quòd ex eo potiſsimum
amor naſcatur: ſic amici uitam uictumq; communem
maximè exoptant? Nam & communitas quædã ami-
citia eſt, & quo modo in ſe quiſq; affectus eſt, eodem
erga amicum. Atqui ſuus cuiq; in ſemetipſo iucundus
eſt ſenſus. Et in amico igitur. Eius autẽ ſenſus munus

& of-

& officium in uita uictúq; cõmuni cernitur. Iure igitur uitæ ſocietatem expetunt. Itaq; in quo quiſq; ſtatum uitamq; ponit, & quò omnes uitæ degendæ rationem referunt, in eo uitam uolunt cum amicis conſumere. Quocirca alij unà conuiuantur, alij unà ſe talorum ludo oblectant, nonnulli ſe exercent unà et uenando & philoſophando: in ijſq; totos dies & ætates cõterunt, quæ quiſq; in uita maximè adamauit. Quoniam enim uiuere cum amicis unà cupiunt, ea faciunt ipſi: earumq; rerum coniunguntur cõmunione, in quibus conſuetudinem uitæ putant conſiſtere. Quapropter improborum mala amicitia eſt, qui cum inſtabiles inconſtantesq; ſint, rerum malarum ineunt ſocietatem: ſimilesq; ac pares inter ſe, facilè corrũpuntur. At uerò bonorum præclara & honeſta eſt amicitia, quæ uſu & conſuetudine confirmatur. Videntur etiam progreſſum in uirtute facere, officijs emendationeq; communi. Alter enim ab altero ea exprimit, quibus percipiant uoluptatem. Hinc illud,

Virtutem ex doctis diſces, uerumq; laborem.

Ac de amicitia quidem hactenus.

Liber

LIBER DECIMVS.

1 EQVITVR ut de uoluptate disſeramus, quandoquidẽ generi noſtro uidetur eſſe coniunctiſsima. Itaque pueros inſtituũt uoluptate ac dolore gubernare. In eo etiam uis maxima eſt ad uirtutem, ſi quis bonis rebus lætetur, doleatq; contrarijs. Patent enim hæc omnia per omnem uitam latiſsimè, in ijsq; magnum momentum, uisq; magna eſt ad uirtutem & beatam uitã. Nam & quæ iucunda ſunt, omnes ſequuntur, & quæ moleſta declinant. Quæ cum ita ſint, minimè prætermittenda fuit hæc diſputatio, præſertim cũ magnam hæc ipſa adferant dubitationem. Alij enim uoluptatem bonũ eſſe dicunt, alij contrà ualde magnum malum. Ac illi quidem adducti ſunt fortè ut ita eſſe credant: hi ita denique melius actum iri putant cum uita noſtra, ſi uoluptas, quanquam non ſit, tamen ponatur in malis. procliuem enim ad eam multitudinem eſſe, ac ſeruire uoluptatibus. Itaque flectendam & deducendam eſſe in partem contrariam. Sic enim peruenìri poſſe ad mediocritatem atque perfectum. Sed hæc nulla ex parte uera eſt aut honeſta oratio. Omnis enim quæ de pertur-

perturbationibus & officijs instituitur oratio, minorem quàm facta ipsa, habet auctoritatẽ. Cum igitur dicta ab ijs discrepant quæ perspicua sunt sensibus, tum ea contempta, ueritatem ipsam tollunt funditus. Nam qui uoluptatem quam uisus est sequi aliquando, uituperat, is ad eam procliuis uidetur, quasi non sit ex eo genere quælibet. Non enim multitudinis est discernere. Quapropter oratio si uera sit, non solũ ad intelligendum, uerum etiam ad uiuendum ualet plurimum. Si enim factis & uitæ congruat, tum comprobatur. Quocirca eos hortatur, à quibus intelligitur, ut uitam ad se quasi ad normam dirigant. Sed hæc hactenus. Nũc ea explicanda sunt quæ de uoluptate diximus. Eudoxus quidem uoluptatem summũ bo- 2
num dicebat, quòd omnia uideret eam sequi, & quæ ratione uterentur, & quæ essent expertia. In omni autem re quod bonum sit, expetendum esse, & optimum quicque maximè. Atqui eam summum bonum esse omnibus, ex eo declarari, quòd ad eam toto impetu omnia ferrentur. Omnes quod sibi bono sit reperire, sicuti cibum. Quod igitur omnibus bono sit, quódque omnia expetant, id summum bonum esse. Quæ eius rationes comprobatæ sunt non sua ui solum & pondere, sed multo magis bonitate ipsius et moribus.

Præ-

Præſtanti enim ac ſingulari habitus eſt temperantia. Non igitur tanquam uoluptatis patronus hac uti oratiõe uidebatur, ſed quòd res ita haberet. Nec uerò ex contrario minus perſpicuum fieri putabat. Dolorem enim omnibus per ſe eſſe fugiendum, et expetendum contrarium. Maximè autem expetendum eſſe, quod rei nullius cauſa ſequeremur. qualis eſſet uoluptas, cõ ſenſu omnium. Neminem enim quærere, quamobrem uoluptate afficiatur, quòd per ſe & propter ſe ſit uoluptas expetenda. Quæ ſi ad bonum quoduis adderetur, ueluti ad ea quæ iuſta & modeſta ſunt, magis id expetendum efficere. Acceſſionem igitur bonorũ ipſius acceſſione fieri. Atqui hæc quidem oratio nõ magis uoluptatem in bonis uidetur, quàm aliud ponere. Quicquid enim bonum eſt, omne coniunctum cum alio, optabilius eſt et magis expetendum quàm ipſum ſeparatim. Qua etiam ratione Plato refellit, eſſe ſummum bonum uoluptatem. Magis enim expetendã cum prudentia coniunctam iucundam uitam, quàm ipſam ſeparatim. Quod ſi pluris ſit coniuncta uoluptas, nõ eſſe in ea ſummum bonum. Nullius enim acceſſione boni, ſummum bonum magis expetendum effici poſſe. Illud autem perſpicuum eſt, non poſſe illud ſummũ bonum eſſe, quod coniunctum cum alio quod per ſe

bonum

bonum ſit, magis expetendum & optabilius exiſtat. Quid ergo eſt eiuſmodi cuius nos etiam participes ſumus? nam tale quæritur. Qui namq; negant ſummum bonum id, quod omnes appetũt, ij nihil dicunt. Quod enim uidetur omnibus, id dicimus ſummum bonum. Nec qui tollet hanc fidem et opinionem, aliquid ueriſimilius probabiliusue dicat. Etenim ſi ſola rationis expertia eam expeterent, aliqua eſſet eorum oratio. Sin ea etiam quæ ratione utuntur, quid eſt quod poſſint dicere? Atq; etiam corruptis & deprauatis hominibus certè à natura quædam boni particula tributa eſt, præſtantior & melior quàm ſi ſola ſit ea, quæ bonum naturæ accommodatũ expetit. Nec uidetur uera quæ de contrario allata eſt, oratio. Negant enim ſi dolor malum ſit, continuo uoluptatem eſſe bonũ. Malum enim malo eſſe contrarium, & neutri utrunque. Quæ cum dicunt, nihil illi quidem abſurdum dicũt, ſed ab ijs tamen quæ dicta ſunt diſſentiunt. Si enim utraq; ſint in malis, fugienda etiam eſſe oporteret: ſin neutrum ſit, aut alterum, eadem ratio eſt. Nunc conſtat homines uoluptatem ſequi ut bonum, & dolorem fugere ut malum. Ita inter ſe ſunt contraria.

Nec ſi uoluptas qualitas non eſt, idcirco in bonis non eſt, quippe cum nec uirtutis actiones qualitates 3

ſint, nec beatitudo. cõtendunt autem bonum certum eſſe & finitum, uoluptatem infinitam & incertam, propterea quòd acceſſionem & deceſſionem admittat. Atqui ſi ex maiore & minore id iudicant, idem ualebit in iuſtitia cæteris'que uirtutibus omnibus, quibus homines aiunt eſſe præditos & magis & minus. Alij enim alijs ſunt & iuſtiores & fortiores. Et poteſt aliquis quæ iuſta & modeſta ſunt, & contentius facere & remiſſius. Quòd ſi in uoluptatibus nunquam cauſam adferant, cur ſint aliæ immixtæ & ſimplices, aliæ mixtæ & coniunctæ: quid prohibet, ut ualetudo quæ certa ſit & finita, firmior eſt et infirmior, ſic maiorem fieri & minorem uoluptatem? Non enim uel omnium eſt eadem temperatio, uel aliqua certa ſemper in eodem, ſed remiſſa ad tempus permanet: differt' que acceſſione & deceſſione à ſuperiore. quod idem in uoluptate poteſt contingere. Præterea cum ſummum bonum perfectum quiddam & abſolutum ponunt, motiones autem & ortus inchoatos: uoluptatem quidem motum & ortum oſtendere conantur, quod mihi inſcitè uidentur dicere. Neque enim motus eſt uoluptas, quandoquidem propria eſt omnis motionis uelocitas & tarditas: & ſi nõ per ſe, uelut eius quæ mundo attributa eſt ad aliud. At

neu-

neutrum horum uoluptàti accidit. Fieri enim potest, ut quemadmodum in ira, sic aliquis cito sit in uoluptate. Vt autem uoluptatem capiat cito, non potest, ne cum alio quidem. At ut ingrediatur quis, & crescat, potest, & siqua sunt eiusdem generis. Fieri ergo potest ut celeriter tardé ue ex dolore mutemur in uoluptatem: ut autem cito conuenienter uoluptati uiuamus, id est, gaudeamus & afficiamur uoluptate, non potest. Ortus porrò quo tandem pacto futura est? Nõ enim ex re qualibet quiduis oritur, sed occidunt in id omnia, unde orta sunt: & cui rei causam ortus adfert uoluptas, eidem est dolor interitus causa. Atque etiam dolorem dicunt, indigentiam esse eius quod naturæ accommodatum est: uoluptatem eius expletionem atque satietatem, quæ sunt perturbationes corporis. Si ergo uoluptas expletio est eius, quod naturæ accommodatũ sit: in quo fuerit expletio, id profectò corporis percipiat uoluptatem necesse est. At non est ita. Non est igitur expletio uoluptas, sed cum adest satietas & expletio, tum quis uoluptate afficitur: & cum secatur, dolet. Ac mihi quidem certè hæc manasse sententia uidetur ex ijs uoluptatibus & doloribus, quæ ex cibo alimentó que capiuntur. Cum enim homines aliquid dolentes desiderant, pòst eius sa

tietate capiuntur. quanquã non omnibus id uoluptatibus cõtingit. Vacant enim dolore Mathematicæ uoluptates, eæq; omnes quæ ſenſibus olfactuq; percipiuntur: atque etiam auditiones & aſpectus. multæ præterea recordationes et expectationes dolore carent. Quæ quidem cuius tandem rei ortus ſunt futuræ? præſertim cum nullius fuerint deſiderij quod explere poßint. Nam ijs quidem hominibus, qui obſcœnas uoluptates adferunt, reſpondendum eſt, non eſſe iucunda illa, ex quibus illæ capiantur. Non enim ſi hominibus male animo affectis & conſtitutis iucunda ſunt, idcirco putanda ſunt iucunda eſſe omnino & abſolutè, niſi fortè his talibus: ſicuti ne ægris quidem ſalubria uidentur, nec dulcia nec amara. nec lippis rurſum alba uidentur, ea quæ perſpicua ſunt ſenſibus. Aut certè hoc modo dicatur, uoluptates quaſdam expetendas eſſe, at non eas quidem quæ hæc conſequuntur: ut ſunt diuitiæ expetendæ, at non proditori. & ualetudo eſt illa quidem expetenda, ſed tamen non ei qui ueſcatur re qualibet. Aut ſpecie uoluptates differre. Aliæ enim ex honeſtis capiuntur, aliæ ex rebus obſcœnis & turpibus. Nec quenquam delectare poteſt uoluptas quæ ex rebus iuſtis capitur, niſi idẽ ſit iuſtus: nec quæ ex muſicis, ni

ſi

si idem sit musicus. Eadem est ratio cæterorum. Atq; etiam amicus, qui ab assentatore abest, distatq; plurimum, facilè declarat, nõ esse uoluptatem bonum, aut eas certè specie differre. Ille enim boni honestiq; causa cõgressus et consuetudines sequitur, quod laudi ducitur: hic uoluptatis, quod uitio datur. Nemoq; est qui ijs uelit uoluptatibus perfluẽs, quibus pueri quàm maximè putant, in puerili mente degere omnem ætatem: neque ex obscœnis & turpibus factis uoluptatem capere, nullo unquam impendente doloris metu. Multarum etiam rerum studio trahamur, etiam si nullam uoluptatem adferunt. ut uidendi, ut recordandi, ut sciendi, actionisque uirtutum. Nec interest, utrum ex ijs uoluptas consequatur necessario: quippe cum ea sequeremur, etsi nulla ex ijs gigneretur uoluptas. Ergo illud quidem perspicuum est, nec bonum uoluptatem esse, nec omnem expetendam. etiam illud, per se expetendas aliquas, quæ specie inter se differant, aut ab ijs rebus ex quibus oriantur. Ac de ijs quidem quæ de uoluptate & dolore disputantur, hactenus. Quid autem, qualisue sit, facilius si paulo altius repetamus, intelligetur. Aspectus enim perfectus est quouis tẽpore. Nihil enim desiderat, quod factum in posterum, ipsius genus possit absoluere. 4

Huic eſt ſimilis uoluptas, quæ tota eſt & perfecta. nullo enim tempore quiſquam capere uoluptatem poteſt, ut ſi maiore tempore gignatur, eius genus poßit abſolui. Ita ne motus quidem eſt. Motus enim omnis in tempore cernitur, finemq; aliquem et terminũ ſpectat. ueluti actio quæ in ædificando ſuſcipitur, tum perfecta abſolutaq; eſt, cum id quò refertur, abſoluerit: aut certè in eo toto tempore. At in partibus temporis omnes inchoatæ ſunt, differuntq; ſpecie à perfecta actione, & illæ etiam inter ſe. Lapidum enim compoſitio à columnæ erectione differt, & hæ ipſæ à templi perfectione. Ac templi quidem ædificium & ſtructura undiq; perfecta eſt, cum ei nihil deſit quod propoſitum fuerat, fundamenti autem & laquearium inchoata, non perfecta, quippe cum utraq; partis ſit propria. Quapropter ſpecie inter ſe differunt, nec poteſt in ullo, niſi in toto tempore, reperiri motus in ſuo genere perfectus. Similis eſt ratio ingreſſus & motionum cæterarum omnium. Etenim ſi tranſlatio motus eſt quo hinc illuc itur, & huius genera ſunt uolatus, ingreſſus, ſaltatio, & alia eiuſdem generis. nec ſolum ita, ſed in ipſo etiam inceſſu. Terminus enim ex quo mouemur in alium, non eſt idem in ſtadio & in parte. neque in alia atque alia parte.

Nec

Nec idem est huius & illius lineæ transitus. Non enim solum linea præteritur, sed etiam linea quæ in loco sita est. At in alio loco hæc atque illa præteritur. Ac de motu quidē alijs libris accurate disputauimus, qui quidem non in omni perfectus tempore uidetur, inchoatiq; sunt ac non perfecti multi, qui etiam specie inter se differant. siquidem termini, à quo motus incipit, & in quo desinit, speciem conficiunt. At uerò uoluptatis est in quolibet tempore perfectum genus. Ita perspicuum est & inter se specie differre uoluptates, & in ijs esse, quæ uniuersa, totaq; sint atq; perfecta. Quod etiam hinc perspici potest, quia nihil moueri nisi in tempore potest, at uoluptate affici potest: quandoquidem quod in puncto est temporis, id totum est etiam atq; uniuersum. Ex quibus hoc quoq; perspicuum est, inscite ab his in motu et ortu poni uoluptatem. Neque enim hæc ipsa sunt rerum omnium, sed earum duntaxat quæ partes sunt, non etiam totæ. Nec enim aspectus ortus est, nec puncti, nec unius: nec quicquam eorum est motus aut ortus. Nec igitur uoluptatis quidem, quæ est res quædam tota & uniuersa. Cum uerò sensus omnis in eo munus suum exequitur, quod sub ipsum cadit: tum is qui bene affectus est, in eo probè munus officiumq; suum tuetur,

quod omniũ quæ ſub ſenſum illũ ſubiecta ſũt, eſt præſtantiſsimũ. ſiquidẽ tale quiddã perfecta actio perfectusq; uſus uidetur maximè. Ac utrũ ſenſum agere dicamus, an id ipſum in quo ipſe ſit, nihil intereſt. Atqui in omnib. actio eſt optima eius qui optime ad id affectus eſt, quod eſt omniũ, quæ ſenſui ſubiecta ſunt, nobiliſsimũ. quæ eadẽ ſit neceſſe eſt & abſolutiſsima et ſuauiſsima. Eſt enim ſua cuiuſq; ſenſus, uoluptas propria: itemq; mentis et cõtemplationis. Vt autẽ quæq; actio plurimũ habet iucũditatis, ita eſt perfectiſsima. At ea demum perfectiſtima eſt, quæ ab eo proficiſcitur qui bene affectus aptusq; eſt ad eam rem gerẽdam quæ omnium optima eſt, earum quæ propoſitæ ſunt ſenſui. Perficit autem actionem uoluptas. nec uerò ita uoluptas perficit, ut res ſenſui ſubiecta: & ſenſus ipſe cum ſunt integra. ſicuti ne ualetudo quidem & medicus eodem modo cauſa ſunt cur ualeamus. Illud autem perſpicuum eſt, in omni ſenſu uerſari uoluptatẽ, ſiquidem aſpectus & auditiones iucundas eſſe dicimus. Ac illud quidem etiam perſpicuum eſt, ita demique ſummam uoluptatem futuram, ſi ſenſus ſit integerrimus, et in re aliqua eius generis occupatus: eiuſmodi etiam ſit res ſub ſenſum ſubiecta, & res ſenſu percipiẽs: ſi quidem adſit quod agat, quodq; patiatur.

Sed

Sed actionem absoluit uoluptas, non ut ingenitus quidem habitus, sed ut quidam finis accedens. ueluti hominibus corroboratis iam confirmatisq; ætatibus, pulchritudo solet accedere. Quandiu porrò res subiecta sensui uel animo talis manet, qualis debet, itemq; & quod iudicat et quod contemplatur: tandiu futura est uoluptas in actione. Etenim si quod agit quodq; patitur similia sint, eodemq; modo inter se affecta: eadem res solet existere natura. Et quoniam uoluptate nemo continenter afficitur, aut laborem subit (humanæ enim res laborem sempiternum non possunt pati) idcirco ne uoluptas quidem manet ulla sempiterna, cum præsertim actionem comitetur. Res autem quædam placent illæ quidem & delectant cum nouæ sunt, sed in posterum ob eam ipsæ causam non item. Primum enim inuitatur & allicitur animus, & in res ipsas totus intenditur: ut aciem oculorum intendunt ij omnes qui res considerant: deinde actio eiusmodi non consequitur, sed multo remissior. Ita uoluptas quoq; omnis obscuratur. Omnes autem uoluptatem appetere, hinc intelligi potest, quòd omnes uitæ cupiditate ducuntur. Atqui uita quædã actio est. In ijsq; rebus quisque elaborat & uersatur, quas maximè adamauit. ut musicus auditu in cantu, ut discendi cupidus, animo

in rerum cognitione & contemplatione. itemq; cæteri. At rerum actiones undiq; absolutas uoluptas efficit. uitam etiam, cuius cupiditate incensi sumus omnes. Ergo uoluptatem quoq; expetunt, nec sine causa quippe cum uitam quam quisq; expetit, absoluat. Vtrum autem uitam uoluptatis causa expetamus, an ad uitam uoluptatem referamus, nunc omittamus quærere. Copulata enim hæc inter se uidentur, ut neutrum ab altero nec diuelli possit nec distrahi. Nam & uoluptas esse sine actione nullo modo potest, & perficit omnem actionem uoluptas. Ex quo perspici potest, uoluptates differre specie. Quæ enim differentium sunt generum, ab alijs atq; alijs perfici putamus. Differunt autem animi uoluptates ab ijs quæ percipiuntur sensibus. Constat enim sic habere omnia, & quæ natura & quæ arte solent effici. Vt animalia, ut arbores, ut pictura, ut statuæ, ut domus, ut uas. patet igitur eodẽ modo, actiones etiã quæ specie differunt, ab ijs compleri quæ specie differant. Atqui quæ animo gerũtur ab ijs quæ sensibus, & hæ inter se diuersæ sunt. Et uoluptates igitur, quæ eas cõplent et absoluunt. Idq; ex eo etiam intelligi potest, quòd unaquæq; uoluptas cũ ea coniuncta est actione, quam cõpleat. Auget enim actionem sua uoluptas. Acrius enim &

accu-

accuratius iudicant exquirunt q; omnia ij qui rem gerunt, et tractant libenter. Vt geometræ sunt ij qui rebus geometriæ subiectis delectantur, ij q; omnia melius intelligunt. Item q; & musicæ & architecturæ studiosi, et cæterarum artium singuli artifices suo quisq; operi accessionem reperit, eo delectatus. Adaugent igitur uoluptates. At quæ rem augent, maiorem q; efficiunt, finitima ac propria uidentur. Et ijs rebus quæ specie differunt, adiumenta etiam quæsita sunt, quæ etiam specie differrent. Iam uerò hinc etiam facilius hoc ipsum intelligi potest, quòd quæ à diuersis rebus ortæ sunt uoluptates, actiones impediunt. Qui enim tibiarum cantu tenẽtur, non possunt uerba quæ interim fiunt, aduertere, si tibicinem modulantem audiant, cum maiorem uoluptatem ex numeris capiant, quàm ex præsenti actione. Voluptas igitur quam parit tibiarũ numerus, eam labefactat, quæ ex oratione percipitur. Quod idem in alijs contingit, cum simul in duas res animi aciem intendimus. Quæ enim plus habet oblectationis, excludit alteram, eóque magis, quo maior uoluptatis præstantia est, ut nihil agamus in altera. Itaque cum uehementer nos res quælibet delectat, non admodum aliud agimus. Quod ijs usuenit, qui in theatro edunt bellaria: id' que faciunt tum uel

tum uel maximè, cum imperiti ignobilesq; concertãt. Quoniam autem uoluptas propria & delectatio accuratas facit & diuturniores & meliores actiones, quæ autem alienæ sunt, corrumpunt & labefactant: perspicuum est inter eas interesse plurimum. Ferè enim idem faciunt alienæ uoluptates, quod proprij dolores. Vt si cui iniucundus molestusq; est scribendi labor, alteri ratiocinandi: ille scribere, hic ratiocinari non solet, quòd molestiæ plena sit actio. Cõtingit ergo in actionibus contrà à uoluptatibus ijs quæ naturæ accommodatæ sunt, atq; à doloribus. Accommodatæ autem sunt ad naturam eæ quæ actionem per se cõsequuntur. Alienæ uerò dictæ sunt, quæ simile quid dam faciunt doloris. Interimunt enim, & si non eodẽ modo. Præterea cum actiones aliæ bonæ sint, aliæ malæ, earumq; nonnullæ expetendæ, quædam fugiẽdæ, aliæ indifferentes: eadem est ratio uoluptatum. Sua enim cuiusq; actionis uoluptas est & delectatio. Quæ ergo praua propria est, eadẽ inhonesta & mala: quæ bonæ & honestæ, bona. Etenim rerum honestarum laudandæ sunt cupiditates, turpium uituperãdæ. Sed actiõibus interiores sunt, quæ in ipsis insunt uoluptates, quàm cupiditates: quoniam hæ sunt ab illis disiunctæ & temporibus et natura: uoluptates autem

tem ita propè accedunt ad actiones, adeoq; indistinctæ sunt, ut idem ne sit uoluptas quod actio, sit quæstio, non tamen uidetur quidem uoluptas esse cogitatio, aut sensus. Sed quia non separantur, idem uidentur esse nonnullis. Vt igitur actiones, sic uoluptates differunt. Interest autem aspectus à tactu puritate, & à gustatu tactus & odoratus. Similiterq; differũt inter se sensuum uoluptates, & ab his illæ animi, & inter se utræq;: uideturq; ut opus, sic sua cuiq; animalium uoluptas esse attributa. siquidem quæ actionem consequitur. Id quod singula spectanti uidebitur. Alia est enim uoluptas equi, alia canis, alia hominis. Verumq; est illud Heracleti, Asinos stramen malle quàm aurum. Est enim asinis stramen pabulum, quàm aurũ suauius. Atque eæ quidem quæ propriæ sunt, eorum quæ specie differunt, diuersorum etiam sunt generũ. Quæ autem eiusdem sunt generis, eæ consentaneum est, ut non differant. At uerò in hominibus magna earum distinctio est. Eadem enim res alios offendit, alios delectat: nonnullisq; aspera ac molesta est, quibusdam suauis & dulcis. Quod etiam in rebus dulcibus contingit. Non enim eadem res dulcis uidetur ei qui febre afflictatur, & ualenti: neq; idem calidum ei qui imbecilla & infirma est ualetudine, et ei qui bene habet

bet corpus constitutum. similiterq; fit in cæteris. In quibus omnibus id uidetur uerum, quod sapienti uideatur. Quod si præclarè ac uerè dicitur: profectò ut uidetur, sic etiam est rerum omnium mensura uirtus, & sapiens, quia talis est. uoluptatesq; eæ sunt habendæ, & iucunda ea, quæ huic uidentur. Quæ autem ei grauia & molesta sunt, ea si cui suauia uideantur, nihil mirum. Multæ enim sunt hominum deprauatæ infectæq; affectiones. nec ea uoluptatem efficiunt, nisi fortè istis, & qui ita affecti sunt animo & constituti. Ac eas quidem quas obscœnas et turpes constat esse, perspicuum est non esse nominandas uoluptates, nisi fortè desperatorum hominum. Bonorum autem sunt ueræ uoluptates. Sed quæ tandem, qualisue hominis propria uoluptas habẽda est? an id perspici potest ex actionibus, quas uoluptates consequuntur? Siue ergo una siue plures habendæ sunt perfecti & beati uiri uoluptates, profectò quæ has complebunt & absoluent, eæ propriæ & ueræ dici possunt hominis uoluptates. Cæteræ secundum locum & eum perexiguum, ut etiam actiones, obtinebunt. 6 Reliquum est, quoniam de ijs disseruimus quæ ad uirtutes, amicitias, & uoluptates pertinebant, ut populariter ac planè de beatitudine dicamus, præsertim cum in ea rerum humana-

humanarũ finem ultimumq; ponamus. Quòd si quæ suprà dicta sunt paulo altius repetamus, multo breuior futura est oratio. Habitum quidem eam esse negauimus, quòd dormienti per omne tempus ætatis adesse posset. etiam ei qui uitam plantarum degeret, eique qui in maximis calamitatibus miseriisq; uersaretur. Quæ si minus probantur, potiusque in actione ponenda est, ut suprà docuimus: actiones autem aliæ sunt necessariæ & propter aliud expetendæ, aliæ ui sua & propter se: perspicuum est in ijs quæ propter se, non propter aliud sunt petendæ, beatam uitã esse numerandã. Nihil enim beata uita desiderat, nihil requirit, nullo eget, sed se ipsa contenta est. Sũt autẽ propter se expetẽdæ, ex quibus sola actio petitur. ex quo sunt genere uirtuti cõsentaneæ actiones. Præclarè enim facta omnia in ijs ducũtur, quæ ui sua per se & propter se expetuntur, atq; etiã eæ quæ pueris gratæ sunt atq; iucundæ, qd eas nusq; illi referant. Dãt enim eis incõmoda potius, quàm utilitatem afferant: uidemusq; eos nec ualetudinis, nec rei familiaris habere rationem. & confugiunt ad hæc uitæ instituta plerique eorum, qui beati putantur. Itaque apud tyrannos honorati sunt, ij qui in rebus et institutis huiusmodi comes se facetosq; præbent. Quarum enim

rerum

rerum illi cupiditate incensi sunt, in ijs se iucundos et affabiles esse uolunt: quales illi homines requirunt maximè. Atq; hæc ipsa quidem uidentur propterea uitã beatam complere, quòd homines principatu, imperio, & potestate præditi ijs rebus operæ plurimum tribuunt. Sed profectò in his talibus nihil exempli est constitutum. Neq; enim cum potestate & imperio uirtus & ratio, à quibus actiones proficiscuntur, ullum habent cõmercium. Nec si propterea quòd partem nullam liquidæ uoluptatis & liberæ unquam gustarunt, se corporis uoluptatibus dedãt: idcirco putandæ sunt optabiliores. Nam pueri etiam quæ apud ipsos sunt in honore & pretio, optima existimant. Consentaneum est igitur, ut alia pueris, alia uiris in studio sunt, sic im probis esse & bonis. Quare ea demum, ut sæpe dixi, habenda sunt honorata & iucunda, quæ bono uiro eiusmodi uidebuntur. Singulis autẽ hominibus, quæ à sua cuiusq; temperatione ducitur, maximè expetenda actio est. Et sapienti ea, quæ uirtuti cõgruit. Non igitur est in ludo beata uita. Nam absurdum sit profectò, finem rèrum omnium in ludo ponere. totq; ac tantas res gerere, tot uitæ pericula adire, tanta mala perferre, ob eam unam causam, ut possis ludere. Omnia enim uerè ut dicam, excepta beata uita, propter aliud

expeti-

expetimus. Est enim finis & extremum omnium. Laborem autem ferre, ut ludas, stultum quiddam & nimium puerile est. At ludere, ut res serias gerere possis, Anacharsidis sententia, concessum est. Quoniam enim ludus requieti & cessationi similis est, quoniamq; laborem ferre sempiternum minime possumus, cessatione opus est. Non est igitur in ocio & cessatione finis positus, quippe quæ ad actionem referatur. Beata autem uita non in ludo, sed in uirtute consistit, quoniam ea demum sapiens uidetur. Quæq; res bonæ & seriæ sunt, eas meliores dicimus iocis & lusibus, ut optimæ cuiusq; partis et hominis actio et uirtus sit præstantissima. At optimæ cuiusq; partis actio & uirtus optima est, & beatæ iam uitæ maximè propria uidetur. Voluptatibus autẽ corporis frui quiuis potest, etiam mancipium, non minus quàm uir optimus. At beatitudinem mancipio nemo tribuat, nisi etiam uitam beatam. Non enim in his uitæ degendæ rationibus beata uita, sed in uirtuti consentaneis, ut dixi, actionibus officijsq; cernitur. Quòd si beati 7
tudo actio est uirtuti congruens, consentaneum est, ut sit optimæ consentanea. quam eandem sitam esse necesse est in parte optima, siue ea quidem mens est, siue alia pars aliqua, quæ naturæ lege impera-

re debet ac regere, noticiamq; in se rerum honestarum ac diuinarum continere, seu diuina quædam res etiam est, seu in nobis ea nihil est diuinius: in eius certè actione uirtuti propriæ consentanea completa & absoluta beatitudo ponetur, quam eandem in cognitione & contemplatione consistere, suprà demonstratum est. Id quod uideri potest & superioribus respondere, & conspirare cum ueritate. Omnium enim actionum nulla est hac præstantior, nulla melior, nulla deniq; diuturnior & permanentior. Nam et mente nihil in nobis est, & nihil eorum quæ sub mente subiecta sunt ad cognoscendum, diuinius. Eademq; contemplari diutius, quàm quiduis agere possumus: præterea uoluptatem putamus copulari & connecti debere cum beatitudine. Omnium autem actionum quæ à uirtute manant, nulla est iucundior omnium consensu, nulla suauior ea, quæ à sapientia proficiscitur. Itaque mirabiles quasdam sapientia puritate & stabilitate habet oblectationes. Atqui consentaneum est doctos quàm dubitantes & inscitos, ex studio maiorem percipere uoluptatem. Illaq; quæ fertur satis ampla, & se ipsa contenta ratio, in rerum cognitione & contẽplatione consistit maximè. Omniũ enim rerum quæ ad uitam dẽgendam sunt necessa-

riæ,

riæ, & ſapiens uir & iuſtus, & cæteri omnes indigent. Quorũ omniũ ut ſatis magnis copijs abundẽt, tamen uir iuſtus apud quos & quibus cum res iuſtas tractet, deſiderabit. item' que moderatus & fortis, & cæteri. At uero ſapiens etiam ſolus poteſt in rerum cognitione uerſari, eoq; magis quo erit maiore ſapientia ornatus & inſtructus. Cui quanquam melius eſt miniſtros præſto eſſe, tamen ſe ipſe eſt contẽtus maximè. Beatitudo etiam ipſa propter ſe ſola uidetur expeti, quippe ex qua præter contemplationem nihil conſequatur, & ab ijs rebus quæ gerũtur præter actionẽ plus minus' ue præterea aſſumamus. Quæ eadem in otio et ceſſatione uidetur conſiſtere. Negotia enim ſuſcipimus, ut in otio ſimus: & bella gerimus ob eam cauſam, ut in pace uiuamus. Ac uirtutum quidem uſus & munera earum quæ ad actionem rerum ualent, in ciuilibus bellicisq; rebus uigent maximè. quæq; in his uerſantur actiones et officia, negotioſa uidentur. Ac bellicæ quidem omnino. Nemo enim bellum quia bellum eſt gerere inſtituit, neque bellum parare. Crudelis enim uideatur omnino, ſi quis amicos ad bellum inſtruat, ut pugna edatur, fiantq; cædes. Eſt autem ciuile officium in negotio, ei' que præter Reip. adminiſtrationem propoſita ſunt im-

peria & honores, aut certè beata uita ciuibusq; alia à ciuili longe diuersa, quam etiam quærimus, quamq; ab illa differre constat. Quòd si uirtutum actionibus & officijs bellica & ciuilia multo præstant & dignitate & magnitudine, hæc autem actuosa sunt, ad finemq; aliquem referuntur, nec propter se expetũtur, certè mentis & animi sapiens actio longe excellere uideatur, quæ & cognitione dirigitur, & præter se finem sibi nullum proponit, & propriam habet oblectationem, qua ipsa maximè augeatur. Quocirca & quod satis est, & otium, & uacuitas defatigationis, quantum natura humana patitur, cæteraque omnia quæ beato uiro tribuuntur, hac ipsa actione continẽtur. Hanc igitur, si perfectæ & absolutæ uitæ usura accesserit, completam beatam uitam hominis licet dicere. Nihil enim in beata uita non perfectum potest existere. Quæ talis uita profectò melior est, quàm ut attribuere eam sibi homo debeat. Eam enim agit non quia homo est, sed quòd in eo diuinum quiddam inclusum est, quod quanto præstat ei quod concretum est, tanto eius actionibus antecellit. Vt igitur diuinum quiddam mens est cum homine comparata, sic uita ei congruens & consentanea, diuina est ad humanam. Omnesque debemus, non, ut hortan-

tur

tur quidam, ſpectare humana cum ſimus homines, nec mortalia cum mortales: ſed quoad poſſumus, niti ad immortalem gloriam, omniáq; perficere, ut uitam ex eo degamus quo nihil eſt in nobis præſtantius. Etſi enim mole exiguũ eſt, at ui certè & dignitate multum rebus omnibus antecellit, quæ pars cuiusque, is eſt quiſque. ſiquidem in nobis ſumma omnis eius eſt, eáque nulla præſtantior. Quo indignius uideatur, ſi non ſuam quiſque uitam ſequatur, ſed alienam. Accedit huc, quod & antea diximus & nunc dici par eſt, quod cuique tributum ſit à natura, id cuique eſſe & optimum & ſuauiſſimum. Et uita igitur homini eſt ſuauißima menti congruens. ſiquidem eſt homo hæc pars maximè, quæ eadem uita etiam beatißima ſit neceſſe eſt. Secundo loco uita dicitur ea quæ reliquis uirtutibus congruit, quod actiones illis conſentaneæ ſint humanæ. Nam & iuſtitiæ nos & fortitudinis cæterarũq; uirtutũ muneribus officijsq; ultro et citro fungimur, cum rebus cõtrahendis quas uſus cultusq; uitæ deſiderat, ſuũ cuiq; tribuimus pro dignitate. quæ in uita hominum perſpicuum eſt omnia uerſari. Atq; etiam à corpore quædam officia ducũtur, habetq; cũ perturbatione bonitas et uirtus magnum cõmercium. Copulata etiã eſt & cõnexa pru- 8

dentia cũ uirtute quæ ſpectatur in moribus: & hæc ipſa cũ prudẽtia. Nam & prudentiæ initia manant ab his uirtutibus, & quicquid in eis eſt quod bonum rectumq; ſit, id omne à prudentia ducitur. Atqui hæ ipſæ in perturbationibus inhærent, in eoq; toto quod ex anima & corpore concretum eſt ſitæ ſunt: cuius quoniam humanæ ſunt uirtutes, neceſſe eſt etiam uitam eam quæ ad eas dirigitur, et beatitudinem eſſe humanã. At uerò quæ à mente uita & beatitudo proficiſcitur, ab illa ſeparata eſt. Hæc enim de ea dicta ſint hactenus, quoniam de ea ſubtilius diſputare, maioris negotij ſit quàm quod ſuſcepimus. Sed paulum admodum hæc fortunæ bona & affluentiam, aut minus etiam quàm quæ more perficitur, uidetur requirere. Nam ut rerũ ad uiuẽdum neceſſariarũ uſus utriq; par ſit & æquus, etiamſi maior quædã ei qui in actione uerſatur, ad res corporis cæteraſq; omnes eiuſdẽ generis procurandas adhibenda ſit diligẽtia (perexigua enim eſt diſtinctio) at certè in officijs & actionib. ſequendis, plurimum inter eos intererit. Nam & liberali ad tuenda officia liberalitatis, pecunia opus erit, & iuſto quidem ad referendam gratiam. Incerti enim ſunt animi hominum, multi'que cum iuſti non ſint, præ ſe ferunt iuſtitiæ ſpeciem et opinionẽ. Forti uerò

uis

uis est necessaria, si quid uirtute gerere uelit: & moderato uiro licētia. Quomodo enim perspici poterit, utrum hac uirtute præditus sit, an ab ea alienus? Vtrum autem uoluntas & prima susceptio plus in uirtute posſit, an affectus, quoniam in utroque consistit, quæstio est. Nec dubiū quidem, quin in ijs perfectio & quasi summa consistat. Actiones etiam multa desiderant, eoq; plura & maiora quo maiores & clariores. At homo is qui in rerum cognitione uersatur, res eiusmodi ad actionem nihil requirit, quinetiam uerè ut dicam, impediunt contemplationē. Sed tamen quia homo est, uitæq; usu cum multis implicatur ut officia sequatur: idcirco his ei opus erit, ut more hominū uitam posſit degere. Hanc autem undique completam & absolutam beatitudinem, in actione quadam esse cognitionis & contemplationis, hinc etiam perspici potest. Deos enim putamus esse beatissimos. quas tandem ijs actiones, quæ officia tribuemus? Num iustitiæ? At nonne ridiculi uidebuntur, si & res contrahant, & deposita reddant, cætera'que faciant eiusdem generis? An fortes dicemus eos qui res asperas perferant, periculá'que adeant ob eam causam, quia deceat? Num liberales? At cui largientur? Absurdum etiam uideatur, si numum, aut tale quid

habeant. An uerò temperantes? At quî esse possunt? An non laus sit uiolenta & importuna, prauis eos uacare cupiditatibus? Atqui si per omnia actionum officiorumq; genera expatiemur, perexiguam sanè laudẽ & Deorum maiestate indignam continere uidebuntur. Attamen eos uiuere omnes existimant. Agere ergo etiam eos putant. Non enim par est, eos tanquam Endymionem, dormientes facere. Sublata igitur agẽdi, faciendiq; ac multo etiam magis, ratione, quid tandem uiuenti Deo præter contemplationem relinquitur? Ita Dei præstans beatitudine actio in cognitione & contemplatione consistat necesse est. Atq; etiam hominum actio ut quæq; ad hanc proximè accedit, ita est beatissima. Idq; ex eo intelligi potest, quòd cæterea animalia sunt omnia expertia beatitudinis, cum huius sint generis actione priuata. Nam omnis est Deorum beata uita, hominum autem quatenus in ea elucet quoddam eius actionis exemplar. At ex cæteris animantium generibus nullum beatitudinem cõsequitur, quòd cognitionis & contemplationis nullo modo sit particeps. Quàm ergo late patet cõtemplatio, tam etiam beatitudo: & quo maior aliquibus inest cognitio, & contemplatio, eo ampliorem beatitudinem consequuntur, non temere & casu, sed contemplatione.

Est

Est enim per se plena dignitatis. Ita est in contemplatione beatitudo. Commodis autem externis, cum homo sit, indigebit. Imbecilla enim natura est ad rerum cõtemplationem. Sed certè opus est corpus ualere & uigere, præsidiáq; uitæ necessaria, reliquumq; cultum suppetere. Nec si beatus sine bonis externis esse nemo potest, idcirco multis & magnis beato fore opus putandum est. Non enim in nimia quadam rerum omnium abundantia & affluentia, satietas posita est uel officium. possunt enim ij etiam qui terra mariq; nõ imperant, res gerere & magnas & dignitatis plenas. Nam cui adsint modicæ ac moderatæ opes, is potest ea efficere, & præstare omnia quæ uirtuti cõgruunt. Quod planè cernere licet. Priuati enim homines, nihilo minus, ac multo etiam magis uirtutẽ colũt, quàm ij qui sunt in magistratu. Atque hæ tales satis magnæ sint copiæ. quandoquidem uita futura est beata eius, qui uirtutem colet. Et Solon quidem beatos recte profectò eos dixit, qui moderatis externis copijs & commodis præditi, res gessissent illustrissimas, & temperate moderateq; uixissent. Fieri enim potest, ut qui mediocres opes habeant, officium sequantur. Anaxagoras uerò nec diuitem nec potentem quenquam beatum iudicat, quòd neget sibi mirum uisum iri, si quis

multitudini, quæ ex bonis externis, quorum solũ sensum habet, homines iudicaret, ineptus & stultus uidẽ retur. Cum rationibus, sapientum quoq; sententiæ congruunt, quæ magnam quandam habent illæ quidem auctoritatem, sed tamen cum de officijs agitur, tum ex factis & uita, in quibus laus uersatur, ueritas iudicatur. Spectanda igitur sunt antè dicta omnia. quæ si cum factis consentiant, comprobare: sin discrepent, uerba existimare debemus. Vt autem quisq; rationem uitæ actionisq; ducem maximè sequitur et colit, estq; optimè animo cõstitutus, ita est Deo charissimus. Etenim si dij res curant humanas, sicuti curant, profectò illud quidem est cõsentaneum, ut re delectentur & optima, & quæ generis societate cum ipsis sit coniunctissima, qualis mens uidetur esse: ijsq; hominibus qui eam rem maxime ament & colant, beneficia reddant, quod res eas curent illi quas habent charas, rectéq; ac præclare facta sequantur. Nec uerò dubium est, quin hæc ipsa insint omnia sapienti. Ergo Deo charissimus est, idemq; beatissimus debet esse. Ita sapiens maximè est beatus futurus.

Sed quoniam de his rebus, de uirtutibus, de amicitia, de uoluptate satis multa dicta sunt dilucide ac pingui quadã Minerua: quæret aliquis, num finis instituti

mei

mei ueniſſe putandus ſit: an, ut aiunt, cum officia & actiones traduntur, non eſt finis in cognitione poſitus, ſed actione potius ſingulorum? Atqui ne uirtutē quidem ſatis eſt habere cognitam, dandaq; opera eſt, ut & habere eam & colere poßimus. aut ſi quo alio modo mouemur, ut boni ſimus. Nam ſi in uerbis ſatis magna uis eſſet ad uirtutem: iure profectò Theognidis ſententia, magnum illa quidem fructum ferrent, easq; adhiberi oporteret. Nunc uerò ualere illa quidem uidentur ad hortandos excitandosq; liberaliter educatos: ualent etiam ad mores ingenuos imbuēdos, & ad honeſtatis ſtudium, cum iam mores recta educatione exculti ſunt, ſed pleroſque ad uirtutem non poſſunt traducere. Neq; enim pudore parere ſolent, ſed metu: nec deterret eos à facinoroſa uita ipſa turpitudo, ſed pœna. Cum enim ſe totos uoluptatibus dediderint, ſuas quiſque perſequuntur, eaque omnia ex quibus oriantur, fugiuntque dolores contrarios. Honeſti autem ueræque uoluptatis, quam nunquam deguſtarunt, nec partem norunt ullam, nec unquam noſſe uoluerunt. Hos ergo tales homines quæ tandem uis orationis poßit à peruerſa illa & facinoroſa uita ad rectam honeſtamque deducere? Non enim poteſt, aut non facilè poteſt, ſi quid eſt penitus

inſitum

insitum moribus, id oratio euellere. Sed contenti esse debemus profectò, si ijs omnibus adhibitis quibus probi uidemur fieri posse, uirtutis compotes simus. Probos autem fieri alij natura putant, alij consuetudine, pleriq; doctrina. Ac illud quidem perspicuũ est, quod à natura ducatur officium, non esse illud quidem in nostra situm potestate, sed à diuina quadam ui ijs suppeditari, qui uerè sint beati. Orationis autem & doctrinæ uis nũquam apud omnes idem ualet, sed debet ante ut humus quæ semen fotura est, sic impotentis animus quibusdam moribus excoli, ut rectè lætari ac dolere possit. Non enim audiat intelligat ue orationẽ dehortantis, is qui pareat perturbationibus. Qui ita sit affectus, quo tandem modo uerbis poterit deduci de sententia? Omnino uerò non oratione uidetur, sed ui perturbatio posse sanari. Quocirca mores antè inesse oportet uirtuti accommodatos, qui & honestatis amore & turpitudinis offensione moueantur. Difficile autem est, cum his legibus talibus non sis educatus ab ineunte ætate, rectam uitæ uiam ad uirtutem ferentem assequi. Nam cum plerisq; moderate & cõstanter uiuere molestum est, tum adolescentibus maxime. Itaq; præscribi educatio & studia debent legibus. quæ minus molesta futura sunt, si consuetudo ad

hibea-

hibeatur. Nec uerò satis est quidem ab ineunte ætate educationẽ rationemq; uiuendi rectam sequi, sed confirmatis iam ætatibus omnes oportet in his ipsis studijs uersari, ad eaq; adiungere cõsuetudinem. Atq; in his quidem omninoq; per omne tempus ætatis legibus opus est. Pleriq; enim ui potius quàm ratione, & pœna magis quàm honestate ad officium impelluntur. Quocirca quidam latores legum putãt debere adhortari & incitare ad uirtutem honestatis studio, quòd consuetudine sint obtemperaturi boni: in eos autem qui parêre nolint, nec generosi sint, pœnas & supplicia constituere. At eos qui à peruersa uita detorqueri nullo modo possint, ex corpore Reipub. exterminare omnino. Nam & bonum uirum qui honeste uiuat, rationi obediturum, & improbum qui uoluptatis cupiditate incensus sit, tanquam iumentum, malo demum coërceri posse. Itaq; pœnas aiunt eiusmodi extare oportere, quæ uoluptatibus quibus erant dediti, repugnent maximè. Si quis igitur bonus futurus est, primum rectè, ut dixi, educari debet, consuetudinemq; exercitationis capere, deinde honestis studijs ætatem conterere, quæq; flagitiosa sunt, nec inuitus, nec sua sponte admittere. Quæ quidem omnia ita fient denique, si quis uitæ ducem rationem sequatur, & cui iis insit,

inſit, rectam præſcriptionem. Ac patrium quidem imperium nec cogit, nec uim aut neceſsitatem affert: neque cuiuſquã hominis unius omnino, niſi qui rex ſit, aut ſimili aliqua poteſtate præditus. At uerò lex uim habet ad cogendum idoneam, quæ ſit mens ratioque prudentis. Et improbi quidem eos oderunt qui ipſorum obſiſtant cupiditatibus, etiamſi rectè hoc facere uideantur. At lex non eſt inuiſa, quippe quæ bonum æquumq; decernat. In ſola autem Lacedæmoniorum ciuitate, ac paucis alijs, legiſlatori curæ fuit educationis diſciplinæq; ratio. In pleriſq; hæc neglecta ſunt omnia, in quib. pro ſua quiſq; libidine uitã agit: Cyclopumq; more & liberos inſtituit & uxorem. Ergo omnium rerũ nihil eſt melius, nihil præſtantius, quàm ſi recta diſciplina publicè ſanciatur, quam omnes ſequi poſsint. Quæ ſi publicè negligatur, tum par erit omnes ad uirtutem adiumentum adferre ſuis liberis & amicis, aut certè uelle. Quæ omnino facultas penes eum erit maximè, qui ſuperiora hæc præcepta ſecutus, facultate legum ferendarum multũ ualebit. A lege autem publicæ diſciplinæ ducuntur, ſed rectæ à bonis. Vtrum autem ſcriptæ ſint, an non ſcriptæ: aut unus ne an multi his inſtituantur, nihil interſit. ſicuti nec in muſica, nec in gymnaſtice, alijsq; ſtudijs.

Vt

Vt enim in Rep. ius legitimum & consuetudo, sic domi priuatim, rationes paterniq; mores & instituta ualent, eoq; magis, quod generis inter eos & beneficiorum intercedit communio. Amicitiam enim natura inter eos, animorumq; ac uoluntatum consensionem peperit. Iam uerò ut in medicina, sic hic priuatæ à publicis disciplinæ differũt. Nam generatim omni homini qui æstu febriq; iactatur, pdest inedia & quies: at alicui forsan non prodest. Nec certè ludimagister pugilibus omnibus idem genus pugnæ præscribit & constituit. Priuatæ autem res ita demum tractabũtur accuratius, si disciplina priuata adhibeatur. Omnes enim utilitatem sequuntur libentius. Sed ita denique summam curam & diligentiam rebus singulis & medicus & gymnastes & quiuis alius adhibiturus est, si genus totum intelligat omnibus prodesse. uel his, uel illis. Scientiæ enim dicuntur ac sunt rerum uniuersarum propriæ. Et quãquam nihil fortè prohibet rectè curare aliquid eum, qui sit ille quidem insçius, sed tamen omnia notarit et obseruarit quæ quamq; rem cõsequãtur, sicuti etiã sunt quidam medici qui suo iudicio sunt clariß. et tamen alteri nihil opis ferre poßũt, tamen nihilo minus ad res uniuersas debet contendere, easq; tenere quoad eius fieri poterit, is quidem qui so

qui se doctum & artificem esse uelit. In his enim artes dicimus consistere. Ac si quis suo studio & diligẽtia siue multos siue paucos meliores uelit efficere, ei danda opera est ut ad leges imponendas aptus esse uideatur. siquidẽ boni futuri sumus legibus. Neq; enim in cuiuslibet situm est potestate, ut quemuis etiã quem sibi proposuerit, rectè afficiat: sed si quis hoc potest, profectò peritus et doctus. id quod in medicina uidere licet, reliquisq; rebus omnibus, quarum est disciplina. Sed deinceps exquirendum est, unde, aut quo tandem modo quis rationem condendarum legũ possit assequi: an ut in cæteris fit, ab ijs id petendum est, qui ciuili scientia sunt præditi. pars enim ciuilis scientiæ uidebatur. aut certè non idem fit in ciuili sciẽtia, quod in reliquis scientijs & facultatibus omnibus. In alijs enim eosdem constat, & artem ipsam tradere, et eadem duce fungi munere, ut medici, & pictores faciunt. Atqui res ciuili scientiæ subiectas se profitentur Sophistæ esse docturos, se autem ea gesturũ esse nemo profitetur, sed ij qui Rempub. gerunt, qui hoc ipsum ui quadam & usu potius præstare uidentur, quàm consilio atq; ratione. Neq; enim aut hæc mandant literis, aut de ijs disserunt, etsi præstantius sit profectò quàm uel iudiciales orationes, uel cõciones.

Nec

Nec uerò ciuili ſcientia erudierunt ſuos liberos, uel alios amicos, quòd certè conſentaneum fuiſſet, id ſi præſtare potuiſſent. Non enim aut Reipublicæ quicquam melius hac ui & facultate relinquerent, aut ſibi adeſſe malint, aut ijs etiam quos habent chariſſimos. Non tamẽ uidetur parum adiuuare exercitatio. Neque enim ſcientiæ ciuilis conſuetudo eos ad Rempublicam gerendam paratiores et inſtructiores faceret. Quocirca qui ciuilis ſcientiæ ſtudio trahuntur, ijs neceſſaria experientia eſt. Qui autem Sophiſtæ hanc profitentur ſcientiam, procul admodum ab eo abſunt ut doceant: quippe qui omnino nec quid ſit ipſa norint, nec quibus in rebus uerſetur. Nõ enim eandem quam Rhetoricem, nec inferiorẽ ponerent: nec facilius eſſe putarent ferre leges, ei qui probatas leges unum in locum contuliſſet. licere enim deligere optimas, quaſi delectus non ſit prudentiæ, & iudiciũ uerum non ſit omnium maximum. Quod in muſicis animaduerti poteſt. Qui enim in rebus ſingulis exercitati ſunt, ij uerè de officijs factiſq; iudicant: quibuſq; rebus & quemadmodum perficiatur decorum, intelligunt, & quæ quibus congruant. At imperiti contenti ſunt, dum nõ ignorent, rectè ne res acta ſit, an præpoſtere. quod in pictura contingit. Cum autem leges

rebus ciuili ſcientiæ ſubiectis ſint ſimiles, quo tandē pacto quiſquam per eas ſcientia legum ferendarum erit inſtructus? aut quæ optimæ ſint iudicabit? Non enim medici habendi ſunt ij qui habent cognita quæ libris medicorum traduntur: etiamſi non ſolum curationes conentur nominare, ſed etiam ægros curari poſſe, & quemadmodum ſint adhibendæ curationes, ſuis cuiuſq; expoſitis affectionibus. Quæ exercitatis & peritis omnia magnum adiumentum adferant, inſcijs non item. Ita legum ac rerum publicarum collecta inſtituta eos adiuuabunt, qui rectè ne, an contrà, aut quæ quibus conueniant, cognoſcere ac iudicare poterunt. At qui ea euoluent & percurrent, ſine quadam animi affectione, ut nunquam uerum inde quidem iudicium comparare poſſint, niſi fortuitu, at certè prudentiores in his ſunt futuri. Quoniam igitur ſuperiores prætermiſerunt quæ ad ſcientiam legum ferendarum pertinent, de ijs diſputare eſt melius, ac de toto genere Reipub. ut quæ in rebus humanis uerſatur Philoſophia, à nobis quoad eius fieri poterit undique ſuis partibus omnibus perfecta abſolutáq; uideatur. Ac primum quidem ſi quid à maioribus rectè traditum ſit, exponam: deinde ex ijs rebus publicis quas collegimus, quæ res euertant Reſp. perſpiciemus,

cimus, & quæ conseruent: & quid ita aliæ rectè, aliæ contrà, administrentur. His enim cognitis, facillimè, & quæ omnium optima sit, & quemadmodum singulæ constitutæ sint, & quibus legibus institutisq; utantur, intelligemus.

FINIS.

ERRATA INTER EXCV-
dendum commissa, sic emenda.

Pag. 2. uers. 9. legend. agendarum 12. 17. ualetudinem & 18. Medetur 28. 12. in margine ascribẽdus capitis numerus, 12. 54. 24. dele ad 69. 21. intendunt 98. 20. dele li 110. 1. sumptu 117. 23. queritur 118. 15. spoliat & 16. indignum 135. 15. appetunt 147. 12. in marg. pone numerum cap. 5. 162. 17. pro ferro 171. 12. rectæ 179. 24. & illæ in ijs rebus 182. 4. quidem 185. 10. in marg. pone numerum cap. 9. & 12. intelligendum 197. 9. appellare Diuum 198. 5. laudabilibus 210. 11. qualis 211. 15. etiam si mus 213. 21. esse tractum 215. 15 dele ta 217. 24. impeditus 227. 21. dele co 246. 12. Et quibus 270. 14. omnia, tamen 312. 11. perfectißima

RERVM ET VERBORVM IN Ethicorum libris memorabilium INDEX.

A

Accipiendo nimij qui. 105
Acerbi. 122
Actio & affectio artis non idem 176 177
Actio omnis ad bonum 1
Actio optima cuius maximè 312. item perfectißima. eadem.
Actio uoluntaria, aut nõ uoluntaria quæ 59
Actionis omnis principiũ, propositum & consilium. 173
Actionis omnis finis ex animi habitu ponderandus pag. 81
Actionis finis in quo. 59
Actioni alius quàm effectioni propositus finis 178
in Actione cõsistere uirtutẽ, non uerbis. 43
Actiones actuum fines 2
Actiones & habitus nõ eodem modo uoluntarij 77
Actiões hominis uel ab ira, uel à cupiditate 64
Actiones rerum uoluptate absolui 313. 314. inde
Actiones unde gignantur pag. 74
Actionum auctor, & principium homo quasi liberorum 73
Actionum distinctio 319
Actionum eadem quæ uoluptatum ratio 316. 317
Adolescentes cur non prudentes 184
Adolescentes uerecundiam decere maxime 132
Adolescentũ amicitia 240. 241 246 247
Adulterorum audacia 85
Aequabile, inæquabile 141

Aequa-

Aequabilitas 141. 145. & 146
Aequale quid 45
Aequalis æqualem delectat pag. 262
Aequalitas amicitia 252
Aequalitatis ratio in amicitia 250
Aequitas eadem cum iustitia 168
Aequitatis ad iustitiam ratio 165 166.
Aequum 141
Aequum & bonum quid pag. 166
Aequum quando quis faciat 157
Aequi & boni ratio ad ius 165. 166. inde
Aequi & boni uis in quo pag. 167
Affabilis 52. 124. 125. 297
Affectiones tres 53
Agamemnon cur pastor populorum Homero dictus pag. 258
Agathonis dictũ 174. 177
Agrestis 52. 129
Alcmæon Euripidis 60
Aleatores auari. 105
Amabile quid 237. & in eo quid sequamur 238
Amandi causæ quæ 238
Amantum inter se cuiusmodi affectus 243
Amare unumquemq; quod sibi bonum est 238
Amatores ridiculi 253
Amatorum inter se querelæ 270
Ambitio 51 120
Ambitiosus 50 51 119
Ambulare recte 133
Amentia unde 211
Amicitia ad usum uitæ maxime necessaria 235
Amicitia æqualitas 246 252 287
in Amicitia cuiusmodi æqualitatis ratio 250. 251
Amicitia pro beneuolentia 238 239
Amicitia non idem quod beneuolentia 281 282

Amicitia communitas quædam 300
Amicitia constans & dura tura quæ 270 271
Amicitia ex aspectu 282
Amicitia excellẽs unius cũ uno 297
Amicitia improborum mala. 301. bonorum præclara. eadem
Amicitia iucũditatis gratia conflata cuiusmodi 243 item utilitatis 242. 243 244. 247. 253. (236
Amicitia iustitiæ uicaria
Amicitia magis in eo ut colas quàm ut colare 251
Amicitia maxime inter bonos 246
Amicitia omnis in societate & communione 260
Amicitia perfecta quæ 241 cur rara. 242. inde
Amicitia perfecta solum in bonis 243 244
Amicitia proprie quæ 244
Amicitia quæ cuiq; secũ est, nimia 280
Amicitia qualis in adolescẽtibus & senibus 240
Amicitia qualis in unoquoq; rerũpub. genere 258
Amicitia quatenus inter malos 243 244
Amicitia similitudo 236. 252
Amicitiæ commendatio 235
Amicitiæ cuiusmodi facile dirimantur 240
Amicitiæ dimittendæ ratio 276 277
Amicitiæ et iustitiæ quatenus nõ eadem ratio 250
Amicitiam & iustitiam in ijsdem uersari 254
Amicitiæ fons beneuolentia 282
Amicitiæ genus unũ an plura 237. eiusdem tria genera 264 239
Amicitiæ genera plura 244
Amicitiæ gradus 236
Amicitiæ proprium 264
Amicitiæ prouerbia 287
Amicitiæ similis concordia

pag. 236
Amicitiæ ueteri aliquid tribuendum 278
Amicitiam diuturna abſentia deleri 245
ad Amicitiam minus idonei qui 245 246 260
Amicitiam non tolli locorũ interuallis 245
Amicitiam omnẽ uel ad fructum dirigi, uel ad uoluptatem 242 243
Amicitiam perfectã inſtitui cũ multis nõ poſſe 247
Amicitiæ celebres inter duos 297
Amicitiæ in excellentia & præſtãtia cuiuſmodi 249
Amicitiarũ cõpa- (250.259
ratio & proportio 270
Amicitiarum ius 254
Amicitiarum querelæ 264 265 267
Amicitias multas diremiſſe ſilentium. prouerb. 245
Amicus alter idem 279 291 295
Amicus maximus qui 287
Amici proprium 300
Amico quatenus communicandũ dolore 299. 300
Amicum ab aſſentatore diſtare plurimum 309
Amicũ quẽq; ſuũ bonis affici uelle, quõ dictum 251
Amici ad proſperitatũ communionẽ ultro uocandi, calamitatũ uerò non itẽ
Amici an multi (299.300
parandi 295. inde
Amici an uitam uictũq; cõmunẽ maxime exoptent
Amici beneuolẽ- (300.301
tia inter ſe colligati 239
Amici multi aſſẽtatores, unde 251
Amici qui 279
Amici rebus ſecundis an aduerſis magis deſiderẽtur
Amicorum bona cõ- (298
munia. prouerb. 254
Amicorum omnia cõmunia
Amicorum diſſidia (287
unde potiſſimum 276

Amicorum diuersitas 245
Amicorũ multitudinis certi fines & termini 296
Amicorum præsentia cur dolores leuiores 298 & 299
Amicorum præsentia in omni fortuna expetẽda 300
Amicorum quid maxime proprium 245
Amicorum res etiã ad mortuos pertinere 27 28
Amicorũ uis omnis in amore 252
Amicorum usus 235
Amicis an etiam beati egeant 291 292
Amicis nihil melius aut maius inter externa bona pag. 291
Amor actioni similis 286
Amor ex aspectu 282.300
Amor non idem quod beneuolentia 281
Amor perturbationi similis, amicitia habitui 246
Amor pro dignitate impendus 250
Amor sui ipsius, aut odium 280 287
Amor sui ipsius quatenus probandus, aut non 288 inde 291
Amore digna solum bona pag. 276
Amores & amicitiæ quo differant 239
Anacharsidis de ludo sentẽtia. 321
Analoga 142
Anaxagoras sapiens cur, non autem prudens 182
Anaxagoræ de beato sententia 329
Anaxandridæ dictum 224
Animantia in labore esse perpetuo 233
Animus moribus excolendus 332
Animus pusillus, seu paruus pag. 50
Animi bona 18
Animi cognitio necessaria uiro ciuili 31

Animi elatio 50
Animi facultates, habitus, perturbationes 43
Animi impotentia quàm cupiditatum minus turpis pag. 212 214
Animi magnitudo 50 111 uide Magnitudo
Animi partes ac uires 31 32 43 172. eorumq; diuisio ead.
Animi uirtutũ diuisio 172
Animi uis rationis expers 32. duplex 33
ἀπειροκαλία 50
Appetitus 173
Aqua grauis, insalubris pag. 184
cũ Aqua guttur præfocat, quid iam attinet bibere? prouerb. 201
Arbiter honorarius 145
Argiui in Lacedæmonios pro Sicyonijs 87
Aridi 104
Aristocratiæ in oligarchiã defectio 257
Arrogans 52 126 128
etiam audax 81
Arrogans ueraci oppositus pag. 129
Arrogantia 52
Arrogantiæ mediocritas pag. 126
Arrogantiæ species, sua nimium & extollere & extenuare 128
Ars & fortuna in ijsdem rebus 177
Ars nulla non habitus 176
Ars omnis ad bonum 1
Ars quid, & circa quæ 176 & 177
Artis effectio aliud, aliud actio 176
Artes opus omne in bonis pag. 226
Artis in quibus sitæ 335. 336
Artes sæpius in deliberationem cadere quàm scientias 68
Artificum amor in sua cuiusq; opera 285
Artium & uirtutum nõ eadem

dem ratio 42
Artium omniũ ratio eadem quæ uirtutum 35
Artium prouentus 17
Asinos stramen malle quàm aurum 317
Assensionum ratio 205
Assentator 52.125. ab amico plurimum diuersus
Assentatores multi (309
pro amicis, unde 251
Assentatores seruiles & humiles 117
Auaritia 50 97 102
Auaritia ex senectute et imbecillitate 104
Auaritia iure liberalitati opposita 106
Auaritia magis naturalis q̃ prodigalitas 104
Auaritia malum prodigalite maius. 106
Auaritiæ malum insanabile 104
Auaritiæ multi modi 104
Auaritiam duabus rebus cerni 104
Auarus 50
Auarum prodesse nemini, ne sibi quidem 103
Auaro prodigus multo melior 102 103
Auari scelesti & impij qui
Audax 38.49.81 (105
Audere, fidentis animi 82
Audire cur nõ molestiũ 233
Auium carnes leues 182

B

Βαναυσία 50
Beatitudo. uide Felicitas
Beatitudo 5. in quo sita. 7. 20.25.30.230. quatenus in uoluptate. eadem
Beatitudo actio uirtuti congruens 321
Beatitudo an habitus 319
Beatitudo dei in quo 328
Beatitudo, finis 27
Beatitudo in actiõe 292. cognitionis & contemplationis 327
Beatitudo in ocio cõstituta
Beatitudo rerum hu- (323
manarũ finis 319. 321

Beatitudo ſeipſa contenta
Beatitudini neceſſa- (319
ria bona externa 21
Beatitudinẽ ꝓpter ſe expeti
Beatitudinem quomo (323
do efficiat ſapientia 192
Beata uita hominis abſolu-
ta cuiuſmodi 324
Beata uita quæ. 30. quibus
in bonis potiſſimum nu-
meretur 29
Beata uita in uirtute 321
Beatus an qui ſolitarius 29.
Beatus an quiſquã, dum ui-
uit appellandus 23.24
Beatus cur μακάριος Græcis
Beatus, nullo pacto (225
miſer 26
Beatus qualis 25. quis 27.
Beatus, uere bonus, (329
quadratus, &c. 25
Beati appellatio quibus cõ
petat 22 23
Beato amicis opus, an non
291 / 292
Beatum eſſe 5
Beatum non fieri inuitum,
quomodo dictum 73
Beatorum amici cuiuſmodi
pag. 248
Beatos etiam ſocietatem de
ſiderare 245. & iucundi
tatem 248
inter Beatos & miſeros ni-
hil intereſſe per uitæ di-
midium 32 31
Beluas nec tẽperantes nec
intemperantes dici 214
Bellorum gerendorum cau
ſa pax 323
Bellicoſi 85
Benefactorũ iucundiſſima
recordatio 286
Beneficiũ non libenter acci
pere cũ qui dare ſolet 99
Beneficij æſtimatio 266.
Beneficij immemores (267
plerique 285
Beneficij redditio 274
circa Beneficia qualis ma-
gnanimus 116
Beneficia conferre quàm ac
cipere, magis proprium
uirtutis 98

Beneficiorum collatio 282
Beneficiorum diuersa ratio pag. 275
Beneficijs proportione reddendis stare rempublicam 148
Beneficorum cur uehementior q̃ beneficio affectorum amor 284.285.inde
Beneuolentia amicitiæ fons pag. 282
Beneuolentia non idẽ quod amicitia 281 282
Beneuolentia quomodo paretur 282.
Beneuoli 238
Beneuolentiâ ead.239
Beneuoli non ijdem qui amici 245
Biantis dictum 137
Bonus futurus quomodo à teneris educandus, & honestis studijs ac consuetudine confirmandus pag. 333
Bonus uir quis 167.168 290
Bonus uir, & bonus ciuis, an idem 140
Bonus uir multa amicorum & reipub. gratia agere solitus 290
Bonus uir ad ignoscendum facilis 189
Bonus uir rerum omnium mensura 278
Bonus uir, qui idem uerax pag. 127
Boni uiri proprium 279
Boni uiri submissio & modestia 163
Bonum uirum iudicare de rebus omnibus uere 72
Bonum uere, omnes fortunæ casus æquo animo ferre 26
Bonis solis deberi honorem pag. 115
Bonos uno modo effici, malos multis 47
Bonum absolutè per se omne amabile 238
Bonum æquè patêre ut naturam 9

Bonum cadere ſub uolunta tem 71
Bonum certum atque finitum 47
Bonum duplex 226
Bonum quid cuiq; 12 13
Bonum ſummum quid 1. & in quo 2 5 7
Boni particula aliqua corruptis etiam hominibus natura tributa 305
Boni tria genera 18
Boni uere, inter ſe amici pag. 241
Bonorum diuiſio 227
Bonorum duo genera 10. 11
Bonorum exterorũ uſus 21
Bonorum nimium etiã ſtudium, culpabile 209
Bonorum hominum magna penuria 242
Bonæ res quatenus laudabiles 29
Braſidæ ſacra 155
Breues, aſtuti 211

C

Calamitate quatenus communicandũ amico 300
Calliditas. 193. callidi. ead.
Carcini Cercyon 217
Carnes leues concoctu faciles, & quæ 182
Caſus 159
Cauti 193
Celtas nihil metuere 81
Cenſuum poteſtas 256. in popularem 257
Cercyon Carcini 217
Cernere cur non moleſtum pag. 233
Chamæleonti ſimilis 25
Charitas cui maior debeatur 250
Cibi cupiditas 91. & circa eam intemperantia 92
Citharœdi ridiculum præmium 271
Ciuile ius 147 153
Ciuilis iuris diuiſio 155
Ciuilis ſciẽtia melior quàm medicina 30
Ciuilis ſcientia non idem quod ſapientia 181
Ciuilis ſcientia uirtuti maxime

xime consentanea 30
Ciuilis scientiæ auditor non idoneus, iuuenis 4
Ciuilis scientiæ ad prudendentiam quæ ratio 183
Ciuilis sciẽtiæ cognitio quibus utilis 4
Ciuilis scientiæ finis 22
in actione 4
Ciuilis scientiæ neglectus 336 337
Ciuilis scientiæ studioso necessaria experiẽtia 337
Ciuili scientia prædito quæ potißimum cognoscenda 30 31
Ciuilis societatis finis 255
Ciuili uiro necessaria animi cognitio 31
Ciuitas leges condit quas non tuetur ipsa 224
Ciuitatum concordia 283
Ciuitatum societates 244
Clari uiri officium 110
Clauis 134
Clemens. clementia 51
120 121 123
Clementis falsa appellõ .57
Cognatorum amicitia. 262
Cognitio uniuersorũ ex singulorũ cognitione 190
Comis. comitas 52. 124.
Comœdiæ antiquæ & (297
nouæ discrimen 130
Cõcentus ex disparib. optimus 237
Concordes qui 283
Concordia non idem quod eadem sententia 283
Concordia amicitiæ similis (236
Concordia quibus in rebus consistat 283
Concordiam ad amicitiam pertinere 283
Confidens 49
Coniectura 185
Coniugij cõmendatio 263
Consilium. uide Electio
Consilium an de omnibus capiatur 67
Consilium bonum non sine ratione 186
Consilium bonũ quod nam, & in quo 186 187

ad Consilium capiendũ aptus quis 182
Consiliũ de quibus capiatur
Consilium in quibus (68
rebus uersetur 65
Consiliũ lente capiendũ, celeriter exequendum 185
Consiliũ omne cum ratione ac mẽte coniunctum 67
Consilium omnis actionis principium 173
Consilium prudens non idẽ quod solertia 185
Consilium quibus in rebus capi soleat 177
Consilium uirtuti maxime coniunctum 64
Consilij capiendi deliberatio in quibus maxime 68
Constans 215 217
Constantia 198 217
Consuetudo naturã æquat, cum inualuerit 225
Consuetudinẽ mutare quàm naturam facilius 224
Consultatio 185
Contemplationis beatitudo 327 328
Continens 198.200.215 217 221
Continens & impotens in quibus diuersi. 220.203
Continens unde dictus 289
Continenti quatenus similis pertinax 221
Continentia 196.198.217
Continentia non omnis in bonis 200
Continentia quatenus uirtus 133
Contractuum diuisio 140
Contractuũ ratio ac uis 151
qualis ante inuentum nummum 152
Contrarij usus 237
Contraria 55. & magis cõtraria quæ. eadem, et 56
Contumelias & conuicia æquo animo ferre, seruile 121
Conuentorum iura mensuris similia 156
Conuentuũ olim ratio quæ pag. 255

Coro-

Corona Bœotiæ oppid. 84
Corpora ex motionibus no ſci 129
præter Culpam nihil metu endum 78
Cumini ſector 104. 105
Cupiditas conſilio contraria. 65. & rationi 205
Cupiditas ira turpior cur pag. 213
Cupiditas omnis cum dolore coniuncta 93
Cupiditatum diuiſio 91 & 214
Cupiditatum quàm animi impotentia turpior 212 & 214
Cupiditatum ratio 36
Curationes ex rebus cõtrarijs 39

D

Damnum 145
Damni nomen unde profectum 146 147
Dantem beneficium datum conſequi 98
Decreti uſus 167
Decori obſeruatio 106
Debitorum ſalus curæ creditoribus 284
in Deliberando peccari dupliciter 184
Delectantium ratio diuerſa pag. 207
Deliberare & ratiocinari, idem 172
Deliberare idem quod quærere, contrà non item pag. 185
Deliberatio. 173. de quibus pag. 174
Deliberatio omnis quæſtio pag. 69
Deliberatio recta quid. 185. in quo 186
In deliberationem an omnia cadant. 67. & quæ inde 68
Delicatus 215 217
Deliciæ, quædã animi mollicies 217
Demodoci dictum in Mileſios 219
Demonſtratio ad quæ adhiberi

hiberi ſolita 177
Dei præſtans beatitudine actio in cognitione & cõtemplatione ſita. 328
Dei una & ſimplex uoluptas 234
Deo impoßibile quid 174
Deo ut quiſque chariſſimus pag. 330
Dij cur beatiſſimi. 327.328
Dij ex hominibus per uirtutem 197
Deos curare res humanas pag. 330
Deos non dormire, ſed agere 328
Dexteritas 130
Dextri officium 130
Δικαίωμα 157
Δίκαιον & δικαιοσύνη unde dicantur 146
Δικαιοπράγημα 157
Dictum quoddam etiam cõuicium 130
Dicta ſapientum quatenus probanda 330
Dictorum factorumq; mediocritates tres 131
Difficilis. 53. 124. 125
Dignitas legum non eadem pag. 142
Diligenda quæ 237.238
Diligendi cauſæ 238
Diligentem ſui eſſe quomodo deceat 290.291
Diligentes ſui 287.288
Diomedis & Glauci permutatio 162
Diſcendi uerbum pro intelligendi uerbo uſurpatũ pag. 188
Diſciplina publica rectè inſtituta nihil melius. 334
Diſciplinæ priuatæ & publicæ diſcrimẽ. 334.335
Diſciplinæ rationem Lacedæmoniorum legiſlatori curæ ſoli fuiſſe 334
Diſcordia effici omnia. 237
Diſſimulatio, diſſimulator 52 126. 128
Diſſimulationis moderatio pag. 128
Diuites ferè eſſe eos qui ſũt

indigni 100
Diuitiæ in bonis utilibus pag. 97
Diuitijs quis bene utatur pag. 97
Diuus apud Laconas quis pag. 197
Doctrina omnis ad bonum pag. 1
Doctrina omnis ex anteceptis animo rei informationibus 175
Dolor malus, & fugiendus pag. 229
Dolor per se fugiẽdus. 304
Dolor quid 307
Dolore et uoluptate cognoſci habitus 39. inde
Dolorem quatenus communicandũ amico. 299. 300
Dolore uacantes uoluptates quæ 233. 234
Dolores amicorum præſentia leuari, cur. 298. 299
Doloribus et uoluptatibus coniuncta uirtus, quomodo. 39. 40 41
Domini ius in ſeruos 154.
Domini in ſeruos imperiũ tyrannicum 257
Domus ædificandæ modus pag. 109
Dona ijs quæ dedicãtur dijs ſimile quiddam 109
Duri 129

E

Ebrij audaces 86 (39
Educatio recta cuiuſmodi
Educatiõis neglectus apud omnes, excepta Lacedæmoniorum repub. 334.
Educationis ratio. 332. 333.
Effectio arti ſubiecta. 177
Effectio non idem quod actio 176 177
Effectioni alius quàm actioni propoſitus finis. 178
Egeſtatis malum 100
Elati, ſiue elato animo qui 111 113 118
Electio non idem quod cupiditas 64. 65
Electio uirtuti maxime cõiuncta 64

Elc-

Electio uoluntaria 64. non autem idem quod uoluntarium eadem
Eligendi principium 173
Empedoclis carmina à uinolentis aut mente motis recitata 205 206
Empedoclis dictum 237
Encomia quibus rebus potißimùm competant. 29
ἐγκύκλιοι uersus Aristotelis pag. 8
Enunciatio extrema cuiusmodi 206
Enunciationum duo genera 263
Epicharmi dictum 285
Equi uirtus 45
Error seu imprudentia in quibus uersetur. 62.63
Eudoxi de uoluptate sentẽtia 29.303
Eudoxi temperantia 304
Eueni poëtæ dictum 224
Euripi more, prouerbium pag. 284
Euripidis Alcmæon 60
Euripidis locus 160.183 & 237
Excellere in quaq; re, difficile 56
Exercitatio in quaq; re pro fortitudine 83
ἐξωτερικοὶ Aristotelis libri pag. 31
Experientia ciuilis scientiæ studioso necessaria pag. 337
Expeti omnia & absolute quid 221
Extremorum ad media ratio, & contrà 54.55
Extremorum alterum altero cuius peccatũ 55.56

F

in Facetijs modus cuiusmodi obseruandus 129
Facetos cur diligant 239
Facilis. facilitas 52
Facta infecta reddere etiam Deo impoßibile 174
Facultates animi 43
Facultates nec uirtutes nec uitia 44

Facultatum & habituũ discrimen 133
Felicitas. uide Beatitudo
Felicitas an idem quod secunda fortuna 21
Felicitas quid. 22. in quibus 20.21. 28
Felicitas unde. 21. & in quibus maxime rebus 22
Felicitatis perfectio. 13. 15
Felix quis 6
Feritas 196
Feritas minus malum quàm uitium 215
Fidens animus non semper fortitudinis 86
Figulus figulum 237
Filius paternis meritis semper obligatus 269
Finis, bonum 13
Finium genera plura 1
de Finibus non deliberari, sed ijs quæ ad fines pertinent 69.70
Fœneratores. auari. 105
Formæ differentia 134
Fortis. 39. 80. 81. 82
Fortis proprie ac uere quis pag. 79
Fortis uir, metus expers. 78. & quatenus. eadem.
Fortis quibus in rebus horribilibus cernatur 79
Fortes pro iratis. 84 85
Fortes unde dicti 87
Fortissimi apud quos maxime 83
Fortitudo circa quæ modus pag. 78
Fortitudo molestare res 87
Fortitudo pro exercitatione in quaq; re. 83 84
Fortitudo quid 49. 82. quid ab fiducia & audacia differat 86.
Fortitudo scientia Socrati pag. 84
Fortitudo unde comparetur 38
Fortitudinis finis iucundus 87
Fortitudinis interitus unde pag. 38
Fortitudinis nec nimium esse,

esse, nec parum 48
Fortitudinis quinq; genera 82. inde
Fortitudinem in formidolosis rebus magis cerni 87
Fortuna & ars in ijsdem pag. 177
in Fortuna non situm, ut beatus aliquis sit, aut contrà 25
Fortunæ bonorum necessitas 21
Fortunæ casus 25
Fortunæ casus omnes æquo animo ferre sapientem pag. 26
Fratrum amicitia. 258. 259
socialis similis 262
Fratrum mutuus amor. 261

G

γαστρίμαργοι 92
Geometrica proportio. pag. 143
Gloria, eusq; dignitas. 112
Gloria bonorũ externorũ maximum 112 114
Gloria dignus qui. 113. 114
Gloria se dignum arbitrari, magnanimum 112
Gloria uirtutis merces. 13 & 268
Gloriari inter quos liberale pag. 16
Graculus cũ graculo. 237
Grammaticus quis 42
Gratiæ benemeritis referendæ ratio. 148. 266. 274.
Gratijs cur media urbe dilubra consecrari soluta pag. 148
in Gustatu saporis iudicium pag. 90
Gustus uoluptas beluina & seruilis 90
Gymnici ludi 87

H

Habitus & ars quatenus idem 176
Habitus perfectus in rebus omnibus laudabilis 58
Habitus & facultatis discrimen 133
Habitus animi. 43. ex actionibus æstimandi 107

Habitus non eodem modo quo actiones uoluntarij pag. 77
Habitus omnes ex sui similibus actionibus 36
Habitus, quales sint, unde cognoscendi 39
Habitus uitiosi unde 40
Habituum mediorum ad extrema ratio 54.55
Hebetes. hebetudo 187
Heracleti dictum 317
Heraclitι de contrario dictum 237
Hermæi clades 84
Heroica uirtus 196
Hesiodi locus 6
Hirundo una non facit uer pag. 16
Homeri locus. 56.57.70.83 85.91.116.162.196.214
Homeri Margites 180
Homo actionum principiũ pag. 70
Homo ad ciuilem coniunctionem natus 292
Homo ad coniugium natus 263
Homo ad societatem aptus natura 14
Homo homini quàm sit coniunctus 235
Homo omnium optimũ. 288
Homo rebus omnibus in mũdo bonitate præstantior (181
Homo suus quisq; animus 289
Hominis bonum, uirtus, cuiusmodi 30
Hominis officium & opus quod 15 16
Hominis summum bonum quod nam 16
Hominis uirtus. 45
Hominem natura abhorrere à solitudine 292
ex Hominibus dij per uirtutem 197
Honestum omne etiam iucundum 40
Honorabilia 108
Honorati uiri officium. 110
Honos in quibus præcipue pag. 7

Honoris cupiditas 251
Honoris nimia aut modera ta cupiditas 120
Honoris uacuitas 120
Honorem deberi solis bonis 115
Hospitalitas 240
Hospitalitatis præceptum 295 296
Humana natura multiplex pag. 234

I

Idearũ autores philosophi taxantur 9
Ignauia doloris expers. 94 & 95
Ignauus. 38.39.49.81. 82
Immanes 211
Immanitas 196
Immanitas minus malum q̃ uitium 215
ad Immortalitatem nitendum 325
Imperio præditorum amici cuiusmodi 248
Importuni qui 129
Impotens. 198.215.217. unde dictus 289
Impotẽs absolute quis. 208
Impotens an aliquis (211 absolute, an aliqua ex parte omnes 206 207
Impotens ciuitati similis: pag. 224
Impotens & continens in quibus diuersi. 202.203
Impotens & intemperans in quo similes 223
Impotens intemperante melior 216 220
Impotens pro intemperanti 198
Impotens sanabilis, intemperans nõ item. 218.219
Impotentem esse etiam ingeniosum posse, prudentem non posse 223
Impotentes an scientiã habeant 202
Impotentium cupiditates. 32. uoluptates 90
Impotentium qualis oratio pag. 205
Impotentia 196.198

Impotẽtia aliquid fieri. 210 & 211
Impotentia animi quàm cupiditatum minus turpis 212 214
Impotentia comitiali similis 219
Impotentia in bono qualis pag. 200
Impotentia non idem quod uitium. 219
Impotentia nõ modo in malis, sed & in uitio 209
Impotentia nulla occulta pag. 219
Impotentia quatenus uituperetur 207
Impotentia quorum hominum maxime temeraria 218. & quorum sanabilior 224
Impotentiæ distinctio. 212
Impotentiæ duplex ortus pag. 218
Improbitas cur fugiẽda potissimum 281
Improbum sponte fieri neminem, quomodo dictũ pag. 73
Improborum mala amicitia 301
Imprudentia impotẽtiæ cõiuncta uirtus 201
Imprudentia facere, & imprudentem, non idem 62
Imprudens 53
Incommodorum tria genera in uitæ societate. 158
Indigentia contineri omnia 150 151
Indignatio 53
Inductione quæ discantur pag. 175
Infensi qui 122. 123
Infortunium 159
Ingenioſus qui 76
Ingenioſum etiam hominẽ esse impotentem posse pag. 223
Ingenium. 193. non idem quod prudentia 223
Ingenium uerum perfectque quod nam 76
Ingenij ratio ad prudentiam

am 193
Ingenuus. 131. ipſe ſibi lex pag. 130
Ingenui officium 130
Inſtrumentum ſeruus mutus 260
Iniquum non omne quod contra leges 139
Initium à notis capiendum pag. 6
Iniuria quid 159
Iniuria non eadem cum iniuſto. 156. 157. 161
Iniuriæ diſtinctio 139
Iniuriæ illatio an omnis uoluntaria 161
Iniuriam accipere quàm facere, præſtare 153
Iniuriam an faciat qui ſibi plus ſumit contra dignitatem, etc. 162. 163. inde
Iniuriam an uoluntate ſua accipere quis poßit. 160 161. 162. an inferre ſibi ipſe quiſpiam poßit. 163 inde 168
Iniuriam facere & accipere, utrunq; in malis. 169
Iniuriam facere quàm accipere, grauius. 153. 169. & 170
Iniuriam facere quid 161
Iniuriam faciens, quomodo non iniuſtus 153
Iniuriam quando quis faciat 157
Iniuriam ſponte ſua facere quis dicatur 168
Iniuriarum genera. 158. 159
Iniurijs non uoluntarijs quibus ignoſcendum aut nõ pag. 160
Iniurias non meminiſſe, magnanimi 117
Inuſtitia. 133 135
Iniuſtitia uitiũ uniuerſum, non uitij pars 137
Iniuſtitia uitij pars quædã cuiuſmodi. 137. 138 inde
Iniuſtitiæ diuiſio 139
Iniuſtitiæ inæqualitas. 152 & 153
Iniuſtum. 135. & iniuſtus. eadem. & 160

Iniustus multis modis, 134.
Iniustum aliud quàm iniuria 156 157 161
Iniustum non esse analogon pag. 143
Insanus 81
Inscitia quid 177
Institutum non idem quod opinio 66
Institutum omne ad bonum 1 5
Institutum quid 71
Intelligentia. 189.190. in quibus 185
Intelligére idē, aliud quàm idem sentire 283
Intemperans. 38.39 93.208 216 217 218 220
Intemperans cur non sanabilis 216 218 219
Intemperans & impotens in quo similes 223
Intemperans impotente peior 216 220
Intemperans pro impotente 198
Intemperantem factorum suorū non pœnitere. 218
Intemperantes in odoribus qui 90
Intemperantes modū transire in omnibus 92
Intemperantia 49 92
Intemperantia ad pueriles errores translata 95
Intemperantia an etiam dicatur de beluis 214
Intemperantia hydropi & tabi similis 219
Intēperantia timiditate magis uoluntaria 94
Inuidiæ mediocritas 53
Inuidus 53
Inuitus 61
Inuoluntarium 157 158
Iocorum distinctio 130
Ira 120
Ira in fortitudinem translata 84.85
Ira quædam iniuriæ species 159
Ira quatenus rationi pareat 212
Iræ excessus & mediocritas

tas 51
Iræ modus 121.112
per Iram quæ fiunt, an uoluntaria 159
Iracundia.iracūdus.51.120 121 122
Iracundia maxime ad subeunda pericula aculeus. pag. 85
ad Iracundiam mitigāndam tempore opus 122
Iraſcendi modus ac ratio.57
Irati pro uiris 123
Iucunditatis extrema.51.52
Iucundorum diuerſa ratio pag. 210
Iudex cur δίκαστής 146
Iudex lex loquens 145
ad Iudicem confugere, proficiſci ad ius 145
Iudicandi uere de quaq; re, cuiuſmodi ratio 4
Iudicium, iuris & iniuriæ dijudicatio 154
Iupiter cur pater Homero dictus 257
Ius analogon, ſiue proportionem 142 143
Ius ciuile. 147. 153. eius diuiſio 155
Ius cur δίκαιον 146
Ius domeſticum & familiare 155
Ius dominii in ſeruos, aut patris in liberos, cuiuſmodi 154 155
Ius duplex 265
Ius et iudex, medium quiddam 145
Ius in legibus poſitum pro dignitate 142
Ius in omni ſocietate & amicitia 254
Ius legitimum 155
Ius naturale 155
Ius proportione 142
Ius Rhadamanthi 147
Ius talionis cuiuſmodi. 147 & 148
Iuris communio, ſiue ſocietas inter quos. 155.165
Iuris communio nulla cuiquam ſecum 170
Iuris cuſtos, princeps. 154

Iuris ratio ad æquum et bonum quæ 166. inde
Iura, et legitima iura, quam inter se rationem habeant 156
Iura mensuris similia, quæ pag. 156
Iustitia quid 133
Iustitia cur uirtutum omnium regina & domina pag. 136
Iustitia, eadem æquitas 168
Iustitia in bonis alienis. 154
Iustitia nil pulchrius 20
Iustitia quomodo et cur absoluta uirtus 136
Iustitia quomodo mediocritas 152
Iustitia una reliquas uirtutes cõtineri omnes. prouerbium 136
Iustitia uirtus uniuersa, non uirtutis pars 137
Iustitia uirtutis pars, cuiusmodi. 137. 138. inde
Iustitiæ diuisio 139
Iustitiæ & amicitiæ quatenus non eadem ratio. 250
Iustitiæ plura genera 139 & 140
Iustitiæ ratio ad æquitatem quæ. 166. inde
Iustitiam & amicitiam uersari in ijsdem 254
Iustum, æquabile. 141. 145. & 146
Iustum in minimis quatuor pag. 141
Iustum non idem quod recte facta 157 156
Iusta quæ habenda 168
Iustus, iustum, 42. 43. 135. 136 160
Iustorum amicitiæ studium pag. 236
Iuuenis, ciuilis scientiæ non idoneus auditor 4

L

Labore parta omnibus chariora 286
Lacedæmoniorum magnanimitas 116
Lacedæmoniorum uestitus pag. 128

ad

ad Largiendum qui propẽsiores 100
Latrones auari 105
Laudabile 28 29
Laus quibus rebus potißimum competat 29
Laus uirtutis propria 29
Legitimum ius 155
Legitima omnia, iusta. 135
Lenones, auari 105
Lentus, lentitudo 51 121
Lesbia norma 167
Lex incommodi 144
Lex mens & ratio prudentis, eiusq; uis 334
Lex non inuisa 334
Lex talionis 147
Legis ratio cuiusmodi debeat esse. aequum & bonũ. 166. *inde*
Legem quæ nõ iubet, ea uetare 160
Leges ex generali iustitia pag. 140
Leges rebus ciuili scientiæ subiectis similes 338
Legum dignitas non eadem pag. 142
Legum ferendarum ratio 183 336 338
Legum ignari cur puniendi pag. 74
Legum obseruatio. 135. 136. *& ratio diuersa. eadem.*
Legum usus in republica 335 336
Legislatorum omnium uoluntas 35
Liber homo ipse sibi lex. pag. 130
Liberalis. 97. 98. *inde. qualis* 100 101
Liberalis in largiendo alijs quem modum teneat. 99
Liberalis iniuriæ opportunus 101
Liberalis quid à magnifico differat 50 106
Liberalis laus in quo sita 96. *& cur præcipua.* 98
Liberalem esse locupletem, difficile 100
Liberalitas 50. 96. 101
Liberalitas omnis ex facultatib. æstimãda. 99. 100

Libe-

Liberi quatenus in mẽbris patris habendi 155
Liberorum cum parentibus amicitia 249
Liberorum in parentes amor 261
Locorum interualla nõ tollerare amicitiam 245
Loquaces 89
Lucrum 145
Lucri nomen unde profectũ 146 147
Ludendi ratio 129
Ludere ut res ſerias gerere poßis conceſſum 321
Ludus. 218. in hominum uitam neceſſariò inuectus pag. 131
Ludus requieti & ceſſationi ſimilis 321
in Ludo non eſſe beatam uitam 320
ad Ludum propenſior, intemperans 218
Luxus. 106. in quo à magnificentia differat 110
μανάριος unde dictus 225
Magiſtratus uirum oſtẽdit, Biantis dictum 137
Magnanimus in quibus præcipue cernatur. 113. 114.
Magnanimus maxi. honoribus dignus, et optimus. 113
Magnanimus quis et cuiuſmodi. 111. 112. 116. 117
Magnanimus, rerũ contemptor 114. 115
Magnanimi inceſſus, oratio, uox, quales 118
Magnanimi officium 113
Magnanimitas uirtutũ omnium quaſi ſplendor. 113
Magnanimitatem uerã uix in quoquam reperiri. 113
Magnificentia 50. 106
Magnificẽtiæ ſumptus circa quæ 108 109
Magnificus quis. 106. 107
quid à liberali differat 50 106 107
Magnitudo animi 106 111. in quibus potißimũ rebus. cad. et inde

Magnum in re & ſumptu non idem 110
Maiorum cum minoribus amicitia 259
Malcuolentiæ mediocritas pag. 53
Malcuolus 53
Malitia, uoluntatis 73
Malum infinitum & incertum 47
Malum leuius, boni ſpecies. 135 143
Mali appellatio 209
Malorum amicitia non ſtabilis 253
Malorum uita pœnitentiæ plena 281
Manſuetudo 51.120
Manſuetus 121
Matrũ in liberos amor. 252
cur maior 261.286
Medici qui habendi 318
Mediocritas cuiuſmodi æſtimanda, & unde 46
Mediocritas duorum uitiorum 47
Mediocritas quodammodo in ſummo ſita 48
Mediocritas, uirtus. 47. cur eadem 48.56
Mediocritatis nullum nimium uel parum 49
Mediocritatis uſus 38
Mediocritatũ ratio. 171
Medium. 45. quatenus & unde æſtimandium. ead. & 46
Mediorum habituum ratio ad extrema 54.55
Megarenſium luxus 110
Mendaciũ omne in uitio 126
Mendacium ſpecies 128
Mens 173 190
Mens diuina cum homine comparata 324
Mens homo, eademq; uita cuiq; beatiſſima 325
Mens ſua quiſq; & animus pag. 279 289
Mente nihil diuinius 322
Menſtruorũ diuerſitas. 156
Metuenda quæ 78
Metus quid 78
μικροψυχια 50

Mili-

Milites quando ignaui & timidi 84
Militum fortitudo qualis pag. 84
inter Miseros & beatos nihil interesse per uitæ dimidium 32 31
Moderatum 96
Moderatus 111
Modestus quis. 42. 43. 111
Modios multos salis edendos, &c. prouerbium pag. 242
Modius optimus qui 171
Mollis 215. 217. 218
Mollities 198
μοναδικὸς 142
Morales uirtutes 34
Moralium uirtutum nullã natura ingenerari 34
Mores ex motionibus noſci pag. 129
in Moribus fugiendorũ tria genera 196
Mors non metuenda 78
Mors rerum omnium extremum 79
Mortis genus pulcherrimũ quod 79
Mortem sibi ipsi consciscere, minime fortis animi pag. 82
Morte nil terribilius, nil acerbius 79
Mortalia an quia mortales sumus spectanda 325
ad Mortuos quatenus amicorũ res pertineant. 27 & 28
Motionis omnis proprium quid 306
Motus differentiæ. 310. 311
Mulierum Imperium 258
Mutatione rerum nihil iucundius cur 234
Mutui redditio 273

N

Natura nobis traditorum cuiusmodi perceptio. 34
Naturale ius 155
Naturalia, quatenus immutabilia. 155 156
Nimium et parum. 46. 47
inde. cur in uitio 47

Niobe 209
Nouarum rerum oblectatio 313
Numeratum 142
Numeri proportio propria
Numus ad quem usum (142
cõparatus. 149. 150. 270
Numus in contractu futuro, fideiussoris loco. 151
Numus rerum omniũ mensura 270
Numus unde dictus. 150. 151
ante Numi inuentionẽ qualis rerum contractus fuerit 152
Numo omnia põderari. 151

O

Oculi uirtus 44. 45
Odoris uoluptas impotentium hominum 90
Officij accipiendi tribuendiq; eadem ratio 161
Officij omnis finis ex animi habitu ponderandus pag. 81
Officij omnis fructus ac finis qui 174
Officij tribuẽdi ratio an omnis uoluntaria 161
in Officio quomodo continendi homines 333
Officiorum diuersitas. 275
Officiorum ratio unde. 332
Oligarchia ex aristocratia ad Opem ferendam (257
qui propensiores 100
Opinio an rationi contraria 205
Opinio duplex 66
Opinio in quibus 179
Opinio non idem quod consilium 65 66
Opinionis rectũ ueritas. 186
Opum necessitas 21
Optimus quis 137
Oratio omnis de rebus agẽdis populariter tractanda 37
Oratio quantum ad uirtutẽ momenti habeat. 331. 332
Orationem ueram ad intelligendum & uiuendum ualere plurimum. 303

P

Parci 104
Parentum cum liberis amicitia 249
Parentũ in liberos amor 261
Parentibus sua magis placere 100
Pares cũ paribus facillime cõgregari. proverb. 237
Parilitas 141 (277
Parilitatis ratio 151
Patiens 215 217
Patientia 217
Patris in in liberos ius. 154
Patri an omnia officia (155
tribuenda 273.274
Patri cur liberos exhæredare liceat, liberis patrem non 269
Patrium imperium & cum liberis amicitia 259
Patrium imperiũ regiæ potestati simile 257
Pauidus 53 (108
Pauperũ nemo magnificus.
Paupertas nõ metuenda. 78
Peccandi multi modi 47
Peccatum 159
Pecuniæ 96
Pecuniarũ usus in quo uersetur 97
in Pecuniarum usu duo uitia 96 97
Pericles quare prudens existimatus 178
ad Pericula impellit ira aut dolore, nõ esse uirtutis. 85
Persarum tyrannis 257
Pertinaces 221
Perturbatio an oratiõe sanetur 332
Perturbationes animi 43
Perturbatiões nec uirtutes, nec uitia 44
Phalaris 210 211
Phidias 180
Philoctetes Theodecti. 217
Philosophantium quorundam peruersitas 45
Philosophiæ societas 272
Philoxenis Erixij uotum, collum sibi gruis dari. 91
Platonis de uoluptate uirtuti coniuncta dictum. 304
Platonis locus 6

Platonis ſententia præclara
Poëtarum in ſua opera (39
amor. 285
Poëtis ſua magis placere
Polycletus 180 (100
Ponti accolarũ immanitas.
Populariſ poteſtas cẽ- (210
ſuum poteſtati finitima
Poſſeßio in quo. 97. (257
Poſſeßio rei & opus, non e-
iuſdem uirtutis 107
Præclara omnia, rara 56
Præpoſitum 67
Præteritorum nihil ſub de-
lectum cadere 174
Priami calamitates 26
Princeps iuris cuſtos 154
Principium actionis & of-
ficij quodnam 220
Principium plus q̃ rei toti-
us dimidium ualere 18
Principium uirtute ſeruari,
uitio labefieri 220
Principio nihil in nobis præ
ſtantius 220
Principiorum cognoſcendo
rum diuerſi modi 17
Probi quot modis fiant 332
Probitas uera non ſine pru-
dentia 195
Prodigalitas 50.97.102
Prodigus. 50.97.101.102
Prodigus multo melior a-
uaro 102 103
Prodigi pleriq; etiã auari,
cur. 103. & libidinoſi.
Proportio 142. deiun-(104
cta & coniuncta. eadem
Proportio geometrica. 143
arithmetica 144
Propoſitum 70.71.173
Propoſitum omnis actionis
principium 173.174
Proſperitas 230
Protagoræ factum memora
bile 271
Prudens an etiam impotens
eſſe poßit 223
Prudens an uoluntate pec-
cet 200
Prudens nemo niſi idem bo-
nus 193
Prudens quid ſapiente diſ-
ferat 181 182

Prudens quis 183
Prudentis appellatio 223
Prudentes an etiam intemperantes 198
Prudentes pro callidis. 193
Prudentia quid, & prudentes qui 177.178.179
Prudentia in agẽdo ſita. 182
Prudentia in beluis 181
Prudentia in qua animi parte ſita 179
Prudentia nec ars nec ſcientia 178
Prudentia non idẽ quod ingenium 223
Prudentia non ſine uirtute.
Prudentia propter ſe (195
expetenda 192
Prudentia quibus in rebus 182 184
Prudentia quid à ſagacitate differat 188
Prudẽtia uirtus nõ ars. 179
Prudentiæ ad ciuilem ſcientiam quæ ratio 183
Prudentiæ conſeruatrix tẽperantia 178
Prudentiæ cum uirtute morali coniunctio 326
Prudentiæ effectus 192
Prudentiæ nomine uirtutes omnes appellari 194
Prudentiæ ratio ad ingenũ pag. 193
Prudentiæ uſus. 191 192
Prudentiã nõ eſſe ſcientiam
Prudens 53 (184
Pudor omnis uolũtarius. 132
Pudor quos deceat maxime 131 132
Pudoris exceſſus 53
Pudore affici an bonum, et quatenus 132.133
Pulchritudo 111
Puer, ciuilis ſciẽtiæ non idoneus auditor 4
Puer cur mathematicus fieri poſſit, ſapiens uel phyſicus non item 184
Puer non dicẽdus beatus. 23
Pueros etiam libidinoſe uiuere 95
Pueros uoluptate & dolore gubernandi ratio. 302

Puſillanimus qui 112.118
Pythagorei quomodo ius definierunt 147

Q

Querelæ in amicitijs cuiuſmodi.264.inde 267
Quærere non idem quod deliberare 185
Quæſtio non omnis deliberatio 69
Quæſtionis explicatio, finis inuentio 202
Quæſtus 145

R

Raptores auari 105
Ratiocinandi uis 172
Ratiocinari & deliberare idem 172
Ratiocinatio quibus cõſtet
Ratio recta quæ 195 (175
Ratio uitæ dux ſequẽda.333
Rationis expers animi uis duplex (334 33
Rationis participes animi partes duæ 172
Rationi non opinio, ſed cupiditas contraria 205
Rationem imperare, nõ hominem 154
Rationes pro rei natura exigendæ 37
Recte faciendi unus modus
Recte facta non idem (47
quod iuſtum 156.157
Rectum aliquid multifariã dici 186
Rex quid à tyrãno differat
Rex quis exiſtimãdus (256
Reges cur nõ prodigi. (256
Reges paſtores 258 (101
Regum cum ijs quibus præſunt amicitia qualis 258
Regia poteſtas patrium imperium 257.
Regia poteſtas rerum publicarum optima 256
Rerum agendarum principia unde petantur 178.
Rerum æſtimatio 273
Reſpublica bene conſtituta quo uitioſæ præſtet. 35
Reſpublica, quæ & cenſuũ poteſtas 256
Reipub. tria genera 256

Rempub. ſtare reddẽdis p-portione beneficijs·148
Rerumpub. amicitia. 258
Rerumpublicarum exempla in familijs 257
Rhadamanthi ius 147
Ruſticus. ruſticitas. 52. 131

S

Sacra cur olim inſtituta. 255
Sagacitas. ſagaces. 187. quibus in rebus 188
Sagacitas quid à prudentia differat 188
Salis multos modios edendos, etc. prouerbiũ·242
Salium ratio 129. 130
Sanguinis coniunctio. 261
Sapiens Deo chariſſimus, et beatiſſimus 330
Sapiens nemo natura 190
Sapiens quid à prudẽte differat 181 182
Sapiens rerum omniũ menſura & norma. 72. 318
Sapientis quid 180
Sapientem omnes fortunæ caſus æquo animo ferre. 26
Sapientem ſolũ in rerum cognitione uerſari. 323
Sapientũ dicta cũ factis an cõſentiant ſpectanda. 330
Sapientia quid. 181. 182. in quibus 189
Sapientia nõ idem quod ciuilis ſcientia 181
Sapientia propter ſe expetenda 192
Sapientia quomodo beatitudinis effectrix 192
Sapientiæ actio ſuauiſſima. pag. 322
Sapientiæ oblectatiões. 322
Sapientiæ uſus 191. 192
Saporis iudicium in guſtatu
Sardanapalus 7 (90
Satis ego ſuperq; miſer ſum prouerbium 30
Satyrus philopater 209
Sceleratiſſimus quis 137
Sciendi uis 172
Scientia. 175. 176. 179.
Scientia nihil firmius 199
Scientia omnis ad bonum. 5
Scientiam omnẽ demonſtra-

tione

tione concludi.177.item, quod est scientiæ subiectū.
Scientiam parum ua- (179
lere ad uirtutes 42
Scientiæ rerum uniuersarū propriæ 335
Scientiarum & habituū discrimen 133
Scientiarum ut quæq; præstantiß.ita firmißima 25
Scire aliquid dupliciter dici
Scire rem quando quis (203
dicatur 176
Scurræ 129 131
Scurræ urbani appellati. pag. 129
Scurrilitas.52.scurra.eadē.
Scytharū regum mollicies. pag. 218
Secundas res apte ferre absque uirtute difficile. 115
Seditio unde 283.284
Seditiosus 530.124.125
Seipsum interimens quomodo iniuriam & sibi & reipub.facit 168
Senes non idonei ad amicitiam 245.246
Senum amicitia 240
Senum honor 275
Sensus actiōis nullius initiū
Sensus cuiusq; sua uo- (173
luptas propria 312
Sensus omnis expers qui.38 49 81
Sententia, sentētia præditi, sentire bene 188 189
Sententia eadē aliud quàm concordia 283
cur Sentiens recte iudicium suū retinere nō possit.199
Sentire idem,aliud quàm idē intelligere, &c. 283
Seruus instrumentū loquēs cum Seruo quatenus (260
sit amicitia 260
Seueri non idonei ad amicitiam 245 246
Silentium diremisse multas amicitias.prouerb.245
Similitudo amicitia.252.& quatenus 236.237
Simulatio 52
Sociorū amicitia.259.262

Societas absq; cõtractu nulla diuturna 151
Societas inter diuersos artifices 149
Societas inter quos 155
Societas maximè amicorũ propria 245
Societates ciuitatum. 244
Societates reipublicæ partibus similes 254
Societatum ius. 254. 255. & finis eadem
Socrates dißimulator. 128
Socratis cum ratione bellũ.
Socratis de uirtutibus (199 & prudentia dictũ. 194
Sodalitas 246
Solertia 185
Solitudo ab homine aliena 291 292
Solitudinis molestiæ 293
Solonis de beatitudine sententia 23
Soloni qui beati 329
Somnus animi requies. 32
Somno nihil differe beatos & miseros 31. 32
in Somno quæ ánimi uis potißimum uigeat 31
Sophistarũ arrogantia. 336 & 337
Sophistarũ improbitas. 271
Sophoclis locus 200. 222
Sordes 106 107
Sordidus 110
Speusippus taxatur 229
Studia legibus præscribẽda
Studiũ omne ad bonũ. 1. (333
Sua cuique magis placere. pag. 100
Sua cuiq; magni precij. 273
Sua nimum & extollere et extenuare, arrogantiæ species 128
Subtilitas quatenus in omni genere requirenda. 4. 17
Summum bonum quid 1. et in quo. 2. 5. 7. 16. 19. 305 & 306. inde
Summum bonum an in uoluptate. 303 inde
Sumptus magnus & aptus qui 107
Sumptus omnis in suo genere ma-

re magnus 109
Sumptus magnifici quales, & circa quæ 108.109
Sumptus qui maxime probentur 108
Supplicia, medicinæ quædã pag. 39

T

Tactus uoluptas beluina et seruilis 90 91
Talionis lex. 147. siue ius. eadem, & 148
Talionis legi quando sit locus 150
Temperans quis. 39 93. 96 216.220 223
Temperans, continens & constans 198
Temperantiæ nec nimium esse, nec parum 48
Temperantis appetitus cuiusmodi 96
Temperantia an etiã in beluis dicatur 214
Temperantia prudentiæ cõ seruatrix. 178
Temperantia quid. 49. 88. quibus in uoluptatibus uersetur 89.90
Temperantia unde comparetur 38
Temperantiæ interitus unde 38
Temporis ratio in agendis rebus 37
Tenaces 104
Thales cur sapiens, non autem prudens 182
Theodecti Philoctetes. 217
Theognidis dictũ. 293. 332
Tibia genu propius 287
Timiditas unde 211
Timidus 38 81
Timocratia rerum publicarum deterrima 256
Tristes ad amicitiam minus idonei 246 245
Tyrannis 256.257
Tyrannus. 154. quomodo fiat eadem
Tyrannus quid à rege differat 256 257
Tyrannorum auaritia. 105. in Tyrannorum uita nullus

amicitiæ locus 260
V
Valetudinis interius unde.
Varietas rerum cur iu (37
cunda 234
Veneris balthcus. 213.214
Venia 189
Venia dignæ iniuriæ, aut
non, quæ 160
Verax, bonus uir 127
Verax, ueritas 52
Veraci oppositus arrogans
Verborum usus, & (129
quatenus ad uirtutẽ pos-
sint traducere 331
Verecundia bono uiro non
digna 132
Verecundia perturbationi
q̃ habitui similior 131
Verecundia quid. 53. 131.
quibus potißimum con-
ueniat 132
Verecundus 53
Veri enunciandi rationes
quinq; 175
Veritas 186
Veritas cui animæ parti sub
iecta 174
Veritatis laus 126
Veritatis studium quantum
esse philosophis debeat.
Versuti 193 (9
Veteratores 128
Vi quæ fiant 58.60.61
in Vinolentos cur duplex
pœna constituta 74
Violenta quæ 61
Virium interitus unde. 37
Vir bonus quis 20
Vir bonus idem utilis & iu
cundus 248
Viri cũ uxore amicitia 249
& 263
Viri cum uxore ius aristo-
cratiæ par 258.259
Viri, pro iratis 123
Virtutis actionum firmitas
Virtus quid. 47. 196. (25
Virtus, extremitas 48
Virtus firma, constans, &
stabilis 286
Virtus heroica seu diuina
quæ 196
Virtus in nostra potestate
72

72 77
Virtus in perturbationibus & actionibus 58
Virtus in uoluptatibus & doloribus sita, quomodo 39 40 41
Virtus, mediocritas 46.47 cur 47.48.56
Virtus moralis 173
Virtus quando splendescat maxime 26
Virtus rerũ omnium mensura 278 318
Virtutis actiones per se iucundæ 20
Virtutis actionum quæ iucundissima 322
Virtutis definitio. 194.195
Virtutis effectus 44
Virtutis inter bonos exercitatio 293
Virtutis merces ac finis. pag. 22
Virtutis merces gloria. 113 & 268
Virtutis propria laus 29
Virtutis propriũ, 98, 264
Virtuti maxime consentanea ciuilis scientia 30
Virtuti sedulo incumbendũ pag. 332
Virtutem ex doctis disces, uerũq; laborem 301
Virtutem habere cognitam non satis 231
Virtutẽ in agendo consistere, nõ philosophãdo. 43
Virtute perfecta nullus honos satis dignus 114
Virtutes, cuiusmodi habitus 33
Virtutes morales omnibus à natura tributæ 194
Virtutes nec à natura nec cõtra naturam nobis inesse 34
Virtutes nec facultates esse nec perturbationes, sed habitus. 44. & cuiusmodi. inde
Virtutes omnes cur prudentiæ nomine 194
ad Virtutes parum ualere scientiam 42

Virtutum actiones cuiusmodi esse debeant 42
Virtutũ animi diuisio. 172
Virtutum definitio 40
Virtutum diuisio 33.34
Virtutum duo genera 34
Virtutum & artium nõ eadem ratio 42
Virtutum exercitia. 35.36
Virtutũ inter se separatio. pag. 195
Virtutum omniũ quasi splẽdor magnanimitas. 113
Virtutum quatenus iucũdæ actiones 88
Vita beata quæ. 19 30
Vita bonis maxime expetenda 295
Vita in quibus 294
Vita homini cum belluis cõmunis 15
Vitæ genera tria 7
Vitæ mutationes uariæ. 23
Vitium absolutè, & cum adiunctione 212
Vitiũ in nostra potestate 72
Vitium omne occultũ. 219
Vitium quid ab impotentia differat 219
ad Vitia alia procliuiores alij 57
Vitia corporis reprehensioni obnoxia quæ. 75.76
Vitia non animi solũ, sed & corporis, iudicio ac uoluntate suscipi. 75. 77
Vitiosa per se quæ 48
Vitiositas 196
Viuere quid proprie 294
Vnus animus, prouerb. 287
non Volens 61
Voluntarium quid. 157. eius q3 diuisio 158
Voluntarium non idẽ quod electio 64
Voluntaria, & non uoluntaria quæ 58. 59. 63
Volũtas in quo uersetur. 71
Voluntas non idem quod electio 65
Voluptas an bonum 302
Voluptas an motus. 306. & ortus 307. 310
Voluptas cur quibusdã summum

mum bonum 303
Voluptas dolore magis reprehenſione digna 94
Voluptas honeſtæ uitæ incluſa 20
Voluptas in omni ſenſu. 312
Voluptas magis in ſtabilitate quàm motu 234
Voluptas non bona, duabus de cauſis 232
Voluptas nulla ꝑpetua. 313
Voluptas perfecta tota cuiuſmodi. 310. 311 inde
Voluptas per ſe & propter ſe expetenda 304
Voluptas quas opiniones & exiſtimationes peruertat 178
Voluptas quid, et quatenus bona. 225. inde. & ſummum bonum 230. 307
Voluptas uel maxime in omni negotio uitãda. 57
Voluptatis ad uirtutem ratio ac uis 302
Voluptatis cita mutatio. pag. 241
Voluptatis cupiditas inexplebilis 95
Voluptatis definitio 228
Voluptatis inſidiæ 72
Voluptatis ratio 40
Voluptati obſiſtere difficilius quàm iracundiæ. 42
Voluptatem efficiẽtium ratio diuerſa 207
Voluptatem omnes appetere 313
Voluptatem ſine actione eſſe non poſſe 314
Voluptate abſolui actiones rerum 313. 314. inde
Voluptate & dolore, habitus cognoſci 39. inde
Voluptate nulla affici, inhumanum 93
Voluptates alienæ, itemq; ad naturam accommodatæ quæ 316
Voluptates alienas idem facere quod proprios dolores 316
Voluptates beluinæ & ſeruiles quæ 90

Volu-

Voluptates corporis quatenus in malis. 231.232 & inde
Voluptates dolore & cupiditate uacãtes quæ. 227 233 234 308
Voluptates quæ ucræ 318
Voluptatum diuersæ ſpecies 308 314 317
Voluptatum corporis diſtinctio 214
Voluptatum diuerſitas cur hominibus 234
Voluptatum diuiſio 89
Voluptatum cadẽ quæ actionum ratio 316.317
Voluptatibus & doloribus coniuncta uirtus, quomodo 39 40 41
Vrbanus. urbanitas. 52.131. & 129
Vrbani pro ſcurris. 129. & 130
Vrbanorũ in amicitia mos. pag. 297
Vrbanorum uita 7
Vtile omne etiam iucũdum (40
Vtilia 238
Vxoris cum uiro amicitia. 249 263

X

Xenophanis riſus 217

FINIS.

BASILEAE APVD

[redacted] M. D. XLII.

mense Martio.

ΕΚ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΤΙΜΑΙΟΥ
τμῆμα τὸ τῷ Κικέρωνος περὶ πανὸς βιβλίῳ συμφωνοῦν.

EX PLATONIS TIMÆO particula, Ciceronis de Vniuersitate libro respondens.

QVI DVO LIBRI INTER SE CONiuncti & respondentes, nunc primùm opera Ioachimi Perionij Cormœriaceni proferuntur in lucem, unà cum eiusdem Annotationibus.

BASILEAE.

MVLTA sunt à nobis & in Academicis conscripta contra Physicos, & sæpe P. Nigidio Carneadeo more et modo disputata. Fuit enim uir ille cùm cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero essent, ornatus omnibus: tum acer inuestigator, & diligens earum rerum quæ à natura inuolutæ uidẽtur. Deniq; sic iudico, post illos nobiles Pythagoreos, quorum disciplina extincta est quodammodo, cùm aliquot secula in Italia Siciliaq; uiguissent, hunc extitisse qui illam renouaret. Qui cùm me in Ciliciam proficiscentem Ephesi expectauisset, Romã ex legatione ipse decedens, uenissetq; eódem Mitylenis me salutãdi & uisendi causa Cratippus, Peripateticorũ omniũ, quos quidẽ ego audierim, meo iudicio facile princeps, perlibẽter & Nigidiũ uidi, & Cratippũ cognoui. Ac primũ quidẽ tempus salutationibus, reliquũ percontatione consumpsimus.

QVID est quod semper sit, neq; ullum habet ortum? & quod gignatur, nec unquam sit? quorum alterum intelligentia & ratione comprehenditur, quod unum atq; idem semper est: alterum quod affert opinionem sensus, rationis expers, quod totum opinabile est, id gignitur, & interit; nec unquam esse uerè potest. Omne autem quod gignitur, ex aliqua causa gignere esse est. Nullius enim rei causa remota, reperiri origo potest. Quocirca si is qui aliquod munus efficere molitur, eam speciẽ quæ semper eadem est, intuebitur, atq; eam sibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat necesse est. Sin autem illam quæ gignitur, nunquã illam

quam

ΕΚ ΠΛΑΤΟΝΟΣ ΤΙΜΑΙΟΥ τμῆμα τὸ τῷ Κικέρωνος περὶ τοῦ παντὸς βιβλίῳ συμφωνοῦν.

EX PLATONIS TIMÆO particula, Ciceronis de Vniuersitate libro respondens.

Ἔστιν οὖν δὴ κατ' ἐμὲ πρῶτον διαιρετέον τάδε. τί τὸ ὂν μὲν ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον; καὶ τί τὸ γιγνόμενον μέν, ὂν δὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτὸν, ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὄν. τὸ δὲ αὖ δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου, δοξαστὸν, γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ οὐδέποτε ὄν. πᾶν δὲ αὖτὸ γιγνόμενον, ὑπ' αἰτίου τινὸς δεῖ ἀνάγκης γίγνεσθαι, παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. ὅτου μὲν οὖν ὁ δημιουργὸς πρὸς τὸ κατὰ ταὐτὰ ἔχον βλέπων ἀεὶ, τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι, τοῦτο ἰδέαν καὶ δύναμιν ἀποργάζεται, καλὸν δεῖ ἀνάγκης οὕτως ἀποτελεῖσθαι πᾶν. οὐδ' αὖ πρὸς τὸ γεγονὸς γενητῷ παραδείγματι προσχρώμενος,

ρώμενον, ὁ καλόν. ὁ δὴ πᾶς ὁρατὸς, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενον μάλιστ' ἂν δέχοιτο, τοῦθ' ἡμῖν ὀνομάσθω. σκεπτέον δὴν δὴ πρὸς αὐτὸ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται ὑμῖν πανταχοῦ ἀρχὴν δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεί, γενέσεως ἀρχὴν οὐκ ἔχον ὁδεμίαν, ἢ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος, γέγονεν. ὁρατὸς γὰρ ἁπάντων ἐστὶν ὅτι σῶμα ἔχων. πάντα δὲ τοιαῦτα αἰσθητά. τὰ δὲ αἰσθητά, δόξῃ περιληπτὰ μετὰ αἰσθήσεως, γιγνόμενα καὶ γενητὰ ἐφάνη. ὑφ' οὗ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν, ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀνάγκην εἶναι γίνεσθαι. τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. τόδ' αὖ πάλιν ὧδε σκεπτέον πρὸς αὐτό, πρὸς πότερον τῶν παραδείγματων ὁ τεκτηνάμενος αὐτὸν ἀπειργάζετο. πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, ἢ πρὸς τὸ γεγονός; εἰ μὲν δή καλός ὅδε ὅδε ὁ κόσμος, ὅτε δημιουργὸς ἀγαθὸς, δῆλον ὡς πρὸς τὸ ἀΐδιον ἔβλεπεν. εἰ δὲ, ὃ μηδεὶς εἰπεῖν ζηνιθέμις, πρὸς τὸ γεγονός. παντὶ δὴ σαφὲς, ὅτι πρὸς τὸ ἀΐδιον. ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δὲ ἄριστος τῶν αἰτίων. ὧδε δὴ γεγενημένου. πρὸς δὴ λόγῳ καὶ φρονήσει περιληπτὸν, καὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχον, δεδημιούργηται. τούτων δὲ ὑπαρχόντων αὖ, πᾶσα ἀνάγκη τόνδε τὸν κόσμον εἰκόνα

quam expetet pulchritudinem consequetur. Omne igitur cœlum, siue mundus, siue quo alio uocabulo gaudet, hoc à nobis nuncupatus sit: de quo id primum consideremus, quod principio est in omni quæstione considerandum, sempér ne fuerit nullo genera/tus ortu, an ortus sit ab aliquo temporis principa/tu. quandoquidem cernitur, & tangitur, & est undique corporatus. Omnia autem talia sensum mouent: sensus autem mouentia quæ sunt, eadem in opinatione consident, quæ ortum habere, gi/gniq; diximus. Nihil autem gigni posse sine causis. Atque illum quidem quasi parentem huius uniuersi/tatis inuenire difficile, & cùm iam inueneris, indi/care in uulgus nefas. Rursus igitur uidendum, ille fabricator tanti operis, utrum sit imitatus exemplar, id' ne quod semper unum & idem, & sui simile, an id quod generatum ortumq; dicimus. Atqui si pulcher est hic mundus, si probus eius artifex, pro/fectò speciem æternitatis imitari maluit. Sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatum exem/plum est pro æterno secutus. Non igitur dubium, quin æternitatem maluerit exequi, quandoquidem neque mundo quicquam pulchrius, neque eius ædificatore præstantius. Si ergo generatus, ad id est effectus, quod ratione sapientiá que comprehendi/tur, atq; immutabili æternitate continetur. Ex quo efficitur, ut sit necesse hunc quem cernimus mundum,

ſimulacrum æternum eſſe alicuius æterni. Difficilli/
mum autem eſt, in omni conquiſitione rationis, ex/
ordium. De his igitur quæ diximus, hæc ſit prima di/
ſtinctio, in omni oratione cum his rebus, de quibus
uidetur, explicata cognatio. Itaque cum de re ſtabi/
li & immutabili diſputatur, oratio talis ſit, qualis ſit
illa, quæ neque redargui, neque conuinci poteſt. Cum
autem ingreſſa eſt imitata & efficta ſimulacra, bene
agi putat, ſi ſimilitudinem ueri conſequatur. Quan/
tum enim ad id quod ortum eſt æternitas ualet, tan/
tum ad fidem ueritas. Quocirca ſi forte de deorum
natura, ortu'que mundi diſſerentes, minus id quod
habemus, animo conſequimur, ut tota dilucide &
planè oratio exornata ſibi conſtet, & ex omni par/
te ſe cum ipſa conſentiat: haud ſanè erit mirum, con/
tentiq; eſſe debetis, ſi probabilia dicentur. Aequum
eſt enim meminiſſe, et me qui diſſeram hominem eſſe,
et uos qui iudicatis: ut ſi probabilia dicentur, nil ultra
requiratis. Quæramus igitur cauſam, quæ eum impu/
lerit, qui hæc machinatus ſit, ut originem rerum et mo
litionem nouã quæreret. Probitate uidelicet præſtabat,
probus

εἰκόνα τινὸς εἶναι. μέγιστον δὴ παντὸς ἀρξάσθαι κατὰ φύσιν ἀρχήν. ὥστε δὴ περί τε εἰκόνος καὶ τοῦ παραδείγματος αὖ διοριστέον, ὡς ἄρα τοὺς λόγους οἵπερ εἰσὶν ἀληθεῖς, τούτων αὐτῶν καὶ συγγενεῖς ὄντας. τοὺς μὲν δὴ μονίμους καὶ βεβαίου, καὶ μετὰ νοῦ καταφανοῦς μονίμους καὶ ἀμετακινήτους, κἀθ' ὅσον ἀναλείπτοις προσήκει λόγοις εἶναι, καὶ ἀκινήτοις, τοῦτο δεῖ μηδὲν ἐλλείπειν. τοὺς δὲ τοῦ πρὸς μὲν ἐκεῖνο ἀπεικασθέντος, ὄντος δὲ εἰκόνος, εἰκότας. αὐτὰ λογόμ τε ἐκείνων ὄντας, ὅτιπερ πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια. ἐὰν δὴν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, μὴ διανοηθῶμεν γιγνόμενα πάντη πάντως ἂν αὐτοὺς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσης. ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδενὸς ἧττον παρεχώμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρή. μεμνημένον, ὡς ὁ λέγων ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων, τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους, πρέπει μηδὲν ἔτι πέραν ζητεῖν. (ΣΩ. Ἄριστα ὦ Τίμαιε, παντάπασί τε ὡς κελεύεις ἀποδεκτέον. τὸ μὲν οὖν προοίμιον θαυμασίως ἀπεδεξάμεθά σου, τὸν δὲ δὴ νόμον ἡμῖν ἐφεξῆς διέρχου.) ΤΙΜΑΙΟΣ, λέγωμεν δή, δι' ἣν αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν.

ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς ποθὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίνεται φθόνος. τότε δ' ἐκὸς ὦμι, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβούλήθη γένεσθαι πρὸς αὑτῷ. ταύτῃ δὲ γένεσιος κόσμου μάλις' ἂν τις ἀρχὴ κυριωτάτη παρ' ἀνδρῶν φρονίμων ἀφορμὴν ἔχοιτ' ἄν. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὴν πάντα, φλαυρὸν δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν οὕτω δὴ καὶ τὸν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν, οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον. θέμις δὲ οὔτ' ἦν, οὔτ' ἔστι τῷ ἀρίστῳ δρᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον. λογισάμενος δὴν εὑρίσκειν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν οὐδὲν ἀνόητον, τοῦ νοῦν ἔχοντος, ὅλον ὅλου κάλλιον ἔσεσθαί ποτ' ἔργον. νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγένεσθαι τῳ. διὰ δὴ τὸν λογισμὸν τόνδε, νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ ἐν σώματι συνιστὰς, τὸ πᾶν ξυνετεκταίνετο, ὅπως ὅτι κάλλιστον εἴη κατὰ φύσιν, ἄριστόν τε ἔργον ἀπεργασάμενος. οὕτω δὴν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν, τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἔμψυχον ἔννουν τε, τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γένεσθαι πρόνοιαν. τούτου δ' ὑπαρχόντος αὖ τὰ τούτοις ἑφεξῆς ἡμῖν λεκτέον, τίνι τῶν ζώων αὐτὸν εἰς ὁμοιότητα ὀρθῶς συνέστη-

σε.

probus autem inuidet nemini. Itaque omnia sui simi/
lia generauit. Hæc nimirum gignendi mundi causa
iustissima. Nam quum constituisset Deus bonis omni/
bus explere mundum, mali nihil admiscere, quoad
natura pateretur, quicquid erat quod in cernendi sen
sum caderet, id sibi adsumpsit, non tranquillum &
quietum, sed immoderate agitatum & fluctuans.
Ideoq; ex inordinato inordinem adduxit. Hoc enim
iudicabat esse præstantius. Fas autem nec est, nec
unquam fuit, quicquam, nisi pulcherrimum, facere
eum qui esset optimus. Quum rationem igitur ha/
buisset, reperiebat nihil esse eorum, quæ natura cer/
nerentur, non intelligens, intelligente in toto genere
præstantius: intelligentiam autem nisi in animo nulla
alia in natura posse reperiri. quocirca intelligentiam
in animo, animum concluſit in corpore. Sic ratus est
opus illud effectum esse pulcherrimum. Quam ob
caussam non est cunctandum profiteri, si modo inue/
stigari aliquid coniectura potest, hunc mundum ani/
mal esse, idq;, intelligens, & diuina prouidentia con/
stitutum. Hoc posito, quod sequitur uidendum est,
cuius nam animantium Deus in fingendo mundo simi
litudinem secutus sit. Nullius profectò eorum qui/
dem, quæ sunt nobis nota animantia. Sunt enim om/
nia in quædam genera partita, aut inchoata, nulla ex

parte perfecta. Imperfecto autem nec absoluto simile, pulchrum esse nihil potest. Cuius ergo omne animal quasi particula quædam est, siue in singulis, siue in diuerso genere cernatur, eius similem mundū esse dicamus. Omnes igitur qui animo cernūtur, et ratione intelliguntur animantes, complexu rationis et intelligentiæ, sicut homines hoc mundo, & pecudes, & omnia quæ sub aspectum cadunt, comprehenduntur. Quod enim pulcherrimum in rerum natura intelligi potest, & quod ex omni parte absolutissimum est, quum deus similem mundum efficere uellet, animal unum aspectabile, in quo omnia animalia continerentur, effecit. Recte ne igitur unum mundum dixerimus, an sint plures, & innumerabiles, dictu uerius & melius. Vnus profectò, si quidem factus est ad exemplum. Quod enim omneis animanteis eos, qui ratione intelliguntur complectitur, id non potest esse cum altero. Rursus enim alius animans, qui eum contineat, sit necesse est, cuius partes sint animantes superiores. Cœlumque hoc simulacrum illius ultimi sit, non proximi. Quorum ne quid accideret, atque ut hic mundus esset animanti absoluto simillimus, hoc ipso quod solus atque unus esset, idcirco singularem Deus hunc mundum atque unigenam procreauit. Corporeum autem et aspectabile, itēq; tractabile omne necesse est esse, quod natum est.

Nihil

σε. τ ἢ ὃν γ᾽ μέρος εἰδὴ πεφυκότων, μηδ᾽γ᾽ καταξιώσωμεν. ἀτελεῖ γὰρ ἐοικὸς ὃδ᾽γ᾽ ποτ᾽ ἂν γένοιτο καλόν. ὃδ᾽ ἔστι τἄλλα ζῶα καθ᾽ γ᾽ καὶ ἡμῖν γένη μέρια, παντων ὁμοιότατον αὐτ᾽ εἶναι τιθῶμεν. τὰ γὰρ δὴ νοητὰ ζῶα παντα ἐκεῖνο γ᾽ ἑαυτῷ περιλαβὼν ἔχει, καθάπερ ὃδε ὁ κόσμος ἡμᾶς, ὅσα τε ἄλλα θρέμματα σωίσηκεν ὁρατά. τῷ γὰρ τ νοερωτάτῳ καλλίστῳ τὴ τῶν παντα τελείῳ μάλιστ᾽ αὐτ᾽ θεὸς ὁμιῶσαι βουληθεὶς, ζῶον γ᾽ ὁρατ᾽, παντ᾽ ὄντα τὴν φύσιν αὐτ᾽ συγγενῆ ζῶα γ᾽ ἐντὸς ἔχον ἑαυτ᾽ σωίεργασε. πότερον δὴ ὀρθῶς γέγονεν ἡμῖν ὁ κόσμος ἢ πολλοῦ τὴ ἀπείρου, λέγειν ἢν ὀρθότερον; γέγονε. εἴπερ τὸ παράδειγμα διηλημένος ἦσαν. τὸ γὰρ παντελὲς ἔχον παντα, ὅπόσα νοητὰ ζῶα, μεθ᾽ ἑτέρου διὸ οὐκ ἂν ποτ᾽ εἴη. πάλιν γὰρ ἂν ἕτερον εἶν τὸ περὶ ἐκεῖνο δ᾽ἐοι ζῶον, ὃ μέρος ἂν ἦτον ἐκείνου, τὴ ὃν ἂν ἔτι ἐκείνοιν, ἀλλ᾽ ἐκείνῳ τῷ περιέχοντι. τὸ δ᾽ ἂν ἀφομοιωθὲν λέγοιτ᾽ ὀρθότερον. ἵνα δὴ τόδε τὴ τὸν μόνωσιν ὅμοιον ᾖ τῷ παντελεῖ ζῴῳ, διὰ ταῦτα οὔτε δύο, οὔτε ἀπείρους ἐποίησεν ὁ ποιῶν κόσμους. ἀλλ᾽ εἷς ὅδε μονογενὴς οὐρανός τε γεγονὼς, ἔστι τε καὶ ἔσεται. σωματοειδὲς δὴ καὶ ὁρατὸν, ἁπτόν τε δὲ δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι. χωρὶς δὴ δέ τε πυρὸς, ὄδε δὴ ἂν ποτε ὁρατὸν γένοιτο, ὄδέ ἁπτὸν ἄνευ τινὸς στερεοῦ. στερεὸν δ᾽ οὐκ

ἄνευ

αὖδὶ γῆς. ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τοῦ παντὸς ἁρ
χόμενον σωμα ὁ θεὸς ἐποίει. δύο ἦν
μόνω ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς, ὁ δεσμός. δεσ-
μὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ εἶναι ἀμφοῖν ξυναγωγὸν
γίγνεσθαι. δεσμῶν δ' ὁ κάλλιστος, ὃς αὖ αὑτὸν
καὶ τὰ ξυνδούμενα, ὅτι μάλιστα ἓν ποιῇ. τοῦτο δὲ
πέφυκεν ἀναλογία κάλλιστα ἀπεργάζειν. ὁπόταν
γὰρ ἀριθμῶν τριῶν εἴτε ὄγκων εἴτε δυνάμεων
ὁντινωνοῦν ᾖ τὸ μέσον, ὅτι που τὸ πρῶτον πρὸς
αὐτὸ, τοῦτο αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσχατον, καὶ πάλιν αὖθις
ὅπη τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ μέσον, τοῦτο τὸ μέσον πρὸς
τὸ πρῶτον, τότε τὸ μέσον μὲν πρῶτον καὶ ἔσχα
τον γιγνόμενον, τὸ δὲ ἔσχατον καὶ πρῶτον, ἅτε
μέσα ἀμφότερα. πάνθ' οὕτως ἐξ ἀνάγκης τοῦ
τ' ἂν εἶναι ξυμβήσεται. τὰ αὐτὰ δὲ γενόμενα ἀλλή
λοις, ἓν πάντα ἔσται. εἰ μὲν οὖν ἐπίπεδον μὲν,
βάθος δὲ μηδὲν ἔχον, ἔδει γίγνεσθαι τοῦ παν-
τὸς σῶμα, μία μεσότης ἂν ἐξήρκει τά τε μεθ'
αὑτῆς ξυνδεῖν καὶ ἑαυτήν. νῦν δὲ στερεὸν μὲν ἁρ
μόττειν ἔδει, τὰ δὲ στερεὰ μία μὲν οὐδέποτε,
δύο δὲ ἀεὶ μεσότητες συναρμόττουσιν. οὕ-
τω δὴ πυρός τε καὶ γῆς, ὕδωρ ἀέρα τε ὁ θεὸς
ἐν μέσῳ θείς, καὶ πρὸς ἄλληλα καθ' ὅσον οἷόν
τε τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενος, ὅτι πυρὶ πρὸς ἀέρα, τοῦτον ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, καὶ ὅτι
ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, τοῦτο δ' ὕδωρ πρὸς γῆν. ξυνέ-
δησε

Nihil porro igni uacuũ uideri poteſt: nec uero tangi, quod careat ſolido: ſolidũ autẽ nihil quod terræ ſit expers. Quamobrẽ mundũ efficere moliens Deus, terrã primũ ignemq; iungebat. Omnia aũt duo ad cohærẽdũ tertiũ aliquid requirũt, et quaſi nodũ uinculumq; deſiderãt. Sed uinculorũ id eſt aptiſſimũ atq; pulcherrimũ, quod ex ſe atq; de his quæ aſtringit quàm maximè unũ efficit. id optimè aſſequitur, quæ græcè ἀναλογία, latinè (audendum eſt enim, quoniam hæc primum à nobis nouãtur) comparatio proportio´ue dici poteſt. Quando enim triũ uel numerorũ uel figurarũ, uel quorumcunq; generũ contingit, ut quod medium ſit, uti primũ proportione, ita id poſtremo cõparetur, uiciſſimq; ut extremũ cum medio, ſic mediũ cũ primo conferatur: id quod medium eſt, tum primum fit, tum poſtremũ, poſtrema uerò et prima media fiũt. Ita neceſſitas cogit, ut eadẽ ſint quæ deiuncta fuerunt. Eadẽ autem cum facta ſint, efficitur, ut omnia ſint unum. Quòd ſi uniuerſitatis corpus planum et æquabile explicaretur, neque in eo quicquam eſſet requiſitum, unum interiectum medium & ſeipſum & ea quibus eſſet interpoſitum colligaret. Sed cum ſoliditas mundo quæreretur, ſolida autem omnia uno medio nunquam, duobus ſemper copulentur: ita contigit, ut inter ignem & terram, aquam Deus aërémque poneret, eaq; inter ſe compararet ac proportione coniungeret, ut quemadmodum ignis aëri, ſic aër aquæ, quodq; aër aquæ, id aqua terræ proportiõe redderet.

Qua

Qua ex coniunctione cœlũ ita actũ eſt, ut ſub aſpectũ & tactũ cadat. Itaq; & ob eã cauſam, et ab ijs rebus numero quatuor, mundi eſt corpus effectũ, ea conſtructũ proportione quã dixi. Ex quo ipſe ſe cõcordi quadã amicitia & charitate cõplectitur, atq; ita aptè cohæret, ut diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodẽ à quo eſt ligatus. Earum aũt quatuor rerũ, quas ſuprà dixi, ſic in omni mũdo omnes partes collocatæ ſunt, ut nulla pars huiuſce generis excederet extrà, atq; in hoc uniuerſo ineſſent genera illa uniuerſa. Id ob eas cauſas, primũ ut mũdus animans poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus. Deinde, ut unus eſſet, nulla parte unde altera gigneretur relicta: poſtremo, nequis morbus eũ poſſit, aut ſenectus affligere. Oĩs enim coagmẽtatio corporis uel calore uel frigore, uel aliqua impulſione uehemẽti labefactatur et frãgitur, & ad morbos ſenectutẽq; cõpellitur. Hãc igitur habuit rationẽ effector mũdi molitorq; Deus, ut unũ opus totũ atq; perfectũ, ex omnibus totis atq; perfectis abſolueretur, quod omni morbo ſenio ue careret. Formã aũt & maximè ſibi cognatã & decorã dedit. À quo enim animãte omnes reliquos cõtineri uellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua una omnes reliquæ formæ cõcluduntur. Ergo globoſus eſt fabricatus, ϕαιροειδὲς Græci uocant, cuius omnis extremitas paribus à medio radijs attingitur. Idq; ita tornauit, ut nihil effici poſſit rotundius, nihil ut aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil

incluſum

δ᾽ησε καὶ ξωιεσήσατο ὀρανὸν ὁρατὸν καὶ ἁπτόν. καὶ δὰ ταῦτα ἔκλε δ᾽ἀ τούτων διότων καὶ τ᾽ ἀριθμὸν τ᾽ πεπάρων ὁ τ᾽ λιόσμε σῶμα ἐγφάνθη δ᾽ἰ ἀναλογίας ὁμολογῆσαν. Φιλίαν δὲ ἔχφ ἐκ τούτων, ὡς τ᾽ εἰς ταὐτ᾽ αὐτῷ ξωελθὸν ἄλυδον ὑπὸ τ᾽ ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τ᾽ ξωιλήσαντος γφέως. τ᾽ ἢ δ᾽ἀ πεπάρων, φῶ ὅλον ἕκασον εἰληφφ ἡ τ᾽ κόσμε σύστασις. ἐκ γὰρ πυρὸς πάντος, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς ξωέστησφ αὐτ᾽ ὁ ξωιστὰς, μέρος ὄλφ ὁλφὸς ἢ δυνάμιν ἔξωθφ ὑπολείπων. τὰ δὲ διανοηθεὶς, πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον ὅλι μάλιστα ζῶον τέλεον ἐκ τελέων τ᾽ μερῶν εἴη. πρὸς ἢ τόδε ἦν, ἅτε ὐκ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτ᾽ αὐ γένοιτο. ἔτι δὲ, ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ᾖ, καταπνοῶν ὡς ἃ ξωιστὰ τὰ σώματα θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ᾽ ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει πρὸς ἐσάμενα ἔξωθφ καὶ πρόσωπα ἐπόντα ἀκαίρως λύει, καὶ νόσους γῆρας τε ἐπάγοντα, φθίνειν ποιεῖ. δὰ δὴ τὴν αὐτὰν καὶ τ᾽ λογισμὸν τόνδε, φῶ ὅλον ἐξ ἁπάντων τέλεον καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον, αὐτ᾽ ἐτεκτήνατο, σχῆμα ἢ ἔδωκφ αὐτῷ τὸ πρέπον καὶ ξυγγενές. τῶν γὰρ τὰ παύτ᾽ φ αὐτῷ ζῶα πορίεχειν μέλλοντα ζῶον, πρέπον ἂν εἴη σχῆμα τὸ πρὸς ειληφὸς φ αὐτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα. διὸ καὶ σφαιροειδὲς ἐκ μέσου παύτη πρὸς τὰς τελευτὰς ἴσον ἀπέχον, κυκλοτερὲς αὐτὸ ἐξφνόμασε παύτων τελεώτατα

ζον,

ζον, ὁμοιότατόν τε αὐτῷ ἑαυτῷ σχημάτων, νοῦ μήκας μυρίῳ κάλλιον ὁμοίου ἀνομίου. λεῖον δὲ ἦν λύκλῳ παῦ ἔξωθεν αὐτὸ ἀπηκριβοῦντο πολλῶν χάριν, ὀμμάτων τε γὰρ ἐπεδεῖτο οὐδέν. ὁρατὸν γὰρ οὐδὲν ὑπελείπετο ἔξωθεν, ὐδ' ἀκοῆς, οὐδὲ γὰρ ἀκουτόν. πνοῦμά τε ὐκ ἦν περιεστὸς ἐναπνοῆς, οὐδ' αὖ ἄλλου ὠφελείας ἦν ὀργανον σχεῖν, ᾧ τοῦ μὲν εἰς ἑαυτὸ προσφοῦ δέξοιτο, τοῦ δὲ πρότερον ἐξικασμένου ἀπέμψοι πάλιν, ἀπεῖτε γὰρ οὐδενὸς, οὐδὲ προσῆει αὐτῷ ποθεν οὐδέν. ὃ γὰρ ἦν. αὐτῷ γὰρ ἑαυτῷ τροφοῦ τοῦ ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον, καὶ πάντα ἐν αὐτῷ καὶ ὑφ' αὐτοῦ πάσχων καὶ δρῶν, ἐκ τέχνης γέγονεν. ἠγήσατο γὰρ αὐτὸ σωθεὶς, αὐτάρκες ὂν, ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον, ἢ προσδεὲς ἄλλου. χειρῶν δὲ αἷς οὔτε λαβεῖν, οὔτε αὖ τινα ἀμυνάσθαι χρεία ἦν, μάτην οὐκ ἄρετο δεῖν αὐτῷ προσάπτειν, οὐδὲ πόδας, οὐδὲ ὅλως τὸ περὶ τοῦ βάσιν ὑπηρεσίας. λίνησιν γὰρ ἀπένειμεν αὐτῷ τοῦ τὸ σώματος οἰκείαν, τῶν ἑπτὰ τοῦ περὶ νοῦν φρόνησιν μάλιστα ὅσαν. διὸ δὴ κατὰ ταῦτα ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ πορεύεσθαι αὐτὸ, ἐποίησε κύκλῳ κινεῖσθαι στρεφόμενον. τὰς δὲ ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἀφεῖλον, καὶ ἁπλανὲς ἀπεργάσατο ἐκείνων. ὧδε δὲ τοῦ πορίσαι ταύτην, ἅτ' οὐδενὸς ποδῶν δέον

ον

inclusum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum, omnesque partes simillimæ omnium, quoad eius præstabat iudicio, similitudinis dissimilitudo. Omni autem totam figuram mundi leuitate circundedit. Nec enim oculis egebat, quia nihil extra quod cerni posset, relictum erat: nec auribus, quia nec quod audiretur quidem. neque erant aëre circunfusa extrema mundi, ut respirationem requireret. Nec uero desiderabat aut alimenta corporis, aut detractionem confecti et consumpti cibi. neq; enim ulla decessio fieri poterat, neq; accessio, neq; uero erat unde. Ita se ipse cõsumptione et senio alebat sui, cùm ipse per se & à se et pateretur et faceret omnia. Sic enim ratus est ille, qui ista iunxit et condidit, ipsum se contentũ esse mundũ, neque egere altero. Itaque nec ei manus affixit, quia nec capiendum quicquam erat, neque repellendum: nec pedes, nec alia membra, quibus ingressus corpore sustineret. Motum enim dedit cœlo eum qui figuræ sit aptissimus, qui unus ex septem motibus mentem atque intelligentiam cohiberet. Maxima itaque una conuersione, atque eadem ipse circum se torquetur & uertitur. Sex autem reliquos motus ab eo separauit. itaque eum ab omni erratione liberauit. Ad hanc igitur conuersionem, quæ pedibus & manibus non egeret,

ingrediendi membra non dedit Deus is qui erat, de ali/
quando Deo futuro cogitans. leuem eum effecit, & un
diq; æquabilem, et à medio ad summum parem, & per
fectum atq; absolutum ex absolutis atq; perfectis. Ani
mum autem ut in eius medio collocauit, ita per totum
tetẽdit. deinde eũ circundedit corpore & uestituit ex/
trinsecus, cœloq; soluago & uolubili & in orbem in
citato complexus est, quod secũ ipsum propter uirtutẽ
facile esse posset, nec desideraret alterum, satis sibi no/
tus & familiaris. Sic Deus ille æternus hunc perfectè
beatum Deum procreauit. sed animum haud ita ut mo
do locuti sumus, tum deniq; cum corpus ei effeciſſet,
inchoauit. Neq; enim esset rectum, minori parêre maio
rem. Sed nos multa inconsideratè ac temerè dicimus.
Deus autem, & ortu & uirtute antiquiorẽ genuit ani/
mũ, eumq; ut dominũ atq; imperantem obedienti præ/
fecit corpori, idq; molitus tali quodam est modo. Ex
materia quæ indiuidua est, & quæ semper unius modi
suiq; similis, et ex ea quæ corporibus diuidua gignitur,
tertium materiæ genus admiscuit ex duobus in mediũ,
quod esset eiusdem naturæ & quod alterius, idq; in/
teriecit inter indiuiduum, atq; id quod esset diuiduum
in corpore.

ον, ἀσκελὲς καὶ ἄπουν αὐτὸ ἐγέννησεν, οὕτω δὴ
πᾶς ὄντος ἀεὶ λογισμὸς θεοῦ, πρὸς τὸν ποτε ἐσόμε-
νον θεὸν λογισθείς, λεῖον καὶ ὁμαλὸν πανταχῇ τε
ἐκ μέσου ἴσον καὶ ὅλον καὶ τέλειον ἐκ τελείων σω
μάτων, σῶμα ἐποίησε. ψυχὴν δὲ εἰς τὸ μέσον αὐ-
τοῦ θείς, διὰ παντὸς τε ἔτεινε, καὶ ἔτι ἔξω τὸ σῶμα
αὐτῇ περιεκάλυψε, καὶ κύκλῳ δὴ κύκλον στρε-
φόμενον, οὐρανὸν ἕνα μόνον ἔρημον κατέστησε,
δι' ἀρετὴν αὐτὸν αὑτῷ ἱκανὸν ξυγγίγνεσθαι,
καὶ οὐδενὸς ἑτέρου προσδεόμενον, γνώριμον δὲ
καὶ φίλον ἱκανῶς αὐτὸν αὑτῷ. διὰ πάντα δὴ
ταῦτα, εὐδαίμονα θεὸν αὐτὸν ἐγεννήσατο. πλὴν ἢ
δὴ ψυχὴν οὐχ ὡς νῦν ὕστεραν τοῦ χειροῦμὲν λέ-
γειν, οὕτως ἐμηχανήσατο καὶ ὁ θεὸς νεωτέραν. οὐ
γὰρ ἂν ἄρχεσθαι πρεσβύτερον ὑπὸ νεωτέρου συ-
νέρξας εἴασεν. ἀλλά πως ἡμεῖς πολὺ μετέχοντες
τοῦ προσυχόντος τε καὶ εἰκῇ, ταύτῃ πῃ καὶ λέ-
γομεν. ὁ δὲ καὶ γνώσει καὶ ἀρετῇ, πρεσβυτέραν καὶ
πρεσβυτέραν ψυχῇ σώματος, ὡς δεσπότιν ἀρ-
ξουσαν ἀρξομένου συνεκέρασε, ἐκ τῶνδέ τε
καὶ τοιῶνδε τρόπων. ἓν ἀμερίσου καὶ ἀεὶ ταυ-
τὰ ἐχούσης οὐσίας, καὶ ἓν αὖ περὶ τὰ σώματα γι-
γνομένης μερισῆς. τρίτον δὲ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συν-
ενεκεράσατο οὐσίας εἶδος, ἓν τε ταυτοῦ φύσεως
αὖ πέρι, καὶ ἓν τοῦ ἑτέρου, καὶ ἓν ταυτὰ ξυνέσησ
σεν ἐν μέσῳ τοῦτε ἀμερῆ αὐτῶν, καὶ τοῦ ἓν τὰ

σώματα μερισοῦ. καὶ τρία λαβὼν αὖ τὰ ὄντα, συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θατέρου φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς ταυτὸ ξυναρμόσας βίᾳ. μιγνὺς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας, καὶ ἐκ τριῶν ποιήσας μίαν, πᾶλιν ὅλην ταύτην μοίρας ὅσας προσῆκε διῴκειμεν, ἑκάστην δὲ ἔκ τε ταυτοῦ καὶ θατέρου, καὶ τῆς οὐσίας μεμιγμένην. ἤρχετο δὲ διαιρεῖν ὧδε. μίαν ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν, μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης. τὴν δ' αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης, τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλῆν. πέμπτην δὲ τριπλῆν τῆς τρίτης. τὴν δ' ἕκτην τῆς πρώτης, ὀκτοπλασίαν. ἑβδόμην δὲ ἑπτακαιεικοσαπλασίαν τῆς πρώτης. μετὰ δὲ ταῦτα ξυνεπλήρωσε τάς τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκεῖθεν ἀφαιρούμενος, καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων, ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὴν μὲν ταυτῷ μέρει, τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δ' ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην. ἡμιολίῳ δὲ διαστάσεσιν καὶ ἐν τρίτῳ καὶ ἀπογδόῳ γεγομένην, ἐκ τούτων τῶν διεσμῶν ἐν ταῖς πρόσθεν διαστάσεσι, τοῦ ἐπογδόου διαστήματι τὰ ἐπίτριτα πάντα ξυνεπληροῦτο, λείπων αὐτῶν ἑκάστου μόριον. ἦν τὸ μορίου ταύτης διαστάσεως ληφθείσης, ἀριθμοῦ

in corpore. Et cum tria sumpsisset, unam in speciē tem perauit, naturamq; illam quam alterius diximus, ui cū eadem coniunxit, fugientem & eius copulationis alie/nam permiscens cum materia, cum ex tribus effecisset unum, id ipsum in ea quæ decuit membra partitus est. Iam partes singulas ex eodem, & ex altero, & ex ma teria temperauit. Fuit autem talis illa partitio. Vnam principio partem detraxit ex toto: secundam autem pri mæ partis duplam. deinde tertiam quæ esset secundæ sesquialtera, primæ tripla. deinde quartam, quæ secun dæ dupla esset: quintam inde, quæ tertiæ tripla: tum sex tam octuplam primæ: postremo septimam, quæ septem & uiginti partibus antecederet primæ. Deinde instituit dupla & tripla interualla explere, partes rursus ex to to desecans: quas interuallis ita locabat, ut in singulis essent bina media. (uix enim audeo dicere medietates, quas Græci μεσότητας appellant, sed quasi ita dixe/rim ita intelligatur, erit enim planius.) Earum alteram eadem parte præstantem extremis, atque superatam: alterā pari numero præstantē extremis, pariq; numero superatā. Sesquialteris aūt interuallis, et sesquiter: ijs, et sesquioctauis sumptis ex his colligationibus, in primis interuallis sesquioctauo interuallo sesquitertia omnia explebat: cū particulā singularū relinqueret. Eius au tē particulæ interuallo relicto, habebat numerus ad nu

merum eandem proporionem, comparationemq; in extremis, quam habent CCLVI, cum CCXLIII. atq; ita permixtum illud ex quo hæc secuerat, etiam omne consumpserat. Hanc igitur omnẽ coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit, mediæq; accõmodans mediam, quasi decussauit, deinde in orbem torsit, ut & ipsæ secum & inter se ex commissura quæ è regione esset, iungerentur, eoq; motu qui semper in eodem erat, eodemque modo ciebatur, undiq; est eos circumplexus. Atq; ita cum alterum esset exteriorem amplexus orbem, illum eiusdem naturæ, hunc alterius notauit: eamq; quæ erat eiusdem, detorsit à latere in dextram partem. hanc autem citimam à media linea direxit ad læuã. Sed principarũ dedit superiori, quam solã indiuiduam reliquit. Interiorem autem cum in sex partes cœli diuisisset, septem orbeis dispares duplo & triplo interuallo moueri iussit, cõtrarijs inter se cursibus. eorum autem trium fecit pares celeritates, sed quatuor & inter se dispares, et trium reliquorum. Animum igitur cùm ille procreator mundi Deus ex sua mente & diuinitate genuisset, tum denique omne quod erat corporeum substernebat animo, interiusque faciebat, atq; ita mediæ mediam accommodans copulabat. Sic animus à medio profectus, extremitatem

cœli

μοῦ πρὸς ἀριθμὸν ἐχούσης τὸν ὅρον, ἐξ καὶ ἑξηκοντα καὶ διακοσίων πρὸς τρία καὶ τετρακόσια καὶ διακόσια. καὶ διὰ τὸ μιχθὲν δὲ οὗ τοῦτο κατέτεμνεν, οὕτω ἤδη τῶν ἀπλανῶν ἐκίνει. ταύτῃ δὴ τῇ ξύσασιν πᾶσαν, διπλῇ καταμήκει χίσας, μέσῃ πρὸς μέσῃ ἑκατέραν ἀλλήλαις, οἷον χ πρόσβαλών, κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξυνάψας αὐτὰς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ καταντικρὺ τῇ προσβολῆς. καὶ τῇ κύ| τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτῷ πορευομένῃ κινήσει ὑπεξ αὐτὰς ἔλαβε. καὶ τὸν μὲν ἔξω, τὸν δ' ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων. τῇ μὲν ἔξω φορᾷ ἐπεφήμισεν εἶναι τοῦτο φύσεως, τῇ δ' ἐντὸς τοῦ θατέρου. τῇ μὲν δὴ τοῦτ', κύ| πλευρᾷ ὑπὸ διεξιὰ πορεύεται, τῇ δ' θατέρᾳ κύ| διάμετρον ἐπ' ἀριστερά. κράτος δ' ἔδοκει τῇ τοῦτο καὶ ὁμοίᾳ πορείᾳ. μίαν γὰρ αὐτῇ ἄσχισον εἴασεν, τὴν δ' ἐντὸς σχίσας ἑξαχῇ, ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κύ| τῇ τὸ δ' ἐπλασίου ☾ τριπλασίᾳ δ' ἀσασιν ἑκάστῃ, ὅσων ἑκατέρων ζῴων, κύ| τἀναντία μὲν ἀλλήλοις πορεύεσθαι ἐνάγκασεν ἴσῃ καὶ κύκλους. τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, καὶ δὲ τέτταρας ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισὶν ἀνομοίως, ἐν λόγῳ δὲ φερομένους. Ἐπεὶ δὴ κύ| νοῦν τῷ ξυνεστῶτι πᾶσα ἡ ψυχῆς ξύσασις ἐγένετο, μετὰ τοῦτο τῶν σωματοειδὲς ἐντὸς αὐτῆς ἐτεκταίνετο, καὶ μέσον μέσῃ ξυνάγων προσήρμοττεν, ἀπ' ἐκ μέσου πρὸς

τὸν ἔξωθεν οὐρανὸν πάντη διπλακεῖσα, κύκλῳ τε αὐτὸν ἔξωθεν περικαλύψασα, αὐτή τε ἐν αὑτῇ στρεφομένη, θείαν ἀρχὴν ἤρξατο ἀπαύστου καὶ ἔμφρονος βίου πρὸς τὸν ξύμπαντα χρόνον. καὶ τὸ μὲν δὴ σῶμα ὁρατὸν οὐρανὸς γέγονεν, αὐτὴ δὲ ἀόρατος μέν, λογισμοῦ δὲ μετέχουσα καὶ ἁρμονίας ψυχὴ τῶν νοητῶν, ἀϊδίτε ὄντων, ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ἀρίστη γεγομένη τῶν γεγενημένων. ἅτε δὲ ἐκ τανυτοῦ καὶ μεριστοῦ φύσεως, ἔκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν, καὶ ἀναλόγου μεριωθεῖσα καὶ ξυνδεθεῖσα, αὐτή τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὑτὴν, ὅταν ἀϊδίου σκεδαστὸν ἔχοντος ἢ μεριστὸν ἐφάπτηται, καὶ ὅταν ἀμέριστον λέγῃ κινουμένη διὰ πάσης ἑαυτῆς, ὅτῳ δ' ἂν ἢ ταυτὸν ἢ, καὶ ὅτου ἂν ἕτερον, πρὸς ὅτι τε μάλιστα καὶ ὅπη καὶ ὅπως καὶ ὁπότε συμβαίνει περὶ τὰ γιγνόμενά τε πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι καὶ πάσχειν, καὶ πρὸς τὰ περὶ ταυτὰ ἔχοντα ἀεί. λόγος ἢ ὁ περὶ ταυτὸν ἀληθὴς γιγνόμενος, πορί τε θάτερον ὢν, καὶ πρὸς τὸ ταυτὸν ἐν ᾧ κινουμένῳ ὑφ' αὑτοῦ φερόμενος ἀδιαφθόγγου καὶ ἠχῆς, ὅταν μὲν πρὸς τὸ αἰσθητὸν γίγνηται, καὶ ὅταν θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν, εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλῃ, δόξαι βέβαιοι καὶ πίστεις γίγνονται βέβαιοι αὖ καὶ ἀληθεῖς. ὅταν δὲ περὶ τὸ λογιστικὸν ᾖ, καὶ ὁ ταυτοῦ κύκλος εὔτροχος ὢν αὐτὰ μηνύσῃ, νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ

ἀνάγκης

cœli à ſuprema regione rotũdo ambitu circuniecit, ſe/ ſeq; ipſe uerſans, diuinæ, ſempiternæ, ſapientisq; uitæ induxit exordium. Et corpus quidem cœli ſpectabile effectum eſt, animus autem oculorum effugit obtutum. Eſt autem animus ex omnibus rationis contentionisq; (ἁρμονίαι græcè) ſempiternarum rerum, & ſub in/ telligentiam cadentium compos & particeps, quo ni/ hil ab optimo & præſtantiſſimo genitore melius pro/ creatum, quippe qui ex eadem uinclus, alteraq; natu/ ra, adiuncta materia temperatione trium partium & proportione compacta, ſe ipſe conuerſans, cum mate/ riam mutabilem arripuiſſet, & cùm rurſus indiuiduam atque ſimplicem per quam omnis mouetur: diſcernit quid ſit eiuſdem generis, & quid alterius, & cætera dijudicat, quid cuiq; rei ſit maximè aptum, quid quo/ que loco aut modo aut tempore contingat, quæque diſtinctio ſit inter ea quæ gignuntur, & ea quæ ſunt ſemper eadem. Ratio autem uera quæ uerſatur in ijs quæ ſunt ſemper eadem, et in eodem & in altero, mo/ uetur ipſa per ſeſe ſine uoce & ſine ullo ſono, cùm eam partem attingit qua ſenſus cieri poteſt, & orbis illius generis alterius immutatus rectus, omnia animo mentiq; denunciat: tum opiniones aſſenſionesq; firmæ ueræq; gignuntur. Cùm autem in illis rebus uertitur, quæ manentes ſemper eadem non ſenſu, ſed intelligen tia continentur,

ἀνάγκης ἀπετελεῖται. τούτῳ δὲ ᾧ τ' ὄντως ἐγ/
γίγνεσθον, αἴ ποτε τις αὐτὸ ἄλλο πλὴν ψυχὴν εἴ/
πῃ, παῦ μᾶλλον ἢ τἀληθὲς ἐρεῖ. ὡς δὲ λιννθγότε
αὐτὸ, καὶ ζῷον γέγονεν τ' ἀϊδίων θεῶν γεγονὸς ἄ-
γαλμα, ὁ γεννήσας πατὴρ ἠγάσθη τε καὶ εὐφραν
θεὶς, ἔτι δὴ μᾶλλον ὁμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα
ἐπεχείρησεν ἀπεργάσασθαι. καθάπερ δὲν αὐτὸ τυγ
χάνει ζῷον ἀϊδιον, καὶ τὸ δὲ παῦ, οὕτως εἰς δυνα
μιν ἐπεχείρησε τοιοῦτον ἀπεργάσαι. ἡ μὲν δὴν ζῴου
φύσις ἐτύγχανεν οὖσα αἰώνιος, καὶ τοῦτο μὲν δὴ
τῷ θεῷ γεννητῷ παντελῶς προσάπτειν οὐκ ἦν δυνα/
τόν. εἰκόνα δὲ ᾠήθη κινητόν τινα αἰῶνος ποιῆ-
σαι, καὶ διακοσμῶν ἅμα οὐρανὸν, ποιεῖ μένοντος
αἰῶνος ἐν ἑνὶ, κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκό-
να, τοῦτον ὃν δὴ χρόνον ὠνομάκαμεν. ἡμέρας γὰρ
καὶ νύκτας καὶ μῆνας οὐ γίγνεσθαι, πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι, καὶ τότε ἅμα ἐκείνῳ ξυνιστάμε-
νον, τὴν γένεσιν αὐτῶν μηχανᾶται. τοῦτα δὴ πάν-
τα μέρη χρόνου, καὶ τότ' ἦν, τότ' ἔστι. χρόνου γε-
γονότος καὶ εἰδότες φέροντες, λανθάνομεν ὠδὶ
τὴν ἀϊδιον οὐσίαν οὐκ ὀρθῶς. λέγομεν γὰρ δὴ
ὡς ἦν, ἔστι τε καὶ ἔσται, τῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον, κατὰ τὸν
ἀληθῆ λόγον προσήκει. τὸ δὲ ἦν, τό τ' ἔσται, περὶ
τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν ἰοῦσαν πρέπει λέγεσθαι. κι-
νήσεις γάρ ἐστιν. τὸ δὲ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ἔχον ἀκινή-
τως, οὔτε πρεσβύτερον, οὔτε νεώτερον προσήκει

γίγνεσθαι

γίγνεσθαί ποτε. οὐδὲ γεγονέναι νεῶ, οὐδ' εἰς αὖθις ἔσεσθαί, τοπαράπαν τε οὐδὲν ὅλως χρῆσις τοῖς φύσει αἰσθήσει φερομένοις προσήψεν, ἀλλὰ χρόνου ταῦτα αἰῶνά τε μιμουμένου, καὶ κατ' ἀριθμὸν κυκλουμένου γέγονεν εἴδη. καὶ πρὸς τούτοις ἔστι τὰ τοιάδε, τό τε γεγονὸς ἦν γεγονὸς, καὶ τὸ γιγνόμενον ἔστιν γιγνόμενον, ἔστι δὲ τὸ γενησόμενον εἶναι γενησόμενον, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ ὂν ἔστιν, ὧν οὐδὲν ἀκριβῶς λέγομεν. περὶ μὲν οὖν τούτων τάχ' ἂν εἴη καιρὸς πρέπων νῦν ἐπὶ παρόντι διακριβολογεῖσθαι. χρόνος δ' ὃν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, ἵνα ἅμα γενηθέντες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, αἴ ποτε λύσις τις αὐτῶν γένηται, καὶ ἦ τὸ παράδειγμα πρὸς αἰωνίου φύσεως, ἵν' ὡς ὁμοιότατος αὐτῷ ᾖ διάκοσμον ᾖ. τὸ μὲν γὰρ δὴ παράδειγμα πᾶσα αἰωνά ἐστιν ὄν. ὁ δ' αὖ διὰ τέλους τὸν ἅπαντα χρόνον γεγονὼς τε καὶ ὢν καὶ ἐσόμενός ἐστι μόνος. ἐξ ὧν λόγου καὶ διανοίας θεοῦ τοιαύτης πρὸς χρόνου γένεσιν, ἵνα γενηθῇ χρόνος ἥλιός τε καὶ σελήνη, καὶ ὅσα ἄλλα ἄστρα, ἐπίκλην ἔχοντα πλανήτων, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γέγονε. σώματα δ' αὐτῶν ἑκάστων ποιήσας ὁ θεὸς, ἔθηκεν εἰς τὰς περιφορὰς, ἃς ἡ θατέρου πορίσθη ἦει ἑπτὰ οὔσας, ὄντα ἑπτά. σελήνην μὲν εἰς τὴν περὶ γῆν πρώτην, ἥλιον δ' εἰς τὴν δευτέραν ὑπὲρ γῆς. ἑωσφόρον τε, καὶ τὸν ἱερὸν Ἑρμοῦ λεγόμενον, εἰς

ut terram lunæ cursus proximè ambiret, ei que supra terram proxima Solis circumuectio esset: Lucifer deinde, & sancta Mercurij stella, cursum habent

Solis

Solis celeritate parem, sed uim quandam contrariam, concursatione, quam inter se habent Lucifer, Mercurius, Sol, alij alios uincunt, uicissimq; uincuntur. Reliquorum siderum quæ causa collocandi fuerit, quæq; eorum sit collocatio, in sermonem aliam differendum est, ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius causa attigimus maior ponatur oratio. Quando igitur unumquodq; eorum siderum cursum decorum est adeptum, ex quibus erat motus temporis consignandus, colligatisq; corporibus uinculis animalibus, quum animalia orta sunt, eaq; imperio parêre dicerunt, tunc ex alterius naturæ motione transuersa in eiusdem naturæ motum incurrentia, in eaq; hærentia atq; impedita: cum alia maiorem lustrarent orbem, alia minorem, tardiusq; maiorem, celeriusq; minorem, motu unius eiusdemq; naturæ: quæ uelocissimè mouebantur, ea celeritate uinci à tardioribus, & cum superarent superari uidebantur. Omneis enim orbeis eorum quasi Helicis inflexione uertebat, quia bifariam contrariè simul procedentia efficiebant, ut quod esset tardissimum, id proximum fieret celerrimo. Atq; ut esset mensura quædam euidens, quæ in istis octo cursibus celeritates tarditatesq; declararet, Deus ipse solem quasi lumen accendit ad secundum supra terram ambitum,

εἰς οὖν τάχει μὲν ἰσόδρομον ἡλίῳ κύκλον ἰόντας, τῷ δὲ φαντίαν εἰληχότας αὐτῷ δυάμιν, ὅθεν καταλαμβάνουσί τε καὶ καταλαμβάνονται, καὶ ἡ τοῦτα ὑπ' ἀλλήλων ἥλιός τε καὶ ὁ τοῦ ἑρμοῦ καὶ ὁ ἑωσφόρος. τὰ δ' ἄλλα, οἷς δὴ καὶ δι' ἃς αἰτίας ἱδρύσατο, εἴ τις ἐπεξίοι πᾶσας, ὁ λόγος πάρεργος ἂν, πλέον αὖ ὄργον, ὧν φύσεκα λέγεται παράσχοι. ταῦτα μὲν ἴσως τάχ' ἐν ἡ σχολῇ ὕστερον ἀξίας τύχοι διηγήσεως. ἐπειδὴ δὲ ἓν εἰς τὸν ἑαυτῷ πρέπουσαν ἕκαστον ἀφίκετο φοράν, τῶν ὅσα ἐσ ἐι ξυναπεργάζεσθαι χρόνον, δεσμοῖς τε ἐμψύχοις σώματα δεθέντα ζῷα ἐγένθη, τότε πεσαχθὲν ἔμαθε ἡ διὰ τὸν θατέρου φορὰν πλαγίαν ὖσαν, διὰ ταυτοῦ φύσεως ἰοῦσάν τε καὶ κρατουμένην. τὸ μὲν μείζονα αὐτῶν, τὸ δὲ ἐλάττω κύκλον ἰόν. θᾶττον μὲν τὰ τῶν ἐλάττω, τὰ ἢ τὸν μείζονα βραδύτερον περιιόντα. τῇ δὲ τ' αὐτοῦ φορᾷ τὰ τάχιστα περιιόντα, ὑπὸ τῶν βραδύτερον ἰόντων, ἐφαίνετο καταλαμβάνοντα, καταλαμβάνεσθαι. πάντας γὰρ οὖν κύκλους αὐτῶν στρέφουσα ἕλικα, διὰ τὸ δίχῃ, ἡ τὰ φαντία ἅμα προϊέναι, τὸ βραδύτατα ἀπιὸν ἀφ' αὑτῆς οὔσης ταχίστης, ἐγγύτατα ἀπέφαινεν. ἵνα δὲ εἴη μέτρον φανερές τι πρὸς ἄλληλα βραδύτητι καὶ τάχει, καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτὼ φορὰς συμβαίνοι το, φῶς ὁ θεὸς ἄνηψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν διὰ τρὸς

περιόδων,

περιόδων, ὁ δὴ νῦν μεκλήκαμεν ἥλιον. ἵνα ὅτι μάλιστα εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανόν, μετάσχοι τε ἀριθμοῦ τὰ ζῶα, ὅσοις ἦν προσῆκον, μαθόντα πρὸς ἅ τε ταυτὸ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς. νυξ μὲν δὴ ἡμέρα τε γέγονεν. οὕτω καὶ δι' ταῦτα ἡ μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης μεκλήσεως περίοδος. μὴς δὲ, ἐπειδὰν σελήνη περιελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον ἥλιον καταλάβοι. ἐνιαυτὸς δὲ, ὁπόταν ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ περιέλθοι κύκλον. τῶν δ' ἄλλων τὰς περιόδους οὐκ ἐγνωκότες ἄνθρωποι πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν, οὔτε ὀνομάζουσιν, ὅτι πρὸς ἄλληλα συμμετροῦνται, σκοποῦντες ἀριθμοῖς. ὥστε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐκ ἴσασι χρόνον ὄντας τὰς τούτων πλάνας. πλήθει μὲν ἀμηχάνῳ χρωμένας, ποικιλίαις δὲ θαυμαστῶς. ἔστι δ' ὅμως ὁπλῇ ἥπορ καταναῆσαι δυνατόν, ὡς ὅγε τέλειος ἀριθμὸς, χρόνου τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἅπασῶν τῶν ὀκτὼ περιόδων, τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπεραθέντα, τάχει χῆ μελαφθῇ, τῷ τ' αὐτὸ καὶ ὁμοίως ἑαυτῷ ἀναμετρηθέντα κύκλῳ. ἡ ταυτὰ δὴ τούτων ἕνεκα, ἐγυμνώθη τ' ἄστρων ὅσα δι' οὐρανοῦ πορευόμενα ἔχει τροπάς, ἵνα τόδε ὡς ὁμοιότατον ἦ τῷ τελεωτάτῳ νοητῷ ζώῳ πρὸς τὴν δι' αἰωνίας μίμησιν φύσεως. καὶ τὰ μὲν ἄλλα εἴδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπείργασε εἰς ὁμοιότητα, ᾧπερ ἀπεικάζετο. τὸ δὲ μὴ

πω

ambitum, ut quàm maximè cœlum omnibus colluce/ret, animanteśque quibus ius erat doceri, ab eiuſdem motu & ab eo quod ſimile eſſet numerorum naturam uiḿque cognoſcerent. Nox igitur & dies ad hunc modum & ob has generata cauſas, unum circuitum orbis efficit ſapientiſſimum atq; optimum. Menſis au/tem, quando luna luſtrato ſuo curſu ſolem conſecuta eſt. Annus, ubi ſol ſuum totum confecit & peragrauit orbem. Cæterorum autem ſiderum ambitus ignoran/tes homines præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque inter ſe numero commetiuntur. Ita/que neſciunt hos ſiderum errores idipſum eſſe, quod rite dicitur tempus multitudine infinita, uarietate ad/mirabili præditos. Attamen illud perſpici & in/telligi poteſt, abſoluto perfectóque numero tempo/ris, abſolutum perfectuḿque annum tunc compleri denique, cùm ſe octo ambitus confectis ſuis curſibus ad idem caput retulerũt, cumq́; eos permenſus eſt idem & ſemper ſui ſimilis orbis. Has igitur ob cauſus nata aſtra ſunt, quæ per cœlum penetrantia ſolſtitiali ſe & brumali reuocatione conuerterent, ut hoc omne ani/mal quod uidemus, eſſet illi animali quod ſentimus ad æternitatis imitationem ſimillimum. Et cætera quidem uſque ad temporis ortum impreſſa, ab illis quæ imitabatur effinxerat. ſed quia nondũ omne animal in

mundo intus incluſerat, ex ea parte deficiebat ad propoſitum exemplar imaginis ſimilitudo. Quot igitur, & quales animalium formas mens in ſpeciem rerum intuens poterat cernere, totidem, & tales in hoc mundo ſecum cogitauit effingere. Erant autem animantium genera quatuor, quorum unum diuinum atq; cœleſte, alterum pennigerum, & aëreum, tertium terreſtre, quartum diuinæ animationis. Maximè ſpeciem faciebat ex igne, ita ut ſplendidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrimus. Cumque ſimilem uniuerſitatis naturam efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit, comiteq; cum ſapientia quàm optimæ mentis effecit, circumque cœlum æqualiter diſtribuit, ut hunc uarietate diſtinctum, bene Græci κόσμον, nos lucentem mundum nominaremus. Dedit autem diuinis duo genera motus: unum quod ſemper eſſet in eodem æquè, & idem in omnibus, atque uno modo celeraret: alterum, quod ante mouit, in quam partem à conuerſione eiuſdem, & ſimilis pelleretur. Quinque autem reliquis motibus orbem cum eſſe uoluit, immobilem, & ſtantem, ex quo genere ea ſunt ſidera, quæ infixa cœlo non mouentur loco, quæ ſunt animantia, eaque diuina, ob eamq; cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuo manent. Quæ autem uaga et mutabili ratione labuntur, ita generata ſunt, ut ſuprà diximus. Iam uero terram altricem

noſtram,

πω τὰ πάντα ζῶα γίνεσθαι αὐτῷ γεγυμνάσθαι πολλαχῇ φαίνεται, ταύτην ἔτι ἔχειν ἀνομοίως. ὅθεν δὴ τὸ καταλειπόμενον ἀπειργάζετο αὐτῷ πρὸς τὴν τοῦ παραδείγματος ἀκριβῆ μίμησιν φύσιν. ἦσαν δὴ νοῦς γνόντι ἰδέας τοῖς ὑφ' ὅσα ζῷα, οἷαί τε καὶ ὅσας καθορᾷ, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διανοηθῆναι δεῖν καὶ τόδε ἔχειν. εἰσὶ δὲ τέτταρες. μία μὲν, οὐράνιον θεῶν γένος. ἄλλη δὲ πτηνὸν καὶ ἀεροπόρον. τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος. πεζὸν δὲ καὶ χερσαῖον. τέταρτον, τοῦ μὲν θείου τῇ πλείστῃ ἰδέαν ἐκ πυρὸς ἀπειργάζετο, ὅπως ὅτι λαμπρότατον, ἰδεῖν τε κάλλιστον εἴη. τοῖς δὲ παντὶ προσεικάζων ὄντι κύκλον ἐποίει, πίθησί τε εἰς τὴν τοῦ κρατίστου φρόνησιν ἐκείνῳ ξυνεπόμενον, νέμας πολλὰ πάντα κύκλῳ μὲν οὐρανόν, λόσμον ἀληθινὸν αὐτῷ πεποικιλμένον εἶναι καθ' ὅλου. διανήσεις δὲ δύο προσῆψεν ἑκάστῳ, τὴν μὲν ἐν ταὐτῷ τῇ τοῦ ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διανοουμένου. τῇ δὲ ὡς τὸ πρόσθεν ὑπὸ τῆς ταυτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς κρατουμένῳ. τὰς δὲ ἄλλας διανήσεις ἀκίνητον καὶ ἕως, ἵν' ὅτι μάλιστα αὐτῶν ἕκαστον γένοιτο ὡς ἄριστον. διὰ ἣν δὴ αἰτίαν γέγονεν, ὅσα ἀπλανῆ τῶν ἄστρων ζῶα, θεῖα ὄντα καὶ διὰ ταὐτὰ ἐν ταυτῷ στρεφόμενα ἀεὶ μένει. τὰ δὲ πρεπόμενα, καὶ πλάνη τοιαύτην ἴσχοντα, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐρρήθη, κατ' ἐκεῖνα γέγονε. γῆν δὲ τροφὸν

μὲν ἡμετέραν, εἰλουμένῳ ἢ πόλει τὸν δῆμον παντὸς τοῦ τεταγμένου φύλακα, καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐμηχανήσατο, πρώτῳ καὶ πρεσβυτάτῳ σωμάτων, ὅσα γῆς οὐρανοῦ γέγονε. χρείας δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων, καὶ πρὸς τὰς τοῦ κύκλου πρὸς ἑαυτὸν ἐπανακυκλήσεις καὶ προχωρήσεις, ἅ τε ταῖς σωάψεσιν, ὁποῖοι τῶν θεῶν κατ' ἀλλήλους γιγνόμενοι, καὶ ὅσοι κατ' ἀντικρύ, μεθ' οὓς τινάς τε ἐπίπροσθεν ἀλλήλοις, ἡμῖν τε κατὰ χρόνους οὓς τινας ἕκασοι καταλύπτονται, καὶ πάλιν ἀναφαινόμενοι, φόβους καὶ σημεῖα τοῖς δυναμένοις λογίζεσθαι πέμπουσι, τὸ λέγειν αὖθις δι' ὄψεως τούτων αὖ τῶν μιμημάτων, μάταιον ἂν εἴη πόνος. ἀλλὰ ταῦτά τε ἱκανῶς ἡμῖν ταύτῃ καὶ τὰ περὶ θεῶν ὁρατῶν καὶ γεννητῶν εἰρημένα φύσεως, ἐχέτω τέλος. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τῷ γεννήσαντι μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πειστέον δὴ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν ἐκγόνοις μὲν, θεῶν δόσιν ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ που, τούς τε αὐτῶν προγόνους εἰδόσιν. ἀδύνατον δὴ θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ αὐθαδῶς τε εἰκότως καὶ ἀναγκαίως ἀποδείξεως λέγουσιν. ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φάσκουσιν ἀπαγγέλλειν ἑπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον. οὕτως ἂν κατ' ἐκείνους ἡμῖν ἡ γένεσις καὶ περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω. Γῆς τε

noſtram, quæ traiecto axe ſuſtinetur, diei noctisq; effectricem, eandemq; cuſtodem antiquiſſimam Deorum uoluit eſſe eorum, qui intra cœlum gignerentur. Fuſiones autem Deorum, & inter ipſos Deos concurſiones, quæq; in orbibus eorum conuerſiones anteceſſiones q; eueniant, cumq; inter ſe penè contingant eos qui prope copulentur contraria regione, aut pone quos, aut ante labantur, queisque temporibus à noſtro aſpectu obliteſcant, rurſusque emerſi errorem incutiãt rationis expertibus, ſi uerbis explicare conemur, nullo poſito ſub oculos ſimulacro earum rerum, fruſtra ſuſcipiatur labor. Sed hæc ſatis ſunt dicta nobis: quæque de Deorum qui cernuntur, quique orti ſunt, natura præfati ſumus, habeant hunc terminum. reliquorum autem quos Græci δαίμονας appellant, noſtri (ut opinor) Lareis, ſi modo hoc rectè conuerſum uideri poteſt, & noſſe & nunciare ortum eorum maius eſt, quàm ut profiteri ſcribere nos audeamus. Credendum nimirum eſt ueteribus, et priſcis (ut aiunt) uiris, qui ſe progeniem Deorum eſſe dicebant. itaq; eorum uocabula nobis prodiderunt: noſſe autem generatores ſuos optime poterant. Ac difficillime factu eſt, à Dijs ortis fidem non habere, quanquam nec argumentis, nec rationibus certis eorũ oratio confirmetur. quia de ſuis notis rebus uidentur loqui, ueteri legi moriq; parendũ eſt. Sic igitur ut ab ijs eſt traditum, horum Deorũ ortus habeatur, atque dicatur, ut Oceanum Salaciamq;

cœli ſatu terræq; conceptu genetatos editosq; memo/remus. Ex ijs Saturnum & Opem, deinceps Iouem atq; Iunonem, reliquos fratres inter ſe agnatosq; uſurpare atq; appellare ſolemus, & eorum, ut utamur ueteri uerbo, proſapiam. Quando igitur omnes & qui mouentur, palamq; ſe oſtendunt, & qui catenus nobis declarantur quoad ipſi uolunt creati ſunt, tum ad eos is Deus qui omnia genuit, fatur hæc. Vos qui Deorum ſatu orti eſtis attendite. Quorum operum ego parens effectorq; ſum, hæc ſunt indiſſoluta me unito, quanquam omne colligatum ſolui poteſt. Sed haudquaquam boni eſt ratione uinctum uelle diſſoluere. Sed quoniam eſtis orti, immortales uos quidem eſſe & indiſſolubiles non poteſtis. Nec unquam tamen diſſoluemini, neq; uos ulla mortis fata periment: nec fraus ualentior quàm conſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem ueſtram, quàm illa quibus eſtis tum cum gignebamini, colligati. Quid ſentiam igitur, cognoſcite. Tria genera nobis reliqua ſunt, eaq; mortalia, quibus prætermiſſis cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim genera animalium complexa non tenebit. Teneat autem oportebit, ut quæ à meipſo effecta ſint, Deorum uitam poſſint adæquare. ut igitur mortali conditione generentur, uos ſuſcipite, ut illa gignatis, imitemini quæ uim meam, qua & in ueſtro ortu me uſum meminiſtis. In quibus qui tales

καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγε-
νέσθην, ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος καὶ
Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας
Ζεύς. Ἥρα τε ἅπαντες ὅσους ἴσμεν ἀθανάτους ἀ-
δελφοὺς λεγομένους αὖτ', ἔτι τε τούτων ἄλλους
ἐγγόνους. ἐπεὶ δὲ πάντες ὅσοι τε περιπολοῦσι φανε-
ρῶς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον αὖ ἐθέλωσι θεοὶ γέ-
σιν ἔχουσι, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ πόλεμος τὸν πατέρα
τῶν γιγνέσθαι. Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργός, πατήρ
τε ἔργων ἃ δι' ἐμοῦ γιγνόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλον-
τος. τὸ μὲν δὴ δεθῆναι πᾶν, λυτόν. τὸ γε μὴν καλῶς
ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν κακόν. διὰ ταῦ-
τα ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστέ, οὐδὲ
τοι τοπάμπαν. οὔτι μὴν διὰ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τε-
λεύτεσθαι θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως
μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐ-
κείνων, οἷς ὅτ' ἐγίγνεσθε συνεδεῖσθε. νῦν δὴ ὃ λέ-
γω πρὸς ὑμᾶς φίλα κνήμων, μάθητε. θνητὰ ἔτι
γένη λοιπὰ βίᾳ γένητά. τούτων δὴ μὴ γενομένων,
οὐρανὸς ἀτελὴς ἔσται. τὰ γὰρ ἅπαντα ἐν αὐτῷ γέ-
νη ζώων οὐκ ἕξει. δεῖ δὲ, εἰ μέλλει τέλεος ἱκα-
νῶς εἶναι, δι' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου με-
ταλαχόντα, θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν. ἵν' οὖν θνητά τε ᾖ, τό,
τε πᾶν ὄντως ἅπαν ᾖ, πρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς
ὑπὸ τὴν τῶν ζώων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν
ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμῶν γένεσιν, καθ' ὅσον

μὲν αὐτῶν ἀθανάτως ὁμώνυμον εἶναι: πρόσηκεν θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦντ' ἐν αὐτοῖς, τῶν ἀεὶ τὴν ἡμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, ἀπείρας τὴν ὑπαρξάμενον ἐγὼ πρᾶσω. τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννᾶτε, προφῶτε δ' ἰσθέντας αὔξαίνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Ταῦτ' εἶπε, καὶ πάλιν ὡδὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὸν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ τ' πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων, πρόπον μὴν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ δευτέρα καὶ τρίτα. ξυσήσας δὲ τὸ πᾶν, διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις ἑνείμεθ', ἑκάστῳ πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα τῆς τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τε τοὺς εἱμαρμένους εἶπεν αὐτοῖς. ὅδε γένεσις πρώτη μὴ ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἔλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ. δέοι δὲ σπαρείσας αὐτὰς εἰς τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἕκαστα ὄργανα χρόνων φυῶσι ζῶον τὸ θεοσεβέστατον. διπλῆς δ' ὄσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον εἴη γένος τοιοῦτον, ὃ καὶ ἔπειτα μετωνομάσθη ἀνήρ. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ μὴ προσίοι, τὸ δὲ ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὴ ἄθυσιν ἀναγκαῖον εἴη, μίαν πᾶσιν ἐκεῖ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι. δεύτερον δὲ, ἡδονὴ καὶ λύπη μεμιγμένον

ὁρῶτα.

tales creantur, ut Deorũ immortalium quasi gentiles esse debeant, diuini generis appellentur, teneantq; omnium animantiũ principatum, uobisq; iure & lege uolentes pareant. Quorum uobis initium statusq; traditur à me. Vos aũt ad id quod erit immortale partẽ at texitote mortalem. Ita orientur animantes, quos & ui uos alatis, & cõsumptos sinu recipiatis. Hæc ille dixit. deinde ad temperationẽ superiorem reuertitur. In qua omnẽ animũ uniuersæ naturæ temperãs permiscebat, superisq; permixtionibus reliquias fundens æquabat, eodem modo fermè, nisi quod non ita incorrupta, ut ea quæ semper ijsdẽ: sed Dijs secundũ sumebat, atq; etiam tertium. Toto igitur omni constituto, sideribus parẽ numerum distribuit animorũ, & singulos adiunxit ad singula, atq; ita quasi in currũ uniuersitatis imposuit, commonstrauitq; leges fatales ac necessarias: et ostendit primũ ortũ unũ fore omnibus, eũq; moderatũ atq; cõstantem, nec ab ullo imminutum. Satis autem et quasi spar/sis animis fore, uti certis temporum interuallis oriretur animal, quod esset ad cultum Deorum aptissimum. Sed cum duplex esset natura generis humani, sic res habebant, ut præstantius genus esset eorum, qui essent futuri uiri. Cùm autem animos corporibus cum necessitate inseuisset, cumq; ad corpora necessitate accessio fieret, tũ abscessio, necesse erat sensum existere unũ, cõmunemq; omniũ uehementiore motu excitatum, coniunctumq; naturæ, deinde uoluptate & molestia mix

νης δέον προγνέσθαι, ἔνθ' καὶ παύθ' ὅσα ἀκόλου-
θα ἐκείνοις ἀπεργαζομένοις ἄρχειν, καὶ ἧ δυ-
μιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα, τὸ θνητὸν διακυβερ-
νᾶν ζῶον, ὅπως μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο ἄλ-
λον. καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας, ἔμε-
νεν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἤθεσι. μόνοντος δὲ
νοήσαντες οἱ παῖδες τὸν τοῦ πατρὸς τάξιν ἐπεί-
θοντο αὐτῷ, καὶ λαβόντες ἀθανάτου ἀρχὴν θνη-
τοῦ ζώου, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργόν, πυ-
ρὸς καὶ γῆς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου
δανειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδοθησόμενα πάλιν εἰς
ταυτὸ λαμβανόμενα ξυνέκολλων. οὐ τοῖς ἀλύτοις
οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ δι' σμικρότη-
τα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυντήκοντες, ἓν δι'
ἅπαντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς δὴ
ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίῤῥυτον
σῶμα καὶ ἀπόῤῥυτον. αἱ δὲ εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖ-
σαι πολλῷ, οὔτ' ἐκράτουν, οὔτ' ἐκρατοῦντο. βίᾳ
δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερον. ὥστε τὸ μὲν ὅλον κινεῖσθαι
ζῶον, ἀτάκτως μὴν ὅπη τύχη προϊέναι, καὶ ἀλό-
γως, τὰς ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἔχον. εἰς τε γὰρ τὸ πρό
σθεν καὶ ὄπισθεν, δι' πάλιν εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ,
κάτω τε δι' ἄνω, καὶ παντὴ κατὰ τόπους πλα
νώμενα προΐει. πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύ-
ζοντος καὶ ἀποῤῥέοντος ὑγρὸν, ὃ τε τροφὴν
παρεῖχεν. ἔτι μείζω θόρυβον ἀπεργάζετο, τά τῶν

προσπι-

no animo quod deberet accedere, id omne & quæ ſe/quentia eſſent perpolirent & abſoluerent: deinde ut huic animanti principẽ ſe ducemq; præberet, uitamq; eius pulcherrime regeret & gubernaret, niſi quate/nus ipſe ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret. Atq; is quidem qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſuo ma nebat ſtatu: qui autem erant ab eo creati, cùm paren/tis ordinem cognouinſſet, hunc ſequebantur. Itaque cùm accepiſſent immortale principium mortalis ani/mantis, imitantes genitorem & effectorem ſui, particu las ignis & terræ, & aquæ & aëris à mundo, quas rurſus redderent, mutuabantur, easq; inter ſe copula bant, haud iiſdem uinculis quibus ipſi erant colligati, ſed talibus quæ cerni nõ poſſent propter paruitatem, crebris quaſi cuneolis iniectis, unum efficiebant ex o/mnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluente animi diuini ambitus illigabant. Itaq; illi in flumen im merſi, neq; tenebant, neq; tenebantur, ſed ui magna tũ ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal moueba/tur illud quidem, ſed immoderate et fortuitu, ut ſex mo tibus ueheretur: nam & antè & ponè, ad læuam et ad dextram, & ſurſum & deorſum, modò huc, mo/dò illuc.

Solis celeritate parem, sed uim quandam contrariam, concursatione, quam inter se habent Lucifer, Mercurius, Sol, alij alios uincunt, uicissimq; uincuntur. Reliquorum siderum quæ causa collocandi fuerit, quæq; eorum sit collocatio, in sermonem aliam differendum est, ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius causa attigimus maior ponatur oratio. Quando igitur unumquodq; eorum siderum cursum decorum est adeptum, ex quibus erat motus temporis consignandus, colligatisq; corporibus uinculis animalibus, quum animalia orta sunt, eaq; imperio parêre dicerunt, tunc ex alterius naturæ motione transuersa in eiusdem naturæ motum incurrentia, in eaq; hærentia atq; impedita: cum alia maiorem lustrarent orbem, alia minorem, tardiusq; maiorem, celeriusq; minorem, motu unius eiusdemq; naturæ: quæ uelocissimè mouebantur, ea celeritate uinci à tardioribus, & cum superarent superari uidebantur. Omneis enim orbeis eorum quasi Helicis inflexione uertebat, quia bisariam contrariè simul procedentia efficiebant, ut quod esset tardissimum, id proximum fieret celerrimo. Atq; ut esset mensura quædam euidens, quæ in istis octo cursibus celeritates tarditatesq; declararet, Deus ipse solem quasi lumen accendit ad secundum supra terram ambitum,

εἰς οὖν τάχει μὲν ἰσόδρομον ἡλίῳ κύκλον ἰόντας, τὸν δ' ἐναντίαν εἰληχότας αὐτῷ δύναμιν, ὅθεν καταλαμβάνουσί τε καὶ καταλαμβάνονται, καὶ ἐν τούτοις ὑπ' ἀλλήλων ἥλιός τε καὶ ὁ τοῦ ἑρμοῦ καὶ ὁ ἑωσφόρος. τὰ δ' ἄλλα, οἷς δὴ καὶ δι' ἃς αἰτίας ἱδρύσατο, εἴ τις ἐπεξίοι τοῖς λόγοις πάρεργον ἂν εἴη, πλέον αὖ ὄργον, ὧν ἕνεκα λέγεται παράσχοι. τοῦτο μὲν ἴσως τάχ' ἐν ἄλλῃ σχολῇ ὕστερον ἀξίας τύχοι διηγήσεως. ἐπειδὴ δὲ ἓν εἰς τὸν ἑαυτῷ πρέπουσαν ἕκαστον ἀφίκετο φοράν, τῶν ὅσα ἔδει ξυναπεργάζεσθαι χρόνον, δεσμοῖς τε ἐμψύχοις σώματα δεθέντα ζῷα ἐγένετο, τότε πρὸς ἄχθος ἔμαθε τῇ δὴ τὸν θατέρου φορὰν πλαγίαν οὖσαν, διὰ δὴ ταυτοῦ φύσεως ἰοῦσάν τε καὶ κρατουμένην. τὸν μὲν μείζονα αὐτῶν, τὸν δὲ ἐλάττω κύκλον ἰόν. θάττον μὲν τὰ τῶν ἐλάττω, τὰ δὴ τὸν μείζονα βραδύτερον περιιόντα. τῇ δὲ τ' αὐτοῦ φορᾷ τὰ τάχιστα περιιόντα, ὑπὸ τῶν βραδύτερον ἰόντων, ἐφαίνετο καταλαμβάνοντα, καταλαμβάνεσθαι. πάντας γὰρ οὖν κύκλους αὐτῶν στρέφουσα ἕλικα, διὰ τὸ διχῇ, τῇ τὰ ἐναντία ἅμα προϊέναι, τὸ βραδύτατα ἀπιὸν ἀφ' αὑτῆς οὔσης ταχίστης, ἐγγύτατα ἀπέφαινεν. ἵνα δὲ εἴη μέτρον ἐναργές τι πρὸς ἄλληλα βραδύτητι καὶ τάχει, καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτὼ φορὰς συμβαίνοι το, φῶς ὁ θεὸς ἄνηψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν διὰ τρὸς πορειόδων,

πολιόλων, ὁ δὴ νῦν λεκλήκαμεν ἥλιον. ἵνα ὅτι μάλιστα εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανόν, μετάσχοι τε ἀριθμοῦ τὰ ζῶα, ὅσοις ἦν προσῆκον, μαθόντα πρὸς τὴν ταυτὸν καὶ ὁμοίου πολιφορᾶς. νὺξ μὲν οὖν ἡμέρα τε γέγονεν. οὕτω καὶ διὰ ταῦτα ἡ τῆς μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης κυκλήσεως περίοδος. μείς δὲ, ἐπειδὰν σελήνη πολιεληθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον ἥλιον καταλάβοι. ἐνιαυτὸς δὲ, ὁπόταν ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ πολιέλθοι κύκλον. τῶν δ' ἄλλων τὰς πολιόδους οὐκ ἐγνωκότες ἄνθρωποι, πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν, οὔτε ὀνομάζουσιν, ὅτι πρὸς ἄλληλα συμμετροῦνται, σκοποῦντες ἀριθμοῖς. ὥστε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐκ ἴσασι χρόνον ὄντας τὰς τούτων πλάνας. πλήθει μὲν ἀμηχάνῳ χρωμένας, ποικιλμονίας δὲ θαυμασίως. ἔστι δ' ὅμως ὅλως ἥπερ κατανοῆσαι δυνατόν, ὡς ὅγε τέλειος ἀριθμὸς, χρόνου τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἅπασῶν τῶν ὀκτὼ πολιόδων, τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπραφθέντα, τάχει χῇ λεληφυῖ, τῷ τ' αὐτὸ καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα κύκλῳ. ἡ ταυτὰ δὴ τούτων ἕνεκα, ἐγχωνήθη τ' ἄστρων ὅσα δι' οὐρανοῦ πορευόμενα ἔχω πρόπας, ἵνα τόδ' ὡς ὁμοιότατον ἦ ζῷον τελεωτάτῳ νοητῷ ζώῳ πρὸς τὴν δι' αἰωνίας μίμησιν φύσεως. καὶ τὰ μὲν ἄλλα εἴδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπείργασο εἰς ὁμοιότητα, ὧν πρὸς ἀπεικάζετο. ἡ δὲ μὴ

πω

ambitum, ut quàm maximè cœlum omnibus collucer/ret, animanteśque quibus ius erat doceri, ab eiusdem motu & ab eo quod simile esset numerorum naturam uiḿque cognoscerent. Nox igitur & dies ad hunc modum & ob has generata causas, unum circuitum orbis efficit sapientissimum atq; optimum. Mensis au/tem, quando luna lustrato suo cursu solem consecuta est. Annus, ubi sol suum totum confecit & peragrauit orbem. Cæterorum autem siderum ambitus ignoran/tes homines præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque inter se numero commetiuntur. Ita/que nesciunt hos siderum errores idipsum esse, quod rite dicitur tempus multitudine infinita, uarietate ad/mirabili præditos. Attamen illud perspici & in/telligi potest, absoluto perfectó́que numero tempo/ris, absolutum perfectuḿque annum tunc compleri denique, cùm se octo ambitus confectis suis cursibus ad idem caput retulerũt, cumq́; eos permensus est idem & semper sui similis orbis. Has igitur ob causus nata astra sunt, quæ per cœlum penetrantia solstitiali se & brumali reuocatione conuerterent, ut hoc omne ani/mal quod uidemus, esset illi animali quod sentimus ad æternitatis imitationem simillimum. Et cætera quidem usque ad temporis ortum impressa, ab illis quæ imitabatur effinxerat. sed quia nondũ omne animal in

mundo intus incluſerat, ex ea parte deficiebat ad propoſitum exemplar imaginis ſimilitudo. Quot igitur, & quales animalium formas mens in ſpeciem rerum intuens poterat cernere, totidem, & tales in hoc mundo ſecum cogitauit effingere. Erant autem animantium genera quatuor, quorum unum diuinum atq; cœleſte, alterum pennigerum, & aëreum, tertium terreſtre, quartum diuinæ animationis. Maximè ſpeciem faciebat ex igne, ita ut ſplendidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrimus. Cumque ſimilem uniuerſitatis naturam efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit, comiteq; cum ſapientia quàm optimæ mentis effecit, circumque cœlum æqualiter diſtribuit, ut hunc uarietate diſtinctum, bene Græci κόσμον, nos lucentem mundum nominaremus. Dedit autem diuinis duo genera motus: unum quod ſemper eſſet in eodem æquè, & idem in omnibus, atque uno modo celeraret: alterum, quod ante mouit, in quam partem à conuerſione eiuſdem, & ſimilis pelleretur. Quinque autem reliquis motibus orbem cum eſſe uoluit, immobilem, & ſtantem, ex quo genere ea ſunt ſidera, quæ infixa cœlo non mouentur loco, quæ ſunt animantia, ea que diuina, ob eamq; cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuo manent. Quæ autem uaga et mutabili ratione labuntur, ita generata ſunt, ut ſuprà diximus. Iam uero terram altricem

noſtram,

πω τὰ παύτα ζῶα γὴτὸς αὐτοῦ γεγλύμμενα πολυ-
ειληφέναι, ταύτην ἔτι ἔχειν αὐτομοίως. ὅθεν δὴ τὸ
καταλειπόμενον ἀπειργάζετο αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ πα-
ραδείγματος ἀφομοίωσιν φύσιν. ἐπεὶ δὲ νοῦς γένεσθαι
καὶ ὄντως ἐνδέχεται ζώου, οἷά τε γένεσι
καὶ ὅσα καθορᾷ, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διανοή-
θη δεῖν καὶ τόδε ἔχειν. εἰσὶ δὲ τέτταρες. μία μὲν,
οὐρανίου θεῶν γένος. ἄλλην δὲ πτηνῶν καὶ ἀεροπό-
ρον. τρίτην δὲ ἔνυδρον εἶδος. πεζὸν δὲ καὶ χερ-
σαῖον. τέταρτον, τοῦ μὲν θείου τῇ πλείστην ἰδέαν
ἐκ πυρὸς ἀπειργάζετο, ὅπως ὅτι λαμπρότατον,
ἰδεῖν τε κάλλιστον εἴη. ᾧ δὲ παντὶ προσεικάζων
δίνην λογὸν ἐποίει, πίθησί τε εἰς τὴν τοῦ διανοου
φρόνησιν ἐκείνῳ ξυνεπόμενον, νέμας περὶ πάν-
τα κύκλῳ τὸν οὐρανόν, διόσμον ἀληθινὸν αὐτῷ
πεποικιλμένον εἶναι καθ' ὅλον. διπλᾶς δὲ δύο
προσῆψεν ἑκάστῳ, τὴν μὲν ταὐτοῦ τῇ ταυτὰ
περὶ τὸν αὐτὸν ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διανοουμέ-
νῳ. τῇ δὲ ὡς τὸ πρόσθεν ὑπὸ θατέρου καὶ ὁμοίου
περιφορᾶς διατρυμένῳ. τὰς δὲ ἄλλας τρεῖς διανοήσεις
ἀκίνητον καὶ ἔσως, ἵν' ὅτι μάλιστα αὐτῶν ἑκάστην
μιμοίζ ὡς ἄριστον. διὰ ἣς δὴ θατέρου αἰτίας γέγονεν, ὅσα
ἀπλανῆ τῶν ἄστρων ζῶα, θεῖα ὄντα καὶ διὰ παντὸς
ἐν ταυτῷ στρεφόμενα ἀεὶ μένει. τὰ δὲ πλανώμενα,
καὶ πλανὴν τοιαύτην ἴσχοντα, καθάπερ ἐν τοῖς πρό-
σθεν ἐρρήθη, κατ' ἐκείνα γέγονε. γλῶ δὲ τροφὴν

μὲν ἡμετέραν, εἰλουμένην ἢ περὶ τὸν ἅπαντος τὸν τεταγμένον φύλακα, καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐμηχανήσατο, πρώτην καὶ πρεσβυτάτην σωμάτων, ὅλα γὰρ οὐρανοῦ γέγονε. χρείας δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων, καὶ περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις καὶ προχωρήσεις, ἅ τε ταῖς σφαίραις, ὁποῖοι τῶν θεῶν κατ' ἀλλήλους γιγνόμενοι, καὶ ὅσοι κατ' ἀντικρὺ, μεθ' οὓς τινὰς τε ἐπίπροσθεν ἀλλήλοις, ἡμῖν τε καὶ χρόνος οὓς τινας ἕκασοι καταλύπτονται, καὶ πάλιν ἀναφαινόμενοι, φόβους καὶ σημεῖα τοῖς τὰ μετὰ ταῦτα γιγνομένοις τοῖς δυναμένοις λογίζεσθαι πέμπουσι, τὸ λέγειν αὖ δι' ὄψεως τούτων αὖ τῶν μιμημάτων, μάταιον ἂν εἴη πόνος. ἀλλὰ ταῦτά τε ἱκανῶς ἡμῖν ταύτῃ καὶ περὶ θεῶν ὁρατῶν καὶ γιγνητῶν εἰρημένα φύσεως, ἐχέτω τέλος. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὸν ποιητὴν μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πειστέον δὴ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν ἐκγόνοις μὲν, θεῶν δόσιν ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ που, τούς τε αὐτῶν προγόνους εἰδόσιν. ἀδύνατον δὴ θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ αὖ τε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν. ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φάσκουσιν ἀπαγγέλλειν ἑπομένοις τῷ νόμῳ πιστέον. οὕτως ἂν κατ' ἐκείνους ἡμῖν ἡ γένεσις καὶ περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω. Γῆς τε

noſtram, quæ traiecto axe ſuſtinetur, diei nocliſq; effectricem, eandemq; cuſtodem antiquiſsimam Deorum uoluit eſſe eorum, qui intra cœlum gignerentur. Fuſiones autem Deorum, & inter ipſos Deos concurſiones, quæq; in orbibus eorum conuerſiones anteceſſiones q; eueniant, cumq; inter ſe penè contingant eos qui prope copulentur contraria regione, aut pone quos, aut ante labantur, queisque temporibus à noſtro aſpectu obliteſcant, rurſusque emerſi errorem incutiãt rationis expertibus, ſi uerbis explicare conemur, nullo poſito ſub oculos ſimulacro earum rerum, frustra ſuſcipiatur labor. Sed hæc ſatis ſunt dicta nobis: quæque de Deorum qui cernuntur, quique orti ſunt, natura præfati ſumus, habeant hunc terminum. reliquorum autem quos Græci δαίμονας appellant, noſtri (ut opinor) Lareis, ſi modo hoc rectè conuerſum uideri poteſt, & noſſe & nunciare ortum eorum maius eſt, quàm ut profiteri ſcribere nos audeamus. Credendum nimirum eſt ueteribus, et priſcis (ut aiunt) uiris, qui ſe progeniem Deorum eſſe dicebant. itaq; eorum uocabula nobis prodiderunt: noſſe autem generatores ſuos optime poterant. Ac difficillime factu eſt, à Dijs ortis fidem non habere, quanquam nec argumentis, nec rationibus certis eorũ oratio confirmetur. quia de ſuis notis rebus uidentur loqui, ueteri legi moriq; parendũ eſt. Sic igitur ut ab ijs eſt traditum, horum Deorũ ortus habeatur, atque dicatur, ut Oceanum Salaciamq;

cœli ſatu terræq; conceptu generatos editosq; memo/remus. Ex ijs Saturnum & Opem, deinceps Iouem atq; Iunonem, reliquos fratres inter ſe agnatosq; uſurpare atq; appellare ſolemus, & eorum, ut utamur ueteri uerbo, proſapiam. Quando igitur omnes & qui mouentur, palamq; ſe oſtendunt, & qui catenus nobis declarantur quoad ipſi uolunt creati ſunt, tum ad eos is Deus qui omnia genuit, fatur hæc. Vos qui Deorum ſatu orti eſtis attendite. Quorum operum ego parens effectorq; ſum, hæc ſunt indiſſoluta me unito, quamquam omne colligatum ſolui poteſt. Sed haudquaquam boni eſt ratione uinctum uelle diſſoluere. Sed quoniam eſtis orti, immortales uos quidem eſſe & indiſſolubiles non poteſtis. Nec unquam tamen diſſoluemini, neq; uos ulla mortis fata periment: nec fraus ualentior quàm conſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem ueſtram, quàm illa quibus eſtis tum cum gignebamini, colligati. Quid ſentiam igitur, cognoſcite. Tria genera nobis reliqua ſunt, eaq; mortalia, quibus prætermiſſis cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim genera animalium complexa non tenebit. Teneat autem oportebit, ut quæ à meipſo effecta ſint, Deorum uitam poſſint adæquare. ut igitur mortali conditione generentur, uos ſuſcipite, ut illa gignatis, imitemini quæ uim meam, qua & in ueſtro ortu me uſum meminiſtis. In quibus qui tales

καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγε-
νέσθην, ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος καὶ
Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας
Ζεύς. Ἥρα τε ἅπαντες ὅσους ἴσμεν τούτους ἀ-
δελφοὺς λεγομένους αὖτ', ἔτι τε τούτων τούτων ἄλλους
ἐγγόνους. ἐπεὶ δὲ πάντες ὅσοι γε πρεσβύται φανε-
ρῶς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον αὖ ἐθέλουσι θεοὶ γεύ-
σιν ἔχουσι, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ πόλεμος τὸν πατέρα
τε θεῶν, ὃν ἐγὼ δημιουργός, πατήρ
τε ὀργῶν ἃ δὴ ἐμοῦ γεύομένα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλον-
τος. τὸ μὲν δὴ δεθῆναι πάλαι, λυτόν. τόγε μὴν καλ-
λῶς ἁρμοσθῆναι καὶ ἔχουσιν εὖ, λύειν ἐθέλειν κακόν. δὴ ἃ
ἐπείπερ γεγόναθε, ἀθανάτοι μὲν οὐκ ἐστέ, οὐδ' ἄλυ-
τοι τοπάμπαν. οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ
τεύξεσθαι θανάτου μοίρας, ἢ ἐμῆς βουλήσεως
μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐ-
κείνων, οἷς ὅτ' ἐγίγνεσθε συνεδεῖσθε. νῦν οὖν ὃ λέ-
γω πρὸς ὑμᾶς φράσω μύθου, μάθητε. θνητὰ ἔτι
γένη λοιπὰ ζῷα γένηται. τούτων μὴ γενομένων,
οὐρανὸς ἀτελὴς ἔσται. τὰ γὰρ ἅπαντα ἐν αὐτῷ γε-
νη ζώων οὐκ ἕξει. δεῖ δὲ, εἰ μέλλει τέλειος ἱκα-
νῶς εἶναι, διὰ ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου με-
ταλαχόντα, θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν. ἵν' οὖν θνητά τε ᾖ, τό,
τε πᾶν ὄντως ἅπαν ᾖ, πρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς
ὡδὶ τῇ τῶν ζώων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν
ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμῶν γένεσιν, καθ' ὅσον

μὲν αὐτῶν ἀθανάτως ὁμώνυμον εἶναι πρόσηκεν θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦντ' ἐν αὐτοῖς, τῶν ἀεὶ κὴ ἡμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, ἀπείρας κὴ ὑπαρξάμενον· ἐγὼ πρασλώσω. τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα κὴ γεννᾶτε, τροφὴν τε διδόντας αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Ταῦτ' εἶπε, κὰι πάλιν ὡδὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ τ' πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων, τρόπον μήν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ διὰ τρὶα κὴ τρίτα. ξυσήσας δὲ τὸ πᾶν, διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις ἑνείμεθ', ἑκάστῳ πρὸς ἕκαστον, κὴ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τε εἶπεν αὐτοῖς. ὅδε γένεσις πρώτη μὴ ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἐλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ. δεῖ δὲ αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἕκαστα ὄργανα χρόνων φυῶσι ζῶον τὸ θεοσεβέστατον. διπλῆς δ' ὄσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον ἓν γένος τοιοῦτον, ὃ κὴ ἔπειτα μετονομάσοιτο ἀνήρ. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, κὴ τὸ μὴ προσίοι, τὸ δὲ ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὴ αἴσθησιν ἀναγκαῖον εἶη, μίαν πᾶσιν ἐκεῖ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι. δεύτερον δὲ, ἡδονῆς καὶ λύπης μεμιγμένον ἔρωτα.

tales creantur, ut Deorũ immortalium quasi gentiles esse debeant, diuini generis appellentur, teneantq; omnium animantiũ principatum, uobisq; iure & lege uolentes pareant. Quorum uobis initium statusq; traditur à me. Vos aũt ad id quod erit immortale partẽ at texitote mortalem. Ita orientur animantes, quos & uiuos alatis, & cõsumptos sinu recipiatis. Hæc ille dixit. deinde ad temperationẽ superiorem reuertitur. In qua omnẽ animũ uniuersæ naturæ temperãs permiscebat, superisq; permixtionibus reliquias fundens æquabat, eodem modo fermè, nisi quod non ita incorrupta, ut ea quæ semper ijsdẽ: sed Dijs secundũ sumebat, atq; etiam tertium. Toto igitur omni constituto, sideribus parẽ numerum distribuit animorũ, & singulos adiunxit ad singula, atq; ita quasi in currũ uniuersitatis imposuit, commonstrauitq; leges fatales ac necessarias: et ostendit primũ ortũ unũ fore omnibus, eũq; moderatũ atq; cõstantem, nec ab ullo imminutum. Satis autem et quasi spar/sis animis fore, uti certis temporum interuallis oriretur animal, quod esset ad cultum Deorum aptissimum. Sed cum duplex esset natura generis humani, sic res habe/bant, ut præstantius genus esset eorum, qui essent futuri uiri. Cùm autem animos corporibus cum necessitate inseuisset, cumq; ad corpora necessitate accessio fieret, tũ abscessio, necesse erat sensum existere unũ, cõmunemq; omniũ uehementiore motu excitatum, coniunctumq; naturæ, deinde uoluptate & molestia mix

tum amorem, post iram & metum, & reliquos motus animi, comites superiorum, et his etiam contrarios dissidentes: quos qui ratione rexerit, iustè uixerit: qui autem his se dederit, iniustè. Atq; ille qui rectè & honestè curriculum uiuendi à natura datum confecerit, ad illud astrũ quo cum aptus fuerit, reuertetur: qui autem immoderatè & intemperatè uixerit, eum secundus ortus in figuram muliebrem transferet. Et si ne tum quidem finem uitiorum faciet, grauius etiam iactabitur, & in suis moribus simillimas figuras pecudum et ferarum transferetur: neq; malorũ terminũ prius aspiciet, quàm illam sequi cœperit conuersionem quam habebat in se eiusdem & unius simul innatam & insitam. quod tum deniq; eueniet, cùm illa quæ ex igne, aëre, aqua atq; terra turbulenta, et rationis expertia insederint, deniq; ratione depulerit, & ad primam atq; optimam effectionẽ animi peruenerit. Quæ cùm ita designasset, seseq; si quid postea fraudis, aut uitij euenisset extra omnem culpam, causamq; posuisset: alios in terram, alios in lunã, alios in reliquas mundi partes, quæ sunt ad spatiorum temporis significationem notæ constitutæ, spargens quasi serebat. Post autem sationem eam, Dijs, ut ita dicam, iunioribus permisit, ut corpora mortalia effingerent, quantum que esset reliquum ex humano ani-

βρῶτα. πῶς δὲ τούτοις φόβον καὶ θυμόν, ὅσα τε ἐπὶ μέλλοντα αὐτοῖς, καὶ ὁπόσα φανταίως ἐπέφυκε λυπεῖν τε, ὧν εἰ μὲν κρατήσειαν, ἐν λύπῃ βιώσοιντο, κρατηθέντες δὲ ἀλυπίᾳ. καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα βιοὺς χρόνον, πάλιν εἰς τὸν τοῦ συμφόρου πορεύθεὶς οἴκησιν ἄστρου, βίον εὐδαίμονα ἕξει. σφαλεὶς δὲ φύτων, εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβάλλοι. χιλιοστῷ δὲ ἔτει ἀμφότεραι ἀφικνοῦνται ἐπὶ κλήρωσιν, καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου, αἱροῦνται ὃν αὖ ἑκάστη βίον ἐκάστη, ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται. μὴ παυόμενον δὲ ἐν τούτοις ἕως κακίας τρόπον, ὃν κακοῦνται, καὶ τὴν ὁμοιότητα τοῦ τρόπου γενέσεως εἴς τινα τοιαύτην ἀεὶ μεταβάλλει θηρίου φύσιν, ἀλλάττων τε οὐ πρότερον πόνων λήξει, πρὶν τῇ ταυτοῦ καὶ ὁμοίου πρίοδῳ τῇ ἐν αὐτῷ ξυνεπισκευάζον τὸν πολὺν ὄχλον καὶ ὕστερον προσφῦσα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος, καὶ γῆς θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα λόγῳ κρατήσας, εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ αἱρέσεως ἀφίκοιτο εἶδος ἕξεως. διαθεσμοθετήσας ἦ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τοῖς ἑπόμενα εἴη κακίας ἑκάστων αὐαίνου, ἔστε μὲν οὖν μὴ εἰς ἥλιον, οὔτε δὲ εἰς σελήνην, οὔτε δὲ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα ὄργανα χρόνου. τὸ δὲ μετὰ τὸν πόρον, τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς σώματα πλάττειν θνητά, τό, τε ἐπίλοιπον, ὅσον δεῖ ψυχῆς ἀνθρωπίνης

νης λέγομ προγγνέσθαι, ὅσα καὶ παύβ ὅσα ἀκόλου-
θα ἐκείνοις ἀπόργαζομένοις ἄρχειμ, καὶ ἡμᾶς
μιμ ὅτι κάλλισα καὶ ἄρισα, τὸ θνητὸμ διακυβερ-
νᾶμ ζῶομ, ὅτι μὴ κακῶμ αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο ἄλ-
λομ. καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα παύτα διατάξας, ἔμει-
νεμ ἐμ τῷ ἑαυτοῦ ἤθει. μένοντος δὲ
νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιμ ἐπείθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθανάτου ἀρχὴν θνητοῦ
ζώου, μιμούμενοι τὸμ σφετέρομ δημιουργόμ, πυ-
ρὸς καὶ γῆς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου
δ' ἀνειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδησόμενα πάλιμ εἰς
ταυτὸ λαμβανόμενα ξυνεκόλλωμ. οὐ τοῖς ἀλύσεις
οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ δι' σμικρότη-
τα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυτήκοντες, ἓν δι'
ἅπαντωμ ἀπόργαζόμενοι σῶμα ἕκαστομ, τὰς δὲ
ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίῤῥυτομ
σῶμα καὶ ἀπόῤῥυτομ. αἱ δὲ εἰς ποταμὸμ ἐνδεθεῖ-
σαι πολλῷ, οὔτ' ἐκράτουν, οὔτ' ἐκρατοῦντο. βίᾳ
δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερομ. ὥστε τὸ μὲν ὅλομ δινεῖσθαι
ζῶομ, ἀπάντως μὲμ ὅπη τύχη προϊέναι, καὶ ἀλό-
γως, τὰς ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἔχομ. εἰς τε γὰρ τὸ πρό-
σθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ πάλιμ εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ,
κάτω τε καὶ ἄνω, καὶ παύτη ᾗπερ καὶ ἓξ τόπους πλα-
νώμενα προΐει. πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύ-
ζοντος καὶ ἀῤῥέοντος κύματος, ὃ τὴν τροφὴμ
παρεῖχεν. ἔτι μείζω θόρυβομ ἀπεργάζετο, τὰ τῶμ

προσπι-

no animo quod deberet accedere, id omne & quæ se/quentia essent perpolirent & absoluerent: deinde ut huic animanti principē se ducemq; præberet, uitamq; eius pulcherrime regeret & gubernaret, nisi quate/nus ipse sua culpa sibi aliquid miseriæ quæreret. Atq; is quidem qui cuncta composuit, constanter in suo ma nebat statu: qui autem erant ab eo creati, cùm paren/tis ordinem cognouinsset, hunc sequebantur. Itaque cùm accepissent immortale principium mortalis ani/mantis, imitantes genitorem & effectorem sui, particu las ignis & terræ, & aquæ & aëris à mundo, quas rursus redderent, mutuabantur, easq; inter se copula bant, haud ijsdem uinculis quibus ipsi erant colligati, sed talibus quæ cerni nõ possent propter paruitatem, crebris quasi cuneolis iectis, unum efficiebant ex o/mnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluente animi diuini ambitus illigabant. Itaq; illi in flumen im mersi, neq; tenebant, neq; tenebantur, sed ui magna tũ ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal moueba/tur illud quidem, sed immoderate et fortuitu, ut sex mo tibus ueheretur: nam & antè & ponè, ad læuam et ad dextram, & sursum & deorsum, modò huc, mo/dò illuc.

πλοαπιπόντων παθήματα ἐκάστοις, ὅτε πυρὶ προσπρούσειε τὸ σῶμα τινὸς ἔξωθεν ἀλλοτρίῳ πε ριτυχόν, ἢ καὶ στερεῷ γῆς, ὑγροῖς τε ὁλιοθήμασιν ὕδατος, εἴτε ζάλει πνευμάτων ὑπ' ἀέρος φε ρομένῳ καταληφθείη. καὶ ὑπὸ παντων τότων δὴ τὸ σώματος αἱ τινήσεις ὠθοῦσι τὴν ψυχὴν φερό μεναι προαπίπτουσιν, αἱ δ' ἤδη καὶ ἔπειτα δὴ ταῦτα ἐκληθησάντε, καὶ νῦν ἔτι αἰσθήσεις σωάπασαι διεκλωσι. καὶ δὴ καὶ τότε γε τοῦ παρόντος πλέ σεως μεγίστως περιεχόμεναι τίνησιν μετὰ τοῦ ῥέον τος γενεσεχῶς ὀχετοῦ τινοῦσαι, καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς τῆς ψυχῆς πορείους, τὴν μὴ παν τὸ παντάπασιν ἐπέδησαν φαντία αὐτῇ ῥέουσαι, καὶ ἐπέχον ἀρχουσαν καὶ ἰοῦσαν. τὴν δ' αὖ θαυ τόρου δ' ἱέσεισαν, ὥς τε τὰς τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου τρεῖς ἑκατόρας ἀρτάσεις, καὶ τὰς τοῦ ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων μεσότη τας καὶ ξυνδ' ἐσεις. ἐπειδὴ παντελῶς αὖται οὐκ ἦσαν καὶ πρὶν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος. πάσας μὲν τρέψαι τροφὰς, πάσας δὲ διάσεις καὶ δια φορὰς τῶν διύκλων ἐμποιεῖν, ὅσα χῆπερ διὰ πυ τοῦ, ὥστε μετ' ἀλλήλων μόγις σωεχομένας φέρε σθαι μὲν, ἀλόγως δὲ φέρεσθαι, ποτὲ φαντίας, ποτὲ ἢ πλαγίας, ποτὲ ὑπίας. οἷον ὅταν τις ὑπὸ ὀρέ ως τῆς κεφαλῆς μὴ ὠθῇ τις, οὐκ ἐπ' ὀρθὰς προσβα λὼν αὖθις ἔχει τρός τινι, τότε ἐν τούτῳ τοῦ πάθει

τότε

τότε πάσχοντος καὶ τῶν ὁρόντων, τά τε δεξιὰ ἀριστερὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ δεξιὰ, ἑκατέροις τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. ταυτὸ δὴ οὖν καὶ τοιαῦτα ἕτερα, αἱ πολιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς, ὅταν γέ τῳ τῶν ἐξωθεν ἰὼν ταυτὸν γένους, ἢ τὸ θατέρου πνεύματι τύχωσι, τότε ταυτὸν τῷ καὶ θατέρον του, ταὐναντία τῶν ἀληθῶν προσαγορεύσασαι, φυσικὰς καὶ οἰκείας γεγόνασιν, οὐδὲ μία τε ἐν αὐταῖς τότε περιοδος ἄρχουσα, οὐδ' ἡγεμών ἐστιν. αἱ δ' αὖ ἔξωθεν αἰσθήσεις ἰοῦσαι φερόμεναι καὶ προσπεσοῦσαι, ξυμπαθάσοντα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἅπαν κύτος, τόθ' αὗται κρατοῦσαι, κρατεῖν δοκοῦσι. καὶ δὴ πάντα ταῦτα τὰ πάθη νεῶν κατάρχας, αὖους ψυχὴ γίγνεται τοπρῶτον, ὅταν σώματι ἐνι δεθῇ θνητῷ. ὅταν ἢ τὸ τῆς αὔξης καὶ τροφῆς ἔλαττον ἐποίησε ῥεῦμα, πάλιν δ' οἱ περιοδοι λαμβανόμεναι γαλήνης, τὴν αὐτῶν ὁδὸν ἴωσι, καὶ καθιζῶντα μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου· τότε ἤδη πρὸς τὸ τῆς φύσιν ἰόντων σχῆμα, ἑκάστων τῶν κύκλων αἱ περιφοραὶ καθιστάμεναι, τότε θάτερον, καὶ τὸ ταυτὸν προσαγορεύουσαι καθ' ὁρθὸν, ἔμφρονα μὲν ἔχοντα αὐτὰς γιγνόμενον ἀπετέλεσεν. αὖ μὴν δὲ καὶ σωεπιλαμβάνηταί τις ὀρθὴ τροφὴ παιδεύσεως, ὁλόκληρος ὑγίης τε παντελῶς τῆς μεγίστης ἀφυγὼν νόσου γίγνεται. καταμελήσας δὲ χωλὸν τὸν βίον, διαπορευθεὶς ζωὴν, ἀτελὴς καὶ

ἀνόητος

αὐογτος εἰς ἄδλου πάλιμ ὁρχεται. ταῦτα μὲν οὖμ ὕστερά ωστε γίγνεται, πόδὶ δὲ τῶμ νεῶ πεθετγώτωμ δεῖ διελθεῖμ ἀκριβέστερομ. τὰ δὲ πρὸ τούτωμ πόδὶ σωμάτωμ ἢ μέρη ἦ γμέσεως, καὶ πόδὶ ψυχῆς, δὴ ἃς τε αἰτίας καὶ πεμοίας γέγονε θεῶμ τοῖ μάλιστα εἰκότως αὐτεχομένοις, οὕτω καὶ ἢ τοῦτα ωορεύομένοις δεξιτέομ. τὰς μὲν θείας πεμίοδους δύο οὔσας, τὸ τοῖ ωαντὸς χῆμα ἀπομιμησάμενοι, πόδιφερεῖς ὄμ, εἰς σφαιροειδεῖς σῶμα φύεδησαν. ὃ δὴ νεῶ λεφαλαὶ ἐπονομάζομεν, ὃ θειότατόμ τε ὄδι, καὶ τῶμ ἐμ ἡμῖμ παύτωμ δεσποτοῦμ. ᾧ καὶ ωᾶμ τὸ σῶμα πεδέδοσαμ ὑπηρεσίαμ αὐτῷ, ξυμαθροίσαμτες θεοὶ, καταμοήσαμτες ὅτι πασῶμ ὅσαι δυμήσεις ἔδοιμο μετέχοι. ἵμ' ὂμ μὴ κύλιμδόμμομ ὑπὸ γῆς, ὕψη τε βάθη ωαῖδ' ἀπὸ ἐχόσης, ἀποροί, τὰ μὲ ὑπερβαίνειμ, φῶθμ ἢ ἐκβαίνειμ, ὄχημ' αὐτῷ ὃδε μ' ὁδοιπορίαμ ἔδοσαμ, ὁθμ δὴ μῆκος τὸ σῶμα ἔχμ. ἑπτατά τε δυμλὰ, μ' καμπὰς ἔφυσε τέσσαρας, θεοῦ μηχαμησαμένου ωορείαμ. οἷς αὐτιλαμβαμόμμομ ἀπειδόμμομ, δι' ωαύτωμ τόπωμ ωορεύεσθαι δυμαὸμ γέγονε, τὴμ θειοτάτου καὶ ἱεροτάτου φέρωμ οἴκησιμ ἐπαύωθμ ἡμῶμ. σκέλη μὲμ δὴ, χεῖρές τε ταύτη καὶ δι' ταῦτα ωᾶσι ωροσέφυ. τὸ δ' ὄπισθμ τὸ πρόσθμ δυμιὸ τορομ καὶ ἀρχικώτορομ νομίζοντες θεοὶ, ταύτη τὸ ωολὺ τῆς ωορείας ἡμῖμ ἔδοσαμ. ἔδει δυμωρισμόμ

cœli ſatu terræq; conceptu genetatos editosq; memo/remus. Ex ijs Saturnum & Opem, deinceps Iouem atq; Iunonem, reliquos fratres inter ſe agnatosq; uſurpare atq; appellare ſolemus, & eorum, ut utamur ueteri uerbo, proſapiam. Quando igitur omnes & qui mouentur, palamq; ſe oſtendunt, & qui catenus nobis declarantur quoad ipſi uolunt creati ſunt, tum ad eos is Deus qui omnia genuit, fatur hæc. Vos qui Deorum ſatu orti eſtis attendite. Quorum operum ego parens effectorq; ſum, hæc ſunt indiſſoluta me unito, quanquam omne colligatum ſolui poteſt. Sed haudquaquam boni eſt ratione uinctum uelle diſſoluere. Sed quoniam eſtis orti, immortales uos quidem eſſe & indiſſolubiles non poteſtis. Nec unquam tamen diſſoluemini, neq; uos ulla mortis fata periment: nec fraus ualentior quàm conſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem ueſtram, quàm illa quibus eſtis tum cum gignebamini, colligati. Quid ſentiam igitur, cognoſcite. Tria genera nobis reliqua ſunt, eaq; mortalia, quibus prætermiſſis cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim genera animalium complexa non tenebit. Teneat autem oportebit, ut quæ à meipſo effecta ſunt, Deorum uitam poſſint adæquare. ut igitur mortali conditione generentur, uos ſuſcipite, ut illa gignatis, imitemini quæ uim meam, qua & in ueſtro ortu me uſum meminiſtis. In quibus qui tales

καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγεν-
νήθην. ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος καὶ
Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας
Ζεύς. Ἥρα τε. πάντες ὅσους ἴσμεν τοὺς τούτων ἀδ-
ελφοὺς λεγομένους αὐτῷ, ἔτι τε τούτου τούτων ἄλλους
ἐγγόνους. ἐπεὶ δὲ πάντες ὅσοι τε πρωτόλεσι φανε-
ρῶς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον αὖ ἐθέλωσι θεοὶ γέν-
σιν ἔχουσι, λέγει πῶς αὖ ὁ πόλεμος τῶν γενέσεως
πάλε. Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργός, πατήρ
τε ὀργῶν ἃ δὴ ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλον-
τος. τὸ μὲν δὴ δεθῆναι πᾶν, λυτόν. τόγε μὴν κα-
λῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν κακόν. διὰ δὲ
τὸ ἐπεσπεῖσθαι γεγόνατε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστέ, οὐδὲ πάν-
τοι τοπάμπαν. οὔτι μὴν λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ
τεύξεσθαι θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως
μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐ-
κείνων, οἷς ὅτε γίγνεσθαι συνεδεῖσθε. νῦν δὲ ὃ λέ-
γω πρὸς ὑμᾶς φράσω μυθούμενος, μάθητε. θνητὰ ἔτι
γένη λοιπὰ ζῷα γενητά. τούτων δὲ μὴ γενομένων,
οὐρανὸς ἀτελὴς ἔσται. τὰ γὰρ ἅπαντα ἐν αὐτῷ γέ-
νη ζώων οὐκ ἕξει. δεῖ δὲ, εἰ μέλλει τέλειος ἱκα-
νῶς εἶναι, διὰ ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου με-
ταλαχόντα, θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν. ἵν' οὖν θνητά τε ᾖ, τό,
τε πᾶν ὄντως ἅπαν ᾖ, πρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς
ὑμῖν τὴν τῶν ζώων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν
ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμῶν γένεσιν, καθ' ὅσον

μὴ αὐτῶν ἀθανάτως ὁμώνυμον εἶναι: πρόσηκεν θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦντ' ἐν αὐτοῖς, τῶν ἀεὶ κὴ ἡμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, ἀπείρας κὴ ὑπαρξάμενος ἐγὼ πρῶτα δείξω, τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα κὴ γεννᾶτε, τροφήν τε διδόντας αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Ταῦτ' εἶπε, κὰὶ πάλιν ὠδὶ κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ δ' πρόσθεν ὑπόλοιπα διετέχει μίσγων, τρόπον μήν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ διπλάσια κὴ τρίτα. ξυσήσας δὲ τὸ πᾶν, διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις ἑνείμεθ', ἑκάστῃ πῶς ἕκαστον, κὴ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τε σὺν εἱμαρμένης εἶπεν αὐταῖς. ὁλιγόγονος πρώτη μὴ ἕσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἐλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ. δ' ἑοι δὲ ἀπαρείσας αὐτὰς εἰς τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἕκαστα ὄργανα χρόνῳ φυτὸν ζῶον τὸ θεοσεβέστατον. διπλῆς δ' ὄσης ἡ ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον εἴη γένος τοιοῦτον, ὃ κὴ ἕπειτα διετέλησε τὸ δίκαιον. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτεύθειεν ἐξ ἀνάγκης, κὴ τὸ μὴ προσίοι, τὸ δὲ ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὴ ἄθλησιν ἀναγκαῖον εἴη, μίαν πᾶσιν ἐκεῖ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι. διὰ στόμα δὲ, ἥδονῆ διὰ λύπη μεμιγμένον ῥῶτα.

tales creantur, ut Deorũ immortalium quasi gentiles esse debeant, diuini generis appellentur, teneantq; omnium animantiũ principatum, uobisq; iure & lege uolentes pareant. Quorum uobis initium statusq; traditur à me. Vos aũt ad id quod erit immortale partẽ at texitote mortalem. Ita orientur animantes, quos & ui uos alatis, & cõsumptos sinu recipiatis. Hæc ille dixit. deinde ad temperationẽ superiorem reuertitur. In qua omnẽ animũ uniuersæ naturæ temperãs permiscebat, superisq; permixtionibus reliquias fundens æquabat, eodem modo fermè, nisi quod non ita incorrupta, ut ea quæ semper ijsdẽ: sed Dijs secundũ sumebat, atq; etiam tertium. Toto igitur omni constituto, sideribus parẽ numerum distribuit animorũ, & singulos adiunxit ad singula, atq; ita quasi in currũ uniuersitatis imposuit, commonstrauitq; leges fatales ac necessarias: et ostendit primũ ortũ unũ fore omnibus, eũq; moderatũ atq; cõstantem, nec ab ullo imminutum. Satis autem et quasi spar/sis animis fore, uti certis temporum interuallis oriretur animal, quod esset ad cultum Deorum aptissimum. Sed cum duplex esset natura generis humani, sic res habe/bant, ut præstantius genus esset eorum, qui essent futuri uiri. Cùm autem animos corporibus cum necessitate insseuisset, cumq; ad corpora necessitate accessio fieret, tũ abscessio, necesse erat sensum existere unũ, cõmunemq; omniũ uehementiore motu excitatum, coniunctumq; naturæ, deinde uoluptate & molestia mix

tum amorem, post iram & metum, & reliquos motus animi, comites superiorum, et his etiam contrarios dis/sidentes: quos qui ratione rexerit, iustè uixerit: qui au/tem his se dederit, iniustè. Atq; ille qui rectè & hone/stè curriculum uiuendi à natura datum confecerit, ad illud astrũ quo cum aptus fuerit, reuertetur: qui autem immoderatè & intemperatè uixerit, eum secundus or/tus in figuram muliebrem transferet. Et si ne tum qui/dem finem uitiorum faciet, grauius etiam iactabitur, & in suis moribus simillimas figuras pecudum et ferarum transferetur: neq; malorũ terminũ prius aspicict, quàm illam sequi cœperit conuersionem quam habebat in se eiusdem & unius simul innatam & insitam. quod tum deniq; eueniet, cùm illa quæ ex igne, aëre, aqua atq; ter/ra turbulenta, et rationis expertia insederint, deniq; ra/tione depulerit, & ad primam atq; optimam effectionẽ animi peruenerit. Quæ cùm ita designasset, seseq; si quid postea fraudis, aut uitij euenisset extra omnem cul/pam, causamq; posuisset: alios in terram, alios in lunã, alios in reliquas mundi partes, quæ sunt ad spatiorum temporis significationem notæ constitutæ, spargens quasi serebat. Post autem sationem eam, Dijs, ut ita dicam, iunioribus permisit, ut corpora mortalia ef/fingerent, quantum que esset reliquum ex huma/no ani/

ὄρωτα. πῶς δὲ τούτοις φόβον καὶ θυμόν, ὅσα τε ἐπόμενα αὐτοῖς, καὶ ὁπόσα γέγαντίως πέφυκε διεξῶντα, ὧν εἰ μὲν κρατήσειεν, ἐν δίκῃ βιώσοιντο, κρατηθέντες δὲ ἀδικίας. καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν πεπρωμένον βιοὺς χρόνον, πάλιν εἰς τὸν τοῦ συμόμου πορεύθεὶς οἴκησιν ἄστρου, βίον εὐδαίμονα ἕξει. σφαλεὶς δὲ τούτων, εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβάλλοι. χιλιοστῷ δὲ ἔτει ἀμφότεραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσιν, καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου, αἱροῦνται ὃν ἂν ἑκάστη βίον ἐθέλῃ· ἦλθε καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖτο. μὴ παύομεν δὲ ἐν τούτοις ἕως κακίας τρόπον, ὃν κεκτῶντο, καὶ τὴν ὁμοιότητα τοῦ τρόπου γενέσεως εἴς τινα τοιαύτην ἀεὶ μεταβάλλει θηρίου φύσιν, ἀλλάττων τε τοὺς πρότερον τόνους λήξοι, πρὶν τῆς ταυτοῦ καὶ ὁμοίου πρώτου τῆς ἐν αὐτῷ ξυμπεπλεγμένου ἐν τῷ δεσμῷ ὄχλου καὶ ὕστερον προσφῦσα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος, καὶ γῆς θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα λόγῳ κρατήσας, εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκοιτο εἴδους ἕξεως. διαθεσμοθετήσας ἦ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τοῖς ἑπόμενα εἴη κακίας ἑκάστων αὐτοῖς, ἔσπειρε τοὺς μὲν εἰς ἥλιον, τοὺς δὲ εἰς σελήνην, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα ὄργανα χρόνου. τὸ δὲ μετὰ τοῦτον τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς σώματα πλάττειν θνητά, τό, τε ἐπίλοιπον, ὅσον δεῖ ψυχῆς ἀνθρωπί-

νης

νης δλέον προγγνέσθαι, ἔσσο καὶ παύβ' ὅσα ἀκόλου-
θα ἐκείνοις ἀπόργαζομένοις ἄρχειν, κὴ κῆ δμώα-
μιν ὅτι κάλλισα καὶ ἄρισα, τὸ θνητὸν δμακυβερ-
νᾶν ζῶον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο ἄλ-
λον. καὶ ὁ μὲν δ' ἢ ταῦτα πάντα δματάξας, ἔμε-
νεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κῆ τρόπον ἦθει. μένοντος δὲ
νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν ἐπείθοντο αὐτῷ, καὶ λαβόντες ἀθανάτου ἀρχὴν θνητοῦ
ζώου, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δ' ημιουργόν, πυ-
ρὸς καὶ γῆς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου
δ' ἀνειζόμενοι μόρια, ὡς ἀπροσθησόμενα πάλιν εἰς
ταυτὸ λαμβανόμενα ξυνεκόλλων. οὐ τοῖς ἀλύτοις
οἷς αὐτοὶ ξυείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ δι' σμικρότη-
τα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυιτήκοντες, ἓν δι'
ἅπαντων ἀπόργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς δὲ
ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέλουν εἰς ἐπίῤῥυτον
σῶμα καὶ ἀπόῤῥυτον. αἱ δὲ εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖ-
σαι πολλὸν, οὔτ' ἐκράτουν, οὔτ' ἐκρατοῦντο. βίᾳ
δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερον. ὥστε τὸ μὲν ὅλον κινεῖσθαι
ζῶον, ἀτάκτως μὴν ὅπη τύχη προϊέναι, καὶ ἀλό-
γως, τὰς ἐξ ἁπάσας κινήσεις ἔχον. εἰς τε γὰρ τὸ πρό-
σθεν καὶ ὄπισθεν, δι' πάλιν εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ,
κάτω τε δι' ἄνω, κὴ παύτη κῆ σὺν ἓξ τόπους πλα-
νώμενα προήει. πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύ-
ζοντος καὶ ἀῤῥέοντος κύματος, ὃ τε τροφὴν
παρεῖχεν. ἔτι μείζω θόρυβον ἀπεργάζετο, τὰ τῶν

προσπι-

no animo quod deberet accedere, id omne & quæ ſequentia eſſent perpolirent & abſoluerent: deinde ut huic animanti principẽ ſe ducemq; præberet, uitamq; eius pulcherrime regeret & gubernaret, niſi quatenus ipſe ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret. Atq; is quidem qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſuo manebat ſtatu: qui autem erant ab eo creati, cùm parentis ordinem cognouinſſet, hunc ſequebantur. Itaque cùm accepiſſent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorem ſui, particulas ignis & terræ, & aquæ & aëris à mundo, quas rurſus redderent, mutuabantur, easq; inter ſe copulabant, haud ijſdem uinculis quibus ipſi erant colligati, ſed talibus quæ cerni nõ poſſent propter paruitatem, crebris quaſi cuneolis iectis, unum efficiebant ex omnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluente animi diuini ambitus illigabant. Itaq; illi in flumen immerſi, neq; tenebant, neq; tenebantur, ſed ui magna tũ ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal mouebatur illud quidem, ſed immoderate et fortuitu, ut ſex motibus ueheretur: nam & antè & ponè, ad læuam et ad dextram, & ſurſum & deorſum, modò huc, modò illuc.

πλοαπιπόντων παθήματα ἑκάστοις, ὅτε πυρὶ προσκρούσειε τὸ σῶμα τινὸς ἐξωθεν ἀλλοτρίῳ τε ριτυχόν, ἢ καὶ στερεῷ γῆς, ὑγροῖς τε ὁλιοθήμασιν ὑδάτων, εἴτε ζάλει τινὶ ὑμάτων ὑπ' ἀέρος φερομένων καταληφθείη. καὶ ὑπὸ τούτων τότων δὴ τὸ σώματος αἱ τινήσεις ὠθεῖ τὴν ψυχὴν φερόμεναι προαιτίους ἔσχον, αἱ δὴ καὶ ἔπειτα δι' ταῦτα ἐκληθησάντε, καὶ νῦν ἔτι αἰσθήσεις σωάπασαι τίκλωσι. καὶ δὴ καὶ τότε γε δὴ παρόντι πλείστῳ μεγίστῳ πρεχόμεναι τίνησιν μετὰ ῥᾴστου γε δὴ λεχῶς ὀχετοῦ τινοῦσαι, καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς δὴ ψυχῆς πορείους, τὴν μὴ ταυτὰ πασιν ἐπέδησαν φαντία αὐτῇ ῥέουσαι, καὶ ἐπέχον ἄρχουσαν καὶ ἰοῦσαν, τὴν δ' αὖ θατόρου δίεσισαν, ὥς τε τὰς τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου τρεῖς ἑκατόρας ἁρτάσεις, καὶ τὰς τοῦ ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων μεσότητας καὶ ξυμφώνησεις. ἐπειδὴ παντελῶς αὖται οὐκ ἦσαν καὶ πρὶν ὑπὸ τοῦ ξυδήσαντος. πάσας μὲν τρέψαι τροφὰς, πάσας δὲ διάσεις καὶ διαφορὰς τῶν τύκλων ἐμποιεῖν, ὁθαχῆπερ δὴ τὸ θνατὸν, ὥστε μετ' ἀλλήλων μόγις σωεχομένας φέρεσθαι μὲν, ἀλόγως δὲ φέρεσθαι, ποτὲ φαντίας, ποτὲ ἢ πλαγίας, ποτὲ ὑπίας. οἷον ὅταν τις ὑπὸ ὀρέας τὴν κεφαλὴν μὴ ὠθῇ γῆς, οὐ ἢ πόδας προσβαλὼν ἄνω ἔχῃ τερός τινι, τότε ἐν τούτῳ δὴ πάθει

τότε

τότε πάσχοντος καὶ τῶν ὁρόντων, τά τε δεξιὰ ἀριστερὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ δεξιὰ, ἑκατέροις τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. ταυτὸ δὴ δὴ καὶ τοιαῦτα ἕτερα, αἱ περιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς, ὅταν γε τῷ τῶν ἐξωθεν ἰσταμένους, ἢ τοῦ θατέρου πνεύματος, τότε ταυτὸν τῷ καὶ θατέρου του, ταὐναντία τῶν ἀληθῶν προσαγορεύσαι, ψευδεῖς δ' αὐτοὺς γεγόνασιν, οὐδὲ μία τε ἐν αὐταῖς τότε περιοδος ἄρχουσα, οὐδ' ἡγεμών ἐστιν. αἱ δ' αὖ ἔξωθεν αἰσθήσεις ἰοῦσαι φερόμεναι καὶ προσπεσοῦσαι, ξυμπαθάσουσι δ' τὸ τῆς ψυχῆς ἅπαν κύτος, τόθ' αὖτοι κρατούμεναι, κρατεῖν δοκοῦσι. καὶ δὴ πάντα ταῦτα τὰ πάθη νεῶν καταρχὰς, αὖους ψυχὴ γίγνεται τοπρῶτον, ὅταν σώματι ἐνι δεθῇ θνητῷ. ὅταν δὲ τὸ τῆς αὔξης δ' τροφῆς ἔλατρον ἐποίησε ῥεῦμα, πάλιν δ' αἱ περιοδοι λαμβανόμεναι γαλήνης, τὴν αὐτῶν ὁδὸν ἴασι, καὶ καθιστῶσι μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου· τότε δὴ πρὸς τὸ τῆς φύσιν ἰόντων σχῆμα, ἑκάστων τῶν κύκλων αἱ περιφοραὶ καθιστάμεναι, τότε θάτερον, καὶ τὸ ταυτὸ προσαγορεύουσαι καθ' ὀρθὸν, ἔμφρονα τὸν ἔχοντα αὐτὰς γιγνόμενον ἀπετελοῦσιν. αἱ μὴν δὲ καὶ σωσπιλαμβάνητόν τις ὀρθὴ τροφὴ παιδεύσεως, ὁλόκληρος ὑγίης τε παντελῶς τῇ μεγίστῃ ἀφυγὼν νόσον γίγνεται. κατημελημένος δὲ χωλὸς τοῦ βίου, διαπορευθεὶς ζωὴν, ἀτελὴς καὶ

ἀνόητος

αὐογτος εἰς ἄδλου πάλιμ ὀρχεται. ταῦτα μὲν οὖμ ὕσερά ωοτε γίγνεται, ωόδὶ δὲ τῶμ νεῶ ωροθετγέ-τωμ δλῆι δ'ιελθεῖμ ἀκριβέσερομ. τὰ δὲ ωρὸ τούτωμ ωόδὶ σωμάτωμ ἡ|μερη ρ|γμέσεως, καὶ ωόδὶ ψυ χῆς, δλὴ ὡς τε αἰτίας καὶ ωροιόας γέγονε θεῶμ τοῖ μάλισα εἰκότως αὐτεχομένοις, οὕτω καὶ ἡ|τοῦ τα ωορδυομθγίοις δ'εξιτέομ. τὰς μὴ δὲν θείας ωριό/δλους δλύο οὔσας, τὸ τοῦ ωαντὸς χῆμα ἀκριμυη-σάμθγ, ωόδιφερὲς ὂμ, εἰς σφαιροειδὲς σῶμα γέ/δλησαν. ὃδερ ὃ δὴ νῦμ λιεφαλὴμ ἐπονομάζομεν, ὃ θειότατόμ τε ὄδὶ, καὶ τῶμ γ' ἡμῖμ ωάντωμ δ'εσπο τοῦμ. ᾧ καὶ ωᾶμ τὸ σῶμα ωδέλοσαμ ὑωηρεσίαμ αὐτῷ, ξυμαθροίσαντες θεοὶ, κατανοήσαντες ὅτι ωασῶμ ὅσαι λιυήσεις ἔδοιτο μετέχοι. ἵμ' ὂμ μὴ κύ λινδόμενομ ὠδὶ γῆς, ὕψη τε Ⓒ βάθη παντοδ'απὰ ἐχόσης, ἀποροὶ, τὰ μὴ ὑωερβαίνειμ, φῦθγ ἢ ἐκβαί νειμ, ὀχλὴ' αὐτῷ ὃδερ ἡ δυποείαμ ἔδ'οσαμ, ὅθγ δ'ὴ μῆκος τὸ σῶμα ἔχγ. ἑκατά τε λιωλὰ, ἡ καμπὰς ἔφυσε τέσαρα, θεοῦ μηχαγησαμθγόμ ωορείαμ. οἷς αὐτιλαμβαγόμθγομ Ⓒ ἀπειδ'όμθγομ, δ|ὰ ωαύ-τωμ τόωμ ωορδύεδαι δλωαὸμ γέγονε, τλὴ θειο-τάτου καὶ ἱεροτά του φέρωμ οἴκησιμ ἐωαύωθγ ἡμῶμ. σκέλη μὲν δὴ, χεῖρές τε ταύτη καὶ δ|ὰ τοῦ/τα ωᾶσι ωροσέφυ. τ' δ'ὄωιδθγ τὸ ωρόδθγ λιειώ τερομ καὶ ἀρχικώτερομ νομίζοντες θεοὶ, ταύτη τὸ ωολὺ τ' ωορείας ἡμῖμ ἔδοσαμ. ἔδ'ει δ'ιωρισμθγόμ

δ'ι 2 ἔχειμ

ἔχειν μὴ ἀνόμοιον τὸ πρόσωπον τῷ σώματος ἀνθρώπου· διὸ πρῶτον μὲν περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς μόριον τοῦτον ἵστασθαι θέντας αὐτόσε τὸ πρόσωπον, ὄργανα γενέσθαι τούτῳ πάσῃ τῇ τῆς ψυχῆς προνοίᾳ, καὶ διατάξαντος μέτοχον ἡγεμονίας τοῦτ' εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν φύσιν πρόσωπον, τῶν δ' ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα σωματικὰ ποιήσαντα τὸ ὄμματα, διὰ ἃ δὴ καὶ ποιήσαντες αἰτίαν, τὸν πυρὸς ὅσον τὸ μὴ καίειν οὐκ ἔχω, τόδε παρέχειν φῶς ἡμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας σῶμα ἀμηχανήσαι τὸ γίγνεσθαι. τὸ γὰρ συγγενὲς ἡμῖν ἀδελφὸν ὂν, τούτου χάριν ἐποίησαν δι' ὧν ὄμματα ῥεῖν, λεῖον καὶ πυκνόν, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον ξυμπλήσαντες τῶν ὀμμάτων. ὥστε τὸ μὲν ἄλλο, ὅσον παχύτερον, στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτο δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διιέναι. ὅταν οὖν μεθημερινὸν τὸ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τότε ἐκπίπτον ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γιγνόμενον, ἓν σῶμα οἰκειωθὲν ξυμφυσᾷ κατὰ τοὺς τῶν ὀμμάτων ὀχετούς, ὅπῃ πῦρ αὐτὸ πορεύηται τὸ πρόσω πίπτον ὅλον, πρὸς ὃ τὸ ἔξω ξυμπίπτον· ὁμοιοπαθὲς δὴ διὰ ὁμοιότητα παθὸν γενόμενον, ὅτου τι αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται, μέχρι ὃ αὖ ἄλλο ἐκείνου, τούτῳ τὰς κινήσεις διαδιδὸν, εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς ἀίσθησιν παρέχεται τοιαύτην, ἣν δὴ ὁρᾶν φαμέν. ἀπελθόντος δὲ εἰς νύκτα τοῦ συγγενοῦς πυρὸς, ἀπετέτμηται. πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἰδιόν ἀλλοῖόν τι αὖ τὸ, καὶ κατασβέννυται.

Sed ſi in ſplẽdore conſedit, tum uel eadẽ ſpecies, uel interdũ immutata redditur, quũ ignis oculorũ cũ eo igne qui eſt ob os offuſus, ſe confudit & cõtulit. Dextra aũt uidẽtur, quæ læua ſunt, qa contrarijs partibus oculorũ, contrarias partes attingunt. Reſpondente autem dextra dextris, læua læuis conuerſione luminũ, quũ ea inter ſe non cohæreſcunt. Id fit quum ſplendorum leuitas, hinc

τα, συμφυὲς οὐκ ἔστι τοῦ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι. φαίνεται δὲ ὃν ὁρῶμεν, τὸ ἔτι ἐπαγωγὸν γίγνεται ὕπνου. σωτηρίαν γὰρ ἐν τοῖς οἱ θεοὶ γένεσθαι τοῦ ὄψεως ἐμηχανήσαντο τὴν τοῦ βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα ξυμμύσῃ, καθείργνυσι τὴν τοῦ πυρὸς αὐγὴν ἐντὸς ἐμποδίζουσα. ἡ δὲ διαχεῖται καὶ ἐμαλακύνει τὰς αὐτοῦ κινήσεις, ἐμαλακυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίγνεται. γινομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας, βραχυόνειρον ὕπνον ἐμποιεῖ. καταλειφθεισῶν δὲ πλειόνων κινήσεων, οἵαι καὶ ἐν οἷοις αὖ τόποις λείπονται τοιαῦται καὶ τοσαῦται, ποιέχεται ἀφομοιωθέντα αὐτοῖς, ἔξω τε ἐγερθεῖσιν ἀπομνημονεύόμενα φαντάσματα, τὸ μὴ πόρρω τοῦ τῶν κατόπτρων ἐδωλοποιΐαν, καὶ φαίνεται ὅσα ἐμφανῆ καὶ λεῖα, καὶ δῆλον οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. ἐκ γὰρ τοῦ ἐκτὸς ἐντός τε τοῦ πυρὸς, ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τε πρὸς τὴν λειότητα ἑκάστης γινομένου, καὶ πολλαχῇ μεταριθμηθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἀναγκαίως ἐμφαίνεται τοῦτο, πρὸς τὸ πρόσωπον πυρός, τοῦ πρὸς τὴν ὄψιν πυρί, πρὸς τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν, ξυμπαγὲς γιγνομένῳ. δεξιὰ μὲν φαντάζεται τὰ ἀριστερὰ, διὰ τοῖς ἐναντίοις μέρεσι τῆς ὄψεως πρὸς τὰ ἐναντία μέρη γίγνεται ἐπαφή, πρὸς τὸ καθεστὼς ἔθος τῆς προσβολῆς. δεξιὰ μὲν τὰ δεξιὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ ἀριστερὰ τοῦ ἀνάλογον, ὅταν μετάπεσὼν ξυμπηγνύμενον, ὡς ξυμπήγνυται φῶς. ὅπερ

δὲ, ὅταν ἡ τ κατόπτρων λειότης, γνῶθι καὶ γνῶθι ὕψη λαβοῦσα, τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀπώσι τὴν ὄψεως, καὶ θάτερον ἀπὸ θατέρου. ἡ δὲ τὸ μὴ κατὰ γραφὴν τοῦ προσώπου, τοῦτο μὲν οὖν ὑπῆιον ἐποίησε πᾶν φαίνεσθαι, τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω τῆς αὐγῆς, τό, τ' ἄνω πρὸς τὸ κάτω πάλιν ἀπῶσαν. ταῦτ' ἂν ταὐτ' ἔστι τῶν ξυναιτίων, οἷς θεὸς ἐπικερεννῦσι χρῆται, τὴν τ ἀρίστου ἡ τὸ δυνατὸν ἰδέαν ἀπεργάζεσθαι. δοξάζει δ' ἂν τὸ τ πλείστων, τὰ ξυναίτια, ἀλλ' αἴτια εἶναι τ ταὐτῶν, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα, πηγνύντά τε καὶ διαχέοντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπεργαζόμενα. λόγον δὲ ὀλίγα, οὐδὲ νοῦν εἰς οὐδὲν δυνατὰ ἔχειν δοκεῖ. τῶν γὰρ ὄντων ᾧ νῦν μόνῳ κατάθου προσήκει, λεκτέον ψυχῇ. τοῦτο δὲ ὁράζειν. πῦρ ἢ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν, σώματα πάντα ὁρατὰ γέγονε. τὸν δὲ νοῦν καὶ τὴν ἐπιστήμην ὁρατὸν, ἀνάγκη τὰς ἡμῖν ἐμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν. ὅσαι δ' ὑπ' ἄλλων μὲν κινουμένων, ἕτερα δ' ἐξ ἀνάγκης κινούντων γίγνονται, δευτέρας ποιητέον. καὶ δὴ καὶ τοῦτα καὶ ἡμῖν λεκτέα μὴ ἀμφοτέρας τὰς τῶν αἰτίων χρήν. χωρὶς δὲ ὅσαι μετὰ νοῦ καλῶν καὶ ἀγαθῶν δημιουργοί, καὶ ὅσαι μονωθεῖσαι φρονήσεως τὸ τυχὸν ἄτακτον ἑκάστοτε ἐργάζονται. τὰ μὲν οὖν τῶν ὀμμάτων ξυμμετοχία, πρὸς τὸ ὁρᾶν τὴν δύναμιν, ἣν νῦν εἴληχεν, εἰρήσθω. τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν ἔργον,

hinc illincq; altitudinem assumpsit. & ita dextra detrusit in læuam partem oculorum, læuaq; in dextram. Supina etiam ora cernuntur depulsione luminũ, quæ conuertens inferiora reddit quæ sunt superiora. Atqui hæc omnia ex eo genere sunt, quæ rerum adiuuant causas, quibus utitur ministris Deus, quum optimi speciem quoad fieri potest efficit. Sed æstimant plerique non hæc adiuuantia causarum, sed has ipsas esse omnium causas, quæ uim habeant frigoris & caloris, concretionis & liquoris: careant autem omni intelligentia atq; ratione, quæ nisi in animo nulla alia in natura reperiantur. Animus autem sensum omnem effugit oculorum. At ignis, & aqua, & terra, & aër, corpora sunt, eaq; cernuntur. Illum autem qui intelligentiæ sapientiæq; se amatorẽ profitetur, necesse est intelligentis sapientisq; naturæ primas causas conquirere: deinde secundas causas rerum earum, quæ necessario mouent alias, ipsæ ab alijs mouentur. Quocirca nobis sic cerno esse faciendum, ut de utroq; nos quidem dicamus genere causarum separatim, tam de his quæ cum intelligentia sunt efficientes pulcherrimarum rerum atq; optimarum, quàm de his quæ uacantes prudentia, inconstantia, perturbata quæq; efficiunt. Ac de oculorum quidem causis, ut haberent eam uim quam nunc habent, satis ferme esse dictum puto. Maxima autem eorum utilitas donata humano generi deorum munere, deinceps explicetur. Rerum enim optimarum cognitiones nobis oculi attule-

runt. Nam hæc quæ est habita de Vniuersitate oratio à nobis, haud unquam esset inuenta, si neque sidera, neq; sol, neq; cœlum sub oculorum aspectum cadere potuissent. Nunc uero dies noctesq; oculis cognitæ, tum mensium annorumq; conuersiones numerum machinatæ sunt, & spacium temporis dimensæ sunt, & ad quæstionem totius naturæ impulerunt. quibus ex rebus philosophiam adepti sumus: quo bono nullum optabilius, nullum præstātius, neq; datum est mortalium generi deorum concessu atq; munere, neq; dabitur.

γομ, διὰ θεοὺς αὖθ' ἡμῖν δ' ἐδιδάχθη, μετὰ τοῦτο ῥητέον. ὅτις δὴ ἡμῖν τὸν ἐμὸν λόγον αἰτίαν μεγίστης ὠφελείας γέγονεν ἡμῖν, ὅτι τὸν νῦν λόγων περὶ τοῦ παντὸς λεγομένων, ἄδηλοι ἂν ποτε ἐρρήθη, μήτε ἄστρα, μήτε ἥλιον, μήτ' οὐρανὸν ἰδόντων. νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νὺξ ὀφθεῖσαι, μῆνές τε ἐγένοντο τῶν περιόδοι, μεμηχάνηνται μ' ἀριθμόν, χρόνος δ' ἐγένοντο περί τε τὴν τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν, ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, ὃ μεῖζον ἀγαθὸν ἦλθεν ἦλθεν οὔτε ποτὲ ἔρχεται θνητῷ γένει, δωρεὰ θεῶν.

IOACHIMI PERIONII in Ciceronis lib. de Vniuersitate Obseruationes.

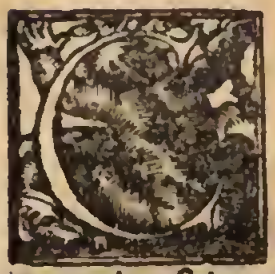

VM locos quosdam corruptos apud Ciceronem, his duobus libris cõiungendis, restituissem, quorum partim in ipso libro adhibui, partim notare tantum malui: duosq; etiam locos, qui, nescio quo casu, certe magno damno studiosorum conuersi à Cicerone interciderunt, conuertissem: eosq; inter Ciceronianam interpretationem nollem interijcere, ne tandem aliquando pro Ciceronianis haberentur: hæc omnia mihi separatim tradẽda putaui, quo facilius facti mei constaret ratio, & studiosis aliquid prodesse possem. Nam cũ omnes ex ijs quæ trado, quid quantumq; desit in hoc libro intelligent, librumq; ipsum multis locis correctum uidebunt: tum eos fructum aliquem laboris nostri percepturos, & factum meum probaturos esse confido. Sed ut ad rem ueniam, hic primus locus occurrit.

Ac primum quidem tempus salutationibus, reliquũ percunctatione consumpsimus.) In alijs libris corruptè positum est, At quod omnes mihi concessuros spero, qui quidem hoc genus dicendi Ciceronẽ intellexerint mutuatũ esse à Græcis. Illi enim dicũt μέν δέ, Cic. Ac quidẽ, Atq; quidẽ, particula interiecta. Itaq; hoc græcè dici

poteſt, πρῶτον μὲν ὃν χρόνον, &c. Quæ autem ſit percunctatio qua ait reliquum tempus à ſe conſumptum eſſe, ſi quæramus, nonnulli quidē qui proximè opera Ciceronis uniuerſa ediderunt, de ſententia alterius, quæ ſequitur, Quid eſt quod ſemper ſit, &c. eam non eſſe primā ſentiunt. Itaq; multa deeſſe confirmant. Ego autem, & hanc omnium primam eſſe tractatam quæſtionem, & nihil hoc loco deeſſe puto. Quod uel hinc intelligi facillime poteſt, quia cum Cicero ſuum de Vniuerſitate librum ex Timæo Platonis tranſtulerit, ueriſimile eſt inde eum quærendi & diſputandi initium feciſſe, unde Plato fecerit. Is autem ab eodem loco, quemadmodum intelligi ex libro poteſt, inſtituit diſputare. Ac forte de eſt pronomen hac, ut dicat, Reliquum hac percunctatione conſumpſimus, ut reſpondeat illi loco Platonis quē primum poſuimus, ἐστιν ὃν δὴ λαβὼν ἡμῶν λόγων, πρῶτον διαιρετέον τάδε, τί τὸ ὂν μὲν ἀεί, &c.

De ijs igitur quæ diximus, hæc ſit prima diſtinctio in omni oratione cum ijs rebus de quibus uidetur exp› cata cognatio.) In alijs omnibus emendandus eſt hic lo› cus. Cognatio enim, non cognitio dicendum eſt. quod uel Platonis locus declarat maximè. Eſt enim ſcriptum apud eum συγγενῆς ὄντας λόγους, quod Cicero adiectiuum ad ſubſtantiui tranſtulit ſignificationem. ſenſus autem eſt, Verba rebus eſſe accommodanda: nec uerba ſolum, ſed rationem tractandæ orationis, ut tantum dicamus & quæramus, quoad rerum de quibus agitur natura pa› ia tur.

Cum

Cum rationem igitur habuisset, reperiebat, nihil esse eorum quæ natura cernerentur, non intelligens intelligente in toto genere præstantius.) Non intelligens esse dicendum, cum sententia indicat, tum Platonis locus. ἀνόητον enim legitur. Emendandi sunt ergo alij libri, in quibus est, intelligens solum, pro nõ intelligens. Et pro fectò si sic legatur, falsum est quod Plato ponit.

Quòd si uniuersitatis corpus planum & æquabile explicaretur, neq; in eo quicquam esset requisitum, &c.) Requisitum nec Cicero dixit, nèc recte cohærere posse puto. est enim apud Platonem, βάθος ἔχον, quod dimensionem corporis significat, quasi nihil habeat & contineat altitudinis & profunditatis.

Sed cum soliditas mundo quæreretur, solida autem omnia uno medio nunquam, duobus semper copulẽtur, ita contigit, ut inter ignem & terram, aquam aeremq; poneret.) Quotiescũq; positum est aëris uocabulum in quouis casu, cum in ueteribus libris, in cursu orationis idem nomen, in margine autem pro uaria lectione, nomen animæ notatum esset: tamen quidam, qui proxime hunc librum cum cæteris edidit, nescio quo consilio, aut temeritate potius ductus, illo uero sublato, falsum hoc addidit. Idq; eo minus ferendum est, quòd uerum nullo loco dignum existimauit. Quod idem fecit multis alijs locis. Mihi quidem certe ante etiam quàm hunc Ciceronis librum cum Platonis coniunxissem, non erat dubium, quin aeris nomen esset legendum. Enumerat enim quatuor prima rerum initia, & quasi elementa, in qui-

In quibus aerem haberi quis ignorat? Postea uero quàm coniunxi hos libros non solum hæc mea confirmata opinio est, sed etiam uulgo enuncianda uisa fuit. præsertime cum apud Platonem semper his locis ἀὴρ ἄερα, *&c. legantur.*

Idq; ita tornauit, ut uihil effici posit rotundius, nihil ut asperitatis haberet, nihil offensionis, nihil inclusum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum, omnesq; partes simillimæ omnium, quoad eius præstabat iudicio, similitudini dissimilitudo.) His tot uerbis Cicero transtulit hãc Platonis breuissimã oratiõẽ, λυκλοτερὶς αὐτὸ ἐτορνεύσατο πάντων τελειότατον ὁμοιότατόν τε αὐτὸ ἑαυτῷ σχημάτων, νομίσας μυρίῳ μᾶλλον ὅμοιον αὐομοίῳ. Nam λυκλοτερὶς σχῆμα, ut intelligi potest, non solũ interpretatus est, uerũ etiam suo splendore quasi illustrauit. In quo mihi quidem interpretis officio functus non uidetur. τελειότατον in accusatiuo lego, non τελειοτάτων in genituo plurali: ut duo ei figuræ attribuat, & summam rotunditatis perfectionem, & maximam partium omnium interse similitudinem. Id ut putarem, me admonuit illud τε adiectum superlatiuo ὁμοιότατον. ualet enim &, uel quæ, ut eo loco, sic apud Platonem sæpissime. Itaque Cicero illa duo membra tractauit alijs duobus. Illud Ciceronis, Omnes que partes similimæ, nisi uerbum Sunt intelligamus, recte non stabit. Ego malim in accusatiuo Simillimas, ut ad uerbum Haberet pertineat. Illud uero, quod sequitur, Quoad eius præstabat iudicio, similitudini dissimilitudo.

militudo, omnino corruptum est. Neq; enim similitudini dissimilitudo, sed contrà similitudo præstat dissimilitudini. in quo illud præstat, pro pulchrius est dixit. Est enim apud Platonem κάλλιον. Ita autem non esse legendum, Platonis uerba declarant. Nam ita est scriptum, κάλλιον ὅμοιον ἀνομόιου, id est, præstat similitudo dissimilitudini. Cicero enim sæpe ab adiectiuo, quod uocant Grammatici, ad substantiuum rei transfert dicendi genus. Ergo pro quo ad dicendum est quòd. Cuius consilij & facti mei rationem exponendam putaui. Cicero participijs perquàm raro utitur, libentiusq; pluribus dicit, quod participijs efficit. Itaq; νομίσας dixit, quod eius iudicio, non existimans, aut iudicans. Sic enim solet dicere, Quòd existimaret, quòd putaret, quòd iudicaret: rarò, existimans. In illo enim νομίσας, inclusa est causa & ratio facti. Mea igitur sententia, hic locus restituendus est hoc modo: Quod eius præstabat iudicio, dissimilitudini similitudo. Hic error traiectione syllabæ natus est.

Et cum tria sumpsisset, unam in speciem temperauit, naturamq; illam, quam alterius diximus, ui cum eadem coniunxit.) Vi dicendum est, non uel, ut in cæteris positum est. Est enim apud Platonem scriptum βίᾳ.

Eius autem particulæ interuallo relicto, habebat numerus ad numerum eandem proportionem comparationemq; in extremis, quam habent CCLVI, cum CCXLIII. atq; ita permixtũ illud ex equo hæc secuerat, etiã omne consumpserat.) In cæteris falsò scriptũ est, est sequi pro secuerat, uel certe secabat. Est enim apud Plato-

Platonem λατίτημιν.

Ratio autem uera, quæ uersatur in ijs, quæ mutantur.) In alijs utraq; legitur, pro uera. Sunt enim hæc uerba eius, superioribus Ciceronis respondentia, λόγ& δὶ ὁ λατὰ ταυτὸν ἀληθὴς γινόμεν&.

Cũ autem in illis rebus uertitur, quæ manẽtes semper eædem, nõ sensu sed intelligentia continentur.) Hic locus in ijs libris quos ediderũt librarij ante annos duodecim, ita cum sequenti coniunctus erat, quasi perpetuata esset et cõtinuata oratio. Primus Badius paucis annis quàm excessisset è uita, & hunc eundẽ à reliquis separauit locis, et multa deesse animaduertit, et notauit. Quid autem & quantũ deesset, nemo adhuc, quod quidem sciam, nec intellexit, nec exposuit. Ego qui utrumq; cõiungendis græcis cum latinis assecutus essem, me de studiosis discendi bene mereri posse speraui, si id scriptum reliquissẽ. Nec uero locũ eum totum, qui deest, inter ea quæ à Cicerone conuersa sunt interijciendũ suo loco putaui, quod uererer ne quando illa mea pro Ciceronis haberẽtur atq; legerentur. Ac illa quidem uerba, Ita uim suam natura cõuertit, quæ in superioribus libris cõiuncta sunt cũ loco superiore, & illa, Ius natura conuerteret, quæ in posterioribus ad locũ qui sequitur, uoluerũt librarij pertinere, falso utriq; posuerunt. utrorumq; autẽ error hinc manauit, quòd priores ita consentire & quasi conspirare secum omnia posse putauerũt: posteri solum cum proximo loco illa uerba uoluerunt.

Sic legendum est, Isq; orbis, qui eiusdem naturæ est,

apte se torquens & uersans, eadem denunciat: tum denuq; necessariò intelligentia & scientia absoluitur. In quo autem hæc innata sint, id si quis alio nomine quàm animi appellauerit, uehementer errabit. Cumq; hoc effectum à se exemplar, moueri ac uiuere, æternorum deorum effector & parens intelligeret, maxima est uoluptate affectus, ut magis æternitatis similitudinem imitari cogitaret. Itaq; ut sempiternus ipse animans est, et hæc ipsa uniuersitas, sic talem animũ quoad fieri potuit absoluit. Ita animantium quidem natura sempiterna effecta est, quod quoniam naturæ, quæ generata est omnino accommodari non potest, idcirco imaginem æternitatis mobilem condere statuit, & quod cœlum ornari uoluit fecit permanentis in eodem statu æternitatis, in numero fluens, æternum exemplum, quod tempus dicimus. dies porro & noctes, & menses & annos, cum ante conditum cœlum non essent, simulatq; illa composita fuerũt, ijs dedit ortum & originem. Sed cum hæc ipsa temporis sint particulæ, illa etiam fuit & erit generati temporis species, profectò inscite ea ad eam rem quæ semper manet, eadem accommodamus. Nam & fuisse eam, & esse & fore dicimus, cum si uerum fateri uelimus, ipsam esse tantummodo prædicare debeamus, & illa fuisse, et fore, quoniam in motu sunt, in ijs rebus uersari deceat, quæ generatæ in tempore labuntur & fluunt. At uero res quæ semper in eodem statu manet, omnisq; motionis expers est, nec se antiquiorem, nec iuniorem unquam effici, nec extitisse adhuc, aut fore in posterum conuenit.

Nec

Nec quicquam recipit eorũ. Quæ ijs naturis ortus affixit & attulit, quæ ſenſibus ſunt præditæ, quæ eadem temporis, cui ad imitandum propoſita eſt æternitas, quodq; numero uertitur, genera extiterunt. Præterea hoc ſæpe dicimus fuiſſe quod fuit, & quod eſt eſſe, & fore quod ſit futurum, quorum nihil præclare dicimus. Ac de his quidem ſi accurate in præſentia diſſerere uelim, nullum tempus ſatis eſſe poſſit. Ergo unà cum cœlo tempus ortum eſt, ut quoniam unà genita ſunt, ſimul etiam intereant, ſi modo unquam eorũ futura eſt diremptio. idq; ad exemplum æternæ naturæ effectum eſt, ut quàm maxime poſſit, ipſum imitetur. Nam mundus ille huius exemplum ſempiternum ſolus per omne tempus, & fuit et eſt, & futurus eſt. Cum hanc igitur Deus habuiſſet in generando tempore rationem, ſol, luna, aliæque ſunt quinque quas errantes appellamus, ſtellæ generatæ, quæ ſi termini, cuſtodesque numerorum. Quæ parens & ædificator, ſeptem corpora cum effeciſſet, in orbibus ſeptem, per quos alterius naturæ conuerſio iret, ſic collocauit.

Itaq; cõuerſatione quam inter ſe habẽt, lucifer, mercurius, ſol, alij alios uincũt, uiciſſimq; uincũtur.) In libris q annis ſuperioribus editi ſunt legitur, eaq; cõuerſione, &c. In ijs qui proximè excuſi ſunt, ſcriptũ eſt, eaq; cõcurſatione, inter ſe habent, &c. Ego pro ea que, itaq; legendum puto, quoniam apud Platonem eſt ὅθεν, quod itaq; efficit. Nullum uerbum eſt apud Platonem, quod illis duobus reſpondeat. Sed tamen mihi concurſationis

magis probatur nomẽ, quàm conuersionis. Est enim cõmunis quædã illis stellis non conuersio, sed cõcursatio: quippe cũ sententia Platonis cursum habeãt solis celeritati parem.

Omnes orbeis eorum quasi helicis inflexione uertebat, quia bifariam contrarie simul procedentia efficiebant, ut quod esset tardissimum, id proximum fieret celerrimo.) Legẽdum est, quasi helicis inflexione, non quasi facilitatis, ut in plerisq;. Est enim apud Platonem τῆς ἕλικος. Proclus explicat hanc helicis inflexionem. ponit enim, medium tenere inter rectam motionem & circumuectionem: quasi dicas, participẽ utriusq; generis. Verba eius adhibui, quo hic locus facilius intelligi posset. ἡ τὸ σχῆμα τῆς ἕλικος οὐκ ἔστι σύμπλοκα μόνον, ἀλλὰ τῶν μισότητα συμπληροῖ τῶν τε σύνθετορεμένων, καὶ τῶν κυκλοφορεμένων σωμάτων. κύκλος μὲν γὰρ, ὡς ἄρηται, μόνον ἐπὶ τῆς ἀπλανοῦς, σύνθετα δὲ ἐπὶ τῆς γενέσεως, ἡ δὲ ἕλιξ ἐπὶ τῶν πλανωμένων, σύμμικτον ἔχουσα πορείαν τινὰ καὶ σύνθετον. id est, Nec uero species motus helicis frustra comparata est, sed medium locum explet eorũ quæ recta linea feruntur, quæq; circumuehuntur. Circuitus enim ijs solum, ut dixi, datus est, quæ inerrantes uocãtur, recta progressio ortui. Helix autem ijs stellis quæ errare dicuntur, cum ex circumuectione sit & recta motione conflata. Hoc loco lego, Quia bifariam, non ut alij, quam bifariam, quoniam apud Platonem est, διὰ τὸ διχῆ, &c.

Quinq; autem reliquis motibus orbem eum esse uoluit immobilem & stantem.) In alijs uitiose positum est

Expertem,

Expertem, immobilem & stantem. Nam & Cicero expertis uocabulo nunquam dat ablatiuum, & apud Platonem est solum ἀκίνητον καὶ ἑστώς.

Fusiones autem deorum) Iis qui proxime impressi sunt, flexiones. Apud Platonem est κορέας.

Vos qui deorum satu orti estis attendite, Quorum operum ego parens effectorq; sum, hæc sunt indissoluta me inuito.) Sic in omnibus quos quidem legerim, scriptum reperi. Illud quidem, me inuito, non potest consistere. Nam contrà potius legẽdum est, Me non inuito. siquidem apud Platonem est ἄλυτα ἐμοῦγε ἑκόντος. Apud diuum Augustinũ in lib. 13. de Ciuitate, cap. 16. melius est, nutu meo, ἐμοῦ γε ἑκόντος. & tamen hæc ipsa uerba dum profert Cic. interpretationem nominat. Illud indissoluta, non probo. ἄλυτον enim non indissolutũ dicitur, sed indissolubile. Et sic D. Augustinus legit.

Cũ autem animos corporibus inseuisset.) In alijs uitiose positum est contrà, Cumq; animis corpora inseuisset. Qui error adeò planus est & perspicuus, ut mirer eum à nemine esse animaduersum. Nam quis corpora animis inseri dicat? Platonis hic locus facile indicat, ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν.

Necesse erat sensum existere unum, communemq; omnium, uehementiore motu concitatum, coniunctũq; naturæ.) In alijs pro concitatum & coniunctũ, posita sunt hæc in ablatiuo, cõcitato & coniuncto. Sed Platonis lectiõe facile intelligi potest, ita ut posui, legẽdũ esse. Apud eũ enim bi sũt duo accusatiui, ἀίδιόν σύμφυτον.

Deinde ut huic animanti principem se ducemq; præberet, uitamq; eius pulcherrime regeret, & gubernaret, nisi quatenus ipse sua culpa sibi aliqd miseriæ quæreret.) In exemplaribus fere omnibus, interiectum fuit nescio quo modo beneficijs. Ita enim scriptum est, Nisi quatenus ipse beneficijs sua culpa, & c. Quod cum intelligeret quidam qui proxime hunc librum cum cæteris Ciceronis edidit, hunc errorem ut corrigeret enixus est, & similem induxit. Ita en im in libro quem impressit legitur, Quatenus non ipse benefactus, sua culpa sibi aliquid miseriæ quæreret. Sic & illud Nisi sustulit, & pro beneficijs, benefactus posuit. Ego si Platonis uerba subijciam, spero me omnibus consilium factumq; meum facile probaturum. τὸ δὲ μετὰ τὸν σπόρον τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς σώματα πλάττειν θνητά, τό, τι ἐπὶ λοιπὸν ἦν ἔτι ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἔθος προσγίγνεσθαι, τοῦτο ἤδη πάνθ' ὅσα ἀπόλλυσθαι ἐκείνοις ἀπεργασαμένοις, ἄρχειν ἢδὲ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῷον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον. *Paulò altius uerba Platonis repetiui, quàm Ciceronis interpretatione. Itaq; superiora non erit alienũ repetere, quo facilius res intelligatur. Post autem sationem eam, dijs, ut ita dicam, iunioribus permisit, ut corpora mortalia effingerent, quantum que esset reliquum, ex humano animo quod debet accedere, id omne, & quæ sequentia essent, perpolirent & absoluerent.* Illud ἄρχειν παρέδωκε, *uertit* Permisit, ut ducem se principem que præberet. *Equidem fateor, quò pertineant uerba hæc omnia*

omnia numeri singularis, ignorare me, nisi ad deos, quos uocat iuniores. Quod si ita est, uitiose pro plurali singulare positum est. Non posse autem ad illud pertinere, quod ait Reliquum ex humano animo, hinc intelligi potest, quòd cum totus animans non potest esse in uitio nisi sit animans, tamen hoc modo permisisse Deus animo diceretur, ut animantis uitam regeret optime, nisi si quis sua culpa ipse sibi aliquid miseriæ quæreret. Quasi uero animus ipse sibi & toti animanti miseriã & malum minime quærat. Iam uero cum apud Platonem illud παράδωκε iunctũ sit cum datiuis, τοῖς νέοις θεοῖς, & ad infinitiuos πλάττειν, ἄρχειν, & διακυβερνᾶν pertineat, cui dubium est quin actio eorum infinitiuorum ad illos deos iuniores referri debeat? His igitur rationibus adductus, in plurali legendum arbitror, principes se ducesq; præberent, regerent, & gubernarent. Sed ueniendum est tandem aliquando ad id, quod disputationi huius loci initium causam que dedit. In his Platonis uerbis nulla fit beneficiorum nec benefacti mentio. Itaque tolli utrunque debet. Nam utrum illud nisi, dicendum nec ne sit, interest ad sentẽtiam. Et certe si dicamus quatenus, id tenendum est necessario: sin dicamus pro quatenus, qui cui apud Plat. ὅτι respondet, delendũ erit omnino. Est igitur uel ita legendũ ut posui, Nisi quatenus ipse sua culpa sibi aliquid miseriæ quæreret. uel certe hoc modo, qui non ipse sua culpa, &c. Hoc autem posterius ferri non potest. Neq; enim hæc latina sit oratio, Vitamq; eius pul

cherrime regerent,et gubernarent, qui non ipſe ſua cul pa ſibi aliquid miſeriæ quæreret. Relinquitur ergo, ut illud Niſi quatenus, &c. retinendum ſit.

Quod tum deniq; cueniet, cum illa quæ ex igne, aẽ re, aqua, atq; terra turbulenta & rationis expertia in-ſed rint, ratione depulerit.) Illud Deniq; traiectũ erat in illum locum, deniq; ratione depulerit. Alio autem lo co docui, hanc propriam eſſe Ciceronis locutionem, tũ denique, cum.

Itẽq; in eo influente atq; effluẽte animi diuini ambitus illigabãt.) In exemplari quod proxime cũ cæteris editũ eſt, pro animi diuini, quod in omnibus quæ ſuperioribus temporibus emiſſa ſunt, ſcriptum erat, animo diuino, ne ſcio quis corrector adhibuit: ſi is corrector, non corruptor appellandus eſt. Nec uero eum reprehendens, eodẽ crimine damnari iure poßum. Plato enim & illũ arguit temeritatis, & me à crimine liberat. Sic enim apud eum ſcriptũ eſt, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἰνδοῦμεν εἰς ἀπείρητον σῶμα καὶ ἀπόρρητον.

Ita totũ animal mouebatur illud quidem, ſed immoderate, & fortuitu, ut ſex motibus ueheretur. nam & antè & ponè, ad læuam & ad dexteram, & ſurſum & deorſum, modo huc modo illuc.) Omnibus in libris quos adhuc legi, hic locus coniunctus eſt cum illo qui ſequitur, Sed ſi in ſplendore conſedit, &c. Nemoq; adhuc, quòd ſciam, nec deeße hic aliqua, nec quanta deeſſent, obſeruauit ac notauit. Hoc ne quis poſt hac in errore uerſetur, prouidebo. Quæ igitur deſunt, ſequuntur.

Cumq;

Cumq; magna aquarum copia & influeret & effluer-
ret, unde uictus cultusq; præberetur, multo etiam maio
res perturbationes afferebãt morbi, qui omnes tum op-
primunt, cum corpus cuiuspiam extrinsecus ignem uehe
mentiorem sensit: aut à terræ soliditate, aut ab aquæ hu
more, uel etiam acris flatu occupatur et offenditur. Ita
ab his omnibus usq; ad animum per totum corpus ap-
pulsus hi uehementiores pertinent. Ob camq; causam o
mnes sensus appellati sunt, hiq; tum in eo quod adest,
quodq; præsens est, maximos & plurimos cient motus,
adiutoreq; riuo, qui continenter fluit, uehementi pulsu
animi orbes ambitusq; concitant. Ac ambitum quidem
qui eiusdem est similisq; naturæ, cõtrarium adepti cur
sum, & initio & in cursu impediunt: eam autem quæ
est alterius, dissipant: ut ipsi tria interualla, quæ interie
cta sunt inter dupla ac tripla, itemq; media, ac uincula
sesquialtera, & sesquitertia, et sesquioctaua (nam ipsi a
nimi dissolui non possunt, nisi ab eo qui colligauit) om-
ni genere mouendi uersent, et torqueant, omnesq; animi
orbes dissipent, et dissidijs agitent, quibuscunq; possũt.
Ita orbes uix inter se connexi & colligati mouentur il
li quidem, sed temere ac fortuitu, aliàs contra, aliàs obli
que, interdum supini: ut cum quis supinus caput humi
defigit, pedes uero sursum ad aliquẽ tollit, tum et in eo
qui sic affectus est, & in ijs qui spectant, dextra læua, et
læua quæ dextra sunt uidentur. Hæc igitur omnia, & a
lia eiusdem generis, cum in orbibus contingunt, si quid
uel eiusdem generis uel diuersi in eos incurrerit, tum

quod eiusdem naturæ, quodq; alterius contrà, quam uera ratio patiatur, appellant, mendacesq; & amentes sunt, neq; tũ uel unus inter eos orbis obtinet principatũ. Quod si extrà sensus aliqui moueãtur, totumq; animum unà secũ traxerint, tum uidentur qui parent regere ac imperare. Ob easq; omnes uehementiores motus, cũ initio mortalis corporis uinculis animus includitur, amens primum, & expers rationis existit. Cũ uero paulum firmitatis leni flatu accesserit, animiq; orbes rursum tranquillitate, secundoq; uento usi suum cursum conficiunt, progredientibusq; ætatibus confirmantur, tum demiq; figuram naturæ suæ accommodatam adepti, omniumq; orbium circumuectiones optabili cursu usæ, quid à quoq; differat, quæ quanq; rem res consequatur rite discernunt, eumq; in quo ipsi sunt sapientẽ efficiunt. Quod si quis cũ recta educatione disciplinã & doctrinam coniunxerit, is grauissimo morbo declinato, sanus & sapiens omnino futurus est. Sin uitæ cultum neglexerit, cõfecto cursu ætatis, imperfectus & imprudens uiã ad inferos ferentẽ rursum ingreditur. Sed hæc ipsa posterius oriũtur. Nũc de ijs quæ nobis hoc tẽpore proposita sunt, disserendũ est. Ac prima quidem corporum animorumq; origo & institutio, quas ob causas, quaque Dei prouidentia extiterit, probabili oratione disputabimus. Duos quidem diuinos ambitus, cum uniuersitatis huius figuram, quæ rotũda erat, Deus recordãdo spectaret, in globoso corpore colligauit, eo quod caput dicimus. quo nihil est in nobis diuinius,

quodq;

quodq; in nobis principatum tenet. Huic cũ dij parêre totũ corpus uellent, orbes etiã uniuersos attribuerũt, quòd intelligerẽt fore, ut omnibus motibus uehereetur. At ne si uolueretur supra terrã, quæ partim accliuis partim decliuis esset, errores ascensus & descẽsus uitare nõ posset, hanc corporis magnitudinẽ, quasi currum quendam ei dederunt. Hinc proceritatem corpus adeptum est. Quatuor etiam membra in longitudinem porrecta, cum Deus uiã esse fabricatus, corpori natura tribuit, quibus fultum & nixum, facile omnes locos adire, uiarumq; asperitates & molestias superare posset. idq; eò fecit, quod eius domicilium ferret, quo nihil in nobis diuinius est, nihil sanctius. Crura præterea & manus, ob has causas datæ sunt omnibus. Motu uero eo quo ponè mouentur homines, cum præstantiorem & ad imperij rationem aptiorem eum dij intelligerent quo antè progrediuntur, eo magna ex parte ingrediẽdi membra habuerunt. Sed quia finitam oportuit et dissimilem hominem habere priorem partem corporis, idcirco primum in capite os collocarũt, cui opportũitates totius animi prouidentiæ accommodatas attexuerunt, in eaque prior parte instituerunt naturæ principatum. Opportunitatem autem primam fabricati sunt oculorum luciferorum, quos hac de causa colligarunt. Quicquid ignis minime incendit, lumenq; suaue affert, suum cuiq; diei & proprium esse uoluerunt. Nam qui in corporibus nostris insitus est ignis huius germanus, eum Deus liquidum & purum ab oculis fluere ac labi uoluit: cum

id

id omne quod in oculis leue ac crebrum est, ac multo magis quod medium est expleuisset. Ita quod in illis est crassius, omne cohibitum: quod rarius ac purius, solũ euolauit. Cum igitur lumen diurnum in oculorum radios diffunditur, tum par ac similis ignis, cum simili fusus & concretus, unum corpus, aptum ac familiare cum illo efficit, oculorum acie in eum locum recte intenta, quo loco ignis interioris, & ignis externi fit concursio. Ita totum lumen consensione quadam, mutuáque conuenientia, cum adeptum est propter similitudinem, quicquid arripuerit, aut quicquid ipsum, id cum pulsu agitauit in omni corpore usq; ad animum, sensum cum quo cernimus excitat. Cum uero noctu cognatus ignis abscessit, dissipatur. Nam ad ignem alterius generis erumpens ipse, commutatur & extinguitur, quod cum proximo aere, qui lucis expers est, nullum habeant commercium. Itaq; & cernere desinit, & somni inducit exordium. Nam palpebræ, quas dij oculorum causa machinati sunt, cum hæc commixta sunt, uim ignis intrinsecus cohibent. Hæc autem per totum corpus fusa, motus interiores demulcent: quibus mitigatis, quies & somnus obrepit. Ac quies quidem si diuturna sit, exigua insomnia contingunt: sin reliquiæ maiorũ quarundam perturbationum inhæreant, quales qualibusq; ex locis perceptæ sunt, tales & tantæ somniorum species in animo extrinsecus solent existere. Nam earum imaginum ac simulacrorum, quæ in speculis effinguntur, eorumq; quæ ex perspicuitate & læuitate oriuntur,

tur, facilis est explicatio. Adhuc ea quæ commemoraui, nescio quo casu interciderunt. Nunc reliqua uideamus. Illud quidem quod sequitur, conuersum à Cicerone, aliqua ex parte non cohæret. Nam longæ Platonis respondet illius perbreuis hæc oratio: Sed si in splendore consedit, tum uel eadem species, uel interdum immutata redditur, cũ ignis oculorum cũ eo igne qui est ob os offusus, se confudit et contulit. Sed melius est Platonis, cui hæc respõdet, subijcere orationẽ. Erit enim planius. ἐκ γὰρ τ ἐκτὸς, ἐντόστι τ πυρὸς ἑκατέρᾳ λοιπωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τι αὖ περὶ τὼν λειότητα ἑκάστοτι γινομένε, καὶ πολλαχῇ μεταριθμηθέντ@, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξανάγκης ἐμφαίνεται τ ἐπὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς τῷ περὶ τὼν ὄψιν πυρὶ, περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ξυμπαγεῖ γινομένῳ. Multa hic sunt, quæ Cicero non conuertit, nisi forte hic locus corruptus fuit, ut pleriq; alij, quod facile intelligi hinc potest. Nam & apud Platonem est scriptum γάρ, quod affert rationem superioris orationis: & apud Ciceronem, Sed, quod ab illo γὰρ longe diuersum omnes intelligunt. Quocirca malim ego Nam legere. Illud etiam intelligendum est, cum apud Platonem hæc duo sint scripta, περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν, apud Ciceronem autem tantummodo alterum: si in splẽdore, illud alterũ in leuitate addendũ esse. Sed aliquis forte quærat, quæ apud Platonem his Ciceronianis uerbis paria sint, Vel eadẽ species, uel interdũ immutata redditur. Nec mihi illud sine causa quærere uideatur. Adeò enim hæc Ciceronis uerba dissimilia uidẽtur ijs quæ apud Platonem idẽ efficiunt, ut uix intel

ligi

ligi posit. Sunt autem hæc, ἵνός τι αὖ περὶ τὸν λεύτητα ἑκάστοτε γινομένης, ἢ καὶ πολλαχῆ μεταριθμηθέντος. Vnam enim speciem dixit ἓν, & μεταριθμηθέντος, uertit species immutata. & γινομένης redditur, quod in secundo de Diuinatione dixit, existit: Existunt species somniorum. μεταριθμῆσθαι ergo dixit pro μεταβαλεῖν, uel ἀλλοιῶσθαι. Lego ego Confudit in præterito, non in præsenti cõfundit, propter uerbum adiectum, contulit.

Atqui hæc omnia ex eo genere sunt, quæ rerum adiuuant causas, quibus utitur ministris Deus.) Ministris hic legendum est, non ministerijs, quod uerbum in cæteris est omnibus. Est enim apud Platonem, οἷς θεὸς ὑπηρετῆσι χρῆται.

Nunc uero dies noctesq; oculis cognitæ, tũ mensium annorumq; cõuersiones numerum machinatæ sunt, & spacium temporis dimensæ sunt, & ad quæstionem totius naturæ impulerũt, quibus ex rebus philosophiam adepti sumus: quo bono nullũ optabilius, nullũ præstantius neq; datum est mortaliũ generi deorũ cõcessu atq; munere, neque dabitur.) Vitiose legebatur, ad numerum machinatæ sunt. Tollenda est enim ad præpositio, ut numerum sit accusatiuus, illius machinatæ sunt, quod uerbum est non passiuæ, sed actiuæ significationis. Hoc autem facile intelligi ex Platone ipso potest, apud quem scriptum est hoc modo. μῶν τι τὴν ἐνιαυτῶν περίοδον μεμηχάνηται μὴν ἀριθμὸν, χρόνου δὲ ἔννοιαν περί τι τῆς παντὸς φύσεως ζήτησιν ἰδοσαν. In hac autem oratione habet finem & terminum quicquid à Cicerone con-

ne conuersum reperi. Ita fit, ut quousq; interpretando progressus sit, ignorem: illud certe confirmare posſum, multa deesse, nec solum ea quæ ille trãstulerit, sed ea etiam quibus in dialogis sermonem solitus sit claudere. Quinetiam si Nonium Marcellum audiamus, reliqua omnia transtulit. Cum enim aliquid ex libro Ciceronis de Vniuersitate profert, eum ita inscribit, Cicero in Timæo. Velut in dictione exordium: Cicero in Timæo, Difficillimum autem est in omni conquisitione rationis exordium. Vitiose enim legitur, facillimũ. Est enim scriptum apud Platonem hoc modo, μέγιστον δὴ παντὸς ἄρξασθαι κατὰ φύσιν ἀρχήν. Quod sanè argumenti satis est, totum librum ab eo esse conuersum, & hunc librum inscriptum Timæum fuisse, non de Vniuersitate. Quo autem pacto inscriptus sit de Vniuersitate, si quis requirat, equidem id uere mihi uideor posse dicere, cũ paulo ante finem eorum quæ hodie sunt in manibus, aliquis hæc legisset, Nam hæc quæ est habita de uniuersitate oratio à nobis, haud unquam esset inuenta, &c. is libri huius propriã inscriptionẽ existimãs, curauit sic inscribẽdum. Nam si hanc quæ hodie extat, tantũ particulam cõuertisset, quid Nonio Marcello ueniſset in mẽtẽ, Ciceronis in Timæo testimoniũ producere? Huc accedit, quòd idẽ auctor quoties aliqd affert ex Oeconomico Xenophontis, quẽ Cicero conuertit, Ciceronẽ in Oeconomico Xenophõtis nominat. Quapropter hũc ego librum de Platonis Timæo sic cõuersum arbitror, ut totus toti respondeat. Quem si totum haberemus,

diui

diui boni, quàm ſplendidè, quàm ornate, quàm copioſe de Græcorum diſciplinis præſertim de philoſophia diſputaremus? Quanta uero inde copia & ubertate dicendi inſtructi, ad Græcorum libros & tractandos & conuertendos ueniremus? Sed tamen hæ reliquiæ magnum nobis ad id ipſum adiumentum afferent, ſi omnes locutiones, omnia dicendi genera, quibus hic unus liber abundat, & plurimis & ſplẽdidiſſimis, omni ſtudio perſequamur. Quapropter omnes hortor qui ſtudioſi ſunt græcarum literarum, ut cum primum aliquid ſcire græce cœperint, hos duos libros Platonis & Ciceronis ſibi proponant ad legendum, ad meditandum, ad imitandum: in his duobus coniungendis omnem operam, diligentiam, ſtudiumq; conſumant. Quod ſi fecerint, mirificos certè ſtudiorum ſuorum fructus percipient. Neq; enim genera modo dicendi ſplendida propè infinita, illuſtremq; orationem, quæ apud Ciceronem perpetua eſt, diſcent & cognoſcent: ſed quæ græca etiam eiuſdẽ generis idem declarent, uidebunt. Ita ſiue contenti ſuo ſtudio, nihil cæteris uolent tradere, ſibiq; ipſi ſolis conſulent: ſiue ſua ſtudia ad aliorum commoda referenda ducent, hoc conſequentur, illi ut & facilius græca intelligant, & diſertius explicent: hi etiam ad omnes artes & diſciplinas Græcorum tractandas interpetandasq; ueniant inſtructiores.

FINIS.

ΑΡΑΤΟΥ
ΣΟΛΕΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ.

Ciceronis in Arati Phænomena interpretatio, quæ multo & amplior est & emendatior, quàm uulgata.

Accesserunt his Vergilij, Germanici Cæsaris, & Rufi Auieni carmina, ijs respondentia Arati, quæ à Cicerone conuersa interciderunt.

Hæc autem Latina omnia Græcis ex altera parte respondent Ioachimi Perionij opera, cuius Obseruationes simul eduntur.

BASILEAE.

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ

περὶ κατασκευῆς ἀρατείας σφαίρας.

ΡΩΗΝ ὦ καλὲ Θεόδωρε, ἐτυγχάνομεν ἐν τῷ μηχανικῷ ὀργαστηρίῳ ὀργαζόμενοι, καὶ ἐπιθυμοῦν εἴ τις εἴη μέθοδος, δι' ἧς δυνατὸν ἀράτειαν σφαῖραν κατασκευάσαι οὕτως, ὡς τε τὰ ἐν αὐτῇ ζῴδια πρὸς ἄλληλά τε, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ σφαίρᾳ γραφομένους κύκλους, καὶ ἔτι πρὸς ἀνατέλλοντα μέρη τοῦ ζῳδιακοῦ, θέσιν ἔχειν σύμφωνον τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀράτου λεγομένοις. ἐτύγχανον γὰρ καὶ τοιαύτην τινὰ σφαῖραν ὀργαζόμενος, ἐλπίδι τῷ σχολαστικῷ ἀνδρὶ ἀξιολόγῳ ὁμοῦ καὶ φιλομαθεῖ. ἐγὼ δὲ τότε σχολῆς ἐνεχόμενος, οὐδὲν ἔφην. νῦν δ' ἐπεὶ καὶ σὺ καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἑταίρων παρακαλοῦσι, καὶ λόγον τινὰ περὶ τούτου γράψαι, ὀρέγομαι τῆς σῆς προθυμίας ἐκτελῶν. ἔσω δὲ ἁπλοῦν ὅλως τοῖς πρώτοις μάλιστα ἀναγινώσκουσι τὰ ἀράτεια, χρήσιμον δὲ λόγον, εἴγε μέλλοιεν καὶ τὰ λεγόμενα διαλαμβάνειν. πᾶσαι γάρ, ὡς οἶδας, αἱ νῦν φερόμεναι σφαῖραι, πτολεμαίῳ μὲν (ὡς εἰκὸς) ἕπονται, ἀράτῳ δὲ ἧττον τὸ πλεῖστον συμφωνοῦσι, ὥστε τὸν πρώτως μάλιστα ἀναγινώσκοντα τὰ ἀράτεια μὴ δυσχερῶς ἐξικνεῖσθαι τῶν λεγομένων· τινὰς δὲ μηδ' ὅλως παρακολουθεῖν δύνασθαι. διὰ

τοι ἐπιγνόηθησαν μὲν αἱ τοιαῦται σφαῖραι, πῶς
δὲ ναῦν ἀφῶς τὸν ἀρᾶτον. διὸ δὴ καὶ πρωνύμως
ἀπ' αὐτοῦ λέγονται, διαθὼ μὴ ἔφαμεν γὰ τοῖς πλέ
ουσιν, αὐτῷ δὲ συμφωνῆσι. διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς πειρα
σόμεθα, ὡς μάλιστα δυνατὸν, καὶ ὡδὶ πλεῖσον τῶν
ἄλλων σύμφωνον τῇ ὑποκειμένῃ σφαῖραν κα-
τασκευάσαι. ἰστέον δὲ, ὅτι τὰ πρὸς τῶν ἄστρων τῷ
ἀράτῳ εἰρημένα, ὁ παύν καλῶς εἴρηται, ὡς ἔστι δῆλε
τῶν ἱππάρχῳ καὶ πτολεμαίῳ συντεταγμένων
πρὸς τοῦτων μαθεῖν. ἄμεινον δ' ἦν πρῶτον μὲν, ἐπεὶ
τὰ δυσόξεα, οἷς μάλιστα ἠκολούθησεν ὁ ἄρατος, οὐ
λίαν ὀρθῶς εἴληπται. ἔπειτα δ' ὅτι καὶ οὐ πρὸς τὸ
ἀκριβὲς, ὡς φησι καὶ ὁ ὑπομνηματιστής, ἀλ-
λὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς ναυτιλομένοις, ταῦτα δέ
τως διαγέγραπται, εἰκότως τε ὀλοχερέστερον περὶ
τούτων διαλαμβάνει. καὶ γὰρ μὴ οἱ πλωϊζόμενοι,
ὃ δὲ μηχανικῶν ὀργάνων μὴ ἀκριβῶς, ἀλλὰ διὰ
ψιλῆς ἀναβλέψεως, καὶ παχυμερῶς τιὴ τῶν ἀστέ
ρων θέσιν ἔμελλον ὠφελήσειν, ὥστε καὶ ἡ κατα-
σκευαζομένη σφαῖρα, πρὸς μὲν ἄκραν ἀλήθειαν
ὀδαμῶς, πρὸς δὲ κατάληψιν τῶν ἀρατείων, καὶ
πάνυ χρήσιμος. ῥᾴδιον δὲ γνόντες ἅπαξ τὰ ἀρά
τεια, τά τε μὴ διαλῶς γὰ αὐτοῖς ἔχοντα, καὶ ὡς ἐχό
ντως λεγόντος τινος καταμαθεῖν, ὥστε καὶ
πρὸς τιὴ ἀλήθειαν, διά μέσου τινὸς συμβάλλεται
ὁ λόγος. ἀλλὰ μιὴ ὅτι ἐκεῖνο λαθεῖν χρή, ὅτε τὸν
πρὸ

πρὶ τ ἀστέρων λόγον, εἰς τρία μέρη διαιρεῖ ὁ ἀρά
τ⊙· καὶ γὰ μὲν ⊽ πρώτῳ διδάσκει, περὶ τῆς
πρὸς ἄλληλα αὐτῶν θέσεως, ὥστε ὅταν λέγῃ, ὅτι
αἱ ἀρκτοι εἰσιν αι, τὰς κεφαλὰς ἔχουσαι ὑπὸ τὰς
ἀλλήλων ἐξωτάτω νεύσας. γὰ δὲ ⊽ δευτέρῳ, περὶ
⊽ νοουμένης αὐτῶν ὑπὸ ⊽ τῶν κύκλων τομῆς,
ἢ ὁποιασοῦν αὐτῶν πρὸς οὓς κύκλους κλίσεως,
οἷον ὑπὸ ὑποδ ἐγματ⊙· τομῆς μὲν, ὅλοι οἱ διὰ τῶν
μοι τέμνονται ὑπὸ τ⊙ θερινοῦ τροπικοῦ ⊼ τὰς
κεφαλάς· κλίσεως δὲ, ὅλος αὐτὸς ἐγγύς ὅτι τ⊙ ἰσημ-
μερινοῦ· ἐν δὲ ⊽ λοιπῷ περὶ ⊽ γραφομένης αὐτ,
πρὸς τὰ ἀνατέλλοντα μέρη τ⊙ ζωδιακ⊙ στάσεως.
οἷον ὅτι καρκίνου μὲν ἀνατέλλοντ⊙, δύει ὁ ἥ-
μισυ τ⊙ στεφάνου· χηλῶν δὲ ἀνατελλουσῶν, ἀνα
τέλλει τὸ ἥμισυ αὐτ⊙. καὶ ὅτι κριοῦ ἀνατέλλον-
τ⊙, ὁ θυμιατήριον ὁρᾷς ὑπὸ δύσιν, καὶ τὰ πα-
ραπλήσια, ὥσε ἂν θελήσωμεν ἕκαστον τ ζωδίων
⊼ πάντα συμφώνως ἐντάξαι, δίδοσι ταῖς τρισὶ
τόποις ἐντυγχάνοντας, ὡδὶ σκέψασθαι εἴ τι λέγον
ται περὶ τ⊙ ζητουμένου ζωδίου καὶ ⊼ μέρ⊙
ἐν ⊽ γὰ, ἤτοι καὶ ἐν τοῖς δύσιν, ἢ καὶ ἐν τρισὶ
τμήμασιν, ἐὰν ὅτω τύχῃ περὶ αὐτ⊙ τὰ λεγόμενα
εἰς γὰν σωαγαγόντας γὰν ἴδιον πλυχίου, ἤτοι χωλα-
ρίου, πρὸς τὸ εὔσημον χωλιάζεσθαι, οἷον ⟨αφλωείας
γένεσιν τ λεγομένων ἡμῖν ὡδὶ τ ὀφιούχου ὁ λόγος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΦΙΟΥΧΟΥ.

Τούτου καὶ γὰρ ἐν τοῖς τρισὶ τόποις μέμνηται, ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ ὀφιοῦχος μέσης ὀρθός, τὴν μὲν κεφαλὴν ἔχων πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ γονάσι, τοὺς δὲ πόδας ὑπὸ τὸ θώρακος τοῦ σκορπίου καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὅλος περὶ τὸ μέσον εἰλεῖται ὁ ὄφις, καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ στρέφεται, ὀλίγος μὲν τῇ δεξιᾷ, πολὺς δὲ εἰς τὸ ὕψος τῇ ἀριστερᾷ. καὶ ὅτι τὰ γένεια τοῦ κατ' αὐχένα ὄφεως, πέφυκεν, ἐν τῷ στεφάνῳ. ἔλεγε δ' ὅτι ἔχει ἀμφοτέρας ὑπὲρ μὲν τῶν ὤμων λαμπρούς, ὑπὲρ δὲ τῶν χειρῶν ἐλάττους λαμπρούς. καὶ ὅλος ὑποκάτω φησὶ πατείρας τοῦ ὄφεως εἶσιν αἱ χηλαί. καὶ τέμνεται μὲν ὑπὸ τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ ἤτοι τοὺς ὤμους, ὑπὸ δὲ τοῦ ἰσημερινοῦ, κατὰ τὰ γόνατα. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, πάλιν ἀποφαίνων, ὅτι καρκίνου μὲν ἀνατέλλοντος, δύνει ἀπὸ γόνατος ἕως τῶν ὤμων, κατάγων τὴν ὄψιν ἕως ἐγγὺς τοῦ αὐχένος. σκορπίου δὲ ἀνατέλλοντος, ἀνατέλλουσιν αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν, καὶ αἱ χεῖρες τοῦ ὀφιούχου, καὶ ἡ προτέρα λαμπὰς τοῦ ὄφεως. τοξότου δὲ ἀνατέλλοντος, ἀνατέλλει ἡ πατεῖρα τοῦ ὄφεως, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ὀφιούχου. ταῦτα ταῦτα συναγαγόντες, ἐν τινι τόπῳ ἀπεγραψάμεθα. ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ποιητῶν. πρόκειται γὰρ ὑπὸ ταῖς ἐφόδοις καὶ ἀκόποις, οὓς ἐντυγχάνοντας πρασκυνά

ζειν,

ζειν, καὶ τὰ περὶ τῶν ἄλλων ζωδίων ἑκάστου τὰ
ἐν μέρει λεγόμενα, εἰς ἃ σπεύσαντες, ὁμοίως
τοῖς ὠδῖ τοῦ ὀφθαλμοῦ χου εἰρημένοις, ἐν τῷ τέλει τοῦ
λόγου πειρασόμεθα. καὶ κεῖνο μέν τοι χρήσιμον ὂν
πρὸς τὸ προκείμενον, καλῶς ἔχει παραβάλλειν, ὅτι
ἐξ ἧς ταῖς ἀρκτείαις σφαίραις κύκλους, ἐν τακ-
τέον. πρῶτον, τὸν μέγιστον τῶν ἀεὶ φανερῶν, τὸν
καὶ ἀρκτικὸν ὀνομαζόμενον. δεύτερον, τὸν θερι-
νὸν τροπικόν. τρίτον, τὸν ἰσημερινόν. τέταρτον,
τὸν χειμερινὸν τροπικόν. πέμπτον, τὸν μέγιστον τῶν
ἀεὶ φανερῶν, τὸν καὶ ἀνταρκτικὸν προσαγορευόμε-
νον. ἕκτον, τὸν ζωδιακόν, τὸν καὶ ἐφαπτόμενον τῶν
τροπικῶν. περὶ μὲν οὖν τεσσάρων, λέγω δὴ τοῦ
θερινοῦ καὶ ἰσημερινοῦ, καὶ τοῦ χειμερινοῦ καὶ τοῦ
ζωδιακοῦ, πολλὰ πεποίηται λόγον. περὶ δὲ τῶν
λοιπῶν ἐν χερσὶ μὲν οὐ μέμνηται. ἐξ οὗ δέ φησι
περὶ τοῦ δράκοντος, ὅτι ἐκείνου ἡ κεφαλή, κατ'
ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅσι τοῦ οὐρανοῦ, καθ' ὃ αἵ τε ἀνατολαὶ
καὶ αἱ δύσεις μίγνυσθαι ἀλλήλοις, δῆλον ποιεῖ-
ται, ὅτι τῷ κεφαλῷ τοῦ δράκοντος ἐν τῷ μεγίστῳ τῶν ἀεὶ φανερῶν βούλεται εἶναι. οὕτως γὰρ
καὶ μόνως ἅμα τῆ βορείας κοινῆς τομῆς τοῦ τε ἀνα-
τολικοῦ ἡμικυκλίου τοῦ ὁρίζοντος, καὶ τοῦ δυτι-
κοῦ τῇ διαφορᾷ ποιεῖται. ἐκ δὲ τούτου καὶ
τὸν ἀνταρκτικόν, ὁμοίου τε καὶ ἴσον ὄντα τῷ ἀρ
κτικῷ, γνωστέον. δῆλον δὲ ὅτι ἑτέρως περὶ

τ δύο κύκλων τούτων, ἐξ ὧν τὸν πάλιν τ ἀρκτείων πεφασμένθαι. τὴν δὲ τ γάλακτ ζώνην, ὀκ ἐν τακτέον, ἐπεὶ δὴ πρὸς τῷ ποικίλῳ εἶναι, οὐδὲ πολλὴ πρὶ αὐτῆς καταβάλλει μνήμην. ὅτι δὲ ποικίλη ἐστὶ, καὶ πολυεργοτόρας ἐπιστάσεως δεομένη, δῆλον ἐξ ὧν καὶ πτολεμαῖ ἐν τῇ ὀγδόῳ βιβλίῳ τ συντάξεως φησιν. οὐ γὰρ ὁμαλή τις ἐστὶν, οὐδὲ τεταγμένη, ἀλλὰ καὶ τῇ πλάτει, καὶ τῇ χώμαλε, καὶ τῇ πυκνότητι, καὶ τῇ θέσει διάφορ. δεῖ δὲ ἑκάτερον μὲν τῶν τροπικῶν ἀπέχειν, τὸ ἰσημερινοῦ μεγίστου ὄντ τὰς δ ἐλαχίστας τῇ τοῦτ μαίῳ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τ συντάξεως, μοίρας κ δ. ἑκάτερον δὲ τῶν ἄλλων, λέγω δὴ τόντε ἀρκτικὸν, καὶ τὸν ἀνταρκτικὸν, ἀπέχειν τ καθ ἑαυτὸν πόλ τ σφαίρας μοίρας μ̄α, εἴγε μέλλει συμφώνως τῇ ἀράτῳ τὸ ὑπὲρ γῆν τμῆμα τ θερινοῦ, τουτέστι ἡ μεγίστη ἡμέρα, τοιοῦτον εἶναι φαίνετ. οἷον ὅλ ὁ θερινὸς, τουτέστιν ὅλον τὸ νυχθήμερον ὀκτώ. ἡ γὰρ τῶν τοιούτων θέσιν τ σφαίρας, καὶ τὸ τοσόνδε μέγεθ τ μεγίστης ἡμέρας σώζεται, ὡς ὀλίγῳ ὕστερον μαθησόμεθα. τούτων δὲ οὕτως ἡμῖν διειλημμένων, ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. πάσης μὲν οὖν ἡ ἐπὶ τοῖς ἱππίοις ἴτυς, ἣ δὴ καὶ ὁρίζοντ τάξιν ποιεῖται. καὶ ἕτερ δὲ ἴσ μὲν τῇ βάσει, ἐφ ᾗ φέρωμεν τὴν σφαῖραν λιρικῶν. μεσημβρινοῦ δὲ λέγει τάξιν

ξιμ ἐπέχωμ, ὁμοίως μὲν ταῖς ἐμ ταῖς ἄλλαις σφαί-
ραις γίνονται ὧν μελῶς δὲ καὶ τεχνικῶς οὕτως,
ὥστε τὴν σφαῖραν παντοθεν μὲν ἴσον ἀπέχειν
ἀπὸ τῆς κοίλης ὧν φανείας τοῦτο ὁρίζοντος, καὶ τ
μεσημβρινοῦ. διχοτομεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῆς αὐτῆς τ
ὁρίζοντος ὧν φανείας. ὅσα δ' ἔστι, ἐὰν καὶ ὁ με-
σημβρινὸς μέσων τε, καὶ τῆ διάμετρον τὴν σφαῖ
ραν διὰ τῶν πόλων ὁμ ὁρίζοντα, καὶ αὐτὸς διχο-
τομεῖτ ὑπὸ τῆς αὐτῆς τ ὁρίζοντος ὧν φανείας.
ἔχοντες δὲ πρότερον τὸν ὑπὲρ γῆν ἡμισφαί-
ριον κύκλου, ὡς ἔθος, μίαν πλευρὰν εὐθείαις γραμ-
μαῖς τῆ διάμετρον ἰσομεγέθεις, εἰς τὰς μοίρας διη-
ρημένην, τουτέστι εἰς ἑκατὸν π, ἴσα τμήματα
πρὸς τὴν τῶν ἑξαρμάτων, ἤτοι ἑλικμάτων ἐπί-
γνωσιν. καὶ χώσαντες τὴν σφαῖραν, ἐὰν ἡ ξυλί-
νη, καὶ πρὸς πλάσαντες πρῶτον μὲν γύψῳ ἢ κη-
ρίῳ, ὥστε καὶ τὰς ἐμ αὐτῇ ῥαγάδας, ἐάν ἄρα τύ-
χωσι θεραπεῦσαι. ἔπειτα δὲ ξηραινομένου τύ-
που σκληροῦ, καὶ ἄλλῳ βαθεῖ τινι χώματι ἐπαλεί-
ψαντες, οἷον τῷ καλουμένῳ λαζουρίῳ, ἀφιστά-
ντες σκληρότητι μετὰ τὸ ξηρανθῆναι, ὡς τὸν διηρη-
μένον τὸν μεσημβρινὸν ἡμικρικίου, ἀπὸ τ βορεί-
που πόλου, μοίρας μ ἀπὸ κατατίθεμεν τῆ τοῦ ἑτέρου τ
ρατος, παρὰ τὴν τῶν μ ἀπὸ μοιρῶν διαστάσεως, τοῦ-
τέστι τῆ ἀφοριζούσης ἐμ τῇ διηρημένῃ τ ἡμι-
κρικίου πλευρᾷ, τὴν τ μ μοιρῶν προφέρειαν

βελόνλω τι ἀ, ὀρθλὼ μλὶν πὸς τλὼ λυρτλὼ, καὶ τλὼ λοιλλὼ τὸ ἡμικρικίου ὠλφάνειαν, τουτέστι νόύουσαν ὠδὶ τὸ μέσομ ζλ σφαίρας. τέμνουσαν δὲ ὠδὶ ποσόμ καὶ λιεσθλώυσαν τὰ πὸρὶ τλὼ σφαῖραν χρώματα. ἐαὶ αὖα ταύτης μλνόσης ἀνὶ νήτου, πόλισρέψωμλν τλὼ σφαῖραν ἀκὶ τὸ αὐτὸ ὠδὶ τὸ αὐτὸ, τουτέστι ὠδὶ μίαν σροφλὼ αὐτλὼ λιννήσομλν ἐκτοζνόλθήσεται ἡμῖμ λύκλ⊙ τλὼ αὐτλὼ τάξιμ ἔχωμ, καὶ ὁμοταγῆ τῷ ηζλ τὸμ αὖκτομ ἀρκτικῷ λύκλῳ. καὶ γὰς ηζλ ἔστμ, ὡς ἔφαμλν, ὁ ἀρκτικὸς λύκλ⊙ ἀπέχει ἀκὶ βορείου πόλου μοίρας μ̄α. ὁμοίως δὲ ἀκσάντες ἀκὶ μλὶν τὸ βορείου, ἢ νοτίου πόλου μοίρας ἐννεήκοντα, χράψομλν τὸμ ἰσημερινόμ. ἀκὶ δὲ τὸ νοτίου, μοίρας πάλιμ μ̄α, χράψομλν τ' ἀνταρκτικόμ, ἴσόμ τε καὶ ὅμοιομ ὄντα τῷ ἀρκτικῷ. ἔτι δὲ ἀφλσάντες μοίρας κ̄λ, ἀκὶ ζλ ηζλ τὸμ ἰσημερινόμ ὐθείας, ὠδὶ μλὶν τὸ βόρειομ μέρ⊙ χαράξομλν τὸμ θερινόμ τροπικόμ. ὠδὶ δὲ τὸ νότιομ, τὸμ χειμερινόμ τροπικόμ. καὶ γὰς καὶ τούτωμ ἑκάτέρ⊙, ὡς ἔφαμλν, ἀπέχει ἀκὶ τ' ἰσημερινοῦ μοίρας κ̄δ. πάλιμ δὲ ἀκσάντες ἀκὶ τὸ αὐτὸ ἡμικρικίου, καὶ ἀκὶ τὸ βορείου πόλου μοίρας κδ, ὅσομ καὶ οἱ τροπικοὶ ἀκὶ τοῦ ἰσημερινοῦ διεσήκασι, λάβωμεν λι σημεῖομ ἀκὶ τ' ὠλφανείας ζλ σφαίρας, ᾧ πόλῳ χρησάμλνοι, διασήματι δὲ ζλ τοῦ πόλου πλυρᾷ, τοῦ εἰς τὸμ μέγισου λύκλομ

ἐγγραφο-

ἐγγραφομένου. γράψομεν δὲ διὰ τοῦ διαβήτου τὸν λεγομένου καρκίνου, τὸν ζωδιακὸν κύκλον, ἐφαπτόμενον δηλονότι τῶν τροπικῶν. διχοτομουμένων δὲ ὑπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, ὃν εἰς ιβ ἴσα μερίσαντες, τὰς ἀρχὰς τῶν δωδεκατημορίων, ἀπό τε τῶν ἡ τὸν ἰσημερινὸν αὐτοῦ τομῶν, καὶ τῶν πρὸς αὐτοῦ τροπικοῦ; αὐτοῦ ἐπαφὰς ποιησάμενοι, σημειωσόμεθα αὐτὰς μὲν ἐξ κύκλους, ἑτέρῳ τινὶ πρὸς τῷ βαθεῖ χρώματι, γράφομέν τε λευκῷ τινὶ εἰ τύχοι, ξανθίῳ χρώματι, πρὸς τὸ μετὰ τῶν χεῖρα δυχερῶς ἀπαλειφθῆναι δυνάσθαι πρὸς μὲν τῇ πρὸς τὸν θερινὸν ἐπαφῇ τὸ τοῦ καρκίνου ὄνομα, διὰ τὸ ἐντεῦθεν τῶν ἀρχῶν εἶναι, τοῦ ἡ καρκίνου δωδεκατημορίου, πρὸς δὲ τῇ ἑφεξῆς διαιρέσει, καὶ ἐπ' ἀνατολῶν τὸ τοῦ λέοντος ὄνομα, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ ἡ διαίρεσις ὡρᾶς μιᾶς ὅτι τοῦ καρκίνου, ἀρχὴ δὲ τοῦ ἡ τὸν καρκίνου δωδεκατημορίου, πρὸς ἣ τῇ τρίτῃ πάλιν καὶ ἐπ' ἀνατολὰς τὸ ἡ παρθένου, καὶ οὕτως ἑφεξῆς ἀκολούθως, ἕως οὗ πάντων τῶν δωδεκατημορίων τὰ ὀνόματα, ἡ τὸν οἰκεῖον τόπον σημειωσόμεθα. τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐὰν χαλάσωμεν τὸν ἡ τὸν μεσημβρινὸν, διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος ἐντομῶν, διαλαθεῖν εἰς τὸν βάσιν οὕτως, ὥστε ἑκάτερον τῶν μικρῶν κύκλων, τοτέ τε τὸν τε ἀρκτικὸν ἡ τὸν αὐταρκτικὸν, τρεφομένης ἡ σφαίρας, ἅπτεσθαι ἡ αὖ τοῦ ὁρίζοντος ὑπὸ φανείας ἡ κάτω.

φ κάτω. ἀλλὰ τὸν μ̄ ἀρκτικὸν φ ἄνω, τὸν δὲ ἀν-
ταρκτικὸν φ κάτω, δύο κλιμ ὅτι ὁ θερινὸς καὶ ὁ
χειμερινὸς, ἑκάτερ⊖ διαιρεθήσετ⊖ ὑπὸ φ ἄνω-
θεν τ⊖ ὁρίζοντ⊖ ὡς φανείας, καὶ φ κάτω, κ̄γ̄
λόγον τῶν ῑε πρὸς τοῖς θ̄· τουτέστι, ἔσαι ὡδὶ μὲν
τ̄ θερινοῦ τροπικοῦ, τὸ μ̄ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, ⊖
ὡσανεὶ φ ἡμέρας τμήματα τοιούτων ῑε ὡρῶν.
οἷον, ἔσω ὅλ⊖ ὁ κύκλ⊖, τουτέστι τὸ νυχθήμε-
ρον κ̄δ̄. τὸ δὲ ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα, καὶ τὸ φ νυκτὸς
διάστημα, ὡρῶν θ̄. ὡς δὲ τ̄ χθμερινὸ αὐάπαλιν,
τὸ μὲν ὑπὲρ γλῶ θ̄, τὸ δὲ ὑπὸ γλῶ ῑε. κ̄γ̄ γὰρ
τλῶ τοιούτλω θέσιν φ σφαίρας, τουτέστιν ἐφ' ἧς
ὁ μέγις⊖ τῶν ἀεὶ φαινομένων κύκλων, μ̄ᾶ
μοῖραν ἀπὸ τ̄ πόλου διέσηκε, καὶ τοιαύτη ζμὴ τ̄
κύκλων γίνεται, ὡς διέκνυσιν ὁ πτολεμαῖ⊖ ἐν
τῷ διδυτόρῳ βιβλίῳ φ συντάξεως. ὁ αὐτὸς λό-
γ⊖ ὅτι τῶν ῑε πρὸς τὰ θ̄, καὶ ὁ τῶν ε̄ πρὸς τὰ
τρία. καὶ γάρ ὁ ωγήτ⊖ ἔχει ὅλον τε τὸν γ̄, καὶ τλῶ
διμοίρου αὐτοῦ τὸν δύο, ὥσπερ ὁ ῑε ἔχει ὅλον τὸν
θ̄, καὶ τὸ διμοίρου αὐτοῦ τὰ ἓξ, ὥστε κ̄γ̄ τλῶ τοιού-
τλω θέσιν φ σφαίρας, οἷον μὲν ὡδὶ τοῦ θερινοῦ
τροπικοῦ τὸ ὑπὲρ γλῶ τμῆμα ε̄, τοιοῦτον τὸ ὑπὸ
γλῶ γ̄. οἷον δὲ ὡδὶ τ̄ χειμερινοῦ τὸ ὑπὲρ γλῶ τρί-
τον, τοιοῦτον τὸ ὑπὸ γλῶ ε̄ συμφώνως τοῖς ὑπὸ
τ̄ ἀράτου λεγομένοις· ἐπελθόντες εἰς τλῶ βάσιν
κ̄γ̄ τὸν εἰρημένον τρόπον τ̄ ἰσημερινοῦ, ἃ πολ-
στρέψαιμεν

στρέψαμεν τὴν σφαῖραν, ἕως οὗ ἡ ἀρχὴ τοῦ ηψ τοῦ καρκίνου διὰ μεσημβρίου, ἀνατείλῃ μὲν διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ ὁρίζοντος σημείου, τῇ δὲ ἄνω τοῦ ὁρίζοντος ἐμφανείᾳ, ἀσφαλησάμενοί τε τὴν σφαῖραν, τουτέστι κηρῷ ἤ τινι τοιούτῳ, ἀκίνητόν τε αὐτὴν ποιήσαντες, γράφομεν πάλιν ἐπὶ τῆς σφαίρας κύκλον, ὃς ἄρξεται μὲν διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ καρκίνου, ὁμοταγὴς δὲ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ γινόμενος, παντοτὲ τῷ ὁρίζοντι ηψ τὴν τοῦ εἰρημένου διὰ μεσημβρίου ἀνατολὴν γράφομεν δὲ αὐτὸν βελόνην τινὶ περιφέροντες μὲν αὐτὴν, καθ' ὅλης δὲ τοῦ ὁρίζοντος περιφερείας. οὕτως δ' αὐτὴν σχηματίζοντες, ὥστε τὸν διὰ αὐτῆς ἐγγραφόμενον ἐν τῇ σφαίρᾳ κύκλον, ἐν τῷ αὐτῷ, ὡς ἔφαμεν, ἐπιπέδῳ γίνεσθαι τῇ ἄνω τοῦ ὁρίζοντος ἐμφανείᾳ, ἐπιγράψαντες τὸν κύκλον διὰ ὀλίγων γραμμάτων, ηψ μὲν τὸ ἀναβολικὸν αὐτοῦ ἡμικύκλιον, καρκίνου ἀνατολικὸν, ηψ δὲ τὸ δυτικὸν καρκίνου δυτικὸν, τουτέστι σημειωσάμενοι ἐπὶ τοῦ ἡμικυκλίου, καὶ γράψαντες γράμματά τινα. οἷον ὅτι τοῦτο μέν ὅσον τὸ ηψ τοῦ ἀνατολικοῦ τοῦ καρκίνου, τουτέστιν ὅταν ἡ ἀρχὴ τοῦ ηψ τοῦ καρκίνου διὰ μεσημβρίου ἀνατείλῃ. ποῖον μὲν τοῦ σφαίρας ἡμισφαίριον ὑπὲρ γῆν ὄν, ποῖον δὲ ὑπὸ γῆν, γράφομεν δὲ ὑπὲ τῶν ἡμικυκλίων τὰ γράμματα.

ΑΡΑΤΟΥ

ΑΡΑΤΟΥ ΒΙΟΣ.

Ἄρατος πατρὸς μὲν ἀθληοδώρου, μητρὸς δὲ Ἀθηοδώρας, ἐκ σόλων τῆς Κιλικίας. ὠνόμασται δὲ ἡ πόλις ἀπὸ σόλωνος τοῦ λινδίνου, ἔστι δὲ ἡ νῦν πομπηϊόπολις. ἐν δὲ ταῖς πτολεμαίου τοῦ φιλαδέλφου, ἐσχόλασε διονυσίῳ τῷ ἡρακλεώτῃ. συνῆν δὲ αὐτιγόνῳ μακεδόνων βασιλεῖ, καὶ φίλαν τῇ πύθου γαμετῇ. συνήκμασε δὲ ἀλεξάνδρῳ τῷ αἰτώλῳ, καὶ καλλιμάχῳ, καὶ μνασάνδρῳ, καὶ φιλητᾶ. ἀδελφοὺς δὲ εἶχε τρεῖς, μύρμ, καλάνδαν, καὶ ἀθηνόδωρον, ὃς πρῶτος αὐτειπεῖν λέγεται ζωΐλῳ, τῷ κατὰ τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως γράψαντι. σχολάζας δὲ ὁ ἄρατος πορσίᾳ τῷ φιλοσόφῳ ἀθληνσι, καὶ συνελθὼν αὐτῷ εἰς μακεδονίαν μεταπεμφθεὶς ὑπὸ αὐτιγόνου, καὶ παγελθὼν εἰς τὸν αὐτιγόνου καὶ φίλας γάμον, καὶ ὑμνοποιήσας, τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου διέτριψεν ἐκεῖσε. ἐν δὲ ὁ αὐτίγονος ὑὸς δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ, κατέλαβε τὴν ἀρχὴν πρὸ ἑκατοστῆς καὶ τεσσαρακοστῆς ὀλυμπιάδος, καθ' ἣν πτολεμαῖος ὁ φιλάδελφος αἰγύπτου ἐβασίλευσεν. ὥστε κατὰ δρυλλούμενόν τινα, ὡς ἐν τῷ αὐτὸν χρόνον νικᾶν δόξῃ τῷ μουσφωνίῳ, τῷ τὰ θηριακὰ γράψαντι. λέγονσί τε πρὸς ἀλλήλους, ὁ μὲν νικᾶν δόξῃ σκέψασθαι τὰ φαινόμενα, ὁ δὲ ἀράτῳ τὰ θηριακά. ὅτι δὲ καταφανῶς ἐστι ψεῦδος, ὁ γὰρ νικανδρος δῆλός ἐστι

ὅλως

ἕλλας ὀλυμπίαις νεώτερος φαίνεται. ἔνιοι δέ φασι τὸν αὐτὸν μνασέα πατρὸς γεγονέναι αἰσυβίητος δέ τινος μαθηματικὸν διακέσαι. ἰατρὸν δὲ ποιησάμενος καὶ ποιητὴν γνέαθαι ἐν τοῖς αὐτογόνου βασιλείοις, γηραιὸν δὲ τῷ λυγκωναίῳ ἐπεβάλετο, παρ' οὗ καὶ ἔτι γράμματος ἠξιώθη. σωήκμασε δὲ νικαύδρου μαθηματικοῦ, καὶ αὐτοῦ λοκροφωνίου, θεραπεύοντι ἅμα αὐτόν. ζηλοτὴν δέ φασι τοῦτον γνέαθαι ὁμήρου, ἢ ἡσιόδου μᾶλλον.

ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΦΑΙ-
νομένων ἀράτου.

Πρῶτον μὲν ἀπαγγέλλει πρωοίμιον εἰς τὸν δία, δεύτερον δὲ διεξέρχεται τὴν τῶν φαινομένων ἀπλανῶν διακόσμησιν, εἰς τρία μέρη διαιρῶν αὐτήν. ἓν μὲν τὸ ἐντὸς τοῦ ἀρκτικοῦ φαινόμενον ἀεὶ ὑπὲρ γῆν, ἔπειτα σειρὰ δύο ἀνταρκτικῶν καὶ δυόντων. τὸ μὲν βόρειον τὸ μεταξὺ τοῦ ἀρκτικοῦ καὶ ζωδιακοῦ, τὸ δὲ νότιον τὸ μεταξὺ ζωδιακοῦ καὶ ἀνταρκτικοῦ. ἀπαγγέλλει δὲ ἕκαστον τῇ μήκει καὶ κατὰ πλάτος. τὰ μὲν μήκη ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς. διὰ τὸ πρὸ ἀνατέλλοντων, μέχρις ἂν ἐπανέλθῃ, τὰ δὲ πλάτη ἀπὸ τοῦ βορείου πόλου. καὶ τὰ μῆκος μὲν τὸν βόρειον τόπον. ἀπὸ τοῦ ἐνίοτε ἐν ὀφθαλμοῖς εἰς τὸ πρόσω, ἀεὶ μέχρι τῶν αὐτῶν κύκλων ἀπαγγέλλει. τὸ δὲ νότιον ἀπὸ ὠρίωνος καὶ κυνὸς καὶ ἀργοῦς, ὁμοίως μέχρι τῶν αὐτῶν.

κατὰ

ιγ΄ πλάτ⊙ δὲ, τὸ μὲν βόρειον ἀπ' ἀρκτικοῦ μέχρι ζωδιακοῦ. τὸ δὲ νότιον ἐξῆς ἀπὸ ζωδιακοῦ, μέχρι τ̃ αὐταρκτικοῦ, σωτάσσων τὰ μὲν ἐξῆς καθ' ἑῶ. τὰς δὲ ιγ΄ ἄλλας καὶ συγγενείας ζωνὰς, ὀλόγως προλαμβάνων. σωτελείας δὲ τῷ διαθέσιμ τ̃ ἀπλανοῦ, μετὰ ταῦτα πρὸ τ̃ πέντε πλανήτων λέγει, καὶ ἐξῆς ἁρμόσας οὖν κύκλους ἑκάσων ἀπαγγέλλει. ἀπαναίνεται μὲν οὖν τ̃ πλανωμένων, καὶ οὐ θαρρεῖ λέγειν ὡς χαλεπόν. σύγχεται δὲ ἱκανὸς γενέσθαι τ̃ ἀπλανῶν, τά τε κύκλα, τά τε αἰθέρια σήματα φαίνεσθαι. καὶ οὖν ἀναγκαιοτάτους κύκλους τῶν ἀπλανῶν τέσσαρας λέγει, δύο μὲν τροπικὸς, ἕνα δὲ ἰσημερινόν, τέταρτον δὲ τὸν ζωδιακόν παράλληλον δὲ καὶ ὡς ἐν παραδείγματ⊙ μέρος, αὐτῶν τὸν γαλαξίαν παραβέβληται. μετὰ ταῦτα δὲ ἀνατολὰς ἑκάστων, καὶ δύσεις ἀπαγγέλλει, χρώμενο⊙ τῷ τρόπῳ ᾧπερ οὖν ἔκασα τῶν ἐν τῷ ζωδιακῷ καταλέγει, συναναπέλλοντά τε καὶ ἀντιδύνοντα ἀρξάμεν⊙ ἀπὸ ἐαρινῆς ἀνατολῆς ἰσημερινοῦ. κατὰ δύο δὲ τρόπους ταῦτα διεξέρχεται, ὁτὲ μὲν πρότερα τὰ συναναπέλλοντα, καὶ διύτερα τὰ ἀντιδύοντα. ὁτὲ δὲ τἀναντίον, πρότερα μὲν τὰ ἀντιδύοντα, ὕστερα δὲ τὰ συναναπέλλοντα, καὶ τούτῳ μᾶλλον τῷ τρόπῳ πλεονάζει, ἢπερ τῷ προτέρῳ. μετὰ ταῦτα ἡ ☾ πρὸς δύο σημείων διεξέρχεται, καὶ πρῶτον μὲν προοίμιον αὐτοῖς

ἀπαγγέλλει,

ἀπαγγέλλει, μετὰ ταῦτα δὲ σημεῖα λέγει χειμῶνος καὶ εὐδίας. πρῶτον μὲν ὅσα σελήνη πρόσεχει, δεύτερον δὲ, ὅσα ἥλιος, τρίτον δὲ ὅσα ἡ καλουμένη φάτνη. μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλει σημεῖα σύμμικτα χειμῶνος καὶ εὐδίας, καὶ θρεμμάτων, καὶ ἀρότου, ὅσα δηλοῖ τότε μετέωρα, καὶ τὰ ἐπίγεια, φυτά τε καὶ ζῶα, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια. τὰ μὲν σεμνότερα, τὰ δὲ φαυλότερα. κοσμεῖ δὲ τὰ φαυλότερα σεμνότητι, λιχῶς. ὥστε μὲν ἀναμίσγων τὰ σεμνότερα, ποτὲ δὲ ἀκλογούμενος. καὶ τὴν χρείαν αὐτῶν εἶναι λέγει αὐταγκαίαν. καλῶς δὲ ὠνόμασται τὰ φαινόμενα. πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ μὲν τῷ ἀρκτικῷ, οὐ λέγει τὰ ἀφανῆ τοῦ οὐρανοῦ (οὐ γὰρ ἴσμεν) ἀλλὰ μόνον λέγει τὰ μὲν τοῖς φανεροῖς, τὰ μεταξὺ τούτου ἀρκτικοῦ, καὶ τοῦ βορείου πόλου. δεύτερον δὲ, ὅτι πολὺ μεγεθῶν καὶ διασκημάτων οὐ διαλέγεται. τρίτον, ὅτι πολὺ τῶν ὑποθεόντων πλανωμένων, καὶ τῶν ἀπειρῶν κύκλων οὐ πολυεργάζεται, καθάπερ ἄλλοι, πράγματα ἀσαφῆ ἔσοχασικά, καὶ ἄδηλα καὶ τὸ πλεῖστον λέγοντες, ἀλλὰ πέφανται οὕτως ἐλέγων, οὐκέτι θαρσαλέως εἰκῆ ἐγώ. μὲν γὰρ τύπτις γὰρ τὰ μὲν τῶν πλανωμένων, φησὶ λέγειν μὴ θαρρεῖν. τὰ δὲ τῶν ἀπλανῶν, δύνεται ἱκανὸς γενέσθαι εἰπεῖν. πρὸς τούτοις δὲ, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τῶν μὲν τέλει κατα λεχθέντων σημείων, τὰ μὲν φαινόμενα λέγει·

τὰς δὲ αἰτίας ἑκάσων ἀφανεῖς οὔσας, παρίησι, καὶ σοχασμοὺς ἀδήλους οὐ διεξέρχεται, καθάπερ οἱ φιλόσοφοι.

Πῶς δεῖ ἰσᾶν σφαῖραν.

Ο βουλόμενος ὁμοίως τῷ διόσμῳ θεῖναι τὴν σφαῖραν, τὸν πόλον τῆς σφαίρας πρὸς βορείαν τρεπέτω. ὁ βουλόμενος τὴν φορᾶν ποιεῖν τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὸ τῇ δεξιᾷ τὸν πόλον ἐχων, τρεφέτω ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τοὐναντίον τὴν σφαῖραν. ὁ θέλων ποιεῖν ἀνάπλασιν, τρεφέτω αὐτὸν εἰς τοὐναντίον. οἱ μὲν ὀυθεῖς πορράφουσι τὸ ποιήματος τὰ φαινόμενα, οἱ δὲ ἀκριβεῖς τῇ διάθεσιν καὶ δίνησιν τῆς σφαίρας· ἡ μὲν γὰρ διάθεσις, διαφαφεῖ τὸ ποίημα, τὸ δὲ ποίημα δήλοι τὰ φαινόμενα. ἀλλὰ καὶ ἡ δίνησις καὶ ἡ θέσις τῆς σφαίρας, τὰς ἀρχὰς καὶ ἀναφορὰς ὅλων τῶν φαινομένων περιέχουσι, καὶ πᾶσαν ἕξιν τῆ θεωρίαν ἀφῆ καὶ ἑτοίμως παρέχουσι πάντως καὶ σωτηρίνως. ὅμηρον μὲν γὰρ εἰδὼς γράφειν βλάπτει τῶν βιβλιογράφων, ἄπατον δὲ λύο, βιβλιογράφων τε καὶ ζωγράφων. ὧν τὰ ἁμαρτήματα, τῶν ἀράτου θεωρημάτων ἐγκλήματα ποιοῦσιν οἱ μοφότεροι, διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ πανὸς λόγου, καὶ τῆ ἀληθείας περὶ σφαίρας. σφαῖρά ὅτι σχῆμα στερεὸν, ὑπὸ μιᾶς ὠπφανείας περιεχόμενον, πρὸς ὃ ἀφ' ἑνὸς σημείου τῶν ἐντὸς τῆς σφαίρας κειμένων,

πᾶσαι

πᾶσαι αἱ πλοαπίπτουσαι δυσεῖαι, πρὸς τὴν αὐτῆς πολιφέρειαν, ἀλλήλαις εἰσὶν ἴσαι. τὸ δὲ σημεῖον τοῦ μεσημβρινοῦ καλεῖται, ὃ δείκνυσιν ἡ γῆ. μύκλοι παράλληλοι πρὸς ἀλλήλους εἰσίν. ἀρκτικός, ὁ καὶ βόρειος καὶ ἀεὶ φανής. θερινὸς τροπικός, ὅταν ὁ ἥλιος μακρύνῃ. ἰσημερινός, ὅταν ὁ ἥλιος κριῷ. χειμερινὸς τροπικός, ὅταν ὁ ἥλιος αἰγοκέρωτι. ἀνταρκτικός, ὁ καὶ νότιος, σκότος καὶ ἀφανὴς ζώνη. μύκλοι λοξοί, ὁ ζωδιακός, καὶ ὁ γαλαξίας. τὰ πέρατα τοῦ ἄξονος ἑκατέρωθεν, πόλοι καλοῦνται. ὁρίζων ὁ τέμνων τὸ, τε ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον, καὶ τὸ ὑπὸ γῆν. καὶ ἄξων λέγεται, ἐπεὶ περὶ αὐτὸν ὁ οὐρανὸς ἄγεται. πόλοι δέ, ἐπεὶ περὶ αὐτοὺς ὁ οὐρανὸς πολεῖται καὶ στρέφεται. δοκεῖ δὲ τὸν ἄξονα φασὶν εἶναι, τὸν παρὰ τῷ ποιητῇ ἄτλαντα καλούμενον. οὐρανὸς δέ ἐστι ὁ περιέχων τὰ πάντα, πλὴν αὐτοῦ. σφαίριόν ἐστιν ὑπὲρ γῆν, τὸ δὲ ἕτερον ὑπὸ γῆν, διὰ πάσης δὲ ὥρας στρέφεται καὶ κινεῖται. τοσοῦτον δὲ τὸ ὑπὲρ γῆν μέρος τοῦ οὐρανοῦ ἀπέχει τῆς γῆς, ὅσον καὶ ἡ γῆ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ἤγουν τὸν τάρταρον. εἰ τις ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ ταρτάρου τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν, ἄλλο μέρος τοῦ οὐρανοῦ πάλιν ὁμοίως διέσηκεν. ὁ γὰρ ἡσίοδος φυσικολόγος φησὶν, χάλκεα γὰρ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων, οὐρανόθεν λιχτὼν, διὰ κάτη δ' ὅσον γαῖαν ἵκοιτο, εἶτα πρὸς τὸ ἴσον βάθος τῆς γῆς. χάλκεα δ'

αὖ νύκτας τε ἡμαται χάλκεως ἄκμων γαίηθεν κατιὼν, ἑπτάτη ὀυρανοῦ ἵκοιτο. λοιπὸν τοίνυν τὸ ἀπὸ ταρτάρου, ἕως τοῦ κάτω γῆς ἡμισφαιρίου διατεῖνον μέγεθος τοσοῦτόν ὄσιν, ὅσον τὸ τῆς γῆς βάθος, ὥστε διὰ τριάκοντα ἡμερῶν, τὰς δύο ἀρχὰς τοῦ ἄξονος διώκοντας διανύσαι τὸν ἄκμονα. στρέφεται δὲ καὶ καταφέρεται ὑπὸ δυσμὰς ὁ ὀρανὸς ἀπὸ ἀνατολῶν.

Διαίρεσις τῆς σφαίρας.

Διαιρεῖται ἡ σφαῖρα, εἴς τε τὰ νότια καὶ βόρεια, καὶ τῶν βορείων βορειότερα. ἀφ' ὧν τε τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, ἢ καθὸ ὑψηλὰ ὄντα φανερά ἐστιν, ἢ διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, ἢ πρὸς τιμὴν τοῦ δίος ἐκείνων ἤρξατο. ὁ γὰρ ἀρκτικὸς κύκλος περιέχει τὰς ἄρκτους, καὶ τὸν δράκοντα, περὶ ὧν φέρεται ἱστορία ἥδε. τὸν δία ἐν Κρήτῃ τεχθέντα, δύο νύμφαι ἐκεῖσε αἰτροφον. ἡ μὲν ἡ μὲν ἥλικη ὠνομάζετο, ἡ δὲ Διωδώνη. κρόνου ἐπελθόντος ποτε, ὁ ζεὺς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παραλογισάμενος, τὰς μὲν νύμφας μετέβαλεν εἰς ἄρκτας, αὐτὸς δὲ εἰς δράκοντα μεταβέβληκτο. εἶτα τὴν βασιλείας ἀντιλαβόμενος, γάμα ἀνεκήρυξε, φημὶ δὴ τὰς νύμφας καὶ ἑαυτόν. ζητεῖται δὲ πότερον ὁ ζεὺς σῶμα ἢ πρᾶγμά ὄστι, καὶ πότερον ψυχὴ ἢ νοῦς· ἢ κρείττων τις δύναμις καὶ ὑπερουράνιος, καὶ ἀείνητος καθ' ἑαυτόν. ὁ γάρ τοι ἄρατος

κη'

περὶ τὴν κοινὴν δόξαν εἴρηκε τὸ διὸς ὄνομα, ὡς
αὐτῶν ὄντων βάσιν. λυσὶν δὲ θάτερον, ἢ ὅτι δι'
ὅλου τοῦ κόσμου ἡ πρόνοια χωρεῖ τοῦ θείου, ὃ αὐ-
τὸς δέ φασι καὶ κόσμον σωέχειν αὐτόν,
ἢ περὶ μὲν τὰς ἐπωνυμίας αἰνίττεται αὐτοῦ, ἃς ἐφ'
ἑκάστῳ πράξει εἰς θεὸν ἀναφέροντες οἱ ἀρχαῖοι, τὰ
κατὰ μέρος γινόμενα ὡς εἰσι, φάσι. γενέτωρ, φράτρι-
ος, ὁμόγνιος, ἑταιρεῖος, φίλιος, ἱκέσιος, ξένιος,
ἀγοραῖος, βουλαῖος, βρονταῖος,
καὶ τὰ ὅμοια.

Virg.3. Ecl. A B Ioue principium Muſe, Iouis omnia plena

Virg.1. Georg. Atq; hæc ut certis poßimus diſcere ſignis,
Aeſtusq; pluuiasq;, & agentes frigora uentos
Ipſe pater ſtatuit.

German. Nunc uacat audaces in cœlum tollere uultus,
Sideraq;, & uarios aſtrorum noſcere motus.

Hæc ego dum lætis cogor prædicere muſis,
Pax tua, tuq; adſis nato, numenq; ſecundes.

Cice. Cætera labuntur celeri cœleſtia motu,
Cum cœloq; ſimul noctesq; diesq; feruntur.

German. Axis ſtat, motus ſemper ueſtigia ſeruat,
Libratasq; tenet terras, & cardine firmo
Orbem agit extremum.

Cice. Extremusq; adeò duplici de cardine uertex
Dicitur eſſe polus.

Hic

Ἐκ διὸς ἀρχώμεθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
ἄρρητον. μεσαὶ δὲ διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί. μεστὴ ἡ θάλασσα,
καὶ λιμένες. πάντη δὲ διὸς κεχρήμεθα πάντες.
τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. ὁδ' ἵππῳ ἀνθρώποισι
δεξιὰ σημαίνει. λαὸς δ' ὑπὸ ὀργὸν ἐγείρει,
μιμνήσκων βιότοιο, λέγει δ' ὅτε βωλοκοποῦσι
βοσσοῖς καὶ μακέλῃσι. λέγει δ' ὅτε δεξιαὶ ὧραι,
καὶ φυτὰ γυρῶσαι, καὶ σπέρματα πάντα βαλέσθαι.
αὐτὸς γὰρ τάγε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐσκέψατο,
ἄστρα διακρίνας· ὅτε πέρατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
ἀνδράσιν ὡραίων, ὅσσ' ἔμπεδα πάντα φύωσι.
τοῖς μὲν ἀεὶ πρώτου τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται.
χαῖρε πάτερ μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ
αὐτὸς καὶ ποτὸν ἡμέν. χαίροιτε δὲ μοῦσαι, (αρ,
μειλίχιαι μάλα πᾶσαι. ἐμοίγε μὴ ἀστέρας εἰπεῖν,
εἰ θέμις ὑλομανῶ, τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν.

οἱ μὴ ὁμῶς πολέες τε, καὶ ἄλλυδις ἄλλοι ἐόντες,
οὐρανῷ ἕλκονται πάντ' ἤματα σιωπῇ αἰεί.
αὐτὰρ οὐδ' ὀλίγον μεθανίστεται, ἀλλὰ μάλ' αὖ-
ξεω αἰὲν ἄρηρεν. ἔχει δ' ἀτάλαντον ἑκάστη
μεσηγὺς γαῖαν. πόλει δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ.
καί μιν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφοτέρωθεν.

ἀλλ' ὁ μὲν ἐπίοπτος, ὁ δ' αὖτις ἐκ Βορέαο,
ὑψόθεν ὠκεανοῖο. δύω δ' ἐμὶν ἀμφὶς ἔχουσαι
ἄρκτοι, ἅμα προχόωσι. τὸ δὴ καλέουσι ἅμαξαν.
αἳ δὴ τοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν
ἀλλήλων. ἀεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται,
ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι. ἐκ δ' ἐτέρωθεν
κεῖναι δὴ μεγάλοιο ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν τότε κυκλίζοντα
πλίκτῳ ἐνὶ δύῃσιν ὅρι' ἀγκύλον ἰδ' αἰόλοιο
ἄντρῳ ἐγκατέθεντο, καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτὸν
πλικταῖοι κοῦρητες, ὅτε κρόνου ἐννὺς ὄνειρος.

οἱ τὼ μὲν κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,

τὼ δ' ἑτέρω ἑλίκην. ἑλίκην γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
εἰν ἁλὶ τεκμαίροντο, ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
τῇσι δ' ἅμα φοίνικες πίσυροι πρόσω θάλασσαν.
ἀλλ' ἣ μὲν καθαρὴ καὶ ἐῢ φράσασθαι ἐοῖμι,
πολλὴ φαινομένη ἑλίκη πρώτης ἀπὸ νυκτός.
ἣ δ' ἑτέρη ὀλίγη μὲν, ἀτὰρ ναύτῃσιν ἀρείων,
μείοτέρη γὰρ πᾶσα πολυστρέφτοις σκοφάλιγγι.

τῇ

Hic uertex nobis semper sublimis, at illum Virg. 1. Geo/
Sub pedibus styx atra uidet, manesq; profundi. orgic.
Hunc circum, ἄρκτοι duæ uertuntur. Cice.
Tres temone rotisq; micant, sublime quaternæ, German.
Si melius dixisse feras, obuersa refulgent
Ora feris, caput alterius super horrida terga
Alterius lucet. pronas capit orbis in ipsos
Decliuis humeros.
Cressia uos tellus aluit, moderator Olympi
Donauit cœlo. meritum custodia fecit,
Quod fidei comites prima incunabula magni
Fuderunt Iouis attonitæ, cum furta parentis
Aerea pulsantes mendaci cymbala dextra,
Vagitus pueri patrias ne tangeret auras,
Dictæi exercerent dominæ famuli Corybantes
Ex his altera apud Græcos Cynosura uocatur, Cice.
Altera.
Quas nostri septem soliti uocitare triones.
Dat Graijs Helice cursus maioribus astris. German.

Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto. Cice.
Sed prior illa magis stellis distincta refulget,
Et latè prima confestim à nocte uidetur.
Hæc uero parua est, sed nautis usus in hac est:
Nam cursu interiore breui conuertitur orbe.
Sidoniamq; ratem nunquam spectata fefellit. German.

Cicer. Has inter ueluti rapido cum gurgite flumen
Torui' Draco repit, subter supraq; reuoluens
Se se, conficiensq; sinus è corpore flexos.

Huic non una modo caput ornans stella relucet,
Verum tempora sunt duplici fulgore notata,
È trucibusq; oculis duo feruida lumina flagrant,
Atq; uno mentum radianti sidere lucet,
Obstipumq; caput tereti ceruice reflexum
Obtutum in cauda maioris figere dicas.
Hoc caput hic paulum se se, subitoq; recondit.
Ortus ubi atq; obitus partem miscentur in unam.
Attingens defessa uelut mœrentis imago
Vertitur.
ἐνγόνασιν dicunt, genibus quòd nixa feratur.

German. Dextro nanq; genus nixus, diuersaq; tendens.
Brachia, suppliciter passis ad numina palmis
Serpentis capiti figit uestigia sæua.
Cicer. Hic illa eximio posita est fulgore Corona.

Hunc

τῇ καὶ σιλόνιοι ἰθυΐτατα ναυτίλλονται.
τὰς δὲ δὶ ἀμφοτέρας, οἵη ποταμοῖο ἀκρῤῥώξ,
εἰλεῖτ', μέγα θαῦμα, δράκων πρὶτ' ἀμφὶτ' ἐαγὼς
μυρίος· αὖδ' ἀρ' ἅπαι οἱ ἀπείρης ἑκάτερθε φύονται
ἄρκτοι, λυανέα πεφυλαγμέναι ὠκεανοῖο.
αὐτὰρ ὅγ' ἄλλῃ μὲν νεάτῃ ἀκρτείνετ' ὄρῃ,
ἄλλῃ δὲ ἀπείρῃ πόδα τίμνετ'. ἣ μέν οἱ ἄκρη
ὀρὴ πὰρ λιφαλῇ ἑλίκης ἀναπαίνετ' ἄρκτου.
ἀπείρη δ' ἣ μὲν οὐρὰ κάρη ἔχει. ἣ δὲ κατ' αὐτὴ
εἰλεῖτ' λιφαλῇ, κὴ οἱ ποδὸς ὄρχετ' ἄχρις.
ἐκ δ' αὖτις πάλινορσος ἀνατρέχει. ὃ μ' ἐκείνη
οἰόθεν, ὃδ' οἷ λιφαλῇ ὧλλάμπετ' ἀστήρ.
ἀλλὰ δ' ὑο κροτάφοις, δύο δ' ὄμμασιν, εἷς δ' ὑπὲ
ἐχαλίῃ ἐπέχει γένυος δ' ἀνοῖο πελώρου. (νεφθεν
λοξὸν δ' ἔστι κάρη. νοέοντι δὲ πάμπαν ἔοικεν
ἄκρῃ ἐις ἑλίκης ὀρῇ. μάλα δ' ὀξὺ κατ' ἰθὺ
κὴ σῶμα κὴ κροτάφοιο τὰ δεξιὰ νειάτῳ ὀρῇ.
λείνη πο λιφαλὴ τῇ νήχετ'. ἣ χίπῃ ἄκραι
μίσγοντ' δύσιές τε κὴ ἀντολίαι ἀλλήλῃσι.
φὶ δ' αὐτῷ μογέοντι λυλίνδετ' ἀνδρὶ ἐοικὸς
εἰδωλον. τὸ μὲν ὄπις ἐπίστατ' ἀμφασίην εἰπεῖν.
ὃδ' ᾧ ἵνι κρέματ' κεῖνο πόνῳ. ἀλλά μιν αὖτως
ἀγγόνασιν καλέεσι, τὸ δ' αὖτ' ἀγ γόνασι κάμνον
ὀκλάζοντι ἔοικεν. ἐπ' ἀμφοτέρῳ δὲ οἱ ὤμω
χεῖρες ἀείροντ'· τάνυται γέμεν ἄλυσις ἄλλη,
ὅσσον ἐς ὀργυιήν. μέσῳ δ' ἐφύπερθε καρήνῳ

δεξιτερὸ

δ' ἐξιτόῃ πολὸς ἄκρον ἔχει σκολιοῖο δράκοντος.
αὐτὰρ κἀκεῖνο στέφανο, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκε
σῆμ' ἔμμεναι Διόνυσος ἀριχομένης Ἀριάδνης,
νώτῳ ἀκροτέρῳτοι κεκμηκότο ἐλλίποντος.
νώτῳ μὲν στέφανο πελάει. λιφαλῇ γέμεν ἄκρῃ
σκέπτεο πὰρ λιφαλῆι ὀφιούχα. ἐκ δ' ἄρ' ἐκείνης
αὐτὸν ὑπὸ φρένας αἰνόμενον ὀφιοῦχον.
τοῖοί οἱ λιφαλῇ ὑποκείμενοι ἀγλαοὶ ὦμοι
εἴδονται. κεῖνοί γε καὶ αὖ διχόμενοι σελίνῃ
ἰσωπῇοι τελέθοιεν. ἀτὰρ χέρες ὑπὸ μάλα ἶσαι.
λεπτῇ γὰρ τῇ καὶ τῇ ὀξυπιδέδρομεν ἄγλῃ.
ἀλλ' ἔμπης διὰ κεῖναι ἐπόψιαι, ὑπὸ γὰρ ἐλαφραί.
ἀμφότεραι δ' ὄφιο ὑπερτείνασ', ὅς ῥά τε μέσσον
δινεύει ὀφιοῦχον. ὅδ' ἐμμενὲς εὖ ἐπαείρων
ποσσὶν ὑπερθλίβει μέγα θηρίον ἀμφοτέροισι
σκορπίον, ὀφθαλμῷ τε καὶ ἀμφὶ θώρηκι βεβηκὼς

ὀρθός. ἀτὰρ οἱ ὄφις γε δύο στρέφετ' μετὰ χερσίν,
δ' ἐξιτόῃ ὀλίγο, σκαιῇ γέμεν ὑψόθι πολλός.
καὶ δή οἱ στεφάνῳ πολυκέκληται ἄκρα γυῖα.
νειόθι δὲ ὑπείρης μεγάλας ὑπὸ μαίετο χηλάς.
ἀλλ' αἱ μὲν φαέων ὑπὸ δύεις, ὅδ' ἀγαυαί.

ὀξόπιθεν δ' ἑλίκης φέρετ' ἑλάοντι ἐοικὼς
ἀρκτοφύλαξ. τὴν ῥ' αὖθις ὑπὸ κλείουσι Βοώτην,

ὄφρ' ἐχ'

Hunc illi Bacchus thalami memor addit honorem. German.

Cice.

Atq; hoc à tergo propter caput Anguitenentis,
Quem claro perhibent ὀφιοῦχον nomine Graij,

Illis languet honos humeris, manet integer ardor, German.
Luna etiam menſem cum pleno diuidit orbe.

Hic preſſu duplici palmarum continet Anguem, Cice.
Atq; eo ipſe manet religatus corpore toto.
Nanq; uirum medium Serpens ſub pectore cingit:
Ille tamen nitens grauiter ueſtigia ponit,
Atq; oculos urget pedibus pectusq; Nepaî.
Eſt impar manibus pondus, nam dextera paruam German.
Partem Anguis tenet, à læuaq; attollitur omnis.
Quantumq; à læua diſtantia certa notantur,
Eſt igitur tantum Serpens, atq; ultima mento
Stella ſub ætherea lucet crinita Corona.
Ad quam ſed dorſo peruadit lubricus Anguis.
Inſignes cœlum perfundunt lumine Chelæ.
Arctophylax uulgo qui dicitur eſſe Bootes, Cice.
Quòd quaſi temone adiunctam præ ſe quatit arctum.

Huic

Huie autem ſubter præcordia fixa uidetur
Stella micans radijs Arcturus nomine claro.
Spicum illuſtre tenens ſplendenti corpore Virgo
German. Quam te diua uocant, tangunt mortalia ſi te
Carmina, nec ſurdam præbes uenerantibus aurem.
Exoſa haud mortale genus, medio mihi curſu
Stabunt quadrupedes, & flexis lætus habenis
Teq; tuumq; canam terris uenerabile numen.
Aurea pacati regeret cum ſecula mundi
Iuſtitia, inuiolata malis, placidiſſima uirgo,
Siue illi aſtra genus fuerit, quem fama parentem
Tradidit aſtrorum, ſeuero intercepit æuo.
Ortus fama tui medijs te læta ferebat
Sublimis populis, nec dedignata ſubire
Tecta hominum, & paros mores ſine crimine Diua
Iura dabas, cultuq; nouo rude uulgus in omnem
Formabas uitæ ſinceris artibus uſum.
Nondum uæſanos rabies nudauerat enſes,
Nec cum ſanguineis fuerat diſcordia nata,
Ignotiq; maris curſus, priuataq; tellus
Gratia ſatis: neq; per dubios auidiſſima uentos
Spes procul amotas fabricata naue petebant.
Diuitias fructusq; dabat placata colono
Sponte ſua tellus, nec parui terminus agri
Præſtabat dominis ſigno tutiſſima rura.
At poſtquam argenti creuit deformior ætas,
Rarius inuiſit maculatas fraudibus urbes.

Seraq;

ὄνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἰδ' ἐπὶ κρήτου.
ἦ μάλα πᾶς ἀρίδηλος. ὑπὸ ζώνῃ δὲ οἱ αὖτος
δὴ ἄλλων ἀρκτῶρος ἑλίσσετ' ἀμφαδὸν ἀστὴρ.
ἀμφοτέροισι δὲ πᾶσιν ὑπὸ σκέλος βοώτης
πρηνέα μοῦνον. ἦ ῥ' ὃν χερσὶ φέρει στάχυν αἰγλήεντα.
εἴτ' ὄν ἀστραίη κεῖνη γένος, ὅν ῥά τε φασιν
ἄστρων ἀρχαίων πατέρ' ἔμμεναι, εἴτέ τοῦ ἄλλου,
δύσκλος φορέοιτο. λόγος γε μὲν ὧδε τέτυκται ἀνθρώπους, ὡς δὴ θεῶν ὧν χθονίη πάρος ἦεν.
ἦρχε δ' ἀνθρώπων, καὶ σφαντίην ὅτε περ ἀνδρῶν,
ὅτε περ ἀρχαίων λιτὸν ἀνὰ φῦλα γυναικῶν.
ἀλλ' αὐαμιὴ ἐκάθητο καὶ ἀθανάτη πόρ ἐοῦσα.
λιαὶ δὲ δίκην καλέεσκον. ἀγειρομένη δὲ γερουσίας,
ἤ περ ἐν ἀγορῇ, ἢ δουρὶ χώρῳ γε ἀγυιῇ,
δημοτέρας ἤλεισθ' ὑπὸ τερχθεῖσα θέμιστας.
ὅππως λυγαίης τότε νείκεος ἐπίσαντο,
ὅτε δὴ ἀκρίσιος πολυμεμφέος, ὅτε λυσιμοῦ.
αὖτως δ' ἔζωον. χαλεπὴ δ' ἀπέκειτο θάλασσα,
καὶ βίον ὅππως νῆες ἀποπλώουσιν ἀγίνεσκον,
ἀλλὰ βόες ἄροτρα, καὶ αὐτὴ πότνια λαῶν
μυρία πάντα πρῆσσε δίκῃ δώτειρα δικαίων.
τόφρ' ἦν ὅφρ' ἔτι γαῖα γένος χρύσειον ἔφερβεν.
ἀργυρέῳ δ' ὀλίγῳ, καὶ ὀπίστι πάμπαν ἐτοίμη
ὁμίλει, ποθέεσκε παλαιῶν ἤθεα λαῶν.
ἀλλ' ἔμπης ἔτι κεῖνο κατ' ἀργύρεον γένος ἦεν.
ἦρχε δ' ὃς ὀρέων ἦν δὴ λείελος ἠχηέντων

μυρίαξ.

μοιωάξ. ὁ δὲ τῷ ἐπεμίσγετο μειλιχίοισιν.
ἀλλ' ὁπότ' ἀνθρώπων μεγάλας πλήσαιτο κελεύθους
ἠπείλῃ δ' ἤπιστα καθαπτομένῳ κακότητος· (νας,
ὅλλ' ἔτ' ἔφη εἰσωπὸς ἐλεύσεσθαι καλέουσιν.
οἷσιν χρύσειοι πατέρες γένεϊ ἐλίποντο
χερσοτόκων. ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξέεσθε.
ἦ δή που πόλεμοί τε δηὶ καὶ ἀΰπαρσιον αἷμα
ἔσται ἀνθρώποισι. κακὸν δ' ὑπὸ κεῖσε βαλοῦσα.
ὡς εἰποῦσ', ὀρέων ἐπεμαίετο. τοὺς δ' ἄρα λαὸς
εἰς αὐτὸν ἕλε πάμπαν ἐλίμπανε παπταίνοντας.
ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνοι ἐτέθνασαν, οἵδ' ἐγένοντο
χαλκείη γενεή, πολυτρόπῳ ὀλετῆρες ἀνδρῶν,
οἳ πρῶτοι κακοεργὸν ἐχαλκεύσαντο μάχαιραν
ἠνορέῃσιν, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτῆρων.
τότε μισητὰ μὲν ἔργα κείνων γε βροτῶν ἀνδρῶν,
ἔπλαθ' ὑπουρανίη. ταύτῃσι δ' ἄρα νάσατο χώρῃσι
μήχιστον γενυχὴν ἐπιφαίνεται ἀνθρώποισι
πηθών, ἐγγὺς ἐοῦσα πολυσκέπτοιο βοώτου.
ἦ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ὤμων εἱλίσσεται ἀσπὶς
ἀξιτορῆ πτερυγι, πολυγνάμπτῳ δ' αὖτε καλεῖται.
τόσσον μὲν μεγέθει, τοίη δ' ἐγκείμενος ἄγλη,
οἷος γε μεγάλης ἀρετῆς ὑποφαίνεται ἄκτου.
δεινὴ γὰρ κείνη, δειναὶ δὲ οἱ ἐγγύθεν εἰσὶν
ἀστέρες ὀκ αὐτός γε ἰδὼν ὑπὸ κεμάρεσθαι.
οἷός οἱ πολὺν ὦμον ἔχει καλός τε μέγας τε,
εἷς μὲν ὑπ' ὠμαίῳ, εἷς δ' ἰξυόθεν κατιόντων,

ἄλλος

Seraq; ab excelsis descendens montibus, ore
Velato, tristisq; genas abscondita ripa,
Nulliusq; larem, nullos adit illa penates.
Tantum cum trepidum uulgus cœtusq; notauit,
Incipit, Ô patrum soboles oblita priorum
Degeneresq; habuit semperq; habitura minores:
Quid mē nunc habitus super & mala uota uocatis?
Quærenda est sedes nobis. noua secula uestra
Artibus indomitis tradam, celeriq; cruento.
Hæc effata, super montes abit alite cursu,
Attonitos linquens populos, grauiora pauentes.
Aerea sed postquam proles terris data, nec iam
Semina uirtutis, uitijs demersa, resistunt:
Quisq; priora tenet uestigia, quisq; secunda.
Ferriq; inuenta mens est lætata metallo,
Polluit & Taurus mensis, assuetus aratro:
Deseruit propere terras iustissima Virgo,
Et cœli sortita locum, qua proximus illi
Tardus in occasum sequitur sua plaustra Bootes.
Virginis at placidæ præstanti lumine signat
Stella humeros, Helicen nec clarior ambit
Quæq; micat, caudaq; armum præfulget ad ipsum,
Quæq; priora tenet uestigia, quæq; secunda
Clunibus hirsutis & quæ sua sidera reddit.
Namq; aliæ, quibus expletum ceruixq; caputq;,
Vatibus ignotæ priscis sine honore feruntur.

Cice. Et natos Geminos inuiſes ſub caput Arcti
Subiectus medio eſt Cancer, pedibusq; tenetur
Magnus Leo, tremulam quatiens è corpore flammã.
German. Huic ubi contigerit Phœbi uiolentior axis
Accenſa in Cancro iam tunc geminabitur æſtas,
Tunc lymphæ tenues, tunc eſt triſtiſsima tellus,
Et denſas lætus ſegetes bene condit arator.
Ne mihi tunc tenuis pulſet uaga cærula puppis.
Dem potius uentis excluſo uela rudente,
Excipiamq; ſinu Zephyris ſpirantibus auras.

Cice. Sub læua Geminorum obductus parte feretur
Aduerſum caput, huic Helice truculenta tuetur.
At Capra læuum humerum clara obtinet.
German. Nomina præterea ſecum trahit una, putata
Nutrix eſſe Iouis.
Cice. Verum hæc eſt magno atque illuſtri prædita ſigno.
Contrà Hœdi exiguum iaciunt mortalibus ignem.
Cuius ſub pedibus,
Corniger eſt ualido connixus corpore Taurus.
German. Et caput & ſcapulas, nares & cornua Tauri
Fronte micant Hyades, quæ cornua ſumma ſiniſtri

Summa

ἄλλος δ' ὀραίοις ὑπὸ γόνασιν. ἀλλ' ἄρα πάντες
ἅπλοοι ἄλλοθεν ἄλλος ἀϋωνυμίη φορέονται.
κρατὶ δὲ οἱ δίδυμοι, μέσῃ δ' ὑπὸ καρκῖνος ὄδῃ.
πόσσι δ' ὑπ' ἀμφοτέροισι λέων ὑπὸ καλὰ φαείνει.

ἕνθα μὲν ἠελίοιο θερείστατοί εἰσι κέλευθοι·
αἱ δέ τε σὺν ἀσαχέων κενεαὶ φαίνονται ἀῶραι,
ἠελίῳ τὰ πρῶτα σὺν ἑρχομένοιο λέοντι.
τῇμος δὲ κελάδοντες ἐτησίαι ὄβριμοι πόντῳ
ἀθρόοι ἐμπίπτουσι. τὸ δὲ πλόον ὄφρα ἕλῃ κώπῃς
ὥριον. ὄβριμαί μοι ἀρέσκοιεν τότε νῆες.
εἰς αὔεμον δὲ τὰ πηδὰ κυβερνητῆρες ἔχοιεν.
εἰ δέ τοι ἡνιοχόν τε καὶ ἀστέρας ἡνιόχοιο
σκέπτεσθαι χάρις ὀκέοι, καί τοι φάος ἦλυθεν αἰγὸς
ἀῶρος, ἠδ' ὀρίφων, εἴτ' εἰν ἁλὶ πορφυρέῃσιν
πολλάκις ἐσκέψαντο κεδαιομένους ἀνθρώπους,
αὐτὸν μὴ μιν ἅπαντα μέγαν δίδυμον ὑδὶ λαῖτ
λειπλιμένον δίκεις. ἑλίκης δὲ οἱ ἄκρα κάρηνα
αὐτία δινεύει. σκαιῷ δ' ἐπελήλαται ὤμῳ
αἰξ ἱερή. τὴν μέν τε λόγος δίδυμα ζόην ἔχειν.
ὠλενίῃ δέ μιν αἶγα δίδυς καλέουσ' ὑποφῆτις.
ἀλλ' ἡ μὲν πολλή τε καὶ ἀγλαή, οἱ δὲ οἱ αὐτοὶ
λεπτὰ φαείνοντες ὀρίφοι καρπὸν ἔχειρος.
πάρ ποσὶ δ' ἰυϊόχου κεραὸν πεπήγοτα ταῦρον
μαίεσθαι. τὰ δέ οἱ μάλ' ἐοικότα σήματα κεῖται·
τοίη οἱ λιφαλὴ διακέκριται. ὀδέ τις ἄλλῳ

σήματι τεκμήραιτο κάρη Βοός. οἱ μὲν αὐτοὶ
ἀστέρες ἀμφοτέρωθεν ἑλισσόμενοι τυπόωσι.
καὶ λίθῳ κείνῳ ὄνομ' εἴρηται. ὃς δέ τοι αὖτως
νήκεστοι νάσσες. τὰ μὲν ῥ' ὑδὶ παντὶ μετώπῳ
ταύρου βεβλέατ', λαιὸς δὲ κεράστου ἄκρου,
καὶ πόσα δ' ἐξιτόμου πλατέιμνον ἰμάσχοιο,
εἰς ἀσπὶς ἐπέχει. σωιελυλάμενοι δὲ φέρονται.
ἀλλ' αἰεὶ ταῦρου πεφιρέσερου ἰμάσχοιο
εἰς ἑτέρου καταβλῶσι, ὁμιλυσίη πόρ αὐελθών·
ὃς δ' ἄρα ληφῆος μογερὸν γόνυ ἰασίλαο
αὖτως ἄῤῥηκτον κατακείσεται, ἀλλ' ἄρα τῆ γε
οὐρανὸν εἰς ὄνομ' ἦλθεν, ἐπεὶ λιὸς ἐγγύθεν ἦεν.
αὐτὸς μὴ κατόπισθεν ἰὼν ἰωσσόριος ἄρκτου
ληφεύς, ἀμφοτέρας χεῖρας τανύοντι ἐοικώς.
ἴσκει οἱ σάθμη νεάτης ἀκτείνετ' ὀρῆς

ὃν πόλας ἀμφοτέρας, ὅσον ποδὸς ὃν πόδα τείνει.
αὐτὰρ ἀπὸ ζώνης ὀλίγον κε μεταβλέψειας,
πρώτιον ἱέμενον καμπὶν μεγάλοιο δράκοντος.
τὸν ἄρα δαιμονίη πεποικιλύνδετ', ὀμάλα πολλὴ
νυκτὶ φαεινομένη παμμιγίδι, καὶ σιέπεια.
ὀ γὰρ μιν πολλοὶ καὶ ἐπημοιβοὶ γανόωσιν
ἀστέρες. οἱ μὲν πᾶσαν ὑπ' ἀῤῥήδιν σιχόωσιν.
οἱ δὲ λιπὶδι θύρσου γ' ὑπὸ δ' ἀφαρῆαν
δικλίδ' ὑπὸ πλήσαντες αὐακρώσιν ὀχῆες,
τοὶ δ' ἄρι μοναξ ὑποκείμενοι ἰνδάλλονται

ἀστέρου,

Summa tenent. ſub hæc eadem ueſtigia dextra
Aurigæ, mediáq; ligant compagine. diuus
Myrtilus exoriur, ſummo cum piſcibus ore
Totus cum Tauro lucet, ruit oceano Bos,
Ante ſuper terras cum fulget Myrtilus ore.
Has Græci ſtellas Hyadas uocitare ſuerunt. Cice.

Iaſides etiam cœlum cum coniuge Cepheus German.
Aſcendit, totáq; domo, quia Iuppiter auctor
Eſt generis: prodeſt maieſtas ſæpe parentis.
Ipſe breuem patulis manibus ſtat poſt Cynoſuram:
Namq; ipſum ad tergum Cynoſuræ uertitur Arcti. Cice.
Diducto paſſim quantum latus à pede dextro, German.
Cepheus extremam tangit Cynoſurida caudam,
Tantundem à læuo diſtat minor. utraq; iungit
Regula, Cepheos ueſtigia baltheus ambit.

(Hunc antecedit) obſcura ſpecie ſtellarum Caſſiepia. Cice.
Clara, etiam pernix, cœlo cum luna refulget. German.
Sed breuis & paucis decorata in ſidere flammis,
Qualis ferratos ſubicit clauicula dentes,
Succutit & foribus præducit uincula clauſtri:
Talis diſpoſitis ſtellis, ipſa horrida uultu
Sic tendit palmas, ceu ſit planctura relictam
Andromedam, meritæ non iuſta piacula matris.

Cice. Hanc autem illuſtri uerſatur corpore propter,
Andromede fugiens aſpectum mœſta parentis.
German. Nec procul Andromade, totã quam cernere nondum
Obſcura ſub nocte licet, ſic emicat ore,
Sic magnis humeris candens nitet, ac media ambit
Ignea ſubſtricta fulget qua zonula palla.
Sed pœnæ facies remanet, diſtrictáq; pandit
Brachia, ceu magni teneantur robore ſaxi.

Cice. Hinc Equus ille iubam quatiens fulgore micanti
Summum contingit caput aluo, ſtellaq; iungens
Vna tenet duplices communi lumine formas,
Aeternum ex aſtris cupiens connectere nodum.
German. tres armo, ſed latera æquis
Diſtingunt ſpacijs. capiti triſtiſſima forma,
Et ceruix ſine honore obſcuro lumine ſordet.
Spumanti mandit ſed quæ ferus ore lupato,
Et capite & longa ceruice inſignior exit
Stella nitens armis, lateriq; ſimillima magno.
Nec totam ille tamen formam per ſingula reddit,
Primo præſtat Equo, medio rapta ordine membra
Deſtituent uiſus, radijs hinc ſurgit imago.
Gorgonis hinc proles in Pierio Helicone
Vertice cum ſummo nondum decurreret unda
Muſæos fontes dextri pedis ictibus hauſit:
Inde liquor genitus nomen tenet Hippocrenen,
Fontes nomen habent. ſed Pægaſus æthere ſummo

Velo-

ἀστέρες, πολὶ αὖτως ὀλίγων ἀφτείνεται ὤμων.
ὀργυιὴ φαίνεσκεν αὐιάζειν ὠδὶ παλί.
αὐτὸς γὰρ μὰκεῖνο μυλίνδεται αὐνὸν ἄγαλμα
αὐθρωμέδης, ἐπὶ μητρὶ κεκασμένον. ἄστε μάλ' οἴω
νύκτα παρισκέψασθαι, ἵν' αὐτίκα μᾶλλον ἴδηαι,
τοίη ἡ μεφαλὴ, τοῖοι δὲ οἱ ἀμφοτέρωθεν
ὦμοι, καὶ πόδες ἀκρότατοι, ἠὲ χάματα πάντα,
ἀλλ' ἐμπης καὶ κεῖσε διαμενέει τετάνυσται.
δέσμὰ δέ οἱ κεῖται καὶ ἐν ἀρανῷ. αὖδ' αὖέχονται
αὐτὸς πεπαμένα πάντ' ἤματα χεῖρες ἐκεῖναι.
ἀλλ' ἀρ' οἱ γε μὴ κρατὶ πέλωρ ἐπελήλατ' ἵππος,
γαστέρι νειαίρῃ. ξυνὸς δ' ὣς λάμπεται ἀστὴρ,
τὸς μὲν ἐπ' ὀμφαλίῳ, ἕλ δ' ἐχατόονθε καρήνῳ.
οἱ δ' ἄρ' ἐλ τρεῖς ἄλλοι ὣς πλευρᾶς τε καὶ ὦμους
ἵππου, διακανόωσι διαστείλουσι πέλεθρα,
καλοὶ καὶ μεγάλοι. μεφαλὴ δ' οἱ ὀδὲν ὁμοίη,
ὀδ' αὐχὴν δολιχός πῃ ἐών. ἀτὰρ ἕκατος ἀστὴρ
αὐθομαδὴς γύου καὶ κεν πεζοτόροις ὁρίσειε
τετράσιν, οἵ μιν ἔχουσι πορίσκεπτοι μάλ' ἐόντες.
ὀδ' ὅγε τετράπος ὀδίν. ἀπ' ὀμφαλέος γὰρ ἄκρου
μεσσόθεν ἡμιτελὴς πολιτέλλεται ἱερὸς ἵππος.
κεῖνον δὴ καὶ φασὶ καθ' ὑψιλὸν ἑλικῶνα
καλὸν ὕλαον ἀγαγεῖν διὰ δὲ ἵππου κρίνης.
ὀ γὰρ πεζὸς ἑλικὼν ἄκρος κατελείβετο πηγαῖς,
ἀλλ' ἵππος μιν ἔτυψε. τὸ δ' ἀθρόον αὐτόθεν ὕδωρ
ὀξέχυτο πληγῇ πεζοτόρου ποδός. οἱ δὲ νομῆες

πρῶτοι κεῖνο ποτὸν δ' ἰεφήμισαν ἵππα κελεύειν,
ἀλλὰ τὸ μὴν πέτρης ἀκλείβετ'· ὀδίποτ' αὐτὸ
θεσπιέων ἀνδρῶν ἐκὰς ὄψεαι. αὐτὰρ ὁ ἵππος
γνώσιος εἰλεῖτ'. ἰαύει τοι, πάρα δηΐσεσθαι
αὐτοῦ καὶ κρισῖο θοώταται εἰσὶ κέλευθοι.
ὅς ῥά τε καὶ μήκιστα διωκόμενος πολὺ λύκλα,
ὀδὲν ἀφαυρότερον προχάει λιπποσεί[ν]ος ἀῆτος.
αὐτὸς μὲν νωθὴς καὶ ἀνάσσερος οἷα σελήνη
σκέψαθαι. ζώνη δ' ἂν ὁμῶς ὣς τε μήραιο
ἀνδρομέδης, ὀλίγον γὰρ ὑπὸ αὐτῷ ἐσίρηκε.

μετόπι δὲ τρίβει μέγαν οὐρανόν, ἢ χίπορ ἄκραι
χηλαὶ, καὶ ζώνη πολυτέλλετ' ὠρίωνος.
ἔστι δέ τοι καὶ ἔτ' ἄλλο τετυγμένον ἐγγύθι σῆμα
νειόθεν ἀνδρομέδης, τόδ' ὠδῖνι τρισὶν ἐσάθμητ'
δελτωτὸν πλευρῇσιν, ἰσαιομένῃσιν ἐοικὸς
ἀμφοτέρῃς. ἦδ' ὅτι τόσσον, μάλα δ' ὀξὺν ἑτοίμη
εὑρέσθαι. πολὺ γὰρ πολέων ὀνάστερός ἐστι,
τ, ὀλίγον κρισῦ νοτιώτεροι ἀστέρες εἰσίν.
οἵδ' ἄρ' ἔλι ποτόρῳ, ἐπὶ δ' ἐν πεδολῇσι νότοιο
ἰχθύες. ἀλλ' αἰεὶ ἑτέρου προφερέστερον ἄλλο,
καὶ μᾶλλον βορέαο νέον κατιόντος ἀκούει.
ἀμφοτέρῳ δίσφεω ἀκτείνετ' ἦύτε δεσμὰ
ὀραίῳ ἑκάτερθεν ὑπ' χερῶ εἰς ἑνὶ ἰόντω.
καὶ τὰ μὲν εἰς ἀσπὶς ἐπέχει καλός τε μέγας τε,
ἣν ῥάτε καὶ σώδεσμον ὑπ' ὀραίου καλέεσθαι.

ἀνδρομέδης

Veloces agitat pennas, & ſidere gaudet.
Exim contortis Aries cum cornibus hæret Cice.
qui longe maxima torret,
Orbis & ad finem ſpacijs non tardior ipſe
Peruenit, quàm Lycaonis Arctos.
Claraq; non illi eſt facies, nec ſidera poſſunt,
Officiat ſi Luna, ſua uirtute nitere,
Sed quærendus erit zonæ ratione micantis.
hanc ſubter poßis cognoſcere ſultum: Cice.
Iam cœli mediam partem terit, ut prius altæ
Chelæ, tum pectus quod cernitur Orionis.
Et prope conſpicies paruum ſub pectore claro
Andromedæ ſignum. Deltoton dicere Graij
Quod ſoliti, ſimili quia forma littera claret.
Huic ſpacio ductum ſimili latus extat utrunque,
At non tertia pars lateris. nam non minor illis,
Sed ſtellis longe denſis præclara relucet.
Inferior paulò eſt Aries, & flamen ad auſtri
Inclinatior. atq; etiam uehementius illi
Piſces, quorum alter paulo prælabitur ante,
Et magis horriſonis Aquilonis tangitur alis.
Atq; horum & caudis duplices uclut eſſe catenæ
Dicantur, ſua diuerſæ per lumina ſerpunt,
Atq; una tandem in ſtella communiter hærent,
Quam ueteres ſoliti cœleſtem dicere Nodum.
Andromedæ læuo ex humero ſignum

Ac positum poteris suprà cognoscere piscem.
Et pedibus uatum summo natum Ioue Perseum,
Quos humero retinet defixo corpore Perseus,
Qui summa ab regione Aquilonis flamina pulsant.
Hic dextram ad sedes intendit Cassiopeiæ,
Diuersosq; pedes uinctos talaribus aptis.
Puluerulentus uti, de terra lapsu' repente
In cœlum uictor magnum sub culmine portat.
At propter læuum genu omni ex parte locatas
Paruas Vergilias tenui cum luce uidebis.
Hæ septem uulgò perhibentur more uetusto
Stellæ, cernuntur uero sex undiq; paruæ.
At non interijsse putari conuenit unam,
Sed frustra temere à uulgo ratione sine ulla
Septem dicier, ut ueteres statuere poetæ,
Aeterno cunctas æuo qui nomine dignant.
Alcyone, Meropéq;, Celeno, Taygetéq;,
Electre, Steropéq;, simul sanctissima Maia.
Hæ tenues paruo labentes lumine lucent.
At magnum nomen signi clarumq; uocatur,
Propterea quòd & æstatis primordia claret,
Et post hiberni præpandens temporis ortus,
Admonet ut mandent mortales semina terris.
Inde Fides leuiter posita & conuexa uidetur,
Mercurius paruus manibus quam dicitur olim
Infirmis fabricatus, in alta sede locasse.
Quæ genu ad læuum Nisi delapsa resedit,
Atq; inter flexum genu & caput alitis hæsit.

Nanq;

αὐδρομέδης δ' ἑ τοι ὦμος ἀριστερὸς ἰχθύος ἔστω
σῆμα βορειοτόρω. μάλα γὰρ νύ οἱ ἐγγύθεν ὄσσε.
ἀμφότεροι δὲ πόδες γαμβρῷ ὦπασημαίνοιεν
πορσέως, οἵ ῥά οἱ αἰεὶ ἐπωμάδιοι φορέονται.
αὐτὰρ ὄγ' ἐν βορέῃ φέρεται πολυμήκετος ἄλλων.
καί οἱ δεξιτερὴ μὲν ὑπὲρ κλισμοῦ τετάνυσται
πτυχερίσι δίφροιο. τὰ δ' ἐν ποσὶν οἷα διώκων
ἴχνια μηκύνει, κεκονισμένος ἐν δ' ἰῇ πατρί.
ἄγχι δὲ οἱ σκαιῆς ὦπι γνύθος ἧλιβα πᾶσαι
πληϊάδες φορέονται. ὁ δ' ὀμάλα πολλὸς ἁπάσης
χῶρος ἔχει. καὶ δ' αὐτὰρ ὦπι κέφαλῇ ἀφαυρή.
ἑπτάπορος δή τοί γε μετ' ἀνθρώπους ὑδέονται,
ἐξ οἱαίπορ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν.
ὀμφή πως ἀπόλωλεν ἀπορθήνου ἐκ δηΐου ἀστήρ,
ὅς ῥ' ἔκ καὶ γλυκερῆθεν ἀκούομεν. ἀλλὰ μάλ' αὔτως
εἴρηται. ἑπτὰ δὲ κῆναι ὑπερρήδην καλέονται,
ἀλκυόνη, μερόπη τε, κελαινώτ', ἠλέκτρηΐτε,
καὶ σεροπή, καὶ ταϋγέτη, καὶ πότνια μαῖα.
αἱ μὲν ὁμῶς ὀλίγαι τε ἀφεγγέες· ἀλλ' ὀνομάσαι
ἦρι καὶ ἐσπερίαι, ζεὺς δ' αἴπυς, εἰλίσσοντες,
ὅς φασι καὶ θέρεος τε χείματος ἀρχομένοιο
σημαίνειν ἐκέλευσεν, ἐπερχομένου τ' ἀρότοιο.
νὺξ χέλυς, ἥτ' ὀλίγη. τλῶσ' ἀρ' ἔπι τε πρὸς λίνου
ἑρμείας ἐτόρησε. λύρῃ δέ μιν εἶπε λέγεσθαι.
καὶ δ' ἔθετο πρὸ πάροιθεν ἀπορθέος ἠελίοιο,
οὐρανὸν εἰσαναγών. τὸ δ' ὦπι σκελέεσσι πέτηλον

γόνατα

γόνατι οἱ σκαιῷ πελάει. λιφαλὴ γέμλν ἄκρη
αὐτιπέρλω ὄρνιθος ἑλίασετ, ἡδὲ μεσηγὺ
ὀρνιθέης λιφαλῆς καὶ γόνατος ἐσήρικται.
ἤτοι γὰρ καὶ ζλωὶ πταιρέχει αὐόλος ὄρνις.
ἀλλ' ὁ μὲν ἠρόεις. τὰ δὲ οἱ ὠὴτετρήχωτ
ἄστρασιμ, ὄζλι λίλω μεγάλοις, ἀτὰρ ὃ μ̓ ἀφαυροῖς.
αὐτὰρ ὅγ' ὀυλιόωντι ποτλὼ ὄρνιθι ἐοικὼς
ὄρνιθος εἰς ἑτόρλω φέρετ, ἡ δ' ἀριστερὰ χειρὸς
λιηφῆος ταρσοῖο τὰ λεξιὰ πείρατα τείνομ.
λαιῇ δὲ πτερυγι σκαρθμὸς πταρίκλιτ ἵππος.
τὸμ δὲ μετασκαίροντα λύ' ἰχθύες ἀμφλνέμοντ
ἵππομ. πὰρ δ' αὖτα οἱ κεφαλῇ χεὶρ ὑδροχόοιο
λεξιτερὴ τετάνυθ'. ὅδ' ὀπίσθερος αἰγοκερῆος
τέλλετ. αὐτὰρ ὅγε πρότερος ζ νειόθι μᾶλλομ,
λίκλιτ αἰγόκερως, ἵνα πρέπετ' ἠελίοιο.
μὴ κείνῳ γ̓ὶ μλωὶ πολιηλύζοιο θαλάσσης
πεπταμλώῳ πελάγει κεχλιμλώς, ὅτέκεν ἠοῖ

πολλὼ πειρλώειας, ἐπεὶ ταχινώτατοί εἰσιμ,

ὅτ' αὖ τοι νυκτὸς πεφοβημλώῳ ἐγγύθεν ἠὼς
ἔλθοι, ἢ μάλα πολλὰ βοωμλώῳ. οἱδ' ἀλεγεινοὶ
τῆμος ὠιῤῥήσασι νότοι, ὁπότ' αἰγοκερῆϊ
συμφέρετ' ἠέλιος. τότε λὴ κρύος ἐκ λιός ὄτι
ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερομ. ἀλλὰ ζ ἔμπης

ἤλη

Nanq; eſt Ales auis, lato ſub tegmine cœli
Quæ uolat, & ſerpens geminis ſecat aëra pennis.
Altera pars huic obſcura eſt, & luminis expers:
Altera nec paruis nec claris lucibus ardet,
Sed mediocre iacit quatiens è corpore lumen.
Hæc dextram Cephei dextro pede pellere palmam
Geſtit, iam uero clinata eſt ungula uehemens
Fortis Equi propter pennati corporis alam.
Ipſe autem labens multis Equus ille tenetur
Piſcibus. hinc ceruix dextra mulcetur Aquari.
Tum gelidum ualido de corpore frigus anhelans,
Corpore ſemifero magno Capricornus in orbe,
Quem cum perpetuo ueſtiuit lumine Titan
Brumali flectens contorquet tempore curſum:
Hoc caue te ponto ſtudeas committere menſe.
Nam non longinquum ſpacium labêre diurnum,
Non hyberna cito uoluetur curriculo nox.
Humida non ſeſe ueſtris aurora querelis
Ocyus oſtendet, clari prænuncia ſolis:
At ualidis æquor pulſabit uiribus auſter,
Tum fixum tremulo quatietur frigore corpus.
Sed tamen anni iam labuntur tempore toto,
Nec cui ſignorum cedunt, neq; flamina uitant,
Nec metuunt canos minitanti murmure fluctus.
Atq; etiam ſupero naui pelagoq; uagato
Menſe, Sagittipotens ſolis tum ſuſtinet orbem.

Nam

Nam iam cum minus exiguo lux tempore præsto est,
Hoc signum ueniens poterunt prænoscere nautæ.
Iam prope præcipiti ante licebit uisere nocti,
Vt sese ostendens emergat Scorpius alte,
Posteriore trahens flexum ui corporis arcum.
Iam supra cernes Arcti caput esse minoris,
Et magis erectum ad summum uersarier orbem.
Tum sese Orion toto iam corpore condit
Extrema prope nocte, & Cepheus conditur ante,
Lumborum tenus à palma depulsus ad undas
Hic miß iacet una sagitta
Quam propter nitens penna conuoluitur ales,
Et clinata magis paulo est Aquilonis ad auras.
At propter se Aquila ardenti cum corpore portat,
Ignifrum mulcens tremebundis æthera pennis,
Non nimis ingenti cum corpore, sed graue mœstis
Ostendit nautis perturbans æquora signum.
Tum magni currens Capricorni corpora propter
Delphinus iacet, haud nimio lustratu' nitore,
Præter quadruplices stellas in fronte locatas,
Quas interuallum binas disterminat unum,
Cætera pars læte tenui cum lumine serpit.
Illæ quæ fulgent luces ex ore coruscо,
Sunt inter partes gelidas Aquiloni locatæ,
Atq; inter spacium & læti uestigia solis.
At pars inferior Delphini fusca uidetur,

Inter

ἤλῃ παύτ' ϕάιαυτον ὑπὸ σείρησι θάλασσα
πορφύρει. ἤπειροι δὲ κολυμβίσιν αἰθύῃσι
πολλάκις ἐκ νηῶν πέλαγος πολιπαπαίνοντοι
ἥμεθ' ἐπ' αἰγιαλὸς τετραμμένοι· οἱ δέ μ' ὀπίσσω
μυρίζοντες. ὀλίγον δὲ σφᾶς ξύλον ἄϊδ' ὀρύκει.
ὃς δ' αὖ ὠθεῖ πρότερος γε θαλάσσῃ πολλὰ πεπονθώς,
τόξον ὅτ' ἠέλιος μαίῃ καὶ ξυντῆρα τόξου,
ἑσπέριος κατάγοιο, πεποιθὼς ὀπίπνυκτι.
σῆμα δέ τοι κείνης ὥρης καὶ μῆνος ἐκείνου
σκορπίος αὐτέλλων εἴη πυμάτης ὑπὸ νυκτός.
ἦρι γὰρ μέγα τόξον ἀνέλκεται ἐν γυάθοι κούτεος
τοξότης. ὀλίγον δὲ πρόσθεν ἵσταται αὐτοῦ
σκορπίος αὐτέλλων. ὃς δ' ἂν ἔρχεται αὐτίκα μᾶλλον.
τῆμος καὶ μεφαλὴ κωπόσθιος ἀκρόθι νυκτὸς
ὕψι μάλα προχάει. ὁ δὲ δύεται ἠῶθι πρὸ
ἀθρόος ὠρίωνος, κηφεὺς δ' ἀπὸ χειρὸς ἐπ' ἰξίων.
ἔστι δέ τις πρότερος βεβλυμένος ἄλλος ὀϊστός,
αὐτὸς ἄτερ τόξου. ὁ δέ οἱ πρὸ πέτεται ὄρνις
ἀστέρος βορέω. χειμόθεν δέ οἱ ἄλλος ἀήτης,
ὃ τόσσος μεγέθει. χαλεπὸς χίμων δ' ἁλὸς ἐλθεῖν
νυκτὸς ἀπορχομένης· καί μιν καλέουσιν ἀήτην.
μελφὶς δ' ὁμάλα πολλὸς ὑπὸ πρέχει αἰγοκερῆϊ,
μεσσόθεν ἠρώων. τὰ δέ οἱ πόδι τέσσαρα κεῖται
γλίσχρα προβολάδην· δύο, πὰρ δύο πεπτηῶτα.
καὶ τὰ μὲν ἐν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο
μεσσηγὺς κέχυται. τὰ δὲ νειόθι τέλλεται ἄλλα

πολλὰ

πολλὰ μετάξυ νότοιο καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

λόξῳ μὲν ταύροιο τομὴ ὑποκέκλιται αὐτὸς
ὠρίων. μὴ κεῖνον ὅτις καθαρῇ ἐπιδέρκεται ὄψει
ὑψοῦ ἐπ' ἠῶτα πτερόεντα, ἀλλὰ πεποίθοι
οὐρανὸν εἰς ἁνιόχοιο προφερέστερα θήσασθαι.
τοῖο καὶ φραδαὶ ἀειρομένῳ ὑπὸ νότῳ
φαίνεται ἀμφοτέροισι κύων ὑπὸ ποσσὶ βεβηκώς
ποικίλος. ἀλλ' ὁ πάντα περφασμένος, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν
γαστέρα κυανέῳ πολιτέλλεται. ἣ δὲ οἱ ἄκρη
ἀστέρι βεβλήται λιγυρῷ γόνυ. ὃς ῥα μάλιστα
ὀξέα σειριάει, λιαὶ μιν καλέουσ' ἄνθρωποι

σείριον, ὅν ῥ' ἐπὶ κεῖνον ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντα
φυταλιαὶ ψεύδονται ἀναλδέα φυλλιόωσαι.
ῥεῖα γὰρ ὃν κρίνει δολιχὰς ὀχὺς ἀίξας.
οὐ τὰ μὲν ἔρρωσε, τὰ δὲ φλόον ὤλεσε πάντα.
κεῖνο καὶ καπτόντος ἀκόμην. οἱ δὲ οἱ ἄλλοι
σημ' ἔμμεναι μελέουσιν ἐλαφρότεροι πορέοντες.

ποσὶ

Inter ſolis iter, ſimul inter flamina uenti,
Viribus erumpit quà ſummi ſpiritus auſtri.
Exinde Orion obliquo corpore nitens,
Inferiora tenet truculenti corpore Tauri.
Quem qui ſuſpiciet in cœlum nocte ſerena,
Latè diſperſum non uiderit, abdita uero
Cætera ſe ſperet cognoſcere ſigna poteſſe.
Nanq; pedes ſubter rutilo cum lumine claret,
Feruidus ille Canis ſtellarum luce refulgens.
Hunc tegit obſcuris ſubter præcordia ueſper.
Ver toto ſpirans rabido de corpore flammam,
Aeſtiferos ualidis erumpit flatibus ignes,
Totus ab ore micans iacitur mortalibus ardor.
Hic ubi ſe pariter cum ſole in lumina cœli,
Extulit, haud patitur foliorum tegmine fruſtra
Suſpenſos animos arbuſta ornata tenere.
Nam quorum ſtirpes tellus amplexa prehendit,
Hæc augens anima uitali flamina mulcet.
At quorum nequeunt radices findere terras,
Denudat folijs ramos & cortice truncos.
Hunc propter, ſubteráq; pedes, quos diximus ante,
Oriona, iacet leuipes Lepus: hic fugit, ictus
Horrificos metuens roſtri tremebundus acuti:
Nam Canis infeſto ſequitur ueſtigia curſu.
Præcipitantem agitans, oriens iam deniq; paulum,
Curriculum nunquam defeſſo corpore ſedans.

At Canis ad caudam ſerpens prælabitur Argo,
Conuerſam præ ſe portans cum lumine puppim,
Non aliæ naues ut in alto pandere proras
Ante ſolent, roſtro Neptunia prata ſecantes,
Sed conuerſa retro cœli ſemper loca portat.
Sicut cum cœptant tutos conſtringere portus,
Obuertunt nauem magno cum pondere nautæ.
Aduerſamq́; trahunt optata ad littora puppim.
Sic conuerſa uetus ſuper æthera uertitur Argo,
Atq; uſque à prora ad cœlum ſine lumine malum,
À malo ad puppim cum lumine clara uidetur,
Inde gubernaclum diſperſo lumine fulgens
Clari poſteriora Canis ueſtigia condit.
Exin ſemotam procul in tutoq́; locatam
Andromedam, tamen explorans fera quærere Piſtrix
Pergit, & uſque ſitam ualidas Aquilonis ad auras
Cærula ueſtigat, finita in partibus auſtri.
Hanc Aries tegit, & ſquammoſi corpore Piſces,
Fluminis illuſtris tangentem corpore ripas,
Nanq; etiam Eridanum cernes in parte locatum,
Cœli, funeſtum magnis cum uiribus amnem,
Quem lachrymis mœſtæ Phaëtontis ſæpe ſorores
Sparſerunt, letum mœrenti uoce canentes.
Hanc Orionis ſub læua cernere planta
Serpentem poteris, proceraq́; uincla uidebis,
Quæ retinent Piſces caudarum parte locata.

Flumine

ποσὶ δ' ὠρίων ὑπὸ ἀμφοτέροισι λαγωὸς
ἐμμενὲς ἥματα πάντα διώκετ'. αὐτὰρ ὄγ' αὖτε
σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετόπιος ἐοικώς,
καί οἱ ἐπαντέλλει, καὶ μιν κατιόντα διώκει.

ἡ δὲ κυὼς μεγάλοιο κατ' ὀρθὸν ἕλκετ' ἀρούρας
πρυμνόθεν. ἀστὴρ γάρ τοι ἐν οὐρανῷ ἕλκος εἰσὶ κέλευθοι,
ἀλλ' ὄπιθεν φέρετ' οὐρὴ τετραμμένη. οἷα δ' αὐτὰρ
νῆες, ὅταν δὴ ναῦται ὑπὸ πρέψωσι κορώνῃ
ὅρμου ὑπερχόμενοι, τῇ δ' αὐτίκα πᾶς ἀνακόπτει
νῆα, παλιρροθίῃ δὲ καθάπτεται ἠπείροιο.
ὣς ἄρα τε πρύμνηθεν ἰηχοῦς ἕλκετ' ἀρούρας.
ἡ τὰ μὲν ἠερίη ἡ αὐάστερος, οἷα παρ' αὐτὸν
ἴσον ἀεὶ πρώρης, φέρεται. τὰ δὲ πάλλα φαεινή.
καί οἱ πηδάλιον κεκαλασμένον ἀστερίκτῃ
ποσὶν ὑπ' ὀραίοισι κυὼς πεπάροιθεν ἰόντος.
τῷ δέ, ἢ ὄκ ὀλίγον περ ἀπόπροθι πεπτήυῖαν
ἀνδρομέδης, μέγα κῆτος ἐπορχόμενον κατιπέυσει.
ἡ μὲν γὰρ θρῄκηθεν ὑπὸ πνοιῇ βορέαο
ἐκλιμένη φέρεται. τὸ δέ οἱ νότος ἐχθρὸν ἀγινεῖ
κῆτος, ὑπὸ κριῷ τε ἡ ἰχθύσιν ἀμφοτέροισιν,
βαιὸν ὑπὲρ ποταμὸν βεβλημένον ἀστερόεντος.
οἷον γὰρ μακεῖνο θεῶν ὑπὸ ποσὶ φορεῖται
λέπαδνον ἠριδανοῖο πολυκλαύστου ποταμοῖο.

καὶ τὸ μὲν ὠρίων ὑπὸ σκαιὸν πόδα τείνει.
δεσμοὶ δ' ὄραιοι, τοῖς ἰχθύες ἄκροι ἔχονται,
ἄμφω συμφορέοντε ἀπ' ὀραίων λαβόντες.
κητείης δ' ὄπιθεν λοφιῆς ὑπὸ μίξ φορέονται,
εἰς ἓν ἐλαυνόμενοι, ἑνὶ ἀστέρι πειραίνονται
κήτεος, ὃς κείνοις πρώτη ἐπίκειτ' ἀκάνθη.
οἱ δ' ὀλίγῳ μέτρῳ, ὀλίγῃ δ' ἐγκείμενοι αὐγῇ,
μεσσόθι πηλαλίοις καὶ κήτεος ἑλίασοντες,
γλαυκὸν πεπτηῶτες ὑπὸ πλευρῇσι λαγωοῦ.
νώνυμοι. ὁ γὰρ τοίγε τετυγμένος εἰλιόλοιο
βεβλεάτῃ μελέεσιν ἐοικότες, οἷά τε πολλὰ
ἐξείης σιχόωντα παρέρχεται αὐτὰ κέλευθα
αὐτομάτων ἑτέων· τά τις αὐδρῶν ὀνέτ' ἐόντων
ἐφράσατ' ἠδ' ἑκάστῳ ἄπαντ' ὀνομασί καλέσασθαι,
ἤλιθα μορφώσας. ὁ γάρ κε διωρίσατο πάντων,
οἷά τ' ἐκπεπρωμένων ὄνομ' εἰπεῖν, οὐδὲ δαῆναι.
πολλοὶ γὰρ πάντη, πολέων δ' ὕδι ἴσα πέλοντες,
μέτρα τε καὶ χροιή, πάντες γέμεν ἀμφιέλικτοι.
τῷ δὴ καὶ ὁμηγερέας γε εἴσατο ποιήσασθαι
ἀστέρας, ὅφρ' ὧν τάξ ἄλλῳ πυκνείμενον ἄλλο
εἶδέα σημαίνοιεν, ἄφαρ δ' ὀνομασὰ γνώοιντο
ἄστρα. νῦ δ' οὐκέτι νηῶν ὑπὸ θαύματι τέλλεται ἀστήρ,
ἀλλ' οἱ μὲν καθαροῖς γεγαρηρότες εἰλιόλοισι
φαίνονται. τοῖσδ' ἔνερθε δ' ἰωκομένοιο λαγωοῦ
πάντα μάλ' ἠερόεντα, καὶ οὐκ ὀνομασὰ φέρονται.
νειόθι δ' αὐγοκερῆος ὑπὸ πνοιῇσι νότοιο

ἰχθῦς

Flumine mixta retro ad Piſtricis terga reuerti.
Hinc una ſtella uertuntur, quam iacit ex ſe
Piſtricis ſpina ualida cum luce refulgens.
Exinde exiguæ tenui cum lumine multæ
Inter Piſtricem fuſæ ſparſæq; uidentur
Atq; Gubernaclum ſtellæ, quas contigit omneis
Formidans acrem morſum Lepus. his neq; nomen
Nec formam ueteres certam ſtatuiſſe uidentur.

Nam quæ ſideribus claris natura poliuit,
Et uario pinxit diſtinguens lumine formas,
Hæc ille aſtrorum cuſtos ratione notauit,
Signáq; ſignauit cœleſtia nomine uero.
Has autem quæ ſunt paruo ſub culmine fuſæ,
Conſimili ſpecie ſtellas pariliq; nitore,
Non potuit nobis nota clarere figura.

Voluitur inferior Capricorno Piſcis ad Auſtrum,
Piſtricem obſeruans, procul illis piſcibus hærens:
At prope conſpicies experteis nominis omnes

Inter Piſtricem & Piſcem quem diximus Auſtri,
Stellas ſub pedibus ſparſas radiantis Aquari.
Propter Aquarius obſcurum dextra rigat amnem,
Exiguo qui ſtellarum candore niteſcit.
È multis tum his duo late lumina fulgent.

Vnum ſub magni pedibus cernetur Aquari,
Quod ſupereſt gelido delapſum lumine fontis,
Spumiferam ſubter caudam Piſtricis adhæſit.
Aſt omnes ſtellæ perhibentur nomine aquaï.
Hic aliæ uolitant paruo cum lumine claræ,
Atque priora pedum ſubeunt ueſtigia magni
Arcitenentis & obſcuræ ſine nomine condunt,
Inde Nepæ cernes propter fulgentis acumen
Aram, quam flatu permulcet ſpiritus Auſtri,
Exiguo ſuperum quæ lumina tempore tranat.
Nam procul Arcturo eſt aduerſa parte locata,
Arcturo magnum ſpacium ſupra dedit, orbem
Iuppiter hunc paruum inferiori parte locauit:
Hic tamen æterno inuiſens loca curriculo nox,
Signa dedit nautis, cuncti quæ noſcere poſſent,
Commiſerans hominum metuendos undiq; caſus.
Nam cum fulgentem cernes ſine nubibus atris
Aram, ſub medica cœli regione locatam,
À ſumma parte obſcura caligine tectam:

Tum

ἰχθῦς ὃν κῆτος τετραμμένῳ ἠώρηται,
οἳ δ' ἀεὶ ποτόωνται. νότιον δ' ἐκ κινήσασιν.
ἄλλοι δὲ παράλλῳ ὑποκείμενοι ὑδροχοΐῃ
κύτει αἰθερίοιο καὶ ἰχθύι περέθοντι
μεσόθι, νωχελέες τ' ἀνώνυμοι· ἐγγύθι δὲ σφῶν
λεξιτόρης ἀεὶ χειρὸς ἀγαυῆς ὑδροχόοιο,
οἵη τίς τ' ὀλίγη χύσις ὕδατος ἔνθα καὶ ἔνθα
σκιδναμένη, χαροποὶ καὶ ἀνάλδεες εἰλίσσοντες.
καὶ δὲ σφῶν δύο μᾶλλον ὀρειδόμενοι φορέοντες
ἀστέρες ὅτ' ἔλθ πολλὸν ἀπήοροι, ὧδε μάλ' ἐγγύς,
εἷς μὲν ὑπ' ἀμφοτέρῃσι ποσὶ καλός τε μέγας τε
ὑδροχόος, ὁ δὲ κυανέῃ ὑπὸ κύτει ὄρῃ.
τοὺς πάντας καλέουσιν ὕδωρ. ὀλίγοι γέμεν ἄλλοι
νειόθι τοξότῃρ ὑπὸ ποτόῃσι πόδεσσι
δίνωτοὶ κύκλοι πόδα γείης εἰλίσσοντες.
αὐτὰρ ὑπ' αἰθομένῳ κέντρῳ τέρας μεγάλοιο
σκορπίος ἄγχι νότοιο θυτήριον αἰωρεῖται.
τὸ δή ῥα ὀλίγον μὲν ὕδατι χρόνον ὑψόθ' ἑόντος.

τοὔνεκα αὐτιπέρηα γὰρ ἀείρεται ἀρκτόροιο.
καὶ τῷ μὲν μάλα πολλὰ μετήορά εἰσι κέλευθοι
ἀρκτόρῳ, τὸ δὲ θᾶσσον ὑφ' ἑσπερίῃ ἅλα νεῖται.
ἀλλ' ἄρα καὶ πόθι κεῖνο θυτήριον ἀρχαίη νύξ,
ἀνθρώπων κλαίουσα πόνον, χειμῶνι ἔθηκεν
εἰνάλιον μέγα σῆμα. κεδναίομαι γὰρ ἐκείνῃ
νῆες ἀεὶ φρεσίν εἰσι. τάδ' ἄλλοθεν ἄλλα πεφάσθαι

σήματ᾽, ἐπὶ κτείρειν πολυβρόθιος ἀνθρώπους.
τῷ μή μοι πελάγει νεφέων εἰλυμένῳ ἄλλων
δύχεο μεσσόθι κεῖνο φαεσφόρον οὐρανῷ ἄστρον,
αὐτὸ μὲν αἰθέρι τε καὶ ἀγλαόν, ὕψι δὲ μᾶλλον
ξυμαίνοντι νέφει πεπιεσμένον, οἷά τε πολλὰ
θλίβετ᾽ ἀνατέλλοντος ὀπωρινοῦ Βορέαο.
πολλάκι γὰρ καὶ ἔσχε νότῳ ἔπι σῆμα πιτύσκειν
νὺξ αὐτή, μογεροῖσι χαριζομένη ναύτῃσιν.
οἳ δ᾽ εἰ μή κε πίθωνται ἐναίσιμα σημαινόσῃ,
ἄψαφά τε κῦφά τε πάντα, καὶ αἴ τι ποιήσωνται
αὐτίκ᾽ ἐλαφρότερον πέλεται πόνος. εἰ δέ κε νηῒ
ὑψόθεν ἐμπλήξει λαιψηρὸς αἰθέμοιο θύελλα,
αὖτως ἀπροφάτως, τὰ δὲ λαίφεα πάντα ταράξῃ,
ἄλλοτε μὲν κάμπαν ὑποβρυχα ναυτίλλοντες,
ἄλλοτε δέ, αἴ κε λιὸς πεφανισομένοιο τύχωσιν
δύχόμενοι, Βορέω δὲ πεφυτρύνει αἴθεμοιο,
πολλὰ μάλ᾽ ὀτλήσαντες, ὅμως πάλιν ὀρκέψαντες
ἀλλήλους ὠδῖνα. νότον δ᾽ ὠδῖσι τούτῳ
λείδιμοι μέχρι Βορῆος ἀπεστράψαντος ἴδηαι.
εἰ δέ κεν ἑσπερίης μὲν ἄλὸς κεραταύχην ἀπείρῃ
ὦμος ὅλον πλοτῆρας, ὀλίγη δέ μιν εἰλύοι ἀχλὺς
αὐτόν, ἀταρ μετόπισθεν ἐοικότα σήματα τεύχοι
νὺξ ὠδῖ παμφανόωντι θυτηρίῳ, ὅ σε μάλα χρὴ
δὴ νότου, ἀλλ᾽ οὖροιο πολιασκοπέειν αἰθέμοιο·
ἡμεῖς δ᾽ ἄστρον ἐκεῖνο λύω ὑποκείμενον ἄλλοις,
τῷ γάρ τοι τὰ μὲν ἀμφὶ ἐοικότα, νειόθι κεῖται
σκορπίος

Tum ualidis fugito deuitans uiribus austrum.

Quem si prospiciens uitaueris, omnia caute
Armamenta locans, tuto labêre per auras:
Sin grauis inciderit uehementi flamine uentus,

Perfringet celsos defixo robore malos,
Vt res nulla feras possit mulcere procellas
Ni parte ex Aquilonis opacam pellere nubem
Cœperit, & subitis auris diduxerit Ara.

Sin humeros medio in cœlo Centauros habebit,
Ipseq; cærulea contectus nube feretur,
Atq; aram tenui caligans uestiet umbra,
Ad signorum obitum uis est metuenda Fauoni.
Ille autem Centauros in alta sede locatus,

Qua sese clarum collucens Scorpios infert,
Hæc subter partem præportans ipse uirilem,

Cedit, Equi & partes properat coniungere Chelis.
Hic dextra pergens quadrupes qua uasta tenetur,
Quam nemo certo donauit nomine Graiûm,
Tendit, & illustrem truculentus cedit ad Aram.
Hic sese inferni de partibus erigit Hydra
Præcipiti lapsu flexo cum corpore serpens.
Hoc caput atq; oculos torquens ad terga Nepāi,
Conuexoq; sinu subiens inferna Leonis,
Centaurum leni contingit lubrica cauda.
In medioq; sinu fulgens Cratera relucet:
Extrema nitens plumato corpore Coruus,
Rostro tundit, & hic, Geminis est ille sub ipsis
Ante Canem, Graio Procyon qui nomine fertur.
Hæc sunt quæ uisens nocturno tempore signa,
Legitimo cernes cœlum lustrantia cursu.
Nam quæ per bis sex signorum labier orbes
Quinq; solent stellæ, simili ratione notari
Non possunt: quia quæ faciunt uestigia cursu,
Non eodem semper spacio portata teruntur.
Sic malunt errare uagæ per nubila cœli,
Atq; suos uario motu metirier orbes.
Hæc faciunt magnos longinqui temporis annos,
Cum redeunt ad idem cœli sub tegmine signum.
Quare ego nunc nequeo totos euoluere cursus:
Verum hæc quæ semper certo uoluuntur in orbe
Fixa simul, magnos similes uertentibus orbes

Quatuor,

σκορπίος, ἱ πτεραὰ δ' ὑπὸ σφίσι χηλαὶ ἔχουσιν.
αὐτὰρ ὁ λεξιτορὼ αἰεὶ τανύονλι ἔοικεν
αὐτίκα λεινωτῖο θυτηρίδ. ἐν δ' ἑ οἱ ἀπρὶξ
ἄλλο μάλ' ὀυφήκωται ἐλκλάμενον λὰξ χθρὸς
θηρίον. ὡς γάρ μιν πρότορον ἐπεφημίξαντο.
ἀλλ' ἔτι γάρ τε ⓒ ἄλλο πταιόθεν ἕλκετ ἄστρον,
ὕδρῳ μιν καλέουσιν. ὁ δὲ ζώοντι ἐοικὼς
λωτκὲς εἰλεῖται. λαί οἱ κεφαλὴ ὑπὸ μέσον
καρκίνον ἱκνεῖτ, ωτείρη δ' ὑπὸ σῶμα λέοντος,
ὀρὴ δὲ κρέματ ὑπὲρ αὐτοῦ κενταύροιο.
μέσῃ δὲ ωτείρῃ κρητὴρ, πυμάτῃ δ' ἐπίκειται
εἴδωλον κόρακος, ωτείρῳ σκόπλονλι ἐοικός.
ναὶ μὼν κῆ πωκύνων λιδ' ὑμοις ὕπο καλὰ φαείνει.
ταῦτά κε θήσαιο πτερχομένων ἑνιαυτῶν
ἐξείης παλίνορα. τὰ γὰρ κῆ παύτα μάλ' αὖτως
ὀρανῷ ἐν ἑνάρκρειν ἀγάλματα νυκτὸς ἰόσης.
οἶδ' ὧν μιξ ἄλλοι πνέτ' ἀστέρες ὀδὲν ὁμοῖοι
ωαύτοθεν εἰδώλων δ' υοκαίδεκα λινδύοντ.
ὀκ αὖτ' εἰς ἄλλας ὁρόων ὧν τεκμήραιο
κείνων, ἥχι κέονται, ἐπεὶ παύτες μετανάσται.

μακροὶ δὲ σφέων εἰσὶν ἑλισσομένων ἑνιαυτοί.
μακρὰ δὲ σήματα κεῖτ ἀπόπροθεν εἰς ἑν ἰόντων.
ὀδ' ἑ τοι θαρχαλέος κείνων ἐγὼ ἄρκιος εἶλω
ἀπλανέων τά γε κύκλα, τάτ' αὐθέρι σήματ' ἑνιαυτεῖν.
ἤτοι μὼν τά γε κεῖται ἀλίγκια δ' ἀνωρῖσι

τέσσαρα.

τέσσαρα. τ̃ κε μάλισα ποθὴ ὄφελός τε γένοιτο
μέτρα πορισκοπέοντι αὐτωμιλίωμ φάσιαι τῶν.
σήματα δ' ἐν μάλα πᾶσιν ὑπερφέρηδιν πορίκειτ
πολλά τε, & χειλόθεν παύτη συνειργμένα παύτα.
αὐτοὶ δ' ἀπλανέες καὶ ἀρηρότες ἀλλήλοισι
πάντες. ἀτὰρ μέτρῳ γε δύω διασιν αὐλιφέροντ.
εἴ ποτέ τοι νυκτὸς καθαρῆς ὅτε πάντας ἀγαυὸς
ἀστέρας ἀνθρώποις ὑπερδείκνυτ' οὐρανίη νύξ,
ὀλίζις ἀνδρανέων φέρετ' νεόμενοι σελήνη,
ἀλλὰ τάγε κνέφαος διαφαίνετ' ὀξέα πάντα.
εἴ ποτέ τοι τῆμος δὲ πολὺ φρενὸς ἵκετο θαῦμα,
σκεψαμένῳ πάντη κεκεασμένον οὐρεῖι κύκλῳ
οὐρανόν, εἰ μαί τις οἵδε τόσος ἄλλος ἔδηκε,
κεῖνο πολυγλήνες προχαλὸν χάλαμιν καλέουσι.
τῷ δ' ἤτοι χοιλῷ μὲν ἀλίγκιος ὀκέπι κύκλος
διανεῖται. τὰ δὲ μέτρα τόδι πισύρων πρὸ ἐόντων
οἱ δύο, τοὶ δὲ σφέων μέγα μείονες εἰλίσσοντ'.
τ̃ ὁ μὲν ἐγγύθεν ὄσσι καταρχόμενός Βορέαο.
τὼ δὲ οἱ ἀμφότεραι κεφαλαὶ διδύμων φορέοντ'.
τὼ δὲ τὰ γόνατα κεῖται ἀρηρότος ἰδίοχοιο.
λαιὴ δὲ κνήμη & ἀριστερὸς ὦμος ἐπ' αὐτῷ
πρόσθεν. αὐδρομέδης δὲ μέσῳ ἀγκῶνι ὑπόρθη
δεξιτερῷ ἐπέχει. τὸ μὲν οἱ θέναρ ὑψόθι κεῖτ'
ἀστερόεντος Βορέω γε, νότῳ δ' ὑπικέκλιται ἀγκών.
ὄπλαὶ δ' ἵππου, & ὑπαύχενον ὀρνίθειον
ἄκρη σὺν κεφαλῇ, καλοῖτ' ὀφιούχοι ὦμοι,
αὐτὴ

Quatuor, æterno lustrantes lumine mundum.
È quibus annorum uolitantia lumina noſces,
Quæ denſis diſtincta licebit cernere ſignis.
Tum multos orbes magno cum lumine latos,
Vinctos inter ſe, & nodis cœleſtibus aptos,
Atq; pari ſpacio duo cernes eſſe duobus:
Nam ſi nocturno cognoſcens tempore cœlum,
Cum neq; caligans detergit ſidera nubes,
Nec pleno ſtellas ſuperaret lumine luna,
Vidiſti magnum candentem ſerpere Circum:

Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.
Hic non perpetuum detexens conficit orbem,
Sed ſpacio multum ſupereſt præſtare duobus:
Dicitur & latè cœli luſtrare cauernas,
Quorum alter tangens Aquilonis uertitur auras
Ora petens Geminorum, illuſtratum genu ardens,
In ſeſe retinens Auriga portat utrunq;.
Hunc ſuprà, læua Perſeus humeroq; ſiniſtro,
Tangit, ad Andromedē hic dextra de parte tenetur.
Imponitq; pedes duplices Equus, & ſimul Ales
Ponit auis caput, & clinato corpore tergum,
Anguitenens humeris connittitur, illa recedens
Auſtrum conſequitur deuitans corpore Virgo.
Inde Leo, & claro collucens lumine Cancer,

In

In quo consistens conuertit curriculum Sol
Aestiuus, medio distinguens corpore cursus.
Hic totus medius circo disiungitur ipso,
Pectoribus ualidis atq; aluo posßidet orbem.

Hunc octo in partes diuisum noscere circum,
Si potes, inuenies supero conuertier orbe,
Quinq; pari spacio. partes treis esse relictas,
Tempore nocturno quas uis inferna frequenter.
Alter ab infernis Austri conuertitur auris:
Ast alter medium subter secat hic Capricornum,
Atq; pedes gelidum riuum fundentis Aquari,
Cæruleaq́; feram caudam Pistricis, & illum
Fulgentẽ Leporem, inde pedes Canis, et simul amplã
Argolicam retinet crebro cum lumine Nauem.
Tergaq́; Centauri, atq; Nepaĩ portat acumen.
Inde Sagittari defixum posßidet arcum.
Hunc à clarisonis auris Aquilonis ad Austrum
Condens postremum tangit rota feruida solis:
Exinde in superas brumali tempore flexu
Se recipit sedes. hinc orbi quinq; tributæ
Nocturnæ partes suprà, tres luce dicantur
Hasce inter, mediam in partem retinere uidetur
Tantus quantus erit collucens Lacteus orbis.
In quo autummali atq; iterum sol lumine uerno

Exæquat

αὐτὸν δ' ἰνδύοντ' ἐλκλάμενοι πόδι κύκλον
ἥδ' ὀλίγον φέρετ' νοποτόρῳ, ὅδ' ὣ βάλλει,
πρῶθένος. ἀλλὰ λέων, & καρκίνος, οἱ μὲν ἄρ' ἄμφω
ἑξείης ἰκάτ' Βεβλέμενοι. αὐτὰρ ὁ κύκλος
τὸν μὲν ὑπὸ σῆθος & γαστέρα μέχρι παρ' αἰδῶ
τέμνει, τὸν δὲ λιπωκέως ὑπέρθε χελείδ
ἰκαρκίνου. ἦχι μάλιστα δ' ἰχαιόμενόν κε νοήσης
ὀρθὸν, ἵν' ὀφθαλμοὶ κύκλα ἑκάτερθεν ἵσιεν.
τὸ μὲν ὅσον τε μάλιστα δ' ἰ ὀκτὼ μετρηθέντος,
πέντε μὲν γ' ἅλια σρέφετ' κατ' ὑπέρτατα γαίης,
τὰ τρία δ' γ' πρὸς ἀτῆ. θέρει & δέ οἱ γ' τροπαί εἰσιν.
ἀλλ' ὁ μὲν γ' Βορέῳ πόδι ἰκαρκίνου ἐσήρικτ'.
ἄλλο δ' αὖ πρὸς νότῳ μέσον αἰγοκερῆα
τέμνει, ἢ πόλας ὑδροχόδ, & ἰχθῦ ὀρεῖ.
γ' δέ οἱ ὅδε λαγωός, ἀτὰρ κυνὸς τὰ μάλα πολλὰ
ἄντ', ἀλλ' ὀπίσω ἐπέχει ποσίν. γ' δ' ἐ οἱ ἀργώ,
& μέγα κενταύροιο μετάφρενον. γ' δέ τε κέντρον
σκορπίδ, γ' ἢ τόξον ἀγαυὸ τοξότα.
τὸν πύματον καθαροῖο πέρι χόλον Βορέαο
ὃν νότον ἠέλιος φέρεται. τρέπεται γέ μιν αὐτὸ
χειμέριος, καί οἱ τρία μὲν πόδι τέλεται ὑψοῦ

τ' ὀκτὼ, τὰ δὲ πέντε ἰκατώρυχα δ' ἰνδύον.
μεσόθι δ' ἀμφοτέρων, ὅσος ποτὶ οἶο γάλακτος,
γαῖαν ὑποστρέφεται κύκλος δ' ἰχάονι ἐοικώς.
ἐν δ' ἐ οἱ ἅματα νυξὶν ἰσαίη ἀμφοτέροισιν.

φθίνοντος

φθίνοντος δ᾽ἐρι῾ο, τὸτ᾽ ἔαρ῾ο ἰσαμφοίοιο.
σῆμα δὲ οἱ κριὸς, ταύροιό τε γόνατα κεῖται,
κριὸς μὲν γὰρ μηκ῾ο ἐλικλάμβυ῾ο δι᾽ἄ κύκλα,
ταύρα δὲ σκελέων ὅσση πολιφαίνετ᾽ ὀκλάξ.
γὼ δ᾽ἔτε οἱ ζώνη ὄβριφε γέ῾ο ὠρίων῾ο,
καμπὴ τ᾽ αὐθομένης ὕδρης γέ οἱ, ἠὲ ἑλαφρὸς
ἱμὴν ἵρ. γὼ δὲ κόραξ. γέ δ᾽ ἀστέρες ὄμαλα πολλοὶ
χηλάων γὼ τῷ δ᾽ ὀφιόχεα γοῦνα φορεῖται.
ὁ μὲν αὐτὸ ἀπαμείρεται, ἀλλά οἱ ἐγγὺς
ζωὸς ἀντεῖται μέγας ἄγγελος. ἠδὲ κατ᾽ αὐτὸν
ἱππείη κεφαλὴ ἠὲ ταύχενον εἱλίσσονται.
τοῦ μὴ πρόβολάδι᾽ ὀρθὸς πολιβάλλε᾽ ἄξων,
μεσόθι πάντας ἔχων. ὁ δὲ τέτρατος ὄφιν᾽ ἄκων
λοξὸς γὼ ἀμφοτέροις, οἱ μγὼ ῥ᾽ ἑκάτερθ᾽ ἔχσι
αὐλιτέρω τροπικοί. μέσ῾ο δ᾽ ἐ ἐ μεσόθι τέμνει.
ὃν αὖ ἀθλιαίης χειρῶν διεδιδαγμέν῾ο αὐτὴρ,
ἄλλη κολλήσαιτο κιλυνδόμενα προχάλεια,
τοιά τε ἠὲ τόδε πάντα πολισφαιρηδὸν ἐλίσσων,
ὡς τά γ᾽ γὼ αἰθερίας πλαγίω σωαρκερότα κύκλω,
δῖ᾽ ἠῶς ὠδῖνα νύκτα διώκεται ἤματα πάντα.
ἠὲ τὰ μὲν αὐτέλλει τε ἠὲ αὐτία νειόθι δύει
πάντα πρὸ βλήδην μία δέ σφεων ὅδὶν ἑκάστη
ἐξείης ἑκάτερθε κατηλυσίη καὶ ὀδλός τε.

αὐτὰρ ὅγ᾽ ὡς ἀνιὼν τόσσον πρὸ μέιβετ᾽ ὕδωρ,

ὅσσον

Exæquat ſpacium lucis cum tempore noctis.
Hunc retinens Aries ſublucet corpore totus,
Atq; genu flexo Taurus connititur ingens.
Orion claro contingens pectore fertur,
Hydra tenet flexu Crateram, Coruus adhæret.

Et paucæ Chelis ſtellæ, ſimul Anguitenentis
Sunt genua, & ſummi Iouis Ales nuncius inſtat.
Propter Equus capite & ceruicum lumine tangit,
Hoſce æquo ſpacio deuinctos ſuſtinet axis,
Per medios ſummo cœli de uertice tranans.
Ille autem claro quartus cum lumine circus,
Partibus extremis extremos continet orbes,
Et ſimul à medio media de parte ſecatur,
Atque obliquus in his nitens cum lumine fertur,
Vt nemo cui ſancta manu doctiſſima Pallas
Solertem ipſa dedit fabricæ rationibus artem,
Tam tornare catè contortos poſſiet orbes,
Quàm ſunt in cœlo diuino lumine flexi,
Terram cingentes, ornantes lumine mundum,
Culmine tranſuerſo retinentes ſidera ſulta.
Quatuor hi motu cuncti uoluuntur eodem,
Sed tantùm ſupra terras, ſemper tenet ille
Curriculum oblique inflexus.
Quanto eſt diuiſus Cancer ſpacio à Capricorno,

Ac ſubter terras ſpacium par eſſe neceſſe eſt.
Et quantos radios iacimus de lumine noſtro,
Quis lunæ conuexum * contingimus orbem,
Sex tantæ poterunt ſub eum ſuccedere partes,
Bina pari ſpacio cœleſtia ſigna tenentes.
Zodiacum hunc Græci uocitant, noſtriq; Latini
Orbem ſigniferum perhibebunt nomine uero.
Nam gerit hic uoluens bis ſex ardentia ſigna.
Aeſtifer eſt pandens feruentia ſidera Cancer.
Hunc ſubter fulgens cedit uis torua Leonis,
Quem rutilo ſequitur collucens corpore Virgo.
Exin proiectæ claro cum lumine Chelæ,
Ipſaq; conſequitur lucens uis magna Nepai.
Inde Sagittipotens dextra flexum tenet arcum.
Poſt hunc ore fero Capricornus uadere pergit.
Humidus inde loci collucet Aquarius orbem.
Exin ſquammiferi ſerpentes ludere Piſces.
Queis comes eſt Aries obſcuro lumine labens:
Inflexoq; genu proiecto corpore Taurus:
Et Gemini clarum iactantes lucibus ignem.
Hæc Sol æterno conueſtit lumine luſtrans,
Annua conficiens uertentia tempora curſus.
Hic quantum terris conuexus pellitur orbis,
Tantundem patens ſupra mortalibus extat.
Sex omni ſemper cedunt labentia nocte,
Tot cœlum iuſſu fugientia ſigna reuiſunt.

Hoc

ὅσσον ἀπ' αὐγοκερῆος ἀνερχομένοιο μάλισα
λαχαίνου εἰς αὐιόντα κυλίνδεται. ὅσσον ἀπαύτη
αὐτέλλων ἐπέχει, τόσσον γε μὲν ἄλλοθι δύων.
ὅσσον δ' ὀφθαλμοῖο βολῆς ἀρτίμνητος αὐγή,
ἑξάκις αὖ τόσσ' ἤμιν ὑποδράμοι. αὐτὰρ ἑκάστη
ἴσην μετρηθεῖσα δύω πολυτίμνητος ἄστρα.
ζωΐδιον δὲ κύκλον ἐπίκλησιν καλέσσι.
ζῷδι γὰρ καρκίνος ὄπι, λέων τ' ὠδῖνι τῷ, ἠὲ ὑπὸ αὐτῷ
παρθένος, αἱ δ' ἐπὶ οἱ χηλαί, ἠὲ σκορπίος αὐτός,
τοξότης τε, ἠὲ αἰγόκερως, ὠδῖ δ' αὐγοκερῆϊ

ὑδροχόος, δύο δ' αὖτε ἐπ' ἰχθύες ἀστερόωντες.
τοὺς δὲ μετὰ κριὸς, ταῦρός τ' ὠδῖ τῷ, δίδυμοί τε.
γὰρ τοῖς ἠέλιος φέρεται δυοκαίδεκα πᾶσι,
παύτ' γὰρ ἀνὼ ἄγων. καὶ οἱ πόδι ἔπλετο ἰόντι
κύκλον, ἀέξοντες πᾶσαι ἐπικάρπιοι ὧραι.
τῷ δ' ὅσσον κοίλοιο κατ' ὠκεανοῖο δύηται,
τόσσον ὑπὲρ γαίης φέρεται, πάσῃ δ' ὠδῖ νυκτὶ
ἓξ αἰεὶ δύσεσι δυωδεκάδος κύκλοιο.
τόσσαι δ' αὐτέλλουσι τόσσ' αὖ μήκεος ἑκάστη
νὺξ αἰεὶ τεταύυσα, ὅσον τε πὸρ ἤμισυ κύκλου
ἀρχομένης ἀπὸ νυκτὸς ἀείρεται ὑψόθι γαίης.
ἔστιν ἀπόβλητον δὲ δεδοκημένῳ ἤματος εἶπ

μοιράων σκέπτεσθ', ὅτ' ἀντέλλησιν ἑκάστη.
αἰεὶ γὰρ τάων γε μιῆ συνανέρχετ' αὐτὸς
ἠέλιος. τὰς δ' αὖ γε πολὺ σκέψαιο μάλιστα
εἰς αὐτὰς ὁρόων. ἀτὰρ εἰ νεφέεσι μέλαιναι
γίνονθ', ἢ ὄρεος κεκρυμμέναι ἀντέλλοιεν,
σήματ' ἐπερχομένοισιν ἀρηρότα ποιήσαθε.
αὐτὸς δ' αὖ μάλα τοι κεράων ἑκάτερθε δίδοικα
ὠκεανός, τότε πολλὰ πολυτρέφεται ἐοὶ αὐτῷ,
νειόθεν ὁππότε κείνων φορέησιν ἑκάστων.
ἴδοι ἀφαυρότατοι ὅτε καρκίνος ἀντέλλησιν
ἀστέρες ἀμφοτέρωθεν ἑλισσόμενοι πορέονται,
τοὶ μὲν δυόντες, τοὶ δ' ἐξ ἑτέρης ἀνιόντες.
δύεται μὲν στέφανος, δύεται δὲ κυλίχνη ἐχθύς.
ἥμισυ μέν κεν ἴδοιο μετήορον, ἥμισυ δ' ἤδη
ἐκπρὸ βάλλοσι καταρχομένου σεφαύοιο.
αὐτὰρ ὃ γ' ὀψόπιθεν τετραμμένος, ἀλλὰ μὴ ὄπωα
γαστέρι νειαίρῃ, τὰ δ' ὑπαὶ στόρα νυκτὶ φορεῖται.
τὸν δὲ σὺ εἰς ὦμος κατάγειν μογερὸν ὀχιοῦχον
καρκίνος ἐκ γονάτων. καλάγει δ' ὄφιν αὐχένος ἐγγύς.
ὀδὸν αὖ ἔτ' ἀρκτοφύλαξ εἴκη πολὺς ἀμφοτέρωθεν,
μείων ἡμάτιος, τόσσον ὕδι πλέον ἔννυχος ἤδη.
τέτρασι γὰρ μοίραις ἤδη καλιόντα βοώτην
ὠκεανὸς δέχεται. ὀδὶ ἔπλω φάτις κορέσητε,
βλύτω δ' ἐπέχει πλεῖον δίχα νυκτὸς ἰόσης,
ἦμος ὅτ' ἠελίοιο κατάρχομένοιο δύηται.
κεῖναί τοι νύκτες ἐπόψιαι δύονσι λέγοντες.

ὡς

Hoc ſpacium tranans cæcis nox conficit umbris,
Quod ſupra terras prima de nocte relictum eſt.
Quod ſi ſolis aues certos cognoſcere curſus,
Ortus ſignorum nocturno tempore uiſes,
Nam ſemper ſignum exoriens Titan trahit unum.
Sin autem officiens ſignis mons obſtruet altus,
Aut adiment lucem cæca caligine nubes,
Certas ipſe notas cœli de tegmine ſumes.
Ortus atque obitus omneis cognoſcere poßit.
Quæ ſimul exiſtant cernes, quæ tempore eodem
Præcipitent obitum nocturno tempore noſces.
Iam ſimul ut ſupero ſe toto lumine Cancer
Extulit, extemplo cedit delapſa Corona,
Et loca conuiſit cauda tenus infera Piſcis.
Dimidiam retinens ſtellis diſtincta Corona
Partem, etiam ſupera atq; alia de parte repulſa eſt.
Quam tamen inſequitur Piſcis, nec totus ad umbras
Tractus, ſed ſupero conteclus corpore cedit,
Atq; humeros uſq; à genibus Cancrumq; recondit
Anguitenẽs, ualidis magnum à ceruicibus Anguem.
Iam uero Arctophylax non æqua parte ſecatur.
Nam breuior clara cœli de parte uidetur.
Amplior infernas depulſus poßidet umbras,
Quatuor hic obiens ſecum deducere ſigna
Signifero ſolet ex orbi. tum ſerius ille
Cum ſupera ſeſe ſatiauit luce recedit,

Post mediam labens claro cum corpore noctem.
Hæc obscura tenens conuestit sidera tellus,

At parte ex alia claris cum lucibus errat
Orion humeris, & lato pectore fulgens
Et dextra retinens non cassum luminis ensem.
Sed cùm de terris uis est patefacta Leonis,
Omnia quæ Cancer præclaro detulit ortu,
Cedunt obscurata, simul uis maior *
Pellitur, ac flexo confidens corpore Nisus
Iam supero fermè depulsus lumine cedit,
Sed læuum genu atque illustrem liquit in altum
Plantam. tum contra exoritur clarum caput Hydræ,
Et Lepus, & Procyon, qui sese feruidus infert
Ante Canem, inde Canis uestigia prima uidentur.
Non pauca è cœlo depellens signa repente,
Exoritur candens illustria lumina Virgo,
Cedit clara Fides Cyllenia: mergitur unda
Delphinus, simul obtegitur depulsa Sagitta:
Atq; Auis ad summam caudam, primasq; recedit
Pennas, & magnus pariter delabitur Amnis.
Hic Equus à capite, & longa ceruice latescit.
Longius exoritur iam claro corpore serpens,
Craterq; tenus lucet mortalibus Hydra.
Inde pedes Canis ostendit iam posteriores,
Et post ipse trahit claro cum lumine puppim.

Insc

ὣς οἱ μὲν μώσιμ. ὁ δ' αὐτίος ὀδὲμ ἀεικὴς,
ἀλλ' εὖ μὲν ζώ ϝι, εὖ δ' ἀμφοτέροισι φαεινὸς
ὤμοις ὠείρω, ξίφεος γέμλν ἴϙι πεποιθὼς,
πάντα φέρω ποταμοῦ, λιέρα ῥέατείνετ ἄλλα.
ὀρχομφὼ δὲ λέοντι τὰ μὴ ϝῆ| πάντα φέρονται

λαεκίνω ὅσσ' ἐθύοντο. αἰετὸς αὖτάρ ὄγε γνὺξ
ἧμλν, ἄλλα μὲν ἤδη, ἀτὰρ γόνυ ϝῆ πόλα λαιὸν
ὄπω κυμαίνοντος ὑποσρέφει ὠκεανοῖο.

αὐτέλλει δ' ὕδρης κεφαλὴ, χαροπός τε λαγωὸς.
καὶ πρόκυων, πρότεροί τε πόδες κυνὸς αἰθομένοιο.

ὃ μφίβλω ὀλίγος γαίης ὑπὸ νείατα βάλλει
ῥηθφὼ αὐτέλλοντα. λύρη τότε λυλλιαίη,
καὶ λελφὶς δ' ὤσι, ϝῆ ὄυποίητος ὀϊσός.
σὺν τοῖς ὄρνιθος πρῶτα πέρα μέσφι παρ' αὐτὸν
ὄρλὼ ἐ ποταμοῖο πεφορέαι σκιόωνται.
δλώει δ' ἱππείη λιεφαλὴ, δλώει δὲ ϝῆ αὐχίω.
αὐτέλλϕ δ' ὕδρη μὲν ὐδὶ πλέον, ἄχρι παρ' αὐτὸν
λρητῆρα. φθάμλνος δὲ κύων πόλας ἄϊννυτ ἄλλας,

ἕλκων ὀζόπιθν πρύμναν πολυτειρέος ἀργῦς.
ἣ δὲ θέει γαίης ἰσὸν δ' ιχόωσα κατ' αὐτὸν,
ῥηθφὼ ἧμος ἄπασα πεφαιόθν αὖτι γλύπτ.

δδ' αὖ ἐπερχόμθναι χηλαὶ Ͼ λεπτὰ φάσσαι,
ἄφρασοι πορίοιϛν. ἐπεὶ μέγα σῆμα βοώτης
ἀθρόϴ αὐτέλλει βεβολημθνόϴ ἀρκτούροιο.
ἀργὼ δ' ὁ μάλα πᾶσα μετήορϴ ἑστεὼς ἤδη.
ἀλλ' ὕφρη. κέχυται γὰρ ϛὐρανῷ ἤλιθα πολλὴ,
ὄρῃς αὖ δ'εἰοῖϭ. μόνιμ δ' ὑδὶ χηλαὶ ἄγασιν
δεινὸν ἐφιεσκῶτ' ὀϕιόχια. τδ μὲν ἔπϕτα
δεξιτορὶῳ κνήμῳ αὐτ' ὠϊγενίδϴ ἄχθος
αἰεὶ γνύξ, αἰεὶ δὲ λύρῃ πεζὸς πεπηγώτος.
ὅμ τινα τοῦρμ ἄϊσον ὑπερϕανίῳ εἰδ'ὠλῳ
ἀμφότερον δλώοντα Ͼ ὀξ ἑτόρης αὐιόντα
πολλάκις αὐτονυχεὶ θηδύμεθα. τδ μὲν ἄρ' οἵη
μνήμῃ σῷ χηλῇσι φαείνετϛ ἀμφοτόρῃσι.
αὐτὸς δ' ὃϭ μεφαλῷ ἕλικα τετραμμθνόϴ, ἄλλῃ
σκορπίον αὐτέλλοντα μθνεῖ, κὴ ῥήτορα τόξα.
οἱ γάρ μιν φορέουσιν, ὁ μὲν μέζον ἄλλά τε ϖαύτα,
χεῖρας δ'ἐ οἱ σκαιῷ κεφαλῆτ' ἄμα τόξον ἀγινεῖ.
ἀλλ' ὁ μὲν ὡς πρίχα ϖαύτα καταμελεϊσὶ φορεῖτϛ.
ἥμισυ δὲ στεφάνοιο, κὴ αὐτῷ ἕχατον ὄρῳ
μεγταύρϴ, φορέουσιν ἀνερχόμθναι ἐπὶ χηλαί.
τῆμϴ ἀκριχομθνῳ κεφαλῷ μεταδύετϛ ἵππϴ,
καὶ πϖτόρϴ ὄρνιϴ ἐφέλκεται ἕχατος ὀρή.
δλώει δ' ἀνδρομέδης κεφαλή. τὸ δ'ἐ οἱ μέγα δεῖγμα
κήτεϴ ἠρόεις ἐπάγει νότος. αὐτία δ' αὖτὸς
κυφενὺς ἐκ βορέω μεγάλη αὐὰ χειεὶ κελδύων.
κὴ τὸ μὲ ὃϭ λοφιῷ τετραμμθνον, ἄχρι παρ' αὐτῷ
δλώει.

Insequitur labens per cœli numina Nauis,
Hæc medium ostendit radiato stipite malum.
Et iamiam toto processit corpore Virgo.
At cum procedunt obscuro corpore Chelæ,
Existit pariter larga cum luce Bootes.
Cuius in aduerso est Arcturus corpore fixus,
Totaq; iam suprà fulgens prolabitur Argo,
Hydraq;, quòd latè cœlo dispersa tenetur,
Nondum tota latet, non caudam contigit umbra,
Iam dextrum genu, & decoratam lumine suram
Erigit ille uagans uulgato nomine Nisus,
Quem nocte extinctum atq; exortum uidimus una
Persæpe, ut paruum tranans geminauerit orbem.
Hic genu & suram cum Chelis erigit alte:
Ipse autem præceps obscura nocte tenetur,
Dum Nepa & Arcitenens inuisant lumina cœli.

Nam secum medium pandet Nepa, tollere uero
In cœlum totum exoriens conabitur arcum.
Hic tribus elatus cum signis corpore toto
Lucet, at exoritur media de parte Corona.
Caudaq; Centauri extremo candore refulget.
Hic se iam totum cæcas Equus abdit in umbras,
Quem rutila fulgens pluma præteruolat Ales.
Occidit Andromedæ clarum caput, & fera Pistrix
Labitur, horribiles epulas funesta requirens.

Hanc contrà, Cepheus non ceſſat tendere palmas,
Illa uſq; ad ſpinam mergens ſe cærula condit:
At Cepheus caput atq; humeros palmasq; reclinat.
Cum uero uis eſt uehemens exorta Nepæi,
Latè fuſa uolat per terras fama uagatur
Vt, quondam Orion manibus uiolaſſe Dianam
Dicitur, excelſis errans in collibus amens,
Quos tenet, Aegæo defixa in gurgite *
Brachia quæ uiridi conueſtit tegmine uitis.
Ille feras uecors amenti corde necabat,
Oenopionis auens epulas cœnare nitentes.
At uero pedibus ſubito perculſa Dianæ
Inſula diſceßit, diſiectaq; ſaxa reuellens
Perculit, & cæcas luſtrauit luce lacunas.
È quibus ingenti exiſtit cum corpore, præ ſe
Scorpios infeſtus præportans flebile acumen.
Hic ualido cupidè uenantem perculit ictu,
Mortiferum in uenas figens per uulnera uirus:
Ille graui moriens conſtrauit corpore terram.
Quare cum magnis ſeſe Nepa lucibus effert,
Orion fugiens commendat corpora terris.
Tum uero fugit Andromeda, & Neptunia Piſtrix
Tota latet. cedit conuerſo corpore Cepheus,
Extremas medio contingens corpore terras.
Hic caput & ſuperas potis eſt demergere partes,
Inſera lumbarum nunquam conueſtiet umbra:

Nam

δλώει. ἀτὰρ κηφεὺς λιφαλῇ καὶ χειρὶ ᾧ ὤμῳ,
καμπαὶ δ' αὖ ποταμοῖο, κὴ αὐτὴ ἐπορχωμένοιο
σκορπίος, ἐμπίπτοισιν ἐϋῤῥέος ὠκεανοῖο.
ὃς καὶ ἐπορχόμενος φοβέει μέγαν ὠρίωνα.
ἀρτεμις ἰλήκοι. πρωτόρρωμ λόγος. οἱ μιν ἔφανθ
ἑλκῆσαι πέπλοιο χίῳ, ὅτε θηρία πάντα
καρτερὸς ὠρίων σιβαρῇ ἐπέκοπτε κορωνῇ,
θήρης ἀρνύμενος κείνῳ χάριν οἰνοπίωνι.
ἦ δὲ οἱ ὀξὺ κακὸν ἐπετείνατο θηρίον ἄλλο
νήσου, ἀναῤῥήξασα μέσας ἑκάτερθε λολώνας,
σκορπίον. ὃς ῥά μιν ὄτα ᾧ ἔκτανε πολλὸν ἐόντα
πλειότερος πεφανείς. ἐπεὶ ἀρτέμιν ἤκαχεν αὐτῶ.
τὸν ἑνεκα δὴ κὴ φασὶ πραιόθεν ὀρχομένοιο
σκορπίος, ὠρίωνα ποδὶ χθονὸς ἔκτατα φεύγειν.

ὁ δὲ μὲν αὐθρομέδης κὴ κήτεος ὅσσ' ἐλέλειπτο,
κείνος δ' αὐτέλλοντος ἀπευθέες. ἀλλ' ἄρα καί τοι
ϖανσυδίη φεύγουσιν. ὁ δὲ ζώνη τότε κηφεὺς
γαῖαν ὑπὸ ξύει, τὰ μὲν εἰς λιφαλὼ μάλα πάντα
βάπτων ὠκεανοῖο, τὰ δ' ὐθέμις, ἀλλὰ τὰ γ' αὐτοὶ
ἄρκτοι λωλύουσι πόδας κὴ γόνα ᾧ ἰξυῖ.
ἡ δὲ ᾧ αὐτὴ παιδὸς ἐπείγετ' ἐδλώλοιο
δ' ελὴ κασιέπεια. τὰ δ' ὀκέτοι κὴ κόσμου
φαίνετ' ἐκ δλίφροιο ποδ' ες ᾧ χεῖρες ὑπῆθεν.

ἀλλ'

ἀλλ' ἦγ' ἐς λιφαλιὼ ἴσκε λύειτ' ἀρνὸν τῆρι
μειρομένῃ γονάτων. ἐπεὶ ὄκ ἄρ' ἐμέλλεν ἐκείνη
δωρίλι καὶ παυόπτι μεγάλων ἄστρ ἰσώσεσθαι.
ἣ μὲν ἄρ' ἐς ἑστρίλω φέρεται. τὰ δ' ἐνειόθι μᾶλλον
οὐρανὸς ἀνλιφέρει, στεφανοιό τε λύτερα λύκλα,
ὕδρης τ' ἐχαπιὼ, φορέειτ' ὠδὶ λιγταύροιο
σῶμά τε καὶ λιφαλιὼ, ⊂ θηρίον, ὅ ῥ' ὑπὶ χειρὶ
λεξιτερῇ κηώταυρ⊖ ἔχει. τοιὶ αὖθι μηνάσι
τόξον ἐπορχόμενον πρότεροι πόλες ἱππότα φηρός.
τόξῳ καὶ ασείρῃ ὄφι⊖ καὶ σῶμ' ὀφιόχα
αὐτέλλει ὠλόνι. καρήατα δ' αὐτὸς ἀγινεῖ
σκορπί⊖ αὐτέλλων. αὐάγει δ' αὐτὰς ὀφιόχα
χεῖρας. καὶ πδοτρίλω ὄφε⊖ πολυτειρέ⊖ αὐγλώ.
τδγε μὲν φὶ γόνασιν, πολὶ γὰρ τετραμμηνίῳ αἰεὶ
αὐτέλλει, τότε μὲν πδάτης ὀξέρχεται ἄλλα,
γῆά τε καὶ ζώνη καὶ σήθεα παύτα καὶ ὦμοι
λεξιτερῇ σιὼ χειρί. κάρη δ' ἑστρίης μετὰ χειρὸς
τόξῳ αὐέρχοντ⊂ τοξότῃ αὐτέλλοντι.
σιὼ τοῖς ἑρμαίῃ τε λύρη, καὶ σήθε⊖ ἄχρις
λικφεὺς ἠὼς πδελαύνεται ὠκεανοῖο.
ἦμ⊖ ⊂ μεγάλοις λιμοὺς πᾶσαι ἀμαρυγαί.
δλυσι καὶ παύτα καπόρχεται ὠρίων⊖.
παύτα γε μὲν ἀτέλεσα δ' ιωκομένοιο λαγωῦ.
ἀλλ' ὄχ λιὶ ὁχῳ ὄρῖφοι, ὄδ' ὠλφὶκ αἶξ
ὄθθις ἀπέρχονται. τὰ δ' ἐ οἱ μεγάλω αὐὰ χεῖρα
λάμποντ⊂. καὶ οἱ μελέῳ δ' ιακέκριτ⊂ ἄλλῳ.

λινῆσαι

Nam retinent Arctoi lustrantes lumine suras.
Labitur illa simul gnatam lachrymosa requirens
Cassiepia, neq; ex cœlo depulsa, decore
Fertur: nam uerso contingens uertice primùm
Terras, post humeros euersa sæpe refertur.
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus, ut perhibent, ausa est contendere forma.
Hæc obit inclinata. at pars exorta Coronæ est
Altera, cum caudáq; omnis iam panditur Hydra.
At caput & totum sese Centaurus opacis
Eripit è tenebris, linquens uestigia parua.
Ipse feram dextra retinet, prolabitur inde

Anguitenens capite et manibus. profert simul Anguis
Iam caput, & summũ flexo de corpore lumen.

Hic ille exoritur conuerso corpore Nisus,
Aluum, crura, humeros, simul et præcordia lustrans:
Et dextra radios læto cum lumine iactans.
Inde Sagittipotens superas conuisere luces
Instituit, & mergit Nisi caput. & simul effert
Sese clara Fides, & promit corpore Cepheus.
Feruidus ille Canis toto cum corpore cedit.
Abditur Orion, obijt Lepus, abditus umbra.

Inferiora

Inferiora cadunt Aurigæ.

Inde obiens Capricornus ab alto lumine pellit
Aurigã, instantemq; Caprã, paruos simul Hœdos.
Et magnam antiquo depellit nomine Nauem,
Crus dextrumq; pedem linquens obit infera Perseus
In loca. tum cedens à puppi linquitur Argo.

Obruitur Procyon, emergunt Alites unà.
Et uolucris terris existit clara Sagitta.
Auienus. *perq; notum rutila cum numinis Hydra*
Delphinum paruas promit Capricornus in auras.
Et matutino consurgit Aquarius orbe.
Os Equus atq; pedes nouus exerit. ecce cadentis
Parte poli trahit occiduum nox atra sub æquor
Centaurum cauda, sed non caput aut humerorum
Vasta simul recipit, persistit pectore celso
Cornipedis species, & cœlum uertice fulcit.
Ora dehinc Serpens & prima uolumina tantum
Conditur, ingentis late tamen agmina caudæ
Ponè trahit. subit ista solum, subit æquora rursum,
Integer Oceani cum se Centaurus in undas

Iecerit,

λινῆσαι χειμῶνας, ὅτ' ἠελίῳ σωίωσιμ.
ἀλλὰ τὰ μὲν λεφαλιώ τε Ⓒ ἄλλω χεῖρα κὴ ἰξιὼ
αὐγόκερως αὐιὼμ κατάγει, τὰ δὲ νέατα πάντα
αὐτῷ τοξοτῆρι κατόρχετ'. ὀλίζ ὶ πόρσεις,
ὀλίγετι ἄκρα κόρυμβα μμνει πολυτειρέος ἀρχῆς.
ἀλλ' ἤδι πόρσεις μὲν, ἄτερ γονός τε ποδ' ός τε
δ' ἐξιτερῆ, δ' ύετ'. πρύμνης δὲ ὅσσομ εἰς πόδιαχ ιώ.
αὐτὴ δ' αὐγοκερῆϊ κατόρχετ' αὐτέλλονζι.
ἥμ Ⓒ πλοκύωμ δ' ύετ'. τὰ δ' αὐέρχετ' ἄλλα,
ὄρνις τ', αἰκτός τε, τότε πτερόφνζος ὀϊσῦ
τείρεα, καὶ νοτίη θυτηρίη ἱερὸς ὕδρη.

ἵππ Ⓒ δ' ὑδροχόοιο νέομ πόδι τελλομμνοιο
ποσί τε κὴ λεφαλῆ αὐτελίασετ'. αὐτία δ' ἵππος
ὀζ ὀρῆς κμτταυρομ ἐφέλκετ' ἀσερίη νύξ.
ἀλλ' ὅ οἱ δμώατ' λεφαλιώ, ὄδι' ὀυρέας ὤμους
αὐτῷ σιὼ θώρηκι χαδ εῖμ. ἀλλ' ἄιθοπας ὕδρης
αὐχμίλιω κατάγει αστείριω, κὴ πάντα μέτα πα.
ἓ δὲ καὶ ὀζόπιθμ πολλὴ μμνει. ἀλλ' ἆρα κὴ τιὼ
αὐτῷ κμταύρῳ, ὁπότ' ἰχθύες αὐτέλλωσιμ,
ἀθρόομ ἐμφέρετ'. ὄδι' ἐπ' ἰχθύσιμ ὄρχετ' ἰχθῦς
αὐτῷ κυανέῳ ὑποκείμμνΘ αὐγοκερῆϊ,
ὅτι γ' ἄδ' ιω, ὀλίγομ δὲ δμωδικάδα μμνει ἄλλιω.

ὅτω

ὅτω καὶ μογεραὶ χεῖρες καὶ γοιῶσα καὶ ὦμοι
αὐδρομέδ ης δ ίχα πάντα, τὰ μὴ πάρος, ἄλλα δ᾽ ὀπίσ
τεινεν ὠκεανοῖο, νέον ὁπότε πλωτῆρες (σω
ἰχθύες ἀμφοτέροι. τὰ μὲν οἱ κατὰ λεξιὰ χειρὸς
αὐτοὶ ἐφέλκοντες. τὰ δ᾽ ἀριστερὰ νειόθεν ἕλκει

λιμὸς ἀνερχόμενος. τοῦ καὶ πολιτελλομένοιο
ἑσπερόθεν ἴσοιο θυτήριον. αὐτὰρ ὃ ἄλλη
πρόσσε φέρων ἀντέλλοντος ὅσον λιφαλώτερος καὶ ὤμος.
αὐτὴ δὲ ζώνη καί ν᾽ ἀμφήρεισα πέλοιτο,
ἣν λιτῷ λήγοντι φαείνεται, ἣ ὧν ταύρῳ.
σὺν τῷ πανσυδίην ἀνελίσσεται. ἐν δ᾽ ὄγε ταύρου
λείπεται ἀντέλλοντος, ἐπεὶ μάλα οἱ σπανιηρὸς

ἰωὴ χορὸς φέρεται μοίρην γέμων ἐν ὑδρὶ ταύτῃ
ἀθρόος ἀντέλλει. δίδυμοι δέ μιν ἕλκουσιν.
ἀλλ᾽ ὄρφοι λαοῦτε θοῴαρ πολιὸς ἀγὶ σὺν αὐτῇ
σαύρῳ συμφορέονται, ὅτε λοφιήτε νὺ ὄρνὶ
λήτε ἀιθερίοιο πραιόθεν ἀντέλλουσι.
δύνει δ᾽ ἀρκτοφύλαξ ἤδη πρώτη τότε μοίρη,
ταύρου, αἱ πίσυρες μὲν ἄτερ χειρὸς κατάγουσι
λαιῆς. ἤδη δ᾽ αὖτε μεγάλη ἐπιτέλλεται ἄρκτος·
ἀμφότεροί τε πόλες καταδυομένου ὀφιόχου

μέσφ᾽

Iecerit, atque nouo uibrauit ſidere Piſcem:
His ſumma cœli ſurgentibus, ille per Auſtrum
Piſcis item planta quam pulcher Aquarius urget
Redditur. haud toto tamen hic ſe corpore promit,
Sed manet alterius uenientis tempora ſigni.
ſic brachia mœſtæ
Andromedæ, ſic crura dehinc, humeriq; nitentes
Paulatim recauo redeunt maris aurea cœlo.
Poſtquam adolent Piſces, incendia denique Piſces
Cum rutilant mundo, dextram hæc attollet in ulnam,
Leuaq; Virginei rurſum ſe corporis edunt.
Phryx poſtquam pecoris proruperit ortus,
Auſtralem hic Aries Aram procul admouet undis,
Gurgitis occidui qua lux redit, excitat idem
Perſea proceri ſuſtollere uerticis aſtra.
Et claros fulgere humeros: at cætera nondum
Sunt exempta ſolo, quin totum hoc inuida ueri
Natura ambigua rerum ratione reliquit,
Extimus an reliquos Aries produceret artus
Perſeos, an Tauro freti pelleret aſſurgente.
Hoc unà cœlum ſubit integer. haud
Viſcera naſcentis noua Tauri deſerit aſtra.
Quippe huius flammis Aurigæ ſidus inhæret,
Nec tamen hunc totum ſuſtollit Taurus in æthram.
Aurigam ſalſis euoluunt fluctibus amnem
Surgentes Gemini, Taurum Capra plantaq; læua

Atq; Hœdi exuperant, cum primum rurſus ab undis
Cetoſá in ſuperum referuntur uiſcera cœlum.
Eminus ingentem condit pars prima Bootem.
Quattuor hic etenim ſignis ſurgentibus altum
Vix penetrat pelagus. neque ſumma totus ab æthra
Labitur Arcturus, manus olli quippe ſiniſtra
Iuge manet, celſiſq; ſubducitur Vrſis.
At cum iam pedibus repetit fluxus Ophiuchus
Vt genua Oceanus uaſto procul æquore condat,
Signum erit Eoa Geminos procedere parte,
Nec lateri Piſtrix cuiquam uicina uidetur:
Sed cum tota ſuper ſuſtollitur, expuit atram
Iam pelagus ſpeciẽ, nec adhuc tamen extima ſorbent.
Quin nec naſcentis ſuſpectat nauita ponto,
Agmina prima Padi cœlo tum feruere aperto,
Vicinasq; feces rutili manet Orionis.
Curricula ut ſolers uero mox indice diſcat
Certa tenebrarum, poſitiq; fideliter aſtro
Explorare notos, & tuto carbaſa ponto:
monet alta Iuppiter æthra
Singula nos facilis ueram dedit arbiter artem.
Nonne uides, primùm cum Phœbe in cornua ſurgit
Tenuia, & anguſto lumen iacit ore per æthram
Decedente die, pronoq; ab tramite Solis,
Promat ut ingreſſi ſolers tibi tempora menſis?
ſunt tales quattuor ortus

Marcen/

μέσφ' αὐτῶν γονάτων δ' ἰδνύμοις ὠδὶ σῆμα τετύχθω
δζ ἑτόρης αὐιδσι. τότ' ἀκέπ κήτεϴ ὀδὲν
ἔλκειν ἀμφοτόρωθν, ὅλον δ' ἐ μιν ὄψεαι ἤδη.

ἤδη ϴ' ποταμὸν πρώτης ἁλὸς δζαφιδσαν
καμπλὼ γὼ καθαρῷ πελάγει σκέψαιτό κε ναύτης,
αὐτὸν ἐπ' ὠρίωνα μγώων, εἴ οἱ πόδι σῆμα
ἢ νυκτὸς μέτρον γ' ἢὲ πλόον ἀγγέλειε.
παύτη γὰρ τάγε πολλὰ θεοὶ αὔδρεσι λέγουσι,
ὀχ' ὁράας, ὀλίγη μὲν ὅταν κερόωσι σελήνη
πασερόθν φαίνητ, ἀεξομγόοιο δὲ δσκει
μείους, ὅτε πρώτη ἀρκίδνατ αὐτόθν αὐγή,
ὅσσον ὠὸν σκιάειν, ὠδὶ τέτρακτν ἦμαρ ἰδῖα,

ὀκτὼ δ' γὼ δ' ιχάσι, δ' ιχόμδια δὲ παντὶ πδοσώπῳ,
αἰεὶ δ' ἄλλοθν ἄλλα πδακλίντα μέτωπα
εἴρη ὁποσαίη μείους πδοτέλλετ ἰώς.
ἄκρα γε μὲν νυκτῶν κεῖναι δυοκαίδεκα μοῖραι
αἶκιαι δζειπεῖν, τὰ δέ πτ μέγαν εἰς γ' ιαυτόν.
ὥρη μγήτ' ἀρόσαι νειὸς, ὥρη δὲ φυτδῦσαι.
ἐκ δεὸς ἤδη παύτα πεφασμγένα ωαύτοθι κεῖται,

καὶ μὴν λις καὶ νηΐ πολυκλύστῳ χειμῶνα
ἐφράσατ', ἢ λειναῖ μεμνημένῳ ἀρκτούροιο,
ἢ ἑτέων ἄλλων, οἵτ' ὠκεανοῦ ἀρύονται
ἀστέρες ἀμφιλύκης, οἵτε πρώτης ἔτι νυκτός.
ἦρι γὰρ οὐ πάντας ἀμείβεται εἰς γόνατ' οὐρανὸν
ἠέλιος, μέγαν ὄγμον ἐλαύνων. ἄλλοτε δ' ἄλλῳ
ἐμπελάσει, τοτὲ μὴν τ' ἀνιὼν, τοτὲ δ' αὖτε δυσόμενος
ἄλλος δ' ἀλλοίῃ ἀστὴρ ὑπὸ δέρχεται ἠῶ.
γινώσκεις τάδε καὶ σύ. τὰ γὰρ σαωφανέστερα πάντα
γίνεται ἀμφαίνοντα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,
ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἕκατον ὠρίονα
νὺξ ὑπὸ δύνῃσι, κώτατε θρασυὼ ὠρίωνι.
οἵ τε ποσὶ λάονος ὁρώμενοι, ἢ δι' ἰοῦς αὖτε
ἀστέρες ἀνθρώποισι τετηκυῖαν σημαίνουσι.
τῷ δ' κείνων πεπόνυσο. μέλει δέ τοι, εἴποτε νηῒ
πλωτὸν ἐπ' ἠπείρου ἐθέλῃς ἐρύσαι πόντον.
μόχθος μὴν τ' ὀλίγος, τὸ δὲ μυρίον αὖτις ὄνειαρ
γίνεται ὑπὸ φρόνιμον ἀεὶ πεφυλαγμένῳ ἀνδρί.
αὐτὸς μὲν τὰ πρῶτα σαώτερος, εὖ δὲ καὶ ἄλλον
πρήσσοντ' ὤνησεν, ὅτ' ἐγγύθεν ὥρορε χειμών.
πολλάκι γὰρ καὶ πίστις ἀλωομένη ὑπὸ νυκτὶ
νῆα πολυστέλλει πεφοβημένος ἦρι θαλάσσης.
ἄλλοτε μὲν πρίν ἦμαρ ὑπὸ πρέχει, ἄλλοτε πέμπτον.
ἄλλοτε δ' ἀπρόφατον κακὸν ἵκεν. πάντα γὰρ ὅπως
ἐκ δηΐου ἀνθρωποι γινώσκομεν, ἀλλ' ἔτι πολλὰ
κέκρυπται,

Marcentis Lunæ. quales ſub menſe renato
Quattuor exurgunt languentis luminis umbræ,
Atq; bis octonas includunt ordine luces.
At decedentis poſtrema crepuſcula noctis,
Bis ſex ſigna tibi quæ uerſat ſignifer orbis
Monſtrabunt. nam Phœbus ſingula mutat
Semper, & alterno ſuccedit in omnia lapſu,
uel cum deuexus in undas
Labitur, & rebus formam abſumpſere tenebræ.
Vel matutino redit in cunabula *
Cum pelago, & rebus ſuffudit luce colores.
Sic diuerſa diem comitantur ſidera ſemper.
Sed prim * exordia ſumpſit ab anno,
Torreret rutilo cum Phœbus ſidere Cancrum,
Cingula cum ueheret pelagus procul Orionis,
Et cum cæruleo flagraret Sirius aſtro.
Hoc ut fontem, unde & duxit tempora Lunæ
Nauita quo longum facili rate curreret æquor,
Et quo ruris amans telluri ſacra parenti,
Crederet, ingentiq; petat indagine ſemper,
Seu qui uela ſalo, ſeu qui dat ſemina terræ,
Hæc mora diſcendi breuis, huc labor, et breue tẽpus
Poſcitur, innumeros habet autem induſtria fructus.
Vtilitas te certa manet, prænoſcere motus
Si libet aërios, & tempeſtatibus ipſis
Edere principium. te primum ſponte procellis

Arcebis rapidis, te rursum principe fluctus
Vitabunt alij, si certis singula signis
Tempora discernas.
Sæpe etenim quanquam tranquillæ noctis amictu
Mitia portenti requiescunt terga profundi,
Doctus securam subducit ab æquore classem
Nauita, & actea retinet statione phaselum,
Cum matutinæ præsensit signa procellæ.
Nanque aliàs cœlo tum tertia lumina Phœbus
Exerit.
Crebro quinta dehinc lux commouet amphitritem.
Sæpe inopina mali clades ruit. omnia certis

Indicijs tibi Luna dabit, seu lucis utrinque
Cæsa facem, seu cum teretem concrescit in orbem.
Sol quoque uenturas aperit tibi sæpe procellas
Sidera producens, & cum * sidera condit,
Nec minus ex alijs aderit cognoscere motus
Aequoris, & magnos cœli callere tumultus,
Cynthia cùm primùm cœlo noua cornua promit,
Cautus utrinque deam circunspice. nanq; reuersæ
Nequaquam semper similis lux imbuit ortum.
Sed species diuersa trahit, uarioq; notatur
Formarum primi cùm surgit luminis igne.
Tertia cùm rutilat, tum maior sideris æthram
Scandit,

λέκρυπται, τ' ἄι κε θέλῃ Ζεὺς ὃν αὐτίκα λώσει
ζωὸς. ὁ γὰρ ὃν χρειὼ αὐδρῶν αὐαφανδὸν ὀφέλλει,
πανζωὴν εἰδόμενος, πανίτη δ' ὅγε σήματα φαίνων.

ἄλλα δέ πα ὀρέων ἅπα δι χόωσα σελήνη
πλήθασ' ἀμφοτέρωθεν, ἢ αὐτίκα πεπλυθῦα.
ἄλλα δ' αὐερχόμενον, τότε δ' ἄκρῃ νυκτὶ λελοίπει
ἠέλιον. τὰ δέ τοι κὴ ἀπ' ἄλλων ἔστι ἄλλα
σήματα κὴ πολὶ νυκτὶ κὴ ἤματι ποιήσαιτο.

σκέπτεο δ' ὃν πρῶτον κεράων ἑκάτερθε σελήνης.

ἄλλοτε γάρ τε ἄλλη μιν ὑπογράφει ἑσπερος ἀγλη.
ἄλλοτε δ' ἀλλοίαι μορφαὶ κερόωσι σελήνης,

ἓνθὺς ἀεξομένης, αἱ μὲν τρίτῃ, αἱ δὲ τετάρτῃ,
πάων δ' πολὶ μηνὸς ἐφεσσάτος κε πύθοιο.

λεπτὴ μὲν λαθερή τε πολὶ τρίτον ἦμαρ ἐοῦσα,
ἠύλιός κ' εἴη. λεπτὴ δὲ κὴ εὖ μάλ' ὀρθὴς,

πνευματίη. παχίων δὲ κὴ ἀμβλείῃσι κεραίαις

τέτρατον ἐκ τριτάτοιο φόως ἀμενηνὸν ἔχουσα,

ἢ νότῳ ἀμβλυώτατα, ἢ ὕδατος ἐγγὺς ἐόντος.

εἰ δ' ἐπ' ἀμφοτέρῳν κεράων, τροπέων ἦμαρ ἄγωσι,
μήτε τι νυσσάζοι μήθ' ὑπιόωσα φαείνοι,
ἀλλ' ὀρθαὶ ἑκάτερθε πολυγνάμπτωσι κεραῦαι,

ἑσπέριοί κ' ἄνεμοι κείνῳ μετὰ νύκτα φέροιντο.
εἰ δ' αὖτως ὀρθὴ καὶ τέτρατον ἦμαρ ἀγινοῖ,
ἦτ' ἂν χειμῶνος σωαγειρομένοιο λιλάσκει.

εἰ δέ κεν οἱ κεράων τὸ μετήορον εὖ ὠπυλύοι,
λειδέχθαι Βορέω, ὅτε δ' ὑπιάπσι, νότοιο.
αὐτὰρ ἐπὴν τριτόωσαν ὅλος πολὺ κύκλος ἑλίσσοι
ταύτη ὀρθυθόμενος, μάλα κεν τότε χείμερος εἴη.

μείζονι δ' ἂν χειμῶνι πυρώτερα φοινίσσοιτο.

σκέπτεο δ' ὅν πληθώντε, καὶ ἀμφότερον λιχόωσαν,
ἢ μὲν ἀεξομένην, ἠδ' ὅν κέρας αὖθις ἴσσαν.
καί οἱ ὑδὶ χροιῇ τεκμαίρεο μοῦνος ἑκάστῳ.
ταύτη γὰρ καθαρή, καὶ μάλ' ὀὐδιανὶ τεκμήραιο.

ταύτα

Scandit, & aëreas quarta face luminat oras:
Ingredientis erit plenè tibi nuncia menſis.
Hæc caſtigato ſi tertia fulſerit ortu
Pura, ſic ut fœdis ab ſyrtibus abſore dicat,
Clara ſerena diu.
At ſi uirgineum ſuffuderit ore ruborem, Vir. Geor/
Ventus erit. uento ſemper rubet aurea Phœbe. gic. 1.
Luminis iſta dehinc ſi craſſior, atq; retuſis
Cornibus ingreditur, ſi quarti ſideris ortum Auienus
Percurſo, ut tenuem protendat corporis umbram,
Imbribus aut Zephyris hebetabitur: arguet ultro
Flabra Noti aut pluuias
Tertia ſi rurſum protollat Cynthia currus,
Sic ſubiecta faces, & acumina lenta coruſcans,
Vt nec curua quaſi declinet cornua, nec ſe
Fuſa ſupinato diducat lumen in auras:
Occiduo Zephyrum prædicet ſurgere mundo,
Aut Libyæ de parte Notum. ſin quatuor autem
Cynthia curriculis cœlum ſubit, atq; coruſcis
Cornibus immodice præſtantibus uſſerit ignes:
Vix prolixa ſalum ciet ocyus omnia cauri.
Iſtius in Boream quod ſe ſuſtollit acumen,
Si curuum ſpecie uelut armat: affore cœlo
Sæua procelloſi prædicet flabra Aquilonis
Inferiore plaga, ſi Lunam tertius ortus
Proferat, atq; Deæ conuoluat circulus oras

Suffuſus rutilo: mox tempeſtate ſonora
Spumoſum late pelagus caneſcere cernes.
Maior & hac rauci uerſabit gurgitis undas,
Ipſa quoq; immodice ſi uultum Luna rubeſcat.
Contemplator item ſeu plenum luminis orbem
Cynthia diſtendit, ſeu cùm tertius ambitus olli
Cæditur, & mediæ uelut indiga lucis utrinque
Sustinet obductæ ſibimet diſpendia formæ,
Cornua prima replens, & cornua feſſa dehiſcens.
Induit & qualem procedens ore colorem,
Hinc perpende oculis, ipſo monitore dierum
Signa tene, ac totum diſcerne in tempora menſem.
Non unum deprenſa diem tibi ſigna loquuntur,
Nec uulgo in cunctis adſunt præcepta diebus,
Sed quæ ſigna nouo dederit mox tertia in ortu
Quartá ue, ſuſtollit medios dum Cynthia uultus,
Durabunt cœlo medio quæ edixerit ore.
Ille aliâs trino conuoluit tramite Lunam,
Et geminus plerunq; meat Sol, & unicus idem.
Cingere ſi ſimplex circunuerſabitur orbem
Signa procellarum certiſſima, ſigna ſereni
Præferet. abruptos ſubito prænunciat Euros
Marceſcens tenui ſenſim caligine, & æthra
Digeſtus patula, docet undis adſore pacem.
Si duo ſe Lunæ, circunfudere repente,
Maxima uis pontum, uis uertet maxima terras.

Maioresq;

πάντα δ' ὀρθυθομένη, λοκέειν ἀνέμοιο λιγυβόης.
ἄλλοθι δ' ἄλλο μελαινομένη, δοκέειν ὑετοῖο.

σήματα δ' ὅτ' ἀρ' ἄ πᾶσιν ἐπ' ἤμασι πάντα τέτυκται.
ἀλλ' ὅσα μὲν τριτάτη τεταρταίη τε πέλητε,
μέσφα λιχαιομένης, λιχάδος γέμεν, ἄχρις ἐπ' αὐτῆ
σημαίνει δ' ιχόμενον, ἀτὰρ πάλιν ἐκ λιχομένης
ὄν δ' ιχάδα φθιμένην. ἔχετε δέ οἱ αὐτίκα τετρὰς
μηνὸς ἀκριχομένου, τῇ δὲ τριτάτῃ ἀπιόντος.

εἰ δ' ἐ κέ μιν πρὸὶ πᾶσαν ἅλωαὶ κυκλώσωντε
ἢ τρεῖς, ἠὲ δύω προκείμεναι, ἠὲ μί' οἴη,
τῇ μὲν ἴη, ἀνέμοιο γαληναίης τε λοκεύειν,
ῥηγνυμένης, ἀνέμοιο, μαραινομένης δὲ, γαλήνης.

τοὶ δύο δ' αὖ χειμῶνι προτροχάοιτο σελήνη.
μείζονα δ' αὖ χειμῶνα φέροι τριέλικτος ἅλωή,
καὶ μᾶλλον μελανδῦσα, ℰ εἰ ῥηγνύατο μᾶλλον.
καὶ τὰ μὲν ὧδε μηνὶ σελήνης τε πύθοιο.
ἠελίοιο δέ τοι μελέτω ἑκάστοτε ἰόντος.

ἠελίῳ

ἠελίῳ κ᾽ μᾶλλον ἐοικότα σήματα κεῖται
ἀμφοτέρων, δυόντι, & ἐκ πράτης αὐιόντι.
μή οἱ ποικίλλοιτο νέον βάλλοντος ἀρούρας
λύκλος, ὅτ᾽ ὀυδίῃ κεχρημένῳ ἤματος εἴης,
μή δ᾽ ἑλὶ σῆμα φέροι, φαίνοιτο δὲ λιτὸς ἅπαντη.

εἰδὲ αὖτως καθαρόν μιν ἔχοι βολύσιος ὥρη,
δυόμενος δ᾽ ἀνέφελος μαλακὴν ὑποδείελος ἄγλαϊν,
καὶ μὴν ἐπορχομένης νὺς ἔβη ὑποδύλιος εἶη.
ἀλλ᾽ ὀχ᾽ ὁππότε λοῖλος ἐειδόμενος πολιτέλλοι,
ὀδ᾽ ὁπότ᾽ ἀκτίνων αἱ μὲν νότου, αἱ δὲ βορῆα
χιζόμεναι βάλλωσι, τὰ δ᾽ αὖ πολὺ μέσα φανείη
ἀλλά που ἢ ὑετοῖο διέρχεται ἢ ἀνέμοιο.
σκέπτεο δ᾽ εἰ καί τοι αὐγαὶ ὑπεῖρον αὖ ἠελίοιο,

αὐτὸμ ὀυ ἠέλιον. τὸ γὰρ σκοπιαὶ καὶ ἄρισται.
εἴ κε που ἢ & ὀρόυθος ὠὴν τρέχει, οἷά τε πολλὰ
ἑλκομένων νεφέων ὀρυθραίνεται ἄλλοθεν ἄλλα,
ἢ εἴ που μελανεῖ, καί τοι τὰ μὲν ὕδατος ἔσω
σήματα μέλλοντος, τὰ δ᾽ ὀρόυθεα παύτ᾽, ἀνέμοιο.
εἴγε μὲν ἀμφοτέροις ἄμυδις κεχρωσμένος εἴη,
καί κεν ὕδατι φορέοι, καὶ ὑπωρίμιος τανύοιτο.
εἰ δέ οἱ αὐιόντος, ἢ αὐτίκα δ᾽ νομένοιο
ἀκτῖνες σιωίωσι, καὶ ἀμφ᾽ ὄνι πεπλήθωσι.
ἢ ποτε & νεφέων πεπιεσμένος, ἢ ὅτ᾽ ὀυ ἠὼ

ὄρχηται

Maioresq; dehinc agitabunt stagna procellæ,
Si trinus rutilum constrinxerit ambitus orbem.
Et magis immodica formidine sæuiet Auster,
Zonarum teter fuerit si tractus in æthra.
Deniq; disrumpant si sese cingula Lunæ,
Vltima tempestas ruet imi gurgitis æstum.
Sol quoq; & exoriens, & cum se condit in undas,
Signa dabit. Solem certissima signa sequentur,
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.

Vir. Geor/gic. 1

Non hic cum primo seducet gurgite uultum,
Ceu picturato diuersos ore colores
Proferet. haud etenim tali tibi sole reuecto
Mitia jam cœli fas expectare serena.
Et si tranquillo conuexa cucurrerit austro,
Indideritq; facem ponto Deus integer, atra
Nube carens, purusq; coma & splendidus orbe:
Conuenit Eoæ facem præsumere lucis.
Sed non ora cauo simulis medioq; recedens
Orbe, quasi uel si radios discingitur ultro
Figat, ad Australem porrecto sidere partem,
Aut Boreæ rigidi iaculetur luminis igne:
Et uento & pluuijs reparata in luce carebit.
Deniq; per flammas procul atq; incendia solers
Ipsa die cedunt blandi si lumina Solis,
Tende oculos, certa hoc ducentur signa sinistro.

Auienus.

Et ne

Et ne ſanguineus late rubor imbuat ora,
Qualia protractu uaga nubila ſæpe rubeſcunt:
Aut ne labenti piceus color abdat amictu
Lampada, quære diu ſi tetro craßior orbe eſt,
Vueſcet pluuijs tellus:
Vis ſimul amborum ſi uultum Solis oberret,
Cuncta Noti quaticnt, imbres procul arua rigabũt.
Ecce aliâs primo naſcentis Solis in ortu,
Vel cùm præcipites pelago Deus inſerit ignes,
Si coëunt radij.
Omnibus his ſignis in terram defluit imber.
Ver. 1 Geor gic. Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi rumpent radij:
nimbis ingentibus arua madebunt.
At matutini ſi Phœbum in littoris *
Maiorem ſolito produxerit, atq; per æthram
Marcenti ſimilis defluxerit extimus orbis,
Alta dehinc ſcandens minuat iubar igniferum Sol:
Pura ſerena aderunt.
hic quoq; magnis
Cùm madefacta die ſub tempeſtatibus horret,
Pallidus ora cadens, promittet pura ſerena.
Quin naſcente die uenturos conuenit imbres
Noſcere, cùm proni procul ad confinia cœli
De * piceo ſpectans nubila tractu:
Et cum declinant radij, ſed partem in utranq;

Lucis

ὀρχηται πρὸς νυκτὸς, ἢ δὲ ἠοῦς ἰὼν νύκτα,
ὕδατί κεν κατιόντι πρὸς τρέχει ἅματα λεῖνα.
μὴ δ' ὅτε οἱ ὀλίγη νεφέλη παρὸν ἀντέλλησι,
πλὴν δὲ μετ' ἀκτίνων κεχυσμένος αὐτὸς ἀερθῇ,
ἀμνησεῖν ὑετοῖο. πολὺς δ' ὅτε οἱ περὶ κύκλος
οἷον τηκομένῳ φαλίγκιος ὑρωῆται
πρῶτον ἀνερχομένοιο, καὶ ἀμφὶ μεῖον ἴησι,
ὑγρὸς κε φέροιτο. ἢ εἴ ποτε χείματος ὥρῃ

ὠχρήσῃ κατιόντι. ἀτὰρ ὕδατος ἡμερινοῖο

γινομένῳ κατόπισθε περὶ νέφεα σκοπιεσθαι,
καὶ δὴ δυομένῳ τεταμμένον ἠελίοιο,
ἢν μὲν ὑποσκιάσῃ μελαινομένῃ εἰκυῖα
ἠέλιον νεφέλη, τοὶ δ' ἀμφί μιν ὧθα καὶ ὧθα
ἀκτῖνες μεσηγὺς ἑλισσόμεναι διχόωνται,
ἦτ' αὖ ἔτ' εἰς ἠῶ σκίπα κεχημένος εἴης.
εἰδ' ὁ μὲν ἀνέφελος βάπτοι ῥόον ἑσπερίοιο,
τοὶ δὲ κατερχομένῳ νεφέλαι καὶ οἰχομένοιο
πλησίον ἑσήκωσιν ὀρὸν βέες, ὅ σε μάλα χρὴ
αὔριον, ὅτε οἱ ὠκὺ πορεῖν ὑετοῖο.
ἀλλ' ὁπότ' ἠελίοιο μαρμαινομένῃσιν ὁμοῖαι
ὀξυπόρῳ ἀκτῖνες ἀπ' οὐρανόθεν τανύονται,
οἷον ἀμαλδύνουσι ὅτε σκιάῃσι κατ' ἰθὺ
ἑσαμένη γαίης τε καὶ ἠελίοιο σελήνη,

ἔπειτ'

ὅτ' ὅτε οἱ ἐπέχοντι φανήμεναι ἠῶθι πρὸ
φαίνοντες νεφέλαι ἑσπερόθεν ἄλλοθεν ἄλλαι,
ἄρρατοι γίνονται ἐπ' ἤματι εἰνὶ αὔρηαι.
μὴ δ' αὖτως ἔτ' ἐόντι πέρην, ὁπότε προταθεῖσαι
ἀκτῖνες φαίνονται ἐπίσκιοι ἠῶθι πρὸ,
ὕδατος ἢ αὐέμοιο κατοισομένου λελαθέσθαι.

ἀλλ' εἰ μὲν κεῖναι μᾶλλον κνέφαος φορέοιντο
ἀκτῖνες, μᾶλλόν κεν ἐφ' ὕδατι σημαίνοιεν.
εἰ δ' ὀλίγος τανύοιτο πρὸς ὄρφνος ἀκτίνεσσιν,
οἷόν τε μαλακαὶ νεφέλαι φορέουσι μάλισα,
ἦτ' αὖ ἐπορχομένοιο προσιλνοφέοιντ' αὐέμοιο.
ὁ δ' ἔμπης ἠελίου φεγγόφιν μελανθῦσαι ἄλωαι,
θύλιοι, ἀστόραι δὲ καὶ ἀσεμφὲς μελανθῦσαι,
μᾶλλον χειμέριαι. λύουσι δ' αὖ χαλεπώτεραί εἰσι.
σκέπτεο δ' ἢ αἰνιόντος ἢ αὐτίκα δυομένοιο,
εἴπερ οἱ νεφέων, τὰ πρῶτα κικλήσκοντες,
ἢ νότου ἠὲ Βορῆος ὀρούσειαν, ἢ ἑκάτερθεν.
μὴ δ' ὅτε σκοπιὴν ταύτην ἀμφινέμωνται φυλάσσειν.
ὁ γὰρ ὅτ' ἀμφοτέρωθεν ὁμῶς πρὸς μέσσον ἔχωσιν
ἠέλιον κεῖναι νεφέλαι, χειμῶνι ἰόντος.
εἴγε μὲν ἐκ Βορέαο μίαι οἵγε φοινίσσοιεν,
ἐκ Βορέω πνοίας κε φέροι, νοτίη δὲ νότοιο.
ἢ καί που ῥαθάμιγγες ὑπὸ τροχόωσ' ὑετοῖο,
ἑσπερίοις ἠὲ μᾶλλον ἀληθέα τεκμήραιο.

ἑσπερόθεν

Lucis in occaſu, nox ut ſerat algida rores,
Imber erit. puras ſi Phœbus condit habenas,
Et Calpetano tranquillum gurgite lumen
Tingat, at in lapſu nubes ignita ſequatur:
nunquam te craſtina fallet Verg. 1.
Hora, nec inſidijs noctis capiere ſerenæ. Georg.
ſed cum radijs marcentibus ardor Auienus.
Languet, uel tenui tenduntur acumine fruſtra
Phœbei crines: nimbos aget atra procella,
Talis & obducti cernetur forma diei,
Qualem fraternos ſubtexens luna iugales
Lucem habitat.
aut ubi curſum
Cum matutinos molitur Lucifer ortus,
Ebria ſanguineas ſubuoluunt uellera nubes.
Nanque grauis cœlo fundetur protinus imber.
Nec ſi Sole procul rutila inter ſtagna morante
Emineant radij, radios quoque craſſior umbra
Contegat: ille dies pluuijs uentoq; carebit.
Quin erit imber item, ſi Solem circulus ater
Ambiat exortum. maior ſi denique nimbus
Vrgebit cœlo, maior ſola perluet imber,
Circunfuſa adeò ſi cingula neſcia ſolui
Seruarent tetram ſpeciem torpentia noctis.
Sæpe etiam Phœbo nubes percuſſa rubeſcit,
Et meditata Dei formam procul igne recepto,
Concipit effigiem ſimulato luminis orbe.

Id qua parte poli ſpectaueris, adſore ab ipſa
Parte tene uentos. tamen, hæc tamen omnia ſemper
Decedente die melius uentura docebunt.

Conuenit hic etiam paruum Præſepe notare,
Id nubi nomen, quæ Cancro obuoluitur alto,
Græcia docta dedit. quapropter denique Aſellos
Suſpice, quorum unus ſeptem uicina trioni
Aſtra adolet, tepidũ procul alter ſpectat in Auſtrũ,
In medio quod nube quaſi concreſcit adacta,
Id Præſepe uocant. Porrò hoc Præſepe repente

Si ſeſe ex oculis procul auferat, ardeat autem
Congruus aërijs late rubor ignis Aſellis:
Nequaquam tenues agitabunt ſtagna procellæ.
At ſi ſideribus ſimilis lux duret, & illi
Tetra ſit effigies: ruet altis nubibus imber.
Sin Boreæ de parte trucis uelut indiga iuſtæ
Stella facis, lento marceſcere cernitur igne,
Et procul alterius iuba late flagrat Aſelli:
Protinus Aethiopum ſurget conuallibus Auſter.
At regione Noti ſi lucem ſtella ſeneſcat,
Sæuus Rhiphæis Aquilo crepitabit ab oris.
Cice. Atque etiam uentos præmonſtrat ſæpe futuros
Inflatum mare, cum ſubito penitusq; tumeſcit
Saxaq; cana ſalis niueo ſpumata liquore
Triſtificas certant Neptuno reddere uoces:

Aut

ἑσπερόθεν γὰρ ὁμῶς σημαίνετ' ἐμμενὲς αἰεί.
σκέπτεο καὶ φάτνιν, ἣ μήτ' ὀλίγῃ ἐοικυῖα
ἀχλύϊ, βορραίῃ ὑπὸ καρκίνῳ ἠγκλάζει.
ἀμφὶ δὲ μιν δύο λευκὰ φαινόμενοι φορέοντες
ἀστέρες, ἤτε τι πολλὸν ἀπήοροι, ἤτε μάλ' ἐγγύς,
ἀλλ' ὅσον τε μάλιστα πυγόσιον οἰήσασθαι.
εἷς μὲν βορρήαο, νότῳ δ' ἐπιέρχετ' ἄλλος.
λιαί τοι μὲν καλέονται ὄνοι. μέσσῃ δ' ἔτι φάτνη,
ἥτε καὶ ὀξαπίνης παύτῃ δύσιος δυσιόντος
γίνετ' ἄφαντος ὅλη, τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
ἀστέρες ἀλλήλων αὐτοχεδὸν ἐνδύνουσι.
δὴ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε λιλύζοντες ἄῤῥαι.
εἰ δὲ μελαίνητ', τοὶ δ' αὖτε ἐοικότες ὦσιν
ἀστέρες ἀμφότεροι, πολὺ χ' ὕδατι σημαίνοιεν.
εἰδὲ ὁ μὲν ἐκ βορέω φάτνης ἀμαιμακὰ φαείνῃ
λευκὸν ἐπαχλύων, νότιος δ' ὄνος ἀγλαὸς εἴη,
δὴ ἐχθαι αὐέμοιο νότου, βορέω δὲ μάλα χὴ
ἔμπαλιν ἀχλυόεντι, φαεινομένῳ τε δοκεῦσιν.
σῆμα δέ τοι αὐέμοιο καὶ οἰδαίνοντα θάλασσα
γιγνέσθω, καὶ μακρὸν ἐπ' αἰγιαλοὶ βοόωντες,
ἀκταί τ' εἰνάλιοι, ὅπότ' ὄμβριοι ἠχήεσσαι
γίγνονται, λιγυφαίτης βοάμενοι ὄρεος ἄκραι.
καὶ δ' αὖ ὠδὶ ξυνιὼν ὄτ' ὀρωρὸς ὁ ἡμιλιόσμιος
ὀξὺς ἀλὸς ὄρχης, φωνῇ πολὺ πολλὰ λελακὼς,
λιγυμενὸς κὲ θάλασσαν ὑποδρομέοιτ' αὐέμοιο.

καί ποτε καὶ λίεπφοι, ὁπότ' ὀὐδαῖοι ποτέωνται,
αὐτία μελλόντων αὐέμων εἰλαδὰ φέρονται.
πολλάκι δ' ἀγριάδες νῆσαι, ἢ εἰν ἁλὶ δῖναι
αἴθυιαι χερσαῖα πινάσσονται πτερύγεσιν.
ἢ νεφέλη ὄρεϊ μικκύνεται ἐν λορυφῆσιν.
ἤδη καὶ πάπποι λύκης γήρειον ἀκάνθης,
σῆμ' ἐγχύνται αὐέμου, κωφῆς ἅλιος ὁππότε πολλοὶ
ἄκροι ὠὴ πλέωσι, τὰ μὲν πάρος, ἄλλα δ' ὀπίσω.
καὶ θέρεϊ βρονταί τε καὶ ἀστραπαὶ ἔνθεν ἴωσιν,
ἔνθεν ἐπορχομένοιο πολίσκοπείην αὐέμοιο.
καὶ δὰ νύκτα μέλαιναν ὅτ' ἀστέρες αἴθωσι
ταρφέα, τοὶ δ' ὄπιθεν ῥυμοὶ ἑπτολύκαινοντες,
λειπλέχθαι κείνοις αὐτῶν ὁδὸν ὀρχομένοιο
πνεύματος. εἰ δέ κεν ἄλλοι ἐναντίον αἴθωσιν
ἄλλοις ἐξ ἄλλων μερέων, τότε δὴ τε φύλαξο
παντοίων αὐέμων, οἵτ' ἄκριτοί εἰσι μάλιστα.
ἄκριτα δὲ πνείουσιν ἐπ' αὐδράσι τεκμήρατα.
αὐτὰρ ὅτ' ἐξ εὔροιο ἐκ νότου ἀστράπτωσιν,
ἄλλοτε δ' ἐκ ζεφύροιο, ἠὲ ἄλλοτε πὰρ βορέαο,
δὴ τότε τις πελάγει ἐνὶ δείδιε ναυτίλος ἀνήρ.
μὴ μὲν τῇ μὲν ἔχῃ πέλαγος, τῇ δ' ἐκ δίος ὕδωρ.
ὕδατι γὰρ κοσμίδες ποδὶ σεροπαὶ φορέονται.
πολλάκι δ' ὀρχομένων ὑετῶν νέφεα πλωπάροιθεν
οἷα μάλιστα ποκοίσιν ἐοικότα ἐνδ' ἅλονται,
ἢ διδύμη ἔζωσε δὰ μέγαν οὐρανὸν ἶρις,
ἢ καί πού τις ἄλωα μελαινομένην ἔχει ἀκτήν.

πολλάκι

Aut denſus ſtridor cum celſo è uertice montis
Ortus adaugeſcit, ſcopuli ui ſæpe repulſus.
Iam ſibi tum curuis male temperat unda carinis, Virg.
Cum medio celeres reuoluant ex æquore mergi,
Clamoremq; ferunt ad littora. cumq; marinæ
In ſicco ludunt fulicæ, notasq; paludes
Deſerit, atque altam ſupra uolat ardea nubem.
Denique cum cœlo tenduntur pura ſereno,
Sæuitura polo ſunt flammina * Auienus.

Sæpe etiam ſtellas uento impendente uidebis Virg.
Præcipites cœlo labi, noctisq; per umbras
Flammarum longos à tergo albeſcere tractus,
Quòd ſi diuerſis ſe paſſim partibus ignes Auienus.
Excutiant: uerret pelagus ſine fine modoq;
Turba procellarum.

At Boreæ de parte trucis cum fulminat, & cum Virg.
Euriq; Zephyriq; tonat domus: omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis nauita ponto.

aut bibit ingens
Iris.
Si ſtellam teter uelut ambiat æquora propter Auienus.

Iam uarias Pelagi uolucres, & quæ Asia circùm
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri.
Aut arguta lacus circunuolitauit Hirundo.

Et uetercm in limo Ranæ cecinere querelam.

Cice. Et matutinis Acredula uocibus instat,
Instat, & assiduas uocum iacit ore querelas,
Cum primum gelidos rores aurora remittit.
Fuscaq; nonnunquam cursans per littora Cornix
Demersit caput, & fluctum ceruice recepit.

Mollipedesq; Boues spectantes lumina cœli,
Naribus humiferum duxere ex aëre succum.
Virg. Sæpius & tectis penetralibus extulit ouа
Angustum Formica terens iter.

Auienus. Inserit interius terrarum redditus æstus,
Pectora cum curuo purgat Gallinula rostro.

Agnine

πολλάκι λιμναῖαι ἢ ἐνάλιαι ὄρνιθες
ἅπλησον λιλύζοντ᾽ ἀϊέμεναι ὑδατόεσσιν,
ἢ λίμνῃ πόδας ἁπτὰ χελιδόνες ἀΐσσοντ᾽
γαστέρι τύπτεσθαι αὖτως ἐλυμβόμον ὕδωρ,
ἢ μᾶλλον λειλαὶ γρυεραὶ ὑδρηΐσιν ὄνειαρ,
αὐτόθεν ἐξ ὑδάτος πατρὸς βοόωσι γυρίνων.
ἢ τρύζει ἀρβρινὸν ὁρμαίνη ὀλολυγών,

ἤτοι καὶ λακέρυσσα παρ᾽ ἠϊόνι προχόσιν
χείμαρος ἀρχομένου χέρσῳ ὑπεκυψε κορώνη,
ἤτοι γ᾽ ποταμοῖο ἐβάψατο μέχρι παρ᾽ ἄκρης
ὤμους ἐκ λιφαλῆς· ἢ δ᾽ μάλα πᾶσα κολυμβᾷ,
ἢ πολλὴ τρέφεται παρ᾽ ὕδατι παχέα λιρώσθα.
καὶ βόες ἦδη τοι πάρος ὕδατος ἐξ ἰδίοιο
δρανὸν εἰσανιδόντες, ἀπ᾽ αὐθέρος ὠσφρήσαντο.
καὶ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα
θᾶσσον αὐλιζόμενοι. δ᾽ ἀθρόον ὤφθεν ἴουλοι
τείχη αἰέροντες, δ᾽ πλαζόμενοι σκώληκες
λεῖνοι, οὓς καλέουσι μελαίνοσι γῦρα γαίης·
καὶ τιτθαὶ ὄρνιθες, τοὶ ἀλέκτορος ἐξεγρόοντο,
εὖ ἐφθεγξάσαντο, γ᾽ ἔκρωξαν μάλα φωνῇ.
οἷόν τε σαλάκου ψοφέει ὠδῖ ὕλαπι ὕλης.
ἦ ποτε γ᾽ γυναῖ κορέκων, δ᾽ φῦλα κολοιῶν,
ὕλακος ὀρχομένοιο διὸς πάρα σῆμ᾽ ἐγρόοντο,
φαινόμενοι ἀγελιδὸν, δ᾽ ἱρήκεσσιν ὁμοῖον

φθεγξάμενοι· ἰαὶ πο κόρακες δ' ἵσς σάλαγμὸς
φωνῇ ἐμιμήσαντο σιὼ ὕδατος ὀρχομένοιο.
ἦ ποτε καὶ ἱερώξαντε βαρείῃ δ' ἰοσάκι φωνῇ
μακρὸν ὠὴ ῥοιζοῦσι πιναξάμενοι πτερὰ πυκνά.
καὶ νῆσσαι οἱ κατοί, ἐωωρόθοοί τε κολοιοί,
ὀρχόμενοι ηγ| γεῖσα, ἰνάσσονται πτερύγεσιν.
ἦ ὦδῖ κῆμα δι' ὠκεῖ ὀρωδιὸς ὀξὺ λελιηκώς.
ἦ τοι μηδὲν ἀπόβλητον πεφυλαγμένῳ ὕδωρ
γινέσθω. μὴ δ' εἴκοσι ὦδῖ πλέον ἢ πάροιθεν
δάκνωσι μῦαι, καὶ ἐφ' αἵματος ἰμείρονται.
ἦ λύχνοιο μύκητες ἀγείρονται πόδι μύξαν
νύκτα ηγ| σκοτίλιον. μὴ δ' ἦμ ἐπὸ χείματος ὥρῃ
λύχνῳ ἄλλοτε μὲν τε φάος ηγ| κόσμον ὀρώρει.
ἄλλοτε δ' ἀΐσσωσιν ἀνὰ φλόγες, ἠΰτε κῶφαι
πομπόλυγες. μὴ δ' εἴκοσι ἐπ' αὐτόθι μαρμαίρωσιν
ἀκτῖνες. μὴ δ' ἦμ θέρεος μέγα πεπταμένοιο
νήσσαις οἵ ὄρνιθες ἐπασύτοροι φορέονται.
μὴ δὲ σύγ' ἢ χύτρης ἠὲ τρίποδος πυριβήτεω,
ἀσινθῆρες ὅτ' ἔωσι πόδι πλέονες, λελαθέσθω.
μὴ δὲ ηγ| ἀσοδίλιῳ ὅποτ' αὔθρακος αὐθομένοιο
λάμπτῃ πόδι σήματ' ἐοικότα κεγχρείοισιν.
ἀλλ' ὠὴ καὶ τὰ δόκευε πόδισκοπέων ὑετοῖο.
εἰ γέμων ἠερόεσσα πάρεξ ὄρεος μεγάλοιο
πυθμένα τείνεται νεφέλη, ἄκραι δὲ λιολῶναι
φαίνονται καθαραί, μάλα κεν τόθ' ὑὸς βύβλιος εἴης.
βύβλιος κ' εἴης, καὶ ὅτε πλατέος πόδι ὠόντου
φαίνηται

Agmine cum denſo circunuolitare uidetur
Graculus, & tenui cum ſtridunt gutture Corui,
Cum procera ſalum repetit languore frequenti
Ardea.

cum paruæ defigunt ſpicula Muſcæ,
Et ſi nocturnis ardentibus undiq; teſtis
Concreſcunt fungi, ſi flammis emicet ignis
Effluus, aut lucis ſubſtantia langueat ultro.
Conuenit inſtantes prænoſcere protinus imbres.

Nec nocturna quidem carpentes denſa puellæ
Neſciuere hyemem, teſta cum ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos. Virg.

Si nimium ad montem nebularum craſſus amictus
Tendatur, ſummo nudentur uertice ſaxa.
Et cum pontus item freta per diſtenta quieſcit

Nubila ſi longo ſe procumbentia tractu
Diffundunt cœlo, & Thetidi terriſq; ſupinis
Pax aderit, nuſquam mundo ruet effluus imber.
Sed cum tranquillo tenduntur craſſa ſerena,
Sub Ioue uenturæ prænoſcere ſigna procellæ
Conuenit, & cum perfurit aëris horror
Inſpice quàm referant terris pelagoq; quietem.
Inter prima tamen paruum præſepe notatur,
Arduus excelſo quod Cancer cardine uoluit,
Cum minus & primo purgatur flammine uenti
Tempore.
Virgil. Nec quicquam ſeros exercet Noctua cantus.

Auienus. Tum ueſpertinum Cornix longæua reſultat,
Virgil. Tum liquidas Corui preſſo ter gutture uoces,
Aut quater ingeminant, & ſæpe cubilibus altis,
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti
Inter ſe folijs ſtrepitant. iuuat imbribus actis
Progeniem paruam, dulcesq; reuiſere nidos.

tunc pennis corpora plaudunt,
Auienus. Tunc & Strimonias circunuolitare repente
Suſpicies, & per aperta ubi mitior annus
Sponte procelloſum diſiecerit aëra cœli.

tum

φαίνητ᾽ χθαμελὴ νεφέλη, μὴ δ᾽ ὑψόθι λύρῃ,
ἀλλ᾽ αὐτῷ πλαταμῶνι πεχαθλίβητ᾽ ὁμοίη.

σκέπτεο δ᾽ ὑλίῳ μὲν ἐὼν ὑδῖ χείματι μᾶλλον,
εἰς δὲ γαληναίην χειμονόθεν. εὖ δὲ μάλα χρὴ

εἰς φάτνην ὁράαν, τὴν παρκίνῳ ἀμφιελίσσει,
πρῶτα καθαιρομένην πάσης ὑπογέρθεν ὁμίχλης.
λείνει γὰρ φθίνοντι καθαίρετ᾽ ὠὶ χειμῶνι.

κὴ φλόγες ἡσύχιαι λύχνων, ⟨ nυκτορίη γλαὺξ
ἥσυχον ἀείσασα, μαραινομένῳ χειμῶνι
γινέσθω τοι σῆμα. καὶ ἥσυχα ποικίλλεται
ὥρη ἐαρινὴ πρώιη πολύφωνος κορώνη.
καὶ κόρακες μοιῶοι μὲν ὀρημαῖοι βοόωντες
δισσάκις. αὐτὰρ ἔπειτα μεταθρόα μεκλήγοντες,
πλειότροοι δ᾽ ἀγεληδὸν ἐπὶ λοίτοιο μέλωντ᾽
φωνῆς ἔμπλειοι. χαίρειν καί τις ὄἴσοιτο,
οἷα τὰ μὲν βοόωσι λιγαινομένοισιν ὁμοῖα.
πολλὰ δὲ δ᾽ ἀηδρείοιο πόδι φλόον, ἄλλοτε ἐπ᾽ αὐτὸν
ἤχιτε κείσιν, καὶ ὑπότροποι ἀπερύοντ᾽.
⟨ δ᾽ αὖ πω γέρανοι μαλακῆς πεπάροιθε γαλήνης,
ἀσφαλέως ταύσαιν ὥρ᾽ ἀρόμου ἤλιθα πᾶσαι,
ἠδὲ παλιρρόθιοί κεν ὑπολύλιοι φορέοιντο.
ἦμος δ᾽ ἀστερόεν καθαρὸν φάος ἀμβλώσκῃ,

ἠδὲ

ὀλίε ποθϕ νεφέλαι ωεπιεσμέναι αὐλιόωσιν,
ὀλ' ἐποθϕ ζόφ⊙ ἄλλ⊙ ἐωοτρέχη, ὀλὲ σελήνη.
ἀλλὰ τάγ' ὀζαπίνης αὖτως ἀμιλλωὰ φέρονται,
μηκέτι τοι τόλε σῆμα γαλιωαίης ὠὴκέαθω,
ἀλλ' ὠθὴ χεῖμα λόκλυε. καὶ ὁ ππότε τοὶ μὲν ἐῶσιν
αὐτῆ ϕ' ἰόρῃ νεφέλαι, τοὶ δ' ἄλλαι ἐπ' αὐταῖς,
τοὶ μὲν ἀμειβόμεναι, τοὶ δ' ὀζόπιθϕ φορέοντε.
καὶ χιῶνες ἰλαγγηδὸν ἐπειγόμεναι βρομοῖο.
χειμῶν⊙ μέγα σῆμα κὴ ϕύνεάγηρα ἰορόωνη
νύκτορ ἀείλασα, κὴ ὀψὲ βοῶνται ἰολοισὶ,
καὶ αἰσίν⊙ ἠῶ ἀαπίζωρ, καὶ ὄρνεα παύτα
ἐκ πελάγος φόυγοντα, κὴ ὀρχίλος, ἢ ⊂ ὀριθεὺς
δωώρ εἰς ἰοίλας ὀχεὰς, καὶ φῦλα ἰολοιῶρ

ἐκ νομῦ ὀρχόμενα προαφερῦ ὠὴ ὄψιορ αὖλιρ.
ὀλ' αὖ ὠὴξεθαὶ μεγάλου χειμῶν⊙ ἰόντος
πρόσω ποιήσαν το νομόρ κηροῖο μέλισσαι,
ἀλλ' αὐτῶ μέλιτός τε καὶ ὀρόγορ εἱλίσσοντε.
ὀδ' ὑψὸ γεράνωρ μακραὶ στίχες αὐτὰ κέλευθα
τείνοντε, στροφάδες δὲ παλιμπετὲς ἀκρυόντε.

μὴ δ' ὅτε νωτιμίη ϕ' ἀράχνια λεπτὰ φέρηται,
καὶ φλόγες αἰθύσσωσι μαραινομένοιο λύχνοιο,
ἢ πῦρ αὔηται σποδιῆ, ⊂ ὑωδύλια λύχνα
πισδύειρ χειμῶνι. τί τοι λέγω ὅσσα πέλοντε
σήματ' ἐπ' ἀνθρώπες, δλὴ γὰρ ἡ ἀεικὲϊ τέφρη

αὐτῶ

tum ſtellis acies obtuſa uidetur. Verg.
Nubila nec craſſos circunduxere meatus Auienus.
Vt iubar occulerent, flagrantibus obuia flammis,
Nec caligo inhibet rutilantis lampados ignis,
Orbe nec expleto ſacra ſidera luna recondit.
Sed iam ſponte ſua ſtellarum lumina marcent,
Conuenit hybernæ prænoſcere dura procellæ
Nubila.
Gramina ſi carpit ſemeſa petatius Anſer,
Si nocturna tibi Cornix canit, Heſperus æthra
Cum redit innumero ſi cantu Graculus inſtat,
Si matutino Fringuilla reſultat ab ore,
Si fugiunt uolucres raptim freta turbida Nerei,
Orchilos infeſtus ſi floricomis hymenæis
Ima petit terræ, ſi deniq; paruus Eritheus,
& è paſtu deſcendens agmine magno, Verg.
Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Cecropias ſi paſtus Apis uicinus ab ipſa Auienus.
Caſtra inhibet, florumq; ſimul libamina mœſtæ
Proxima decerpunt. ſi Threiciæ per aperta
Sponte Grues trepidant, nec ſeſe audacius æthræ
Comittunt,
ſi ſoluit Aranea caſſes.
Tenuia ſi toto uehit Auſter licia cœlo,
Mox tempeſtates & nubila tetra cientur.

Quid maiora canam Cinis? Cinis ipſe repente

Cum

Cum coit, albenti nix terras uestit amictu,
Nix operit terras, rutilis ubi lumina prunis
Summa rubent, errantq; breui caligine crassa
Interius nebulæ, & densa iam fomes in igni
Marcescit, penitus pluuios mox arguet austros:

Induit immodicis cum semet floribus Ilex
Et cum flore nouo, cum brachia glande grauantur
Vuentis cœli sibi nutrimenta latenter
Sponte operata docet.

Cice. *Iam uero semper uiridis semperq; grauata*
Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Auienus. *Ter prorumpentis Scyllæ teres erigitur flos,*
Sulcandiq; solum ter monstrat tempus adesse,

Sic

αὐτὸν πηγνυμένην νιφετὸν ὣς τε κήρωμα,
ἢ λύχνῳ χιόν', κέγχροις ὅτ' ἐοικότα παύτη
κύκλῳ σήματ' ἔχει πυριλαμπὴς ἐγγύθι μύξα,
αὔθρακι δὲ ζώοντι, χαλάζης ὁππότε λαμπὼς
αὖτος ἐείλυται, μέσῳ δ' οἱ ἤϋτε λεπτὴ
φαίνητ' νεφέλη, πυρὸς ὤλοθρον αὐομένοιο.
πρῖνοι δ' ὀ καρποῖο καταχθέες, οὐδὲ μέλαιναι
κῖνοι, ἀπείρητοι. παύτη δέ τε πολλὸς ἁλωεὺς
αἰεὶ ὠσπάινει μὴ οἱ θέρ' ἔκ χερὸς ἔρρῃ.
πρῖνοι μὲν θαμινῆς ἀκύλου ἧ μέτρον ἔχουσαι,
χειμῶν' καὶ λέγοιεν ὑδὶ πλέον ἰχύοντος.
μὴ δ' ἄλλῳ ἔκπαγλα πολυβρίθοιεν ἅπαύτη.
τηλοτόρῳ δ' αὐχμοῖο σαώσατε χύοιεν ἄρουραι.
τριπλόα δὲ κῖν' λυέει. τρισσαὶ δέ γε αὖξαι
γίνονται καρποῖο. φέρει δ' ἑκάστη
ἐξείης ἀρότῳ. καὶ γάρτ' ἀρότησιον ὥρην
τριπλόα μείρονται, μέσσῳ, καὶ ἐπ' ἀμφότερ' ἄκρας.
πρῶτος μὲν πρώτῳ ἀρόσιμ, μέσσ' δέ τε μέσσῳ
καρπὸς ἅπαγγέλλει, πυμάτῳ γε μὴν ἔχαδος ἄλλων.
ὁμ τινα γὰρ καλλίστα λοχαίη κῖν' ἄρηται,
λειπῷ γ' ὀξ ἄλλων ἄρσις πολυλήϊος εἴη,
ὄφρ' δέ γ' ἀφαυροτάτῳ ὀλίγη, μέσσῳ δέ τε μέσση.
ὅτως δ' αὐθερικὸν τριχθὰ σκύλες ἐστεφανθῇ,
σήματ' ὣ φράζαθ' ὁμοίιον ἀμήτοιο.
ὅσσα δ' ὣς κίνσ ἀρότης ὣς φράσσατο καρπῷ,
τόσσα καὶ ἐν σκύλλης τεκμαίρεται αὐθεῖ λοὐκῳ.

αὐτὰρ

αὐτὰρ ὅτε σφῆκες μετοπωρινὸν ἤλιθα πολλοὶ
πωΐτῃ βεβρίθωσι καὶ ἐσπερίῃ τε πάροιθεν
πλησίαλοι, εἴποι τις ἐπερχόμενον χειμῶνα,
οἵῳ καὶ σφήκεσσιν ἐλίσσεται αὐτίκα δῖνος.
θήλειαι δὲ σύες, θήλεια δὲ μῆλα. καὶ αἶγες
ὁππότ' ἀνασπῶφῶσιν ὀχῆς, τάδε γ' ἄρρενα πάντα
λεξάμεναι πάλιν αὖτις ἀναβλήδην ὀχέωντες,
αὐτῷ γε σφήκεσσι μέγαν χειμῶνα λέγουσιν.
ὄψὲ δὲ μισγομένων αἰγῶν μήλων τε συῶν τε,
χαίρει ἀνολβος ἀνήρ, ὅοί τ' ἀμάλα θαλπιόωντι
δῦσιν φαίνεσι βιβαιόμεναι ῥιγεδανόν.
χαίρει καὶ γεράνων ἀγέλαις ὁρᾶν ἀστρεμὲς
ὦριον ὀρχομένοισιν. ὅσσ' ἀώρια μᾶλλον.
αὔτως γὰρ χειμῶνες ἐπέρχονται γεράνοισι,
πρώϊα μὲν μᾶλλον καὶ ὁμιλαδὸν ὀρχομένῃσι,
πρώϊον, αὐτὰρ ὅτ' ὄψὲ γε δὴ ἀγεληδὰ φανεῖσαι
πλειότερον φορέονται ὑπὸ χρόνον, ὅσσ' ἅμα πολλαὶ,
ἀμβολίῃ χειμῶνος ὀφέλλεται ὕστερα ὄργα.
εἰ δὲ βόες καὶ μῆλα μετὰ βρίθουσαν ὀπώρην
γαῖαν ὀρύσσωσι, κεφαλὰς δ' ἀνέμοιο βορῆος
αὐτίκα τείνωσιν, μάλακην τότε χείματον αὐτοὶ
πλησίαλες χειμῶνα κατορχόμενοι φορέουσιν.
μὴ δὲ λίην ὀρύχοιεν, ἐπεὶ μέγας ὄμβρος κόσμος
γίνεται, ὅττε φυτοῖς χειμῶν φίλος, ὅττ' ἀρόωσιν.

ἀλλὰ

Sic & Crabronum rauca agmina ſi uolitare
Fine ſub Autumni conſpexeris æthere longo,
Iam ueſpertinos primos cum commouet ortus
Vergilias, pelago dices inſtare procellas:
Siq; Sues lentæ, ſi lanæ ſedula Nutrix,
Si Capra dumoſis errans in ſaltibus ultro
In Venerem pergat,
Et tempeſtates & nubila protinus atra
Adſore præcipites.

quin & gaudebit Arator,
Quiq; ſolum iuſti uerſabit menſibus anni,
Plebe Gruum prima: gaudebit tardus Arator
Agmine pigrarum, ſi quadam lege Deorum

His comes eſt imber: ſi denique terram
Lanigeræ fodiant, caput aut tendatur in Arcton,
Cum madidus per marmora turbida condit
Pleiadas occaſus, cùm brumæ in frigora cedit
Frugifer Autumnus, ruet æthra concitus imber.
At ſi perruptis terrarum dorſa lacunis
Infodiant pecudes:
Suſpecti tibi ſint imbres. nanq; urget ab alto
Arboribusq; ſatisq; Notus pecoriq; ſiniſter. Vergil.

Auien. Nix herbas ledet teneras, nix uret aristas.

At si contigerit plures ardere cometas,
Inualidas segetes torrebit siccior aër.

Contemplator item si longo plurima ponto
Agmina festinant uolucrum, solidamq; frequentes
Succedunt terram: sterilis desæuiet æstus,
At sitient agri.
Sed si * producant agmina ab undis,
Neq; trepido passim uersent conuexa uolatu,
Lætitia est duris pastoribus, adfore parcos
Præsumunt imbres. Sic in contraria semper
Vota homines agimur, nostriq; cupidine fructus
Poscimus alterius dispendia. denique & ipsa
Solers natura, & rerum genitabilis ordo,
Certa suis studijs affixit signa futuri.
Nanque & ouis cupido si gramina tondeat ore,
Insaturata cibi decerpens latius agros,
Pastor indicium pluuialis frigoris edet.
Et si persultans Aries lasciuius herbas
Appetit, aut sese sustollant saltibus Hœdi,
Vel si iuge gregi cupiant hærere, nec usquam
Matribus abscedant, & si sine fine modoq;
Pabula delibent, cùm tutas uespera dire

Com/

ἀλλὰ χιὼν εἴη πολλὴ μεγάλαις ἐπ' ἀρούραις,
μήπω κεκριμένη, μὴ δὲ βλωθρῇ ὑπὸ ποίῃ,
ὄφρα λίς δύετύϊ χαίρῃ ποτιδέγμενος αὐήν,
μηδ' ἔαρι καθ' ὑπόρθιον ἑοικότες ἀστέρες αἰεί.
μήθ' ἕις, μήτε δύω, μηδὲ πλέονες κομόωντες.
πολλοὶ γὰρ κομόωσιν ἐπ' αὐχμηρῷ γνιαπτῷ.
δλίε μὲν ὀρνίθων ἀγέλαις ἠπειρόθεν αὐὴρ
ἐκ νήσων, ὅτε πολλαὶ ὑπὸ πλήσωσιν ἀρούρας
ὀρχομένου θέρεος χαίρει, πολιδλείδλιε δ' αὐλὼξ
ἀμήτῳ, μή οἱ κενεὸς κατὰ ἀχυρμιὸς ἔλθῃ
αὐχμῷ αὐϊηθείς. χαίρει δέ τε καὶ πόλος αὐὴρ
κύτταις ὀρνίθεσιν, ἐπὶ ὧ μέτρον ἴωσιν,
ἀλπόμενος μετέπειτα πολυγλάγεος γνιαπτοῦ.
ἕτω γὰρ μογεροὶ καὶ ἀλήμονες ἄλλοθεν ἄλλοι
ζώομεν ἄνθρωποι. τὰ δὲ πάρ ποσὶ πάντες ἕτοιμοι
σήματ' ὑπογνῶναι, καὶ ὅτ' αὐτίκα ποιήσασθαι.

κρύπτασι μὲν χειμῶνας ἐτεκμήραντο νομῆες,
ἢ νομὸν ὁππότε μᾶλλον ἐπειγόμενοι προχόωσιν.

ἄλλοι δ' ἐξ ἀγέλης κριοὶ, ἄλλοι δὲ καὶ ἄμνοι
ἠνόδλιοι παίζωσιν ὀρειδόμενοι κεράεσσιν.
ἢ ὁπότ' ἄλλοθεν ἄλλοι ἀναπλήσσωσι πόλεσσι,
τέτρασιν οἱ κῶφοι, κεραοίγε μὲν ἀμφοτέροισιν.

ἢ καὶ ὅτ' ἀξ ἀγέλης ἀεικέσια λιπήσωσι
δ' εἰέλμ εἰσελάοντες ὁμῶς, τὰ δὲ παύτιθι ποίης
δ' ἀκνωσιμ πυκνῇσι κελδυόμνα λιθάκεσιμ.
ἐκ δὲ βοῶμ ἐπύθοντ' ἀρόται καὶ βουκόλοι ἄνδρες
λιννυμθάδ χειμῶν. ἐπεὶ βόες ὁππότε χηλὰς
γλώσσῃ ὑπωμαίοιο πολὸς πολιλιχμήσωντ,
ἢ κοίτῳ πλευρᾶς ὑδὲ λεξιτόρᾶς τανύσωντ,
ἀμβολίλω ἀρότοιο γέρωμ ὑπὸ λπετ' ἀροτκόν.
ἠδ' ὅτε μυκηθμοῖο πορίπλειοι ἀγέρωντ,
ὀρχόμνᾶι σταθμόμ δὲ βόες βαλύσιομ ὥρλω,
σκυθραὶ, λειμῶν πόρισ βοσσίοιο,
αὐτίκα τεκμαίροντ ἀχείμεροι ἐμπλήσεσθαι.
ὀ δ' αἶγες πρίνοιο πολιαυ δύλασαι ἀκάνθας,
δύλιοι, ὀδὲ σύες φορυτῷ ὑπὸ μαργαίνασαι.

καὶ λύκ, ὁππότε μακρὰ μονόλλυκ ὠρύκτ,
ἢ ὅτ' ἀροτρέων ὀλίγομ πεφυλαγμέν ἀνδρῶμ
ὄργα κατόρχηται, σκέπα χατέοντι ἐοικὼς
ἐγγύθ ἀνθρώπω, ἵνα οἱ λέχ αὐτόθ εἴη,
πρὶς πολιτελλομένης ἠῶς χειμῶνα δοκεύειμ.
ὅτω καὶ πλοτόροις ὑδὲ σήμασι τεκμήραιο
ἐσομένωμ ἀνέμωμ, ἢ χείματος, ἢ ὑετοῖο,
αὐτίκ', ἠὲ μετ' αὐτίκ', ἢ τριτάτιμ ἔτ' ὄν ἠῶ.

ἀλλὰ

Compellat caulas, monstrabunt adfore nimbos.

Bubus arator item trahit atro signa procellæ,
Lambere si lingua prima hos uestigia fortè
Viderit, aut dextrum prosternere corpus in armum:

Vel si prolixis auras mugitibus implent,
Pascua linquentes uix uespere.

dat Capra moti
Rursum signa poli, cum spinis ilicis atræ
Multa inhiat. docet hæc eadem Sus horrida, cœno
Gurgitis illuuie si sæpius inuoluatur.

Martius ipse Lupus uillarum proxima oberrans,
Assectansq; locos hominum, lectumq; laremq;
Spem petens, crasso consurgere nubila cœlo
Præmonet.

Id parui cum ſtridunt denique Mures,
Cum geſtire ſolo, cùm ludere forte uidentur,
Portendunt: tibimet Canis in præſentia ultro
Tellurem fodiens. tamen hæc tamen omnia rerum
Adſore, uel primo nimbis mox Sole docebunt:
Vel cum curriculis lux ibi cœpta ſecundis,
Tertius aut uerſo cum uenerit ortus olympo.

Non ſpernenda tibi ſint ulla. ſed memor uni
Adde aliud ſemper: ſi tertia denique ſigna
Proueniant, firmo uenturum pectore fare,
Et tranſactorum ſolers componere menſum
Signa laborabis. ſi ſic fluxere reperta,
Nequaquam trepidare pudor perſuadeat ullos
Aſtrorum lapſus, aſtrorum protinus ortus.
Diſcute, ſi caſus ſimilis & ſtella per æthram
Prodidit exacti iam ſumma crepuſcula menſis,
Et ſurgentis item primordia conſcius artis
Fare ſacræ menſum confinia ſumma duorum.
Cæca latent lucis hæc ſemper ſemet in octo
Inſcia lunaris tendunt facis. Ipſe fideli
Perquires ſtudio, & ſi quid tibi forte repertum
Pluribus indicijs, ſolers fulcire memento.

FINIS.

ἀλλὰ γὰρ ὀδὲ μύες τετριγότες, εἴποτε μᾶλλον
ὄὗλιοι ὀυκίρτησαν, ἐοικότες ὀρχηθμοῖσιν,
ἄσκεπτοι ἐγήροντο παλαιοτόροις ἀνθρώποις.
ὁ δὲ λιμὸς. κὴ γάρ τε λύων ὠρύξατο ποσσὶν
ἀμφοτόροις χειμῶνος ἐπορχομένοιο δ' οκεύων.
κὴ μὶν ὃ ὑδ' ἄζος ἐς καρκίνος ἄγχε χέρσῳ
χειμῶνος μέλλοντος ἐπαίσσεσθαι ὀλοῖο.
κὴ μύες ἠμερίοις ποσὶ σιβάδια τροφῶντες
λοίτυς ἰμείροντο, ὅτ' ὄμβρος σήματα φαίνοι
λιγκεῖνοι χειμῶνα μύες τότε μαντεύοντο.
τῷ μηδὲν κατόκνης. καλὸν δ' ὠὴ σήματι σῆμα
σκέπτεσθαι. μᾶλλον δὲ δ' νοῖν εἰς τοὐτὸν ἰόντοιν
ἐλπωρὴ τελέθοι. τριτάτῳ δέ κε θαρσήσειας.
αἰεὶ δ' ἀν παριόντος ἀριθμοῖσι γνιαστὸν
σήματα, συμβάλλων εἴπερ κὴ ἐπ' ἀστέρι τοίῃ
ἠὼς αὐτέλλοντι κατορχεῖ ἢ κατίοντι
ἔππος ἢν σῆμα λέγοι. μάλα δ' ἄρκιον εἴη
φράζεσθαι φθίνοντος, ἐφισταμένοιό τε μηνὸς
τετράδας ἀμφοτόρας. αἱ γάρ τ' ἄμυδις σὺν ἰόντων
μηνῶν πείρατ' ἔχουσιν, ὅτε σφαλερώτατος ἀνὴρ
ὀκτὼ νυξὶ πέλει χήτει χαροποῖο σελήνης.
τῷ ἄμυδις πάντων ὀυκεμενέων ἐς γνιαστὸν,
ὀδέ ποτε χειμῶνος ἐπ' αὐτέρι τεκμήραιο.

τέλος.

IOACHIMI PERIONII Obseruationes in Aratum Ciceronis.

QVIA carmina Arati, quæ à se Cicero admodum adolescentulo in secũdo de Natura deorum ait esse conuersa, non solum omnia quæ extant, infinitis propè erroribus liberaui, sed multis etiam uersibus, qui & ab illo in eo quẽ modo nominaui libro, & in primo de Diuinatione proferuntur, & à Vergilio conuersi sunt, eadem auxi & amplificaui: id quidem quibus in uersibus feci ssem, quosq; errores correxissem, omnibus tradendum & aperiendum putaui. Sic enim & fructum eos ex nostro labore maximum consecuturos, & magnam me ab iisdem gratiam initurum esse speraui. Omnes igitur sic habeant, me cum nonnullis locis, tum uel maxime in prognosticis, quoniam Ciceronis ferè omnia interciderunt, à Vergilio conuersos uersus cum maxima diligentia nactus essem, eos suis locis accommodasse, ita tamen, ut qui Latini quibus Græcis respondeant, facile omnes intelligere possint. Non enim solum in eo elaborauimus, ut id quod in Timæo præstitimus, paginæ pagina, uerum etiam uersus uersui, quasi ex altera parte respõderet. Idq; in Ciceronianis etiam omnibus perfecimus. Sed ne magna interualla relinquere cogere-

mur, ubi Ciceronis & Vergilij deerant, Germanicì Aratiq; uersus adiunximus. Nunc ad carmina ea enumeranda & expendenda, in quibus aliquid dignum esse uidebitur cognitione & admonitione, ueniamus. Nam lõgum esset de omnibus dicere. Ille primus omnium,

Ex Διὸς ἀρχόμεσθα.) à Vergilio sic conuersus est in Damœta, Ab Ioue principium, Musæ. Tres autem uersus qui sequuntur, ab eodem in miram breuitatem redacti contractiq; sunt eam, qua uersum superiorem absoluit, Iouis omnia plena. Aratus singulas res enumerauit: quæ plenæ sunt Iouis, ut rura, ut cœtus hominum: ut maria, ut portus: in quo usus est copia & ubertate dicendi. Virgilius uno uocabulo uniuersa complexus est. Itaq; plura significauit quàm Aratus. Non est opus uersus Arati repetere, quoniam sunt in promptu. Narratio ab hoc uersu incipit,

ὁι μὲν ὁμῶς πολίης τε περὶ ἄλλυδις ἄλλοι ἰόντες
ἠρανῦ ἴλλονται πάντ' ἤματα συνεχὲς αἰεί.) In horum priore ὁμῶς similiter ualet: per syncopam Doricam. Quod uocabulum Cicero extra uersum interpretatur in secundo de Natura deorum, Sine ulla mutatione aut uarietate. Hæc sunt enim eius uerba, Ergo, ut oculis assidue uidemus sine ulla matatiõe, aut uarietate,

Cætera labuntur celeri cœlestia motu,

Cum cœloq; simul noctesq; diesq; feruntur.) Vertit αἰεὶ πάντ' ἤματα, noctes que diesq;. Ex quo intelligi potest, non hæc duo esse prima carmina, à quibus incipit narrare Cicero, sed aliud antecessisse, cuius principium

pium esset, Ergo. Intelligendum autem est, à Cicerone in libro de Natura deorum commemorari ea tantummodo carmina, in quibus signorum cœlestium fiat mentio. Quocirca Germanici Cæsaris quædam interijcienda fuerunt necessariò, ut interualla uitaremus, qui cũ hæc ipsa carmina in eo libro solo nacti simus, nec alibi potuerimus ea quæ Cicero prætermisit, coacti etiam sumus prætermittere.

ἀλλ' ὁ μὲν ἂν ἰνίσω]ον, ὁδ' ἀντίος ἐν βορέαο
ὑψόθεν ὠκεανοῖο.) Hæc Vergilius his duobus in 1. Georgicorum transtulit, Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus styx atra uidet, manesq; profundi.

δύω δὲ μιν ἀμφὶς ἴχεσαι
ἄρκτοι ἅμα τροχόωσι.) Has duorum uersuum particulas in unum carmen Cicero concluſit.

Hunc circum ἄρκτοι duæ uertuntur.) In hoc uerbũ græcum reliquit, quod apud Græcos diphthongi ει, & αι, in plurali breues etiam sunt, & apud Latinos i longum in eodem loco. In alijs est scriptum feruntur, non aptè ad legem carminis. Vertuntur ergo reſtitui.

Quas nostri septem soliti uocitare triones.) Cicero hoc carmen addidit. ἣ δ' ἑτέρη ὀλίγη μὲν, ἀτὰρ ναύτῃσιν ἀρίστη.) Hunc Cicero sic transtulit, Hæc uero parua est sed nautis usus in hac est. μὲν et ἀτὰρ inter se respõdent, quod apud Oratores nunq; reperi. De hoc genere in cõmẽtarijs nostris multa diximus. ἀρίστη ναύτῃσιν, Cic. dixit, usus in hac est nautis. Vsũ ergo appella tcõmoditatẽ.

λείνει ὡς λιφαλὴ τῇ νύχιται, ἣ χιτὸρ ἄνεται
μίσγονται δύσίς τι καὶ ἀνατολαὶ ἀλλήλησι. Hos

duos his duobus Cicero conuertit,

Hoc caput, hic paulum sese subitoq; recondit,
Ortus ubi atq; obitus partem miscentur in unam. Vitiose in alijs scriptum erat: miscetur partim in uno, pro partem in unam miscentur. Est enim græcè μίσγονται ἀλλήλησι, id est, miscentur oriens & occidens inter se.

Attingens defessa uelut mœrentis imago.) Cicero ne cogeretur alios proferre uersus, in secundo de Natura deorum, casum solum illius Attingens addidit. Id autẽ caput, Attingens defessa &c. Atq; hæc duo uerba, Id caput, initium esse carminis quod prætermisit, arbitror. Id quod eo libro sæpe facitat. Hoc carmen illud sequitur apud Ciceronem, Vertitur,

Εν γόνασιν dicunt, genibus quod nixa feratur. In alijs multa adduntur, quæ leges impediũt carminis, Vertitur quam quidem Græci ἐν γόνασιν uocant, genibus quod nixa feratur. Ego Ciceronem adiecisse hæc omnia non puto, præsertim cum & carmina tota eodem libro proferre soleat: & huius principium ac finem dixerit. Sustuli ergo quæ obstabant, ut legitimi germanique carminis retineret locum.

Atq; oculos urget pedibus pectusq; Nepai.) Vocat Nepam Scorpium. Neq; enim hoc toto libro eo latino utitur, cum sæpissime id transferat. Aut enim hoc quod hic usurpat semper, aut græcum σκορπίον.

Huic autem subter præcordia fixa uidetur

Stella

Stella micans, &c.) In alijs ſcriptum eſt, Huic enim Booti &c. Ego enim Booti ſuſtuli, & autem reſtitui. Eſt enim apud Aratum δὲ, non γὰρ.

Et natos geminos imuiſes ſub caput Arcti

Subiectus medio eſt Cancer, pedibuſq; tenetur

Magnu Leo, &c.) In alijs exemplaribus ſcriptum eſt, Subiectus media uitioſe, ut apparet. Apud Aratum quidem eſt, μίαν δ' ὑπὸ καρκίνος ὄφιν. quod Theon interpretatur de medio capite. Ait enim, hic ab Arato arctum diſtribui in tres partes, & capitis eam partem qua media linea ducitur (diametros autem appellatur) Geminis tribui, medium Cancro, pedes Leoni. Mediæ ergo non cohærcret, quoniam ad Arctum mediam non refertur, ſed ad medium caput. Ac fortè græcus corrigendus eſt codex, in quo eſt μίαν, præſertim cum κρατὶ, quod neutrius generis eſt, antecesſerit. μίαν ego legam libentius.

Nanq; ipſum ad tergum Cynoſuræ uertitur Arcti.) Cicero de Cepheo loquitur. Itaq; perperam & corrupte poſitum eſt in ſecundo de Natura deorum Cynoſura, pro Cynoſuræ. Idq; hinc etiã intelligi poteſt, quod apud Aratum eſt κυνοσούριδος in genitiuo, qui ad κατὰ πιδὸν pertinet, ſicut Cynoſuræ ad tergum apud Ciceronem. Sed uerſum ipſum etiã qui in promptu eſt, proferri eſt melius.

αὐτὸς μὲν κατόπιθεν ἰὼν κυνοσούριος ἄρκτου

κυφοὺς, ἀμφοτέρας χεῖρας τανύοντι ἰοικώς.) Quoniam partem hanc poſtremam huius ſuperioris uerſus in eo

libro quem sæpe nominaui, oratione soluta interpretatur, non erit hic alienũ eius proferre interpretationẽ, Minorem autem Septentrionem Cepheus paßis palmis à tergo subsequitur. Nanq; ipsum ad tergum, etc. Alij libri sunt hac etiam parte corrupti. Est enim scriptum in omnibus, terga subsequitur, &c. Minorem septentrionẽ. Nam aut minoris septentrionis terga subsequitur dicendum est, aut id quod posui.

Hunc antecedit Obscura specie stellarum Caßiepia.) In secundo de Natura deorum hoc totum positum est, Hunc antecedit obscura, &c. Ego id utrum'ne à Cicerone dictum sit, an ab aliquo adiectum, quod deesse uerbum uideretur, ignoro. Certè in faciendis carminibus uerbum interdum non est uitiosum prætermittere. Quod hic nisi fiat, carmen stare non poterit.

Hanc subter poßis cognoscere sultum.) Hic primus uersus est eorum qui hodie extant in fragmento uersuũ quos Cicero transtulit. Eius principium omnino malui non adhibere, quàm id quod in alijs est exemplaribus, E quibus. Neq; enim apud Aratum fit de multis astris mentio, è quibus hic unus Aries (nam loquitur hic de Arietis signo) subter Andromeden sultus sit. differit enim solum de Ariete & Andromeda. Si quod initiũ à Cicerone adiectum est, id esse arbitror Nam, uel, Quẽ paulum. ut hic plenus uersus Ciceronis,

Nam paulum hanc subter poßis cognoscere sultũ, illi Arati respondeat, ὀλίγον γὰρ ὑπ' αὐτὴν ἱστήκασιν. Ex quo uersu perspicuum est, deprauatum esse illum Ciceronis,

ronis, in quo Hinc subter legitur, in omnibus exemplaribus quæ quidem legerim. Est enim ὑπ' ἀντλῶ, scilicet ἀνδρομέδα.

Iam cœli mediam partem terit, ut prius altæ.) In cæteris omnibus uitiosè positum est illæ pro altæ. Est enim apud Aratum ἄνῳαι, id est, altæ, superæ. Apud eundem est ὕχίπτις, quod ualet ubi quo loco Cic. ut pro eo dixit, nisi error sit.

Chelæ, tum pectus quod cernitur Orionis.) Tum enim dicendum, non cum. Est enim apud Aratum τηνὰ. Cicero autem ordinis uidetur habuisse rationem. Illud enim prius positum est ab eo pro primum, & in superiore uersu, & in hoc, tum pro deinde.

Et prope conspicies paruum sub pectore claro
Andromedæ signum.) In alijs sic legitur, Et prope conspiciens, &c. Ego dicendum esse arbitror, Et prope conspicies.

Huic spacio ductum simili latus extat utrunq;,
At nō tertia pars lateris.) Hi duo Ciceronis, ijs qui sequuntur Arati respondent, τὸ δ' ἐπὶ τρισὶν ἐστάθμηται δ' ἑλίκτον, πλευρῇσιν ἰσαιομένῃσιν ἑοικὸς
ἀμφοτέρῃς, ὃ δ' ὅτι τρίτη. Ex his coniunctis collatisq; inter se carminibus intelligi potest, in græcis codicibus uitiosè legi, τόσσι, pro τρίτη.

Andromedæ læuo ex humero signum
Ac positum suprà poteris cognoscere piscē.) Priorem uersum fine carere malui, quam eum habere qui in alijs corruptus est. Est enim hic finis, si qua exere per-

ges. In quo illud Si qua corruptum est, pro signum. Debet enim genitiuus piscis, si esset, ad signum referri, quē admodum apud Aratum ἰχθύ & ad σῆμα.

Et pedibus uatum summo natum Ioue Perseum,
Quos humero retinet defixo corpore Perseus.) Hi duo uersus exprimi non potest, quantum mihi negotij exhibuerint. Cum enim deprauatos eos in alijs esse animaduerterem, uix tamen coniungendis græcis cum latinis, adhibitis etiam commentarijs, inire rationem potui tandem, qua corrigi possent. Alijs autem existimare licebit, recte ne correxerim. In alijs omnibus ita erant, È pedibus uatum summo natus Ioue Perseus. Quos humero retinet defixo corpore Perseus. Horum posteriorem humeros non recte continere, & ego facile intellexi, & omnes mihi concessuros arbitror. Illud enim Quos, refertur ad pedes Andromedæ, quos Perseus humeris sustinet. ἰπωμάδιοι enim ποδὲς dicuntur, quasi ἐπὶ τὸν ὦμον, id est, in humerū impositi. Cicero autem illud αἰεὶ, quod est apud Aratum, quodq; uaalet semper, dixit, defixo corpore. At prioris non perinde facilis fuit explicatio. Nominatiuos illos non rectè cohærere posse puto. Illa etiam È præpositio quid efficiat, non uideo. Quò enim pertinet? quid efficit? Accusatiuos enim refero ad infinitiuum cognoscere, qui est in superiore uersu, ad quem ipsum & coniunctio coniungendo trahit. Id autem hinc etiam perspici potest, quod uerbum ἰπωσυμαίνουν, quod est in priore horum duorum, transtulit in superiorem, in quo tamen à re ad perso-

perſonā reſtitit ſignificationem. Ille autē ablatiuus Pedibus, ad præpoſitionē in uel ſub intellectā pertinebit: ut intelligamus id quod dixi, Perſei humero Andromedæ pedes ſuſtineri. Niſi forte in illo ablatiuo pedibus, ex præpoſitionem intelligendam putamus. Nam Theon exponens hūc locum, illud ἰπποσμαίνοιον γάμβρε πόρσως, ait figuram eſſe græcam, pro, pedes Andromedæ notant & declarant Perſeum. Hæc autem oratio illi par eſt, ex pedibus Andromedæ Perſeum cognoſcimus. γαμβρὸν Cicero uertit natum. Theon uult hic idem ualere Aeolice, quod νυμφίον, id eſt ſponſum.

At propter læuum genu omni ex parte locatas
Paruas Vergilias tenui cum luce uidebis.) Miror omnes qui hunc librum impreſſerunt, non animaduertiſſe errorem, uel perſpicuum maxime. Omnes enim genus non ſolum in his carminibus, uerum etiam in multis alijs ſequentibus poſuerunt. Quod eò dixi, ut quoties in hoc libro genu legerit quiſpiam, pro eo in cæteris notet poſitum eſſe genus. Quod Cicero dicit, propter læuum genu, eſt apud Aratum penè ad uerbum, σκαιῆς ἐπὶ γονυάδος.

Alcyone, Meropeq́;, Celeno, Taygeteq́;,
Electre, Steropeq́;, ſimul ſanctiſſima Maia.) In alijs ſcriptum eſt Electra, falſò. ut intelligi poteſt. Nam eſt apud Aratum, ut ἀλκυόνη & alia. ſic ἠλέκτρη per η.

Ipſe autem labens multis Equus ille tenetur
Piſcibus. huic ceruix dextra mulcetur Aquari.) Legendum eſt Huic potius quàm hinc, ut ſignificetur ad quē

ἢ καὶ ὅτ' ἀξ ἀγέλης ἀεικόσια λινήσωσι
δ'εἰελον εἰσελάοντες ὁμῶς, τὰ δὲ παύτιθι ποίης
δ'άκνωσιν πυκνῆσι κελυόμνα λιθάκεσσιν.
ἐκ δὲ βοῶν ἐπύθοντ' ἀρότου καὶ βουκόλοι ἄνδρες
λινυμφῶν χειμῶνα. ἐπεὶ βόες ὁππότε χηλὰς
γλώσσῃ ὑπωμαίοιο ποδὸς πολιχμήσωντες,
ἢ κοίτῳ πλευρὰς ὑδὶ λειστορᾶς τανύσωντες,
ἀμβολίῃ ἀρότοιο γέρων ὑπέλπετ' ἀροτρεύς.
ἠδ' ὅτε μυκηθμοῖο πορίπλειοι ἀγέρωντες,
ὀρχόμνας καθμόν δὲ βόες βαλύσιον ὤρσῃ,
σκυθραὶ, λειμῶνα πόρισθ' ὑβροσίοιο,
αὐτίκα τεκμαίροντες ἀχείμεροι ἐμπλήσεσθαι.
ὀΐδ' αἶγες πρίνοιο πολιὸν δύλοσαι ἀκάνθας,
δύλιοι, ὀδὲ σύες φορυτῷ ὑπὸ μαργαίνεσθαι.

καὶ λύκος, ὁππότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται,
ἢ ὅτ' ἀροτρήων ὀλίγον πεφυλαγμένος αὐδρῶν
ὄργα κατορχηται, σκέπας χατέοντι ἐοικὼς
ἐγγύθεν ἀνθρώπων, ἵνα οἱ λέχος αὐτόθεν εἴη,
τρὶς πολιτελομένης ἠὼς χειμῶνα δοκεύειν.
ὅτω καὶ πλωτῆρες ὑδὶ σήμασι τεκμήραιο
ἐσομένων ἀνέμων, ἢ χείματος, ἢ ὑετοῖο,
αὐτίκ', ἢὲ μετ' αὐτίκ', ἢ τριτάτῳ ἔτ' ὀψὲ ἰόντος.

ἀλλὰ

Compellat caulas, monstrabunt adfore nimbos.

Bubus arator item trahit atro signa procellæ,
Lambere si lingua prima hos uestigia fortè
Viderit, aut dextrum prosternere corpus in armum:

Vel si prolixis auras mugitibus implent,
Pascua linquentes uix uespere.

dat Capra moti
Rursum signa poli, cum spinis ilicis atræ
Multa inhiat. docet hæc eadem Sus horrida, cœno
Gurgitis illuuie si sæpius inuoluatur.

Martius ipse Lupus uillarum proxima oberrans,
Assectansq; locos hominum, lectumq; laremq;
Spem e petens, crasso consurgere nubila cœlo
Præmonet.

Id parui cum ſtridunt denique Mures,
Cum geſtire ſolo, cùm ludere ſorte uidentur,
Portendunt: tibimet Canis in præſentia ultro
Tellurem fodiens. tamen hæc tamen omnia rerum
Adſore, uel primo nimbis mox Sole docebunt:
Vel cum curriculis lux ibi cœpta ſecundis,
Tertius aut uerſo cum uenerit ortus olympo.

Non ſpernenda tibi ſint ulla. ſed memor uni
Adde aliud ſemper: ſi tertia denique ſigna
Proueniant, firmo uenturum pectore fare,
Et tranſactorum ſolers componere menſum
Signa laborabis. ſi ſic fluxere reperta,
Nequaquam trepidare pudor perſuadeat ullos
Aſtrorum lapſus, aſtrorum protinus ortus.
Diſcute, ſi caſus ſimilis & ſtella per æthram
Prodidit exacti iam ſumma crepuſcula menſis,
Et ſurgentis item primordia conſcius artis
Fare ſacræ menſum confinia ſumma duorum,
Cæca latent lucis hæc ſemper ſemet in octo
Inſcia lunaris tendunt facis. Ipſe fideli
Perquires ſtudio, & ſi quid tibi ſorte repertum
Pluribus iudicijs, ſolers fulcire memento.

FINIS.

ἀλλὰ γὰρ ὅδε μύες τετριγότες, εἴποτε μᾶλλον
δῦλιοι δυκίρτηϛαν, ἐοικότες ὀρχηθμοῖσιν,
ἄσκεπτοι ἐγίνοντο παλαιοτόροις ἀνθρώποις.
ὁ δὲ λιμὸς. κὴ γάρ τε λύων ὠρύξατο ποσὶν
ἀμφοτόροις χειμῶν ⊙ ἐπορχομένοιο δονεύων.
κὴ μὴν ἀξ ὕδατος ϵ καρκίνῳ ὤχετο χέρσῳ
χειμῶν ⊙ μέλλοντος ἐπαΐσσεσθαι ὁδοῖο.
κὴ μύες ἡμερίοις ποσὶ σιβάδια τροφῶντες
λοίτης ἰμείροντς, ὅτ' ὄμβρος σήματα φαίνοι
λαχεῖνοι χειμῶνα μύες τότε μαντεύοντς.
τ μηδὲν κατόκνηϵ. καλὸν δ' ὠδῖ σήματι σῆμα
σκέπτεσθαι. μᾶλλον δὲ δυοῖν εἰς ταὐτὸν ἰόντοιν
ἐλπωρὴ τελέθοι. τριτάτῳ δέ κε θαρσήσειας.
αἰεὶ δ' αὖ παυομένοιο ἀριθμοῖς γνίαυτοῦ
σήματα, συμβάλλων εἴπερ κὴ ἐπ' ἀστέρι πίπτει
ἠὼς αὐτέλλοντι κατόρχεις ἢ κατίοντι
ἔπποιον ϵ σῆμα λέγοι. μάλα δ' ἄρκιον εἴκη
φράζεσθαι φθίνοντος, ἐφισταμένοιό τε μηνὸς
τετράδας ἀμφοτόρας. αἱ γάρ τ' ἄμυδις σὺν ἰόντων
μηνῶν πείρατ' ἔχουσιν, ὅτε σφαλερώτατος ἀὴρ
ὀκτὼ νυξὶ πέλει χήτει χαροποῖο σελήνης.
τ ἄμυδις πάντων δυκεμμένῳ εἰς γνίαυτον,
ὅδε ποτε χεδίως κεν ἐπ' αὐθέρι τεκμήραιο.

τέλος.

IOACHIMI PERIONÍJ Obſeruationes in Aratum Ciceronis.

VIA carmina Arati, quæ à ſe Cicero admodum adoleſcentulo in ſecũdo de Natura deorum ait eſſe conuerſa, non ſolum omnia quæ extant, infinitis propè erroribus liberaui, ſed multis etiam uerſibus, qui & ab illo in eo quĕ modo nominaui libro, & in primo de Diuinatione proferuntur, & à Vergilio conuerſi ſunt, eadem auxi & amplificaui: id quidem quibus in uerſibus feciſſem, quos q; errores correxiſſem, omnibus tradendum & aperiendum putaui. Sic enim & fructum eos ex noſtro labore maximum conſecuturos, & magnam me ab iiſdem gratiam initurum eſſe ſperaui. Omnes igitur ſic habeant, me cum nonnullis locis, tum uel maxime in prognoſticis, quoniam Ciceronis ferè omnia interciderunt, à Vergilio conuerſos ue ſus cum maxima diligentia nactus eſſem, eos ſuis locis accommodaſſe, ita tamen, ut qui Latini quibus Græcis reſpondeant, facile omnes intelligere poſſint. Non enim ſolum in eo elaborauimus, ut id quod in Timæo præſtitimus, paginæ pagina, uerum etiam uerſus uerſui, quaſi ex altera parte reſpõderet. Idq; in Ciceronianis etiam omnibus perfecimus. Sed ne magna interualla relinquere cogere-

mur, ubi Ciceronis & Vergilij deerant, Germanici Auieniq; uersus adiunximus. Nunc ad carmina ea enumeranda & expendenda, in quibus aliquid dignum esse ui debitur cognitione & admonitione, ueniamus. Nam lõgum esset de omnibus dicere. Ille primus omnium,

Ex Διὸς ἀρχόμεσθα.) à Vergilio sic conuersus est in Damœta, Ab Ioue principium, Musæ. Tres autem uersus qui sequuntur, ab eodem in miram breuitatem redacti contractiq; sunt eam, qua uersum superiorem absoluit, Iouis omnia plena. Aratus singulas res enumerauit: quæ plenæ sunt Iouis, ut rura, ut cœtus hominum: ut maria, ut portus: in quo usus est copia & ubertate dicendi. Virgilius uno uocabulo uniuersa complexus est. Itaq; plura significauit quàm Aratus. Non est opus uersus Arati repetere, quoniam sunt in promptu. Narratio ab hoc uersu incipit,

ὁι μὲν ὁμῶς πολίης τε καὶ ἀλλυδὶς ἄλλοι ἰόντες
ἠρανὸ ἶλκονται πάντ' ἤματα συνεχὲς αἰεί.) In

horum priore ὁμῶς similiter ualet: per syncopam Doricam. Quod uocabulum Cicero extra uersum interpretatur in secundo de Natura deorum, Sine ulla mutatione aut uarietate. Hæc sunt enim eius uerba, Ergo, ut oculis assidue uidemus sine ulla matatiõe, aut uarietate,

Cætera labuntur celeri cœlestia motu,

Cum cœloq; simul noctesq; diesq; feruntur.) Vertit αἰεὶ πάντ' ἤματα, noctesque diesq;. Ex quo intelligi potest, non hæc duo esse prima carmina, à quibus incipit narrare Cicero, sed aliud antecessisse, cuius principium

pium esset, Ergo. Intelligendum autem est, à Cicerone in libro de Natura deorum commemorari ea tantummodo carmina, in quibus signorum cœlestium fiat mentio. Quocirca Germanici Cæsaris quædam interijcienda fuerunt necessariò, ut interualla uitaremus, qui cũ hæc ipsa carmina in eo libro solo nacti simus, nec alibi potuerimus ea quæ Cicero prætermisit, coacti etiam sumus prætermittere.

ἀλλ' ὁ μὲν ἂν ἰνίοσι, ὁδ' ἀντίος ἐν βορέαο
ὑψόθεν ὠκεανοῖο.) Hæc Vergilius his duobus in 1. Georgicorum transtulit, Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus styx atra uidet, manesq; profundi.

δύω δέ μιν ἀμφὶς ἴχεσθαι
ἄρκτοι ἅμα τροχόωσι.) Has duorum uersuum particulas in unum carmen Cicero concluſit.

Hunc circum ἄρκτοι duæ uertuntur.) In hoc uerbũ græcum reliquit, quod apud Græcos diphthongi ει, & αι, in plurali breues etiam sunt, & apud Latinos i longum in eodem loco. In alijs est scriptum feruntur, non aptè ad legem carminis. Vertuntur ergo reſtitui.

Quas nostri septem soliti uocitare triones.) Cicero hoc carmen addidit. ὧδ' ἑτέρου ὀλίγη μὲν, ἀτὰρ ναύτῃσιν ἀρίστη.) Hunc Cicero sic transtulit, Hæc uero parua est sed nautis usus in hac est. μὲν et ἀτὰρ inter se respõdent, quod apud Oratores nunq; reperi. De hoc genere in cõmẽtarijs nostris multa diximus. ἀρίστη ναύτῃσιν, Cic. dixit, usus in hac est nautis. Vsũ ergo appellat cõmoditatẽ.

κείνου τὸ κεφαλὴ τῇ νύχιται, ἅ χιτὼν ἄκρα
μίσγονται δύσίς τε καὶ ἀνατολαὶ ἀλλήλοισι. Hos

duos his duobus Cicero conuertit,
Hoc caput, hic paulum sese subitoq; recondit,
Ortus ubi atq; obitus partem miscentur in unam. Vitiose in alijs scriptum erat: miscetur partim in uno, pro partem in unam miscentur. Est enim græcè μίσγονται ἀλλήλοισι, id est, miscentur oriens & occidens inter se.

Attingens defessa uelut mœrentis imago.) Cicero ne cogeretur alios proferre uersus, in secundo de Natura deorum, casum solum illius Attingens addidit. Id autē caput, Attingens defessa &c. Atq; hæc duo uerba, Id caput, initium esse carminis quod prætermisit, arbitror. Id quod eo libro sæpe facitat. Hoc carmen illud sequitur apud Ciceronem, Vertitur,

Εν γόνασιν dicunt, genibus quod nixa feratur. In alijs multa adduntur, quæ leges impediūt carminis, Vertitur quam quidem Græci ἐν γόνασιν uocant, genibus quod nixa feratur. Ego Ciceronem adiecisse hæc omnia non puto, præsertim cum & carmina tota eodem libro proferre soleat: & huius principium ac finem dixerit. Sustuli ergo quæ obstabant, ut legitimi germanique carminis retineret locum.

Atq; oculos urget pedibus pectusq; Nepai.) Vocat Nepam Scorpium. Neq; enim hoc toto libro eo latino utitur, cum sæpissime id transferat. Aut enim hoc quod hic usurpat semper, aut græcum σκορπίον.

Huic autem subter præcordia fixa uidetur

Stella

Stella micans, &c.) *In alijs scriptum est, Huic enim Booti &c. Ego enim Booti sustuli, & autem restitui. Est enim apud Aratum δὲ, non γὰρ.*

Et natos geminos imuises sub caput Arcti

Subiectus medio est Cancer, pedibusq; tenetur

Magnus Leo, &c.) *In alijs exemplaribus scriptum est, Subiectus media uitiose, ut apparet. Apud Aratum quidem est, μίαν δ' ὑπὸ καρπὸν ὅλην. quod Theon interpretatur de medio capite. Ait enim, hic ab Arato arctum distribui in tres partes, & capitis eam partem qua media linea ducitur (diametros autem appellatur) Geminis tribui, medium Cancro, pedes Leoni. Mediæ ergo non cohæreret, quoniam ad Arctum mediam non refertur, sed ad medium caput. Ac fortè græcus corrigendus est codex, in quo est μίαν, præsertim cum καρπὸν, quod neutrius generis est, antecesserit. μίαν ego legam libentius.*

Nanq; ipsum ad tergum Cynosuræ uertitur Arcti.) *Cicero de Cepheo loquitur. Itaq; perperam & corrupte positum est in secundo de Natura deorum Cynosura, pro Cynosuræ. Idq; hinc etiã intelligi potest, quod apud Aratum est κυνοσούριδος in genitiuo, qui ad καλῆ πιδίῳ pertinet, sicut Cynosuræ ad tergum apud Ciceronem. Sed uersum ipsum etiã qui in promptu est, proferri est melius.*

αὐτὸς μὲν κατόπισθεν ἰὼν κυνοσούριδος ἄρκτου

κυφοὺς, ἀμφοτέρας χεῖρας τανύοντι ἰοικώς.) *Quoniam partem hanc postremam huius superioris uersus in eo*

libro quem sæpe nominaui, oratione soluta interpretatur, non erit hic alienũ eius proferre interpretationẽ. Minorem autem Septentrionem Cepheus passis palmis à tergo subsequitur. Nanq; ipsum ad tergum, etc. Alij libri sunt hac etiam parte corrupti. Est enim scriptum in omnibus, terga subsequitur, &c. Minorem septentrionẽ. Nam aut minoris septentrionis terga subsequitur dicendum est, aut id quod posui.

Hunc antecedit Obscura specie stellarum Cassiepia.) In secundo de Natura deorum hoc totum positum est, Hunc antecedit obscura, &c. Ego id utrum ne à Cicerone dictum sit, an ab aliquo adiectum, quod deesse uerbum uideretur, ignoro. Certè in faciendis carminibus uerbum interdum non est uitiosum prætermittere. Quod hic nisi fiat, carmen stare non poterit.

Hanc subter possis cognoscere sultum.) Hic primus uersus est eorum qui hodie extant in fragmento uersuũ quos Cicero transtulit. Eius principium omnino malui non adhibere, quàm id quod in alijs est exemplaribus, E quibus. Neq; enim apud Aratum fit de multis astris mentio, è quibus hic unus Aries (nam loquitur hic de Arietis signo) subter Andromeden sultus sit. differit enim solum de Ariete & Andromeda. Si quod initium à Cicerone adiectum est, id esse arbitror Nam, uel, Quẽ paulum. ut hic plenus uersus Ciceronis,

Nam paulum hanc subter possis cognoscere sultũ,

illi Arati respondeat, ὀλίγον γὰρ ὑπ' αὐτῶν ἱστήρικτο. Ex quo uersu perspicuum est, deprauatum esse illum Ciceronis,

ronis, in quo Hinc subter legitur, in omnibus exemplaribus quæ quidem legerim. Est enim ὑπ' ἀντλῶ, scilicet ἀνδρομέδᾳ.

Iam cœli mediam partem terit, ut prius altæ.) In cæteris omnibus uitiosè positum est illæ pro altæ. Est enim apud Aratum ἄκραι, id est, altæ, superæ. Apud eundem est ὕχι πιες, quod ualet ubi. quo loço Cic. ut pro eo dixit, nisi error sit.

Chelæ, tum pectus quod cernitur Orionis.) Tum enim dicendum, non cum. Est enim apud Aratum τηνὶ. Cicero autem ordinis uidetur habuisse rationem. Illud enim prius positum est ab eo pro primum, & in superiore uersu, & in hoc, tum pro deinde.

Et prope conspicies paruum sub pectore claro
Andromedæ signum.) In alijs sic legitur, Et prope conspiciens, &c. Ego dicendum esse arbitror, Et propè conspicies.

Huic spacio ductum simili latus extat utrunq;,
At nō tertia pars lateris.) Hi duo Ciceronis, ijs qui sequuntur Arati respondent, τὸ δ' ἐπὶ τρισὶν ἐστάθμηται ἑλλοτὸμ, πλευρῇσιν ἰσαιομένῃσιν ἑοικὸς ἀμφοτέρῃς, ἡ δ' ὅτι τρίτη. Ex his coniunctis collatisq; inter se carminibus intelligi potest, in græcis codicibus uitiosè legi, τόση, pro τρίτη.

Andromedæ læuo ex humero signum
Ac positum suprà poteris cognoscere piscē.) Priorem uersum fine carere malui, quam eum habere qui in alijs corruptus est. Est enim hic finis, si qua exere per-

ges. In quo illud Si qua corruptum est, pro signum. Debet enim genitiuus piscis, si esset, ad signum referri, quēadmodum apud Aratum ἰχθύϊ & ad σῆμα.

Et pedibus uatum summo natum Ioue Perseum,
Quos humero retinet defixo corpore Perseus.) Hi duo uersus exprimi non potest, quantum mihi negotij exhibuerint. Cum enim deprauatos eos in alijs esse animaduerterem, uix tamen coniungendis græcis cum latinis, adhibitis etiam commentarijs, inire rationem potui tandem, qua corrigi possent. Alijs autem existimare licebit, recte ne correxerim. In alijs omnibus ita erant, È pedibus uatum summo natus Ioue Perseus. Quos humero retinet defixo corpore Perseus. Horum posteriorem humeros non recte continere, & ego facile intellexi, & omnes mihi concessuros arbitror. Illud enim Quos, refertur ad pedes Andromedæ, quos Perseus humeris sustinet. ἰπωμάδιοι enim ποδὲς dicuntur, quasi ἐπὶ τὸν ὦμον, id est, in humerū impositi. Cicero autem illud αἰεὶ, quod est apud Aratum, quodq; uaret semper, dixit, defixo corpore. At prioris non perinde facilis fuit explicatio. Nominatiuos illos non rectè cohærere posse puto. Illa etiam È præpositio quid efficiat, non uideo. Quò enim pertinet? quid efficit? Accusatiuos enim refero ad infinitiuum cognoscere, qui est in superiore uersu, ad quem ipsum & coniunctio coniungendo trahit. Id autem hinc etiam perspici potest, quod uerbum ἰπιστεμαίνομαι, quod est in priore horum duorum, transtulit in superiorem, in quo tamen à re ad perso-

perſonã retulit ſignificationem. Ille autẽ ablatiuus Pedibus, ad præpoſitionẽ in uel ſub intellectã pertinebit: ut intelligamus id quod dixi, Perſei humero Andromedæ pedes ſuſtineri. Niſi forte in illo ablatiuo pedibus, ex præpoſitionem intelligendam putamus. Nam Theon exponens hũc locum, illud ἰχνεσιμαίνουσιν γάμβρε Πέρσεως, ait figuram eſſe græcam, pro, pedes Andromedæ notant & declarant Perſeum. Hæc autem oratio illi par eſt, ex pedibus Andromedæ Perſeum cognoſcimus. γαμβρὸν Cicero uertit natum. Theon uult hic idem ualere Aeolice, quod νυμφίον, id eſt ſponſum.

At propter læuum genu' omni ex parte locatas
Paruas Vergilias tenui cum luce uidebis.) Miror omnes qui hunc librum impreſſerunt, non animaduertiſſe errorem, uel perſpicuum maxime. Omnes enim genus non ſolum in his carminibus, uerum etiam in multis alijs ſequentibus poſuerunt. Quod eò dixi, ut quotics in hoc libro genu legerit quiſpiam, pro eo in cæteris notet poſitum eſſe genus. Quod Cicero dicit, propter læuum genu, eſt apud Aratum penè ad uerbum, σκαιῆς ἐπὶ γονυάδος.

Alcyone, Meropeq́;, Celeno, Taygeteq́;,
Electre, Steropeq́;, ſimul ſanctiſſima Maia.) In alijs ſcriptum eſt Electra, falſò. ut intelligi poteſt. Nam eſt apud Aratum, ut ἀλκυόνη & alia. ſic ἠλέκτρη per η.

Ipſe autem labens multis Equus ille tenetur
Piſcibus. huic ceruix dextra mulcetur Aquari.) Legendum eſt Huic potius quàm hinc, ut ſignificetur ad quẽ

pertineat eius uis actionis. In alijs omnibus hos duos uersus subsequitur, Serius hæc obitus terrai iussit, cui nullus apud Aratum respondet. Itaque eum redundare arbitror.

Vt sese ostendens emergat Scorpios alte
Posteriore trahens flexum ui corporis arcum) In alijs bis erat, ostendens ostendat: emergat, dicendum est. Nam & ἀντίλλων est apud Aratum, & ita scriptũ est in secundo de Natura deorum. Falso etiam scriptum est ferè in alijs omnibus, flexu se corporis arcum.

Iam supra cernes Arcti caput esse minoris.) Supra dicendum est, non id quod est in alijs, supera. Apud Aratum enim est, ἀνωτάτω. Hic error per totum hunc librum fusus est. Semper enim in alijs pro supra positum est supera.

Lumborum tenus à palma depulsus ad undas.) Insignis hic error in alijs omnibus grassatur. Nam pro à palma, positum est, à prima. Quem ego errorem nec intelligere nec corrigere potuissem, si græca cum latinis non contulissem. Apud Aratum est, ἀπὸ χειρός. id est, à manu, & à palma.

Propter quadruplices stellas in fronte locatas.) In alijs codicibus est, præter. propter melius esse existimo. Est enim apud Aratum ἐπὶ πλευρᾷ. Sæpe autem in hoc libro Cicero ἐπὶ propter, id est iuxta dicit.

At canis ad caudam serpens prælabitur Argo,
Conuersam præ se portans cum lumine puppim,
Non aliæ naues ut in alto pandere proras

Ante

Ante ſolent roſtro, Neptunia prata ſecantes.
Sed conuerſa retro cœli ſemper loca portat.
Sicut cum cœptant tutos conſtringere portus,
Obuertunt nauem magno cum pondere nautæ,
Aduerſamq; trahunt optata ad littora puppim:
Sic conuerſa uetus ſuper æthera uertitur Argo.)

Hæc carmina ualde corrupta ſunt in uulgatis exemplaribus. Nam & ei, cuius hoc principium eſt, Sicut cum cœptant, &c. hæc pars primi omnium quæ hic prolata ſunt: ſubijcitur, At canis ad caudam: & in illo, Non aliæ naues, pondere poſitum eſt pro pandere. qui error inde natus eſt, quod uidebatur In alto, eſſe adiectiuum, itaque ſubſtantiuum eſſe oportere eius ponere, ut diceretur, In alto pondere. Sed ſubſtantiuum eſt. Nam, In alto, in mari dicitur, quod mare altum ſit, id eſt profundum. Dicendum autem eſſe pandere, uerbū Solent ſequentis uerſus indicat. In eo autem uerſu illud ut, traiectum eſt carminis cauſa. Senſus enim eſt, Argo non portat præ ſe proram, ut aliæ naues ſolēt in mari, ſed puppim. Cicero ex uocabulo πρύμνοθεν carmen ſecundum fecit, Conuerſam præ ſe portans cum lumine puppim. Vergilius in 1. Georgic. duo Arati carmina, eadem quæ hic Cicero conuertit, quæ ſequuntur,

οἷα πολὺ ἀνται
νῆες, ὅταν δὴ ναῦται ἐπιλήψωσι λιμένην
ἥμον ἐσερχόμενοι.

Ceu preſſæ cum iam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.) οἷα

ergo

ergo Vergilius ceu dixit, Cicero sicut. Vergilius ὅρμον ἰσίρχεσθαι, portum tangere: Cicero, constringere portus. Vergilius solus illud ἐπιτίθεσι στεφάνους expressit, imposuere coronas. In alijs libris nisi ijs qui proxime in Vrbe excusi sunt, sic est principium postremi uersus, Sin conuersa uetus. Legendum est pro Sin, sic, ut respõdeat illi Sicut. Est enim à simili ductum argumentum, & apud Aratum est ὡς pro ὅτως.

Hinc una stella uertuntur, quam iacit ex se
Pistricis spina ualida cum luce refulgens.) In priore horum duorum præpostere legitur in alijs libris, hanc, ut facile apparet. Hinc autem aduerbium est ordinis, quo sæpe utitur Cicero, ostendens ordinem stellarum signorumq; cœlestium. Itaq; secundo ab hoc, dicit Exinde pro eodem. In posteriore etiam uitiosè positum est Spinæ, genit. uel datiui casus, etiam si datiui sit ἀκάνθῃ apud Aratum, ὃς κείνῃ πρώτῃ ἐπίκειται ἀκάνθῃ, id est, quæ stella illius scilicet pistricis primæ parti spinæ inhæret. Pistrix autem à Cicerone semper uertitur, quod est apud Aratum κῆτος, id est Cete.

Qui autem sequuntur Arati, sunt illi quidem integri, sed à Cicerone conuersi multo paucioribus,

μυριάδι πυκνὰ λίην κὴ λίην τιθήσονται,
γλαυκοῦ πιπλοῦντες ὑπὸ πλευρῇσι λαγωοῦ
νώνυμοι. ὃ γὰρ τοίγε τετυγμένα εἴδωλοια
βιβλίαται μιλήτοισιν ἐοικότες. Hi quidẽ rectè & ordine. In quarto νώνυμοι positum est pro ἀνώνυμοι. Cicero enim sic, His neq; nomen, Nec formã ueteres certam statuisse

tuisse uidentur. In quo illud Neq; nomĕ, ad illud νώνυμοι pertinet. & illud Nec formam, ad illud ὅτι ἰδώλοιο. Sed hæc rectè, ut dixi, & ordine. Quæ autem sequuntur, Cicero prætermisit,

οἷά τι πολλὰ
ἐξέφθ᾽ στιχόωντα παρίσχεται λίνινθα
ἀνυμένων ἐτέων. Nam quæ sequuntur, paucioribus illis quidem, sed non minus elegantibus reddidit.

τά τις ἀνδρῶν ὀκέτ᾽ ἐόντων
ἐφράσατ᾽ ἠδ᾽ ἐνόησεν ἅπαντ᾽ ὀνομακλήδην,
ὕλιδα μορφώσας. ὁ γὰρ κε διαννύσατο πάντων.
οἷα ἐκκεκριμένων ὄνομ᾽ ἐπέων, ὁδέ κ᾽ ἁλῶναι.
πολλοὶ γὰρ πάντῃ πολέων δ᾽ ἐπὶ ἴσα πέλονται
μίτρα τε καὶ χροιῇ, πάντες γε μὲν ἀμφίλικτοι.
τῷ καὶ ὁμηγερέας γε ἐείσατο ποιήσασθαι
ἀστέρας, ὄφρ᾽ ἐπιτάξ ἄλλῳ παρακέμενος ἄλλο
εἶδος σημαίνοιεν, ἄφαρ δ᾽ ὀνόματα γίνοιντο
ἄστρα. καὶ ὀκέτι νῦν ὑπὸ θαύματι πίλλεται ἀστὴρ,
ἀλλ᾽ οἱ μὲν καθαροῖς ἐναργέες εἰδώλοισι
φαίνονται. τὰ δ᾽ ἐνερθε διωκομένοιο λαγωὸς
πάντα μάλ᾽ ὑπερθέοντα, καὶ ὀκ ὀνόματα φέρονται.) Hos enim multos his septem expreßit. nisi fortè aliqui interciderunt.

Nam quæ sidcribus claris natura poliuit,
Et uario pinxit distinguens lumine formas:
Hæc ille astrorum custos ratione notauit,
Signáq; signauit cœlestia nomine uero.
Has autem quæ sunt paruo sub cardine fusæ,

Con-

Consimili specie stellas pariliq; nitore,

Non potuit nobis nota clarere figura. Multa in his ut intelligitur, prætermisit, quæ Aratus dixit. In his igitur non curauit uerbum pro uerbo reddere, etiamsi in reliquis eum uideamus singula penè uerba interdum eodem ordine persecutum.

Voluitur inferior Capricorno piscis ad Austrum,

Pistricem obseruans, procul illis piscibus hærens.) In alijs codicibus his duobus uersibus hic antecedit, Exinde Australẽ soliti cõuincere Piscem: qui certe nec ad rẽ pertinet, nec alicui respondet Arateorum. Subsequuntur enim apud eũ hæc tria carmina, illud quod postremum protulimus, πάντα μάλ' ὑφόιντα, ηχὶ ὲκ, &c.

νεύτι δ' αἰγοκερῆος ὑπὸ πνοιῇσι νότοιο
ἰχθῦς ἰς λῦτ& τιτραμμένω& ὑφυῆα
οἷ& ἀπὸ προτέρων. νότιον δ' ἰ ἰ λιπλύσκεσι. His autem tribus illa duo respondent. In priore pro piscis, legebatur, uersus. quàm male, hinc apparet, quòd in secundo Arateo est, ἰχθῦς ἰς λῦτ&. Itaq; si piscis nomen tollatur, non erit res ulla subiecta. Quod Aratus tertio uersu dicit, οἷ& ἀπὸ προτέρων, Cicero fecit planius, procul illis piscibus hærẽs. Loquitur enim de duobus piscibus, quos in zodiaco, id est signifero orbe collocauit. Quã quam uideri potest uersus ille prætermissus, illi Arateo respondere, νότιον δ' ἰ ἰ λιπλύσκεσι

At prope conspicies experteis nominis omnes,
Inter pistricem & piscem quem diximus austri
Stellas sub pedibus sparsas radiantis Aquari.) In alijs

lijs positũ est, stratas: ego restitui sparsas, quoniã uerbũ Arati id declarat. Est enim apud eum σωρεύω.

Ast omnes stellæ perhibentur nomine aquai.) Magnus in hoc est error. Primum in ueteribus omnibus principium huius est, Et enus. Quod cum uitiosum intelligerent ij qui proximè opera Ciceronis impresserunt, Et tenues, posuerunt: aptè illud quidem ad rationem carminis, sed ad sententiam non satis. Deinde in omnibus alijs, etiam hoc quem modo nominaui, positum est ultimum uocabulum, Aquari. Hos ego errores duos comperi, coniungens græca cum latinis. Huic enim Ciceronis ille Arateus respondet, τοὺς πάντας ἁλίτροσι ὕδωρ. In qua parte uersus πάντας, quod omnes ualet, scriptum est, non ὀλίγους. & ὕδωρ, non ὑδροχόν. Et certe stellæ de quibus hic disserit, sunt quæ cernuntur in ipsa aquæ effusione.

Atq; priora pedum subeunt uestigia magni
Arc: tenentis, &c.) In hoc error est ille quidem, sed ita euidens, ut mirer eum correctum fuisse à nemine. Est enim, priore, in alijs omnibus, quod uerbum stare aut cohærere nullo pacto potest. Falli tamen potuerunt alij, quod illud ipsum priore, partitiue capi putarunt, ut cum dicimus, Manuum fortior est dextra. Sed eorum errorem conuicit Aratus, apud quem est, ὑπὸ προτίροισι πόδεσσι, id est, sub primis pedibus, id est, sub prima parte pedum.

Sin humeros medio in cœlo Centaurus habebit.)
In alijs omnibus est, Si numeros. Sed Aratea

decla-

declarant esse dicendum humeros. Est enim apud eum κενταύρου ὦμος.

Ille autem Centaurus in alta sede locatus,
Qua sese clarum collucens Scorpios infert,
Hac subter partem præportans ipse uirilem
Cedit, Equi & parteis properat coniungere Chelis.)

In alijs claro scriptum est, quod uerbum cum adiectiuũ sit, nec ad Scorpios, nec Centaurus pertinere possit. profecto falso ascriptum est. Perportans etiam uitiose legitur. Præportans igitur dicendum est, quoniam hoc de Centauro dicitur, qui gerit speciem uiri & equi. quanquam illud perdurum est, idq; nisi error est, inserit, ut quasi rimas uersus expleret. Equi parteis dicit τὰ ἱππουραῖα, id est, partes quibus equo similis est Centaurus, qui Chiron dicitur.

Verum hæc quæ semper certo uoluuntur in orbe
Fixa, simul orbes
Quattuor æterno lustrantes lumine mundum
Orbis stelligeri portantes signa feruntur
Amplexi terra, cœli sub tegmine sulti.

Hoc postremum addidit Cicero, neq; enim quicquam eius est in Arato. in illo autem cuius principium est, Fixa, simul: non cohærent ea quæ sunt in cæteris. neq; ipsum ullo modo potui absoluere. Arateum hoc ei respondet, ἀπλανέων τάτι λύκλα, τάτ' αἰδέρι σήματ' ἐνισπεῖν. Et quod sequitur, ἴστοι μὲν τάγε λᾶται ἀλίγκια δινωτοῖσι. ἀλίγκια δινωτοῖσι σήματα appellat ea, quæ similia sunt orbibus, ut ait Theon.

Nam

Nam si nocturno cognoscens tempore cœlum,
Cum neq; caligans detexit sidera nubes,
Nec pleno stellas superauit lumine Luna,
Vidisti magnum candentem serpere circum:
Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.) In alijs codicibus corruptum est primi uersus principium hoc modo, Nec sic. Si autem legendum esse docet Aratus, apud quem hic uersus incipit, ἤποτέτοι, id est, Si quã do. Nec etiam falso appositum esse putandum est, cum præsertim Aratus nihil tale adiecerit. In secundo posui detexit, pro detergit, quod in cæteris male scriptum est. Siquidem apud Aratum est scriptum,

ἤποτέ τοι νυκτὸς λιαδαρῆς ὅτι πάντας ἀγαυὰς
ἀστέρας ἀνθρώποις ἐπιδείκνυται ἠερίη νύξ. Nocte ea qua non detergit caligans nubes sidera, hominibus non apparent stellæ. quod uerba illa indicant, si Detergit legamus.

Quorum alter tangens Aquilonis uertitur auras,
Ora petens Geminorum, illustratum genu ardens
In sese retinens Auriga portat utrumq;.
Hunc supra, læua Perseus humeroq; sinistro
Tangit. ad Andromedam hic dextra de parte tenetur.) In primo uersu accusatiuus auras, ad illud tangens pertinet. In secundo illud, Illustratum genu ardens, ualde durum est, propter hæc duo adiectiua, Illustratum ardens, quorum ardens ad Auriga refertur, illustratum ad genu. Apud Aratum quidem est τὰ γόνατα λιτὴ ἀμφιβέβηκε. Quod in nominandi casu Cicero dixit,

Ardens Auriga. Quod si ita est, in quinto loco positus est Trochæus. Sensus est igitur, Auriga ardēs, clarus & splendidus, portat utrunque genu illustratum, quod in sese retinet. Malim ego legere in genitiuo Aurigæ, ut uerbum portat ad Alter orbis pertineat. In quarto uersu, Hunc suprà, læua Perseus, & cætera. Illud hunc, ad suprà præpositionem pertinet. Nam apud Aratum est, ἐπ' αὐτῷ. In alijs est scriptum læuæ in datiuo, cum læua ablatiui casus sit dicendum. Sensus enim est, Suprà hunc orbem Perseus tangit læua manu sinistro'que humero.

Hunc octo in parteis diuisum noscere circum
Si potes, inuenies supero conuertier orbe
Quinq; pari spacio, partes tres esse relictas.)

In cæteris omnibus insignis & magnus error apparet. Scriptum est enim, Par tristis, qui error natus est ex traiectione & transpositione syllabarum. Nam si ex illo tristis posteriorem syllabam detrahas, addasq; ad illud par, fiet uocabulum partis, id est, partēs: & tris, id est, tres, remanebit. Hoc etiam ex Arati uersu qui huic respondet, perspici potest, τὰ τρία δ' ἐν πιγάτῃ, & cætera.

Ast alter medium subter secat hic Capricornum.)

Alij codices hoc in loco corrupti sunt. Repetitur enim uersus qui anteceßit, hoc modo,

Arcitenens humeris connititur, illa recedens.

Tum hic sequitur,

Distribuēs medium subter secat hic Capricornum.

Prior uersus paulo suprà positus est omnino, nisi quod

quod pro Arcitenens est Anguitenens. Ex posteriore igitur illud Distribuens auferri, & pro eo, Ast alter, poni debet. Atque quo facilius hoc intelligatur, redundaré que ille uersus uideatur, duos uersus Arati cõ uersos proferam.

ἀλλ' ὁ μὲν ἐν βορίῳ περὶ λοξὸν ἵστορται,
ἄλλῳ δ' ἀντιόωντι νότῳ μέσον αἰγοκερῆα

τέμνει, &c. Nulla fit hic mentio τοξιντῆς, id est, arcitenentis. Hoc autem loco Aratus de duobus circulis differit, quorum alter dicitur Aestiuus tropicus, alter brumalis. Itaque hos duos uersus Cicero conuertit hoc modo,

Alter ab infernis austri conuertitur auris,
Ast alter medium subter secat hic Capricornum.

Hosce æquo spacio directos sustinet axis.) In alijs Deuinctos uitiosum est. Apud Aratũ enim est ἰθὺς.

Vt nemo cui sancta manu doctissima Pallas
Solertem ipsa dedit fabricæ rationibus artem,
Tam tornare cate contortos posiet orbeis,
Quàm sunt in cœlo diuino lumine flexi.) In tertio horum duo errores correcti sunt à me, qui sunt in cæteris. Ii autem nati sunt ferè ex insciția eorum qui hos uersus primi impreßerunt. Nam cum postremum uerbum illud Orbis putarẽt eße nominatiui casus, adiectiuum contortos, etiam dixerunt contortus. Et quia nũquam posiet legerant, d literam abeße existimarunt.

Quatuor hi motu cuncti uoluuntur eodem,

Sed tantum supra terras semper tenet ille
Curriculũ oblique inflexus.) In alijs libris primi uersus horum principium est, Quatuor in motus. Quàm autem corruptum sit, hinc intelligi licet, quòd Aratus diſserens de quatuor circis & orbibus, de tropico æstiuo, brumali, lacteo & signifero, de eorum ratione motus facit hoc loco mentionem,

καὶ τὰ μὲν ἀντίλλει τε καὶ ἀντία νεύει ἑκάστῳ
πάντα παραβλήδην, μία δ' ἐν σφίσιν ὄρνυ ἑκάστῳ
ἐξείης ἑλάτηρι κατηλυσίη ἀνοδός τε. Quæ tria carmina Cicero primo illo complexus est. Ac Aratus quidem numerum circorum sibi repetendum non putauit, dixitq;, καὶ τὰ μὲν πάντα. id est, Atq; hi quidem omnes. Cicero autem numerum etiam tradidit, dixitq;, Quatuor hi cĩrcli. Nam si legamus, In motus eosdem, omnis sublata erit Arati sententia. Nõ enim his orbibus nisi unum motum dedit, quòd ut ipse ait, & Theon confirmat, unus his ortus unusq; modo obitus sit attributus. Idq; Theon confirmat his ferè uerbis, ἕκαστος γὰρ τῶν κύκλων τὸ αὐτὸ σημεῖον ἔχει, ὅθεν ἀνατέλλει καὶ ὅπου δύνει. id est, Vnicuiq; enim orbium idem signum datum est, unde oritur, & ubi desinit.

ἐν τοῖς ἕλιξι φέρεται δυωκαίδεκα πᾶσι
πάντ' ἐνιαυτὸν ἄγων.) Cicero hunc uersum páulo supra sic conuertit,

Nam gerit hic uoluens bis sex ardentia signa. Vergilius autem in primo Georgicorum sic, ut mihi quidem uidetur,

Idcir-

Idcirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi sol aureus astra.

Hic quantum terris conuexus pellitur orbis.) In alijs omnibus sic, Hic quantus terris consectus, etc. Hunc sic corrigendum, ut correxi, id declarat, quod apud Aratū est ὅσον, cui respondet in sequenti uersu τόσον. Conuexus etiam dici oportere docet Theon, qui exponens λοῖλον, quod uerbum usurpat hic Aratus, scribit his uerbis, λοῖλον ὀρθῶς εἶπεν τὸν ὀρίζοντα. τῷ μὲν γὰρ ἐξωθεν νοοῦντι λυγρὸς φαίνεται, τῷ δὲ ἐνδοθεν ἠρὶ ἀπὸ γῆς λοῖλος. id est. Rectè concauuum orbem finientem appellauit. ei enim qui extrinsecus eum inspexerit, conuexus: qui uero intrinsecus & ex terra, ei curuus & concauus apparet. Cicero autem quasi esset λυγρὸς, uel extrinsecus eum orbem consideraret, ita dixit conuexum.

Sex omni semper cedunt labentia nocte.) In cæteris omnibus est Omnes. Leuis error est, sed corrigendus tamen. Nam apud Aratum est scriptum πάσῃ ἐπὶ νυκτί.

Hoc spacium tranans cæcis nox conficit umbris.) In alijs ita, Huc spacium tranans cæcis nox conficit umbris. Apud Aratum est τόσον, pro quo dicit, hoc spacium, quoniam tantum spacium non potuisset dicere. Nox legendum esse, ex Arato etiam perspici potest. apud quem legitur, νὺξ αὐὴ τιτάνυται, quod Cicero conuertit, Nox cæcis umbris conficit.

Hæc obscura tenens conuestit sidera tellus.) Huic carmini Ciceronis illud Arateum tantummodo respondet, ὧς ὁτὲ μὲν δύσῃσι. Quæ præterea dixit Cicero, rei de

clarandæ ſolum cauſa addidit, more poetarum. Eſt hic tranſitio. Tranſit enim ab his ſtellis quæ occidunt, ad eas quæ oriuntur. In alijs libris ſubſequitur hic uerſus, Dimidiam retinet ſtellis diſtincta Corona. qui quidem paulo ſuprà antecesſit, quem ſequitur uerſus cuius primum uocabulum ſubſtantiuũ eſt illius Dimidiam. Partem etiam ſuprà atq; alia de parte repulſa eſt. Iam & ſuprà oſtendi, uerſum unum non tam traiectum quàm bis dictum fuiſſe. ex quo perſpicuum eſt, hos uerſus miris nouisq; modis fuiſſe corruptos.

Sed cum de terris uis eſt patefacta Leonis.) Huic reſpondet illud ſolum apud Aratum, ἐχομένῳ ἠ λέοντι. Ex quo intelligi & coargui poteſt error, qui in alijs omnibus inhæſit. Eſt enim, par facta uis, pro ἐχομένῳ. Hæc autem duo ἐχομένῳ λέοντι, non aliud declarãt quàm Exoriente Leone. Id quod dixit carminis cauſa Cicero, Cum uis eſt patefacta Leonis.

Omnia quæ Cancer præclaro detulit ortu,
Cedunt obſcurata, ſimul uis maior.) Ego hunc uerſum malui ſine carere, quàm eũ habere, qui falſo aſcriptus eſt. Nam in cæteris eſt ſcriptum, Vis maior aquari, pro quo apud Aratum eſt, αἰτὸς. Neq; enim mentio fit ὑδροχόου. Quod quo facilius intelligatur, proferã uerſus Arati,

ἐχομένῳ δ' ἰ λέοντι, τὰ μὲν μετὰ πάντα φέρονται,
μαρκίνῳ ὅσσ' ὑδρόοντο, πρὶν αἰτὸς, &c. Itaq; ſi diuinare licet, quis ſit eius uerſus finis, mihi quidem uidetur hic adiectus à Cicerone, Vis maior æqui, ut græcum uſurpaſſe uideatur. Neq; enim diuinare poſſum quo in caſu

nomen Aquilæ posuerit, cum præsertim extremo uersu cohærere non possit. Et tamen propter similitudinem uocabulorum Aquari pro illo adiectum esse arbitror.

Abditur Orion, obit & Lepus abditus umbra.) In cæteris pro Lepus, simul scriptum est. Græca declarãt ita legendum esse, ut posui,

πάντα γὰρ μὲν ἀτιλίφα δ' ἰκομένοιο λαγοῦ.

Inferiora cadũt Aurigæ.) Hic uersus non uidetur rectè & aptè respõdere græco, est enim omnino dissimilis,

ἀλλ' ὃχ ἡνιόχω ἐριφοι, ὃδ' ὠλενίη αἰξ

ὠθὺς ἐπέρχονται. Itaq; corruptum eum esse arbitror, & uerũ ac germanum intercidisse cum duobus aut tribus, qui hoc loco desiderantur. Versus quidem cuius hoc principium est, Crus dextrumq; pedem: & alter cuius principium, In loca, subsequebantur: sed eos suis locis restituendos curaui. Tres enim qui extant, & unus qui non extat, debent antecedere qui sequuntur,

Inde obiens Capricornus ab alto lumine pellit
Aurigã, instantemq; Caprã, paruos simul Hœdos,
Et magnam antiquo depellens nomine Nauem.

Tum sequuntur ij duo qui antecedebant,

Crus dextrumq; pedem, linquens obit infera Perseus
In loca, tum cedens à puppi linquitur Argo.

Obruitur Procyon, emergunt alites una.) In alijs, Obruitur Procyon, emergũt alite lapsum. In græco est, τὰ δ' ἀνέρχεται ἄλλα, ὅφις ἀιστός τι. Ego posui alites una, ut græcos Cicero imitatus esse uideatur. es enim faciũt breue in quinta inflexione.

Nunc ad prognostica ueniamus. Ex his pauca sunt Ciceronis, quæ ex primo de Diuinatione translata suis locis accommodauit: plura Vergilij, sed non omnia quæ ab Arato transtulit. Quocirca non est mihi dubium, quin si quis græca Arati cum Latinis Vergilianis coniungat, alia inuenire possit.

Atq; etiam uentos præmonstrat sæpe futuros
Inflatum mare, cum subito penitusq; tumescit,
Saxaq; caua salis niueo spumata liquore
Tristificas certant Neptuno reddere uoces:
Aut densus stridor cum celso è uertice montis
Ortus adaugescit scopulorum sæpe repulsus.) His sex uersibus Cicero quatuor hos ab Arato transtulit,

σῆμα δέ τοι ἀνέμοιο καὶ οἰδαίνουσα θάλασσα
γιγνέσθω, καὶ μακρὸν ἐπ' ἀιγιαλοὶ βοάωντες,
ἀκταί τ' ἠϊόνες, ἐπὸτ' ἠΰδεον ἠχήσασαι
γίγνονται, λοφυφίτι βοώμεναι ὄρεϊ ἄκρῳ. Hos etiam Vergilius in primo Georgicorum conuertit. Itaq; non alienum erit hic uersus eius attexere,

Continuo uentis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia longe
Littora misceri, & nemorũ increbrescere murmur.

Quanquam hoc postremum, Et nemorum increbrescere murmur, non est apud Aratum, sed apud Hesiodum, καὶ πᾶσα βοᾷ τότε λήϊτος ὕλη.

Et ueterem in limo ranæ cecinere querelam.) Cui hic uersus Vergilij Arateo responderet, diu multumq; dubi-

dubitaui. Sed tandem Theon omnem ex animo eiecit dubitationem. Ait enim, ὕδροισιν ὄφεας, in hoc uersu Arati,

ἢ μᾶλλον δ' ἐπλαὶ γυναὶ ὕδροισιν ὄφεας

αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνους, ranas dici ab Arato, quod id genus serpentis ranis cibaria præbeat et ministret. Itaq; nomine ἐπλαὶ γυναὶ, ranas intelligere debemus. Vergilius quidem hos duos Arati uno complexus est uersu. Cicero his pluribus,

Rana fluens, idem fugiens ex gurgite ponti,
Nunciat horribiles clamans instare procellas.
Aut modicos tremulo fundens ex gutture cantus,
Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen.
Et matutinis Acredula uocibus instat.) A Cicerone ἀλκυονὼν acredula dicitur. Fulicas etiam Vergilius appellat aues, quas Aratus αἰθυίας uocat. Eas tamen mergos nominant, ij qui uerborum græcorum dictionaria concinnarunt, cum mergi græcè ab Arato ἰρωδιοὶ appellentur, si modò Vergilij sententiæ nostram ascribere uelimus. Transtulit enim his uersibus,

Cum medio celeres reuolant ex æquore mergi,
Clamoremq; ferunt ad littora, cumq; marinæ
In sicco ludunt fulicæ. notasq; paludes
Deserit, atque altam supra uolat ardea nubem:

hos Arati,

πρὶν δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἰρωδιὸς ἐκ λιμνάων

ἐξ ἁλὸς ἐρχηται φωνῇ περὶ πολλὰ λιλαιών.

πολλάκι δ' ἀγριάδες νῆσσαι, εἰ μὴ ἀλὶ δῖναι

αἰθυίαι χροιῇσι τινάσσονται πτερύγεσσιν,
ἢ μαί ποτι νηὸς λίπφοι, ἐπὶ τ' ἤλιοι ποτέωνται. Ex quibus non ſolum id quod dixi perſpicuum eſt, ſed quam etiam auem Aratus λίπφον dicat, eam ardeam à Vergilio nominari. Quod eò dixi, quòd in dictionarijs λίπφος tantum exponitur eſſe auis leuis, quæ facile à uento impellitur. Ex quo quæ qualiś que illa ſit auis, intelligere nemo poteſt. Ergo ſi græca cum latinis diligenter coniungeremus, multorum uerborum græcorum, quæ iſto modo exponuntur, inueniremus interpretationem. Id quod etiam hoc loco in alio uerbo perſpici poteſt. ἐρωδιὸς enim, latinè etiam erodios in dictionarijs ponitur, diciturq; eſſe auis. Hæc autem carmina Aratea nõ ſunt ita coniuncta inter ſe & hærentia, ut expoſui: ſed mihi uiſum eſt ea ſeparata & diſtantia paruulis interuallis coniungere, ut Vergilianis reſponderent.

Fuſcaq; nonnunquam curſans per littora cornix
Demerſit caput, & fluctum ceruice recepit.) Sic Cicero ſequentes uerſus Arati tranſtulit,

ἤτοι νηὶ λακίρυσα παρ' ἠιόνι προχέουσι
κύμασιν ἀρχομένοις χέρσῳ ὑπὸ νιφετὶ λιαρῷ,
ἤτοι γ' ἐν ποταμοῖο ἰβάλλεται μέχρι παρ' ἄκρας
ὄμους ἐκ κεφαλῆς, ἢ νηὶ μάλα πᾶσα λιλυμβῷ,
ἢ πολλὴ τρίφεται παρ' ὕδωρ παχέα λιχμῶσα.) Cicero duobus quinq; Aratea carmina concluſit. Vergilius totidem reddidit, ita tamen, ut duo prima Cornici, reliqua omnibus marinis auibus attribuerit. Prima duo ſequuntur,

Tum

Tum Cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spaciatur arena. Reliqua tria proxime ante superiora duo apud eum ponuntur,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nũc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incaßum uideas gestire lauandi.
καὶ βόες ὕδατος ἐνδίοιο
ἀχανὲς ἰσανιόωντες, ἀπ' αἰθέρος ὤσφρήσαντο.) Hæc duo Arati his totidem Cicero reddidit,
Mollipedesq; boues spectantes lumina cœli,
Naribus humiferum duxere ex aere succũ. Sic hæc Vergilius in eo libro in quo cætera, conuertit,
Aut Buccula cœlum
Suspiciens, patulis captauit naribus auras.
Cicero in libro 1. de Diuinat. ex quo hæc omnia pro prognostica transtulimus, tribus carminibus ad Ranas auertit orationem: quæ cui loco accommodari debeant, prorsus ignoro. Nam si ea cum his quatuor coniunxisset, quæ de ranis suprà protuli, ego quoq; ea ad illa accommodassem. Nũc cum ea seiunxerit, multaq; alia interiecerit, quoniam constat illius esse interpretationis, ea hic adiungere malui, ut omnibus qui hæc legerint, liceat quid sentiant exponere.
Vos quoq; signa uidetis aquai dulcis alumnæ,
Cum clamore paratis inanes fundere uoces,
Absurdoq; sono fontes & stagna cietis. In his autem sermonem eum ad ranas auertisse, hæc quæ in eo libro sequitur, declarat oratio: Quis est qui uidere ra

reranunculos hoc, suspicari possit? Sed inest mira et ranunculis quædam natura significans aliquid, per se satis certa, cognitioni autem hominum obscurior. Hæc ille. Nisi forte culpa librariorum traiecta longius & separata hæc sunt carmina. Quod mihi uidetur ueri simi lius. Nam Cum Aratus ranarum mentionem non faciat in Prognosticis, nisi ijs in uersibus, quos suprà exposui, quid Ciceroni in mentem ueniret, duobus locis de ranis dicere? Hi ergo mihi uidentur ad superiores pertinere.

Hæc habui de uersibus coniungendis græcis Arati, cum latinis Ciceronis & Vergilij, quæ dicerem. Nam præterea multos Vergilij, quos ab Hesiodo Homero & Theocrito transtulit, commemorare possum, sed hæc satis multa sunt hoc tempore, præsertim cum id unum onus sustinendum susceperim, & multos sciam fore, qui his nostris adducti, se ad similem laborem conferent. Hi tamen sic uelim habeant, cum apud Vergilium multa eorum quos modò nominaui carmina cõuersa sint, tamen nullius tam crebra inueniri posse, quàm ea sint quæ ab Arato transtulit. Quæ enim his commentationibus nostris protulimus, ea propè omnia duabus paginis est persecutus. Quòd si uisum esset ea quæ ab Arato Angelus Politianus transtulit, adhibere, plura Latinorum carmina Arateis græcis respondissent. Duæ enim aut tres potius paginæ Rustici eius extremæ refertæ sunt prognosticis Arateis, quorũ pleraq; Cicero & Vergilius transtulerunt. Nunc mihi hi

duo

duo Latini sermonis principes satis multi uisi sunt ad rem declarandam, ne uiderer, uel id quod uulgo dicitur, Cornicum oculos configere, uel certe hunc cum illis uelle comparare. Quanquam quibus locis Ciceronis Vergilijq; nulli uersus extabant, Germanici Cæsaris, & Rufi Aueni adhibui: ne, ut antè dixi, magna crebraq; interualla relinquere cogeremur. Eorũ autem uersus cũ Græcis cẽiungere nolui, partim quod infinitũ fuisset opus, partim quod minus necessariũ. Hoc tamen unum dicam, qui eorum uersus cum ijs qui antea excusi erant, conferent, eos facile, quàm hi nostra diligentia quàm alij emendatiores sint, intellecturos. Hoc autem omnes admonitos uelim, qui Aratum Græcũ quem quidem edimus, legerint, ut quibus locis interualla quædã interiecta græcis uiderint, ne quid deesse putent. Nam cum Latinorũ qui illum transtulerunt, uersus studiosorum causa adhiberemus in altera pagina, factum est, ut quoniam non semper uersus latinus græco, nec græcus latino respondi bat, utrobiq; interdum spacia relicta sint necessariò.

FINIS.

OBSERVATIONVM IN CIC. de Vniuersitate, & Arati Phænomena, INDEX.

ac quidem 60
acredula 225
ai diphthongus in plurali breuis 203
αἰθνίαν 225
altum pro mari 211
ἄλυτον 69
Arati multa etiã à Politiano uersa 228
ardea 226
atq; quidem 60
λίπφ 226
cete, λῖτ 212
Cicero in Oeconomico Xenophontis 79
Ciceronis de Vniuersitate lib. ex Timæo Platonis cõuersus. 61. 60. 62. 63. 64.
Ciceronis locus. 65. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 77. 78. 202. 204. 205. 206. 215. 216.
Ciceronis Timæus, pro De uniuersitate 79
diametros 205
ἰδὲ 210
ἰπνιάδιοι 208
ὀρθιὸν 226. 225
exinde 212
expers Ciceroni nunquam cum ablatiuo 69
fulicæ 225
γαμβὸν 209
γαρ 77
helicis inflexio 68
ἰχί πορ 207
ἱππερεὰ 216
ὄθρι 67
οἷα 211. 212
ὁμῶς 202
ὁμον ὀνίχεσθαι 212
ὡς pro ὅπως 212
indissolutum. indissolubile 69
μὴν, ἀταρ 203
μὴν ἴν 60
mergi 225

INDEX.

μετὰ ριθμεῖσθαι	78	uersa	228
nepa	204	præstat	64
noctesq; diesq;	202	propter, pro iuxta	210
νομίσας	64	requisitum	62
Nonij Marcelli locus	79	τι	63
οι diphthongus in plurali breuis	203	tum deniq;, cum	72
ὀλολυγὼν	225	Virgilij locus. 202. 203. 211. 220. 214. 226. 227 inde	
participijs raro uti Ciceronem	64	Vergiliani uersus multi ex Græcis translati	228
pistrix	212	usus	203
Politiano multa ex Arato			

ERRATA.

Pag. 60. uers. 23. At. quod 61. 19. explicata & ult. patiatur 63. 4. præsertim cum & 6. nihil & 22. uel quæ 64. antepenult. ex æquo & ult. dele, est, 68. 22. nocantur 75. 9. esset 229. 8. coniungere